

«МАТЕНАДАРАН»

ИНСТИТУТ ДРЕВНИХ РУКОПИСЕЙ

ИМ. МАШТОЦА ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ АРМЯНСКОЙ ССР

ИСТОРИЯ И ПОУЧЕНИЯ ХИКАРА ПРЕМУДРОГО

(АРМЯНСКАЯ РЕДАКЦИЯ)

КНИГА I

Критический текст и предисловие

А. А. МАРТИРОСЯНА

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН

1969

«Մ Ա Տ Ե Ն Ա Դ Ա Ր Ա Ն»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՋ ՄԻՆԵՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ
ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

Պ Ա Տ Մ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ե Ի Խ Ր Ա Տ Ք
Խ Ի Կ Ա Ր Ա Յ Ի Մ Ա Ս Տ Ն Ո Յ

(ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՄՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ)

Գ Ի Ր Ք Ա

Ա շ ի ա տ ա ս ի թ ու թ յ ա մ ք՝
Ա. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՋ ԳԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԳԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1969

ԲՈՒՆՈՍ - Գ Ի Ի - Ե Վ Ե Ի Ե Ն Ե Ն

Այս հուշարձանն ստեղծվել է մեր թվագրությունից առաջ VI դարում, ասորա-բարեկական միջավայրում:

Ներկայացվում է զրույցի հայկական խմբագրությունն էր տարբերակներով, որոնցից երկուսը XIV դարի են, շատ ավելի հին, քան մինչ այժմ հայտնի բոլոր խմբագրությունները (ասորական, արաբական, հունական, սլավոնական, եթովպական):

Տարբերակներից շորսը հրատարակվում են առաջին անգամ: Գրանց օգնությամբ կարելի է պարզել և ճշտել նիկարի նախնականին վերաբերող կարևոր հարցեր:

Մ ի ռ ա՛

ՆՈՒՇԻԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ

ՏԻՂԱՌԱԿԻՆ

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Նիկարի գրույցը և նրա աղբյուրները	7
Повесть о Хикаре и ее источники	53
La legende de Khikar et ses sources	62

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՕՍՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ

(տարբերակ AB)

Պատմութիւն և խօսք Նիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան	75
Նորապէս Նիկարայ իմաստնոյ, զոր պարտ է զի ամենայն հարբ ալսպէս խրատեն զորդիս և վարդապետք զաշակերտեալսն	77
Այլ խրատք նազանայ բուեր որդոյն իւրոյ, զոր ետ Նիկար	119
Պատասխանք	125

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԲԱՏ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(տարբերակ C)

Պատմութիւն և խրատ Նիկարայ իմաստնոյ	137
Խօսք և խրատ և իմաստութիւն Նիկարայ. խրատն այս է Նիկարայ, զոր ուսուց նազանայ	140
Հարցումն թագաւորաց որդոց և պատասխանիք Նիկարայ	152

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽԲԱՏՔ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ

(տարբերակ D)

Պատմութիւն և խրատք իմաստնոյն Նիկարայ	177
--	-----

ԽԲԱՏՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐՔ, ԶՈՐ ԱՍՏՅԵԱԼ Է ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(տարբերակ EF)

Նորապէս պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Նիկարայ իմաստնոյ	221
--	-----

ԽԱՒՔ ԽԻԿԱՐԻ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ ԵՒ ԻՄԱՍՏՆԱՅՍԻՐԻ ՍԵՆՔԱՐԻՄԱՅ

ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԵՍԱՆԻ ԵՒ ՆԻՆՈՒԷԻ

(տարբերակ G)

Նաւաք Նիկարի՝ զպրայպետի և իմաստնայսիրի Սենքարիմայ արքայի Ասորեստանի և Նինուէի	247
---	-----

ԽՕՍՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՅ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ

(տարբերակ L)

Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց 271

ԱԼԻՄ ԽԻԿԱՐՆ ՍՈՅԼԱՏԻԿԻ ՆԱՍԱՀԱՔ

(Հայ թուրքերեն խմբագրություն)

Ալիմ Խիկարն սոյլատիկի նասահաթ 303

ՌԻՍԼՈՒ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ ՍՈՉՈՒ ԷՍԻ ԱԽԸԼԸ

(Հայ ղփչաղերեն խմբագրություն)

Ռալու Խիկարնի՛նկ սոզու էսի ախըլը: Այդքանըլ տայ օկուզու քի օկուզլան-
կայլար ատամ օղլանլարը: Տայ աղայ օղլունայ օկուզ պերկայ տայ էսի-
նայ ալկայլար 325

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ, ԱՂՔՅՈՒՐՆԵՐ

Աղլուսակներ 337

Աղբյուրներ 352

ԽԻԿԱՐԻ ԶՐՈՒՅՑԸ ԵՎ ՆՐԱ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԸ

Խիկարի զրույցը, ինչպես Գիլգամեշի վեպը, Արևելքի հնագույն երկերից է, որ պահպանվել ու հասել է մեզ, կտրելով գրեթե երկու և կես հազարամյակի մեծ ուղի: Քայց եթե Գիլգամեշի վեպը այդ ամբողջ ճամփան անցավ իր հերոսի նման անսովոր մեկ թոխչքով¹, ապա Խիկարի զրույցը՝ անվերջ դեգերումներից հետո, մինչև որ հանգրվաներ ժամանակակից տպագիր գրքերում:

Ճամփորդելով գրավոր և բանավոր ուղիներով, այն ենթարկվել է բազմաթիվ փոխակերպումների և մթազնել իր նախնական պարզ նկարագիրը:

Որքան բարդ ու հարուստ է զրույցի անցած ուղին, այնքան բարդ ու հարուստ է նրա մասին եղած բանասիրությունը, որ շուրջ երեքհարյուրամյակ ջանադրաբար հայտարարներ է փնտրում:

Զրույցը հրապուրում է բանասիրությանը, որովհետև արևելյան բնորոշ և հազվագյուտ երկ է, ունի հետաքրքիր թեմա և օժտված է վաղեմիության հմայքով:

Այն հասել է մեզ բազմաթիվ խմբագրություններով. արամեերեն, ասորերեն, հունարեն, հայերեն, եթովպերեն, արաբերեն, սլավոններեն, ռումիներեն, ղփչաղերեն և այլն:

Զրույցն արտահայտվում է գեղարվեստական ձևուն ձևերի մեջ: Պատմություն է ապերախտ քեռորդու մասին, ընդմիջարկված խրատներով, առակներով և հանելուկներով: Ոչինչ չի տուժի, եթե

¹ 1872 թվականին Գիլգամեշի վեպը պնակիտներից ընթերցեց Զորջ Սմիթը: Պնակիտների ոչ լրիվ մի շարք Օ. Ռասամը Լոնդոն էր ուղարկել Քույունջիկի բլուրը պեղելիս բացված արքայական գրադարանից: Այդպես, հազարամյակներ այն անհայտ էր և թաղված բլրի տակ և միանգամից հրապարակ եկավ այն տեսքով, ինչ, թերևս, գիտեր Ասորբանիպալը:

որանք ավելացվեն կամ կրճատվեն: Ուտի տարբեր ժամանակներում հասարակական առանձին շերտերի կողմից փոխվել են կամ չրացվել, համաձայն իրենց բմբունումների:

Այդպիսով այն անվերջ նորացվել է, պահպանելով իր հարատև հմայքը:

Զրույցը կարող է հեշտութեամբ մերվել ազգային գրականութունների հետ: Հենց այդպես էլ եղել է դեռ շատ վաղուց: Մի տեղ ասված է, որ խիկարը ծագումով հրեա էր, հին կտակարանում նա Տովբիտի եղբորորդին է՝ Աքիաբարոս (*Աշ:Յ:Ղ:Գ:Է*): Հույները նրան սեփականել են՝ կապելով Եզովպոսի հետ, արաբները համարել «Հազար ու մեկ գիշերների» հերոսներից մեկը, խիկարի ուսական խումբագիրը չի մոռացել շեշտելու, որ նա իր որդուն ուսներեն էր սովորեցնում, իսկ մեր մատենագրութեան մեջ խիկարը հայացվել է: Մի ճառքնտիրում ասված է, որ նա ոչ թե խիկար է, այլ խոկայր, «գի իրով իմաստութեամբ հանապազ խոկմամբ ամենեցուն տայր խրատըս և առակօք կրթէր»:

Այնուհետև, դարերի ընթացքում խիկարի շուրջը կուտակվում է այնքան մեծ գրականութուն, որ մթագնվում է նրա ինքնութունը և, նույնիսկ, բուն երկը՝ զրույցը, դիտվում անհարազատ:

Խիկարը հայ գրականութեան, հատկապես անգիր դպրութեան համար կատարում է նույն դերը, ինչ վարդանը առակագրութեան մեջ: Նա հանդես է գալիս իբրև հավաքական հեղինակ: Այստեղ արդեն զուտ ազգային բնույթ ունի և կապը ասորա-բաբելական Ախիկարի հետ պայմանական է:

Զրույցի բանասիրական քննութունն անցել է երկու շրջան:

Նախապես հրատարակվելով «Հազար ու մեկ գիշերների» շարքի մեջ, այն ճանաչվում է իբրև արաբական հեքիաթ: Ասեմանին առաջինը նկատեց, որ զրույցը չափազանց նման է Եզովպոսի կենսագրութեան երկրորդ մասին, Պլանուդեսի կողմից կաղմված², իսկ Գ. Հոֆմանը 1880 թվականին իր «Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer»³ գրքում անցողակի շատ հետաքրքիր դիտողութուն արեց, տեսնելով Տովբիտի և խիկարի մեջ ինչ-որ ազգակցութուն:

² Bibliotheca orientalis Clementino-Vaticana, 3m Pars 1, № 21, Roma 1724, էջ 286.

³ Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer, übersetzt und durch Untersuchungen zur historischen Topographie, erläutert von Georg Hoffmann, Leipzig, 1880, էջ 182—183.

Այսպիսով, այդ թեման կապվեց երեք նշանավոր արժեքների՝ Սուրբ գրքի, Եզովպոսի և «Հազար ու մեկ գիշերների» հետ:

Հենց այդ առնչութիւններն էլ դարձան առաջին շրջանի բանասիրութեան հիմնական առանցքը:

1907 թվականին էլիֆանտինում հայտնաբերվեցին հրեական համայնքի պապիրոսներ, որոնց մեջ նաև հիկարի զրույցից մի բանի թերթ: Պապիրուսները հասնում են մինչև մեր թվագրութիւնից առաջ V դար:

Սկսվում է հիկարի ուսումնասիրութեան նոր շրջանը:

Շատ խնդիրներ, որոնք այնքան իրարամերժ վարկածներ են ծնել, դարձան պարզ և հեշտալույծ:

Եթե V դարում արդեն գոյութիւն է ունեցել հիկարի արամեական բնագիր, ապա հասկանալի է, որ այն չի կարող փոխառված լինել Տովբիտի գրքից, կամ վերաձևված նրա ակնարկների հիման վրա, որովհետև Տովբիտի գիրքը կազմվել է II դարում մեր թվագրութիւնից առաջ: հիկարը անվերապահ Սուրբ գրքի աղբյուրներից մեկն է: Այդպես, նրանից է փոխառված նաև Եզովպոսի կենսագրութեան երկրորդ ընդարձակ բաժինը և այլն:

Պապիրուսներն իրենց հետ բերին նոր հետաքրքրութիւն: Արամեական ծվենված բնագիրը իր ընթերցումներով շատ է տարբերվում մինչ այդ հայտնի բոլոր խմբագրութիւններից:

Ե՛րբ է կազմվել այն և ի՞նչ ծագում ունի:

Երբ անհայտ էին էլիֆանտինյան պապիրուսները, հենվելով Տովբիտի գրքի հետ հիկարի առնչութեան վրա, անվստահ դիտվում էր բնագրի հրեական ծագում: Այժմ ավելի համարձակ վերարժարժեց եբրայական նախնական խնդիրը:

Սակայն դա բերեց լուրջ ընդդիմութիւն⁴, որը հենց սկզբից հղի էր իր բացասմամբ⁵:

⁴ Տե՛ս թ. Նոյդեբերի գրախոսականը E. Sachau-ի գրքի առթիվ (Literarisches Zentralblatt, 1911, № 47, սյուրն 1503—1507), ինչպես նաև՝ առանձին ընդարձակ հոդվածը՝ Untersuchungen zum Achigar-Roman von Th. Nöldeke (Abhandlungen der Königlich-Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-historische Klasse, neue Folge, Band XIV), և հրատարակող գրախոսականը՝ Deutsche Literaturzeitung, 1911, № 47, Ռուդոլֆ Սմենդի հոդվածը (Theologische Literaturzeitung, 1912, № 13). Ed. Meyer, Der Papyrusfund von Elephantine. Dokumente einer jüdischen Gemeinde aus der Perserzeit und das älteste erhaltene Buch der Weltliteratur. Leipzig, 1912, էջ 102—128:

⁵ Николай Дурново, Материалы и исследования по старинной литературе. К истории повести об Акире, М., 1915, էջ 87—88:

Եվ այդպես խնդիրը մնաց առկախ:

Այս է երկրորդ շրջանի բովանդակութիւնը:

Բանասիրութիւնը, շնայած իր մեծ ջանքերին, որոշակի արդունքի չկարողացավ հասնել: Բազմաթիվ հարցեր դեռ մնում են անլուծ: Իսկ այժմ մեծ հետաքրքրութիւնից հետո տիրում է մի տեսակ ընդամուծիւն, երբ քննախույզ միտքը հոգնում է տեղական լարումից:

* * *

Աղբյուրագիտական տեսակետից ևս զրույցի շուրջը բավական աշխատանք է կատարվել, ձգտելով բավարարել բանասիրութիւն պահանջները:

Շատ ավելի վաղ, քան եթե զրույցը հայտնի կդառնար Խիկարի անունով, այն ծանոթ էր եվրոպական ընթերցողին Եզովպոսի կենսագրութիւնից, որ ավանդել է Պլանուդեսը, և երկրորդ մասը նույնն է զրույցի բովանդակութիւն հետ, ներկայացնելով, իհարկե, առանձին խմբագրութիւն: Առաջին անգամ հրատարակված է Միլանում (Vita Esopi Fabulatoris), 1476 թվականին Rynucius-ի լատինական թարգմանութիւն ուղեկցութեամբ: Այնուհետև հաջորդում են բազմաթիվ հրատարակութիւններ. Esopi Fabulae et Vita graece cum Aldi Manucii interpretatione, Լուվեն, 1503 թիվ, Vita et Fabulae Esopi... Վենետիկ, 1505 թիվ⁶, Բազել, 1518, 1524, 1530, Լիոն, 1535, Փարիզ, 1546, Անտվերպեն, 1565, 1567, 1574, Լայպցիգ, 1741, Վենետիկ, 1747: Առավել կարևոր են Ա. էբերհարդի և Ա. Վեստերմանի⁷ հրատարակութիւնները:

Վեստերմանի բնագիրը իրենից ներկայացնում է մի նոր խումբագրութիւն: Ռ. Հարրիսը օգտվել է էբերհարդից:

Եզովպոսի զրույցը բազմաթիվ անգամ թարգմանվել է եվրո-

⁶ Այս հրատարակութիւնը Ա. Գրիգորիը համարում է առաջինը, որ կատարվել է Aldus-ի կողմից, բայց հենց նրա անունը կապվում է Եզովպոսի գրքի հետ ավելի վաղ՝ Լուվենում, 1503 թվականին: Գրիգորիը հենվում է Կրուսմարխերի վրա, ուր մոտ ցանկը սկսվում է վենետիկյան հրատարակութեամբ: *84'a Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches (527—1453)* von Karl Krumbacher, München, 1897, § 395, էջ 897:

⁷ A. Eberhard, *Fabulae Romanenses graece conscriptae*, Leipzig, 1872
A. Westermann, *Vita Esopi, ex Vratislaviensi ac partim Monacensi et Vindobonensi codicibus nunc primum edidit*, Brunswick et Londres, 1845.

պական լեզուներով Հաֆոնտենի հրատարակությունների հետ և առանձին⁸:

Հայերեն լույս է տեսել 1818 թվականին, ֆրանսերենից Մինաս վարդապետ Բժշկյանի թարգմանությամբ. «Առակք Եզրոսի, յորում՝ բովանդակին առակք, որ յածին յանուն Եզրոսի առակախօսի և վարք նորին...»⁹: Այնուհետև մինչև բյուսունական թվականները հրատարակվել է չորս անգամ՝ 1827, 1849, 1860 և 1886 թվականներին:

Եզովպոսի բնագրից անկախ, «Հազար ու մեկ գիշերների» շարքի մեջ, 1788 թվականին հրատարակվում է իսկարի ֆրանսերեն թարգմանությունը արաբերենից, որ կրում է Շավի-Կոզոտի անունը¹⁰: Դա Գալանի «Հազար ու մեկ գիշերների» թարգմանության շարունակությունն է: Թարգմանիչը չափազանց ազատ է վարվել բնագրի հետ, շատ տեղերում ուղղակի մի կողմ թողնելով աղբյուրը:

1806 թվականին Գալանի և Կոզոտի թարգմանությունը իր ծանոթագրություններով և ուղղումներով հրատարակում է Caussin de Perceval-ը¹¹: Իհարկե բնագիրն այստեղ ավելի հարազատ է ներկայացված, բայց իր նախօրինակից չէր կարող շատ հեռանալ:

Անհրաժեշտ է հիշել Ագուբին ևս: Նա բնագրին միջամտում է, ոչինչ չավելացնելով սակայն, խմբագրում և դուրս է նետում այնտեղերը, որ իր կարծիքով ավելորդ են և չեն հրապուրի ֆրանսիական ընթերցողին¹²:

⁸ Եզովպոսի ընդարձակ մատենագիտությունը տե՛ս Կ. Կրումբախեր, § 297, Ignatios, էջ 716—717, § 395 Leben des Aesop, էջ 897—898. Francots Nau, Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien, Paris, 1909, էջ 138:

⁹ Իրիվ խորագիրն է. Առակք Եզրոսի, յորում բովանդակին առակք, որ յածին յանուն Եզրոսի առակախօսի և վարք նորին թարգմանեալ գաղղիական լեզուէ յաշխարհարառ լեզու յաւելմամբ զանազան ծանոթութեանց, ոտանաւոր իմաստից և բարոյական խրատուց... Ի հ. Մինաս վարդ. Բժշկեան, Վենետիկ, Ի Վանս Ս. Ղազարու, 1818 (ՌՄԿէ): Այս հրատարակությունից մի օրինակ պահվում է Երևանի Մյանսիկյանի անվ. պետական գրադարանի անձեռնմխելի ֆոնդում, 874 համարի տակ:

¹⁰ Nouveaux contes arabes ou supplément aux Mille et une nuits, etc. par l'abbé C... Paris, 1788, հտ. 4: Մ. Գալանի թարգմանած «Հազար ու մեկ գիշերների» այս լրացումը կատարել է Կոզոտը, նրան օգնել է Շավին, ծագումով արաբ:

¹¹ Les Mille et une nuits. Contes arabes, traduits en français par M. Galland, continués par M. Caussin de Perceval, Paris, 1806, հտ. 8, էջ 167—220:

¹² «Հազար ու մեկ գիշերների» ընդարձակ մատենագիտությունը տե՛ս «Юбилейный сборник в честь Всеволода Феодоровича Миллера», изданный его учениками и почитателями, М., 1900, էջ 231—240:

Հրատարակվում են նաև ոչ մեծ թվով բնագրեր:

1875 թվականին Շ. Կ. Cornill-ը եթովպական խմբագրություն հետ տալիս է արաբական մի օրինակ, Գոթայի 2652 ձեռագրից¹³: 1890 թվականին Սալհանին Բեյրութում առանձին գրքով և որպես «Հազար ու մեկ գիշերների» 5-րդ հատորի լրացում, հրատարակում է մի նոր բնագիր, երկու աղբյուրների հիման վրա¹⁴: Այն հարուստ է Բիբլիայից արված շատ նորմուծություններով, որոնք գրչական ծագում ունեն: Սալհանիի օգտագործած ձեռագրերը XVIII դարից այն կողմ չեն անցնում: 1894 թվականին Մարկ Լիցբարսկին հրատարակում է նոր սիրիական և արաբական բնագրերը զուգահեռ, Զախաուի № 339 ձեռագրից և հաջորդ տարին թարգմանում գերմաներեն, նույն ամսագրում¹⁵: Եվ վերջապես Ազնես Սմիթը Խիկարի նշանավոր ժողովածուի մեջ (1898 թ.) իր բաժինն է բերում: Նա արաբական խմբագրությունը ներկայացնում է Քեմբրիջի 2886 (կ) և Բրիտանական թանգարանի 7209 (կ2) ձեռագրերով, անգլերեն թարգմանություն ուղեկցությամբ¹⁶: Սմիթը օգտվում է նաև Սալհանիի բնագրից: Այս վերջին հրատարակությունից բնագիրն ուսերեն է թարգմանում Ի. Կուզմինը 1920 թվականին և գետեղում «Мудрость Хикара и басни Лукмана» ժողովածուի մեջ, Ի. Կրաչկովսկու խմբագրությամբ և առաջաբանով¹⁷:

Ասորական բնագիրը հրատարակվել է որոշակի թվով ձեռագիր օրինակներից:

Գիտնականների ուշադրությունը գրավել են հիմնականում երեք աղբյուր. Բրիտանական թանգարանի № 7200 ձեռագիրը (XII—XIII դար), որտեղ կա Խիկարի մի փոքրիկ հատված: Այս հատվածի հիման վրա Հոֆմանը կապ տեսավ Խիկարի և Տովբիտի գրքի միջև,

¹³ Շ. Կ. Cornill, Das Buch der weisen Philosophen nach dem Aethiopischen untersucht und zur Erlangung des Doctorgrades bei der Phil. Fac. zu Leipzig eingereicht, Leipzig, 1875.

¹⁴ Salhani, Contes arabes, Beyrouth, 1890.

¹⁵ M. Lidzbarski, Die neu-aramäischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin, I մաս, 1894, II մաս, 1895, էջ 1—41:

¹⁶ The Story of Ahikar, From the Syriac, Arabic, Armenian, Ethiopic, Greek and Slavonic Versions, by F. C. Conybeare, Rendel Harris and Agnes Smith Lewis, London, 1898, էջ 87—118, բնագիրը՝ էջ 1—32:

¹⁷ Мудрость Хикара и басни Лукмана, переводы Ив. Плат. Кузьмина и М. А. Салы, под редакцией и с предисловием И. Ю. Крачковского, Петербург, 1920, էջ 15—60 (Всемирная литература, Арабы, выпуск № 54, Петербург, МСМXX):

Քեմբրիջի № 2020 և Բեռլինի Չախաուի 336 ձեռագրերը: 1898 թվականին Հարրիսը հրատարակում է № 7200 բնագրի հատվածը և № 2020 ամբողջական բնագիրը անգլերեն թարգմանության հետ միասին¹⁸: Նույն № 2020 ձեռագրից է կատարել իր թարգմանությունը Գիլլոնը 1898 թվականին և լրացումների համար հաճախ դիմել է արաբական և նոր արամեական ձեռագրերի, որով ընկնում է բնագրի գիտական ճշգրտությունը¹⁹: Գիտնականներն իրենց ուսումնասիրությունների մեջ ձեռագիր վիճակում օգտվել են Չախաուի բնագրից, բայց այն առաջին անգամ թարգմանաբար հրատարակում է F. Nau-ն 1909 թվականին իր «Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien» գրքում Քեմբրիջի № 7200 ձեռագրի համեմատությամբ և այլ խմբագրությունների զուգորդումով²⁰: Հարրիսի անգլերեն օրինակից օգտվում է Ա. Գրիգորևը ուսերեն թարգմանության համար, որը ներկայացնում է երեք խմբագրությունների հետ, նախ՝ 1908—1909 թվականներին Մոսկվայի համալսարանին առընթեր Ռուսաստանի Պատմական և Հնագիտական ընկերության Ընթերցումներում և ապա՝ 1913 թվականին²¹: Ասորական խմբագրությունը 1958 թվականին դարձյալ թարգմանվում է ուսերեն, այս անգամ բնագրից²²: Թարգմանիչներն հավանաբար նկատի են ունեցել Հարրիսի օրինակը (Քեմբրիջի № 2020 ձեռագիրը):

Nau-ն 1920 թվականին «Revue de l'Orient Chrétien»-ում հրատարակում է երեք տարբերակ, ֆրանսերեն թարգմանության հետ միասին²³. Բեռլինի Չախաուի № 162 ձեռագիրը, Գրաֆենի և Բոնիտի օրինակները: Առաջին բնագիրը թերի է և, ինչպես Չախաուն է գտնում, այն կարելի է անկասկած համարել XV դարի գրք-

¹⁸ The Story . . . էջ 56—84, բնագիրը՝ էջ 33—72:

¹⁹ The Contemporary Review, London, 1898, էջ 369—386:

²⁰ Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien (fils d' Anael, neveu de Tobie). Traduction des versions syriaques avec les principales différences des versions arabes, arménienne grecque, neo-syriaque, slave et roumaine par François Nau, Paris, 1909, էջ 145—280:

²¹ Чтения в Императорском обществе Истории и Древностей Российских при Московском университете, 1908 год, кн. III, отд. II, Материалы историко-литературные, էջ 2—128 и 1909 год, кн. III, отд. II, էջ 129—235, Ал. Дм. Григорьев, Повесть об Акире премудром. Исследование и тексты, Москва, 1913, Приложения, էջ 2—235:

²² «От Ахикара до Джано», перевод с сирийского А. Белова и Л. Вильскера, М.—Л., 1960, էջ 11—36:

²³ Documents relatifs a Ahikar, textes syriaques édités et traduits par F. Nau (Extrait de la Revue de l'Orient Chrétien, t. XXI), Paris, 1920.

ընթացում: Գրաֆենի բնագիրը ընդօրինակված է 1908 թվականին, հետաքրքիր մի աղբյուր, որ չի նկատառվել բանասերների կողմից, իսկ Բոնիոնի ձեռագիրը «Թերևս գրված է XVI—XVII դարերում և լրացված ժամանակակցի ձեռքով»: Առաջին մասը Գրաֆենի հետ նույնն է, իսկ լրացումը իրենից ներկայացնում է անկախ տարբերակ:

Nau-ն այս հրատարակության սկզբում գրում է. «1910 թվականի շրջանում մենք կազմել էինք ասորական ծանոթ բոլոր բնագրերն ընդգրկող Ախիկարի մի ժողովածու: Ներկա աշխատությունը առանձնացնում ենք դրանից»²⁴: Այդ անշուշտ կարևոր երկի ճակատագիրը մեզ անհայտ է:

Սլավոնական խմբագրության մասին առաջին անգամ հպանցիկ հիշատակվում է 1800 թվականին «Иронческая песнь о походе на ПОЛОВЦОВ...» գրքում, մի ծանոթագրության մեջ²⁵:

1816 թվականին Կարամզինը իր «Պատմության» 3-րդ հատորում բերում է այդ բնագրից մի փոքր հատված²⁶: 1842 թվականին Պոլևոյը հրատարակում է հետագա խմբագրության լրիվ մի օրինակ²⁷: 1855 թվականին Պիպինը իր ուսումնասիրության մեջ բերում է հիկարի գրույցը XVII դարի Ռումյանցևկյան թանգարանի ձեռագրից, որը կրում է 363 համարը և նույն թանգարանի № 27 ձեռագրից մի հատված²⁸:

²⁴ Documents . . . էջ 14:

²⁵ Ироническая песнь о походе на половцов удельного князя Новаг рода-Северского Игоря Святославича, писанная старинным русским языком в исходе XII столетия с перележанием на употребляемое ныне наречие. Москва, 1800 г., էջ VII: Այդ էջի տողատակում նշված է, որ գրաֆ Ալեքսեյ Իվանովիչ Մուսին-Պուշկինի գրադարանում պահվում է մի ձեռագիր, 323 էջից, որի մեջ կա նաև հիկարի բնագիրը, որը թվարկվում է «Առ բզորի գնդից» առաջ . . . 4 Синопри царь Адоров Иналивския страны. 5. Слово о плъку Игореве, Игоря Святъслава, внука Ольгова. Դա ասքը պարունակող այն ձեռագիրն է, որը այրվել է:

²⁶ Մենք օգտվել ենք 5-րդ հրատարակությունից: Н. М. Карамзин, История государства Российского, СПб, 1842, примечания к III тому Истории государства Российского, սյունակ 106, ծանոթագրություն № 272:

²⁷ Московский телеграф № 11, 1825, էջ 227—235:

²⁸ Пыпин А., Очерки старинной русской литературы (статья первая): (Отечественные записки. Журнал учено-литературный, издаваемый Андреем Краским, том ХСVIII, вторая книжка, СПб, 1955 էջ 141—142:

1860 թվականին Գրիգորի Կուշներևի կողմից նորից հրատարակվում է Ռուսական թանգրան № 363 ձեռագրի բնագիրը և մի տարբերակ Պոզդոլսկյան № 1772 ձեռագրից²⁹:

1861 թվականին Ռուս պատմության և հնագիտության Մոսկվայի ընկերության գրադարանի № 189 ձեռագրից Ֆ. Բուսլանը կրթաատուներով հրատարակում է սլավոնական հնագույն խմբագրության բնագիրը (XV դար)³⁰, նույնը լրիվ և հնագրական ամենաբժախնդիր ճշգրտությամբ ներկայացնում է Գրիգորևը³¹:

1868 թվականին Վ. Յագիչը հրատարակում է Կուկուլևիչի հավաքածուի 1468 և 1520 թվականների ձեռագրերից սերբական բնագրեր Arkiv za povjestnicu Jugoslavensku-ի 9-րդ գրքում և առանձին³²: Եվ ապա այդ երկու տարբերակներից կազմած համահավաք բնագիրը 1892 թվականին հրատարակում է Byzantinische Zeitschrift-ում գերմաներեն³³, որով սլավոնական խմբագրությունը մատչելի է դառնում եվրոպական ընթերցողին: Այդ միջամտված օրինակը 1898 թվականին թարգմանվում է անգլերեն³⁴:

1886 թվականին Ե. Բարսուվը ներկայացնում է XVI դարի սերբական մի աղբյուր Չերտկովյան քաղաքային գրադարանից, այն անվանելով «թանկագին հուշարձան»³⁵: Բնագիրը վերահրատարակում է Գրիգորևը իր գրքի լրացումներում³⁶:

Այնուհետև 1915 թվականին Նիկոլայ Գուրնովոն խիկարի մասին իր արժեքավոր աշխատության մեջ հրատարակում է սլավոնա-

²⁹ Памятники старинной русской литературы, издаваемые гр. Григорием Кушнеревым-Безбородко, под ред. Н. Костомарова, СПб., 1860, выпуск второй, т. 359—364 և 364—370:

³⁰ Историческая хрестоматия. . . Составлено на основании наставления для образования воспитанников военно-учебных заведений. . . Ф. Буслевым, из сборника, находящегося в библиотеке Московского общества Истории и Древностей Российских (отд. I, № 189), М., 1861, т. 644—656:

³¹ Чтения . . . 1908, кн. III, отд. II, т. 2—128, 1909 г., кн. III, отд. II, стр. 129—235, «Повесть об Акире премудром», 1913, т. 2—235:

³² Arkiv za povjestnicu Jugoslavensku, IX, Zagreb, 1868, т. 137—150 («Jagic V. Prilozi k historiji knjizevnosti naroda hrvatskoga i srbskoga»):

³³ Byzantinische Zeitschrift, I Band, I Heft, Leipzig, 1892, т. 107—126:

³⁴ The Story . . . т. 1—23:

³⁵ Барсов Е. В., Акир премудрый во вновь открытом сербском списке XVI в. Издание Императорского общества Истории и Древностей Российских при Московском Университете. Чтения в Императорском обществе Истории и Древностей Российских при Московском Университете, кн. III, 1886, т. 1—11:

³⁶ Повесть об Акире премудром, т. 236—264:

կան երկու բնագիր Սոլովեցկյան վանքի № 46 (XVI դար) և Բելգրադի ժողովրդական գրադարանի № 828 ձեռագրերից³⁷: 1916 թվականին Պերետցը Լոնգվինովի հավաքածուի XVIII դարի ձեռագրից հրատարակում է հետագա խմբագրության մի տարբերակ, փոքրիկ բայց հետաքրքիր առաջաբանով³⁸, վերջապես Մ. Ռեշետարի ժողովածուում 1926 թվականին տպագրվում է XVI դարի մի բնագիր³⁹ (1520 թվականի գրչութուն), որը առիթ տվեց Ն. Դուրնովոյին հանգելու սլավոնական թարգմանության ուղիների մասին կարևոր հետևությունների:

Հայկական խմբագրությունն առաջին անգամ տպագրվել է 1708 թվականին Սարգիս դպրի կողմից⁴⁰: Դա հիկարի անունով զրույցի ամենահին հրատարակությունն է:

Ինչպես որ արաբական խմբագրությունը ներկայացվում է «Հազար ու մեկ գիշերների» հեքիաթաշարով, այնպես էլ հայկականն ուղեկցում է «Պղնձե քաղաքի պատմությանը», բայց և երկու դեպքում զրույցը նրանց հետ ոչ մի առնչություն չունի:

Այնուհետև զրույցը հրատարակվել է բազմաթիվ անգամ, միշտ ուղեկցելով «Պղնձե քաղաքի պատմությանը»⁴¹:

1894 թվականին Կովկասյան ցեղերի և տեղանքի նկարագրության նյութերի ժողովածուում տպագրվում է հիկարի բանավոր

³⁷ Дурново Н., Материалы и исследования по старинной литературе, I. К истории повести об Акире (отдельный оттиск из 2 выпуска IV тома Трудов Славянской Комиссии Императорского московского археологического общества), М., 1915, էջ 20—36, 37—44:

³⁸ Пететц В. К., К истории текста повести об Акире премудром (отдельный оттиск из «Известий» Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук; т. XXI, кн. I, էջ 268—278) Петроград. 1916, էջ 7—17:

³⁹ Сборник за историю язык и книжевност српског народа, I, кн. XV, 1926.

⁴⁰ «Գիրք պատմութեան վասն Պղնձե քաղաքին եւ հարցմունք աղջկանն եւ մանկանն եւ Պատմութիւն հիկարայ եւ Փահլուլ թագաւորին», 1708, էջ 83—123: Մի օրինակ պահվում է գրականության թանգարանի Սունդուկյանի ֆոնդում:

⁴¹ 1731, 1749, 1757, 1792, 1807, 1814, 1820, 1834, 1850, 1857, 1861, 1862, 1908, 1911 թվականներին: Այս շարքից մեկ անձանթ է 1862 թվականի տպագրությունը, որի մասին նշում կա Զարբհանալյանի մոտ: Տե՛ս «Հայկական մատենագիտություն», Վենետիկ, 1883, էջ 383: «Պղնձե քաղաքի» հրատարակությունների ցանկը Ն. Անասյանի «Հայկական մատենագիտության» մեջ լրացման կարիք ունի (տե՛ս էջ 623):

գրույցի մի գրառում, որ կատարել է Բայանդուրի ուսումնարանի տեսուչ Բունիաթյանը⁴²։

1898 թվականին Ա. Ա. ստորագրությամբ հողված է տպագրվում «Բազմավեպի» մեջ, որտեղ գրույցը բերվում է քաղվածաբար մի ձեռագրից, լրիվ բնագիրը թողնելով «Տարմար առիթի»⁴³։ Վերջապես, նույն թվականին երեք բանասերների նշանավոր գրքում հրատարակվում է Ֆ. Կոնիբերի կազմած համեմատական բնագիրն անգլերեն թարգմանության հետ միասին⁴⁴։

Կոնիբերի այս աշխատանքը ընդհանուր ճանաչում է գտնում բանասիրության կողմից։ Nau-ն նրանից է օգտվում իր ասորական բնագրի համադրությունների համար, իսկ Ֆեթթերը թարգմանում է գերմաներեն⁴⁵։

Սրանով մենք սպառում ենք Խիկարի հայկական խմբագրության հրատարակությունները։

Զրույցը հրապարակ է եկել և այլ լեզուներով. 1850 թվականին՝ ումիներեն, Անտոն Պանի կողմից, որը այնուհետև վերահրատարակվել է 1854, 1872 և 1880 թվականներին, ինչպես նաև Մ. Գաստերի երկու հրատարակությունները⁴⁶, վրացական օրինակը տպագրվել է 1900 թվականին⁴⁷։

1902 թվականին Խախանովը Մոսկվայի հնագիտական ընկերության Սլավոնական հանձնաժողովի նիստում հայտնում է Խիկարի մի այլ վրացական բնագրի մասին, որը ավելի ամբողջական է և հստակ⁴⁸։

⁴² «Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа». Издание Управления Кавказского учебного округа, вып. 19, Тифлис, 1894, էջ 206—219։

⁴³ «Բազմավեպ», հոկտեմբեր, 1898, էջ 488—492։

⁴⁴ The Story ... էջ 125—162, անգլերեն թարգմանությունը՝ էջ 24—55։

⁴⁵ Theologische Quartalschrift. In Verbindung mit mehreren Gelehrten hrsg. von D. v. Funk, D. v. Schanz, D. Velsler, D. Vetter, D. Koch, D. Sägmüller, Professoren der Kath. Theologie an der K. Universität Tübingen, 1904, էջ 330—364։

⁴⁶ Pann Anton: Inteleptul Archir si nepotul său Anadam. București 1850. Gaster M., Archir si Anadam: Literatura populară română, București 1883. էջ 106—109։ Gaster M., Contributions to the History of Ahikar and Nadan: Journal of the Royal Asiatic Society, 1900, էջ 301—309։

⁴⁷ «Очерки по истории грузинской словестности», вып. 3, М., 1901, էջ 169—180 և 423—427։

⁴⁸ Протокол 59-го заседания Славянской комиссии Императорского московского археологического общества -18 января 1902, Древности. Труды Славянской Комиссии Императорского московского археологического общества, том. III, издан под редакцией М. И. Соколова, М., 1902, էջ 51։

1935 թվականին պրոֆ. Յորդան Իվանովը բուլղարական խումբագրութիւնը հրատարակում է կրճատումներով, XVI դարի Լովչանական ժողովածուից (Ловчанский сборник)⁴⁹:

Այդ խմբագրութեան մասին դեռևս 1878 թվականին տեղեկացնում է բուլղար նշանավոր պատմաբան Իրեչեկը, բայց, որովհետև երկար ժամանակ մնում էր անհայտ, ուստի բանասիրութեան մեջ չի համարվել հավաստի:

1964 թվականին Ժ. Դնին և է. Տրիյարսկին հրատարակում են գրույցի հայատառ ղփչաղերեն բնագիրը, լուսանկարները և լատինական տառադարձութիւնը, ուղեկցելով ֆրանսերեն թարգմանութեամբ, Վիեննայի Մխիթարյանների № 468 ձեռագրից⁵⁰:

Եթովպական և նոր-արամեական բնագրերի մասին մենք արդեն հիշեցինք, մնում են էլեֆանտինի արամեական պապիրուսները, որ ներկայացրեց հիանալի հրատարակութեամբ էդվարդ Զախաուն և ապա՝ Արթուր Ունգնադը⁵¹:

Պապիրուսները ուսներեն լեզվով Զախաունի գերմաներեն թարգմանութիւնից, նկատի առնելով Զախաունի և Ունգնադի բնագրերը և Նոլդեբեի դիտողութիւնները, հրատարակում է Դուրնովոն իր «К истории повести об Акире» գրքում⁵²:

Այս ոչ լրիվ թվարկումից պարզ է, թե որքան շատ աղբյուրներ են ներկայացված տարբեր խմբագրութիւններով: Սակայն նրանք շեն տալիս գրույցի բնագրային ճիշտ պատկերը:

Զրույցը մեծ մասամբ ներկայացվել է մեկ կամ երկու ձեռագրերի հիման վրա, ստեղծելով ոչ թե համեմատական, այլ հավաքական բնագրեր:

⁴⁹ Иорданъ Ивановъ, Старобългарски разкази. Текстове, новобългарски преводъ и бележки, София, 1935, էջ 95—102, նոր բուլղարերեն թարգմանութիւնը՝ էջ 237—245:

⁵⁰ Jean Deny, Edward Tryjarski, Histoire du sage Hikar dans la version arméno-kiptchak, Rocznik Orientalistyczny, t. XXVII, zeszyt 2, Warszawa, 1964.

⁵¹ Aramäische Papyrus und Ostraka aus einer judischen Militärkolonie zu Elephantine, bearbeitet von Eduard Sachau, Leipzig, 1911, էջ XX—XXIII, աղյուսակ՝ 40—50: ներկայացված է բնագիրը գերմաներեն թարգմանութեան միասին: Arthur Ungnad, Aramäische Papyri aus Elephantine, Kleine Ausgabe unter Zugrundelegung von E. Sachaus Erstausgabe, Leipzig, 1911: Միայն բնագիրը:

⁵² Дурново Н., էջ 3—19.

Հրատարակութիւնները շեն ընդգրկում տարբեր ենթախմբերի բոլոր, կամ որոշակի քանակի աղբյուրներ, այլ կատարվել են առանձին, երբեմն պատահական միավորներից:

Դարերի ենթացքում գրիչներն իրենց սեփական հետքն են թողել բնագրերի վրա, նույնը շարունակել են հրատարակիչները, ծածկելով զրույցը նոր, օտարամուտ շերտերով:

Նրանք քմածին ազատութեամբ միջամտում են բնագրին, փոխում կամ դուրս նետում իրենց կողմից անկարևոր համարված տեղերը և հաճախ կապակցութիւններ ստեղծում սեփական երևակայութեամբ:

Դա մեծ բարդութիւն է առաջացրել բանասիրութեան համար, դժվարացնելով աղբյուրներից օգտվելու խնդիրը: Յուրաքանչյուր դեպքում անհրաժեշտ կլինե՞ր ստուգել տարրենթերցվածք. հեղինակային է այն, գրչի, թե հրատարակչական, բայց դրա համար պետք է նայել բոլոր հրատարակութիւնները և ձեռագրային աղբյուրները, որ թերևս անկարելի է:

Հենց այդ պատճառով հետազոտողների մոտ բազմաթիվ դիտողութիւններ և վարկածներ կորցնում են իրենց արժեքը, որովհետև հենվել են ոչ թե հարազատ, այլ ոչ ճիշտ և հետամուտ ընթերցվածի վրա:

Երկու շրջաններում գիտնականներին հետաքրքրում էր միևնույն հարցը. որտեղից է գալիս զրույցը և ինչպիսին է եղել նրա նախնականը:

Դա ինքնին աղբյուրագիտական բնույթ ունի, և գիտական միտքը պետք է գնար այդ ուղղութեամբ, մի պահանջ, որ առաջացավ բավական ուշ, երբ արդեն պարզ էր, որ բանասիրութիւնը աննկատ սահում է միևնույն շրջագծով:

Nau-ն գրում է. «Ախիկարի պատմութիւնը շատ է տառապել թարգմանիչների և գրիչների ձեռքին: Նրա վերականգնումը կպահանջեր հարազատութեան համար ամենից առաջ ձեռագրերի հնարավոր շափով մեծ քանակի վրա հենված յուրաքանչյուր խմբագրութեան խնամքոտ հրատարակութիւն և ապա՝ այդ խմբագրութիւնների համեմատութիւն»⁵³:

Այս պահանջը լիովին վերաբերում է և հայ խմբագրութեանը, որը ասորական, արաբական և սլավոնական խմբագրութիւնների հետ առանձնակի արժեք է ներկայացնում:

⁵³ „Histoire et sagesse ...“. էջ 77:

Ինչպէս տեսանք, հայկական երկարն ունի բավական շատ հրատարակութիւններ, որոնք, սակայն, երեք բնույթի են. տպագիր, բանավոր և ձեռագիր:

Տպագիրը ուղեկցում է «Պղնձէ քաղաքի պատմութեանը», որը ձգվում է 1708 թվականից մինչև 1920 թվականը: Այդ երկար շարքը գալիս է մի մայր ձեռագրից, ուշ շրջանի, խիստ աղավաղ և բարբառային շերտերով ծածկված: Այն հիմք է ծառայել 1708 թվականի հրատարակութեանը:

Տպագրերը բաժանվում են երկու խմբի (Fa և Fb), որոնք անխառն տարբերակվում են: Մի տեղ Fa մայր հրատարակութիւնից շեղվելով խմբագրական փոփոխութիւններ են մտել և ստացվել է ենթամայր տպագիր (Fb): Fa-ից և Fb-ից սերողները լիակատար համապատասխանում են և եթե փոփոխութիւն կա, ապա միայն վրիպակային, իսկ Fab-ն կապվում են իրար ամենամերձ ազգակցական իրավունքով:

Fb-ն փորձում է խուսափել խիստ արտահայտված բարբառային ձևերից և բաց է թողնում որոշ խրատներ: Իբրև օրինակ բերենք մի երկու ընթերցում.

Fa

Fb

Կապած և մօհրածն:
Ուտել և խմելն:
Որդեակ, մի՛ այնպէս անէր, որ
երթաս ի տեղ մի և ի քեզանէ մեծ մար-
դոյն ի վեր նստիս, որ շասեն թէ եկու ի
վայր, որ յամօթ լինիս: Ի վայր նիստ, որ
ասեն թէ եկու ի վեր:
Մի լինիր չեղի:
Լցի գանձով մինչև լցի հողով:
Ընդ մարդոյ կնոջ մի խնամխօսիր:

Կապած և կնքածն:
Ուտել և ըմպելն:
Որդեակ եթէ գնաս ի հրաւիրնալ տե-
ղիս, յորում գտանի քան զքեզ մեծ և
յարգի, մի՛ նստիր ի վերին կողմն, զի
յետոյ սակաւ առ սակաւ իջանես ամօ-
թով ի ստորին կողմն:
Մի լինիր դառն:
Շատանալ գանձով մինչև մտանէ
ի հող:
Մի պատճառ լինիր հարսնացուցա-
նելոյ զգուստրն ուրուք ընդ առն օտա-
րի:

և այլն:

Fb-ն բաց է թողնում մի քանի խրատ, չխախտելով սակայն Fa-ին հատուկ հերթակարգը⁵¹:

Թերևս կարելի է գայթակղվել, որ Fb-ն սերում է այլ աղբյուրից, նկատի ունենալով որոշ ընթերցումներ, որոնք բավական ուժեղ

⁵¹ Fb -ն շունի ՄՄ 14, 28, 40, 43, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 83, 84, 87, 106 խրատները:

են տարբերակվում, բայց ակնհայտ է, որ այդ փոփոխությունները չեն թելագրում առանձին բնագիր և ոչ, նույնիսկ, ունեն գրչական բնույթ, այլ. պարզապես խմբագրված են որևէ հրատարակչի կողմից:

Փոփոխությունների մեջ բացահայտ զգացվում է լեզվի բնագրոսիկ արհեստականություն. «Մի պատճառ լինէր հարսնացուցանելոյ զդուատրն ուրուք ընդ առն օտարի» և այլն:

Սակավ տարբերություններից մենք բերեցինք մի երկու օրինակ, իսկ գերիշխողը, ավելի ճիշտ՝ ընդհանուրը նույնությունն է:

Fb-ի մեջ մասնում են 1857, 1908, 1911 թվականների հրատարակությունները, այսինքն 1857 թվականից հետո: Այդ նշանակում է, որ Fa-ն և Fb-ն տարբերվում են ոչ թե զուգահեռաբար, այլ մեկը հաջորդում է մյուսին: Հավանորեն Fb-ի հիմքը 1857 թվականի հրատարակությունն է:

Երկրորդը՝ բանավորն է, բնագիր, որ պատմել է էջմիածնեցի 65-ամյա մի գեղջկուհի և գրի առել Բայանդուրի ուսումնարանի տեսուչ Բունիաթյանը:

Ինչպես Կոնիբերի հրատարակությունը Եվրոպայում, այնպես էլ այս բնագիրը ուսու բանասիրության համար առիթ դարձավ առաջին ծանոթության: Այդտեղ էլ վերջանում է նրա գերը:

Բոգոյավլենսկին, նկատի ունենալով այս հրատարակությունը, գրում է. «Խիկար իմաստունի պատմությունը մեր նախնիներին լավ հայտնի Ակիր իմաստունի մասին հեքիաթի հայկական խմբագրությունն է ներկայացնում»⁵⁵:

Սակայն այն շունի բնագրական որևէ արժեք և չի կարող հայ խմբագրության մասին ճիշտ պատկերացում տալ:

Միլլերը դուրս գալով գրույցի բնույթից արդեն կոհնում էր. «Հեքիաթի անսովոր պահպանվածությունը էջմիածնի պառավի շրթներին մեր կարծիքով ուղղակի նշում է նրանից զբաղված պատմվածքի գրքային ծագումը»⁵⁶:

Նա հորդորում է բանասերներին գտնելու աղբյուրը. «Ծանկալի կլիներ, որպեսզի ժողովածուում հայ խիկարի հանդես գալը հայագետներին ևս մղեր հայկական մատենագարաններում այդ հեքիաթի ձեռագրի որոնումներին»⁵⁷:

⁵⁵ «Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа». вып. XIX, Тифлис, 1894, էջ XVII:

⁵⁶ Журнал Министерства Народного просвещения, седьмое десятилетие, часть CCC, июль, 1895, СПб, էջ 209—210:

⁵⁷ Տե՛ս նույնը՝ էջ 209—210:

Որոնումների հարկ չկա: Զրույցի օրինակը մեղ հայտնի տպագիրն է, որ ուղեկցում է «Պղնձե քաղաքի» բազմաթիվ հրատարակություններին: Դա պարզորոշ ցույց է տալիս պատումների նույնությունը և խրատների բնույթը, նույնիսկ հերթակարգը:

Բերենք մի երկու զուգահեռ.

1. Որդեակ, եթէ լսես խօսք ի դուռն
Յազարաց և իշխանաց և մեծամեծաց,
պահեա և մեռո զնա ի սրտի քում և մի'
ասեր (ԲԵ յայտներ) մարդոյ մինչև այլքն
ասնն ի քեզ:

2. Որդեակ, զմարդոյ կապած և մոհ-
րածն (ԲԵ կնքածն) մի' արձակեր և դար-
ձակեալն մի' կապեր:

3. Որդեակ, լաւ է իմաստուն մարդուն
հետ (ԲԵ մարդուն զհետ) քար կրելն,
քան զանգետին հետ ուտել և խմելն (ԲԵ
ըմպելն):

4. Որդեակ մի' լիցի զի առաքեսցեն
զքեզ ի բան, և դու ոչ իմանաս զբանն և
երթաս: Յետոյ այլ ոք ուղարկեն, որ եր-
թայ ի բանն, և դու ծաղր լինիս:

(Որդեակ, եթէ առաքեսցեն զքեզ ի տե-
ղի ինչ վասն բանի, լաւ ի միտ առ զբանն,
զոր ասելոց նա և ապա զնա, զի մի գուցէ
յետոյ լինիցիս ծաղր առաջի այլոց):

5. Որդեակ մի' այնպէս աներ, որ եր-
թաս ի տեղ մի լ' ի քեզանէ մեծ մարդուն
ի վեր նստիս, որ շասնն թէ եկու ի վայր,
որ յամօթ լինիս, ի վայր նիստ, որ ասն
թէ եկու ի վեր:

(ԲԵ Որդեակ եթէ զնաս ի հրաւիրեալ
տեղիս յորում գտանի բան զքեզ մեծ և
յարգի, մի' նստիր ի վերին կողմն, զի յե-
տոյ սակաւ առ սակաւ իշանես ամօթով ի
ստորին կողմն):

6. Որդեակ, թէ ընկերն քո հիւանդ է մի
ասեր ի միտքդ (ԲԵ մտի քում) թէ տանձ
կամ խնձոր գտնում (ԲԵ գտանեմ) և ապա
երթամ տես. երթ (ԲԵ այլ երթ) ոտիք

1. Если услышишь что-нибудь
в доме царя или приближенных
его, то никому о том не говори,
пока того-же самого не услышишь
от других.

2. Завязанного и запечатанного
другими не развязывай, а развязан-
ного не запечатывай.

3. Лучше с умным человеком
камни таскать, нежели с глупым
есть и веселиться.

4. Если тебя посылают куда-ни-
будь, хорошенько разузнай, за чем
идешь, и что тебе нужно сказать,
чтобы впоследствии не стать посме-
шищем для других.

5. Если тебя пригласят куда-ни-
будь в гости или на свадьбу, не
садись на первом месте, а то, когда
придут постарше тебя, придется
тебе пересаживаться на низшее
место; лучше садись ниже всех;
тогда тебе будут предлагать место
все выше и выше, и, таким образом,
ты займешь почетное место.

6. Когда друг твой болен, то не
откладывай посещения до тех пор,
пока достанешь яблоко или грушу;
больной, видя тебя, обрадуется, а

և տես աշօք, զի զհիւանդն դատարկ տեսանել շատ լաւ է քան դբազում կամակս ուտելոյ (ԲՅ միրգս տանել փխ կամակս ուտելոյ):

это лучше на него действует, нежели принесенные тобою яблоки и груши, из-за которых пришлось-бы тебе, пожалуй, отложить свидание.

13. Որդեակ լաւ է աղջիկ որ ծնանի և շոտ մեռանի, քան թէ ապրի և ազգին իւրոյ սեկրեսանք բերէ (ԲՅ լինի նախատինք)⁵⁸:

13. Лучше ребенку умереть во младенчестве, чем жить, служа позором своего рода⁵⁹.

Իսկապես «անսովոր պահպանվածություն»: Միայն տպագիրը և նույն բնույթը կրող ձեռագրերի խումբը ունեն խրատների նման հերթակարգ: Ժողովրդական գրույցի և գրավոր աղբյուրի մեջ այդպիսի համաձայնություն կարող է լինել բացառապես ուղղակի առընչության դեպքում: Եթե ճիշտ է, որ Բունիաթյանը գրի է առել էջմիածնեցի մի ծեր կնոջից, ապա կհին է տպագրի անմիջական փոխանցողը:

Զրույցը ժողովրդի մեջ երկարատև բանավոր ուղի չի անցել, ուստի իբրև ժողովրդական անգիր պատում ևս իրենից չի ներկայացնում որևէ հետաքրքրություն⁶⁰:

Երրորդը Կոնիբերի հրատարակությունն է: Այն անվանում ենք ձեռագրական, որովհետև հենվում է ուղղակի ձեռագիր աղբյուրների վրա: Բնագիրը կազմելիս Կոնիբերը նկատի է ունեցել ութ ձեռագիր, որոնց առանձին ընթերցումներն իջեցրել է տողատակ:

Այս հրատարակության մասին Nau-ն գրում է. «Միակն է, որ ունի բավարար քննական ապարատ և նոր հրատարակություն չի պահանջում»⁶¹:

⁵⁸ «Պատմութիւն Պղնձէ բաղաբին»... Տփլիս, 1857, էջ 80—81:

⁵⁹ «Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа», вып. XIX, էջ 207—208:

⁶⁰ Զրույցի մեջ տպագրից կան և որոշ շեղումներ, բայց այդ բոլորը դուրս չեն գալիս նյութի սահմաններից, այլ հետևանք են բնագրի համառոտման: Զրույցը պատմվում է երրորդ դեմքով, որը նույնպես իր հետ որոշ փոփոխություն է բերում: Մի տեղ միայն փոքր շափով հեռանում է իր աղբյուրից: Խիկարը Եգիպտոս է գնում կնոջ հետ («Хикар взял свою жену, двух мальчиков и орла и пошел к египетскому царю»), որտեղ ինքն է թոցնում արծիվ (և ոչ արծիվներ): Այդ փոփոխությունը տրամաբանական հետևությունն է այն բանի, որ մինչև Եգիպտոս գնալը նա է սովորեցնում երեխաներին և կառավարում արծիվի թռիչքը: Դժվար չէր նույն դերի համար նրան տանել Եգիպտոս:

Զրույցի մեջ չկա մի շեղում, որը անհնար լինի արտածել տպագրի աղբյուրից, կամ որը դիտվեր իբրև ժողովրդական հավելում:

⁶¹ „Histoire et sagesse ...“, էջ 92—93:

Քայց դա ճիշտ չէ:

Կոնիբերի բնագիրը Տաշյանին առիթ տվեց գրելու գրույցի մասին մի հետաքրքիր աշխատանք, որին նա առաջ մտադիր էր, բայց չէր ձեռնարկում, լավագույն և նախընտրելի բնագիր չունենալու պատճառով: Նա իր ուսումնասիրության մեջ բանասիրական բազմաթիվ հարցեր է շոշափում. գրույցի, Եղովպոսի և Տովբիտի գրքի աղբյուրները, հայկական խմբագրության բնույթը, նրա թարգմանական աղբյուրները, ժամանակի խնդիրը և այլն, բայց որովհետև Կոնիբերի բնագիրը ևս, չնայած իր առավելությունը, բավական աղավաղ է և նորաբանություններով լեցուն, Տաշյանին շատ հիմքեր չի տալիս հաստատուն եզրակացությունների համար:

«Ներկա հայ բնագիրը,— գրում է նա,— խճողված է ոամկաբանություններով, որոնք չեն միաբանիր թարգմանության առհասարակ ընտիր և հին գրական լեզվին հետ... Բնագիրն առհասարակ լի է ծայրեծայր աղավաղություններով, սխալ ընթերցումներով և այլն»⁶²:

«Այս կետը զմեզ կստիպե ընդհատել մեր ուսումնասիրությունքն ալ,— կարդում ենք մի ուրիշ պարբերության մեջ,— մինչև հնագույն և ընտրելագույն բնագրի մը հայտնվիլն: Առանց ասոր շատ մը խընդիրներ, որ լուծման կապասեն, չեն կրնար նաև ձեռնարկվիլ, առանց ապարդյուն աշխատությունց և ո՛չ հանված եզրակացությունք հաստատուն հիմ կրնան ունենալ»⁶³:

Տաշյանը մտադիր էր ներկայացնել հայկական և մյուս խմբագրությունների համեմատական մի հրատարակություն, որը շատ օգտակար աշխատանք կլիներ: Քայց նա հրաժարվում է այդ մտքից ևս:

«Բնագրին այս վիճակն և այն պարագան, որ մեր մատենադարանը չունինք օրինակ մը Խիկարա, ստիպեց զմեզ հետ կենալու մեր դիտավորությունեն, զոր ունեինք հրատարակել հայ բնագիրն համեմատությամբ մյուս բնագիրներուն, վասնզի ստիպված էինք բնագիրը ծայրեծայր սրբագրել, որ քիչ շատ միշտ կամայական կմնա, քանի որ վստահելի աղբյուր մը կպակսի: Եվ այսպես կապասենք ընտրելագույն օրինակի մը»⁶⁴:

⁶² Զ. Տաշյան, Մատենագիտական մանր ուսումնասիրությունք, մասն երկրորդ, է—Ժ, Վիեննա, 1901, էջ 140—141:

⁶³ Տե՛ս նույնը, էջ 136:

⁶⁴ Տե՛ս նույնը, էջ 143:

«Հայ բանասիրաց առաջին գործքն ըլլալու է այսպիսի բնագիր մը գտնել»⁶⁵,—եզրակացնում է Տաշյանը:

* * *

Խիկարի գրույցը հայ մատենագրության մեջ հնագույն կամ առաջին թարգմանությունից հետո դարերի իր երթի մեջ մթագնել է հարազատ նկարագիրը:

Եթե Սիրաքի և Սողոմոնի խրատները գրչություններով անցել են անփոփոխ, որովհետև ընդօրինակվել են Աստվածաշնչից և Սուրբ գրքի հեղինակությունը թույլ չի տվել բնագրի հետ ազատ վարվելու, ապա Խիկարի համար այդպիսի սահմանափակում չկա⁶⁶: Ընդօրինակող գրիչները կատարել են բազմաթիվ հավելագրումներ և նորմուծություններ: Ահա թե ինչու անօգուտ է որոնել մի բնագիր, որը հարազատորեն պահպաներ հայ սկզբնագրի թարգմանական օրինակը, եթե այն չի գալիս բուն թարգմանության շրջանից, ամենակարճ փոխանցումով: Սակայն հայ մատենագրության մեջ Խիկարի մուտքը խորհրդավոր հնություն ունի, իսկ մեզ հասած հնագույն բնագիրը XIV դարից է գալիս:

Մնում է հետագա շրջանի բազմաթիվ ձեռագրերի համեմատությամբ փորձ անել վերականգնելու հայ նախնականը: Դա բարդ է, բայց հնարավոր:

Մատենագարանում և այլ ձեռագրատներում կան Խիկարի հարյուրից ավելի օրինակ:

Սակայն որևէ ձեռագիր հիմք ընդունելով մյուս ձեռագրերի համեմատությունը և քննական բնագրի ստեղծումը այս պայմաններում անկարելի է, որովհետև ձեռագրական միավորները չեն ծածկում իրար: Նրանք կազմում են վեց առանձին խումբ, ինչպես և պետք է ներկայացնել:

Ահա մեր օգտագործած բնագրերն ըստ խմբերի:

⁶⁵ Տե՛ս նույնը, էջ 140:

⁶⁶ Սուրբ գրքի մասին մեր խոսքը պայմանական է, քանի որ, այնուամենայնիվ, Սիրաքի և Սողոմոնի խրատները նույնպես փոփոխություններ են կրել: IX դարի հեղինակ Համամ Արևելցու Սողոմոնի առակաց մեկնության մեջ բերված բառացի քաղվածքները Աստվածաշնչի հրատարակությունների հետ բավական ուժեղ տարբերություններ են տալիս: (Տե՛ս Կ. Կոստանյանց, Համամ Արևելցի, Վաղարշապատ, 1896, էջ 22):

**A1 Խրատք Խիկարայ իմաստնոյ, գոր պարտ է զի ամենայն հարք
այսպէս խրատէն գորդիս և վարդապետք զաշակերտնայսն**

Բնագիրը պարունակում է միայն խրատականքը: Առաջին և երկրորդ (առակավոր) խրատների մեջ կապ ստեղծելու համար պատմողական մասի փոխարեն կարմիր թանաքով գրված է. Արդ որ լսէ գիրատս և առնէ, սիրելի առնէ զանձն աստուծոյ և մարդկան և երանեմ կենաց նոցա: Եւ որ լսէ և ոչ առնէ մանաւանդ թէ հակառակ ևս լինի և փոխանակ բարո շար ևս խորհի, եթէ որդի է, թէ եղբար, թէ աշկերտ, թէ սիրելի կամ օտար, նա զառաջիկա գրեալդ ընդունի և թէ ոչ՝ յազար եղուկ է նոցա (էջ 50բ):

Սա մեզ հասած Խիկարի գրույցի ամենահին օրինակն է:

Ձեռագիրը պարունակում է նաև Միրաքի խրատները:

*Ձեռագիր № 2961, ժողովածու, գրիչ՝ Մխիթար Անեցի,
1321 թ., էջ 48բ—60բ:*

**A2 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է
իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան**

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 1495, ժողովածու, գրիչ՝ Եփրեմ վարդապետ, 1674—1684 թ., էջ 13ա—17բ:

A3 Խաւք և խրատք և իմաստութիւն Խիկարայ իմաստասիրի

Մուտքը համառոտված է, շունի այն բաժինը, ուր թագավորն իր մտահոգությունն է արտահայտում: Առաջին խրատներին հաջորդում է խիստ համառոտված պատմություն. Չայս ամենայն ուսուցանէի Նաթանայ քեռորդոյ իմոյ եւ՝ Խիկար դպիր այսպէս կարծելով, թէ զուտումս զայս, զոր ուսուցի Նաթանայ պահեսցէ ի սրտի և կացցէ ի դրան արհունի: Ոչ գիտացի թէ զբանս իմ անտես առնէ: Եւ նա հոսեաց որպէս փռչի ընդ հողմոյ:

Չայս եղեալ ի մտի թէ հայրն իմ Խիկար ծերացեալ է և հասեալ է յափն գերեզմանին, զառածել են միտք իւր և դողացեալ ամենայն մարմինն:

Եւ սկսաւ Նաթան վառնել զինչս իմ և կորուսանել: Ոչ խնայէր ի ծառայս և յաղախենայս իմ և կապել շարշարէր զնոսա: Ի հարուածս սաստիկս կոտորեալ սատակէր գերիվարս իմ, զնիս և զզորիս:

Յայնժամ եւ՝ Խիկար, յորժամ տեսի զայս ամենայն թէ Նաթան զգործս իմ այլայլեաց, խնայեցի զինչս իմ, զի մի կորայց:

Եւ սկսա խաւել նաթանա և ասեմ. Ինչս իմ մի մերձեանար: Ասացեալ է իմաստեոց. Ձեռք որ ոչ են վաստակել, ակն մի խնայեսցէ:

Եւ երթեալ պատմեցի ի Սենեֆարիմայ արֆայի: Եւ հրամայեաց նաթանա և ասէ. Որչափ հայր քո Խիկար կենդանի է, ինչս նորա մի մերձեանար:

Եւ նա ռիսացեալ մահու սպասեր ինձ:

Եւ իմ գիտացեր գշարիս նորա՝ գեկուցի արֆայի, և նա ետ գնաբան ի ձեռս իմ, եթէ արա որպէս և կամիս:

Խաւել սկսա և ասեմ:

Հաջորդում են առակավոր խրատները, և, բավական անսպասելի, ընդմիջարկվում նորից պատմութեամբ, որը համեմատելի է Ե խմբի հետ:

Ձեռագրին ծանոթ է եղել Գալուստ Տեր-Մկրտչյանը, որը 1893 թվականին հղել է Մառին օգտվելու համար, առակաց գրքի վրա աշխատելիս:

Ձեռագիր № 3119, ժողովածու, Կաֆա, գրիչ՝ Դավիթ Ղրիմեցի, 1694 թ., էջ 179ա—191ա:

Ա. Խրատք իմաստեոյն Խիկարէ

Բնագիրը մուտք չունի, սկսվում է խրատներից: Պատմութիւնը համառոտված է և համընկնում է Ա-ին:

Ունի շափածո հիշատակագրութիւն.

Եթէ բանիս լինիս խնդիր,
Ոչ առնուս ի թիկունքս բիր.
Աստէնս լինիս դու բարձր և բնտիր,
Անդէնն պարգև առնուս դու զամէնն ձիր:

Չանայ հմուտ լինել ուսման,
Որ քան զուկին է պատուական.
Ով որ ցանկայ իմաստութեան,
Արժան լինի շատ բարութեան:

Վարդ անթառամ է գիտութիւն.
Ով փափաքէ յիմաստութիւն,
Այլ որ չունի հնազանդութիւն,
Նորա անշահ է գիտութիւն:

Շարունակվում են խրատներ, որոնք հավելված են գրչի կողմից և Խիկարի հետ ոչ մի կապ չունեն: Սկիզբ՝ Լաւ է յիստակ խորհրդով

ննչել Բան պղտոր խորհրդով աղաթս մատուցանել և վարձս ոչ առնել (210ա): Վերջ՝ Վասն մեղաց հաւրն զորդին մի տանջեր. — աւաց տէր ցՄովսէս: Եւ թէ հանդիպիս Էզին կամ իշոյ մուրեւոյ դարձոյ առ տէրն իւր (211ա):

Զեռագիր № 2147, ժողովածու, գրիչ՝ Մինաս, 1627 թ., էջ 194ա—209բ:

A5 Պատմութիւն Խիկարայ իմաստասիրի

Պատմութեան մասը համընկնում է Ա3-ին:

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 2004, ժողովածու, գրիչ՝ Մկրտիչ Սարկավագ, 1623 թ., 60ա—75բ:

A6 Անխորագիր

Միայն մի քանի էջ հատված է, բայց ներկայացնում է խիկարի բնագրի հնագույն օրինակը: Այն հեշտութեամբ կարելի է համարել XI դարի ընդօրինակութուն, սակայն անվերապահ ճշգրիտ լինելու համար ընդունում ենք XII դարը:

Նկատելի է, որ պատկանում է Ա խմբին: Հրատարակում ենք յուսապատկերով:

Զեռագիր № 5465, Բանք Սողոմոնի, XII դար, էջ 101ա—103բ:

Այս խմբին է հարում և մի այլ բնագիր. Խրատ խիկարայ, զոր յուսաւ Նադան (Զեռագիր № 2264, էջ 173ա—180): Բնագիրն ունի միայն առաջին խրատները: Սկզբում ինչ որ շարվով զուգահեռ է գնում C խմբին:

Խրատները խառն են, բարբառայնացված և տալիս են անկարեւոր ընթերցումներ: Համեմատել ենք, բայց ընթերցումները նկատի չենք առել:

B

B1 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և ազտութեան

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 45, ժողովածու, կիմ, գրիչ՝ Սարգիս Եղեւսացի, 1642 թ., էջ 297բ—312ա:

Ե՛) Պատմութիւն և խաւաք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և ազատութեան

Պատմութիւնը և առակավոր խրատները բացակայում են: Հասկանալի է բնագիրը:

Ձեռագիր № 1865, ժողովածու, Երուսաղեմ, գրիչ՝ Թորոս Եպիսկոպոս, 1656 թ., էջ 93բ—99ա:

Ե՛) Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ ամենայն մարդիք և ի միտ առնուլ, վասն շահի և օգտութեան, խիստ լաւ և պիտանի խրատ Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 679, ժողովածու, գրիչ՝ Գրիգոր Երևանցի և այլք, 1660 թ., էջ 174ա—208բ:

Ե՛) Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 3526, ժողովածու, գրիչ՝ Միքայել, 1660 թ., էջ 202ա—223բ:

Ե՛) Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ ամենայն մարդոյ վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 3413, ժողովածու, գրիչ՝ Հակոբ Թոխաթեցի, 1709—1710 թ., էջ 13ա—45բ:

Ե՛) Պատմութիւն և խրատ իմաստասիրին Խիկարայ, պարտ է ամենեցուն ի միտ առնուլ, պարտ է և արժան ուշիմ ի միտ դնել
Ամբողջական է:

Կցված է մի փոքրիկ հիշատակագրութիւն. Գրեցաւ բանբարատական իմաստասիրին Խիկարայ ի բովականիս հայոց ՌՃԼԶ-ին, փետրվարի է, օր Երկուշաբթի, որ էր բակլայ խորան, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգայ զօրավարին, ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլսի աւարտ սորին

Ձեռագիր № 2448, ժողովածու, Պոլիս, գրիչ՝ Վարդան Գրուղեցի, 1687 թ., էջ 193բ—227:

B7 Պատմութիւն Խիկարայ դպրապետի և իմաստասիրի, զոր պարտ է ուսումնասիրաց ի միտ առնուլ, վասն շահի և ազտութեան ամենայն մարդոյ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 4290, ժողովածու, գրիչ՝ Մկրտում Ագուլեցի, 1571 թ., էջ 26ա—59բ:

B8 Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 8076, ժողովածու, գրիչ՝ Թովմա վարդապետ, XVII դար, էջ 98ա—112ա:

B9 Խրատք պիտանի և օգտակար Խիկարայ իմաստասիրի ասացեալ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 2732, Աստվածաշունչ, գրիչ՝ Աստվածատուր երեց, XVII դար, էջ 317ա—322ա:

B10 Խօսք և խրատք Խիկարայ, զոր ասաց Նաթանայ քուեր որդոյ իրոյ
Ունի միայն խրատականքը:

Ձեռագիր № 6643, ժողովածու, գրիչ՝ Ղուկաս, XVII դար, էջ 171բ—181ա:

B11 Յարմարեալ պատմութիւն իմաստնոյն Խիկարայ, արարեալ խրատ վասն Նաթանայ քուեր որդոյ իրոյ և ամենայն լսողաց և ի միտ պահողաց, զի դուռ է իմաստութեան և շահ է ամենայնի, լաւ ի միտ առնուլ

Բնագիրը պակասավոր է, վերջից թերթեր են ընկած, բայց համարակալումից չի զգացվում: Ավարտվում է այս խրատով՝ Որդեակ, կերա դառնին և արբի լեղի և չէր դառն քան զաղքատութիւն:

Ձեռագիր № 7032, ժողովածու, գրիչ՝ Ղազար, XVII դար, էջ 107բ—112բ:

B12 Անխորագիր

Թուղթ է պակասում 12—13, 22—23, 25—26, 26—27 թերթերի մեջ: Համարակալումը նոր է:

Ձեռագիր № 6961, ժողովածու, XVII դար, էջ 1ա—30ա:

B₁₃ Խրատք և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդկան, վասն շահի և օգտութեան
Պատմությունը շունի, սղված է գրչի կողմից, վերջից մի քանի տող թերի է, վերջանում է. Ասէ տէր ծառոյն, դու ի քո ժամանակդ.... նախադասությամբ:

Ձեռագիր № 3687, XVII դար, էջ 1ա—16բ⁶⁷:

B₁₄ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է ի միտ առնուլ և իմանալ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
82բ և 83ա էջերի մեջ թերթեր են պակասում և ոչ քիչ: Այդ պատճառով սղվել են 20-ից 173 խրատները:

Ձեռագիր № 697, ժողովածու, Սուլավա, գրիչ՝ Վարդան Աբեղա, 1631 թ., էջ 78ա—102ա:

B₁₅ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 723, ժողովածու, Երուսաղեմ, գրիչ՝ Հոսսափ վարդապետ, 1734 թ., էջ 205ա—241ա:

B₁₆ Անխորագիր

Բնագիրն սկզբից շատ է պակասավոր ձեռագրից թուղթ ընկած լինելու պատճառով: Սկսվում է պատմությունից՝ և ասէ հայր իմ Խիկար յոյժ պատուական և հանոյ թուեցար: Թերթ 8—9-ի մեջ նույնպես թղթեր են ընկած: Սղվել են պատմությունից մի փոքր հատված և առակավոր խրատներից մի քանիսը: Առակավոր խրատներն սկզբվում են՝ է կանգուն, զտեղի ձիուն ոչ կարէ լնուլ:

Ձեռագիր № 8387, ժողովածու, XVII դար, էջ 1ա—10բ:

⁶⁷ Սա 3454 ձեռագրի մի մասն է, որ առանձնացվել և կազմվել է իբրև ձեռագրական նոր միավոր 3687 համարի տակ: Մատենադարանի ձեռագրացոցակում նրանց չափսերը տարբեր են ներկայացված (3454՝ 15,5×10,9, 3687՝ 16×10), որով ազգակցության հետքերը չնշվել են:

B₁₇ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնող ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան
Ամբողջական է:

Զեռագիր № 8443, ժողովածու, նոր Զուղա, գրիչ՝
Կոստանդին դպրապետ Զուղայեցի, 1687 թ., էջ 1ա—
23ա:

B₁₈ Խրատ Խիկարայ, գոր ասաց քերորդոյն իրոյ Նատանայ, որ է աչապէս
Ունի միայն խրատականքը:

Զեռագիր № 2116, ժողովածու, Թավուզ, գրիչ՝ Եսայի,
1637 թ., էջ 167ա—176բ:

B₁₉ Անխորագիր

Պատմութիւնը 115 էջում ընդհատվում է շատ տարօրինակ ձեւով՝ Եւ ասէ փարատն. Մանեայ ինձ պարան յաւագէ: Եւ Եւ երթեալ ծակեցի գորմն պատի ի դէմ արեգականն առեալ յաւագ և փոշի շփէի զգո գէշ երեսըդ աղտեղի: Որդեակ եղեր ինձ որպէս որոզայք, որ թաղեալ... Խրատը ընդհատվում է, որտեղ և ընդմիջարկված է մի վիճակահանութեան աղյուսակ իր բացատրագրով, ապա՝ 113ա էջից նորից շարունակվում է խրատը և վերջանում նույն տեղում:

Զեռագիր № 2492, ժողովածու, 1661 թ., էջ 95ա—
109ա:

B₂₀ Անխորագիր

Պակասավոր է: Սկիզբ՝ ...գօակ, բայց թէ գնաթան քուեր որդին քո առցես, վերջ՝ ...թէ ինչ տարայց նմա, այլ երթ և տես, զի գնալն քո լօ է նմա, քան զսկի և զարծար:

Զեռագիր № 3206, ժողովածու, XVI դար, էջ 11ա—
13բ:

B₂₁ Անխորագիր

Սկզբից թուղթ է ընկած: Սկիզբ՝ ... (իմ) աստութեամբ: Եւ ասէ արքայն. Աձ գնա առ իս զի տեսից, թէ կարող իցէ:

Զեռագիր № 5935, ժողովածու, XVII դար, էջ 1ա—
26բ:

B₂₂ Անխորագիր

Սկզբից թուղթ է ընկած: Սկիզբ՝ասացին թէ դեղ է նմայ, աղֆատի որդին կերաւ, ասացին թէ ֆաղցեալ է (Համընկնում է B₁-ի 10-րդ խրատին):

Ամբողջ բնագիրն ընդմիջարկված է, ներկայացնում է ձեռագրից տարբեր ընդօրինակութիւն:

Ձեռագիր № 6110, ժողովածու, XV դար, էջ 21ա—42բ:

B₂₃ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օտուութեան:

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 8482, ժողովածու, 1664 թ., էջ 111ա—148բ:

B₂₄ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օտուութեան

Պակասավոր է: Գրիչն ուղղակի չի շարունակել: Վերջ՝ Որդեակ, գգադտնիս քո մի յայտներ զկնոջ քո, քանզի ոչ կարէ պանել բան ի սրտի իւրում, զի կարնամիտ է և փոքրոգի և ոչ կարէ համբերել: (Համընկնում է B₁-ի 61-րդ խրատին): Բնագրի 114բ էջում այլ նյութ է (Ժամանակագրութեան հատված): էջի վերևում գրիչը այսպիսի նշում է թողել՝ Այս երեսս գրուած էր յառաջմանէ, կիսակատար մնաց, այն կողմն գրեցաք:

Ձեռագիր № 519, ժողովածու, XVII դար, էջ 112բ—115ա:

B₂₁₋₂₄ օրինակները համեմատված են խմբի հետ, քայքայ ընթերցումները հարկ չենք համարել արտահայտելու տողատակերում, որովհետև բնագրերը մեզ հայտնի են դարձել ավելի ուշ և չեն տալիս ոչ մի կարևոր ընթերցում:

C₁ Այս է իմաստութիւնք Խիկարայ դպրապետի և Սեներքարիմա արքային ասորոց և քերորդոյն իմոյ Ադանա և սպանումն Խիկարայ և Փարաունի արքային եգիպտացոց և պատասխանիք Խիկարայ: Ով զայս գիրս կարդայ և ի միտ առնու ամբ կենացեր յաւելուն և ի մեծ հասանին:

Խրատք Խիկարայ, զոր ասաց և ուսոյց զՆաթան
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 1978, ժողովածու, Իլով, 1606 թ.,
էջ 23բ—33ա:

C₂ Խաւսք և իմաստութիւն ստացեալ Խիկարի իմաստնասիրի, զոր խրատեն որդիք մարդկան և ի միտ առնուն

Բնագիրն ընդօրինակված է Աստվածաշնչի վերջում, միևնույն դրշի կողմից: Ունի հիշատակագրութիւն՝ Մինչև ցայս կատարեցաւ Խիկարս: Գրեցաւ և խրատես և պատմութիւնս Խիկարայ իմաստութիւն ի քվին հայոց ՋՃԿէ, յուլիս ամսոյն ի ՓԲ: Ծ տառը ջնջված է (=1518), բայց ոչ թե այս ձեռագրի ընդօրինակութեան տարին է, այլ նախագաղափար օրինակի: Բուն հիշատակագրութիւնը թելագրում է 1641 թիվ. Արդ, եղև սկիզբն գրոյս և աստուծոյն ի Կոստանդինուպոլիս, ձեռամբ Աստուածատուր դպրի ի թուականութեանս հայոց ՌՂ ամի (=1641):

Ձեռագիր № 2669, Աստվածաշունչ, 1641 թ.,
էջ 656բ—661ա:

C₃ Պատմութիւն և խրատ Խիկարայ իմաստնոյ

Ամբողջական է:

Ունի փոքրիկ հիշատակագրութիւն ... Եւ կորեաւ շարն և բարձաւ ի միջոյ շնորհօքն աստուծոյ, նոյնպէս և ամենայն շարախօսք պատարին ի դիմաց ծառայիս աստուծոյ պարոն Մելիք Հախնազարին, զինքն անձնարարի գՔրիստոս, որ պահէ անփորձ ի բշնամեաց ամէն, եղիցի, եղիցի:

Ձեռագիր № 713, Շատախ գլուղ, գրիչ՝ Հովհաննես
Երեց, 1636 թ., էջ 94ա—112ա:

C₄ Խրատք և իմաստութիւն Խիկարայ, զոր ուսանին որդիք մարդկան

Համեմատական բնագիր, որ հրատարակել է Կոնիքերը, հետևյալ ձեռագրերի հիման վրա.

1. Arm₁=Bod. Բողեյան գրադարանի հայկական մի ձեռագիր, որը չի նկարագրված և համարակալված: Առաջին էջը շունի:

2. Arm₂=Ven. Վենետիկի Մխեթարյան մատենադարանի № 482 ձեռագիրը, XV—XVI դարերի գրչութուն:

3. Arm₃=Paris 92. Փարիզի Ազգային գրադարանի հայկական ֆոնդի № 92 ձեռագիրը: Այս բնագիրը ինչ-որ ազգակցութուն ունի մեր Մատենադարանի № 2669 (C₂) բնագրի հետ: Վերարտագրված է միևնույն հիշատակագրութունը. Գրեցաւ Խիկարս և Խրատֆ և պատմութիւնս Խիկարայ իմաստութիւն ի քվ ՋՃԿէ յովիս ամսոյ ժԲ: Կոնիբերը ոչինչ չի ասում տարեթվի մասին, արդյոք այստեղ նույնպես Ճ-ն գծով ջնջված է, թե՞ ոչ, ուստի շենք կարող ասել որ թվականն է ճիշտ՝ ՋՃԿէ=1618, թե ՋԿէ=1518: Թերևս Փարիզի ձեռագիրն այն նախագաղափարն է, որ ձեռքի տակ է ունեցել C₂-ի գրիչը, կամ երկուսի համար էլ եղել է մի ընդհանուր աղբյուր: Այդ բնագրերը տարրնթերցվածներով ևս իրար շփակվանք մոտ են:

4. Arm₄=Paris supp 58. Փարիզի ազգային գրադարանի հայկական ֆոնդի լրացուցիչ № 58 ձեռագիրը, XVII դար, բնագիրը լրիվ չի պահպանված:

5. Arm₅=Paris 131. Փարիզի ազգային գրադարանի հայկական ֆոնդի № 131 ձեռագիրը, հավանաբար XVII դար, էջ 213—228:

6. Arm₆=Paris 69. Փարիզի ազգային գրադարանի № 69 ձեռագիրը, XVII դար, մուտքը շունի, բնագիրն սկսվում է խրատներից:

7. Arm₇=Bod. Canon. Բողեյան գրադարանի արևելյան № 131 ձեռագիրը, կանոնգիրք, գրված է Նոր Ջուղայում, գրիչը՝ Հագրապետ, 1637 թ., 1—36 էջ: Բնագրին հաջորդում են յոթ իմաստասիրաց և Բարեղամի ու Հովասափի պատմութունները:

8. Arm₈=Edjm 2048. Էջմիածնի մատենադարանի № 2048 ձեռագիրը. այժմ նոր ցուցակով կրում է 2018 համարը: 1891 թվականին Կոնիբերը օգտվել է այս բնագրի միայն մուտքից և առաջին 18 խրատներից:

Բնագիրը պատկանում է D խմբին և կնկարագրվի իր տեղում:

Կոնիբերին հայտնի են էջմիածնի №№ 1633, 1995, 1986, 51 (նոր ցուցակով համապատասխանաբար №№ 1865, 1978, 2004, 45) ինչպես նաև՝ Բրիտանական թանգարանի մի ձեռագիր (XVIII դար) և Բեռլինի գրադարանի № 83 ձեռագիրը (1698 թիվ), բայց դրանցից նա չի օգտվել:

Նա նշում է նաև Խիկարի երեք հրատարակություն, 1708, 1731 և 1862 թվերի, որոնցից նույնպես չի օգտվել⁶⁸:

C: Խօսք և իմաստութիւն ասացեալ Խիկարի իմաստասիրի, զոր խրատեն որդիք մարդկան և ի միտ առնուն

Ամբողջական է:

Բնագիրն ունի փոքրիկ հիշատակագրություն՝ Կատարեցաւ Խիկարս: Գրեցաւ և խրատփս և պատմութիւնս Խիկարայ իմաստասիրի ի քվին ՌՂ մարտի ամսոյ ԺԱ և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն (119ա):

Ձեռագիր № 6712, ժողովածու, 1641 թ., էջ 112բ—119ա:

D

D1: Պատմութիւն և խրատք իմաստնոյն Խիկարայ

Ամբողջական է:

Կոնիբերին ծանոթ է եղել այս բնագիրը⁶⁹:

Ձեռագիր № 2018, ժողովածու, Ստամբուլ, գրիչ՝ Սահակ, 1621 թ., էջ 265ա—286բ:

D2: Պատմութիւն և խրատք իմաստուն Խիկարայ

43 և 44 թերթերի մեջ թուղթ է պակասում, որ ընդգրկում է 57-ից մինչև 107 խրատները:

Բնագիրը չափազանց նման է D1-ին: Կարելի է ենթադրել, որ D1-ից է գաղափարված: Երկու բնագրերի խրատականքը վերջանում է միակերպ հավելումով՝ Իսկ որ առնէ զխրատփս գայտսիկ գովի յաստուծոյ և ի մարդկանէ և եղիցի փառաւոր և պատուական աստ և ի հանդերձելումն:

Ձեռագիր № 464, ժողովածու, գրիչ՝ Սուրիաս Զուղալեցի, XVII դար, էջ 40ա—56ա:

D3: Պատմութիւն և խրատք իմաստնոյն Խիկարայ

Ամբողջական է:

Շատ նման է D1, 2 բնագրին: Խրատականքն ունի նույն հավելումը:

Ձեռագիր № 7993, ժողովածու, գրիչ՝ Ալեքսան, 1672 թ., էջ 273ա—287բ:

⁶⁸ „The Story . . .“, էջ XXIV—XXVI:

⁶⁹ Կոնիբերը ենթադրում է, որ այն գրված է մոտավորապես 1600 թվականի շրջաններում (about A. D. 1600):

D₄ Պատմութիւն և խրատ Խիկարայ իմաստնոյ

Ամբողջական է: D խմբի մյուս միավորների նկատմամբ ավելի շատ ընթերցումներ է տալիս:

Վրաստանի ձեռագրերի ինստիտուտի հայերեն ձեռագրերի ֆոնդ, ձեռագիր № 172, XVII դար, էջ 134ա—188ա:

D₅ Բանք Խիկարայ խրատական վասն ուսման իմաստասիրաց

Պատմությունը և առակավոր խրատները շունի, գրչի կողմից չի արտագրված:

Ձեռագիր № 8699, ժողովածու, 1671 թ., էջ 47բ—64բ:

D₆ Խրատ իմաստնոյ Խիկարայ

Մուտք չունի: Վերջից թերի է, ձեռագրից թուղթ ընկած լինելու պատճառով: Վերջ՝ Որդեակ, եղեր դու որպէս զոջիլ հացի, որ եկեր գշտէ... (ընդհատվում է): Համընկնում է D խմբի առակավոր 12-րդ խրատին:

Պատմության մասը խիստ համառոտված է: D-ի հետ զուգահեռ է զնում մինչև և ռխացաւ նաղան ընդ իս և մահու սպառնար անձին իմոյ տողերը, այնուհետև՝ եւ իմ գեկուցեալ արհային և ետ զնայ ի ձեռս իմ: Եւ տարեալ ի տուն իմ կապեցի շրքաիւմ ի սին մի ֆարեա ի դրան սրահի իմոյ և եղի պահապան զմի ի ծառայից իմոց, զի ի մտանել և յեկանելն իմ զոր ինչ ասիցեմ, գրիցէ: Եւ առեալ բիր հարկանէի ի կողս նորա: Եւ ասէ. Զի՞ ռխացար ի վերա իմ այսպէս, ով հայր իմ Խիկար: Եւ ես ասեմ ցնայ:

Բնագրի №№ 19, 27, 67, 84, 94, 105, 118, 147, 161 և 204-րդ խրատները խմբում զուգահեռ չունեն, բայց տեղադրել ենք, դիտելով սր աղբյուրին հարազատ են և ոչ՝ հետամուտ:

Ձեռագիր № 7974, ժողովածու, XVIII դար, էջ 17ա—22բ:

Այս խմբին է հարում և մի բնագիր (ձեռագիր № 9322, էջ 2 աբ): Սկզբից և վերջից թերի, ձեռագրից թուղթ ընկած լինելու պատճառով: Պահպանվել են միայն մի քանի առակավոր խրատներ: Սկիզբ՝ ...չար է որ վարէ զիս: Որդեակ, տեսի մափին որ ի սպանդանոցն ածին... վերջ՝ Որդեակ, նմանեցար օծին, որ պատեցօ ի մարտենին և անկօ ի գետն և տեսեալ գայլուն և ասէ. Ահայ շար ի շար են հեծեալ ... (ընդհատվում է):

Խառք դասավորութիւնն ունի և հավանաբար սխալաշատ, որովհետև վերջին խրատը նույնն է սկզբի խրատի հետ, որից միայն հինգ բառ է մնացել:

Աննշան հատված է, և բնագիրը կազմելիս նկատի չենք առել:

E

E₁ Խառք և խրատը Խիկարայ իմաստնոյ, զոր ետ քրոջ որդուն իւրոյ Նաթանայ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 3081, ժողովածու, գրիչ՝ Զաքարիա արեղա Երզնկացի, 1617 թ., էջ 196ա—209բ:

E₂ Խառք իմաստասիրացն, խրատք հարանց իմաստնով առաքող
Մուտքը շունի, սկսվում է խրատներից:

Ձեռագիր № 527, ժողովածու, գրիչ՝ Տրդատ, 1663 թ., էջ 53բ—63ա:

E₃ Խառք իմաստասիրացն, խրատք հարանց իմաստնով առաքող
Մուտք շունի, սկսվում է խրատներից:

Բնագիրը բառացիորեն համապատասխանում է E₂-ին: Անպատճառ արտագրված է նրանից:

Ձեռագիր № 613, ժողովածու, գրիչ՝ Զաքարիա քահանա, 1664 թ., էջ 44ա—52ա:

E₄ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ և իմաստասիրի, զոր պարտ է ի միտ առնուլ և իմանալ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան հոգույ և մարմնոյ
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 1403, ժողովածու, XVII դար, էջ 239ա—246ա:

E₅ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրին, զոր պարտ է ի միտ առնուլ և իմանալ ամենայն մարդոյ վասն շահի և օգտութեան հոգույ և մարմնոյ

Ամբողջական է: Ունի փոքրիկ հիշատակագրութիւն՝ Արդ. գրեցաւ Խիկարայ պատմութիւնս ձեռամբ Համթեցի Ղազար վարդապետին, որ է մակահուամբ Շահին, ի դուռն սուրբ էջմիածնի, թվին ՌՃԽԵ:

Ձեռագիր № 5495, ժողովածու, էջմիածին, գրիչ՝ Ղազար Համթեցի, 1696 թ., էջ 79ա—91ա:

E6 Խաւար և խրատք Խիկարայ իմաստնոյ, գոր ետ քրոջ որդոյ ի-րոյ

Մուտք շունի, սկսվում է խրատներէից, լիովին համապատասխանում է E1-ին:

Բնագրին նախորդում է՝ Խաւար իմաստնայիւրական առ աւտաբու և մեծաւորու քազատուաց, զի յուսանին սովաւ և իմաստնացին (L1):

Ձեռագիր № 6708, ժողովածու, 1635 թ., էջ 206ա—219ա:

Այս խմբի մեջ են մտնում նաև տպագրերը: Համեմատութեան համար դիմում ենք երկու հրատարակութեաններին:

Fa Գիրք պատմութեան, որ կոչի Պղնձէ քաղաք և բանք խրատականք և օգտակարք Խիկարայ իմաստնոյ և այլ բանք պիտանիք, տպագրեցեալ... ի թուին հայոց ՌՄԽԱ = 1792, յունվար Ը, ի տպարանի Յօհաննէսի և Պօղոսի:

Fb Պատմութիւն Պղնձէ քաղաքին, յորում են բանք խրատականք եւ օգտակարք Խիկարայ իմաստնոյ եւ այլ բանք պիտանիք, տպագրեալ ի Տփլիս, ի տպարանի Ներսիսեան դպրոցի հայոց ընծայեցելոյ յազնուական Աղայ Գէորգայ Արծրունոյ, 1857:

Fab-ն լիովին արտահայտում է իրարից որոշ շահով հեռացող բոլոր տպագրերը:

Fab-ի մեջ մտնում են նաև XIX դարի վեց ձեռագիր, որոնք անսլայման գաղափարված են Պղնձէ քաղաքի ժողովածուներից և ընդգրկում են տպագրի մյուս նյութերը ևս:

1. Խրատք պիտանիքի և օգտակարքի, գոր ասացեալ է Խիկարայ իմաստնոյ (Fa)

Ամբողջական է: Վերջում գրված է՝ Յիշատակարան տպողիս Ոսկերիչ Վարդան ամենատեղեալս ոգի ողորմի աստուած յուրեան ողորմեսցի, ամէն (114ա):

Ձեռագիր № 8963, ժողովածու, XIX դար, էջ 45բ—70ա:

2. Խրատք պիտանիքի և օգտակարքի, գոր ասացեալ է Խիկարայ իմաստնոյ (Fa)

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 10166, ժողովածու, Շուշի, գրիչ՝ Մովսէս Մահտեսի, 1840 թ., էջ 40ա—55բ:

3. Պատմութիւն Խիկարայ իմաստնոյ (Fa)

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 9428, ժողովածու, 1846 թ., էջ 39ա—
63ա:

4 Երևոյի Յոթանոյ օրացոյցարկի Ֆոր սեպտեմբր 2 Յոյսարա ռման-
տնոյ (Fa)

(Խրատք պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Խիկարա ի-
մաստնու):

Ամբողջական է, վրացատառ հայերեն:

Պահպանակի վրա ունի մի փոքրիկ հիշատակագրութիւն՝
Переписал из армянской книги 1869 г. Զեռագրի վերջում ևս մի
ալլ հիշատակագրութիւն՝ Արտագրեցի յայրենից այս պատմութիւն
19... Թերևս ընդօրինակութեան տարեթիվն է, որ չի լրացվել, բայց
առաջին հիշատակագրութեան 1869-ը չի վերաբերում նախօրինա-
կին, որովհետև այդ թվականին Պղնձե քաղաքի հրատարակու-
թիւն մեզ հայտնի չէ: Պետք է ընդունել, որ դա է ընդօրինակութեան
տարեթիվը:

Զեռագիր № 9265, ժողովածու, 1869 թ., էջ 44ա—
66ա:

5. Խրատք պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Խիկարայ
իմաստնոյ (Fb)

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 8724, ժողովածու, XIX դար, էջ 43բ—
64բ:

6. Խրատք պիտանիք և օգտակարք, զոր ասացեալ է Խիկարայ
իմաստնոյ (Fb)

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 10107, ժողովածու, Շուշի, գրիչ՝ Անդ-
րեաս Մուսայելեան Շուշեցի, 1868 թ., էջ 35ա—49բ:

G

Խաւար Խիկարի դպրապետի և իմաստնասիրի, Սեմեքերիմայ ար-
քայի Ասորեստանի և Նիւուէի

Ինքնատիպ բնագիր է: Զեռագիրը քայքայված է և շատ տեղեր

մնում են անընթեռնելի: Բնագիրը № 2961-ից հետո (A₁) ամենահինն է և միակ օրինակով կազմում է խումբ:

Ձեռագիր № 5599, Ուրել (Կիլիկիա), գրիչ՝ Ստեփան-նոս, 1347 թ., էջ 222ա—232բ:

Այս խմբերով կազմված բնագրերը մենք կդիտենք իբրև տարբերակ:

Խիկարի հայկական խմբագրութունը վեց տարբերակ ունի՝ ABCDEG: A-ի մեջ մտնում է մի բնագիր, որը գալիս է XIV դարից (ձեռագիր № 2961, 1321 թվականի գրչութուն), G-ն, որ ներկայանում է մի ձեռագրով, նույնպես XIV դարի է (ձեռագիր № 5599, 1347 թվականի գրչութուն), քառորդ դար միայն ավելի ուշ քան առաջինը:

Այդ երկու բնագրերը, սակայն, արդեն բավական ուժեղ տարամիտվում են:

Գծբախտաբար A₁ ձեռագիրը մուտք և պատմութուն չունի, որպեսզի կարողանայինք համեմատել, բայց կդիմենք նույն տարբերակի մի այլ ձեռագրի՝ A₂-ին, որն ուղղակի առնչվում է A₁-ի հետ: Բերենք մուտքից մի երկու հատված:

A

Յամի Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանաց և Նինուէի, ես՝ Խիկար, դպիր Սենեքարիմ արքայի, ստացայ ինձ ծանայս և աղախնեայս և ստացուածս բազումս, շինեցի ինձ ապարանս Կ և ոչ էի կարօտ ընչից, բայց զաւակ ոչ ունէի, որ օտոանգէր զինչս իմ: Եւ յիշեցի զօր մահուան իմոյ, զի ամենեքեան ժողը արասցեն զիս, թէ Խիկար դպիր և իմաստուն մեռաւ և ոչ կայր որդի, որ թաղեր և ոչ դուտոր, որ լայր զնա:

G

Յամս Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանի, ես՝ Խիկար դպրապետ էի նմայ: Մինչ դեռես տղայ էի, հրաման եղև ինձ թէ որդի քեզ չէ հրամայած յաստուծոյ լինելոյ:

Եւ մեծութիւն յոյժ ստացեալ էր իմ: Կ կիւն առի և Կ ապարան շինեցի և Կ ամաց եղէ և ոչ եղև ինձ որդի ի նոցանէ:

Տարբերութունը միայն բուրրովին անկախ շարահյուսութեան մեջ չէ: G բնագրում Խիկարին տղա ժամանակ հայտնում են, որ ինքը ժառանգ չի ունենալու («Մինչդեռ ես տղա էի հրաման եղև ինձ, թէ որդի քեզ չէ հրամայած յաստուծոյ լինելոյ»), որ նա 60 կիւն է առել, իսկ A տարբերակը՝ չունի:

Շարունակենք:

Եւ զմտաւ ածեալ մտի առաջի շաստուածոցն և արկի խունկս և մատուցի զոհս և ընծայւ բազումս և աղաչեցի այսպէս ասելով. Ով տեարք իմ շաստուածք, տուր ինձ դաւակ արու, զի մի անժառանգ մնացից:

Ինչպես տեսնում ենք բնագրերը ուղղակիորեն հետու են իրարից և դա, նույնիսկ, շատ ավելի ուժեղ է արտահայտված, քան երկու առանձին խմբագրությունների մոտ (ասորական և արաբական): Այսպես.

Ա ս ո Ր ա կ ա ն խ մ բ .

Նինվեի թագավոր Սենեքերիմի ժամանակ, երբ ես Ասիկարս գանձապահ և զպիր էի:

Եւ երբ երիտասարդ էի, գուշակները, մոզերը և իմաստունները ինձ ասացին, թե դու երեխա չես ունենալու:

Ես մեծ հարստություն էի ձեռք բերել և լիացած էի առատությամբ: 60 կին ունեցաւ և նրանց համար կառուցեցի 60 պալատ՝ մեծ, շքեղ և հոյակապ, ինչպես նաև՝ բազմաթիվ տներ, և 60 տարեկան էի, դեռևս որդի չունեի:

Բնագրերի խրատականքը նույնպես չի դուգամիտվում: Նրանք ունեն ուղղակի տարբեր շարք և անհավասար թվով խրատներ: G բնագրում բացակայում է խրատների 57 և առակավոր խրատների 22 միավոր, A բնագրում խրատների 37 և առակավոր խրատների 2 միավոր:

Սակայն տարբերությունը դրանով չի սպառվում: Միևնույն խրատները տալիս են բավական ուժեղ ընթերցումներ: Բերենք մի երկու օրինակ.

Յայնժամ ես՝ Խիկար, շինեցի բազինս մեծ, վառեցի հուր և արկի ի վերայ խունկս անուշայհոտս և նուերս, զոհեցի զոհս և մատուցի ընծայս և այսպէս ասէի յաղաչելն իմում. Ով տեարք իմ և աստուածք, Բելշիմ և Միրշահմին, էշարիշէ և Իշեմիշահ եթէ հրամայեցեք ինձ արու որդի, զի մի անժառանգ մնացից:

Ա Ր ա բ ա կ ա ն խ մ բ .

Սարհադոմի որդի Սենեքերիմի՝ Նինվեի ու Ասորեստանի թագավորի, ժամանակ ես՝ Խիկարս, նրա նախարարն էի ու զպիրը:

Եվ երբ երիտասարդ էի, կախարհները, աստղագետներն ու գուշակները ինձ ասացին թե դու զավակ չես ունենալու:

Եվ ես մեծ հարստություն ունեի: Ձեռք էի բերել մեծ բարիք, 60 կին էի առել: Եվ հրամայեցի կառուցել ինձ 60 ապարանք՝ ճարտարապետորեն զեղեցիկ տներ, և ես 60 տարեկան էի և դեռևս որդի չունեի:

A

1. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծաւ և տալ փոքրով և ասել թէ շահեցայ, զի անօրէնութիւնք և շարութիւնք են առաջի աստուծոյ: Գուցե բարկասցի աստուած ի վերայ քո և զոր ունիցիս՝ տացէ ի ձեռս օտարաց:

2. Որդեակ, եթէ կամիցիս յաստուծոյ խնորել ինչ, ի կամաց նորա մի՛ խոտորիր: Պահեա զպատուիրանս նորա, երկիր ի նմանէ և սրբութեամբ կաց առաջի նորա, և յաւելցէ ի ժամանակս քո:

3. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և զճեա կնոջ օտարի մի՛ երթար, զի գործդ մահաբեր է և շար է առաջի աստուծոյ և մարդկան:

4. Որդեակ, թէ կամիս իմաստուն լինել, պահեա զլեզու քո ի շատախօսութենէ և նայես առաջի աւաց քոց և լիցիս իմաստուն առաջի ընկերաց:

G

Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծաւ և տալ փոքրով և [ասաս]ցես ի սրտի բում եթէ շահեցայց և ինչք յաւելուն ի տուն իմոյ, [զի] անօրէնութիւն և շարիք են: Գուցե հայեացի աստուած յերկնից և տեսնիցէ [դ]քեզ և դարձուցանիցէ զերեսս իւր ի քէն և իբրև յանօրինէ և յամբար[տաւանէ] երկինք և երկիր շին բաւական տանել զաւուստանի քո:

Որդեակ, եթէ խնդ[րեաց]ես ինչք յաստուծոյ, զբանիւք նորայ մի՛ յանցանիցես:

Որդեակ, պահեա զպատ[ուիր]անս աստուծոյ և զօրեհս և մի՛ մոռանար և մի՛ մեղանչէր և բարի լինիցի քեզ:

Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և կցորդ կենաց քոց և մայր որդոց քոց և յոյժ աշխատի սնուցանել զորդիս քո:

Որդեակ, եթէ կամեսցիս իմաստուն լինել, յորժամ ի մէջ ընկերաց ըմբեա գինի մի՛ շատայխօս լինիր, ունկն դիր, զի ի բազում խօսից կռիւ լինի և կռուեն սպանութիւնք:

Ինչպէս տեսնում ենք բնագրերը որոշակիորեն հեռու են իրարից և տալիս են այնպիսի ընթերցումներ, որ դժվար կ'լինեն միևնույն աղբյուրից արտածել:

Մենք կարող ենք շարունակել, բայց այսքանն էլ բավական է դրանք համարելու առանձին խմբադրություն և ոչ տարբերայ:

Մյուս խմբերը կազմված են ուշ շրջանի բնագրերից, բայց դա քիչ բան է ասում, քանի որ հնարավոր է ժամանակով անհամեմատ նոր ձեռագիր, ընդօրինակված հին ու լավագույն գրչությունից, որն ավելի է արժեք ներկայացնում, քան մի հին, անկանոն բնագիր:

Տեսնենք, թե այդ տարբերակները ինչ առնչություն ունեն A և G խմբագրությունների հետ:

B-ն մեծ չափով համերաշխում է A խմբագրությանը: Խրատների շարքը փոքրիկ բացթողումներով ծածկում է A-ին, իսկ ամբողջ բնագիրը համեմատելի է, բայց առայժմ չենք պնդում, որ B-ն ծագում է A-ից: Միջնադարյան բնագրերը հաճախ կարող են ունենալ

տարբեր աղբյուրներ, ներկայացնել տարբեր թարգմանություններ, բայց, նույնիսկ, համեմատելիության աստիճանի համերաշխել իրար, օրինակ, ասենք, Դիոնիսիոս Արիոպագացու երկու թարգմանությունները.

Ձեռ. № 110, էջ 5ա.

Ամենայն տուրք բարի և ամենայն պարգև կատարեալ ի վերուստ են իջեալ առ ի հօրէն լուսոյ: Այլ և ամենայն հայրաշարժ լուսեղինութեան յառաջ ճանապարհ ի մեզ բարետրպէս ընթացեալ: Դարձեալ որպէս միացուցիչ զօրութիւն ի վերին կոյս ձգտեցուցանել զմեզ պարզէ և դարձուցանէ առ ժողովրդին հօր միաւորութիւն: աստուածաբար պարզութիւն: Քանզի ի նմանէ են ամենեքեան և ի նա որպէս սրբազանն ասաց բան:

էջ 6ա.

Եւ զիշխանականն և գերիշխանականն աստուածապետութեան հօր լուսաւորութիւն, որ զհրեշտակաց տպաւորական նշանակօք երևէցուցանէ մեզ զերանական բահանայապետութիւնս աննիւթ և անդողողոջ աշօք մտացս ի ներքս ընկալեալ դարձեալ ի նմանէ ի պարզն նորա ճառագայթ ձգեսցուք:

Ձեռ. № 49, էջ 4ա.

Ամենայն տուրք բարի և ամենայն պարգև կատարեալ ի վերուստ են իջեալ առ ի հօրէն լուսոյ: Այլ և ամենայն հայրաշարժ լուսեղինութեան յառաջ ճանապարհ ի մեզ բարետրպէս ընթացեալ: Դարձեալ որպէս միացուցիչ զաւրութիւն ձգտեցուցանել լով զմեզ պարզէ և դարձուցանէ առ ժողովուրդին հօր միաւորութիւն և աստուածաբար պարզութիւն: Քանզի ի նմանէ են ամենայնք և ի նա որպէս սրբազանն ասաց բան:

էջ 5ա.

Եւ զերիշխանական աստուածապետութեան հօր լուսաւորութիւն կամ զհրեշտակաց տպաւորականաւք նշանակաւք երևեսցուցանէ մեզ երանական բահանապետութիւնս: Աննիւթաւք և անդողողաւք աշաւք ի ներքս ընկալեալք, դարձեալ ի նմանէ ի պարզն կոյս նորա ձգեսցուք ճառագայթ:

Առաջին թարգմանությունը կատարվել է VIII դարում Ստեփանոս Սյունեցու, իսկ երկրորդը՝ XVII դարում Ստեփանոս Լեհացու կողմից⁷⁰:

⁷⁰ Ստեփանոս Լեհացին իր թարգմանության մասին «Յառաջաբանութեան» մեջ գրում է. «Նախ քան զձեռն արկել չիրողութիւնս, արժան վարկանիմ պատճառ արտադրել, թէ վասն էր համարձակեցայ վերստին թարգմանութիւն առնել: Մի գուցէ թուեսցի ումեք աւելորդ զով աշխատութիւնս մեր:

Արդ վասն զի թարգմանութիւն սրբոյն Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի էր դժուարիմաց և բնարանն ի բազում տեղիս փոփոխեալ և մեկնութիւն առ ի սրբոյն Մարքիմոսէ արարեալ կիսակատար թարգմանեալ, քանզի ոչ եթէ ինքն սուրբն Ստեփաննոս մեկնեաց, որպէս ոմանք կարծեն, այլ ի լուսնաց բարբառոյ ի մերս թարգմանեաց, վասն որոյ ես Ստեփաննոս Իլովացի յետին ի բանասիրացն ի խնդրոյ եղբարցն ուսումնասիրաց ի զուռն սրբոյ աթոռոյ էջմիածնի համարձակեցայ միս անգամ թարգմանեալ ի լատինացուց բարբառոյ ի հայոց լեզու» (ձեռագիր № 49, էջ 2ա):

Միջնադարին այնքան էլ չի հետաքրքրում հեղինակային ինքնուրույն հարցը: Նրանց ավելի շատ նյութը ներկայացնելու գաղափարն է մղում, իսկ հեղինակը պահում է իրեն ստվերի տակ: Այդ մտայնույթյան հետևանքն է, որ հաճախ նրանք ավելորդ են համարում, նույնիսկ, անուսններ դնել երկի վրա և մյուս կողմից՝ իրենց թույլ են տալիս ազատորեն քաղելու անհրաժեշտը, պակասը միայն լրացնելով: Այդպես է վարվել Ստեփանոս Լեհացին:

Դա հնարավոր է նաև մեր բնագրի նկատմամբ: Այն ունի ինքնահատուկ, սեփական ընթերցումներ և խրատների մի ամբողջ շարք (77 խրատ), որ բացակայում է A խմբագրությունում: B-ն ընդգրկում է ավելի շատ թվով ձեռագրեր, քան մյուս բոլորը: Այդպիսով այն ամենատարածված տարբերակն է:

Մյուս տարբերակները ևս չեն զուգամիտվում A կամ G խմբագրություններին: C-ն ավելի համառոտ է, բայց է թողնում առանձին դրվագներ, ունի տարբեր շարք և խրատների այլ բնույթ չորս բանքով, որը հատուկ է միայն այդ տարբերակին: D-ն ամենաընդարձակն է, ունի շուրջ 210 պատմողական և 40 առակավոր խրատներ, մանրամասաված է նաև պատմության մեջ: E-ն ձգտում է G խմբագրությանը, բայց ոչ բացահայտ: C և D տարբերակները զբաբարյան են, բարբառային և ժողովրդական ձևերով միահյուս, իսկ E տարբերակը ավելի բարբառային: Այդ չորս բնագրերն էլ թույլ են տալիս փոխադարձ ներխուժումներ, որոնք հաճախ ծածկում են իրար:

Բնագրերից յուրաքանչյուրն ունի այնպիսի ինքնահատուկ բնույթ, որ դժվար է որևէ նախապատվություն տալ:

Այդպես: Այնքան փոփոխություններ կրած այս զրույցը, որն իր մեջ արդեն խմբագրություններ ունի, անկարելի է ներկայացնել մեկ բնագրով: Նման փորձ արեց Կոնիբերը, բայց անհաջող: Նրա ձեռքի տակ եղել են տարբեր խմբերի ձեռագրեր, որոնց բնույթը չի արտահայտվել: Էջմիածնի № 2048 ձեռագիրը մեր D-ն է, որի միայն սկզբի 18 խրատներից է օգտվել Կոնիբերը, իսկ Canon-ը հավանաբար պատկանում է A խմբին: Նրանց տարբերությունները ստացել են սովորական ընթերցումների բնույթ:

Համահավաք բնագիր նույնպես չի կարելի: Առհասարակ այն չի ելնում գիտականության սկզբունքներից: Ստեղծել մի երրորդը, հենվելով բոլոր ձեռագրերի կամ ձեռագրախմբերի նախնական գիտվող ընթերցումների վրա, բոլոր դեպքերում պայմանական է, քանի որ անկարելի է հավաստել: Համահավաք—դեռևս չի նշանակում

աղբյուրների և բանասիրական տվյալների օգնութեամբ վերակազմել բնագիր: Դա այլ խնդիր է և մտնում է հետազոտութեան բնագավառը:

Միակ ուղին բնագրերը համադրութեամբ ներկայացնելն է: Դա նույն համեմատական բնագիրն է՝ ամբողջական և զուգահեռ ընթերցումներով: Բայց այս դեպքում անհնար է տեխնիկապես, ուստի մենք հաջորդաբար կտանք բոլոր խմբերը, իսկ յուրաքանչյուր խումբ իր համար կկազմի մի համեմատական բնագիր: Խմբերը ներկայացվում են լրիվ, նրանց կազմի մեջ մտնող ձեռագրական օրինակները՝ անհրաժեշտ դիտվող ընթերցումներով: Այսպիսով լրիվին արտահայտվում են զրույցի ձեռագրական աղբյուրները, իրենց ամբողջ բազմազանութեամբ:

Բնագիրը կազմելիս նկատի ենք ունեցել ոչ թե միայն նախնական դիտվող ընթերցումները, այլ ինչ հատուկ է և բնորոշ տվյալ խմբին-տարբերակին, երբեմն եթե, նույնիսկ, նախընտրելի չէ:

Դա թերևս շեղում է ընդհանուր սկզբունքից, քանի որ գիտական բնագրի նպատակն է հնարավոր շահով հստակել աղբյուրը, կամ ձգտել հասնելու ճշգրտումների, բայց այս դեպքում անհրաժեշտաբար ընտրել ենք այլ ուղի:

Երբ հայտնի չէ թարգմանական և ոչ մի տվյալ, ինչպես և ինչ աղբյուրից է գալիս այն և երբ զրույցը հասել է մեզ մեկից ավելի տարբերակներով, հետագա գրչութեամբ որևէ բնագրի մեջ նախնականը վերականգնելու խնդիրը դառնում է անիմաստ:

Ուղղումներ արվել են միայն նույն տարբերակի շրջանակներում, շղիմելով և ոչ մի փոխառութեան, այլապես կարող էին խախտվել տարբերակի մեջ եղած սահմանները:

Բանասիրութեան պահանջն է զրույցի յուրաքանչյուր խմբագրութուն, բնագիր կամ տարբերակ անաղարտ ներկայացնել, որը հնարավորութուն կտա պատասխանելու շատ հարցերի:

ա) Ինչ առնչութուն ունեն տարբերակները միմյանց հետ և ինչպես են առաջացել:

բ) Նրանցից որն է ավելի նախնական և մոտ առաջին թարգմանութեանը:

գ) Օտար որ խմբագրութունից է կատարվել թարգմանութունը:

դ) Եղել են մեկ, թե զուգահեռ թարգմանութուններ:

ե) Ի՞նչ զարգացում և փոփոխութուններ են ապրել տարբերակները:

զ) Որն է հայ մատենագրութեան մեջ հաճախ պատահող խիկարյան ասույթների աղբյուրը:

Միայն տարբերակների շաղարտված պատկերը ունենալուց հետո և զուգորդաբար քննելով օտար բոլոր խմբագրությունները կարելի է խոսել զրույցի նախնական ընթերցումների մասին հայ մատենագրության սահմաններում, ինչպես և, առհասարակ, իբրև միջազգային գրական հուշարձան⁷¹:

Սակայն երբ մի տարբերակը համեմատելի է մյուսին, մենք առանձին չենք ներկայացրել, ինչպես A-ն և B-ն, և, որպեսզի ընդգրծվի, B-ի ընթերցումները տալիս ենք A խմբից հետո:

B-ի այն խրատները, որոնք A-ի մոտ զուգահեռներ չունեն և լիովին համեմատելի են հօսք իմաստասիրացին (L) արտահայտել ենք նրա տողատակում:

Այդ քայլը ճիշտ կարելի է համարել միայն այն դեպքում, եթե ընդունվի, որ B-ի հավելյալ խրատաշարը օտարամուտ է: Մենք այդպես էլ կարծում ենք:

Այն խրատները, որոնք խմբի մեջ չունեն զուգահեռներ և դուրս են մնում հիմքի խրատաշարից, իբրև հավելված, տալիս ենք տարբերակների խրատականքից հետո:

Համեմատական բնագիրը կազմելիս առաջնորդվել ենք հետևյալ սկզբունքներով.

Սակավ դեպքում է միայն, որ միջամտում ենք հիմքի բնագրին, վրիպակներ, բացթողումներ և այլն, ինչպես նաև՝ ուղղագրական որոշ շտկումներ:

Երկգրությունների դեպքում պահպանել ենք մի ձևը, որը համարվում է ավելի ճիշտ, կամ ավելի ընդհանրական:

Ան երկբարբառը տալիս ենք O նիշով և հակառակը, եթե շարաշահված է O-ն, ինչպես 5599 ձեռագրում:

Տողատակերում չենք արտահայտել.

ա) գրչական բացահայտ վրիպակները, բայց եթե դրանք որոշ բան են հուշում, ասենք՝ ձեռագրերի մեջ ազգակցություն, պահպանել ենք:

բ) գրափոխված կամ շրջուն շարադասությամբ նախադասությունները:

գ) աւ և 0 ուղղագրական տարբերությունները:

⁷¹ Այդ հարցերին կնվիրվի մեր հաջորդ աշխատանքը, որտեղ զուգահեռաբար կքննվեն նաև բանասիրական և գրականագիտական շատ խնդիրներ, որոնք արծարծվել են, բայց դեռ լուծում չեն գտել բանասիրության մեջ:

դ) անտեղի դործածված բառավերջի յ կիսաձայնը և ըթևագրությունը:

ե) բարբառային կրկնվող ձևերը և այլ մասնր ընթերցումներ, որոնք ոչ մի բանով չեն կարող օգտակար լինել և ավելորդ կժանրաբեռնեն տողատակերը:

Ա խմբի առակավոր խրատների համեմատական բնագիրը կազմելիս տարրնթերցվածները ավելի քիչ են հաշվի առնված, որովհետև Ա₁-ի ընթերցումները գրեթե միշտ նախընտրելի են:

Խրատները համարակալել ենք նկատի ունենալով դիմումի հատուկ ձևը՝ որդեակ: Եթե խրատը այդպես չի սկսվում, բայց ունի անկախ իմաստ, դիտել ենք իբրև նախորդ խրատի մի մասը և անջատել լատինական տառանիշերով (a, b, c, d և այլն):

Կարելի է թերևս համարակալել տարբեր իմաստ արտահայտող բոլոր խրատները, բայց այդ դեպքում խմբերի մեջ նրանց համեմատությունը կդժվարացվեր, որովհետև մի տեղ խրատը ձուլված է նախորդին մի այլ տեղ արդեն ստացել է ինքնուրույն արժեք:

Տարբերակներից բացի, հրատարակում ենք զրույցի հայկական խմբագրություն հետ առնչվող *houf* իմաստասիրաց և *խրատ* ֆաստակաց բնագիրը, որն ուղղակի կապ ունի զրույցը հետ:

Աղբյուրը ներկայացնում ենք հետևյալ օրինակների համաձայն.

L

L₁ Խաւք իմաստասիրաց և խրատ ֆաստակաց

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 4724, ճառընտիր, Վան, գրիչ՝ Մելիսեթ 1611 թ., էջ 214բ—219ա:

L₂ Խօսք իմաստասիրաց և խրատք ֆաստակաց

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 4726, ճառընտիր, XVII դար, էջ 228ա—231ա:

L₃ Խրատք իմաստասիրաց և խրատք ֆաստակաց

Ամբողջական է:

Զեռագիր № 2890, ժողովածու, Վան, գրիչ՝ Թուման Մսկացի, 1718 թ., էջ 229ա—333ա:

L4 Խօսք իմաստասիրական առ ծառայս և մերձաորս թագաւորաց զի ուցին սովաւ և իմաստնասցին

Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 9992, ժողովածու, գրիչ՝ Պետրոս, Վենետիկ, 1709 թ., էջ 128ա—133բ:

L5 Խաւսք իմաստասիրաց և խրատ հասարակաց

Քնազրից բացակայում են որոշ խրատներ: Մի թերթ այլ բովանդակութիւն ունի (323) և պատահաբար ընդմիջարկվել է կազմողի կողմից:

Ձեռագիր № 45, ժողովածու, կիմ, գրիչ՝ Սարգիս Եղեւսիացի, 1642 թ., էջ 321ա—322բ և 324բ:

L6 Անխորագիր

Թերի է, սկզբից թերթ ընկած լինելու պատճառով: Սկսվում է՝ Որդեակ. յորժամ արհամարհիցես առաջի թագաւորաց ամենայն սիրելիք քո ատելութիւն դառնան քեզ և բարեկամքն քո հեռանան ի քեզ: Որ համընկնում է L1-ի 24 խրատին:

Ձեռագիր № 6724, ժողովածու, գրիչ՝ Պաղտասար, XVII դար, էջ 139ա—143ա:

L7 Ի յայտատ խրատ հոգևոր

Անկանոն բնագիր է, ունի ընդամենը 19 խրատ, խառն դասակարգութեամբ: Սկիզբն՝ Որդեակ, ընդ անգէտ մարդոյ ամենևին մի խաւսիք, զի մի ծաղր լինիս: Վերջ՝ Սիրեա զհնազանդութիւն և ստացիր զխոնարհութիւն հեզութեան, զի արժանի լիցիս ժառանգել զերկիրն կենդանեաց ի Քրիստոսէ աստուծոյ մեռմէ, որում և զմեզ արժանիս արացէ, մանաւանդ գտացող գրոյս տէր Զաբարէն և զկողակիցն զԽանխաթուն և զորդին զտէր Յովանէս և կողակիցն Վարդիխաթուն կարդացողաց և լսողաց:

Ձեռագիր № 3239, ժողովածու, Ս. Գևորգ, գրիչ՝ Զարիս Երէց, 1671—1675 թթ., էջ 176բ—178:

L8 Խաւսք իմաստասիրաց, խրատք հասարակաց

Ամբողջական է, նման է L1-ին:

Ձեռագրի 45ա էջում, որդեակ, ոչ եթէ ամենայն ժառանգէ գաւնուն մարդոյ խրատից հետո գրիչը ընդհատում է և բերում իր հիշատակազրուութիւնը՝ Շնորհաւ և մարդասիրութեամբ տեսոն մերոյ.... և այլն:

Այնուհետև նույն էջի վրա շարունակում է բնագիրը, կարժիր թանաքով նորից վերնագրելով՝ Խաւս իմաստասիրաց, խրատ հասարակաց: Թվում է թե նոր բնագիր է:

Ձեռագիր № 5349, ճառքնտիր, Ավառիս գյուղ, գրիչ՝
Հովհաննէս, 1567 թ., էջ 42ա—48ա:

L₉ Խօսք իմաստասիրական առ ծառայս և մերձաորս թագաւորաց,
զի ուցի՛ն սովաւ և իմաստնացի՛ն
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 6047, ժողովածու, XVII դար, էջ 166ա—
173ա:

L₁₀ Խրատք իմաստասիրականք և խրատք հասարակ մարդկանց
Պակասավոր է, ունի միայն սկզբի 15 խրատները: Վերջ՝ Ուր-
գեակ, հաւասար է գինի կենդանութեան (ընդհատվում է): Հաջորդ
էջից սկսվում է այլ բնագիր:

Ձեռագիր № 6726, գրիչ՝ Գրիգոր Դերայեցի, 1693 թ.,
էջ 17բ—18ա:

L₁₁ Խաւսք իմաստնացիրական առ աւտարս և մերձաորս թագա-
ւորաց, զի շուանի՛ն սովաւ և իմաստնացի՛ն
Ամբողջական է:

Ձեռագիր № 6708, ժողովածու, 1635 թ., էջ 198բ—
206ա:

L₁₂ Խաւսք իմաստասիրականք և խրատք հասարակաց որդւոց
մարդկան
Ամբողջական է, մոտ է L₁-ին:

Ձեռագիր № 2783, ժողովածու, գրիչ՝ Գրիգոր Խլաթե-
ցի, 1410 թ., էջ 32ա—37ա:

L₁₃ Խօսք իմաստասիրական և խրատ
Ամբողջական է, շատ մոտ է L₁-ին:

Ձեռագիր № 3467, ժողովածու, XVII դար, էջ 143ա—
150բ:

L₁₄ Այլ խրատ

Բնագիրը խրատների քանակով և դասակարգմամբ շատ է տարբերվում L-ից, բայց պատկանում է այդ խմբին: Բազմաթիվ խրատներ (42—75) L խմբում չունեն իրենց զուգահեռները, ներկայացնում ենք վերջում:

L₁₄-ը Մաշտոցյան մատենադարանում Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց-ի ամենահին բնագիրն է, ունի փոքրիկ հիշատակագրություն՝ Ռբ սիրեմ զխրատս յիշեցեմ զտառապեալ զրիչս և խրատն խաղաղութեան եղիցի ընդ ձեզ, որ եկն յերկնից ի գուժ արկանել երկրատր խաղաղութեանս, որ լի էր մեղախ:

Ձեռագիր № 5229, ժողովածու, գրիչ՝ Վասիլ, XIV դար, էջ 139բ—148ա:

Այս խմբի մեջ ընդգրկված է նաև մի փոքրիկ բնագիր՝ Խրատ օգուտ, ընդամենը 26 խրատ և շուրս իրք-ի մի հատված: Ինչ-որ առնչվում է C խմբի հետ: Խրատներից երեքը իրենց զուգահեռներն ունեն L տարբերակում և որոշ ընթերցումներ են տալիս:

Բնագիրն առհասարակ խրատականքի անկանոն հատված է: Նշանակել ենք K տառանիշով: (Ձեռագիր № 2272, 1697—1706 թ., էջ 113 աբ):

Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց-ի քննական բնագիրը կազմելիս համեմատել և ընթերցումներում արտահայտել ենք նաև Խիկարի ABDE տարբերակների մեջ եղած զուգահեռները:

Հրատարակում ենք նաև՝

1. Խիկարի հայատառ թուրքերեն բնագիրը՝ Ալիմ Խիկարն սոյլատիկի նապիհաք: Ձեռագիրը պահվում է Ձմմառի վանքում, 413 համարի տակ, էջ 43ա—66ա: Այն անծանոթ է գիտական աշխարհին: Բնագրի լուսապատճենը մեզ է հղել վանքի տնօրինությունը, որի համար մեր շնորհակալությունն ենք հայտնում:

2. Խիկարի հայատառ դիշաղերեն բնագիրը: Բնագրի մասին առաջին անգամ խոսում է Տաշյանն իր հետաքրքիր աշխատության մեջ: Պահվում է Վիեննայի Մխիթարյանների ձեռագրատանը 468 համարի տակ, էջ 53բ—62ա: Ձեռագիրը պարունակում է նաև Մխիթար Գոշի Դատաստանագիրքը, նույնպես հայատառ դիշաղերեն:

Տպագրվել է երկու անգամ. 1913 թվականին «The story of Ahikar...» գրքի երկրորդ հրատարակության մեջ և 1964 թվականին «Rocznik Orientalityczny»-ի XXVII հատորում:

Այսպիսով սպառում ենք զրույցի հայկական խմբագրության մատենագրությունը: Այն ինչ չի առնչվում զրույցի հետ, բայց հյուսվել է խիկարի անվան շուրջը (հեքիաթ, զրույց, առակ և այլն) չի քննարկված:

Այս նյութերը, որոնք մեծ մասամբ անծանոթ են գիտական հասարակայնությանը, կարող ենք հուսալ, որ կարթնացնեն նոր հետաքրքրություն և կօգնեն լուծելու խիկարի զրույցի՝ հին աշխարհի նշանավոր և հազվագյուտ հուշարձաններից մեկի շուրջը միջազգային բանասիրության մեջ արժարժաված շատ հարցեր:

ПОВЕСТЬ О ХИКАРЕ И ЕЕ ИСТОЧНИКИ

Подобно эпосу о Гильгамеше, повесть о Хикаре относится к древнейшим творениям Востока, которые сохранились и дошли до нас, пройдя длинный путь почти в две с половиной тысячи лет. Однако, если эпос о Гильгамеше прошел этот путь как и его герой одним необычным прыжком, то повесть о Хикаре нашла себе пристанище в современных печатных книгах после бесконечных блужданий.

Путешествуя письменными и устными путями, она претерпела многочисленные метаморфозы и утратила свой первоначальный ясный образ.

Чем сложнее и богаче путь, пройденный повестью, тем сложнее и богаче существующая о ней филологическая литература, которая около трех столетий тщетно ищет общих знаменателей.

Повесть привлекает к себе внимание филологов, так как она является характерным и редкостным восточным произведением, имеет интересную тему и обладает очарованием древности.

Она дошла до нас в многочисленных версиях—арамейской, сирийской, греческой, армянской, эфиопской, арабской, славянской, румынской, кипчакской и др.

Повесть выражена в гибких художественных формах. Это история о неблагодарном сыне, которая интерполирована поучениями, притчами и загадками. Ничто не пострадает, если число их будет увеличено или сокращено. Поэтому в разные

времена отдельные общественные слои изменяли или дополняли их соответственно своим понятиям.

Таким образом, она постоянно обновлялась, сохраняя обаяние своей долговечности.

Повесть легко сливается с национальными литературами. Так оно и было издавна. В одном месте сказано, что Хикар по происхождению еврей, в Ветхом завете он племянник Товита. Греки связывали его с Эзопом, арабы считали его одним из героев «Тысячи и одной ночи». Русский редактор Хикара не забыл подчеркнуть, что он «учит сына своего грамоте русской алевитской», а в армянской литературе Хикар арменизировался. В одном из Чарынтыров (Гомилиарий) сказано, что он не Хикар, а Хокайр (т. е. размышляющий, думающий), «ибо в своей премудрости, размышляя постоянно, он давал всем советы и воспитывал притчами».

В дальнейшем, на протяжении веков вокруг Хикара складывается такая большая литература, что даже сама повесть рассматривается как чуждая ему.

В армянской литературе, в особенности в устной, Хикар играет ту же роль, что Вардан в баснописании. Он выступает как писатель собирательный. Здесь он имеет уже сугубо национальный характер и связь его с ассиро-вавилонским Ахикаром условна.

Филологическое исследование повести прошло два периода.

Будучи сперва опубликованной в числе сказок «Тысячи и одной ночи», она становится известной как арабская сказка. Асемани первый заметил, что повесть чрезвычайно похожа на вторую часть биографии Эзопа, составленную М. Планудом, а Г. Гофман в 1880 г. в своей книге *Auszüge aus syrischen Akten persischer Märtyrer* сделал мимоходом очень интересные замечания, заметив какую-то родственность между Товитом и Ахикаром.

Таким образом, эта тема оказалась связанной с тремя замечательными ценностями—Священным писанием, Эзопом и «Тысячей и одной ночью».

Именно эти связи и явились основным стержнем первого периода филологических изысканий.

В 1907 году в Элефантине были обнаружены папирусы еврейской общины и в их числе несколько листов из повести о Хикаре. Древность папирусов восходит к V веку до н. э.

Начинается новый период исследования Хикара.

Многие вопросы, которые породили столько взаимоисключающих мнений, стали ясными и легко разрешимыми.

Если уже в V веке существовал арамейский текст Хикара, то понятно, что он не мог быть заимствован из книги Товита или перекроен на ее основе, потому что книга Товита была составлена во II веке до н. э. Повесть о Хикаре является также источником второго раздела биографии Эзопа.

Папирусы вновь вызвали интерес к Хикару. Разрозненный арамейский текст в своих чтениях очень отличается от всех до того известных версий. Когда он сформировался и каково его происхождение?

Когда элефантинские папирусы были еще неизвестны, ученые, опираясь на связь Хикара с книгой Товита, неуверенно говорили о еврейском происхождении текста. Ныне, уже смелее, был вновь поднят вопрос о еврейском оригинале.

Однако это вызвало серьезные возражения, которые с самого начала были чреватые отрицанием.

Итак вопрос остался открытым.

Таково содержание второго периода.

Несмотря на все усилия, филология не достигла определенных результатов. Многочисленные вопросы все еще остаются неразрешенными.

Чтобы удовлетворить филологические требования в связи с повестью, была проделана значительная работа и с точки зрения источниковедческой.

Было опубликовано большое число источников разных версий—арамейской, сирийской, арабской, греческой, славянской, румынской и других¹. Однако они не дают верного представления о тексте повести.

Большей частью повесть представляли на основе одной или двух рукописей, создавая не сравнительный, а собирательный текст.

¹ Критический обзор источников мы дали в армянском предисловии к настоящей книге, стр. 8—16.

Публикации не охватывают все или хотя бы какое-то определенное число источников различных версий, они были напечатаны с отдельных, иногда случайных экземпляров.

На протяжении веков писцы вносили в текст различные изменения, то же продолжали делать издатели, благодаря чему в повести появились привнесенные извне наслоения.

Они весьма свободно обращались с текстом, изменяли или выбрасывали отдельные части, не имеющие, с их точки зрения, особого значения, и нередко устанавливали связи соответственно своему воображению.

Это создало большие трудности для филологов, усложнив задачу пользования источником. В каждом отдельном случае требовалось проверить разночтения, выяснить, принадлежат ли они автору, писцу или издателю, но для этого необходимо было ознакомиться со всеми изданиями и рукописными источниками, что почти невозможно. Именно по этой причине многочисленные замечания и гипотезы исследователей теряют свою ценность, так как они часто опираются на элементы, привнесенные в текст позднее.

В обоих периодах ученых интересовал один и тот же вопрос: откуда идет повесть и каков был первоначальный текст?

Сам по себе этот вопрос имеет источниковедческий характер и научная мысль должна была пойти в этом направлении—требование, возникшее довольно поздно, когда уже стало ясно, что филология незаметно оказалась в порочном кругу.

F. Nau пишет: «История Хикара очень пострадала от рук переводчиков и писцов. Ее воссоздание потребует заботливой публикации каждой отдельной версии, которая в первую очередь основывалась бы, по возможности, на большем числе рукописей и, затем, сравнении этих рукописей»¹.

Это требование полностью относится и к армянской версии, которая, наряду с сирийской, арабской и славянской версиями, представляет особую ценность.

Армянский Хикар имеет довольно много публикаций, их три рода—печатные, устные и рукописные.

¹ Histoire et sagesse d' Ahikar l' Assyrien..., par F. Nau, Paris, 1909, 52-77.

Печатная публикация сопровождается «Историей о Медном городе», издание которой растянулось с 1708 по 1920 гг. Этот длинный ряд происходит от одной общей рукописи позднего периода, очень искаженной и с большим числом диалектных наслоений. Она послужила основой для публикации 1708 г.

Второй вид—устный: это текст, который был рассказан 65-летней крестьянкой Эчмиадзина и записан смотрителем Байяндурского училища Бунятовым.

Как публикация Конибера в Европе, так и этот текст послужили поводом для первого ознакомления русской филологии с армянской версией повести с Хикаре. В этом лишь и заключается роль устного текста.

Он не имеет какой-либо текстологической ценности и не может дать верного представления об армянской версии.

Источником для повести послужил известный нам печатный текст, который сопровождает многочисленные издания «Медного города». Это ясно показывают тождество сказов и характер поучений, даже их последовательность.

Если Бунятов действительно записал сказ со слов старой женщины в Эчмиадзине, то непосредственным передатчиком печатного текста была эта женщина.

Сказ в народе прошел недолгий устный путь, поэтому как произведение устного народного творчества не представляет собой какого-либо интереса.

Третье—это публикация Ф. Конибера. Мы именуем ее рукописной, так как она опирается непосредственно на рукописные источники. Составляя текст, Конибер имел в виду восемь рукописей, отдельные разночтения которых он спустил в подстрочные примечания.

Текст Конибера дал повод А. Ташяну написать о повести интересную работу, за которую он не брался раньше из-за отсутствия лучшего текста, хотя и задумал ее. В своем исследовании он рассматривает многочисленные филологические вопросы: связи между повестью Эзопа и книгой Товита, характер армянской редакции, ее переводные источники, вопрос времени и т. д., но так как и текст Конибера, несмотря на свои преимущества, довольно искажен и полон неологизмов,

то он и не дает Ташяну достаточных оснований для окончательных и правильных выводов.

«Этот момент,—читаем мы,—заставляет прервать наши исследования до появления древнейшего и наилучшего текста. Без него ряд вопросов, нуждающихся в разрешении, не может быть поднят, не породив бесплодной работы, равно как и выводы не могут иметь твердой основы»¹.

«Первое дело армянских филологов—найти такой текст»²,— заключает Ташян.

* * *

Если притчи Сираха и Соломона прошли через списки неизменными, ибо были скопированы из Библии, а авторитет Священного писания не допускал свободного обращения с текстом, то для Хикара таких ограничений не было. Переписчики повести внесли много добавлений и нововведений. Вот почему бесполезно искать текст, который доподлинно верно сохранил бы переводный экземпляр армянского оригинала. Однако вступление Хикара в армянскую литературу имеет таинственную давность, а дошедший до нас древнейший текст восходит к XIV веку.

Остается путем сравнения многочисленных рукописей позднейшего периода восстановить армянский первоначальный текст. Это трудно, но возможно.

В Матенадаране и в других хранилищах рукописей имеется свыше 100 экземпляров Хикара. Однако невозможно создать критический текст, приняв за основу одну рукопись и сравнивая ее с другими, так как рукописные единицы не совпадают. Они составляют шесть отдельных групп, так мы и представляем их.

Тексты, составленные по этим группам, мы будем рассматривать как варианты.

Таким образом, армянская редакция Хикара имеет шесть вариантов. А₁₋₅ (имеет пять рукописей и один фрагмент

¹ Հ. Տաշյան, *Մատենադարանի մանր ուսումնասիրությունը, Վիեննա, 1901, էջ 136:*

² Там же, стр. 140.

XII в.), В₁₋₂₄ (охватывает 24 рукописи), С₁₋₅ (охватывает пять текстов и издание Конибера, основанное на сравнении восьми рукописей), Д₁₋₆ (охватывает шесть рукописей), Е₁₋₆ (охватывает шесть рукописей и все печатные издания), G, (представлен одной рукописью)¹.

В вариант G входит текст XIV в. (рук. № 5559, год 1347), на четверть века позднее, чем рукопись № 2961, 1321 года, представляющая вариант A.

Эти два текста настолько различны как в повествовательной части, так и в поучениях, что их можно рассматривать как две различные редакции.

А какие связи имеют другие варианты с редакциями A и G?

Вариант B в значительной степени соотносится с редакцией A. Ряд поучений с небольшими пропусками, а также почти весь текст совпадает с A, но пока что мы не настаиваем на том, что B возник из A. Средневековые тексты часто могут иметь различные источники, представлять различные переводы, но при сравнении могут совпадать.

Вопрос авторства не очень интересовал средневековых писателей, их побудительным мотивом была больше идея представления материала, а сам автор оставался в тени. Именно вследствие этого они нередко считали излишним даже ставить имя автора на рукописи, и в то же время позволяли себе свободно брать необходимое из других произведений, восполняя недостающее.

Это возможно и в отношении нашего текста, он имеет свойственные лишь ему собственные чтения и целый ряд поучений (числом 77), которые отсутствуют в редакции A. B охватывает большее число рукописей, чем все остальные. Таким образом, это наиболее распространенный вариант.

Другие варианты также отличаются от редакций A и G. C более сокращенный вариант, в нем пропущены отдельные места, он имеет отличный ряд и иной характер поучений,

¹ Описание текста дано в армянском предисловии, список условных обозначений см. в конце книги.

которые начинаются со слов «четыре вещи», что характерно только для него.

Самый пространственный вариант—**D**, имеет больше 210 поучений и 40 притч, он более подробен и в повествовательной части. **E** ближе к редакции **G**, но не определено. Варианты **C** и **D** написаны на грабаре (древнеармянском языке) в сочетании с диалектными и народными формами. Вариант **E** отличается еще большей диалектностью. Эти четыре текста допускают взаимопроникновения, которые нередко совпадают.

Каждый из текстов имеет такой ему лишь свойственный характер, что трудно какому-нибудь из них дать предпочтение.

Составляя текст, мы имели в виду не только чтения, рассматриваемые как первоначальные, но и все то, что свойственно данной группе, варианту.

Исправления мы производили лишь в пределах одного варианта, не прибегая ни к каким заимствованиям, ибо иначе могли нарушиться границы, существующие в самом варианте.

Филология требует, чтобы каждая версия, текст, вариант были представлены в чистом не искаженном виде.

Лишь получив верную картину всех вариантов и анализируя параллельно все иноязычные версии, можно будет говорить о первоначальных чтениях повести в пределах армянской литературы, а также вообще о повести, как памятнике мировой литературы¹.

Помимо вариантов, мы публикуем также и другие источники, связанные с армянской версией, повести.

1. «Речения мудрецов»—полный текст поучений. Он имеет непосредственную связь с повестью. Публикуется на основе 14 рукописей и параллелей, заключенных в вариантах **A**, **B**, **D**, **E**.

2. Турецкий текст Хикара, написанный армянскими буквами—Алым Хикарым сзюйлэтики насыат. Рукопись хранится в монастыре Змарры под № 413, стр. 43а—66а. Она неизвестна ученому миру. Публикуется по фотокопии оригинала, которую прислала нам конгрегация, за что выражаем благодарность.

¹ Этим вопросам мы намерены посвятить нашу следующую работу, где параллельно будут рассмотрены также многие филологические и литературоведческие вопросы.

3. Кипчакский текст Хикара, написанный армянскими буквами. Впервые об этом тексте говорит в своем интересном труде Ташян. Хранится в хранилище рукописей Мхитаристов в Вене, под № 468, стр. 536—62а. Рукопись содержит также «Судебник» Мхитара Гоша на кипчакском языке, написанный армянскими буквами. Фотокопия ее и латинская транскрипция текста, сопровождаемая французским переводом, были опубликованы в 1964 г. в Варшаве Жаном Дени и Эдвардом Триярским. Мы воспользовались этой публикацией.

4. Сложенная о Хикаре армянская народная сказка.

Таким образом, мы исчерпываем литературу армянской версии повести. То, что не имеет связи с повестью, но сложилось вокруг имени Хикара (сказы, притчи и пр.) не охвачено нами.

Надеемся, что эти по большей части неизвестные научной общественности материалы возбудят новый интерес и помогут разрешить многие вопросы, которые возникли в мировой филологии по поводу одного из известных и замечательных памятников древнего мира—повести о Хикаре.

LA LÉGENDE DE KHIKAR ET SES SOURCES

L'histoire de Khikar, tout comme l'épopée de Gilgamesh constitue l'une des œuvres les plus anciennes de l'Orient. A cours des 2500 années environ qui nous en séparent, elle n'a cessé de voyager et son périple fut très long. Si l'épopée de Gilgamesh nous est parvenue en une seule étape, la légende de Khikar, par contre, en a connu plusieurs, dont elle s'est fortement ressentie, avant de trouver refuge dans les livres imprimés de nos jours.

Elle a fait son chemin dans la tradition orale, d'une part, d'écrit en écrit, d'autre part, subissant par là même de nombreuses modifications qui en altèrent sensiblement le contenu primitif.

Les études philologiques qui lui sont régulièrement consacrées depuis près de 300 ans, sont aussi riches et multiples que son existence entière.

Œuvre orientale originale et unique, au thème intéressant, offrant le charme de l'ancienneté, cette légende captiva toujours les philologues.

Les versions en sont nombreuses: araméenne, assyrienne, grecque, arménienne, éthiopienne, arabe, slave, roumaine, kiptchak, etc... et les formes artistiques très souples. L'histoire du fils prodigue, interpolée de sentences, de paraboles et de devinettes qu'on peut retrancher ou augmenter à son aise sans que la légende en souffre. C'est ainsi qu'à diverses époques on a pu assister à des transformations correspondant à l'idéologie de telle ou telle couche sociale.

La légende s'est vue constamment renouvelée. Elle a su nous conserver un charme éternel.

Elle est susceptible de s'assimiler aux littératures nationales, comme cela s'est produit depuis fort longtemps. On apprend, quelque part, que Khikar fut juif en même temps que l'Ancien Testament, qui le nomme Akhikar, nous dit qu'il fut le neveu de Tobie. Les Grecs ont adopté Khikar en le comparant à Esope; les Arabes ont vu en lui un héros des Mille et une nuits; le rédacteur russe de la légende n'a pas manqué de rappeler qu'il enseigna le russe à son fils; les copistes arméniens l'ont arménisé. On lit dans un Recueil d'Homélie que son nom fut Khokair (c'est-à-dire le penseur, le sage) et non point Khikar, „car (plein) de sagesse (et) constamment livré à ses pensées, il donnait des conseils à tous, et les instruisait par ses paraboles“.

Par la suite, au cours des siècles, la légende accumule une littérature plus qu'abondante qui lui fait perdre de son originalité et jusqu'à son propre visage, si bien qu'on se refusait à l'y reconnaître.

Khikar joue dans la littérature arménienne, et notamment dans la littérature orale, un rôle analogue à celui de Vardan dans la fable. Il apparaît comme un auteur commun et revêt ci un caractère strictement national, n'ayant déjà plus avec l'Akhikar assyro-babylonien qu'un lien très relatif.

Les recherches philologiques s'accomplirent en deux étapes.

La légende parut tout d'abord dans les Mille et une nuits, prenant figure de conte arabe. Assémani, le premier, nota l'étrange ressemblance entre la légende de Khikar et la seconde partie de la Vie d'Esope, composée par M. Planude. En 1880, Hoffmann, dans son „Auszüge aus syrischen Akten persicher Martyrer“, remarquait, à son tour, sans rien affirmer, qu'il existait une certaine parenté entre Tobie et Khikar.

Ainsi la légende se trouva rattachée à trois monuments célèbres que sont l'Écriture Sainte, Esope et les Mille et une nuits.

Ce triple lien servit de pivot central aux études qui furent entreprises dans la première période.

En 1907, on découvrit à Eléphantine les papyrus de la communauté juive, dont quelques feuillets conservés de la légende de Khikar. Ces papyrus remontent au Ve siècle avant notre ère.

Les études khikariennes pénétraient dans leur seconde période.

De nombreux problèmes qui avaient engendré tant de contradictions n'offraient donc plus de difficultés.

La présence d'un texte araméen de la légende de Khikar, au Ve siècle avant notre ère, réfutait l'hypothèse d'un emprunt au livre de Tobie ou encore d'une refonte des paraboles de ce dernier qui ne fut composé qu'au IIe siècle avant notre ère. La légende de Khikar est sans aucun doute l'une des sources de l'Écriture sainte. Elle se trouve également à la base de la seconde partie plus étendue de la Vie d'Esopé, etc.

Les papyrus suscitèrent un nouvel intérêt à l'égard de Khikar. Le vieux texte araméen détérioré et ses variantes diffèrent grandement de toutes les versions antérieurement connues. Quand fut-il composé et quelle en est l'origine?

Jusqu'à la découverte des papyrus d'Eléphantine et tout en s'appuyant sur la relation existant entre Khikar et le livre de Tobie, on avançait timidement l'hypothèse que la légende était peut-être d'origine juive. On crut devoir être plus hardi en ce sens de nos jours, ce qui entraîna de sérieuses objections, mais qui portaient déjà en elles-mêmes leur propre réfutation.

Le problème resta en suspens.

Ainsi se résume la seconde période.

Ces efforts, néanmoins, ne donnèrent point les résultats voulus. De nombreuses questions attendent encore une solution.

La philologie l'exigeant, on entreprit d'étudier aussi les sources. Le travail fut d'importance. On en publia un grand nombre se rapportant à différentes versions (araméenne, assyrienne, arabe, grecque, slave, arménienne, roumaine, etc.)¹ qui sont loin de nous donner une image fidèle de la légende.

¹ On trouvera l'étude critique des sources dans la préface arménienne du présent ouvrage.

La légende fut représentée le plus souvent par un ou deux manuscrits et fut formée non pas de textes comparés mais réunis.

Les publications ne contiennent pas toutes les sources ou un nombre déterminé de celles-ci. Elles ne se sont inspiré que de textes occasionnels ou isolés.

Tout au long des siècles, les textes ont été marqués par les copistes puis par les éditeurs, la légende s'altérant toujours plus au contact d'apports nouveaux et étrangers.

Avec le texte, toutes les libertés leur sont permises. Ils modifient ou suppriment les passages qui ne leur semblent pas importants, créant des combinaisons qui ne sont que le fruit de leur imagination.

Ces phénomènes sont à la base des difficultés auxquelles se heurte la philologie qui n'a ainsi que des possibilités restreintes d'accéder aux sources. Il nous serait utile pour chacun des cas de contrôler les variantes et de dire si celles-ci sont dues à l'auteur, au copiste ou à l'éditeur, ce qui demanderait une connaissance parfaite tant des éditions que des sources manuscrites, chose encore impossible à réaliser.

Nombreuses sont les remarques ou hypothèses scientifiques qui perdent ainsi de leur valeur pour cela même qu'elles ne se fondent que sur des éléments ayant trouvé place dans le texte à une époque relativement tardive.

Au cours des deux périodes, une même question préoccupa les savants, celle de l'origine et de la forme primitive de la légende.

C'était déjà poser la question de l'étude des sources et les recherches devaient s'engager dans cette voie. On le comprit assez tard, lorsqu'il fut clair que la philologie ne faisait en somme que se répéter.

F. Nau écrit: „...l'histoire d'Akhikar a été très maltraitée par les traducteurs et les scribes. Sa reconstitution, pour être fidèle, exigerait d'abord une édition soignée de chaque version basée sur le plus grand nombre possible de manuscrits et ensuite une comparaison des versions ainsi établies”¹.

¹ Histoire et sagesse d'Akhikar l'Assyrien... par François Nau, Paris, 1909, 52 77.

Cette même question concernait également la version arménienne, d'autant plus que cette dernière présente avec les versions assyrienne, arabe et slave une valeur particulière.

Le Khikar arménien possède un nombre appréciable de publications revêtant trois formes distinctes: imprimées, orales, manuscrites.

La forme imprimée accompagne l'histoire de la Cité d'airain. Elle remonte à 1708 et prend fin en 1920. Elle s'inspire du plus ancien manuscrit arménien renfermant la légende, aux altérations et aux couches dialectales nombreuses, qui a servi de base à l'édition de 1708.

Le texte oral, quant à lui, reproduit la narration d'une vieille paysanne d'Etchmiadzin, âgée de 65 ans, transcrite en son temps par le proviseur du collège de Bayandour, Bouniathian.

Ce texte fut pour la philologie russe ce que l'édition de Conybeare fut pour l'Europe: une première connaissance de la légende d'Ahikar. Ce fut d'ailleurs son seul rôle. Elle n'a aucune valeur textuaire et ne peut donner une représentation exacte de la version arménienne.

La source n'est autre que le texte imprimé de la légende qui accompagne les nombreuses éditions de la Cité d'airain, ce que prouvent la similitude des rédactions, le caractère des sentences et même l'ordre de présentation.

S'il est vrai que Bouniathian a transcrit les paroles de la paysanne d'Etchmiadzine, celle-ci a donc servi d'intermédiaire direct pour l'édition imprimée.

La voie orale suivie par la légende dans le peuple n'a pas été longue. Elle n'a donc aucun intérêt folklorique.

La troisième publication est celle de Conybeare, qui s'appuie directement sur les sources manuscrites, aussi l'appelle-t-on publication „manuscrite“. Le texte critique en fut établi d'après huit manuscrits que Conybeare mentionne en bas des pages.

Le texte de Conybeare donna à Tachian l'occasion d'écrire un intéressant ouvrage, ce qu'il n'avait pu entreprendre auparavant, bien qu'il l'eût projeté, faute d'avoir sous la main un texte satisfaisant et de bon choix. Son étude concerne plu-

sieurs questions d'ordre philologique, comme les relations entre la légende, Esope et le livre de Tobie, le caractère de la version arménienne, les sources traduites de cette dernière, l'époque, etc., mais comme le texte de Conybeare, malgré ses avantages était assez diffus et abondamment pourvu de néologismes, Tachian ne put pleinement s'y référer dans ses conclusions.

„Cette circonstance,—dit Tachian,—nous oblige à interrompre nos recherches, jusqu'au jour où nous sera révélé un texte plus ancien et meilleur. De nombreuses questions restent ainsi en suspens et tout effort en vue d'une solution ne saurait être encore que vain de même que toute conclusion semblerait prématurée“¹.

„La tâche primordiale de la philologie arménienne est donc de rechercher un tel texte“², conclut Tachian.

Si les proverbes de Sirach et de Salomon sont restés inchangés, malgré toutes les copies, tirés qu'ils furent de la Bible dont l'autorité interdisait toute liberté à leur égard, Khikar, par contre, ne connut aucune restriction du genre. Les copistes ont procédé à de nombreux rajouts et innovations. C'est pourquoi il est inutile de rechercher un texte qui fût resté fidèle à la traduction arménienne primitive, s'ils ne doit provenir de l'époque même de cette dernière et encore par un chemin relativement court. L'apparition de Khikar dans la littérature arménienne est aussi ancienne que mystérieuse, tandis que le plus vieux texte parvenu jusqu'à nous ne date que du XIVe siècle.

Il nous faut donc reconstruire l'original arménien en comparant les nombreux manuscrits connus de la période avancée. Travail ardu, mais non impossible.

Le Maténadaran d'Erévan et d'autres bibliothèques détiennent plus de 70 manuscrits de Khikar. Etablir un texte critique dans ces conditions en prenant pour base de comparaison un manuscrit quelconque, alors que les manuscrits ne se complètent pas l'un l'autre, mais constituent au contraire six groupes distincts, est une chose difficile à réaliser.

¹ 2. Տաշյան, Մատենագրական մանր ուսումնասիրությունը, Վիեննա, 1901, թ. 136:

² Ibid., p. 140.

Nous considérerons ces groupes comme autant de variantes.

Ainsi, la version arménienne de Khikar possède six variantes: A₁₋₅ (5 manuscrits et un fragment du XIIe s.); B₁₋₂₄ (24 manuscrits); C₁₋₅ (5 textes et l'édition de Conybeare, d'après huit manuscrits comparés); D₁₋₆ Fa (6 manuscrits et toutes les éditions imprimées); G n'est représenté que par un manuscrit unique¹.

La variante A renferme un texte remontant au XIVe siècle (ms 2961, exécuté en 1321). L'unique manuscrit de G daté également du XIVe siècle (ms 5599, exécuté en 1347, c'est-à-dire, un quart de siècle après le premier manuscrit parvenu jusqu'à nous).

Ces deux textes diffèrent à tel point, tant dans leur partie narrative que dans celle des sentences qu'il est possible de les considérer comme deux rédactions distinctes.

Examinons à présent la relation qui existe entre les autres variantes et les versions A et G.

La variante B est sensiblement conforme à la version A. Les sentences, exception faite des petites omissions, recouvrent A; le texte, quant à lui, s'offre à la comparaison sans qu'on puisse encore affirmer que B provient de A. Les textes médiévaux ont souvent des sources différentes ou possèdent des traductions diverses sans que soit exclue la possibilité d'une comparaison révélant une certaine conformité.

Le Moyen âge n'accorde pas une grande importance à la personnalité de l'auteur. Ce dernier ne songeait qu'à présenter son œuvre sous le meilleur jour, restant lui-même obscur, c'est pourquoi souvent les manuscrits ne mentionnent pas le nom de l'auteur qui pouvait ainsi par ailleurs en prendre à son aise avec l'œuvre.

L'exemple est valable pour notre texte qui possède ses propres variantes ainsi qu'une longue suite de sentences (en tout 77) manquant dans la version A. B embrasse le plus grand nombre de manuscrits et se trouve être la variante la plus répandue.

¹ On trouvera la description des manuscrits dans la préface en langue arménienne. La liste des abréviations est donnée à la fin du présent ouvrage.

Les autres variantes ne sont pas plus parallèles aux versions A et G. C est plus abrégé; il omet certains passages; l'ordre et le caractère des sentences y diffèrent, qui commencent par les mots „quatre choses“ propres à cette version.

D est la variante la plus longue avec plus de 200 sentences et 40 paraboles et aussi plus de détails historiques. E tend à se rapprocher de la version G, mais assez discrètement. Les variantes C et D emploient le grabar, tissé de formes dialectales et populaires. E est plutôt dialectal. Ces quatre textes empiètent les uns sur les autres et souvent se recouvrent.

Leur caractère spécifique respectif complique le problème du choix à effectuer parmi eux.

Pour établir le texte, nous avons eu en vue non seulement les variantes supposées primitives, mais encore ce qui est propre à chacun des groupes-variantes.

Les corrections que nous avons pu apporter ne sortent pas des limites d'une même variante et évitent les emprunts qui l'auraient altérée.

La philologie exige que version, texte ou variante soient présentés sans modification aucune.

Nous ne pourrions jamais parler de variantes primitives de la légende dans le cadre de la littérature arménienne et, en général, d'un monument littéraire mondial¹, sans dresser un tableau exact de toutes les variantes et analyser parallèlement toutes les versions étrangères.

Outre les variantes, nous publions aussi d'autres sources relatives à la version arménienne.

1. Le texte entier des „Discours de sages“ qui est en rapport direct avec la légende. Nous le publions sur la base de 14 manuscrits et des parallèles contenus dans les variantes A, B, C, D, E, F.

2. Le texte turc en caractères arméniens—Alim Higaren sōyladigi nasihat—dont le manuscrit est conservé au monastère de Bzommar sous le numéro 413, ff. 43r—66r. Il n'est pas connu des milieux scientifiques. La publication en a été pos-

¹ Notre prochain ouvrage sera consacré à ces questions. On y étudiera parallèlement de nombreux problèmes philologiques et littéraires.

sible grâce à une photocopie que nous devons à l'amabilité de la Congrégation à laquelle nous exprimons ici nos sincères remerciements.

3. Le texte kiptchak en caractères arméniens. Tachian fut le premier à parler de ce texte. Il est conservé dans la Bibliothèque des Mekhitaristes de Vienne sous le numéro 468, ff. 53v—62r. Ce manuscrit contient également le Code arménien de Mekhitar Gosch, toujours en kiptchak utilisant l'alphabet arménien. La photocopie et la transcription latine accompagnées d'une traduction française en furent publiées à Varsovie en 1964 par Jean Deny et Edward Tryjarski. C'est l'édition dont nous avons disposé.

Nous terminons ici l'histoire littéraire de la version arménienne. Nous avons omis de mentionner les contes, paraboles, etc. qui, bien que procédant d'Akhikar, ne le concernent plus.

Ces matériaux qui n'entraient pas encore dans la sphère des recherches scientifiques sauront sans doute susciter un intérêt nouveau et aider à résoudre les nombreux problèmes de philologie internationale que pose l'un des plus célèbres et des plus rares monuments de l'antiquité qu'est la légende de Khikar.

**ՊԼՏՐՈՒԹՒՒՆ ԵՒ ԽՕՍՔ
ԽԻԿԱՐԱՑ ԻՄԱՍՏԱՄԻՐԻ**

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ AB)

Առաջին և երկրորդ տարբերակները ներկայացված են միասին, որովհետև մեծ մասամբ ծածկում են իրար:

Խրատականքի համար հիմք է ծառայել A_1 բնագիրը, իսկ մուտքի և պատմության համար A_2 -ը, որովհետև A_1 -ը մուտք և պատմություն չունի, իսկ A_{3-5} -ի մեջ համառոտված են: B_1 -ը լիովին զուգահեռ է գնում A_2 -ի հետ և հաճախ տալիս է ոչ սակավարժեք ընթերցումներ:

A_1 -ի 118-ին համապատասխանող խրատից հետո, B -ից ավելի քան 77 խրատ միայն պատահական զուգահեռներ ունեն A խմբում: Այդ շարքը մենք համարել ենք օտարամուտ և ներկայացրել L բնագրի հետ:

Ուսուցող խրատների բաժնում նախ տրված են A , ապա՝ B խմբի ընթերցումները, որպեսզի անխառն տարբերակվեն, ուստի անխուսափելիորեն B -ի տարրնթերցվածները երբեմն կարող են կրկնել A -ին:

Հիմքի բնագրից որոշ տարրնթերցվածներ բացառիկ դեպքերում փոխարինվել են այլ ձեռագրի որևէ ընթերցումով: Այդպիսի ուղղումների համար, եթե հիմքը A_1 -ն է, B -ն ոչ մի դեպքում նկատի չի առնվել:

Պատմության բաժնում մի ամբողջ հատված՝ եւ մարմինն իմ ապականեալ էր (էջ 113, տող 4), մինչև՝ եւ հրամայեաց նոցա իջանել (էջ 116, տող 17) նախադասությունը հատուկ է միայն B_1 -ին, $B_{10, 11, 13, 19, 20, 24}$ -ը չունեն (Ձեռագրից թուղթ է պակասում, կամ հապավել է գրիչը), իսկ $A_2, B_{2, 4-9, 12, 14-17, 22, 23}$ -ը տալիս են այլ, բավական տարբեր և համառոտ ընթերցում: Հիմքում պահպանել ենք B_1 -ը, շնայած ներկայանում է միակ օրինակով, որովհետև ավելի ճիշտ է և լրիվ, իսկ համառոտվածը տալիս ենք տողատակում, հիմք ընդունելով B_4 -ը:

Բնագրի նկատմամբ որևէ խմբի (A կամ B) ընթերցման շեղումները, որոնք նույնիսկ երբեմն կարող են համապատասխանել նրան (բնագրին), արտահայտված են փակագծերում:

Այն խրատները, որոնք զուգահեռներ շունեն հիմքի բնագրում (A₁), բայց և շեն համընկնում L-ին, բերում ենք խրատականքի վերջում, իբրև հավելված, շարունակելով բնագրի հերթական համարակարգը և նշելով աղբյուրը: Տարբերում ենք աստղանիշով (*):

A₁-ը պատմության փոխարեն ունի սոսկ երեք տող, իսկ A₃₋₅-ը մի փոքր ավելի:

Առաջինը բերում ենք A₁, իսկ երկրորդը՝ A₃ բնագրերի նկարագրության մեջ:

A₃-ը բացի համառոտումից ունի նաև մի ընդարձակ պատմություն, որը զուգահեռ է E տարբերակի հետ:

Հավանաբար գրչի ձեռքի տակ է եղել A և E խմբերի երկու օրինակ և անփոփոխ արտագրելով առաջինը (որը չի ունեցել մուտք և պատմություն) ապաշնորհ ձևով համակցել է E-ն, մուտքն իր տեղում, իսկ պատմությունը դնելով առակավոր խրատներից հետո: A₃-ի մուտքի ընթերցումները տվել ենք C (E-ի մուտքը նույնն է C-ի հետ), իսկ պատմությունը՝ E տարբերակում:

B₂₁₋₂₄ օրինակները համեմատել ենք, բայց տողատակերում չենք արտահայտել, որովհետև այդ բնագրերի մասին տեղեկացել ենք բավական ուշ, և ոչ մի նոր ընթերցում չեն տալիս:

Հարմար ենք գտել այս տարբերակում խրատների տարընթերցվածները տալ յուրաքանչյուր միավորից հետո:

Բնագրի աղբյուրներն իրենց պայմանական նշաններով և խրատականքի համադրական աղյուսակը տրված են առանձին, գրքի վերջում (տես աղյուսակ I—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ II—պատժիչ խրատներ): Աղյուսակում B խումբը ներկայացված է միայն B₁-ով:

**ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՕՍՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ , ԶՈՐ ՊԱՐՏ Է
ԻՄԱՆԱԿ ԵՒ Ի ՄԻՏ ԱՌՆՈՒԿ ԱՄԵՆԱՅՆ ՄԱՐԴՈՅ, ՎԱՍՆ ՇԱՀԻ
ԵՒ ՕԳՏՈՒԹԵԱՆ**

3ամի Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանեայց և Նինուէի,
ես՝ Խիկար, դպիր Սենեքարիմ արքայի, ստացայ ինձ ժառայս և
աղախնեայս և ստացուածս բազումս, շինեցի ինձ ապարանս Կ
և ոչ էի կարօտ ընչից, բայց զաւակ ոչ ունէի, որ ժառանգէր
5 զինչս իմ: Եւ յիշեցի զօր մահուան իմոյ, զի ամենեքեան ծաղր
արասցեն զիս, թէ Խիկար դպիր և իմաստուն մեռաւ և ոչ կայր
որդի, որ թաղէր և ոչ դուստր, որ լայր զնա:

Եւ զմտաւ ամեալ մտի առաջի շաստուածոցն և արկի խուն-
կըս և մատուցի զոհս և ընծայս բազումս և աղաչեցի այսպէս
10 ասելով. Ով տեարք իմ շաստուածք, տուր ինձ զաւակ արու, զի
մի անժառանգ մնացից: Եւ թէ տացէք ինձ զաւակս, որ թէ յօրն
ժ քանքար բաշխեսցէ, ոչ կարէ սպառել զինչս իմ:

Յայնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն առ իս, զի ասէր. Ով
Խիկար, դպրապետ և իմաստուն, չէ հրամայեալ քեզ զաւակ,

2 B₉ դպիր և իմաստուն, B_{3,7} Սենեքարիմայ, B_{11,12,19} արքային և հո-
գևոր հայր, B_{6,7} արքային էի և հոգևոր հայր:

4 B_{12,19} ընչից կամ ապրանց:

6 B₁₄ զիս և ասացեն, B_{12,19} իմաստունն փխ դպիր և իմաստուն:

8 B_{12,19} զայս ամենայն զմտաւ փխ զմտաւ, B₄ աստուածոցն փխ շաստ-
ուածոցն, A₅ մատուցի խունկ և մոմ փխ արկի խունկս:

9 A₂ B_{7,12,19} չիք՝ զոհս և:

10 B₃₄ ով տէր իմ և աստուած իմ փխ ով տեարք իմ շաստուածք:

11 A₂B_{8,12,14,15,19} զաւակ արու փխ զաւակս:

13 B₁₄ չիք՝ ի շաստուածոցն:

14 B₁ չիք՝ դպրապետ և իմաստուն, B₄ տուեալ փխ հրամայեալ:

բայց թէ առցես զՆադան քեր որդին քո և սնուցես զնա և նա եղիցի քեզ որդի և հատուցանիցէ քեզ զսնունդսն քո:

Եւ յորժամ լուայ զայս ի շաստուածոցն, առի զՆադան՝ զքեր որդին իմ միամեայ, և սնուցի զնա, և ազուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս, և արկի մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա, և որպէս զորդի թագաւորի շքեղաշուք զարդարեցի զնա, և ձեռք իմովք արբուցանէի նմա կոզի և կաթն, և ննչեցուցանէի զնա ի վերայ ամդանաց իմոց, մինչև եղև է ամեայ: Եւ սկսայ ուսուցանել նմա զգարութիւն և զիմաստութիւն, զգարձուածս հակառակ բանից և զմեկնութիւնս առակաց: Ի տուէ և ի գիշերի ոչ զադարէի յուսուցանելոյ զՆադան:

Եւ ի միում աւուր ասէ ցիս Սենեքարիմ արքայ. մի խիկար դպիր, տրտում է անձն իմ վասն քո, զի ոչ ոք է, որ յետ մահուան քո կարէ զգործս արքունի վճարել: Եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, է իմ որդի, որ առաւել է քան զիս հանձարով և իմաստութեամբ: Եւ ասէ արքայն. Աժ զնա առ իս, զի տեսից, եթէ կարող իցէ կալ ի դրանն արքունի, կեցցէ, և դու ի հանգստեան եղիցիս ի կեանքս քո:

Եւ բերեալ զՆադան կացուցի առաջի արքային: Եւ ասէ արքայն. Օրս այս օրհնեալ եղիցի, քանզի խիկար ի կենդանութեան իւրում կացոյց զորդի իւր առաջի իմ, և այժմ խիկար ի հանգրստեան կեցջիր:

Եւ յագեցուցեալ էի զՆադան ուսմամբ, իբրև հացիւ և ջրով: Եւ յուսուցանելն իմ այսպէս ասէի.

— Լուր, որդեակ, բանից իմոց և զխրատս իմ գրեա ի մատենի քում և մի մոռասցիս, զի ամք կենաց քոց բազմացցին և փառօք և մեծութեամբ հասցես ի ծերութիւն:

4 B₃ քեռորդին, A₂B₄ միամօր փխ միամեայ:

7 B₃ կոզի և մեղր փխ կոզի:

8 B₁ արծուեաց իմոց և աղաննեաց փխ ամդանաց իմոց, B₁₂¹⁹ անդամոց իմոց փխ ամդանաց իմոց, B₆¹⁷ ծնկաց փխ ամդանաց, B₃ ամդաց փխ ամդանաց:

9 B₁₂¹⁹ զամենայն իմաստութիւն, A₅ զնդերձուածս հմտական փխ զգարձուածս հակառակ, B₁₂¹⁹ հակառակարանից:

12 B₁ չիք՝ ի միում աւուր, B₁₂¹⁹ արքայն ասորեստանեաց փխ Սենեքարիմ արքայ:

17 B₂³ կայցես փխ եղիցիս, B₁₂¹⁹ լիջեր փխ եղիցիս:

23 B₁₂¹⁹ եւ տարա զնա ի տուն և յագեցուցեալ էի, B₁ չիք՝ ուսմամբ:

25—26 B₁₃¹⁴ մտի փխ մատենի:

**ԽՐԱՏՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԵՆՈՅ, ԶՈՐ ՊԱՐՏ Է ԶԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՐՔ
ԱՅՍՊԷՍ ԽՐԱՏԵՆ ԶՈՐԴԻՍ ԵՒ ՎԱՐԳԱՊԵՏՔ ԶԱՇԱԿԵՐՏԵԱԼՍՆ**

*A₂ դարձեալ խրատք յիկարայ զպրպետի առ Նաթանայ քեռորդոյ փխ խրատք-զաշակերտեալսն, A_{3,4} չիք՝ զոր պարտ է--
զաշակերտեալսն, A₄ իմաստնոյն յիկարէ փխ յիկարայ իմաստ-
նոյ, A₅ չիք՝ ենթախորագիրը:*

*B₁₋₂₄ խօսք և խրատք յիկարայ զոր ասաց Նաթանայ քեր-
որդոյ իւրոյ (B_{6,7} ուսոյց փխ ասաց, B₆ չիք՝ քեր որդոյ իւրոյ,
B₉ յիկարայ իմաստասիրի զոր եղ Դանայ քերորդոյն և այս է
խրատն զոր ասէ, չիք՝ զոր-իւրոյ, B₁₁ խօսք և խրատ այսպէս
փխ խօսք-իւրոյ, B₁₂ և այս էր խրատն իմ զոր ուսուցանէի Նա-
թանայ քուեր որդոյս փխ խօսք-իւրոյ, B₁₂ իւրոյ այսպէս թէ,
B₂₀ չիք՝ ենթախորագիրը):*

**1a. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռո՛ զնա և
թագո՛ ի սրտի քում, զի մի ումեք ասիցես:**

*A₂ արքունոյ, A_{3,4,5} չիք՝ զնա, թագո զնա, A_{4,5} և փխ զի-
A₅ ասացես:*

*B_{1,18} չիք՝ ինչ, B_{6,7} արքունիս, B₁₋₂₄ թագոյ զնա և մեռոյ
(B₁₈ մոռա, B_{6,7} պահեա փխ թագո, B_{3,4} թագոյ զնա ի սրտի
քում և մեռոյ զնա), B₉ մտի փխ սրտի, B₁₋₂₄ և մի ումեք ի
վեր հանցես զայն (B_{1,2} հանիցես, B_{3,6,7} զնա) փխ զի մի ու-
մեք ասիցես:*

**1b. Զկապեալն մի՛ արձակեսցես և զարձակեալն մի՛ կապես-
ցես:**

*A₃ զկապն կնքեալ զի փխ զկապեալն, A_{4,5} զկնքեալն մի
արձակեր, A₃ շարունակում է՝ և զոր լսես մի յայտնեսցես և տե-
սանես մի ասացես, A₄₋₅ կնքեր փխ կապեսցես:*

*B₁₋₂₄ որդեակ զկապն կնքեալ (Այդպիսով խրատն անկախ
բնույթ է ստացել), B₁ արձակեցես, B₁₋₂₄ կնքեսցես փխ կապես-
ցես:*

2. Որդեակ մի՛ համբարանար զաչս քո տեսանել զկին գեղեցիկ, օծեալ և ծարուրեալ և մի՛ ցանկասցիս ի սրտի բուժմ, զի եթէ տացես զամենայն ինչս քո ի ձեռս նորա, ոչինչ գտանիցես, այլ դատապարտիցիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ:

A₂ գաչս փխ զաչս քո, A_{2,3} գեղեցկացել, A₃ ունել փխ օծեալ, ի ծարուրել փխ ծարուրեալ, ցանկանայցես փխ մի ցանկասցիս, և եթէ փխ զի եթէ, տացես նմա, քո առաւել ի նմանէ, A₅ թէ փխ զի եթէ, ինչ փխ ինչս քո, A₃ չիք՝ ի ձեռս նորա, մարդկանէ քանզի նման է նա գերեզմանի որ ի վերոյ գեղեցիկ լինի և ներքոյ լի ժահահոտութեամբ և ոսկերաւք փտած:

B₁₋₂₄ և տեսանել (B₃ ի փխ և, B_{4,5} և տեսանես, B₆ տեսանելով, չիք՝ և, B₁₂ ի վեր հայել փխ տեսանել, B₁₁ մի տեսաներ կին) փխ տեսանել, ծարուրեալ և սնգուրեալ (B₁₂ ծարուրեալ է զաջսն և սնգուրեալ երեսն) փխ օծեալ և ծարուրեալ, ցանկանայցես (B_{2,13} ցանկասցես, B₁₈ ցանկայցես), զի փխ և մի, և թէ խարճեցես (B₉ չիք՝ և, B₁ հարճեցես, B₁₂ ստիեցես, B₁₄ խարճիս, B₁₅ ծախեցես, B₁₇ վատնեցես) փխ զի եթէ տացես, նմա փխ ձեռս նորա, ինչ աւելի փխ ոչինչ, զբտանիցես քան զքոյն (B₃ ի նմայ քան զքոյն), B₇ օգտեցիս փխ գտանիցես, B₁₇ ցտցես, B₁₋₂₄ բայց միայն մեզս և ամօթ ի մարդկանէ և դատաստանք յաստոյ (B₇ յամօթ և պատիժ կրես յաստուծոյ և ի մարդկանէ փխ մեզս-յաստուծոյ, B₁₈ և արհամարհիլ ի դատաստանէն աստուծոյ փխ և դատաստանք յաստուծոյ) փխ այլ-ի մարդկանէ:

3. Որդեակ, մի՛ լինիր որպէս նշենի փութոտ, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ հասանի պտուղ նորա, այլ լեր որպէս թթենի, որ յետոյ ծաղկի և յառաջ ուտի պտուղ նորա:

A₂ մի որպէս նշենի փութով լինիլ, A₃ էրբ փխ որպէս, չիք՝ փութոտ, A₄ շուտ փխ փութոտ, A₅ լինար, զնշենի, փշոտ փխ փութոտ, A₃ հասանէ, A_{4,5} հասնի, A₃ թթենի կամ թզենի, որ առաջ ուտի պտուղ նորա և ապա ծաղկի, A₅ էրբ զթթենի որ քանց զամէն յառաջ կու ծաղկի քանց զամէնն առաջ կու հասնի փխ որպէս—նորա:

4. Որդեակ, ցածո զաչս քո և կակղացո զբարբառ քո և նայեալ ընդ ակամբ քո և մի՛ երևեսցիս մարդկան անզգամ: Զի թէ աղաղակաւ տուն շինուէր, էշն յաւուրս տասն ապարանս շինէր և եթէ ի սաստիկ զօրութենէ եզինքն վարէին, լուծք յուղտոյ պարանոցէ ոչ պակասէին երբէք:

A₂ գաչս փխ գաչս քո, A_{4,5} չիք՝ ընդ, A₂ աւուրն, A_{4,5} նա էշն, A₄ յաւուրն, կանգնէր փխ շինէր, A₅ աւուրն է զարպաս կու շինէր, չիք՝ և եթէ, A_{2,5} զօրութենէն, A₄ եզինք, A₅ երբէք վասն այն ասէ թէ հնազանդութեամբ կացիր:

B₁₋₂₄ զբարբառ բերանոյ, B₁ չիք՝ և նայեալ ընդ ակամբ քո,

B₃ շիք՝ ընդ, B₁₉ երևեսցես, շիք՝ մարդկան, եթէ ոք փխ թէ, B₁₋₂₄ կոռուող և անզգամ փխ անզգամ, աղաղակաւ ոք, B₁₂ շիք մարդկան, B₁₋₂₄ յամէն օր է դարպաս շիներ, (B₉ ժ դարպաս, B_{2,3} ամեն, B_{6,7} աւուրն, B₉ շիներ նմա, B₁₄ շիներ նալ, B_{15,18} կու շիներ, B₇ ժ ապարանս, B₁₉ գոալովն օրն է դարպաս շինէր) փխ յաւուրս տասն ապարանս շինէր, B₁₋₂₄ որդեակ եթէ փխ և եթէ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), բազում փխ սաստիկ, վարէին եզինք լուծ ի պարանոցէ ուղտու ոչ պակասէր (B₉ պակասէր լուծն, B₈ շիք՝ եզինք, B_{2-7,19} ուղտոյ, B₁₄ յդտոյ, B₉ ուղտոց) փխ եզինք վարէին—երբէք:

5. Որդեակ, լաւ է մարդոյ իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ առն անմտի և յիմարի ըմպել գինի:

A₄ իմաստնի, քար, քան թէ, գինի ըմպել փխ և յիմարի ըմպել գինի, A₅ լաւ է իմաստուն մարդոյ հետ քար կրել քան հետ իմար մարդոյ գինի խմել:

B₁₋₂₄ ընդ իմաստուն մարդոյ, անզգամի և անմտի փխ անմտի և յիմարի, B₁₂ շիք՝ առն, B₆ ըմպել և ուրախանալ:

6. Որդեակ, հեղցես զգինի քո և մի՛ ըմպեսցես ընդ անօրէնս և քնդ անզգամս, զի մի իբրև զնոսա արհամարհիցիս:

A₃ զգինին, A_{2,4} և փխ զի, A₄ արհամարհեսցես, A₅ արհամարհիս:

B₁₋₂₄ հեղ (B₁₈ հեղոյ), քո յերկիր (B₃ յերկրի), ըմպեր, B₉ շիք՝ քո, B₁₋₂₄ շիք՝ և ընդ անզգամս, B_{9,18} ընդ նոսա փխ իբրև զնոսա, B₁₋₂₄ համարեսցիս (B_{4,5} համարեսցին) փխ արհամարհիցիս:

7. Որդեակ, ընդ իմաստունս մի՛ անզգամիցիս և մի՛ լինիր կցորդ անզգամի և անմտի, զի մի իբրև զնոսա անզգամ կոչեսցիս:

A₂ կցորդ մարդոյ, կոչիցիս, A₃ անզգամ մարդոյ մի լինիր սիշելի անօրինի և անմտի փխ ընդ—անմտի, A₅ ընդ իմաստունս մի անմտի և հետ անմտին մի իմաստնանար փխ ընդ—կոչեսցիս, A₄ ընդ նոսա փխ իբրև զնոսա անզգամ:

8. Որդեակ, մի՛ լինիր կարի քաղցր. զի մի կլանիցեն զքեզ և մի՛ կարի դառն, զի մի թքանիցեն, ալլ եղիցիս հեզ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց:

A₅ լինար, A₄ կլանեն, A₃ շիք՝ զքեզ, A₄ լեզի փխ դառն, A₅ լինար փխ կարի, թքանիցեն զքեզ, A₃ ալլ ունիցիս զկշիռն և յամենայն գործս զնացից քոց եղիցես հեզ և հանդարտ փխ ալլ—քոց, A₅ զնացս քո փխ ի գործս զնացից քոց:

B_{1,4,5,9,17,18}, շիք՝ կարի, B_{6,12,19} որ փխ զի մի, B_{12,19} լինիր փխ կարի, B₁₋₂₄ ալլ հեզ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց եղիցիս (B₁₉ եղիցիս ի գնացս և ի գործս, B₃ շիք՝ եղիցիս) փխ ալլ—գնացից քոց:

9. Որդեակ, մինչ կօշիկդ յոտքդ է, կոխեալ զփուշն և արա ճա-
նապարհ՝ որդոց քոց:

A_3 մինչդեռ փխ մինչ, $A_{4,5}$ զինչ փխ մինչ, A_5 կոխէ:

$B_{1,8}$ յոտինդ, $B_{6,9}$ ի յոտինդ, B_{12} որքան կաշիկն ոտս է
քո փխ մինչ կօշիկդ յոտքդ է, չիք՝ զփուշն, B_{15} զփուշս, B_{19} որ
քան փխ մինչ, B_{18} հողոյ քո և որդոյ քո փխ որդոց քոց, B_{19}
որ հետ քեզ գալոց են փխ որդոց քոց, B_6 զճանապարհն ընկե-
րաց քոց փխ ճանապարհ՝ որդոց քոց:

10. Որդեակ, մեծատանն որդին օձ կերաւ, ասէին դեղ է նմա,
աղբատին որդին կերաւ, ասէին առ սովուն կերաւ:

$A_{3,4}$ ասէին թէ, $A_{4,5}$ կերաւ փխ է նմա, A_4 ասէին թէ ի փխ
ասին առ:

B_{1-24} ասացին թէ ($B_{1,2}$ չիք՝ թէ, B_7 թէ մահուն, B_{18} ասին,
 B_{19} ասին), B_{12} ասին թէ մահու դեղ է փխ ասէին դեղ է նմա,
 B_7 չիք՝ նմա, B_9 և աղբատին, B_{18} դեղէց, B_6 որդի մեծատան օձ
կերաւ ասացին թէ դեղ է որդի աղբատին կերաւ ասացին թէ
բաղցեալ է, B_{1-24} ասացին թէ բաղցեալ է (B_{14} բաղցուն կերաւ,
 B_{18} ասին, $B_{12,19}$ ձուկ կերաւ ասին թէ ի սովուն է) փխ ասէին
առ սովուն կերաւ:

11. Որդեակ, ընդ աներկեղի ի ճանապարհ մի՛ գնար և ընդ
անզգամին հաց մի՛ ուտեր:

$A_{2,4}$ աներկեղ, A_3 ընդ առն, A_5 հետ փխ ընդ, A_3 հաց ան-
գամ:

12. Որդեակ, թէ տեսանիցես զթշնամին քո գլորեալ, մի՛ ծաղր
առներ զնա, զի թէ կանգնի՝ հատուցանէ քեզ:

A_2 էթե փխ թէ, A_3 տեսանես, A_2 կանգնեալ և նա հատու-
ցանէ քեզ փխ մի—քեզ, A_3 կանգնեալ գնա թէ կարող ես և մի
ծիծաղիք գնովաւ փխ մի ծաղր առներ զնա, $A_{4,5}$ գուցէ զի կանգ-
նիցէ և քեզ ի չար հատուցանիցէ (A_5 կանգնեսցէ և քեզ չար հա-
տուցանէ) փխ զի թէ կանգնի հատուցանէ քեզ:

13. Որդեակ, ի թշնամոյ քո պատրաստ կաց, զի ոչ գիտես թէ
յորժամ չար առնէ քեզ:

A_4 թշնամոյն, A_5 թշնամուն, A_1 պատրաստեալ փխ պատ-
րաստ կաց, $A_{4,5}$ չիք՝ քո, պատրաստ լիք և զգուշ կացիր փխ պատ-
րաստ կաց:

14. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին աղաղակող և յանամօթ և ի
լեզուանի, զի կորուստ բերէ քեզ:

A_3 անամաթ և լեզուանի, A_4 անձինն փխ քեզ, A_5 անձին
բուժ փխ քեզ, A_4 և լեզուանի և յանամաթի փխ յանամօթ և
ի լեզուանի, A_5 անըսկամ և լեզվանի և անամաթ փխ յանամօթ
և ի լեզուանի:

15. Որդեակ, մի՛ ցանկար կնոջ գեղոյ, այլ գեղ կնոջ համեստութիւն է և սրբութիւն, իսկ իմաստունն՝ պարծանք է առնն:

A₅ ցանկանար, գեղեցկութիւն փխ գեղ, A_{4,5} շիբ՝ և սրբութիւն, A₂₋₅ առն իւրում (A₃ իւրոյ, A₄ իւր) փխ առնն:

16. Որդեակ, թէ պատահիցէ քեզ ատելիին քո շարով, ել դու ընդ առաջ նորա բարով: Եթէ ի տարապարտուց վարէ զքեզ, քաղցրութեամբ պատասխանի տացես և դատաստան կուտեսցես ի գլուխ նորա:

A₁ պահիցէ փխ պատահիցէ, A₅ պարտ իցէ հանդիպեսցի փխ պատահիցէ, A_{2,4,5} յառաջ փխ ընդ առաջ, A_{4,5} և եթէ փխ եթէ, դքեզ գու, A₃ և թէ սաստկութեամբ հրամայէ դու փխ եթէ—զքեզ, A₅ դատաստանն կուտես ի գլուխն, A₂ կուտեսց փխ կուտեսցես, դատաստան հրոյ, A₅ շիբ՝ նորա:

B₁₋₂₄ որդեակ ընդ ատելոյն քո կակուղ խօսեա և դատաստան մեծ կուտեսցես ի գլուխն նորա (B_{6,7,19} ատելին, B₃ կակուղութեամբ. B₁₈ տեսանիցես փխ կուտեսցես, B₉ խօսեաց, B₁₈ գլխոյ) փխ որդեակ-նորա:

17. Որդեակ, անկանի անօրէնն ի շար գործոց իւրոց և կանգնի արդարն ի բարի գործոց իւրոց:

A₃ յանաւրէնն ի գործոց իւրոց շարաց փխ անօրէնն-իւրոց, A₅ կանգնի բարի մարդ ի գործս իւր փխ կանգնի-իւրոց, A₃ շիբ՝ և—իւրոց:

B₁₋₂₄ վասն փխ ի, շիբ՝ իւրոց, B₁₇ անկանին անօրէնքն, իւրեանց, B₁₋₂₄ վասն բարի փխ ի բարի, B₁₇ կանգնին արդարն, իւրեանց:

18. Որդեակ, զքո որդին ի գանէ մի՛ խնայեր: Որպէս պիտոյ է աղքեմ պարտիզի և կապն քսակի և պարան յոտս իշոյ, այնպէս պիտոյ է ծեծն տղային: Զի թէ մի անգամ և երկիցս խրատես զնա, ոչ մեռանի և թէ թողուս զնա ի կամս իւր, զող լինի և անզգամ, և տանին զնա ի կապանս և ի սպանումն, և լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

A₄ զորդին քո ի գաւազնէ փխ զքո որդին ի գանէ, A₅ մի խնահեր զգաւազանն որդոյ քո փխ զքո որդին ի գանէ, A₂, 4, 5 որպէս կապըն փխ և կապն, որպէս պարան փխ և պարան, A₂ պիտի տղին, A_{4,5} յոտն իշուն, A₅ որպէս ծեծ տղային որպէս թէ Ա անկամ կամ Բ անկամ խրատիցես գողան հանդարտութեամբ փխ այնպէս-մեռանի, A₂ երիցս փխ երկիցս, A₂₋₄ խրատես զնա հանդարտութեամբ, չմեռանի, եթէ, A₄ կամ երկու և երիցս փխ երկիցս, A₅ զող և սուգակ լինի, շիբ՝ և լինի — բեկումն, A₃ յոյժ փխ և բեկումն:

B₁₋₂₄ զորդի քո ի խրատ և ի գաւազան (B₂ խրատոյ B_{7,18} խրատու, B_{2,7,18} գաւազանէ), B_{12,19} ուսոյ զորդին քո ի գա-

աւագան և ի խրատ, փխ զքո-խնայեր, B_{1-24} զի որպէս, գունն մանկանն ($B_{4,5,18}$ գաւազանն B_2 ծեծն) փխ ծեծն տղային, որդեակք քէ մի ($B_6, 7, 19$ և փխ որդեակ),— փխ զի թե մի, խրատես հանգարտութեամբ (B_{12} խրատես զմանուկն) փխ մի անզամ և երկիցս խրատես զնա, $B_{9,11}$ աւագակ փխ անզգամ, B_{1-24} ամօթ (B_6 յամօթ յոյժ) փխ նախատինք:

19. Որդեակ, զորդին քո հնազանդեցո մինչդեռ փոքր է և կալուղ, զի մի ընդ քեզ մարտուցեալ ելանիցէ, և ի վնասու նորա կորիցես և անէծս առցես յօտարաց վասն անխրատութեան նորա:

A_2 մատուցել փխ մարտուցեալ, $A_{4,5}$ ելանիցէ յուս քո, հնազանդեցոյ զորդիտ քո (A_5 զորդին), մինչև դեռ, A_2 կորուսանիցես, A_3 կորանայցես, A_4 կորուսանես, A_5 կորուսանիս, $A_{2,4}$ առնիցես, A_2 անօրէնութեան փխ անխրատութեան:

B_7 չիք՝ որդեակ (Այդպիսով խրատք միակցվել է նախորդին), $B_{9,14}$ մինչ, B_{10} ի մարտ փխ մարտուցեալ, B_2 ելանիցէ ի յուս քո, $B_{12,19}$ հակառակեսցի փխ ելանիցէ — կորիցես, B_{1-24} կորանայցես ($B_{6,9}$ կորիցես, B_{18} կորնչեցիս), B_2 անէծս և նզովս, B_{1-24} անհնազանդութեան փխ անխրատութեան:

20. Որդեակ, ստացիր քեզ էշ հաստոլոք և ձի սմբակեղ և մի՛ ստանար ծառայ փախչող և մի՛ աղախին կաքաւող կամ լեզուանի, զի մի զամենայն ստացուածս քո վատնեսցեն:

A_2 չիք՝ և մի ստանար ծառայ փախչող, $A_{4,5}$ սմպակաւոր փխ սմբակեղ, A_4 և կամ, A_5 փախչող և փխ կաքաւող, և զի փխ զի մի, A_4 վատնեն,

B_{1-24} սմբակեղ և եղն կարճագի (B_{18} եղն հաստ, $B_{4,5}$ սըմբակեալ), $B_{2,12,19}$ ստանար քեզ, B_{18} աղղող փխ աղախին, B_{1-24} լեզուանի և կաքաւող, չիք՝ զի մի վատնեսցեն:

21. Որդեակ, մի՛ ընդունիր շարախօսութիւն զումեքէ և մի՛ տար տեղի խօսից նորա, զի մի զքո խօսքդ այլոյ տարցեն:

A_3 չիք՝ տեղի, նոցա փխ նորա, A_2 այլոց տարցէ. A_3 այլոց փխ այլոյ:

22. Որդեակ, առերեսք սիրի մարդն սուտ և յետոյ արհամարհի, բայց դու ի գործոց քոց իմասցիս:

A_3 արդարացիս փխ իմասցիս, A_5 առերեսանց սիրէ զմարդն սուտ և յետոյ հետս սուտ կույէ այնով իմանաս ըզգործս նորա և ապայ արայ սիրելի (Այլ խրատի ազդեցութեամբ խօսարված) փխ առերեսք—իմասցիս:

B_{1-24} մարդ սուտակայ առերեսս սիրէ զընկեր իւր բայց յետոյ արհամարհի այլ դու ի գործոց քոց արդարացիս (B_6 մարդ որ, B_7 բայց փխ այլ, առերեսք սիրի մարդն սուտ է և փխ մարդ—բայց, $B_{12,19}$ մարդ որ սուտակասիրէ երեսս մարդու փխ մարդ—սիրէ) փխ առերեսք—իմասցիս:

23. Որդեակ, խօսք մարդոյ ստոյ որպէս լոր պարարտ է, և որ անմիտ է, կլանէ զնա:

A₃ ստեա, A₄ լորու, A₅ սուտ է իբրև փխ ստոյ որպէս:

B₁₋₂₄ խօսք սուտակայ պարարտ է քան զլոր բայց որ անմիտն է կլանէ զնա (B_{4,75} պարտ փխ պարարտ, B_{6,7} զպլոր, B₉ ալլ փխ բայց, B₁₈ կա որ փխ սուտակայ, B₁₉ պարզ է քան զպլոր) փխ խօսք—զնա:

24. Որդեակ, սիրեա զհայր քո, որ ծնաւ զքեզ և զանէծս հօր և մօր քո մի՛ առցես, զի ի բարութիւն որդոց քոց խնդասցես:

A₅ սիրէ, A₄ ծնաւ զ է փխ ծնաւ, A_{4,5} չիք՝ հօր և, A₅ չիք՝ բարութեան, A₂ խնդասցիս:

B₁₋₂₄ զքեզ և մի արհամարհեք զմայր քո (B_{3,18} զհայր փխ զմայր), B_{3,18} զմայր փխ զհայր, B₁₉ քո և զմայր զի ծնան փխ քո որ ծնաւ, B₃ մօր քո ի վերա քո, B_{4,5} չիք՝ և մօր քո, B₆ ծնողաց փխ հօր և մօր, չիք՝ ի բարութիւն, B₁₈ չիք՝ և մօր, B_{12,19} առնուր (B₁₉ առնոյր) փխ առցես, B₃ քոց դու ալլ, B₁ վայելեսցես փխ խնդասցես:

25. Որդեակ, ընդ դատախազի քո առաջի դատաւորին ցասմամբ մի՛ խօսեսցիս, զի մի անզգամ և անմիտ կոչեսցիս և պատուհաս ի դատաւորէն կրեսցես:

A₅ թէ հետ քո տավիճուն փխ ընդ դատախազի քո:

B₁₋₂₄ դատաւորաց փխ դատաւորին զի, մի պատուհաս առցես ի դատաւորէն (B₁₁ պատուհասեսցիս փխ պատուհաս առցես) փխ զի մի—կրեսցես, B₃ խօսեսցիս և կամ, նոցանէ փխ դատաւորէն:

26. Որդեակ, ի գիշերի առանց զինու ի ճանապարհ մի՛ ելանիցես, զի ոչ գիտես թէ ի թշնամեաց քոց ո՞ ելանիցէ ընդ առաջ քո:

A_{4,5} սրոյ ընդ ուրեք մի գնացես զի ոչ գիտես թէ չարկամ յո՞ր կայ պահեալ կամ թէ ի թշնամեաց ոյ ելանիցէ ընդ յառաջ քո (A₅ ուր կայ պահած, A₄ չիք՝ ոյ) փխ զինու — քո:

B₁₋₂₄ եթէ թշնամի քո (B_{6,7} թէ, B_{4,5} ոք փխ քո) փխ թէ ի թշնամեաց քոց ո, B₁₂ թէ քո թշնամին ուր ելանիցէ զէմ քեզ փխ թէ ի—առաջ քո, B₉ երթար փխ ելանիցես, B₁₉ զէմ քեզ փխ ընդ առաջ քո:

27. Որդեակ, որպէս վայելուչ է ծառ պտղովք և լեառն անտառախիտ մայրովք, նոյնպէս վայելուչ է սիրական այրուկինն՝ յորդիս, յեղբարս և յազգականս: Եւ առն, որում ոչ կա կին կամ եղբարս, անարգ և արհամարհելի է և նման է ծառոյ միոյ, որ յանցս ճանապարհաց լինի, և ամենայն, որ անցանէ ընդ այն, տերեւաթափ և ճրղակոտոր առնեն զնա:

A₂₋₅ այնպէս փխ նոյնպէս, A_{4,5} մայրովք և որպէս ծառ ի մեջ պարտիքի, A₃₋₅ այր և կին փխ այրուկինն, A_{4,5} նայ փխ անարգ և, ծառի, չիք՝ և ճրղակոտոր, չիք՝ զնա, A₃ չիք՝ յորդիս—զնա:

B_{1-24} պտղալիք ոստիւք (B_1 ոստոլիք), այնպէս փխ նոյնպէս, կիւնն փխ սիրահական այրուկիւնն, ի սիրելի ազգականս ($B_{2,10,15}$ սիրելիս և յազգականս, $B_{3,12}$ սիրելիս և ազգականս, $B_{6,7}$ և ի սիրելիս և ի յազգականս) փխ յազգականս, և այր որ ոչ ունի կիւն և որդիս ազգականս և եղբարս նա անարգ է և ստուեր և արհամարհեալ յամենեցունց (B_2 որդիս և ազգականս, B_3 որդի և եղբայր սիրելի և ազգական, $B_{4,5}$ չիք՝ ի, $B_{4=7}$ յամենեցուն) փխ և առն—արհամարհելի, B_6 չիք՝ և առն—եղբարս, B_1 ճանապարհի, ամենայն որ, նա փխ այն, B_{1-24} ճղակոտոր առնէ զնա և տերեաթափ (B_{12} ճղակոտոր, B_{18} տերեւն թափէ, B_6 արասցէ):

28a. Որդեակ, մի՛ ասեր թէ տէր իմ անմիտ է և ես իմաստուն, այլ համբերեա նորա անմտութեան և իմաստնասցիս դու:

A_3 նմա փխ նորա, A_5 իմաստցիս:

B_{1-24} անիմաստ (B_{11} անմիտ, B_{19} անիմա) փխ անմիտ, B_1 ընկերն իմ իմար է փխ տէր իմ անմիտ է:

28b. Եւ մի՛ լինիր յաչս անձին քում իմաստուն, յորժամ ի բազմաց ոչ վկայիցիս:

A_{2-4} յանձին քո, A_3 վկայեցիս, A_5 եւ մի լինար աչս քո իմաստուն և ի բազմաց ոչ գովիս և լինիս ամաւթալից փխ և մի—վկայիցիս:

B_{1-24} որդեակ մի իմաստուն ունիցիս զանձն քո ($B_{1,13}$ չիք՝ մի, $B_{6,7}$ քո այլ, B_{18} համարիր փխ ունիցիս) փխ և—իմաստուն (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), B_{12} այլ փխ յորժամ:

28c. Եւ մի՛ ասեր բան զումեքէ, զի մի և այլք քեզ զնոյն ասասցեն:

$A_{2,3}$ չար փխ բան, A_2 չիք՝ մի (զի մի), A_4 որդեակ մի ասեր դ ուր գումեքէ (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ), A_4 չիք՝ գնոյն, A_2 ասիցեն, A_5 որդեակ մի ասեր զուր այլոց զի ասասցեն քեզ այլք (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ):

28d. Առաջի տեառն քո շատախօս մի՛ լինիցիս, զի մի անարգեսցիս:

A_2 լիցիս, A_4 լինիս, անարգիս, A_5 որդեակ առաջի քո տիրոջ մի լինիր շատախօս զի մի արհամարհիս ի տեառնէ (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ):

B_{1-24} և առաջի (Այդպիսով միակցվել է b-ին, իսկ c խրատը բացակայում է), բազմախօս (B_{18} մեծախօս) փխ շատախօս, $B_{4,5}$ լինիր, B_{18} բազմաց փխ տեառն քո:

29. Որդեակ, յորժամ՝ որ ատաքէ զքեզ առ յայլ որ բանս ինչ ասել, մի՛ յաւելցես ի խօսսն և մի՛ հատցես ի բանիցն, զի մի ծաղր լինիցիս և պատուհաս կրեսցես յերկոցունցն:

A_4 չիք՝ բանս, A_{2-5} ի յերկոցունց կրեսցես (A_4 յերկուցըն՝ կրես, A_5 յերկուց) փխ կրեսցես յերկոցունցն A_5 և փխ զի, յորժամ առաքէ տէրն քո ասել քեզ ինչ խաւսս և մի աւելցուր խաւսքն նորայ և փխ յորժամ—խօսան և:

$B_{12,19}$ թէ ոք փխ յորժամ, B_{1-24} առաքեսցէ գքեզ այլ ոք ի բան ինչ ($B_{6,9}$ առաքէ, $B_{12,19}$ չիք՝ այլ ոք, $B_{4,5}$ գայլ) փխ ոք—առեւ, չիք՝ ի խօսան, $B_{6,7,12,19}$ բանէն փխ բանիցն, B_{1-24} լինիս (B_3 լիցիս, $B_{12,19}$ լինիցիս), և արհամարհիս ($B_{4,5,19}$ արհամարհեսցիս, B_{10} արհամարհեալ, B_2 արհամարհիս ի նոցանէ, B_{18} արհամարհիս ի բանիցն) փխ և—յերկոցունցն:

30. Որդեակ, ընդ բազմութիւն որդոց քոց մի՛ խնդասցես և ի պակասիւն նոցա մի՛ տրտմիցիս, զի որդիք և ստացուածք լաստուծոյ շնորհին, զի աղքատն մեծանայ և մեծն աղքատանայ, խոնարհն բարձրանայ և բարձրն խոնարհի:

$A_{4,5}$ բազմանալ փխ բազմութիւն, խնդալ փխ խնդասցես, $A_{2,3}$ պակասելն, տրտմեսցիս, $A_{4,5}$ չիք՝ նոցա, տրտմիր, A_5 մեծատունն փխ մեծն, $A_{4,5}$ չիք՝ խոնարհն—խոնարհի:

B_{1-24} ի փխ ընդ, խնդալ (B_{19} խնդար), չիք՝ նոցա, տրտմիր ($B_{1-3,18}$ տրտմիլ), ևն շնորհեալ փխ շնորհին, մեծատունն աղքատանայ և աղքատն մեծանայ (B_{18} մեծն) փխ զի—աղքատանայ:

31. Որդեակ, թէ ընկերն քո հիվանդանայ, մի՛ ասեր թէ զինչ տարայց նմա, այլ երթ ոտօք և տես աչօք, և լաւ է նմա քան զքանքարս ոսկոյ և արծաթոյ:

$A_{4,5}$ հիւանդ է փխ հիւանդանայ, A_2 մի թէ զինչ օտարաց նման երթաս ի տես փխ մի—նմա, A_5 մի ասեր թէ զատարկ ոչ ի տես գնամ փխ մի—նմա, A_2 զքանդակ փխ զքանքարս, A_5 ո փխ քան:

B_{1-24} հիւանդացեալ կայ ($B_{4,5}$ հիւանդ է, B_{10} է փխ կայ) փխ հիւանդանայ, չիք՝ ոտօք, չիք՝ աչօք, զի լաւ է նմա ($B_{12,19}$ զի գնալն քո) փխ և լաւ է նմա, գարծաթ և զինչս բազումս (B_3 և քան, B_{11} քան գոսկի և այլ ամենայն ինչ) փխ զքանքարս—արծաթոյ:

32. Որդեակ, վասն շարախօսութեան ոսկի և արծաթ մի՛ առնուր, զի գործն շար է:

A_5 չիք՝ ոսկի և, $A_{4,5}$ շար է և վնասբերիչ է:

B_{1-24} կաշառ փխ ոսկի և արծաթ, աղես, այդ գործ շար է առաջին տեառն (B_1 աստուծոյ փխ տեառն, $B_{2,6,7,12,13,19}$ չիք՝ այդ, B_3 այն փխ այդ, B_{18} այդպիսի) փխ գործն շար է:

33. Որդեակ, մի՛ հեղուր զարիւն արդար ի տարապարտուց, զի մի հեղցեն զարիւն քո փոխան նորա:

A_{2-4} մարդոյ փխ արդար, A_5 այլոց անպարտ փխ արդար ի տարապարտուց, A_{2-5} փոխանակ փխ փոխան, A_5 ընդ արեան փխ նորա:

34. Որդեակ, պահեա զբերան քո ի ստույթենէ, զաչս քո յարատ հայելոյ և զսիրտ քո ի շար խորհրդոց, զձեռն քո ի զրկելոյ, զոտն քո ի վատ տեղ գնալոյ, և բարի լիցի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ և երկայն աւուրբբ կացցես յերկրի. զի որ զողանայ թէ ոսկի և թէ միրգ, վրեժ պատուհասին մի է:

A₂₋₅ չիք՝ և զսիրտ քո ի շար խորհրդոց, A₂ զողանալոյ փխ զրկելոյ, A₃₋₅ զողութենէ փխ զրկելոյ, A_{2,5} լինիցի փխ լիցի, A_{2,3} որ զողանայ ոսկի և որ զողանայ միրգ փխ որ—միրգ, A₄ չիք՝ զի որ—մի է, A₅ չիք՝ և ի—մի է:

B₁₋₂₄ սասախութենէ և, չիք՝ և զսիրտ քո ի շար խորհրդոց, պահեա զձեռն (B₇ և փխ պահեա, B_{2-5,8,10,11,13,15,17} որդեակ պահեա փխ պահեա,—Այդպիսով խրատը արոճվել է երկուսի) փխ զձեռն, զողութենէ փխ զրկելոյ, շար գնացից փխ վատ տեղ գնալոյ, չիք՝ և երկայն—յերկրի, չիք՝ թէ, և որ այլ սակաւ ինչ (B_{6-8,9,12,19} չիք՝ այլ, B₁₁ չիք՝ որ այլ, B₉ կամ փխ և որ այլ, B_{16,18} և կամ սակաւ ինչս) փխ և թէ միրգ:

35. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին ընկերի քո, ապա թէ շնասցիս, բարկասցի աստուած ի վերայ քո և այլք շնասցեն ընդ կնոջ քո, և դու տրտմիս յոյժ:

A₃ շնասցես, չիք՝ յոյժ:

36. Որդեակ, որ լսէ զբանս իմաստնոյ այնպէս է, որպէս ի ծառաւ տօթոյ ըմպէ ցուրտ շուր և զովանայ: Եւ որ լսէ զբանս անմտի, որպէս զնա մուլար է:

A₂ մուլրի փխ մուլար է, A₃ մուլր փխ մուլար:

37a. Որդեակ, մատանի ոսկի որ չէ քո, մի՛ դներ ի մատն քո:

A_{4,5} ձի որ չէ քո մի հեծնուր մատանի որ քո չէ մատչար մի դներ թէպէտ որ քաղցեալ իցես հաց որ քո չէ մի ուտեր փխ մատանի—մատն քո:

B_{4,5,11,18} չիք՝ խրատը, B_{3,12,19} չիք՝ ոսկի,

37b. Եւ մի՛ ազանիր բեհեզս և ծիրանիս, որ չէ քո, զի մի ծաղրարացեն զքեզ տեսողքն:

A₂ տեսանողքն:

B₁₋₂₄ և բեհեզս և ծիրանիս որ չէ քո մի ազանիր (B₆ բեհեզս փխ և բեհեզս, B₃ ազաներ), B₆ չիք՝ մի (զի մի), B₈ տեսանողքն:

38. Որդեակ, յորժամ վիշտ հասանի քեզ, զաստուած մի՛ հայհոյեր, զի մի բարկասցի քեզ և տարածամ սատակեսցէ զքեզ:

A₅ յորժամ որ նեղութիւն փխ յորժամ վիշտ, A₂₋₅ հասանի քեզ խստագոյն:

B₁₋₂₄ հայհոյեսցես, B_{6,7,12,19} բարկանայցէ, B₆ յարածամ փխ տարածամ, B₁₈ սպանցէ փխ սատակեսցէ:

39. Որդեակ, մի՛ առնեք կին այրի, զի յորժամ բան լինիցի, ասէ. Աւաղ զառաջին այրն իմ, և զու տրամիս:

$A_{4,5}$ հանդիպի կամ նեղութիւն ասիցէ փխ լինիցի ասէ, A_3 չիք՝ և զու տրամիս:

B_{1-24} առնուլ ($B_{3,11}$ առնեք, B_1 առնոյր), բան ինչ, ասացէ ($B_{4,5}$ ասացէ, B_{11} ասէ, $B_{12,19}$ ասիցէ), տրամիս և լինիցի կոբլ յոյժ (B_3 լիցի, B_9 լինի, B_{18} լնի, B_1 և աղաղակ փխ յոյժ, B_5 մեծ յոյժ, B_8 խռովութիւն յոյժ փխ յոյժ, $B_{12,19}$ խռովութիւն փխ աղաղակ), B_{18} եկաւ առաջին փխ ավաղ զառաջին:

40. Որդեակ, մի՛ սիրեք զորդի քո, առաւել քան զծառայն, զի ոչ գիտես թե ո՞ր ի նոցանէ լինի քեզ պիտանի, յորժամ հասցէ քեզ նեղութիւն կամ վիշտ:

A_3 սիրել, $A_{2,3}$ զորդին:

41. Որդեակ, լաւ է ծառայն, որ ողորջանօք պատասխանէ տեառն իւրոյ, քան զորդի, թէ մեծամեծս իրոխտալով խօսի և ածէ ի բարկութիւն:

A_2 թէ փխ որ, A_4 քո փխ որ, A_3 չիք՝ որ, A_5 որ փխ թէ:

42a. Որդեակ, լաւ է բան իմաստնոյ ի հարբելութի, քան զխօսս անմտի ի ծարաւութի:

A_3 հարբելութեան, A_4 հարբածութեան, իմաստնի բանն, լրջութեան փխ ծարաւութի, A_5 ծարաւութեան:

42b. Լաւ է սրտմտութիւն իմաստնոյ, քան զքաղցրութիւն անըզգամի:

$A_{4,5}$ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել). A_4 անմտի փխ անըզամի:

42c. Լաւ է ճնճողկ մի ի ձեռին քո, քան զհազարս յերկինս թռուցեալ:

A_1 քան թէ բուծ յայլո՞ ձեռին փխ քան—թռուցեալ, A_4 չիք՝ յերկինս, A_5 քան հազար ընդ յերկինս:

B_{1-24} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ), B_1 յօդս փխ յերկինս:

42d. Լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան թէ բուծ յայլոյ ձեռին:

A_1 միակցվել է 42 c խրատին, $A_{4,5}$ որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն ստացել է անկախ բնույթ), A_4 բիւր փխ բուծ:

42e. Լաւ է ուլ պատարագ ի տան քո, քան զուարակ յայլում տան:

A_{4-5} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A_5 մի տուն քո գենած փխ պատարագ ի տան քո, զմարաք փխ զուարակ:

B_{1-24} որդեակ լաւ է (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), ուլ մի (B_3 չիք՝ մի), քան թէ եզն և ($B_{4,5}$ չիք՝ թէ):

42f. Լաւ է կոյր աչօք, քան կոյր մտօք, քանզի կոյրն աչօք արագ ուսանի զերթևեկ ճանապարհին, իսկ կոյրն մտօք թողու զերթևեկ ճանապարհին և ընդ կամակորն գնա:

A₄₋₅ որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ կոյր մտօքն:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), կոյրն (B_{6,7,12,19} կոյրն աչօք) փխ կոյրն աչօք, B₁₁ յառաջ փխ արագ, (B₁₋₂₄ իսկ որ կոյր է, B₉ քան զայն որ կոյրն) փխ իսկ կոյրն:

42ց. Լաւ է անուն բարի, քան զտեսակ ցանկալի, զի զեղեցկու-թիւն ապականի և անուն բարի մնայ յաւիտեան:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A. զգեզն փխ զի զեղեցկութիւն, A₄ յետ մնայ փխ մնայ յաւիտեան:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), քանզի տեսքն և ինչքն ապականի և պտկասի (B_{1,17} տեսն ինչքն պակասին և ապականին, B_{11,12,18,19} տեսակ, B_{6,8,9} ինչքն, B₁₈ չիք՝ և ապականի) փխ զի—ապականի:

42Է. Լաւ է բարեկամ մօտևոր, քան եղբայր հեռևոր:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ մօտևոր, զեղբայր հեռևոր:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), զեղբայր ի հեռաստանէ բնակեալ (B₁₁ հեռուստ, B_{4,5} հեռաստան բնակեալ, B_{12,19} հեռևոր փխ ի հեռաստանէ բնակեալ) փխ եղբայր հեռևոր:

42i. Լաւ է ատելութիւն և խոովութիւն առն արդարոյ, քան զբազցրութիւն և զողորմութիւն անօրինին:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ առն անիրաւի փխ անօրինին:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), B₃ ընդ առն, B_{6,7,12,19} չիք՝ և խոովութիւն, B_{12,15,19} չիք՝ և զողորմութիւն, B₁₋₂₄ առն անօրին (B₃ ընդ առն, B_{11,18} անիրաւի, B_{14,15} յանօրինի փխ առն անօրինի) փխ անօրինին:

42j. Լաւ է կշռատ մի պղնձոյ առն իմաստնոյ, քան ճ կշռատ սսկոյ առն անմտի:

A_{4,5} որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), A₂ պղնձի, A₂₋₅ չիք՝ առն, A₂ հարիւր կշռոյ, A₂₋₅ անմտի փխ առն անմտի:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է (Այգպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ), պղնձի իմաստնոյ (B₃ պղնձի առն, B₉ պղնձ, B_{6,12,19} պղնձոյ) փխ պղնձոյ առն իմաստնոյ, արծաթոյ անմտի (B₄ չիք՝ անմտի, B₅ իմարի փխ անմտի, B_{12,19} յիմարոյ փխ արծաթոյ անմտի) փխ սսկոյ առն անմտի:

42Կ. Հանդէս իմաստնոյ ի հրապարակս գովի և արծաթ անմտի ի խաւարի ծածկի:

A₂ հանդերձ փխ հանդէս, A₅ հրապարակս փխ խաւարի:
B₁₋₂₄ որդեակ հանդերձ փխ հանդէս (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

43. Որդեակ, լաւ է առն, թէ իցէ ի վերայ նորա ձիւն և սառն և սրսուր, քան թէ մերձենայ ի կին անզգամ և լեզուանի:

A₂ ինիցի փխ իցէ, A_{4,5} սուսեր փխ սրսուր, A₅ չիք՝ և լեզուանի:

B₁₋₂₄ որդեակ լաւ է մարդոյ բնակիլ ի վերա ձիւնոյ և սառն քան թէ ընդ կին անամօթ ազաղակող և լեզուան, B_{12,19} չիք՝ մարդոյ. բնակիլ առն, B₈ սառուցի, B_{4,5,9,18} չիք՝ ընդ, B₆ կնոջ անամօթէ փխ ընդ կին անամօթ, B₄ ընդ կնոջ անամօթի փխ որդեակ—լեզուանի:

44. Որդեակ, լաւ է առն, եթէ ոք ի նեղութեան իցէ և կարէ բանիլ օգնել նմա, զի որպէս ի բերանոյ առեծու գերծուցէ զնա:

A_{2,3,5} թէ փխ եթէ, A₂₋₅ բանիւք, A_{2,4,5} գերծուցանէ, A₂ չիք՝ զնա, A_{2,4,5} առեծոյ, A₃ առեծոյ գերծուցանէ, A₅ զնայ զի այդպէս բարի է առնելն:

B₁₋₂₄ որդեակ եթէ ի նեղութեան ոք իցէ և կարիցես օգնել ն՛ա այնպէս է զի ի բերանոյ առեծոյ գերծուցեր զնա (B_{4,5} չիք եթէ, B₃ թէ կարասցես փխ և կարիցես, B₁ կարես, B₆ զինչ փխ զի, B₉ իբր թէ փխ զի, B_{12,19} որպէս թէ փխ զի, B₆ գերծուեր, B₁₈ գերծուցանես) փխ որդեակ—զնա:

45. Որդեակ, ծառայ, որ մեղանչէ տեառն իւրում և երթայ առ այլս յաշխարհի, հանգիստ մի՛ գտցէ և մի՛ ողորմութիւն յաստուծոյ:

A₅ որդեակ ծառայ որ երկու միտ է ընդ տեառն իւրում թէպէտ և սիրէ զքեզ մի վստահանայր ի նայ զինչս զի ծառայն որ ատէ գտէրն իւր չէ բարեկամ փխ որդեակ—յաստուծոյ, A₃ յայլս փխ այլս յաշխարհի:

B₁₋₂₄ իւրոյ (B_{6,9} իւրում), երթիցէ այլ ոմն (B_{4,5,7} այլում B_{12,19} այլում տեառն, B₃ յայլ աշխարհ, B₁₁ յայլում աշխարհի) փխ երթայ առ այլս յաշխարհի:

46. Որդեակ, ընկերի քում ուղեղ դատեցիր և բարութեամբ հասանիս ի ծերութիւն:

A_{2,4,5} ընդ ընկերի փխ ընկերի, ուղիղ, A₂ հասանես:

47. Որդեակ, բարեկեցո զմիտս քո հեղութեամբ և կակղացո զլեզու քո քաղցրութեամբ և լեր առատութեամբ և բարութեամբ առ ամենայն ոք, զի հանգստեամբ վճարես զժամանակս քո: Ապա թէ ամբարտաւանիս և սիրես զստացուածս, ատիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ և հանգիստ ոչ գտցես յաւիտեան:

A_{4,5} բարեկացոյ փխ բարեկեցո, A₅ չիք՝ առ ամենայն ոք, A₅ զկեանս փխ զժամանակս, A₂ և փխ ապա, չիք՝ ամբարտաւանիս

և, A_2 բարեկեցոյ հեղութեամբ և բարութեամբ և հանդատեամբ վճարես զժամանակս քո զի մի դառնութեամբ վճարին ժամանակք քո և ոչ գտանես հանդիստ փխ բարեկեցոյ—քո, A_5 չիք՝ ապա թէ—յաւիտեան, A_{2-4} դտանես:

48. Որդեակ, մի՛ հպարտանար յաւուր մանկութեան քում, զի մի՛ սուր կերիցէ զքեզ և ոչ հասցես ի ծերութիւն:

$A_{4,5}$ քո փխ քում, $A_{4,5}$ հասանիս փխ ոչ հասցես:

49. Որդեակ, առաջի անարգ մարդկաց բազմախօս մի՛ լինիր, զի մի թեթևասցիս:

A_2 մարդկան, A_5 լինար, A_4 թեթևասցիս այլ ծանր առ ի խուսել քո, A_5 թեթևասցիս այլ ծանրութիւնս քո խուսել:

50. Որդեակ, մի՛ տար թոյլ ընկերին կոխել զոտս քո, զի մի համարձակիցի կոխել զպարանոց քո:

$A_{3,5}$ համարձակեցի:

51. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բանս իմաստութեան և իմաստնասցիս: Եւ եթէ հարցանես զայր անմիտ բանիւք բազմօք, ոչինչ իմանայ:

$A_{2,3}$ բան, A_2 թէ փխ եթէ, A_5 ոչինչ աւգտիս ի նմանէ փխ բանիւք—իմանայ, A_2 իմանաս փխ իմանայ, A_4 իմանայր

52. Որդեակ, եթէ ի բանս ինչ առաքես զայր իմաստուն, մի՛ ինչ պատուիրեր նմա, և թէ ոչ լինի, դու ինքնին ասա: Եւ թէ ոչ, որ զանմիտ ոք առաքես, առաջի երկուց ընկերաց պատուիրես, թէ չէ՝ անարգանս ածէ ի վերայ քո անպիտան խօսիւք:

A_2 նորա փխ նմա, A_5 նմա բան, A_2 չիք՝ ոք, A_5 արայ փխ ասա, A_3 մարդոց փխ ընկերաց, A_5 պատուիրեսայ նմայ, A_2 անարգանօք փխ անարգանս:

53. Որդեակ, փորձեա զորդին քո, եթէ իմաստուն իցէ, ապա տացես զինչս քո ի ձեռս նորա:

A_3 թէ փխ եթէ, A_4 քո ուտել հացին և տես, և թէ իցէ իմաստուն փխ եթէ իմաստուն իցէ, A_5 քո ուտել հացին, A_5 և ապայ զինչս քո տուր ի ձեռն նորա փխ եթէ—նորա:

B_2 տացես նմայ, չիք՝ ի ձեռս նորա, $B_{12,19}$ ի նա փխ ի ձեռս նորա, B_9 ձեռն նորա եթէ թեթևագոյն է մի տացես զուցէ կորուցէ զինչս քո և զու տագնապաւ վճարես զկեանս քո:

54. Որդեակ, ի կոչնատանէ և ի հարսանեաց քան զընկերս քո յառաջագոյն հրաժարես և այլ մի՛ դարձցես անդրէն, զի մի առնուցուս վէրս ի գլուխ քո:

$A_{4,5}$ կոչնատանէն, A_5 զընկեր, A_2 հրաժարեաց, A_{2-4} դարձցիս, A_5 դարձիս, ել գնա փխ հրաժարես, A_{3-5} զվէրս:

B_9 հարսինս, B_{19} կնոջ օտարէ փխ կոչնատանէ, B_{1-24} վազ փխ յառաջագոյն, դարձցիս $B_{3,4,6,8,11}$ հրաժարեաց, B_{1-24} այնպէս է զի իւզով անուշիւ օծեր զգլուխ քո (B_1 եղով) փխ անդրէն—քո:

55. Որդեակ, այր որ խիստ է՝ սն զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ նմա:

B_{1-24} որդեակ որ քան զքեզ զօրաւոր է ($B_{6,7,12,19}$ որդեակ մարդ, B_{18} որդեակ ոք) փխ որդեակ—զքեզ:

56. Որդեակ, զբանս հզօրաց մի՛ հոգացես, և որ մեծ է քան զքեզ, ծառայիս նմա:

A_5 մեծամեծաց զու փխ հզօրաց, A_5 նմա ուզութեամբ:

57. Որդեակ, թէ բարձր են սեմք տան քո իբրև կանգունս եւթն, յորժամ մտանես, խոնարհեցո զզլուխ քո:

$A_{2,4}$ եթէ փխ թէ, A_2 սեամք, A_4 շեմք, A_5 շէմ, թ կանգուն փխ կանգունս եւթն, A_5 մտանիցես խոնարհ կալ զզլուխս քո:

B_{1-24} եթէ (B_{17} թէ) փխ թէ, է փխ են, ինն (B_2 երկու) փխ եւթն, B_{11} շեմք, B_{18} սեմ, B_{1-24} մտանիցես և ելանիցես, քո զի մի յետոյ ապաշաւիցես ($B_{4,5,10}$ ապաշաւեսցես):

58. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծաւ և տալ փոքրով և ասել թէ շահեցա, զի անօրէնութիւնք և շարութիւնք են առաջի աստուծոյ: Գուցե բարկացի աստուած ի վերայ քո և զոր ունիցիս տացէ ի ձեռս օտարաց:

A_2 չիք՝ և շարութիւնք, A_4 շահեցայ, անօրէնութիւն է և շարութիւն, $A_{4,5}$ չիք՝ աստուած, A_3 աւտար արասէ փխ օտարաց:

$B_{4,5}$ չիք՝ մեծաւ և տալ փոքրով, B_{1-24} քանզի այդպիսի գործք ($B_{4,5}$ այդպէս, $B_{4,5,8,17}$ գործդ) փխ զի, շարիք (B_{15} շարութիւնք), B_{18} անօրէն փխ անօրէնութիւնք և, B_{1-24} և (B_{18} միթէ փխ և) փխ գուցէ, B_1 չիք՝ ի վերայ քո, $B_{3,11}$ տեառն աստուծոյ, B_3 մի բարկացի, B_{1-24} ունիս ($B_{2,3,8,10,11}$ ունիցիս, $B_{7,12,19}$ առնիցես), այլոց փխ օտարաց, B_{18} տացէ զինչս քո ի ձեռս այլոց պատրաստ կաց փխ գոր-օտարաց:

59. Որդեակ, մի՛ երդնուր ամենևին, և թէ երդնուս և ստես, պակասին աւուրք կենաց քոց:

A_5 ամենևին սուտ և իբաւ, եթէ փխ և թէ, չիք՝ և ստես, չիք՝ կենաց քոց:

B_{1-24} որդեակ մի երդնուլ և ստել զի մի աւուրք քոց պակասեցի և կորնչիս ($B_{10,12,19}$ երդնուր, $B_{4,5,6,7,10}$ ստեր, B_{1-24} սուտ փխ և ստել, B_{18} ստութեամբ փխ և ստել, B_2 յաւուրք, $B_{3,7}$ աւուրք քո, $B_{1,10,15}$ պակասիցէ, չիք՝ և կորնչիս, B_{11} պակասեցին և կորնչիցիս) փխ որդեակ-քոց:

60. Որդեակ, եթէ կամիցիս յաստուծոյ խնդրել ինչ, ի կամաց նորա մի՛ խոտորիր: Պահեա զպատուիրանս նորա, երկիր ի նմանէ և սրբութեամբ կաց առաջի նորա, և յաւելցէ ի ժամանակս քո:

A_4 կամիս խնդրել ինչս աստուծոյ, A_5 եթէ խնդրես զինչս աստուծոյ, A_4 երկիւղեր փխ երկիր, A_5 յաւելցի քեզ, չիք՝ ի ժամանակս քո:

B_{1-24} որդեակ եթէ կամիցես ինչ խնդրել յաստուծոյ ի կամաց նորա մի ելանիցես (B_1 կամիս, չիք՝ խնդրել, պակասիր և զոր խնդրես տա քեզ աստուած փխ ելանիցես) փխ որդեակ-ժամանակս քո:

61. Որդեակ, զոր քեզ շար թուի, ընկերին մի՛ առներ, այլ զոր ինչ սիրես. թէ արասցեն բարեկամք քո, արա և դու ամենեցուն, զի յամենայնէ բարի գտցես:

$A_{2,4}$ ընկերին քո (A_4 քուժ), A_3 կամիս փխ սիրես, $A_{3,4}$ արասցեն քեզ, զոր սիրես փխ զոր ինչ սիրես, A_5 որդեակ եթէ որ արասցէ քեզ շար դու բարի արայ փոխարէն նորա փխ որդեակ-գտցես:

B_1 որ ինչ փխ զոր քեզ, ընկերին քո, չիք՝ այլ: B_{2-24} չիք՝ զոր-այլ, կամիցես (B_1 կամիս, $B_{2-4,7}$ կամիցես, B_5 կամեսցիս) փխ սիրես, արասցեն քեզ մարդիք (B_1 չիք՝ մարդիք, $B_{4,5}$ մարդիք բարեկամք քոց), չիք՝ բարեկամք քո, յաստուծոյ փխ յամենայնէ, գտցես (B_{11} գտանես) և յաւելցին մօք կենաց քոց (B_{18} ամպք կենացդ, $B_{9,18}$ չիք՝ քոց, $B_{4,5}$ յաւելցին քեզ):

62. Որդեակ, յորժամ իցես ի մէջ արանց, թէ աղքատ ես, մի՛ յայտներ զաղքատութիւն քո, զի բանից քոց ոչ լուիցեն և արհամարհեսցիս ի նոցանէ:

A_5 սիրելեաց քոց փխ արանց, չիք՝ թէ աղքատ ես, A զաղքատութիւնդ, չիք՝ քո, A_5 զպարտ քո և զաղքատութիւնդ փխ զաղքատութիւն, A_5 արհամարհես:

B_1 իցես փխ իցես, B_{10} լինիցիս փխ իցես, B_{1-24} չիք՝ թէ աղքատ ես, B_{2-24} բազմաց փխ արանց, B_{19} յայտներ զպարտդ և $B_{12,19}$ քո նոցա, $B_{1=24}$ արհամարհես ($B_{4,5,6,7}$ արհամարհեսցիս $B_{12,19}$ արհամարհեսցեն զքեզ) փխ արհամարհեսցիս:

63. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և զհետ կնոջ օտարի մի՛ երթար, զի գործդ մահաբեր է և շար է առաջի աստուծոյ և մարդկան:

A_5 զի այդպիսի գործն մահ բերէ փխ զի գործդ մահաբեր է, $A_{4,5}$ չիք՝ և մարդկան:

B_{1-24} քո է և կցորդ կենաց քոց և յոյժ աշխատի սնուցանել զմանկունս քո (B_{12} կենաց է քո, B_3 ի սնուցանելն), որդեակ զհետ փխ և զհետ (Այդպիսով խրատը արտնվել է երկուսի), շրջիք ($B_{2,3,17,18}$ շրջիք, B_7 շրջի) փխ երթար, զի այդպիսի, B_1 մահ բերէ փխ մահաբեր է, $B_{6,7}$ օտարի ամենեկին, B_6 ընդ օտար կնոջ փխ զհետ կնոջ օտարի, $B_{12,19}$ օտար կնոջ ամենեկին փխ կնոջ օտարի:

64. Որդեակ, սիրեա զեղբայր քո հաւասար քեզ և թէ հնար լինի՛ զամենայն ոք:

B_{18} զայր փխ զեղբայր, իբրև փխ հաւասար, B_{1-24} չիք՝ և թէ հնար լինի զամենայն ոք:

65. Որդեակ, ուսո զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի ըստ սովորութեան վարիցէ զկեանս իւր, զի որկորայքն ոչ ժուծեն, յորժամ ոչ գտանեն:

A₂ վասն փխ ըստ, A₅ չիք՝ զկեանս իւր, A₅ զի ոչ ժամ ոչ գտանեն համբերեն այնմու ժամանակին փխ զի—գտանեն, A₁ ուծեն փխ ժուծեն, A₂ չգտանեն փխ ոչ գտանեն:

B₁₋₂₄ և (B₁₉ որդեակ փխ և) փխ որդեակ (Այդպիսով բացի B₁₉-ից այլուր խրատը միակցվել է նախորդին), B_{7,12,19} ողորմութեանց փխ սովորութեան, B₁₋₂₄ իւրեանց վարեցին և յորժամ կերակուր ոչ գտանիցեն համբերեացեն (B₂ գտանիցի, B₁₈ կարասցեն համբերել, B₁₉ կարասցեն ժուծկալել) փխ վարիցէ—գտանեն:

66. Որդեակ, թէ առաքէ տէր քո զքեզ բերել սպտուր, դու մի՛ բերեր խաղող, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհաս սպտուրին ոչ թողու:

B₁₋₂₄ եթէ առաքեցէ (B_{4,5} առաքէ, B₁₁ առաքեա), B_{2,6,7} չիք՝ զքեզ, B_{4,5,9} սպտուր, B_{3,6-8,10-13,15,19} սխտոր փխ սպտուր, B₁₋₂₄ չիք՝ դու բերել (B₃ բերել նմա, B₆ բերիցես նմայ) փխ բերեր, B₁₁ ուտեն, թողուն:

67. Որդեակ, մարդոյ, որ չիք գործ ուղիղ և անուն բարի, լաւ է նմա մահ, քան զկեանք:

B₁₋₂₄ մարդ որոյ (B_{1,18} մարդոյ որ), գործք իւր ուղիղ չէ (B_{6,7,12} գործքն, չիք՝ իւր, B₁₁ չեն) փխ չիք՝ գործ ուղիղ, B₁₉ մարդուն գործքն որ չէ ուղիղ, B₁₋₂₄ բարի ոչ ունի, B₁₉ այն մարդուն մեռած քան կենդանի փխ նմա մահ քան զկեանք:

68. Որդեակ, լաւ է աղքատութիւն անփոխ, քան զմեծութիւն ցրուեալ:

B₁₋₂₄ հանգստեամբ (B: հանգստեան) փխ անփոխ, ցնորեալ փխ ցրուեալ:

69. Որդեակ, մի ասեր բան շար բարեկամի քո, այլ ծիծաղեալ քերեսս նորա և ուրախ լիցիս:

A₅ որդեակ բարեկամին երեսն մի յայտներ շար բան այլ ծիծաղեալ քերես նորայ զի ուրախ լինայ փխ որդեակ—լիցիս:

B₁₋₂₄ խնդա ընդդէմ (B₁₉ ծիծաղեա երեսս փխ խնդա ընդդէմ, B₁₈ ընդ փխ ընդդէմ) փխ ծիծաղեա քերեսս, B զի փխ և, լինիցիք հանապազ (B₁₈ լիցի, B₁₉ լինիցի ի մեջ ընկերաց քոց, չիք՝ հանապազ) փխ լիցիս, B₃ դու ուրախ լեր ընդ նմայ զի խնդութիւն լինի հանապազ փխ ծիծաղեա—լիցիս:

70. Որդեակ, ընդ կնոջ քո խորհեացիր, բայց զգադտնիս քո մի՛ յայտներ նմա, զի տկար է և ոչ կարէ պահել և յայտնէ կարևորացն, կարճամիտ է և փոքրոզի, ոչ կարէ ծածկել բանս ի սրտի:

A₅ զինչտ քո ամէն կնոչտ յայտնէ ապայ սրտիդ խորհուրդն մի յայտներ նմայ փխ ընդ—նմա, տկար է բնութիւն, սրտի իւրուս:

B₁₋₂₄ խոնարհեստներ փխ խորհեստներ, քանզի ոչ կարէ պահել գրանս ի սրտի այլ յայտնէ մերձաւորաց իւրոց քանզի (B₇ զի ոչ, գրանս քո, B₁ սրտի իւրում, B₁₈ սրտի քում, իւրոց քանզի կինն) փխ զի-կարեւորացն, B₂, կարճոգի փխ կարճամիտ, չիք՝ և փոքրոգի, B₁₂ քանզի կարճամիտ, B₁₈ կարճամիտ լինի, B₁₉ որդեակ դամենայն բարութիւն կնոջ քո արա բայց զսրտիդ խորհուրդ քո մի յայտներ նմա զի կին մարդ կարճամիտ է և փոքրոգի ոչ կարէ պահել գրանս քո յայտնէ զբացեաց և զքեզ փորձանս ձգէ փխ որդեակ-ի սրտի:

71. Որդեակ, զոր չես դրել, մի՛ առնուր և զոր չէ քո, յայլ ոք մի՛ տար:

A₄ առնել փխ առնուր, մի այլոց փխ յայլ ոք մի, A₅ որդեակ որտեղ որ ձեռաւքդ չես դրել մի առներ և զոր իբք որ քո չէ այլոց բան մի տար փխ որդեակ-տար:

B₃ դու չես եղեալ փխ չես դրել, B₁₈ չէ գրել փխ չես գրել, B₁₋₂₄ մի տացես այլոց (B₅ տար, B_{12,19} յայլում) փխ յայլ ոք մի տար:

72. Որդեակ, խորհեա զբանս ի սրտի քում և ապա ի վեր հանցես, զի թէ փոխես զբանսն, ծաղր լինիս: Եւ մի՛ հաներ բան դատարկ ի բերանոյ քումմէ, մինչև բազում անգամ խորհեսցիս ի սրտի քում, զի լաւ է յանցանք մարմնոյ, քան զյանցանս լեզուի:

A₅ զի թէ շուտով ասես ծաղր լինաս ի մէջ ընկերացդ փխ զի-լինիս:

B₁₉ քում ընտրեա զպիտանին, B₁₋₂₄ որդեակ մի հաներ փխ և մի հաներ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), B_{12,19} բեր ի լեզուդ և խօսիր զի եթէ փխ ի վեր հանցես զի թէ, B₁₈ դուրս փխ վեր, ծաղր ոչ, B₁₋₂₄ չիք՝ մինչև-քում, B₁₉ լեզուի մի ծիծաղիր մարդիկդ զի տնազելուն կուի լինի և ի հետ կուռոյն սպանութիւն:

73. Որդեակ, թէ լսիցես չար զումեքէ, թագո՛ր ի սրտի քում և մի՛ հանցես ի վեր, և մի՛ ոք լուիցէ ի բերանոյ քո:

A₂ լես, A₅ լսիցես բան, չար մի ասիցես ումեք, չիք՝ զումեքէ, A₄ բերանոյ, չիք՝ քո:

B₁₋₂₄ եթէ լես (B_{6,7,12} լսիցես) բան, B_{3,9} թագոյ գնա, B₁₋₂₄ չիք՝ և մի հանցես ի վեր, քո զգնասն, B₃ լուիցէ զգնասն:

74. Որդեակ, ի մէջ երկուց կռուողաց մի՛ կանգնիր, զի մի իզուր մեռցիս, կամ ձաղեսցիս, կամ պատուհասեսցիս, այլ փախիր ի հեռի:

A₃ անգանիր փխ կանգնիր, A₂ ձաղեսցիս փխ ձաղեսցիս, A₄ ի նոցանէ, A₅ նմանէ փխ հեռի:

B₁₋₂₄ որդեակ ի մէջ կռուոյ մի ականիցիս զի ապտակիս և պատուհասիս և ի զուր մեռցիս այլ փախիր և հեռի լեր (B₁₉ մարդ

որ կու կովին սրով դու ի մէջ նոցա մի անկանիւր թէ չէ ի գուր մեռանիս, B₃ կուոց, B₅ ապտակեցիս, B₁₂ պատուհասեցիս, B₁₁ մեռանիս) փխ որդեակ-ի հեռի:

75. Որդեակ, մի' ընդ վայր ծիծաղիր, զի ի ծաղրէն լինի կոխու և ի կոռւէն՝ սպանութիւն:

A₂ ծաղուեն, A₃ ծաղրուեն, A₅ և մի գանկալ աներ զի լինայ գանկլէն կոխու կովուեն անհարկութիւն և զարձեակ լինայ սպանութիւն փխ զի-սպանութիւն, A₂ չիք՝ ի, A₃ կովուեն, A₄ կովուեն անհարկութիւն:

76. Որդեակ, թէ կամիս իմաստուն լինել, պահեա զլեզու քո ի շատախօսութենէ և նայեա առաջի աչաց քոց և լիցիս իմաստուն առաջի ընկերաց:

A_{2,4} շատ խօսելու (A₄ խաւսելոյ) փխ շատախօսութենէ, A₅ չար խաւսելոյ փխ շատախօսութենէ, A₃ ընկերաց քոց, A₄ ամենեցուն փխ ընկերաց, A₅ ասուծոյ փխ ընկերաց:

B₁₋₂₄ զբերան քո (B₆ զբեղ փխ զբերան քո, B₇ զբանս փխ զբերան, B₁₉ զլեզու փխ զբերան) փխ զլեզու քո, B₁₋₂₄ շատ խօսելոյ (B₁ շատախօսութենէ B_{2,3} շատախաւսելոյ) փխ շատախօսութենէ, և հայեաց ընդ ահամբ քոյ (B₁₁ պահեա, B₁₂ հայեա) փխ և նայեա-քոց, ի մէջ փխ առաջի, ընկերաց քոց:

77. Որդեակ, ամենայն մարդ, որ ոչ վարի իրաւամբ և արդարութեամբ, զաւուրս իւր կարճէ:

A₄ կամ փխ ամենայն, A₅ եթէ ոչ որ փխ ամենայն-ոչ, A₂ իւր իսկ:

B₁₋₂₄ որդեակ մարդ որ վարէ զժամանակս իւր իրավամբ և արդարութեամբ ոչ կարճեցին աւուրք նորա փխ որդեակ-կարճէ:

78. Որդեակ, թէպէտ և աղքատ իցես, յաւուր պատարագի յաստուծոյ մի' հեռանար:

B_{4,5,7,12,18,19} եթէ փխ թէպէտ և, B₁₋₂₄ պատարագաց, B₁₈ պատարագի և ողորմութեան B₁₋₂₄ հեռացիս (B₂ հեոցիս, B_{3,7} հեռանար, B_{4,5} հեռացես, B₁₈ հեռանիցես սիրել զաստուծոյ) փխ հեռանար:

79. Որդեակ, մի' տացես զինչս քո ումեք, առանց մուրհակի և վկայի, զի մի բազմախօսութիւն լիցի:

A_{4,5} առանց վկայի և առանց գրաւականի զինչս քո ումեք մի տացես զի բազմախօսութիւն մի լիցի (A₅ զի բազում խաւք լինի) փխ մի տացես-լիցի:

B₁₋₂₄ որդեակ զինչս քո առանց մուրհակի և վկայի մի տացես ումեք զի մի բազում խօսք լիցի ի միջի և ի բուն բարեկամէ բումմէ հեռանայցես (B_{12,19} տացես մարդոյ և, B₁₈ այլոց փխ ումեք) փխ որդեակ-լիցի:

80. Որդեակ, ի բուն բարեկամէ քումմէ մի՛ հեռանար:

A₁ ի բարեկամէտ փխ ի բուն բարեկամէ քումմէ:

B₁₋₂₄ Միակցվել է Գախորդ խրատիճ, տես տարրերեցվածք:

81. Որդեակ, զբանս տեանն քո թէ մեծ է, մի՛ հատաներ և թէ փոքր է, մի՛ յաւելուր:

B₁₋₂₄ չիք՝ թէ մեծ է, հատցես, B_{6,7}, չիք՝ տեանն, B₇ յաւել-
ցիս փխ յաւելուր:

82. Որդեակ, պահեա զհայր քո և զմայր քո, զի ի հասանել որ-
դոց քոց խնդասցես:

A₂ հասեալ փխ ի հասանել, A₅ պատգեա փխ պահեա, զմայ
փխ զմայր քո, A₄ զիոց փխ որդոց, քոց և զու, A₅ պատգիս ի
նոցանէ փխ խնդասցես:

B₁₋₂₄ պատուեա փխ պահեա, զմայր (B_{2,5,18} զմայր քո) փխ
զմայր քո, B_{2,18} զհայր փխ զհայր քո, B₁₋₂₄ խնդասցես յոյժ
(B₁₂ չիք՝ յոյժ), B₁₉ խնդասցիս և զու ի նոցանէ պատուիս, B₁₂
զի և զու ուրախասցիս որդիս քո փխ զի-խնդասցես:

83. Որդեակ, որոյ ձեռն լի է, նա իմաստուն է և առատ, և ամե-
նայն ոք պատուէ զնա, և որ աղքատ է, անմիտ է և անարգ է, և ոչ ոք
պատուէ զնա:

A_{2,4,5} նա է իմաստուն (A₅ է այր), A_{4,5} որոյ դատարկ է
(A₅ որոյ ձեռն) փխ որ աղքատ է. A₄ անգէտ փխ անարգ:

B₁₋₂₄ մարդ որոյ (B_{7,9,18} մարդոյ որ) փխ որոյ, ձեռն իւր
(B_{7,18} չիք՝ իւր), նա է այր, իմաստուն և հանճարեղ, չիք՝ է և
առատ, և որոյ ձեռքն դատարկ է նայ է այր յիմար և ստախօս
փխ և որ-զնա:

84. Որդեակ, եթէ կաշառս ոք տա դատաւորի, պատուհասի
յաստուծոյ, զի զաշս դատաւորին կուրացուցանէ կաշառն:

A₅ սատուծոյ զի կաշառք կուրացնէ զաշս դատաւորաց փխ
յաստուծոյ-կաշառն:

85a. Որդեակ, կերայ դառնիճ և լեղի և ոչ էր դառն քան զաղ-
քատութիւն և զպանդխտութիւն:

A_{2,4} և արբի լեղի փխ և լեղի, A₃ և դարձուցի լեղի, A₅
չիք՝ դառն:

B₁₋₂₄ և արբի լեղի փխ և լեղի, չէր փխ ոչ էր, չիք՝ և զը-
պանդխտութիւն (Բայց այդ նշանակութեամբ B₁₋₂₄-ի մեջ կա
վերանձմ մի ինքնուրույն խրատ՝ Որդեակ կայ տղրուկ և արբի
ջուր հոտեալ և չէր դառն քան զօտարութիւն):

85b. Բարձի արճիճ և երկաթ և ոչ էր ծանր քան զպարտքն: Եւ
որ պարտ է ինչ, թէպէտ ուտէ և ըմպէ, ոչ կարէ հանգչիլ:

A_{2,4} բարձի աղ և բարձի արճիճ փխ բարձի-երկաթ, ծանր,
A₂ զպարտսն, A₃ բարձի արճիճ և բարձի երկաթ, որ պարտի փխ

և որ պարտ է, A_3 և որ պարտի, A_4 զի փխ և որ պարտ է ինչ, A_5 չիք՝ և որ պարտ է ինչ, թէպէտ ուտէի և քմպէի ոչ հանգչէի մինչև վճարեցի զպարտքս:

B_{1-24} որդեակ բարձի աղ և արճիճ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), զոր պարտի ոք (B_{18} զի ոք որ պարտական լինի) փխ և որ պարտ է ինչ, հանգչել մինչև հանցէ զպարտսն ($B_{3,5}$ հատուցէ, B_{19} վճարէ):

86. Որդեակ, յաւուրս պատարագաց քոց առատաձեռնեա և մի՛ աչս արձակեք, զի ոչ հաճի աստուած:

A_2 յաւուր պատարագի զոհից քոց, A_5 առատաձեռն եղիք, A_2 աստուած և ի մարդկան անարգանս կրէ, $A_{4,5}$ նեղասրտիք փխ աչս արձակեք:

B_{1-24} զոհից փխ պատարագաց, B_3 առատաձեռն լեք, B_{1-24} նեղասրտիք (B_{18} սրտմիք) փխ աչս արձակեք, B_3 հաճի յայնպիսոյն, $B_{6,7}$ ճանաչի փխ հաճի, B_{1-24} աստուած և ի մարդկանէ անարգիս (B_{18} ամաչիս), B_{19} առատ բռնէ զձեռն որ այլ աչք ի ձեռն քո ոչ մնայ այլ ամենեցուն հաւասար բաշխէ և թէ ոչ առատ բռնես ոչ հաճի աստուած փխ առատաձեռնեա-հաճի:

87. Որդեակ, մի՛ թողուր զլալիսն և երթար ի հարսանիսն, այլ թող զհարսանիսն և երթ ի լալիսն, զի ամենեցուն մահ կա առաջի:

$B_{6,7,12,13,19}$ չիք՝ թող զհարսանիսն և, B_{1-24} գնա փխ երթ:

88a. Որդեակ, ձի որ չէ քո, մի՛ հեծնուր:

B_{1-24} հեծանիք ($B_{2,9}$ հեծնիք, $B_{6,7}$ հեծնուր):

88b. Եւ թէպէտ որ կարի քաղցեալ իցես, հաց որ չէ քո մի ուտեր:

B_{1-24} ես ($B_{6,7,12,19}$ իցես, $B_{12,19}$ իցես և գտցես) փխ իցես, $B_{6,18}$ ուտիցես:

89. Որդեակ, յայտնեա զխորհուրդ քո առաջի բարեկամի քո և յետ աւուրց ինչ գրգռեա զնա: Թէ զոր ասացերն զխորհուրդն ոչ ասաց, բարեկամ քո լիցի, զի հաւատարիմ գտաւ:

A_2 չիք՝ առաջի բարեկամի քո, $A_{3,4}$ ասերն փխ ասացերն A_{2-4} ոչ ասէ զխորհուրդ քո (A_3 յայտնէ) փխ զխորհուրդն ոչ ասաց, A_5 ասէ այն է քո սիրելի բարի գտցես ի նայ փխ ասաց-գտաւ, A_4 գտաւ ի բանքն:

B_{1-24} թէ զխորհուրդն զոր ասացեր (B_{12} քո փխ զոր ասացեր), յայտնէ (B_{12} յայտնեցէ) փխ ասաց, եղիցի փխ լիցի, գտաւ առ քեզ (B_{18} առ քեզ և ճշմարիտ բարեկամ):

90. Որդեակ, լաւ է քեզ թէ գողացցեն զինչս քո, քան թէ գողու-
թիւն գտցեն ի վերայ քո:

A_{2-5} շիր՝ քեզ, գտցի փխ գտցեն:

B_{1-24} շիր՝ քեզ (B_{18} քեզ), քո զամենայն (B_9 շիր՝ զամենայն),
 B_3 թէ այլք փխ թէ, $B_{6,7}$ գողանայցեն, B_{1-24} քան թէ գտցեն
զողութիւն առ քեզ (B_8 գտցեն մի) փխ քան թէ-ի վերայ քո:

91. Որդեակ, ընդ մահ թշնամոյն քո մի՛ ուրախանար, զի կայ և
քեզ մահ:

A_5 զի դու այլ ևս մեռցիս փխ զի կայ և քեզ մահ:

B_{1-24} թշնամեաց քոց (B_1 թշնամոյ քո), $B_{1,8,15}$ խնդար փխ
ուրախանար, B_{1-24} մահ առաջի (B_3 առաջի քո):

92. Որդեակ, որ խնդրէ ի քէն ինչս, որ կարող ես տալ, մի՛ ար-
գելուր, զի առցես յաստուծոյ հազարապատիկ:

$A_{4,5}$ եթէ փխ որ, խնդրէ ոք, A_{2-4} միոյն հարիւր փխ հա-
զարապատիկ:

B_{1-24} յորժամ խնդրէ ոք (B_3 եթէ) փխ որ խնդրէ, թէ կարող
ես (B_{18} այլ կատարես զկամս նորա թէ կարող ես) փխ որ կարող
ես տալ, ընկալցիս փխ առցես ի, միոյն ճապատիկ (B_5 ճ-ապատիկ
և Ռ-ապատիկ) փխ հազարապատիկ:

93. Որդեակ, յորժամ տեսանիցես զծերն, պատուեա զնա և
յոտն կաց առաջի նորա, զի այլք զնոյնն քեզ արասցեն:

A_2 տեսնես, A_5 արասցեն լաւ է:

B_{1-24} զի յորժամ դու ծերասցիս:

94. Որդեակ, թէ դադարեսցին գետք ի գնացից և արեզակն
յընթացից. կամ քաղցրացի լեզի, որպէս մեղր, կամ պիտանասցի
ագռաւ, որպես աղանի, նոյնպէս թողցէ անզգամն զանօրէնութիւն
իւր և անմիտն զգոնացի:

$A_{4,5}$ սպիտակասցի (A_5 ըսպիտակեսցի) փխ պիտանասցի, A
քաղցրանայ, A_5 ըսգաստասցի փխ զգոնասցի:

B_{1-24} իբրև զմեղր, սպիտակասցի (B_3 սպիտակեսցի) փխ
պիտանասցի, այնպէս փխ նոյնպէս, զանզգամութիւն փխ զան-
օրէնութիւն, զգնացս իւր փխ զգոնասցի, B_2 զգոնասցի կամ
զգնացս իւր թողցէ փխ զգոնասցի, B_{18} անզգամն զանզգամու-
թիւն իւր թողցէ և անմիտն զանմտութիւն իւր զնացից փխ
թողցէ-զգոնասցի:

95. Որդեակ, թէ պաշտոնեայ ես աստուծոյ, զգոյշ լեր և սրբ-
բութեամբ ծառայես նմա:

$A_{4,5}$ նմա երկիւղիւ:

96. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ի տուն բարեկամի քո, զի մի ատեսցեն զքեզ:

A_2 յաճախ փխ յաճախեր, քո գնասցես, $A_{4,5}$ զի մի թեթևասցիս և նայ, ատեսցէ:

B_{1-24} յաճախիր ($B_{2,5,9}$ յաճախեր) ոտիւքդ, զի մի յագեսցի (B_2 յագեալ), ատեսցէ (B_{17} ատիցէ), B_2 քո հանապագ:

97. Որդեակ, շուն որ թողու զտէր իւր և գա զհետ քո, քարամբք հալածեա զնա:

$A_{4,5}$ քարիւ հալածէ զնա ի քէն:

B_3 չիք՝ և գա զհետ քո, $B_{4,5,18}$ ընդ քեզ փխ զհետ քո, $B_{12,19}$ զկնի փխ զհետ, B_9 չիք՝ զհետ քո:

98a. Որդեակ, թէ՛ շար ինչ գործես, մի՛ ոք տեսցէ, զի աստուծոյ հաճոյ գործք բարիքն են:

B_{1-24} որդեակ երկիր յաստուծոյ և զշար գործք քո մի ոք տեսցէ զի մի ուսցին ի քէն (B_{17} քէն այլքն, B_{18} քէն և զու լնիս մեղացն մասնակից) փխ որդեակ-բարիքն են:

98b. Եւ յամօթոյ, իբրև յաստուծոյ, երկիր, զի ամենայն շարիք ի լրբութենէ գործի:

A_2 որդեակ յամօթոյ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

99a. Որդեակ, շար բանքն վկայ է ստութեան:

A_3 վկայն ստութեամբն փխ վկայ է ստութեան,

B_1 բան սուտ սկիզբն ատելութեան է փխ շար-ստութեան,

B_{18} բան շար և սուտ վկայութիւն շար է առաջի աստուծոյ փխ շար-ստութեան:

99b. Եւ որ ի մեղաց ոչ երկնչի, ճարակ հրոյ եղիցի:

A_{2-5} որդեակ որ փխ և որ (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի):

B_1 սրոյ ճարակ փխ ճարակ հրոյ:

100. Որդեակ, մի՛ ստանար ինչս յանիրաւութենէ, զի մի կորուսանիցէ զամենայն ստացուածս քո:

$A_{4,5}$ կորուսանիցես, քո ընդ նմա:

B_{1-24} ամենայն ստացուածք քո կորիցեն փխ կորուսանիցէ — քո:

101. Որդեակ, ի մարդոյ շարէ փախիր, այլ ընդ իմաստնոյ լիցին զնացք քո:

A_2 ըստ փխ ընդ, $A_{4,5}$ մարդ որ շար է փխ ի մարդոյ շարէ:

A_{2-5} եղիցին փխ լիցին:

B_1 մարդոյ որ, B_3 ի շար մարդկանէ, B_{1-24} ընդ առն, եղիցին փխ լիցին:

102. Որդեակ, ազահուժիւն մայր է մեղաց և ծնիչ շարեաց: Ողորմութիւն և ճշմարտութիւն ձեռնատու է բարեաց և սէր առ ամենայն մարդ: Ազահուժիւն կորուստ է անձինն և յիշատակ շարի: Զի որ սիրէ զինչս, ատէ զընկերն: Եւ ամենայն ազահօտար է յամենայն բարի գործոց:

A₁ ծծիչ փխ ծնիչ, A₄ չիբ՝ ազահուժիւն-շարեաց, A₅ մայր է շարեաց և ծնուցիչ մեղաց:

B₂₋₄ ծնող փխ ծնիչ, B_{3,18} մայր է ամենայն, B₁₈ ծնաւոր ամենայն, B₁₋₂₄ չիբ՝ և սէր-մարդ, որդեակ կորուստ աւձին փխ ազահուժիւն կորուստ է (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի). շարի ազահուժիւն է (B₁₈ զամենայն աւգտութենէ լինի փխ ազահուժիւն է), և ոյք սիրեն զինչս ատեն զբարեկամս փխ զի որ սիրէ զինչս ատէ զընկերն, ազահօտար են ի (B_{7,18} ազահ, B₃ յամենայն փխ ի) փխ ազահ-յամենայն:

103a. Որդեակ, ի շահ շարեաց մի՛ մերձենար:

A₅ չիբ՝ խրատը:

103b. Եւ թէ դատաւոր իցես, ուղեղ դատեսչիր, զի ի մեծ դատաւորէն ոչ պատուհասեսցիս:

A₂₋₅ որդեակ թէ փխ և թէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A₅ ուղիղ դատէ զդատաստան, A_{4,5} մի փխ ոչ:

104a. Որդեակ, դատաստան անիրաւութեան մի՛ առներ: Թէ-պէտ յաղթես ոսոխին, յաստուծոյ դատաստանացն երկիր:

A₄ անիրաւութեամբ, A₄ երկնչիր:

B₁₋₂₄ սերմաներ փխ առներ: B₃ ոսոխին բուս ալլ, B₉ գեր-ծիր փխ երկիր:

104b. Մի՛ սերմաներ ոսամ շարի, զի մի անօրէն դահճաց մատնեսցիս:

A₅ ցաներ փխ սերմաներ, A₅ ոսամն:

B₁₋₂₄ որդեակ մի կազմեր ըռազմ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

105. Որդեակ, օրինացն ունկն դիր և ի շարեաց մի՛ երկնչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդկան:

A₄ պատուիրան է:

B₁₋₂₄ օրինացն աստուծոյ (B₆ աստուծոյ երկնչիր և), ուն-կընդիր լեր (B_{12,19} չիբ՝ լեր), B₁₋₂₄ մարդոյ, B₁₉ աստուծոյ ամուր:

106a. Որդեակ, զշարախօսութիւն յումեքէ մի՛ լսեր, քանզի սուր է, խոցոտէ զսիրտ լսողին և մի՛ տրտմիր ի բարբառոյ մարդկան, զի նախատինք է:

B₁₋₂₄ սուր երկսայրի, զլսելիս փխ զսիրտ, չիբ՝ և մի-նախատինք է:

106b. Ի մարդոց ծերոց և յիմաստնոց պատկառեա և ընդ նոսա լեր:

B₁₋₂₄ չիք՝ խրատը:

106c. Մարդ որ սիրէ զխաղաղութիւն, հանապազ ուրախութիւն և ցնծութիւն է ի տան նորա և յանապազ գովի ի հրապարակս:

B₁₋₂₄ որդեակ որ սիրէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), յուրախութեան և ի ցնծութեան է սիրտ նորա և հրապարակս գովի յարածամ:

107. Որդեակ, կրթեա զլեզուս քո ի խօսս բարիս և ի մէջ ընկերաց վայելուրջ երևեսցիս, զի բան շար արագ հասանէ ի լսելիս մարդկան: Եւ որ խօսի զբարի, փառք անձին իւրոյ է:

A_{4,5} որդեակ մի շար բանն (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի), A₅ զփառս անձինն գայել է փխ փառք անձին իւրոյ է:

B₁₋₂₄ ընկերաց քոց, B₉ բարի փխ վայելուրջ, B_{12,19} շար և խօսք, B₁₋₂₄ չիք՝ և որ—իւրոյ է:

108. Որդեակ, խրատ բարոյ տացես ամենայն մարդոյ և կոչեսցիս իմաստուն, զի շարն հանապազ զշար ծնանի:

A₂ բարի, A₃ մարդկան:

B₃ ուսոյ փխ տացես, B₁₋₂₄ իմաստուն և հանճարեղ (B₂ և հանճարեղ և գիտուն), չիք՝ զի—ծնանի, B₂ կոչեսցես զքեզ փխ կոչեսցիս:

109. Որդեակ, որս թշնամոյն հան ի սրտէ, զի սերմն շար է և շար ծնանի:

A₄ սրտէ քումմէ, որսն փխ սերմն, A₄ ընծայի ի նմանէ փխ ծնանի, A₅ շար պտուղ:

B₁₋₂₄ գոի և զթշնամութիւն (B₁₇ գոխակալութիւն) փխ որս թշնամոյն, B₁₈ ծնանի ի նմանէ:

110a. Որդեակ, որ զուարթ է մտօք, արեգակն է լուսաւոր և որ նենգ է և նեղ է սրտիւ, խաւար է մթացեալ:

A₅ պարզ է փխ զուարթ է:

B₆ որպէս արեգակն, B₇ արեգակն նման լուսաւոր է փխ արեգակն է լուսաւոր, B₉ ասող փխ արեգակն, B₁₇ թշնամացեալ փխ մթացեալ:

110b. Որ առատ է սրտիւ, լի է բարութեամբ և որ ազահ է մտօք և ունի ինչս բազումս, ունայն է և դատարկ և կենդանի մեռեալ է:

A₂ որդեակ որ առատ (Այդպիսով խրատը ստացել է անկախ բնույթ):

B խմբում ևս խրատը ստացել է անկախ բնույթ և իր հերթին տրոհվել երկուսի՝

ա) Որդեակ որ առատ է սրտիւ լի է բարութեամբ և որ կեղծաւոր է դատարկ է յամենայն բարեաց (B_{17,18} լի է ամենայն, B_{12,19} զրկեալ փխ դատարկ):

b) Որդեակ որ ունի ինչս բազումս և ադան է այնպիսին է կենդանի մեռեալ (B₁₈ ազան է սրտիւ, B₃ թէպէտ կենդանի է բայց հոգւով մեռեալ է):

111a. Որդեակ, որ ծաղր առնէ զաղքատն, ինքն շուտ հասանի յաղքատութիւն:

B₁₋₂₄ զաղքատն բարկացուցանէ զաստուած և, շուտով (B₁₇ փութով) փխ շուտ:

111b. Եւ որ սիրէ զշատախօսութիւն, անարգանս բերէ անձինն:

A₅ որդեակ մի շատախօս լինար զի անարգանք բերէ անձին քո (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել): A₄ որդեակ որ սիրէ փխ և որ սիրէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել):

112. Որդեակ, եղիցին խօսք քո ճշմարիտ և հաստատ և մի երկբան: Ի ստույթենէ բազում վնաս ծնանի և ի ճշմարտութենէ՝ բազում պատիւ և պարծանս:

A₄ բանք փխ խօսք, չիք՝ և հաստատ, A₂ իսկ ստույթենէ փխ ի ստույթենէ A₄ չիք՝ ի ստույթենէ-պարծանս, A₅ որդեակ եղիր ի բանս քո ճշմարիտ և մի երկբայ փխ որդեակ-պարծանս:

B₁₋₂₄ արդար (B_{3,4} հաստատ) փխ հաստատ, երկբայ (B_{3,4} երկմիտ, B₁₈ երկու) փխ երկբան, զի ստույթիւն (B_{3,6,7} ի ստույթենէ) փխ ի ստույթենէ, և ճշմարտութիւն զպատիւ և զպարծանս յամենայն ժամ (B_{12,19} զփառս փխ զպարծանս) փխ ի ճշմարտութենէ-պարծանս:

113. Որդեակ, յանիրաւէ փախիր, զի զանձն իւր մատնեալ է ի կորուստ և յապականութիւն:

B₁₋₂₄ յանիրաւէ և յանօրինէ, իւրեանց (B_{2,3} իւրեանց ի մահ) փխ իւր, B₁₃ փախիր ամենայն ժամ, նոքա անձինս իւրեանց մատուցեալ են փխ զանձն իւր մատնեալ է:

114a. Որդեակ, թէ կամիս ինչ գործել, մի՛ յառաջ պարծիր, զի թէ չկարես գործել, ծաղր լինիս ի մէջ բնկերաց:

B₁₋₂₄ թէ ոչ կարես կատարել ծաղր լինիս բազմաց (B_{7,12} չիք՝ թէ, B₁₉ թէ խոստանաս և չի տաս հետ բարեկամիդ թշնամի լինիս) փխ թէ չկարես-բնկերաց:

114b. Եւ թէ կամիցիս ինչս ումեք տալ, մի՛ յառաջ խոստանար, զի բան քո հաստատ լաւ է, քան զտուրսն:

A₄₋₅ որդեակ եթէ փխ և թէ (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), A₄ բանք հաստատուն փխ բան քո հաստատ, A₂ զտուտ փխ զտուրսն:

B₁₋₂₄ որդեակ բան հաստատ լաւ է քան զտուրս և անհաստատն յանապաղ սխալ է յամենայն բանս (B₁₇ զտուրս և ողորմութիւն) փխ և և թէ-զտուրսն:

114c. Եւ յորժամ ի մէջ ընկերաց ըմպես գինի, մի՛ շատախօս լինիր, զի ի բազում խօսից լինի կոհւ և ի կովոյն սպանութիւն:

A_{4,7} որդեակ յորժամ գինի ըմպես մի շատախօսիր զի ի բազում խաւսից չար ծնանի փխ եւ յորժամ-սպանութիւն:

115a. Որդեակ, փախիր յերաշխաւորութենէ, թէ ոչ՝ բազում վիշտս կրես և ոչ զերծանիս, մինչև հատուցես:

B₁₋₂₄ զի մի բազում վիշտս կրեսցես և դու հանցես զպարտոն (B_{6,7} հատուցես, B₁₇ հատուցանես) փխ թէ ոչ-հատուցես:

115b. Եւ մի՛ լինիր արեան ծարաւի և մի՛ սիրեր կոհւ, զի մայր է մահու, և բնաւ մի՛ հակառակիր, զի ի հակառակ խօսից բազում որոգայթ լինի:

A₄ որդեակ մի սիրեր զկոհւն և մի հակառակիր ընդ մարդոյ փխ եւ մի լինիր-որոգայթ լինի (Այդպիսով խրատը խմբագրվել և անկախ բնույթ է ստացել):

B₁₋₂₄ չիք՝ և մի լինիր արեան ծարաւի, որդեակ մի սիրեր փխ և մի սիրեր (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), ամենևին փխ բնաւ, գայ (B₁₈ գայ համբերեալաւ է, B_{12,19} գան ի վերայ մարդոյ) փխ լինի, B_{2,3} մայր է ամենայն չարեաց և, հակառակիր ընդ մարդոյ, B₉ յորոգայթ մահու:

116. Որդեակ, խօսք կակուղ ջուր է, շիջուցանէ զհրացեալ գազանաբարոյ միտ մարդկան:

A₃ բանք փխ խօսք, A₃₋₅ սիրտ փխ միտ, A_{4,5} մարդոյ փխ մարդկան:

B₁₋₂₄ որդակ խօսք կակուղ որպէս զջուր է որ շիջուցանէ զկրակ այնպէս շիջուցանէ զգազանաբարոյ սիրտս մարդկան (B₁₉ այնպէս շիջուցանէ զգազանաբարոյ մարդոյ զսիրտս որպէս ջուրն զջուրն փխ որպէս-մարդկան, B_{9,17} զգազանաբարոյ սիրտ մարդկան փխ զկրակ-մարդկան, B₁ զջուր փխ զկրակ, չիք՝ այնպէս-մարդկան) փխ որդեակ-միտ մարդկան:

117. Որդեակ, ամբարտաւան մարդիկ հեռանան ի բարեկամութենէ մարդկան և ի սիրոյ և առնուն անարգանս անձին և մեկուսին յընկերաց, նոյնպէս՝ խոզամիտք և ազահք:

B₁₋₂₄ չիք՝ մարդկան, և բազում, մեկուսանան փխ մեկուսին, որդեակ խոզամիտք և ազահք ի բուն բարեկամաց քակտեցին (B₁ և փխ որդեակ) փխ նոյնպէս-ազահք (Այդպիսով խրատը տրոհվել է երկուսի և խմբագրվել):

118. Որդեակ, խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան և բնակարան ողորմութեան և ողջունի:

B₁₋₂₄ ի խոնարհութեան կալ զանձն քո հանապազ քանզի խոնարհութիւն մայր է փխ խոնարհութիւն մայր է, չիք՝ ողորմութեան և, ողջունի և որ առնէ զնա զովի յատուծոյ և ի մարդկանէ:

119*. Որդեակ, մի՛ գնար մէն ընդ առն բարկացողի և մի՛ կագիր ընդ նմա, զի յաչս նորա թեթև թուի արիւն քո (58A₄ և 82A₅):

A₅ չիք՝ մէն:

120a*. Որդեակ, եթէ զուրս իցես բազմաց, մի՛ հպարտանար ի վերայ նոցա: Լեր դու իբրև զմի ի նոցանէ և հանապազ խնամես զնոսա, և նոքա զանձինս իւրեանց և զմահ դիցեն ի վերայ քո: Եւ զպարզևս խոստմանց քոց մի՛ դարձուցաներ ի նոցանէ: Հոգ տար նոցա ի սեղանս և զուրախութիւն նոցա քեզ համարես:

A₅ մահ փխ զմահ, քե փխ քո, A₅ պարզևս փխ և զպարզևս:

120b*. Տրտմութեան մի՛ տուր զանձն քո և ի խորհուրդս մի՛ նեղեր զքեզ: Կեանք մարդոյ ուրախութիւն սրտին է (131A₄ և 148A₅):

A₅ սրտի փխ սրտին է:

121*. Որդեակ, զքո մասն կեր խաղաղութեամբ և ի քո ընկերին զաչսդ մի՛ յարձակեր (11B₁):

B_{6,9} զմասն քո փխ զքո մասն, B_{4,5,18} չիք՝ է, B₂ ընկերիդ փխ ի քո ընկերին:

122*. Որդեակ, զհաց քո յայլում սեղանի մի՛ ուտիցես, զի մի զերախտիք այլոց առցես (34B₁):

B₁₈ երախտիք այլ ոք առցեն փխ զերախտիք այլոց առցես:

123*. Որդեակ, կլայ տղրուկ և արբի ջուր հոտեալ և չէր դառն, քան զօտարութիւն: (76B₁):

B_{6,7,12,19} տաղակալի փխ դառն, B₁₈ զարիպութիւն փխ զօտարութիւն:

124*. Որդեակ, անկելոց և տկարաց օգնական լեր, որչափ կարող իցես, քանզի այն փոխ է առ աստուած (113B₁):

B_{12,17,19} տնանկաց փխ տկարաց, B₁₈ տկարաց հանապազ, B_{12,19} առաջի աստուծոյ փխ առ աստուած:

Արդ, որ առնէ զայս ամենայն, նա եղիցի իմաստուն և փառաւոր ի մէջ մարդկան:

Կատարեցաւ խրատք խիկարայ իմաստնոյ:

A_{4,5} չիք՝ արդ-մարդկան, չիք՝ իմաստնոյ, A₂ մարդկան ամէն տունք ճի, չիք՝ կատարեցաւ-իմաստնոյ, A₁ արդ որ լսէ զիրաաս զայս և առնէ սիրելի առնէ զանձն աստուծոյ և մարդկան և երանեմ կենաց նոցա և որ լսէ և ոչ առնէ մանաւանդ թէ հակառակ ևս լինի և փոխանակ բարո չար ևս խորհի եթէ որդի է թէ եղբար թէ աշկերտ թէ սիրելի կամ օտար նա զառաջիկա գրեալդ ընդունի և թէ ոչ յազար եղուկ է նոցա փխ կատարեցաւ-իմաստնոյ:

B₁₋₂₄ կատարեցաւ բանք խրատու և առակաց զոր ասաց խիկար Նազանայ քուեր որդոյ իւրոյ և եղև յոչինչ (B₃ այս յետին խրատն է զոր ետ խիկար Նազանայ քեռորդոյ իւրոյ վասն այն որ փոխանակ բարոն չար արար խիկարայ փխ կատարեցաւ-յոչինչ, B₉ չիք՝ և եղև յոչինչ) փխ կատարեցաւ-իմաստնոյ:

Զայս ամենայն ուսուցի նաղանայ՝ քվեր որդոյ իմոյ, այս պէս կարծելով, եթէ զուսումն զոր ուսուցի, պահեաց ի սրտի իւրում և կեցցէ ի դրանն արքունի: Եւ ես ոչ գիտէի, թէ զքանս իմ անտես արար և հոսեաց որպէս փոշի ընդդէմ հողմոյ: Զայս եղեր ի մտի, եթէ հայրն իմ Խիկար ծերացեալ է և հասեալ է 5 յսփն գերեզմանին, զառանցեալ են միտք իւր և դողացեալ են ամենայն մարմինքն:

Եւ սկսաւ նաղան վատնել զինչս իմ և զամենայն ստացուածքս իմ և ոչ խնայէր ի ծառայս իմ և յաղախնեայս և ոչ՝ ի սիրելիս և ոչ՝ ի բարեկամս: Եւ կապեալ շարչարէր զնոսա ի հարուածս սաստիկս, կոտորէր և սատակէր զերիվարս իմ յարածամ:

Յորժամ տեսի, թէ այլափոխեաց նաղան զգործս իւր, ապա խնայեցի յինչս իմ, զի մի կորիցէ: Եւ ասեմ ցննաղան. Մի՛ մերձեանար յինչս իմ, զի ասացեալ են իմաստունքն, թէ ձեռք որ ոչ են վաստակեալ, ալն մի խնայեցէ:

Եւ զնացի պատմել տեսան իմոյ Սենեքարիմայ արքայի: Եւ հրամայեաց արքայն նաղանայ և ասէ. Որչափ հայր քո Խի-

1 B₁₂ այս էր խրատս և այլ բազում զոր փխ զայս ամենայն, որդոյս և ամենայն ասացեալքս ոչինչ եղև, չիք՝ իմոյ, B₇ իմոյ, ես Խիկար դպիրս:

2 B₁ չիք՝ զուսումն, A₂ ուսուցի նմա, B₁₂ ես կարծէի թէ զամենայն փխ այսպէս--զուսումն:

3 B₉ արքունի և կացցէ վասն ի փոխանակ ինձ, B₁₂ արքունի և լինի յինձի բարի յիշատակ և փառք բայց նա գիս և, չիք՝ և ես ոչ գիտէի թէ,

4 B₁ չիք՝ փոշի:

5-7 B₁ չիք՝ զայս եղեր-մարմինքն:

8 B₁₂ մատնել փխ վատնել:

10-11 B₁₂ այլ կապէր զնոսա և ի հարուածս շարաշարս շարչարէր զնոսա փխ և կապեալ--սաստիկս:

11 B₁₂ գերիվարս և զպախրեսն:

13 B₇ յայնժամ ես Խիկարս յորժամ փխ յորժամ, B_{4,5} իմ փխ իւր, B₇ զայս ամենայն թէ նաղան զգործս իմ այլայլէր փխ թէ-ապա:

17 B₇ արքայի և ասացի զեղեալ գործն:

17-18 B₁₂ եւ զնացեալ առ տէրն իմ արքայն Սենեքարիմ և նմա ծանուցի զամենայն և նա կոչեաց զնաթան փխ և զնացի-նաղանայ:

կար կենդանի է, յինչս նորա մի՛ մերձենար, այլ կացցես ի դրան արքունի, և հայր քո հիկար կայցէ ի տան իւրում և հանգիցէ ի ծերութեան իւրում:

5 Եւ հիկար, յորժամ տեսի զայս ամենայն, զոր առնէր նահան, ասացի ի սրտի իմում. Աւա՛ղ, աւա՛ղ, զհարդ անարգեաց նահան զքաղցր խրատն իմ և զամենայն իմաստութիւնս իմ յոչինչ համարեցաւ և յոյժ անարգեաց:

10 Եւ ապա գնաց նահան ի տունն արքունի և շարիս մեծամեծս խորհեցաւ ինձ, քանզի գրեաց հրովարտակս Բ. մին առ փարաւոն արքայն Եգիպտոցոց, զի էր թշնամի տեառն իմոյ արքային Սենեքարիմայ: Եւ էր գրեալ այսպէս.

15 «Ես, հիկար դպիր Սենեքարիմայ՝ արքայի Ասորեստանեաց և նինուէի, առ փարաւոն՝ արքայն Եգիպտոցոց գրեմ. Գիտութիւն լիցի քեզ, յորժամ հրովարտակս հասանէ առ քեզ, վաղվաղակի գումարեսցես զզօրսն քո և եկեսցես ի դաշտն Արծրունեաց, որ օր ժԵ լինի հրոտից ամսոյ, և ես տարայց և թագաւորեցոցից զքեզ ի վերայ սոցա, առանց աշխատութեանց»:

Եւ դարձեալ գրեաց նամակ, որ ունէր օրինակ զայս.

20 «Ի Սենեքարիմայ արքայէ ողջոյն առ հիկար դպիր մատենի իմոյ: Յորժամ հասցէ առ քեզ հրովարտակս, պատրաստեսցես զզօրսդ իմ, որ ընդ ձեռամբ քոյ է, երբ օր ժԵ լինի հրոտից ամսոյ, եկեսցես ընդ առաջ իմ ի դաշտս Արծրունեաց և յորժամ մերձ գայցես, ճակատեսցես զզօրսդ իմ, որպէս զայն, որ պատ-

5 B₆ յոյժ նուազէի և ասէի փխ ասացի:

6 B₉ զքաղցրիկ փխ զքաղցր, B_{4,5} զխրատս իմ քաղցունս իմ փխ զքաղցր-իմաստութիւնս իմ:

8—9 B₇ սկսաւ շարիս գործել մեծամեծս և ի մահ մատենել կամէր զիս փխ շարիս-ինձ:

9 B_{12,14} Բ թուղթս փխ հրովարտակս Բ, A₂ մինն առաքեաց, B₁₂ մինն ինձ և միւսն, B_{12,14} թուղթս փխ հրովարտակս (Այդ ձեռագրերն այնուհետև միշտ գործածոււմ են թուղթ փխ հրովարտակ):

16 B₉ Արծունեաց, B₇ աւուրն ժԵ-ին ի փխ որ օր ժԵ լինի, B₁₄ ես գայցեմ ընդառաջ քո և:

17—18 B_{7,12} աշխատանաց փխ աշխատութեանց:

19 B₆ գմիւսն փխ նամակ, B₁₂ միւս գիր գրեաց ինձ փխ գրեաց-գայս:

21—22 B₁₂ պատրաստեսցես և գումարեսչեր:

22—23 B₇ ի յրոտից ամսոյն ժԵ-ին փխ երբ-ամսոյ:

24 A₂ B_{6,7,14} մերձեսցիս փխ մերձ գայցես:

րաստի ի պատերազմն ընդդէմ թշնամեաց իւրոց, քանզի դեսպանք փարաւոնի առ իս են եկեալ, զի տեսցեն զգօրսդ իմ և զարհուրեսցին»:

5 Եւ զգիրն առաքեաց Նադան առ իս, որպէս թէ հրամանաւ արքային:

Եւ ինքն Նադան կացեալ առաջի արքային ասէ. Արքայ, յափտեան կաց, ես աղ և հաց կերեալ եմ ի տան քո, քաւ լիցի ինձ նենգել արքայիդ, քանզի հայր իմ հիկար, զոր առաքեցեր ի հանգիստ և ի պատիւ և ի փառս, ոչ արար ըստ հրամանի արքայիդ, այլ ստեաց աստուծոյ և արքայիդ:

10 Եւ էր տուեալ զթողթն ի հաւատարիմսն թագաւորին, և նոքա ետուն ցթագաւորն, և թագաւորն ետ ցնադան և ասէ. Կարգա: Եւ ընթերցաւ Նադան առաջի արքային: Եւ յոյժ տրտմեցաւ արքայն և հարցեալ ցայնոսիկ, որք ետուն զգիրն, թէ ո՞ ետ ի ձեզ զթողթս զայս: Եւ որպէս պատուիրեալ էր Նադան, ասեն միամիտքն, թէ անցաւորք, որ յնգիպտոս երթային, նոքա ունէին զգիրդ, և ծառայքս քո գտեալ, առաք բռնութեամբ և իբրև զնոսա հարցաք, թէ ուստի՞ եք, ասեն. Մեր բնական ծառայքեմք հիկարայ:

20 Եւ տրտմեալ արքայն, ասէ ցհաւատարիմսն. Արդ, զինչ չար արարի ես հիկարայ, զի այսպիսի որոգայթս խորհեցաւ ինձ, ընդէ՞ր հատոյց չար փոխանակ բարոյ:

Խօսեցաւ Նադան և ասէ. Մի՛ տրտմիր, արքայ չզօր, այլ երթիցուք ի դաշտն Արծրունեաց, որպէս գրեալ է ի հրովարտակիդ և տեսցուք թէ այդպէս է, ապա հրամանք քո եղիցին:

25 Եւ առեալ Նադան զարքայն և գնացին ի դաշտն Արծրունեաց: Իսկ ես՝ հիկար, իբրև գիտացի զգալն արքային, պատրաստեցի զգօրսն և ընդդէմ արարի, որպէս և գրեալ էր ի հրովարտակին, հրամանաւ արքային:

30 Իբրև ետես արքայն զգօրսն, տրտմեցաւ յոյժ: Եւ ասէ Նադան. Մի տրտմիր արքայ, զի ես ածից զհիկար հայրն իմ առա-

1 B₁ չիք՝ ի պատերազմն, B₇ իմոց վիս իւրոց:

16 A₂ հաւատարիմքն վիս միամիտքն:

19 B₇ հիկարայ իմաստասիրի:

22 B₇ փոխանակ բարոյ չար արար ինձ վիս ընդէր-բարոյ:

25 B₁₂ գիտացուք թէ ճշմարիտ է վիս տեսցուք թէ այդպէս է:

26 B₁₂ առ արքայն զՆաթան վիս առեալ Նադան զարքայն:

28 B₁ կացուցի վիս արարի:

ջի քո: Եւ ասէ թագաւորն. Եթէ բերես զհիկար առաջի իմ, պարգևս մեծամեծս տաց քեզ, և ամենայն գործք արքունի քե վճարեսցին, քանզի ծառայ հաւատարիմ գտար առաջի իմ:

Եւ դարձաւ արքայն յապարանս իւր:

5 Եւ եկն Նադան առ իս և ասէ. Հայր իմ հիկար, յոյժ պատուական և հաճոյ թուեցաւ արքային պատրաստել զհեծելազօրսդ ի ճակատու: Արդ, առաքեաց զիս առ քեզ և ասէ. Զամենայն զոր արարեր, իմաստութեամբ և բարիոք արարեր: Արդ, տուր հրաման զօրացդ զնալ ի տեղիս իրեանց և դու եկ, 10 զի ի միասին ուրախ լիցուք:

Եւ ես՝ հիկար, ելեալ գնացի առաջի արքային, իբրև թէ կատարեալ էի զհրամայեալսն և այժմ արժանի եմ պատուոյ: Եւ ոչ զիտէի զպատուհասն, քանզի անմեղ էի:

15 Եւ ասէ ցիս արքայն. Դու, հիկար, դպրապետ և իմաստուն, կացուցի զքեզ իշխան ի վերայ տան իմոյ Նինուէի և Ատորեստանեաց և խորհրդակից ինձ արարի, և դու մատնեցեր զիս ի ձեռս նեղչաց իմոց:

Եւ ետ ցիս զհրովարտակն, զոր գրեալ էր Նադան և նմանեցուցեալ էր իմոյ ձեռագրի և մատանոյ:

20 Եւ յորժամ ընթերցայ, լուծան ամենայն անդամք իմ, և լեզու իմ որպէս մագաղաթ գալարեցաւ: Խնդրէի բան իմաստութեան տալ պատասխանի և ոչ գտի: Ապշեցաւ անձն իմ, և եղէ որպէս զմի յիմարելոց և լուեալ դադարեցայ:

1 B₁₂ արքայն փխ թագաւորն:

2—3 B_{7,12} գործ քո յարքունիսն վճարեսցին փխ գործք արքունի քե վճարեսցին:

6 B₁₆ զզօրսդ փխ զհեծելազօրսդ:

7 B₁ ձեզ փխ քեզ:

8 B₁ բարիոք է զի իմաստութեամբ արարեր փխ իմաստութեամբ և բարիոք արարեր:

9 B₆ եկ զհետ իմ:

12 B₁ զհրամանս նորա փխ զհրամայեալսն, B₁₆ լինիցիմ պատուոյ մեծի փխ եմ պատուոյ:

13 B₆ զպատուհասն որ գալուցն էր ի վերս իմ:

14 B₁₆ եւ իբրև մտի առաջի արքային:

16 B₁₆ խորհրդակից զքեզ:

17 B₁₆ թշնամեաց փխ նեղչաց:

19 B₇ մատանոյ կնքեալ:

20 B₆ ընթերցայ զգիրսն:

22 B₁₆ ապաշաւեցի փխ ապշեցաւ:

23 B₁₆ համբաղայ փխ դադարեցայ:

Յայնժամ ասէ ցիս Նարան. Ի բաց կաց յերեսաց արքայիդ,
զառածեալ ալևոր: Տուր զանձն քո ի կապանս, զձեռուդ ի կոճեղս
և զոտոդ յերկաթս:

5 Խօսեցաւ արքայն ցԱբուսմաք ընկերն իմ և ասէ. Տար,
սպան զԽիկարդ և հեռացո զգլուխ դորա ի դմանէ, իբրև կան-
զունս ճ:

10 Եւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի արքա-
յին և ասեմ. Տէր իմ արքայ, կամեցար սպանանել զիս, կամք
քո բարի եղիցին, այլ ես զանձն իմ գիտեմ, զի ոչինչ մեղայ ար-
քայիդ: Արդ, հրաման տուր, զի ի դրան իմում սպանցեն զիս և
զմարմինս իմ աոցեն ի թաղումն:

Եւ հրաման ետ արքայն այնպէս առնել:

15 Եւ ես առաքեցի ի ծառայից իմոց առ Արփեստան կինն իմ
և ասեմ. Հան ընդ առաջ իմ կուսանս Ռ և զգեցցեն զգեստ լալոյ
և լացցեն զիս, զի և ես տեսից զլալիսն իմ աչօք իմովք, մինչ-
դեռ կենդանի եմ: Եւ արասցես հաց և պատրաստեսցես սեղան-
զարդարեալ ամենայն բարովեամբ Աբուսմաքայ և պարթևացս,
որ են ընդ իս և դու ելցես ընդ առաջ սոցա և տարցես ի տուն:

20 Եւ Արփեստան կինն իմ արար վաղվաղակի, որպէս զոր և
հրամայեցի: Եւ գնացաք ի տուն իմ, և Աբուսմաք և պարթևքն
բազմեցան, և կին իմ եղ առաջի նոցա սեղան և պաշտէր զնոսա:

25 Եւ ես մտի ընդ նոսա ուտել հաց, և նոքա թմբրեցան ի զի-
նոցն: Եւ ասեմ ցԱբուսմաք ընկերն իմ. Հայեա յերկինս և նայեա
աչօք քո և յիշեա զսէր եղբայրովեան մերոյ և մի՛ մեղանշեր
արեան իմոյ, զի գիտես, որ անպարտ եմ: Այլ և յիշեա զայն, որ
հայրն Սենեքարիմայ ետ զքեզ ի ձեռս իմ ի սպանումն, և ես ոչ
մեղայ քեզ, զի գիտէի, որ անմեղ էիր և պահեցի զքեզ, մինչ որ

8—9 B₁ յիք՝ կամք քո բարի եղիցին:

11 B₁ տարցեն փխ աոցեն, B₁₆ անդ թաղեսցեն փխ աոցեն ի թաղումն:

13 B₆ կինն իմ ոմն:

14 B_{6,7,9,16} գուսանս փխ կուսանս:

18 B_{12,16} Ընդ իս եկելոց:

19 B₁₂ Ափեստան, արար զամենայն:

19—20 B₁ գոր պատուիրեցի փխ որպէս զոր և հրամայեցի:

20 B₇ Աբուսմաք վազիրն:

21 B₉ պատուեր փխ պաշտէր:

23 B₁₄ և տես փխ և նայեա:

23 B_{7,16} հայեաց, նայեաց, B₁ նայեա յաստուած (չուցեն A₂ B_{6,12,14,16}
օրինակները):

23—24 B_{12,16} ի վերս իմ փխ նայեա աչօք քո:

25 B_{2,5} անմեղ փխ անպարտ, B₁₂ մեռանիմ փխ եմ:

խնդիր արար քեզ արքայն և ապա՝ տարայ առաջի նորա, և պարզես մեծամեծս ետ ինձ արքայն: Արդ, նոյնպէս արա և դու և մի՛ սպանաներ զիս: Է իմ ծառայ մի, որում անունն է Սենեփար և յոյժ նման է ինձ և է ի բանտ, քանզի մահապարտ է: Արդ, տար զիս ի բանտն և զգեցո նմա զհանդերձս իմ և հան զնա առ պարթևսդ, զի սպանցեն:

Եւ Աբուսամաք գթացաւ ի վերայ իմ և արար զկամս իմ: Եւ պարթևքն ի գինոյն թմբրեալ էին և ի մէջ գիշերին ելեալ սպանին զՍենեփար ծառայն իմ:

Եւ Աբուսամաք ընկերն իմ և Արփեստան կինն իմ արարին ինձ տունս գետնափոր. բարձրութիւն նորա կանգունս Գ և երկայնութիւն նորա կանգունս Ե, հաւասար սեմոց տան իմոյ: Եւ եղին առ իս հաց և ջուր:

Եւ Աբուսամաք գնաց և պատմեաց արքային, եթէ սպանաւ իրկար:

Յայնժամ կոչեաց արքայն զՆադան և ասէ. Գնա և արար լալիքն հօր քո իրկարայ:

Եւ գնաց Նադան ի տունն իրկարայ, և ոչ եղև նմա փոյթ լալոյ, այլ ժողովեաց զամենայն սիրելիս իւր ըմպել զգինի և արար ուրախութիւն մեծ փոխանակ լալոյն, զոր հրամայեաց արքայն: Եւ զսիրելիսն իրկարայ բռնադատեալ տանջէր և ոչ ամաչէր յԱրփեստանայ կնոջէ իրկարայ, այլ մանաւանդ կամեցաւ պոռնկել ընդ նմա:

Եւ ես՝ իրկար, լսէի զձայն մատակարարացն, զորս կալեալ տանջէր Նադան: Եւ ես տանջեալ շարշարէի ի խաւարային գբին: Հացի և պատառ մի մսի ցանկայր անձն իմ:

1 B₁ խնդրեաց փխ խնդիր արար:

2 B_{12,16} շնորհեաց փխ ետ:

3—4 B₁ Սենեփար, B_{12,16} Սենեփր:

11—12 B₆ լայնութիւն փխ երկայնութիւն:

13 B_{12,16} առաջի իմ փխ առ իս:

16 B_{12,16} երթ փխ գնա:

18 B₁ ողբ փխ փոյթ:

21 B_{2,9} բռնաբարեալ փխ բռնադատեալ:

24 B₉ մատակարարացն իմոց:

24—25 B₁ տանջեալ շարշարէր փխ կալեալ տանջէր, B₁₆ զորս տանջէր և շարշարէր փխ զորս կալեալ տանջէր:

25 B₉ տագնապէի փխ տանջեալ շարշարէի, A₂ B_{7,14} տանջէի փխ տանջեալ շարշարէի, B_{8,15,16} տանջէի խաւարին փխ տանջեալ-գբին, B_{7,16} մսոյ:

Եւ իբրև լուաւ փարաւոն, եթէ սպանաւ խիկար, ուրախ եղև յոյժ և գրեաց հրովարտակս առ արքայն Սենեքարիմ, բանս հարցուկս:

5 Եւ կոչեաց արքայն զՆադան և ասէ. Գրեա պատասխանի թղթիդ: Եւ յիմարեալ Նադան՝ ասէ. Ոչ կարեմ առնել պատասխանի թղթիդ այդմիկ: Եւ տրտմեալ արքայն ասէ. Աւա՛ղ խիկար, դպիր իմ և իմաստուն:

10 Եւ իբրև գիտաց փարաւոն, թէ ոչ կարացին տալ պատասխանի գրոյն, առաքեաց զօրս բռնաւորս, և առին հարկս ի Սենեքարիմայ:

Եւ որչափ յամեաց խիկար ի բանտին, բազմացաւ հարկն փարաւոնի յԱսորեստան և ի Նինուէ, որք էին ընդ ձեռամբ Սենեքարիմայ: Եւ աղքատացան յոյժ, և աւերեցաւ երկիրն ամենայն, և տունք գանձուց թագաւորին դատարկեցան: Եւ 15 տրտմեալ արքայն ասէր. Աւա՛ղ խիկար, դպիր իմ և իմաստուն, ով տայր ինձ զքեզ կենդանի, բազում ինչս տայի նմա, մինչև ցկէս թագաւորութեան իմոյ: Եւ Աբուսամաք ոչ յատենեաց արքային, զի յոյժ նեղասցի և գիտասցէ զօգուտն իւր ի խիկարայ:

Եւ առաքեաց փարաւոն հրովարտակս առ Սենեքարիմ արքայ, որ ունէր օրինակ զայս. «Ի փարաւոնէ առ Սենեքարիմ արքայ, ողջոյն: Կամիմ ապարանս շինել ընդ երկինս և ընդ երկրի ի մէջ: Տես ստէպ և առաքեա առ իս այր իմաստուն և ճարտար, զի արասցէ զկամս իմ: Իսկ թէ անփոյթ արասցես զհրամայեալս յինէն, յարուցեալ եկից բազում զորօք և բարձից զթագաւորու- 25 թիւնդ քո»:

6 B₁ չիք՝ այդմիկ, A₂ B_{6,7,9,15} և նա ոչ կարաց զբել պատասխանի փխ և յիմարեալ-այդմիկ, B₁₆ ասաց զբել հրովարտակս և նա ոչ կարաց զբել փխ ասէ-այդմիկ:

6 B₆ արքայն յոյժ, A₂ աւազ զքեզ:

7 B₁₆ իմաստուն և յոյժ տրտմեցաւ:

11 B_{12,16} յաւելաւ փխ բազմացաւ:

14 A₂ A_{4-9,12,16} արքային փխ թագաւորին:

15 A₂ B₁₆ աւազ զքեզ:

17 B_{4,5} Աբուսամաք օտուսի լեզուաւ Անպուհիլ:

18 B_{4,5} զօգնութիւն փխ զօգուտն:

19 B_{7,12,16} եւ դարձեալ, B_{7,15} փարաւոն արքայն:

22 B₇ զպետս և զվարպետս փխ ստէպ, B_{12,16} զպէտսն փխ ստէպ:

23 B₇ զկամս իմ և շինեսցէ յապարանս ի մէջ երկնի և երկրի և թէ զրա- նքս իմ անփոյթ արասցես և զհրամայեալս իմ:

24 A₂ B_{8,12,15,16} իմ փխ յինէն, B_{12,16} եկից ի վերա քո:

Եւ իբրև լուաւ դայս Աննեքարիմ արքայ, կոչեաց զամենայն նախարարսն և զամենայն մեծամեծսն իւր, և կարդաց Նազան զգիրսն փարաւոնի: Եւ նոքա տարակուսեալ ասեն. Այդպիսի գործոյդ խիկարն տայր պատասխանի և այժմ Նազան, որ է ի տեղի նորա, նա արասցէ պատասխանի անհնարին գործոյդ:

Զայս իբրև լուաւ Նազան, ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ. Արքայ, յախտեան կաց, այդպիսի գործոյդ շաստուածքն ոչ կարեն անել պատասխանի, թող թէ մարդիկք:

Եւ իբրև լուաւ արքայն, տրտմեցաւ յոյժ, յարեալ ի գահոյիցն և նստաւ ի վերայ խորգոյ, կոծէր զանձն իւր և ասէր. Աւա՛ղ, խիկար, ճարտար դպիր և իմաստուն, ի խօսից սուտակայ մարդոյ սպանի զքեզ: Զիք քո նման, չիք քո փոխան, չիք որ իբրև զքեզ ի դրան արքունի: Եթէ տայր որ զքեզ ինձ, ընդդէմ ոսկոյ կշռէր և գնէի:

Իբրև գիտաց Աբուսմաք զխոր տրտմութիւն արքային, ասէ. Տէր իմ արքայ, ով որ որ զհրամանս տեառն իւրոյ արհամարհէ և ոչ կատարէ, մահապարտ է: Եւ արդ, յիս կատարեալ է քանքս իմ, քանզի ոչ կատարեցի զհրամանս տեառն իմոյ արքայի: Դու հրամայեցեր սպանանել զխիկար, և այժմ դեռևս կենդանի է:

Եւ ասէ արքայն. Խօսեա, խօսեա, ծառայ իմ բարեգործ և հաւատարիմ, քանզի ոչ մեղար, այլ բազում բարեաց արժանացար: Եթէ զխիկար կենդանի ցուցանես ինձ, տաց քեզ ծիրանիս թագաւորականս և ճՌ քանքար ոսկոյ:

2 B_{7,12,16} նախարարսն իւր, B₁ զմեծամեծսն փխ զամենայն մեծամեծսն

3 B₁₆ զգիրն, A₂ B_{4,5,7-9,17} փարաւոնի արքայի:

4—5 B₇ ուր է պատասխանի քո գտեղի հօր քո ոչ ընու և ոչ անուս պատասխանի փխ որ է—գործոյդ, B_{12,16} և ասէ թագաւորն այժմ ուր ես Նաթան և ուր է իմաստութիւն քո դու տուր պատասխանի թղթոյս որ ես ի տեղի խիկարայ փխ և այժմ—գործոյդ:

7 B_{4,5} աստուածքն (մլուսները՝ շաստուածքն):

8 A₂ B_{4,5,7,8,15} ոչ փխ թող:

11 A₂ B₁₆ աւաղ զքեզ:

11—12 B₇ սուտ և յակամայ փխ սուտակայ մարդոյ:

11—13 B_{12,16} իմաստուն և ճարտար դպրապետ իմ թէ զիարդ սպանի զքեզ ի ուուս և անիրաւ խօսից զի ոչ կա նման քեզ ի վերա երկրի փխ ճարտար-արքայի:

13 B₁ արքային փխ արքունի:

15 B_{12,16} լուաւ փխ զիտաց:

17 B₇ մահապարտ է ասէ արքայ այո մահապարտ է ասէ Աբուսմաք:

21—22 B₁₆ արժանի գտար փխ արժանացար:

Եւ եկն Աբուսամաք և եհան զիս ի գետնափոր գբոյն խաւարի
և տարաւ առաջի արքային: Եւ ես անկեալ երկիր պագի նմա:
Եւ հեր զլիոյ իմոյ թաղկեալ էր, և մազ մուրուացս զիզացեալ,
և մարմին իմ ապականեալ էր ի հողոյն, և գոյն երեսաց իմոց
փոխեալ էր ի գոյն արծաթոյ:

Իբրև ետես արքայն, ելաջ ի վերայ իմ և պատկառէր հայել
յիս: Եւ քեզ ինչ ոչ մեղայ, — ասաց արքայն, այլ նադան քե-
տորդին քո: Եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, յորէ յորմէ տեսա զքեզ,
ընդ իս շար ինչ ոչ անցաւ: Եւ ասէ ցիս թագաւորն. Երթ ի տուն
քո, դարմանեա զանձն քո աւուրս ինչ:

Եւ ես զնացի ի տուն իմ: Եւ իբրև դարձաւ անձն իմ յիս,
դարձեալ եկի առ արքայն:

Եւ ետ արքայն զհրովարտակն ցիս, զոր գրեալ էր փարաւոն
վասն Ատորեստանեաց և վասն Նինուէի, որ փախեան ամենե-
քեան և զնացին:

Եւ ասեմ ցարքայն. Երբ մեռայ ես և այլ ոք զտեղին իմ ոչ
ելից, ամենեքեան փախեան յերկրէ քումմէ: Արդ, հրամայեա
քարոզել, թէ Նիկար կենդանի է, զի դարձցին ամենեքեան ի տե-
ղիս իւրեանց և վասն փարաւոնի մի՛ հոգար, զի ես երթամ և
առնեմ պատասխանի և զհարկն մեր զերից ամացն առից յՅ-
զիպտացւոցն:

Իբրև լուաւ զայս արքայն Սենեքարիմ, ուրախ եղև յոյժ և
մեծարեաց զիս և զնախարարսն իմ և զպարգևս մեծամեծս ետ
ինձ և նախարարաց իմոյ և զԱբուսամաք ընկերն իմ բազմեցոյց
ի գլուխ բազմականին:

1 B_{7,8,16} Աբուսամաք ընկերն իմ, A₂ B₇ խաւարային փխ խաւարի:

2 B₉ երես անկեալ փխ ես անկեալ:

3 B₁ շիբ՝ զիզացեալ, B₅ մածուցեալ փխ զիզացեալ:

4 (էջ 113)—17(էջ 116) A₂ B₄₋₉ 12¹⁴—17²²23 և մազ մորուացս զիզացեալ
Նախադասութիւնից հետո շեղվում է այսպես՝ Յայնժամ մեծաւ բար-
բառաւ ազադակեաց արքայն և ասէ. Երանի է ինձ և երանի է օրս այս,
զի տեսի զՆիկար կենդանի:

Եւ յուզարկեաց զիս (B₁₅ համբուրեաց զիս և ուզարկեաց փխ յուզարկեաց
զիս) ի բաղանին, զի լուսացեն և օծցեն անուշ իւղովք (B₁₄ իւղովք և խնկօք):
Եւ արարին այնպէս և բերեալ հանդերձս մեծս զինս ազուցին ինձ, և տարեալ
(B₉ առեալ փխ տարեալ) թագաւորն շատոյց մերձ առ իւր: Եւ Աբուսամա-
քայ, զոր խոստացեալ էր, կատարեաց լիապէս (B₅ լիապէս և անթերի):

Յայնժամ բերեալ զթուղթն փարաւոնի ետուն ցիս: Եւ ասէ թագաւորն.
Կարդա և տուր պատասխանի թղթիս:

Եւ ես ընդ առաւօտն գրեցի Գ թուղթ առ Արփեստան կինն
իմ և ասեմ. Յորժամ թուղթս ի քեզ հասանի, որսալ տուր Բ
ձագս արծրու և տուր մանել լարս Բ իբրև զիբկս Ռ և հրաման
տուր հիւսանցն, զի շինեսցեն աղկեա մի փայտեայ և Բ ման-
5 կանց ուսոյ զայս խօսս, որ ասեն թէ կաւ և աղիւս բերէք, ճար-
տարքս պարապ են և զձագս արծուոցն ուսոյ, զի թուշին դէպ
յերկինս և մանկունքն ի վերայ նոցա և տան իւրեանց կերակուր
Բ օրն գառն մի:

Եւ Արփեստան կինն իմ էր յոյժ իմաստուն և զամենայն,
10 զոր ինչ ասացի, արար և ուսոյց զմանկունսն և զձագերն:

Եւ ի նոյն աւուրս դարձան ամենայն ասորեստանեայքն ի
տեղիս իւրեանց:

Եւ ապա ասեմ ցարքայն. Հրաման տուր ինձ երթալ յԾգիպ-
տոս առ փարաւոն: Եւ հրամայեաց երթալ: Եւ առի զզօրս իմ և
15 զնացի և տարայ ի հետ իմ զմանկունսն և զձագերն:

Եւ իբրև հասաք յԾգիպտոս, ժանուցին յարքունիսն, թէ զոր
ինչ և խնդրեցեր, եկեալ են:

Եւ տարեալ իջուցին զիս և զզօրսն իմ և արարին ընդունե-
լութիւն, և եկեալ վաղվաղակի տարան զիս առաջի փարաւոնի,
20 և ես երկիրպագի նմա:

Եւ ասէ ընդ իս. Զի՞նչ է անուն քո: Եւ ես ասեմ. Արկամ
է անուն իմ: Եւ յոյժ տրտմեցաւ փարաւոն և ասէ. Անա՞րգ եմ ես
յաչս տեառն քո, զի դու իշխեցեր գալ առ իս և տալ ինձ պա-
տասխանի: Եւ ասէ ընդ իս. Երթ յօթևանս քո և ընդ առաւօտն
25 եկեսչիր առաջի իմ:

Եւ հրամայեաց զօրաց իւրոց, զի զգեցցին հանդերձս քրո-
քունս կարմիր և ինքն ագաւ բեհեզս ծիրանիս և հրամայեաց

Եւ ես առեալ ընթերցայ և ասեմ ցարքայն. Յուզարկեա զգեսպանսդ
երթալ ի տեղիս իւրեանց և ես յետոյ զնացեալ կատարեցից զհրամանս փա-
րաւոնի:

Եւ իբրև զնացին նոքա, ես Խիկար զպիր յուզարկեալ բերի Բ ձագս
անգղ հաւու (B_{12,16} հաւու և ասի կնոջն իմ Ափեստանայ սնուցանել զնոսա)
և բերի Բ փոքր ճարտար տղայ և ուսուցի նոցա (B₄ նորա վիս նոցա) սնու-
ցանել զձագսն հուս մտով: Եւ իբրև հաստատեցան և զօրացան թևքն, և թուու-
ցեալ երթային և զային:

Յայնժամ սահմանեցի սնդուկ մի փայտեայ, զվերևն ի բաց ունելով և
զնէի զմանկունս անդ և լծէի զանկզսն, որ առեալ (B_{12,16} առեալ զմանկունս
սնդուկն ի վերա թևոց) վերանային: Եւ ուսուցանէի այսպէս զաւուրս բազուժա:
Եւ կայր ի ձեռս մանկանցն իւրաքանչիւրոցն շամփուր մի միս (B_{12,16} ձեռս
Բ տղայոցն շամբուր մտով): Եւ թէ բարձրացուցանէին զմիսն, հաւքն զհետ

կոչել զիս և ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես և զօրքդ իմ: Եւ ասեմ. Նման
ես դու դիցն, և զօրքդ քո նման են քրմանց նոցա:

Դարձեալ ասէ. Երթ յիջևանս քո և ի վաղիւն եկ առ իս:

5 Եւ ի վաղիւն հրամայեաց զօրաց իւրոց զգեճուլ սպիտակ և
ինքն զգեցաւ կարմիր յորդան և կոչեալ զիս ասաց. Ո՞ւմ նման
եմ ես և կամ զօրքդ իմ: Եւ ասեմ. Նման ես դու արեգականն, և
զօրք քո՝ ճառագայթից նորա:

Եւ ասէ ընդ իս. Երթ յիջևանս քո և ի վաղիւն եկեսցես:

10 Եւ հրամայեաց զօրաց իւրոց զգեճուլ թուխ, և ինքն զգեցաւ
շիկագոյն: Եւ ածին զիս առաջի իւր: Եւ ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես և
զօրքդ իմ. Եւ ասեմ. Նման ես դու Սինայի, և զօրք քո՝ մորենոյ
նորա:

Եւ ասէ ցիս. Երթ յիջևանս քո և վաղիւն եկեսցես:

15 Եւ հրամայեաց զօրաց իւրոց զգեճուլ ներկուածս, և ինքն
զգեցաւ փետրատս: Եւ ածին զիս առաջի իւր: Եւ ասէ. Ո՞ւմ նման
եմ ես և զօրքդ իմ: Եւ ասեմ. Նման ես դու դալար դաշտոյ, և
զօրք քո՝ ծաղկանց նորա:

Իբրև լուաւ զայս փարաւոն, ուրախ եղև յոյժ և ասէ ընդ իս.
20 Տէրն քո Սենեքարիմ ո՞ւմ նման է: Եւ ասեմ. Քաւ լիցի բեզ յիշել
զարքայն իմ զՍենեքարիմ: Արի յոտն կաց դու և ամենայն նա-
խարարքդ քո և ես ասիցեմ զարքայէն իմմէ, թէ որպէ՞ս իցէ:

Տրտմեցաւ և ասէ ընդ իս. Զի՞նչ է անուն քո: Եւ ասեմ. Խի-
կար, ծառայ քո: Եւ ասէ ընդ իս. Թշուառական, դեռ կենդանի՞
ես:

25 Եւ իբրև ելի յերեսաց նորա, հրամայեաց զօրաց իւրոց, թէ
զինչ որ խօսի Խիկար, ասասջիք թէ մեք գիտեմք զայդ:

Եւ նստայ և գրեցի հրովարտակ մի. «Ի Սենեքարիմայ առ
փարաւոն ողջոյն: Կարօտ են եղբարքն յեղբարս և թագաւորք

եւանէին և թէ ցածունէին զհետ գային (Ե₇ Թևք ածէին և ի հետն գային և
ասացի մանկանցն որ աղաղկէին և ասէին բերեք բար և կիր ճարտարքս
անխափան կայ, Ե₃₂¹⁶ գային և զայս ամենայն ուսոյց Ափեստան կին իմ զի
էր իմաստուն յոյժ):

Եւ առեալ զնոսա, զնացի յեղիպտոս (Ե₇ յեղիպտոս առ փարաւոն ար-
քայն) և կացեալ առաջի փարաւոնի, երկիր պագի նմա:

Եւ մեծաբեաց զիս փարաւոն և նստոյց առ ինքն և ասէ. Ու՞ր են արուես-
տաւորքն, որ շինելոց են գտաճարն: Եւ ասեմ. Ի ճանապարհէ աշխատեալ են
և արդ՝ ննջեն:

Եւ ի վաղիւն ելեալ փարաւոն, կոչեաց զիս և ասէ. Աստ, ի վերայ քաղա-
քիս կամիմ շինել (Ե₆ շինել ապարանս, Ե₇ շինել տաճար), զի նայելով ի վե-
րայ քաղաքիս՝ զուարճացայց:

ի թագաւորս: Արդ, արձակեա ի ձեռն հրովարտակիրդ զքան-
բարն մեր»:

5 Եւ ծալեալ զհրովարտակն, մտի առաջի փարաւոնի և ասեմ.
Ձոր ինչ գրեալ է ի հրովարտակիս, երբեք ոչ է լուեալ քո և զո-
րաց քոց և ո՛չ ի քաղաքիս եգիպտացւոց: Եւ ասեն. Լուեալ է մեր-
և գիտեմք զքանդ զայդ: Եւ ասեմ. Բացէք և տեսէք և տուք զինչ
գրեալ է ի հրովարտակիրդ:

Եւ իբրև ընթերցան, զարմացան:

10 Եւ ասէ արքայն ընդ իս. Շինէ ինձ ապարանս ընդ երկինս
և ընդ երկիր ի մէջ, ի վեր քաղաքիս, զի նստելով անդ՝ զուար-
ճացայց:

3այնժամ նստուցի զմանկունսն ի կառսն և լծեալ զար-
ծիւսն ի նմա՝ թուուցի: Եւ կապեալ էի զլարսն յոտսն, և թռեան
դէպ չերկինքն, և մանկունքն ի վերայ, և աղաղակէին մանկուն-
15 քրն մեծածայն. Կաւ և աղիւս բերէք, ճարտարքս պարապ են:
Եւ զայն տեսեալ զարմացան ամենեքեան:

Եւ հրամայեաց նոցա իջանել:

Եւ յոյժ պատուեաց զիս փարաւոն և ետ ինձ զգեստս պայ-
ծառս և զարզարեաց զիս, նոյնպէս և զճարտարսն:

20 Եւ ասէ. Տար զարուեստաւորսդ յօթևանս քո և դու եկ առ
իս, զի հարցից զքեզ բանս ինչ:

Եւ գնացի յօթևանս իմ, կերա և արբի և ուրախ եղէ: Ապա
գնացի առ փարաւոն: Եւ ասէ ցիս. Ձի՞ է, երկվարք ձեր խրխըն-
ջացին յԱսորիս, լուան կուռք մեր և վրիժեցան:

25 Եւ ես՝ հիկար, ելի ի նմանէ և հրամայեցի բերել ինձ աքիւ
մի և կապեալ տանջէի զնա, մինչև գիտացին ամենայն քաղա-
քացիքն և երթեալ ծանուցին փարաւոնի, եթէ անարգեաց հի-
կար զդիս մեր, քանզի կալեալ աքիս մի և տանջէ յանդիման
մեր:

Եւ ես ասացի (B₁₆ ասեմ). Արքայ, յաւիտեան կաց, տուր զվարձս
ճարտարացն, զի եկեալ շինեսցեն: Ասէ փարաւոն. Երդնում ի գլուխ իմ, զի
յորժամ տեսից զարուեստաւորսն քո, զի էլանիցեն յօղտ ի շինել զապարանսն,
բազում սովի և արծաթ տաց քեզ:

Եւ ես գնացեալ պատրաստեցի և թուուցի զհաւերն: Եւ առեալ բարձրա-
ցան և ելին յօղն և որպէս ուսեալք էին յինէն, ձայնէին ի վայր. Քար բերեք,
քար փիճ (A₂ B₉¹⁴¹⁵ քար և խիճ, B₆ կիր քար խիճ, B₇ քար և խիճ և կիր,
B₁₂¹⁶ կիր և խիճ և աղիւս, B₁₇ քար և կիր) բերեք, ճարտարքս պարապ են:
Եւ յոյժ զարմացաւ փարաւոն և ամենայն եգիպտացիքն:

Եւ հրամայեցի (A₂B₇ հրամայեաց) նոցա իջանել փխ և մարմին իմ
ապականեալ էր (էջ 113 տող 4)—և հրամայեաց նոցս իջանել (էջ 116, տող 17):
28 B₉ յանդիման շաստուածոցն:

Եւ կոչեաց զիս արքայն և ասէ. Վասն է՞ր անարգես զդիս
մեր: Եւ ասեմ. Շատ վնաս արարեալ է աքիսդ ինձ: Աքաղաղ մի
էր տուեալ ինձ թագաւորն Սենեքարիմ, և ի ժամու զարթուցա-
նէր զիս գնալ յարքունիսն, և աքիսդ յայսմ գիշերի շոգաւ յԱսո-
րիս և խեղդեաց զաքաղաղն և եկ այսր: Ասէ փարաւոն. Ինձ այն-
պէս թուի, թէ որչափ ծերացար, իմաստութիւն քո անհամացաւ:
35 Յնգիպտոսէ մինչև յԱսորիս Յ և Կ խրախս է, զի՞արդ գնաց
աքիսդ յայսմ գիշերի և խեղդեալ զաքաղաղն՝ եկ այսր: Եւ ասեմ
ցփարաւոն. Եթե գիտես, որ յնգիպտոսէ յԱսորիս այսչափ ճա-
նապարհ է, ապա զի՞արդ լուան կուռք ձեր զխրխնջիւն երիվա-
րաց մերոց և վրիժեցան:

Իբրև լուաւ արքայն, տրտմեցաւ յոյժ և ասէ. Եկ և մեկնեա
զոր հարցանեմ քեզ: Սիւն մի էր, և ի վերայ սեանն՝ մարք ԲԺ-ն,
և ի վերայ միոյ միոյ մարքի՝ անիւք Լ, և ի վերայ միոյ միոյ
անուի՝ Բ սուրհանդակ. մինն՝ թուխ և մինն՝ սպիտակ: Եւ ասեմ.
15 Զայդ ասորոց որթարածերն լաւ գիտեն: Սիւնն, զոր ասացեր,
տարին է, և մարքն ԲԺ-ան՝ ամիսք տարոյն է, և անիւքն Լ՝ ա-
ւուրք ամսոյն է, և Բ սուրհանդակն՝ տիւ և գիշերն է:

Եւ ասէ փարաւոն. Մանեա ինձ պարան աւագէ. երկայնու-
թիւն նորա կանգունս Թ և ստուարութիւն նորա ըզունկ մի: Եւ
20 ասեմ. Տէր արքայ, հրամայեա, զի ի գանձարանէ քումմէ հան-
ցեն օրինակ, զի տեսից և ըստ օրինակին արարից, զի մի
ստուար լիցի կամ նուրբ: Եւ ասէ փարաւոն թէ. Ի գանձարան իմ
ոչ գոյ, բայց թէ դու ոչ մանես, զարծաթն ոչ տանիս, զոր իմաս-
տութեամբ խնդրեցեր, և ես խոստացայ տալ:

Յայնժամ մտախորհ եղէ և ի թիկանց կոյս տանն ծակեցի
զորմն, ուստի արևն ծագէր, և յորժամ ծագեաց արևն, խառնեցի
փոշի ընդ աւազի և արկի ի լուսամուտն: Եւ երևեցաւ շողն որպէս
մանոցք, և ասեմ. Տէր իմ արքայ, հրամայեա, զի ժողովեացեն
30 զայդ, զի այլ մանեցից:

1 B₁₆ ընդ փխ վասն:

7 A₂ B_{4,5,8,14,15,17} ԳձԿ փխ Յ և Կ:

8 B_{4,5} եհան զզլուխդ աքաղօղին:

9 B_{4,5} Գձ և Կ խրախս է փխ այսչափ ճանապարհ է:

15 A₂ սպիտակ և ասէ պատմեա ինձ:

20 B₇ Կ փխ Թ:

28 B₇ եղև փխ երևեցաւ:

Իբրև ետես արքայն, ծիծաղեցաւ և ասէ. Օրս այս յաւուրս օրհնեալ եղիցի, զի տեսի զԽիկար կենդանի առաջի դից իմոց և զիմաստութիւն մտաց սորա տեսի և փառաւորեցայ:

Դարձեալ պատուեաց զիս և ի գլուխ բազմականին կացոյց
5 զիս և պարգևս մեծամեծս երեստ ինձ և զքանքարն, զոր խնդրեցի, ետ ցիս և խաղաղութեամբ յուզարկեաց:

Եւ ես եկեալ հասի առ տէրն իմ Սենեքարիմ արքայն: Եւ նա ել ընդ առաջ իմ և մեծաւ ուրախութեամբ ընկալաւ զիս: Եւ ասէ ցիս. Խնդրեա յինէն զոր ինչ և կամիս և տաց քեզ: Եւ ես
10 անկեալ, երկիր պագի արքային և ասեմ. Զոր ինչ կամիս տալ ինձ, պարգևեա Աբուսամբայ ընկերի իմոյ և կենսատուի, բայց ինձ տացես զՆադան, զքուեր որդին իմ, զի այլ ուսումն ուսուցից նմա, զի առաջին ուսումն մոռացեալ է:

Եւ հրամայեաց արքայն տալ զՆադան ի ձեռս իմ և ասէ
15 ցիս. Երթ և արա զոր ինչ և կամիս, զի արժան է մշակն վարձոյն:

Յայնժամ առի զՆադան, զքուեր որդին իմ և տարայ ի տուն իմ և կապեցի ընդ սիւն մի երկաթի, որ էր կշիռ նորա էձ լիտր և եդի առասան ի պարանոց նորա և հարի Ռ փայտ զլանջս նորա և Ռ՝ զթիկունսն: Եւ կայր ի դրան սրահի իմոյ, և տայի նմա հաց կշոռվ և ջուր շափով և յանձն արարի զնա Բելիարայ ծառայի իմոյ և ասեմ ցնա. Յելանելն իմ և ի մտանելն, զոր ինչ ասեմ ցնադան, գրեա ի մատենի քում:

2 Ե₁ իմ փխ դից իմոց, A₂ աչաց իմոց փխ դից իմոց, B_{7,17} դիմաց իմոց փխ դից իմոց:

5 A₂ B_{4,5,7,8,12,13,17} պարգևեաց փխ երեստ:

ԱՅԼ ԽՐԱՏՔ ՆԱԴԱՆԱՅ ՔՈՒԵՐ ՈՐԴՈՅՆ ԻՒՐՈՅ,
ՉՈՐ ԵՏ ԽԻԿԱՐ

1. Որդեակ, որ ընդ ականջն ոչ լսէ, ընդ թիկունսն լսեցուցանեն:

$A_2 B_{1-24}$ թիկունսն և ընդ լանջսն:

Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ. Հայր, զի՞ ռխացար ընդ քեռորդոյս քո: Ասեմ.

A_1 չիք՝ խօսել-ասեմ, $A_2 B_{1-24}$ ասէ նաթան զի ռխացար քուեր որդոյ քում և ասէ ցնա փխ խօսել-ասեմ, $A_{4,5}$ և ասէ զի ռխացար ընդ իս (A_4 իս հայր) փխ խօսել-ասեմ:

2. Որդեակ, ես յաթոռ պատուոյ նստուցանել զքեզ կամեցայ, և դու յաթոռոյ իմոյ կործանել զիս կամեցար, բայց անմեղութիւն իմ ապրեցոյց զիս:

A_3 նստուցի փխ նստուցանել զքեզ կամեցայ, կործանեցեր, չիք՝ կամեցար, $A_{2,4-5} B_{1-24}$ յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ և դու. յաթոռոյ (A_4 յաթոռոյ իմմէ) կործանեցեր զիս, $A_2 B_{1-24}$ չիք՝ բայց-զիս, $A_{4,5}$ զիս ի ձեռաց քոց:

3. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս կարիճն, որ եհար զասեղն: Ասէ. Ահա խայթոց, որ շար է քան զքոյդ:

Դարձեալ եհար զթաթ ուղտոյն, և նա հարեալ զթաթն ի վերայ կարճին, ճմլեաց և ասէ. Գերեկ, ոչ գիտացեր, թէ շունչ քո յոտս իմ է:

B_3 ոտացն ուղտոյն, B_3 եղիբ փխ հարեալ, B_{12} եհար փխ հարեալ, $A_2 B_{1-24}$ գոտն (B_7 զթաթն փխ գոտն)՝ փխ զթաթն, չիք՝ կարճին (B_{12} նորա և փխ կարճին), ճմլեաց զնա, գիտէիբ շար կարիճ, զօրութիւն փխ շունչ, A_3 չիք՝ ոչ գիտացեր:

4. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս այծն, որ ուտէր զտօրունն: Ասէ տօրունն ցայծն. Ոչ գիտես թէ ինև շիկեն զմորթ քո, զի՞ ուտես զիս: Ասէ այծն. Ես ի կենդանութեանս իմում ուտեմ զքեզ, և ի մահուան իմում թող խլին զտակ քո և շիկեն զմորթ իմ:

$A_2 B_{1-24}$ թէ արմատով իմով ներկեն փխ թէ ինև շիկեն զմորթ քո, A_3 ներկեն փխ շիկեն, $A_2 B_{1-24}$ յետ մահուան իմոյ թող հանեն զարմատ քո և ներկեն փխ ի-շիկեն:

5. Որդեակ, եղեր որպէս զայն, որ ձգէր նետ յերկինս և ոչ կարաց հասուցանել ի վեր, բայց զանօրէնութիւն շահեցաւ, և դարձաւ նետն ի զլուխ իւր:

$A_2 B_{1-24}$ ձգեաց (B_9 եհար և ձգեաց) փխ ձգէր, զնետ իւր փխ նետ, $A_2 B_{1-24}$ թէպէտ դարձաւ փխ և դարձաւ, A_2 հասուցանել ի վեր, B_{1-24} զանօրէնութիւն իւր:

6a. Որդեակ, այսպէս կարծէիր, թէ զտեղի նորա լնում, բայց թէ իցէ ազի խոզի երկայն իբրև կանգուն հինգ, զձիոյ տեղին ոչ կարէ լնուլ:

Եւ թէ լինիցի ասր նորա ծիրանի, զմարմնով թագաւորի ոչ անկանի:

A_2 չիք՝ որդեակ, $A_2 B_{1-24}$ դու այդպէս, չիք՝ նորա, լնում զձիկարայ, ազին խոզի լինի թ կանգուն գտեղի ձիոյն փխ իցէտեղին, չիք՝ և թէ լինիցի-անկանի:

6b. Ես այսպէս ասէի, թէ կաս ի տան իմում և ժառանգես զինչըս իմ, այլ ըստ անօրէնութեան քում ոչ հաճեցաւ զքեզ աստուած:

$A_2 B_{1-24}$ կարծէի փխ ասէի, կայցես փխ կաս, $A_{2-5} B_{1-24}$ ժառանգեսցես, $A_{4,5}$ ապա որդեակ ընդ (A_5 չիք՝ ապա) փխ այլ ըստ, $A_2 B_{1-24}$ յաջողեաց քեզ (B_7 հաճեցաւ փխ յաջողեաց) փխ հաճեցաւ զքեզ:

7. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս գայլն, որ պատահեաց իշոյն և ասէ. Ողջոյն քեզ յավանակ: Ասէ էշն. Այդ ողջոյնդ տեսան իմոյ, որ արձակեաց զպարանն յոտից իմոց և ետ տեսանել զդէմս քո շար և արեանարբու:

A_2 պատահեցաւ փխ պատահեաց, $B_{4,5}$ պատահեցաւ փխ պատահեաց, $A_2 B_{7,12}$ ասէ գայլն, $A_2 B_{1-24}$ ասէ ցնա, $B_{3,7}$ իմոյ եղիցի, $A_2 B_{1-24}$ գերեւոյ փխ զդէմս, չիք՝ շար և արեանարբու, B_3 տեսանել զքեզ և:

8. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս որոգայթն, որ թաղեալ կայր յաղբրն և ունէր զհատն ի բերան իւր: Եգիտ զնա ճնճղուկն և ասէ. Զի՞նչ գործես: Ասէ որոգայթն. Յաղօթս կամ առ աստուած: Ասէ ճնճղուկն. Այդ, որ ի բերանդ է, զի՞նչ է: Ասէ որոգայթն. Քաղցելոց հացիկ է: Եւ շանաց ճնճղուկն առնուլ զհացն: Նա կալաւ զպարանոց նորա: Ասէ ճնճղուկն. Թէ քաղցելոց հացն այս է, նա աստուած, որ յաղօթս կաս, այսպէս լսէ քեզ աղօթից քոց:

$A_2 B_{1-24}$ յաղբուսն փխ յաղբն, տեսաւ փխ եգիտ, աստ զինչ փխ զինչ, հաց է քաղցելոց փխ քաղցելոց հացիկ է, A_{3-5} հատիկ փխ հացիկ, $A_2 B_{1-24}$ խմբում կրճատման նետաւորով աղավաղվել է բնագիրը. բացի B_7 -ից:

9. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս ոչիլ հացի, որ եկեր զշտեմարանս թագաւորաց, և ինքն ումեք ոչ է օգուտ և պիտանի:

10a. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս պոյտն, որ արարին արկղ ոսկոյ, և կող նորա ի մրոյն ոչ պակասէր:

A_{4,5} պառուկ փխ պոյտն, պակասէր երբեք:

10b. Դարձեալ եղեր որպէս սերմնացանն, որ ցանեաց գրիւս տասն և զկնի բազում աշխատանացն, ժողովեաց գրիւս հինգ:

A₄ չիք՝ դարձեալ, A₅ որդեակ փխ դարձեալ:

10c. Դարձեալ եղեր ինձ որպէս զոչխարն, որ զընկերն տարան ի խոհակերոցն, և զանձն իւր ոչ կարաց ապրեցուցանել ի զենմանէն:

A₄ չիք՝ դարձեալ, A₅ որդեակ փխ դարձեալ:

10d. Եղեր ինձ որպէս շունն, որ եմուտ ի հնոց բրտի և յորժամ ջեռաւ, սկսաւ հաջել ընդդէմ նորա:

A_{4,5} որդեակ եղեր, B₁₃ զշուն բրտին, զարթեաւ փխ ջեռաւ, յերես բրտին, փխ ընդդէմ նորա:

11a. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս խոզն, որ երթայր ի բազանիսն: Յորժամ ետես զնախարարսն, անկեալ ի տիղմն՝ թաւալէր ասելով թէ. Դուք ի ձերդ լուացեք և ես՝ յիմս:

A₃ և ասէր փխ ասելով թէ:

11b. Եղեր ինձ որպէս շուն ժպիրճ, որ ջիլս տեառն իւրոյ ծամեաց:

A₂₋₃ B₁₋₂₄ որդեակ եղեր, A₃ ամենայն իւրոյ փխ տեառն իւրոյ:

12. Որդեակ, սնուցի զբեզ որպէս զձագս աղուեսու: Եւ ակն քո ի ծակ քո, մատն իմ կոզիւ ի բերան քո, և քո մատունքդ տարեալ է յաշս իմ:

A_{2,3} չիք՝ որդեակ, A₂ B₁₋₂₄ արծուի փխ աղուեսու, և մատունք քո սրեալ են յաշս իմ քանզի ակն քո շար էր տեսանել զիս (B₃ մատունք, B₁₂ մատունքդ սրեցիր, B_{4,5} սրեալ են) փխ եւ-յաշս իմ:

13a. Որդեակ, շուն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գալլոց եղիցի:

A₂ B₁₋₄ թողու գտէր իւր փխ զորսն ինքն ուտէ:

13b. Զեռք, որ սնուցի և ինձ ոչ օգտէ, ուսօքն հատցի:

B₁₋₂₄ որդեակ ձեռք, A₂ B₁₋₂₄ օգնէ (B₁₇ օգտէ) փխ օգտէ, A₅ սրով փխ ուսօքն:

13c. Եւ աչք, որ ինձ լոյս ոչ տա, ազոաւք հանցեն զնա:

B₁₋₂₄ որդեակ փխ և, A₂ B₁₋₂₄ հանցեն ազոաւք ձորոց փխ ազոաւք հանցեն զնա:

14. Որդեակ, զերեսս դիցն և զարքունեացն ցուցի քեզ և մեծ փառաց հասուցի, և դու ի փառաց ընկեցեր զիս:

B_{1-24} զարքունի (B₇ զարքունեացն), $B_{4,5}$ դիցն փխ դիցն,

B_{1-24} չիք՝ և մեծ փառաց հասուցի, B₇ փառաց իմոց:

15. Եղեր ինձ, որդեակ, որպէս ծառն, որ կտրէին: Եւ ասէր ծառն. Թէ ոչ էր յինէն ի ձեռին քում, ոչ կարէիր յաղթել ինձ:

16. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս ձագ ծիծռանն, որ անկաւ ի բունոյ իւրմէ: Եւ գտեալ զնա աքիստ մի ասէ. Թէ յինէն ի զատ լեալ էիր, ի մեծ շարիս մատնեալ էիր: Ասէ ձագն. Բարիդ, զոր առնես ինձ, ի զլուխ քո դարձցի:

A_3 աքիստ մի ասէ զոհացիր գաստուծոյ որ, A_3 առնել կամիս փխ առնես ինձ:

17. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զաքիստն, որ ասացին. Թող զսովորական զբարսդ քո և համարձակ լինի քեզ յարքունիս մտանել և ելանել: Ասէ աքիստն: Եթէ եղիցին աչք իմ արծաթի և թագ իմ ոսկի, զսովորական բարս իմ ոչ թողից:

$A_{3,4}$ ասացին թէ, A_2 լիցի փխ լինի, A_2 B_{1-24} չիք՝ և ելանել, $A_{4,5}$ արծաթի փխ արծաթի, A_2 B_{1-24} Թագ (B₇ Թագ) փխ Թագ:

18. Որդեակ, նմանեցար դու օձին, որ պատատեցաւ ընդ մասրովն և անկաւ ի գետն: Եւ տեսեալ զնա գայլուն՝ ասէ. Ահա շար ի շար հեծեալ և շար է, որ վարէ զնոսա:

A_3 զմասրենովն փխ ընդ մասրովն:

19a. Որդեակ, տեսի զմաքին, որ սպանդանոցն ածին: Երբ օրն չէր հասել, դարձաւ առ յընկերսն իւր և ետես զորդիս որդոց իւրոց:

A_3 տարան փխ ածին:

19b. Ես զամենայն բարիս շամբեցի քեզ, և դու զհաց ի հողոյ արգելեր յինէն:

A_{3-5} չիք՝ ես, քեզ նազան, A_2 B_{1-24} որդի նաթան փխ ես,

A_2 քո փխ ի հողոյ:

19c. Ես իւղով անուշիկ օձի զքեզ, և դու հողով զմարմինս իմ ապականեցեր:

B_{1-24} որդեակ իւղով, A_2 B_{1-24} զքեզ բենեզս և ծիրանիս ագուցի քեզ, չիք՝ հողով, ապականեցեր ի տուն խաւարի ($B_{12,16}$ զիս մատնեցիր ի մահ փխ ապականեցեր-խաւարի):

19d. Ես զքեզ արարի ծառ պտղով լիացեալ, և դու յարմատոց խլել կամեցար զիս:

$A_{3,4}$ լի պտղով փխ պտղով լիացեալ, A_3 խլեցեր փխ խլել կամեցար, $A_{4,5}$ խլեցեր զիս քեզ որդի իմ նազան (A_5 քվեր փխ քեզ) փխ խլել կամեցար զիս:

19e. Ես բարձրացուցի զքեզ որպէս աշտարակ, որ թէ եկեսցեն յիս թշնամիք, ելից ամրացայց ի քեզ, և դու ինքնին գտար թշնամի տան իմում և կորուստ անձին իմոյ:

$A_5 B_{1-24}$ որդեակ ես, $A_2 B_{1-24}$ զի թէ թշնամի հասանէր ի վերա իմ դու լինէիր ինձ ամուր պարսպի (B_{1-24} ապաստանի փխ պարսպի, իսկ B_7 -ը լրիվ համապատասխանում է A_1 -ին) փխ որ թէ-ի քեզ, A_5 չիք՝ տան իմում, $A_2 B_{1-24}$ չիք՝ և կորուստ (B_7 -ը ունի):

19i*. Որդեակ, սնուցի զքեզ, որպէս մայր զանդրանիկ որդի, և դու ի կեանս իմ կորացուցիր զիս: ($9CA_2$ և $20B_1$):

B_3 որպէս մայր զմանուկ ե, $\lambda_2 B_{6,7,16}$ ուսուցի փխ սնուցի: $A_2 B_{6,7,14,16}$ չիք՝ մայր, A_2 ուրացեր փխ կորացուցեր, $B_{6,8,9}$ կուբացուցեր փխ կորացուցեր:

Խօսել սկսաւ որդին ապերախտ և անհնազանդ և ասէ. Տէր իմ՝ Խիկար և հայր բազմերախտ, արա ինձ ըստ ողորմութեան քում: Աստուծոյ մեղանշեն մարդիկ, և թողուն նոցա: Եւ մի՛ մեղանշեր անձին իմոյ, և ես եղեց քեզ շար ծառայ, որպէս զմի յանցաւորաց քոց:

A_{3-4} Նազան փխ որդին-անհնազանդ, $A_2 B_{1-24}$ ասէ՛ Նաթան փխ խօսել-քում, $A_{3,4}$ չիք՝ և հայր բազմերախտ, A_3 թողու փխ թողուն, յարեան փխ անձին, $A_2 B_{1-24}$ և աստուած թողու փխ թողուն նոցա և դու թող, անպիտան փխ շար, չիք՝ քոց:

Ասէ.

20. Որդեակ, եղեր որպէս զարմաւենին, որ բուսեալ էր յափն գետոյն, և պտուղ նորա ի գետն անկանէր: Եկն տէր ծառոյն կտրել զնա: Ասէ արմաւենին. Թող զիս յայսմ ամի և ի միւսում ամին բերից պտուղ: Ասէ տէրն. Դու ի ժամանակդ շես բերել ինձ պտուղ, և այժմ, որ կտրել կամիմ, զի՛արդ պիտանասցիս:

$A_2 B_{1-24}$ արմաւենի մի տնկեալ էր այր ոմն փխ եղեր—բուսեալ էր, $A_2 B_{1-24}$ նորա փխ ծառոյն, A_4 յամ մի փխ յայսմ ամի, բերից քեզ, պտուղ և ոչ արհից ի գետն, տէր ծառոյն, A_4 դու ի քում ժամն կատար փխ դու ի ժամանակդ, A_1 դու ի քում այդք չեղեր պիտանի որ ոչ քո է զիարդ պիտանասցիս փխ դու-պիտանասցիս, A_5 յայժմամ կտրել կամիմ զքեզ փխ և այժմ-պիտանասցիս:

21. Որդեակ, ասացին գայլուն, թէ ի բաց կաց ի գիհէդ, ապա թէ ոչ՝ շունք պատառեն զքեզ: Ասէ գայլն թէ. Ի բաց կենամ, կուրանամ, զի փոշին աշացս զեղ է:

$A_2 B_{1-24}$ չիք՝ ապա-զքեզ, գիհին աշացս շահ է և փորոյս օգուտ (B_{16} զեղ է աշացս) փխ աշացս զեղ է:

22. Որդեակ, ազին շահն հաց բերէ և բերանն՝ բիր:

$A_{2,4-5} B_{1-24}$ տայ փխ բերէ, A_4 եւ զարծեալ ստէ որդեակ փխ որդեակ:

Եւ ի նմին ժամու շարախորհ որդին կորստեան ուռեալ պատառեցաւ:

Եւ ստէ հիկար. Ով բարի առնէ, բարոյ հանդիպի և որ փորէ փորխորատ, անձամբն լնու:

Եւ որ սիրէ զշարն, առելի է բազմաց, և որ առնէ զբարի, փրկի ի մահուանէ:

$A_{2-5} B_{1-24}$ ուռաւ նաթան և փխ շարախորհ-ուռեալ, B_7 պատառեցաւ և սատակեցու ի փառս սատանայի յայնժամ խիկար գոհացեալ զաստուծոյ, A_5 փորէ հոր խորխորատ, B_{1-24} խորխորատ ընկերին, B_6 ինքեանք անկանին և ի յաւիտենական հրոյն արժանի լիցին փխ անձամբն լնու: A_2 ընկերին ինքն անկ սնի փխ անձամբն լնու, $A_{4,5} B_{1-24}$ իւրով լնու զնա փխ անձամբն լնու, $A_2 B_{1-24}$ զհետ երթա բարեաց ժառանգէ զնա (B_9 զարքայութիւն փխ զնա) փխ առնէ-մահուանէ:

Պ Ա Տ Ա Ռ Ի Կ Ն Ե Ր

Այս բնագիրն առհասարակ հիկարի զրույցի գրավոր ամենահին աղբյուրներից մեկն է: Նրան տարեկից է միայն Բրիտանական թանգարանի № 7200 ասորական ձեռագրի հատվածը, որ հրատարակել է Ռ. Հարրիսը 1898 թվականին: Երկուսն էլ հաշվվում են 11—12-րդ դար: Մենք նկատի շունենք էլեֆանտինի արամեական պապիրուսները (մեր թվագրությունից առաջ 5-րդ դար), որ ներկայացնում են հիկարի բացարձակ այլ խմբագրություն:

Հայկական հնագույն այս պատառիկները, որ նոր են հայտնի դառնում, պարունակում են որոշ հատվածներ ուսուցող խրատներից և պատմությունից: Գրված են դասական հայերենով:

Բնագրին առավել մոտ է A խումբը, ուստի և դնում ենք այդ տարբերակի մեջ, համառոտագրելով Ա6:

Ձեռագիրը խիստ քայքայված է (Մատենադարանի ձեռագիր № 5465, էջ 101ա—103բ): Թղթերը խունացել են և եզրերից թափվել: Վերանորոգվել է վերջերս: Քայքայված մասերը լրացվել են նոր, սպիտակ թղթերով: Դա բարձրացրել է պատառիկների տևունակությունը, բայց դարձրել պակաս ընթեռնելի:

Պատառիկներն ունեն բնագրագիտական մեծ արժեք: Հրատարակում ենք լուսապատկերով:

* * *

Ա. Որդեակ, կցորդ [լեր] մարդո իմաստնո, զի իմաստնասցիս եւ մի՛ կցորդ լիներ ընդ մարդո անարիների եւ անմտի եւ անզգամի, զի մի իբրև զնա հաստատեսցիս:

Որդեակ, մի՛ քաղցրանար, զի կլանիցեն զքեզ և մի՛ դան լինիր, զի մի թշնամանցեն զքեզ, այլ լեր հանդարտ ի գործս քո և կերիցես զզարութիւն ամենայն երկրի:

Որդեակ, մինչդեռ կաշիկս յոտս են, կոխեա զփուշս եւ արա ճանապարհ, որդոց քոց և թոռանց:

Որդեակ, մեծատան որդին աւձ եկեր, ասեն վասն դեզո եկեր, աղքատին որդին եկեր, ասեն առ սովին եկեր:

Որդեակ, կեր զմասն քո եւ ընկերին մի աշս արծակեր:

Որդեակ, ընդ աներկեղի ի ճանապարհ մի երթիցես...

ընդ անամալթի հաց մի ուտեր:

Որդեակ, թե տեսանիցես զթշնամիս քո զլորեալ, մի ծաղր առնիցես զնա, միթէ յառնիցէ կանկնիցի ի վերա ոտից իւրոց եւ հատուցանէ քեզ:

- Ք. ...Հայր իմ ծերացաւ: Հաս[եալ կա] առ ա[վի]ն գերեզմանի: Զանցեալ է միտք իւր եւ դողացեալ է խորհուրդ նորա: Սկսաւ վատնել զինչս իմ: Զծառայս եւ զաղախնայս եւ զսիրելիս իմ սկսաւ տանջել առաջի աշաց իմոց: Զձիս եւ զչորիս իմ եւ զամենայն եհատ:

Իբրև տեսի ես հթէ նադան քեռորդի իմ զբանս իմ այլալեաց, խնանցի յինչս իմ: Խաւսել սկսաւ եւ ասեմ ցնադան. Աղէ, դու... նչս իմ մերձե[ցիր]:

Որդեակ, ասացեալ է յառակս, թէ ձեռք որ ոչ ստացաւ, ակն մի հայեցցի: Եւ պատմեցաւ առաջի Սենեքարիմա արքաի տեառն իմոց:

Եւ ասէ արքա: [նա]դան, մինչ Խիկար կենդանի է [յինչ] նորա [մի մերձենար]:

Յայնժամ նադան քեռորդին իմ իբրև ետես զՆաբոոզան եղբայր իւր կրտսեր, զոր ստ?նման նմա սնուցի եւ սնուցի եթէ ի տան իմում կեցցէ: Յայնժամ տը....

- Գ. ...յր(ի)ց նորա: Եւ ասէ ցիս, երթ յասպանջականս քո եւ ի վաղիւն եկ առ իս: Եւ հրաման ետ.... առաջի իւր եւ ասէ ցիս. Ո՞ւմ նման եմ ես եւ նախարարք իմ ո՞ւմ նման են:

Եւ ասեմ. նման ես դու Սինա եւ նախարարք քո քրմացն:

Եւ ասէ ցիս. Երթ յասպանջականս քո:

Եւ կանխեալ են....

Հրաման ետ նախարարացն, զի զգեցցին ներկածուս եւ ինքն զգեցաւ քարտեսս:

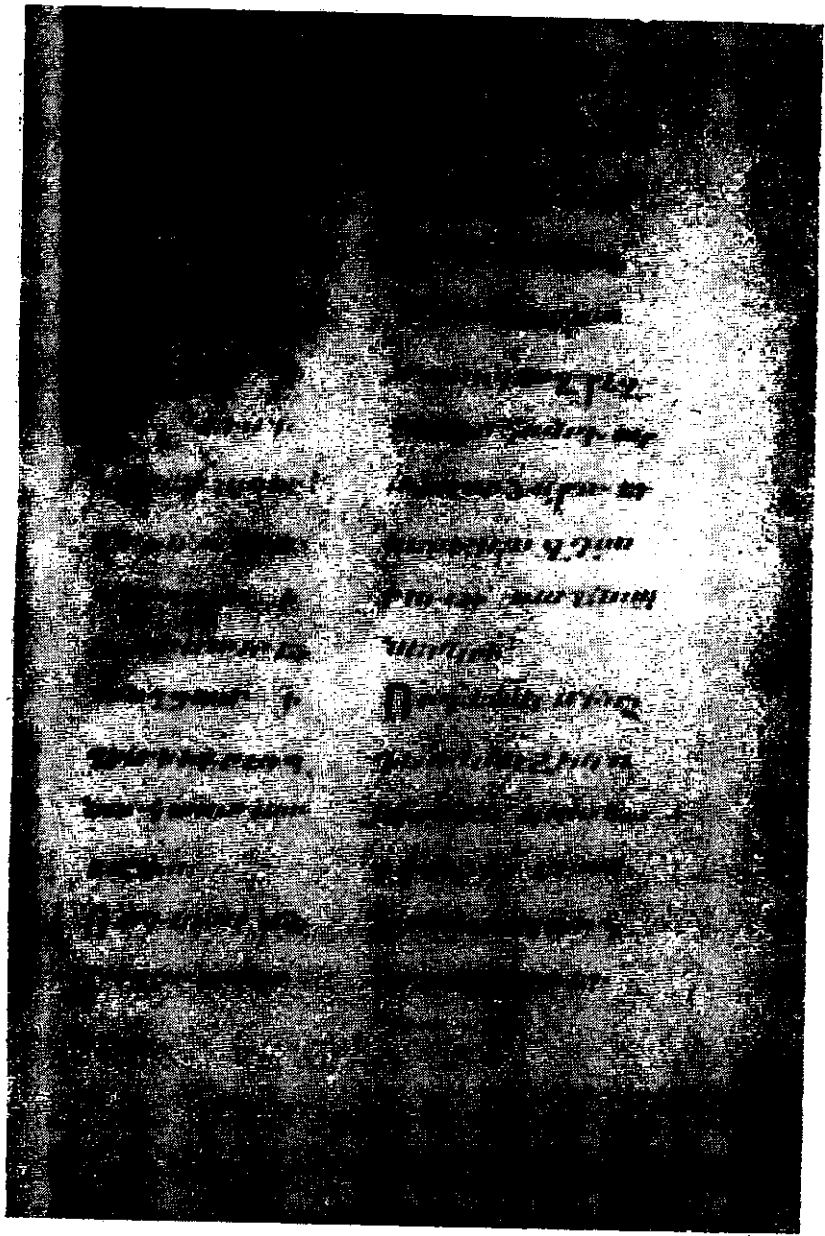
Եւ հրամանաց կոչել զիս եւ ասէ. Ո՞ւմ նման եմ ես եւ նախարարք իմ ո՞ւմ նման են:

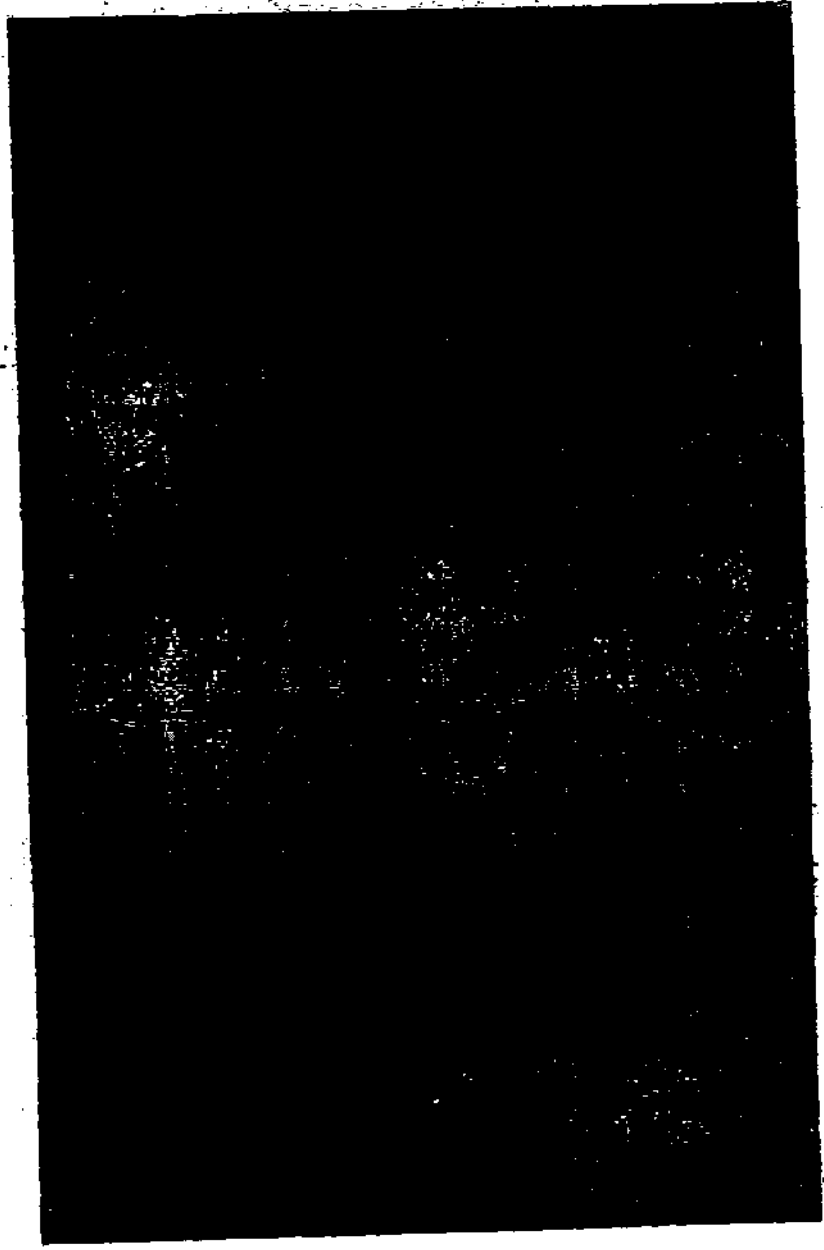
Եւ ասեմ. նման ես դու....

Ծաղկաց նոցա:

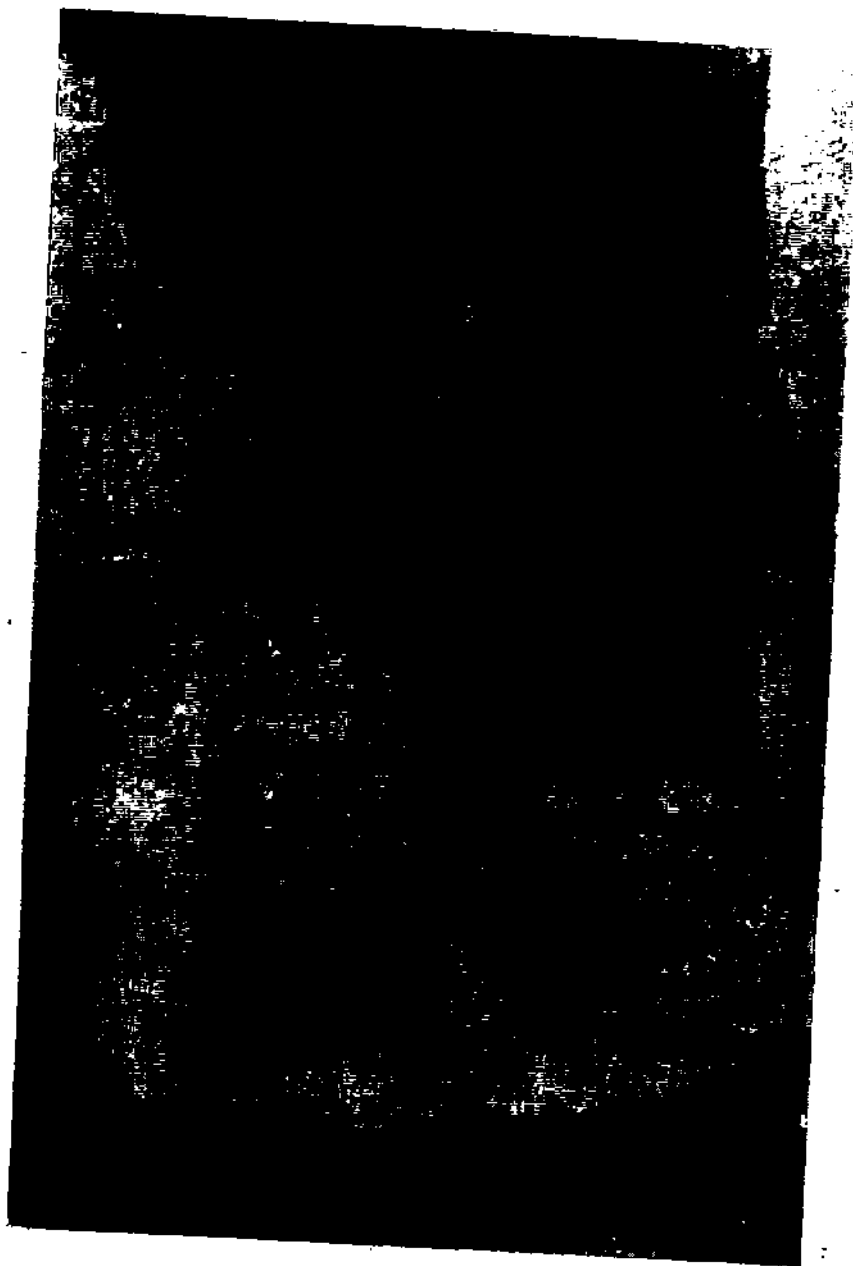
Իբրև զայս լուաւ արքա, յոյժ ուրախ եղև եւ ասէ ցիս.

Արդ, աղէ, ասա [ինձ] Սե[նեքերիմ]....

**ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ
ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ**

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Շ)

Այս տարբերակը համապատասխանում է Ֆ. Կոնիբերի 1898 թվականի հրատարակությանը:

Բնագիրը սակայն կաղմվել է այլ սկզբունքներով և հեռանում է Կոնիբերի օրինակից:

Կոնիբերի օգտագործած ձեռագրերը տարաբնույթ հավաքածու են և չեն պատկանում միևնույն խմբին: Դա խանգարել է տալու աղբյուրի ճիշտ պատկերը:

Պարզ չէ, թե Կոնիբերի մոտ որ ձեռագիրն է համարվել հիմք, ուստի այստեղ նրա բնագիրն արտահայտում ենք CA համառոտագրությանը, իսկ C₁-ի նկատմամբ բոլոր ընթերցումները տալիս ենք փակագծի մեջ, նրա իսկ օգտագործած պայմանական նշաններով: Բայց եթե C₁-ը զուգահեռ է գնում մեր բնագրին, և շեղվում է սողատակ իջեցված որևէ այլ օրինակ, բերում ենք ուղղակի նրա ընթերցումը, C₁-ից անկախ:

Բնագրի համար հիմք է ծառայել C₁-ը: Հազվագեպ ուղղումներ կատարվել են միայն այն ժամանակ, երբ դա թելադրել է C խմբի մեջ գտնվող որևէ այլ ձեռագիր: Ուղղումների դեպքում խուսափել ենք հենվել Կոնիբերի օրինակի վրա, որովհետև այն անխառն չէ:

CEF խմբերի և A₃ ձեռագրի մուտքը ընդհանուր է, համեմատելի (նկատի չունենք բազմաթիվ այլընթերցումները), ուստի ներկայացնում ենք միասին, տարբերակների մեջ եղած առնչությունները անսքող պահելու համար: Հիմքը դարձյալ C₁-ն է:

Բնագիրը կազմելիս ոչ թե նպատակ ենք ունեցել վերականգնել նախնականը, մի բան, որ այս տարբերակով հնարավոր չէ, այլ տալ տարբերակի ճիշտ պատկերը, ուստի այնպիսի ընթերցումներ, որոնք նախընտրելի չեն մյուս տարբերակների համեմատությանը, բայց հատուկ են C խմբին, պահել ենք վերևում:

Երբ միևնույն խմբի մեջ չունենք ճիշտ օրինակը, սխալը թողնում ենք անփոփոխ (օր. № № 87, 97 խրատները և այլն):

Պահպանել ենք այն տարրնթերցվածները, որոնք անարժեք են, ունեն վրիպակային բնույթ, բայց կարող են հուշել ձեռագրերի ազգակցության մասին:

Տարրնթերցվածների համարակալումը խրատականքի բաժնում տրված է ոչ թե ըստ տողերի, այլ ըստ խրատների:

Շ տարբերակի հավելյալ խրատներն անհարազատ են, որովհետև գալիս են Շ₄-ից և հավանաբար այնպիսի ձեռագրից են ծագում, որոնք չեն պատկանում Շ խմբին, բայց պահպանել ենք Կոնիբերի հրատարակությունը լրիվ ներկայացնելու համար:

Հավելյալ խրատներն ընդմիջարկել ենք պատմողական խրատներից հետո, ուր հաջորդում է Հարցումն քազաուրաց ուղտոց և պատասխանի՛ք հիկարայ բաժինը, բնագրային խմբից տարբերել ենք աստղանիշերով (*):

Հավելյալ պատժիչ խրատները պատկանում են Բողլեյան գրադարանի արևելյան № 131 ձեռագրին, որը Կոնիբերը համառոտագրում է Canon:

Աղբյուրներն իրենց պայմանական նշաններով և խրատների համակարգը տրված են գրքի վերջում (աղյուսակ III—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ IV—պատժիչ խրատներ): Կոնիբերի՝ իր կողմից հավելյալ համարվող խրատների համարակալումը հայկական տառերով (կ, կա, կբ) տալիս ենք նույնությամբ Շ₄-ի տակ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

Յամս և ի թագաւորութեան Սենեքարիմայ՝ արքային նի-
նուէի և Ասորեստանեաց, ես՝ Խիկարս, դպիր էի Սենեքարիմայ
արքայի: Կ կինն առի և Կ ապարանս շինեցի և ես՝ Խիկարս, Կ
5 տարւոյ եղա, և ոչ եղև ինձ որդի:

Յայնժամ մտի առ շաստուածսն իմ բազում ընծայիւք,
բորբոքեցի հուր առաջի շաստուածոցն և արկի խոնկս անոյշս
ի վերայ նորա, մատուցի ընծայս և զոհեցի զոհս, եղի ծունրս
և աղաչեցի:

10 Եւ այսպէս ասէի յաղաչելն իմում.

Ով տեարք իմ և շաստուածք. Բելշիմ և Շիմիլ և Շահմին.
հրամայեցեք և տուք ինձ արու զաւակ, քսնզի ահա Խիկար
կենդանի մեռանի, և զի՞նչ ասեն մարդիկ, եթէ Խիկար կենդանի

2 C₂ չիք՝ յամս-արքային, C₃ ամս փխ յամս և ի, չիք՝ արքային:

3 C₃ ատենադպիր, Fa, b Սենեքերիմա:

4 Fa և արարի Կ կինս փխ Կ կինն առի, Fb առի ինձ Կ կինս փխ Կ կին
առի, A₃ արարի փխ առի, Fb չիք՝ և ես Խիկարս:

5 E₄¹⁵ ամի փխ տարւոյ, Կ ամաց:

6 E₄¹⁵ գնացի փխ մտի, C₂ աստուածսն, E₄¹⁵ շաստուածքն, Fa, b կուռքն,
(Fa₁ լուծքն) փխ շաստուածսն:

7 Fa, b և վառեցի փխ բորբոքեցի, C₁₋₃¹⁵ A₃ չիք՝ առաջի շաստուածոցն,
C₄ չիք՝ անոյշս (Paris 58 և 131 ունեց՝ և անուշս), C₃ անոյշս անոյշս
Fa, b անուշահոտս:

8 Fa, b վասն ծննդեան փխ եղի ծունրս:

10 C₁ էր աղաչելն իմ փխ ասէի յաղաչելն իմում, Fa, b ասելով փխ և
այսպէս ասէի յաղաչելն իմում:

11 շաստուածք իմ, C₁ Բէշիմ և Ջրիմիլ և Շահմին, C₂ Բելշիմ Շիմիլ և
Ջահմին, C₃ Բէշիմ և Շիմեկ և Շամին, C₄ Բելշիմ և Շիմիլ և Շամին
(Paris 131 Բէշիմ և Շիմեկ և Շահմին), Fa Բէշիմ և Շահմիմ, Fb
Բէշիմ և Շահմիմ:

13 Fa, b չիք՝ կենդանի և:

և իմաստուն և ճարտար մեռաւ, և ոչ կայ իւր որդի, որ թաղէ
զնա և ոչ՝ դուտոր, որ լացցէ զնա: Չունիմ ժառանգ յետ մա-
հուան իմոյ, և եթէ որդի իմ աւուրս ժ քանքարս ծախեսցէ, ոչ
կարէ սպառել զինչս իմ, այլ զի արկցէ հող ձեռօք իւրովք ի
վերայ իմ, զի մի մնացից անյիշատակ:

3 3այնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն և ասէ. Խիկար, ոչ է
հրամայեալ քեզ զաւակ, բայց եթէ առցես զնադան քեռորդին
քո և սնուցանիցես զնա քեզ որդի, և հատուցանիցէ զանուն
քո:

10 3այնժամ լուայ զայս ի շաստուածոցն և առի զնադան
քեռորդին իմ Ա տարոյ և ագուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս և
եղի մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա և, որպէս որդի թագաւո-
րի, գեղաշուք զարգարեցի զնա և արբուցի նմա կաթն և մեղր
և ննջեցուցանէի զնա ի վերայ արծուեաց և աղանեաց իմոց,
15 մինչև եղև է ամաց:

Եւ ապա սկսայ ուսուցանել նմա զդպրութիւն և զիմաստու-
թիւն և զհանճարագիտութիւն և զպատասխանիս հրովարտա-
կաց և զդարձուածս հակառակաց խօսից: Ի տուէ և ի գիշերի ոչ
զազարէի յուսուցանելոյ զնա: Եւ յագեցուցի զնա ուսմամբ,
20 իբրև հացիւ և ջրով:

Ապա ասէ արքայն ընդ իս. Խիկար, դպիր և իմաստուն,

-
- 1 Fa,b իմաստուն էր, E₄¹⁵ մեռանի, Fa կայր նորա փխ կայ իւր, Fb
դոյր նորա փխ կայ իւր:
2 C₄¹⁵ E₄¹⁵ լայ, Fa,b լայր, զնա զինչ ասեմ:
3 C₄ և ոչ եթէ որդի յետի աւուրն փխ և եթէ որդի իմ աւուրս (Paris
58 ունի նիշո քնքերցվածք):
4 Fa,b զի միայն:
6 Fa,b շաստուածոցն իմոց, C₁ ասացին փխ ասէ, C₄ ասէին, C₂¹⁵ E₄¹⁵
ասէր, Fb թէ փխ և ասէ:
8—9 C₁ հատուցանէ զնա փխ հատուցանիցէ զանուն քո, C₄ հատուցէ քեզ
զանունդս քո, Fa,b, E₄ հատուցէ քեզ զանուն քո, E₅ չիք՝ և հատու-
ցանիցէ զանուն քո:
10 C₂¹³¹⁵ յորժամ փխ յայնժամ:
10—11 Fa,b և ապա առի զնաթան քեռորդին իմ առ իս որ էր մի ամի:
11 E₄¹⁵ մի ամի փխ ս տարոյ, E₄¹⁵ գգեցուցի փխ ագուցի:
12 C₁₋₃ A₃F₄¹⁵ չիք՝ եղի:
14 C₃ ուսուցանէի փխ ննջեցուցանէի, A₃ արծունեաց:
15 Bod տարկան փխ ամաց:
17 C₄ զհանճար գիտութեան, E₄¹⁵ հանճար գիտութեան:
17—18 A₃ հրովարտակաց և զելսն իմում (Այստեղ A₃-ն ավարտվում է):
18 C₃ հակառակախօսից:

զիտեմ զի ծերացեալ ես, և յետ վախճանի քո ով է, որ կատարէ ճարտարութեամբ և իմաստութեամբ զգործս արքունեաց մերոց: Եւ ես տրտում եմ յայդմ խորհրդիդ:

5 Եւ ասեմ ցնա. Արքայ, յաւիտեան կաց, է իմ որդի, որ է առաւել և հանճարեղ քան զիս: Եւ ասէ թագաւորն. Աժ զնա առ իս, զի տեսից:

Եւ իբրև ածի զնա և կացուցի առաջի թագաւորին, ետես և ասէ. Յաւուրս իւրում օրհնեալ եղիցի Խիկար, զի ի կենդանութեան իւրում էած կացոյց առաջի իմ զորդի իւր, և ինքն ի 10 հանգստեան եղիցի:

Երկիր պագի տեառն իմոյ և առեալ տարա զնադան յապարանս իմ:

Եւ այսպէս ասեմ յուսուցանելն իմում և ի խրատելն զհանճար և զխորագիտութիւն զամենայն:

1 C₃ կարէ փխ է որ կատարէ:

2 C₃ իմաստութեամբ վճարել:

3 Fa, b և ես հանապաղ, վասն այդ բանիդ փխ յայդմ խորհրդիդ:

4 C₁ չիք՝ արքայ, Fa, b պատասխանի ետու նմա և ասացի փխ և ասեմ ցնա, չիք՝ է (որ է):

5 C₅ F_{4,5} Paris 131 և 58 առաւել աւելի, Fa, b հանճարեղ և իմաստուն է փխ և հանճարեղ, C₄ չիք՝ և հանճարեղ, քան զիս և է աւելի հանճարեղ:

6 Fa, b տեսից զնա:

7 Fb ես փխ իբրև ածի զնա և, Fa, b կացուցի զնա:

8 C_{1,2} յաւուրս իւր աւրհնեալ եղիցի սորա փխ յաւուրս իւրում օրհնեալ եղիցի Խիկար, C₃ աւուրս սորա, Fa, b այս օրս օրհնեալ եղիցի:

9 Bod 58 չիք՝ ինքն:

11 Fa, b և ես երկիրպագի արքային փխ երկիր պագի տեառն իմոյ:

13 Canon իմում աղանջ արայ որդի իմ խօսկին և խրատն իմ զրիր ի մատանին քում և մի մոռացիս զի ամբ կենաց քոց շատանս. և փառօք և մեծութեամբ հասցես ի ծերութիւն, C₅ խրատելն իմում:

13—14 C₄ E₄₋₅ Fa, b չիք՝ և ի խրատելն-զամենայն, C₃ և խրատելն զհանճար և զգիտութիւն և զիմաստութիւն խրատ և խօսք Խիկարայ իմաստնոյ խրատն այս է Խիկարայ զոր ասաց ջեռորդուն:

**ԽՕՍՔ ԵՒ ԽՐԱՏ ԵՒ ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԽԻԿԱՐԱՅ. ԽՐԱՏՆ ԱՅՍ Է
ԽԻԿԱՐԱՅ, ԶՈՐ ՈՒՍՈՅՑ ՆԱԴԱՆԱՅ**

1a. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռո և թագո զնա ի սրտի քում և մի՛ ումեք ի վեր հանիցես:

1b. Զկապն կնքեալ մի՛ արձակեսցես և զարձակեալն՝ մի՛ կապեսցես:

1c. Եւ զոր տեսանես, մի՛ ասել և զոր լսես, մի՛ յայտնել:

2. Որդեակ, ի համբառնալ զաչս քո տեսանել զկին գեղեցիկ, յունեալ և ծարուրեալ, մի՛ ցանկանայցես ի սրտի քում: Եւ եթէ տացես նմա զամենայն ինչս քո, առաւել ի նմանէ ոչինչ գտանիցես, ալլ դատապարտիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ: Քանզի նման է նա գերեզմանի, որ ի վերոյ գեղեցիկ լինի և ի ներքոյ՝ լի ժահահոտութեամբ և ոսկերօք մեռելոց:

3. Որդեակ, լաւ է ընդ առն իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ առն անմտի գինի ըմպել:

4. Որդեակ, մի՛ լինիր իբրև զնշենի, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ հասանի պտուղ նորա, ալլ լեր որպէս ձիթենի, որ յետոյ ծաղկի և յառաջ հասանի պտուղ նորա:

1a C₄ դրանէ, C₄ վերայ փխ վեր:

1b Bod կապեալ փխ կնքեալ, C₂ արձակես, C₄ արձակել (Bod արձակեսցես), C₅ արձակեր, C₂ կապես, C₅ կապեր:

1c C₁ զոր լսես մի յայտնեսցես և զոր տեսանես մի յայտնեսցես փխ եւ յայտնել, C₂ զոր լսես միայն տես և զոր տեսանես մի ասես, Bod չիք՝ իբրտոր:

2 C₁ չիք՝ տեսանել, C_{1,2} ծրարեալ փխ ծարուրեալ, Canon ոչինչ աւելի գոցես քան զքո միայն մեզս և ամօթ ի մարդկանէ և դատաստանն աստուծոյ, Bod ոչինչ իւրք ի նմանէ աւգտիս առաւել քան թէ դատաստանն յաստուծոյ արդար իբաւանց է իմ:

4 Ven, C₁ չիք՝ որ յառաջ-պտուղ նորա, C₅ իբրև փխ որպէս, C_{2,4,5} թթենի փխ ձիթենի:

5. Որդեակ, ընդ իմաստնոյ մի՛ անմտիր և ընդ անմտին մի՛ իմաստնանար:

6. Որդեակ, ընդ առն իմաստնոյ կցորդ լեր, որ իմաստուն լինիս իբրև զնա և մի՛ լինիր կցորդ անզգամի և անմտի, զի մի իբրև զնոսար անմիտ կոչեսցիս:

7. Որդեակ, մի՛ լինիր կարի քաղցր, որ կլանեն զքեզ և մի՛ կարի դառն, որ թքանեն զքեզ, այլ լեր հեզ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց և յամենայն բանս:

8. Որդեակ, մինչդեռ կոշիկդ յոտդ է, կոխեա զփուշն և արա ճանապարհ ոտից քոց:

9a. Որդեակ, մեծատան որդին օձ եկեր, և ասեն՝ դեղ է նմա, իսկ աղքատի որդին եկեր, և ասեն՝ առ սովոյ եկեր:

9b. Զքո մասն կեր և քո ընկերին աչք մի՛ արձակեր:

9c. Ընդ աներկիւղի ի ճանապարհ մի՛ երթար և ընդ անզգամի հաց մի՛ ուտեր:

10. Որդեակ, անկանի անօրէնն ի շար գործոց իւրոց և կանգնի արդարն ի բարի գործոց իւրոց:

11. Որդեակ, թէ տեսանես զթշնամին քո գլորեալ, մի՛ ծաղր առներ զնա, զի թէ կանգնի, շար հատուցանէ քեզ:

12. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին անզգամ և բամբասօղ, զի մի արհամարհիս և կատակիս դու ի նոցանէ, և նա յափշտակէ զքեզ:

5 C₄ իմաստունս, C_{2,4,5} իմաստանար (C₂ իմաստանայր):

6 C₄ կցորդ լեր առն իմաստնոյ (Bod լեր ընդ), որպէս փխ իբրև, C₃ զնա փխ զնոսար:

7 C_{3,5} զի մի կլանիցեն փխ որ կլանեն, C₃ զի մի թքանիցեն փխ որ թքանեն:

8 C_{3,2,5} կոխէ փխ կոխեա, Canon որդոց փխ ոտից:

9a C_{3,4} կերաւ, C₃ ասացին փխ և ասեն, C₂₋₅ չիք՝ իսկ, C₃ օձ կերաւ ասացին թէ քաղցած էր փխ եկեր և ասեն առ սովոյ եկեր, C₄ ի սովու կերաւ:

9b C₃ բաժինն փխ մասն, Ven, Canon կեր քաղաղութեամբ, C₄ դաշտոյ մի արկաներ:

9c C₃ ընդ առն:

10 Bod, 58 շար գործաւք:

11 Bod չիք՝ տեսանես, Ven քեզ եւ լինի հանապօղ չարկամ:

12 C₄ բանբանասող, Ven ի նոցանէ և դու ծաղր լինիս, C₃₋₅ ի նոցանէ դու և կատակիս:

13. Որդեակ, զգան որդույ թո մի՛ խնայեր, զի գանն մանկանն այնպէս է, որպէս աղբիւր պարտիզի, կամ կապ և մատնեհար քսակի և որպէս կապան յոտն իշոյ, այնպէս օգուտ է գանն կտրճին, զի թէ հարկանես գաւազանաւ մի կամ երկու, հանդարտի և ոչ մեռանի, բայց եթէ թողուս զնա ի կամս իւր, գող լինի, և տանին զնա ի կախումն և ի սպանումն: Եւ լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

14a. Որդեակ, ուսո զորդին թո ի քաղց և ի ծարաւ, որ խոնարհութեամբ վարեացէ զկեանս իւր:

14b. Զբան թշնամոյ որ ասեն, մի ընդունիցիս, զի զթոյգ նորա ասիցեն:

15. Որդեակ, առանց զինու ի ճանապարհ մի՛ երթիցես, զի մի թշնամին թո պատահեսցէ քեզ և կորնչիս:

16. Որդեակ, որպէս վայելուչ է ծառն պտղովք և ոստօք և լերինք անտառախիտ մայրօք, այնպէս վայելուչ է այր և կին, որդի և եղբայր, ազգական և բարեկամ և ամենայն զարմբ:

17. Որդեակ, առն որ ոչ գոյ կին, որդի և եղբայր, ազգական և բարեկամ, զնա երկար արհամարհեն: Եւ նման է նա ծառոյ, որ յանցըս ճանապարհի իցէ, և ամենեքեան, որ անցանեն ընդ նա, տերեւաթափ և ճղակոտոր առնեն զնա:

18. Որդեակ, մի՛ ումեք ասել շար և մի՛ լինիր շատախօս առաջի տեան թո, զի մի անարգեսցիս ի նմանէ:

19. Որդեակ, յաւուր զոհից թոց մի՛ խոտորիր: Գուցէ ոչ հաճեսցի տէր ի զոհս թո, զոր առնես:

13 Ven զորդիք ի ծեծ փխ զգան որդույ թո, ծեծ փխ գանն, C_{3,4} ազբն ի փխ աղբիւր, C_{2,3,4} և որպէս փխ կամ, C₄ ի իշուն ոտքըն փխ յոտն իշոյ, C₄ (Ven?) ծեծ տղային փխ գանն կտրճին, Bod չիք՝ այնպէս-կտրճին, C₄ (Ven?) զի թէ ծեծես գաւազանաւ մի կամ երկուս նայ խելաւքանայ հանդարտութեամբ ոչ մեռանի (Bod և 58 ինչպես բնագրում), C₅ չիք՝ և ի սպանումն, C₂ կոխումն փխ բեկումն:

14b C₄ որդեակ զթշնամոյն, C₄ չիք՝ զբան (Bod ունի զբան), Bod թո որ ասիցէ քեզ փխ որ ասեն, C_{2,5} ասէ փխ ասեն, C₃ թշնամուն, C₅ ընդունիս, C₃ ասիցեն և նա ևս ոչ ընդունի, C₄ նոքայ փխ նորա:

15 C₂₋₅ երթար փխ երթիցես, Canon զինու ի գիշերի, C₃ հասանի կամ պատահէ փխ պատահեսցէ:

16 Ven չիք՝ և կին, C₄ զարմիք, C₃ Bod 58 չիք՝ և ամենայն զարմբ:

17 C₄ որոյ փխ առն որ, կամ որդի կամ եղբայր և, C₄ յերկար ամաւք փխ զնա երկար, C₃ որ ի ճանապարհի, որք անցան:

18 C_{2,4,5} շատախօս լինել:

19 C₄ չիք՝ թոց, C₄ չիք՝ զոր առնես (58-ը ունի):

20. Որդեակ, մի՛ թողուր զլալիսն և երթար ի հարսանիսն, զի ամենեցուն մահ առաջի կայ, և պատուհասն մեծ է:

21a. Որդեակ, մատանի ոսկի, որ չէ քո, մի՛ դներ ի մատին քո:

21b. Եւ մի՛ ագանիր բեհեզս և ծիրանիս, որ չէ քո:

21c. Կամ ձի, որ չէ քո, մի՛ հեծանիր, զի ծաղր առնեն զքեզ տեսողքն և որ գիտեն զքեզ:

22. Որդեակ, թէպէտ և քաղցեալ իցես, հաց, որ չէ քո, մի՛ ուտիցես:

23. Որդեակ, մարդ, որ զօրաւոր է քան զքեզ, մի՛ հակառակիլ ընդ նմա: Գուցէ սպանանիցէ զքեզ:

24. Որդեակ, ճմլեա և մաշեա զլարն ի սրտի քում և բարի լինի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ, և ըոզակիս կամօքն աստուծոյ:

25. Որդեակ, թէ բարձր են սեմք տան քո երկան իբրև կանգունս է, յորժամ մտանես, խոնարհեցո՛ զգլուխ քո:

26. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռովն մեծ և տար փոքրովն և ասես թէ շահեցայ, զի աստուած ոչ տայ, այլ բարկասցի, և դու սովամահ կորիցես:

27. Որդեակ, մի՛ երդնուր սուտ, զի մի աւուրս քո պակասեսցին:

28. Որդեակ, օրինացն աստուծոյ ունին դիր և ի չարէն մի՛ երկրնչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդկան:

29. Որդեակ, ի բազմութիւն որդւոց քոց մի՛ խնդասցես և ի պակասելն նոցա մի՛ տրտմեսցիս:

30. Որդեակ, որդիք և ստացուածք աստուծոյ շնորհին: Աղքատն մեծանայ և մեծատունն աղքատանայ, խոնարհն բարձրանայ և բարձրն խոնարհի:

21c C_{3,4} հեծնուլ (Bod հեծեր, Canon հեծնեբ), C₄ հեծնուլ զնա, չիք՝ և որ գիտեն զքեզ (Bod ի գիտելն զնա, 58 որ գիտեն զքեզ):

22 Canon թէպէտ և կարի, Bod թեպէտ և յոյժ:

23 C_{3,4} չիք՝ մարդ (Bod 58 ունի):

24 C₃ և շահիս դու յաստուծոյ փիս և ըոզակիս կամօքն աստուծոյ:

25 C₂₋₅ շեմք, C₃ չիք՝ երկան, C₄ չիք՝ տան քո (Bod 58 ունի), C₄ յերկնան փիս երկան, C₃ յորժամ ի տունն, մտանես և ելանես,

26 C₃ մեծ կշռով, C_{3,4} փոքր կշռովն, C₃ ասել, Bod 58 չիք՝ այլ բարկասցի, C_{3,4} կորնչիս:

27 C₂ աւուրք, C₃ աւուրք, C₄ յաւուրք քոց, Bod 58 յաւուրք քո՛ պակասցեն ի վերայ երկրի:

28 C₃ երկիր փիս մի երկնչիր, C₄ մարդոյ:

30 C_{1,4} խոնարհանայ փիս խոնարհի, C_{2,5} խոնարհի այլ երզ ոտիւք և տես աչաւք... (Այդպիսով հաշորդ խրատն անիմաստ ձևով միակցվել է նախորդին):

31. Որդեակ, եթէ ընկերն քո հիւանդանայ, մի՛ ասեր թէ զինչ տանիմ նմա, այլ երթ ոտիւք և տես աչօք, զի լաւ է նմա, քան զի քանքարս ոսկւոյ և արծաթոյ:

32a. Որդեակ, վասն շարախօսութեան ոսկի և արծաթ մի՛ առնուր. զի գործքն մահաբեր է և շար յոյժ:

32b. Եւ մի՛ հեղուր արիւն արդար ի տարապարտուց, զի մի հեղցեն զարիւն քո փոխանակ արեան նորա:

33. Որդեակ, պահեա զլեզու քո ի շարախօսութենէ և զաչ քո յարատ հայելոյ, զձեռն քո ի գողութենէ, և բարի լինի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ: Զի որ գողանայ ոսկի կամ այլ փոքր իրք, պատուհասն մի է և սպանումն:

34. Որդեակ, մի՛ շնար ընդ կնոջ ընկերի քո, զի մի բարկասցի աստուած և այլքն շնան ընդ կնոջ քո:

35. Որդեակ, մի՛ առնուր կին այրի, զի յորժամ բանս ինչ լինի և ասիցէ. Աւա՛ղ զառաջին այլն իմ, և դու տրտմիս:

36. Որդեակ, եթէ վրէժ հասանիցէ քեզ, յաստուծոյ մի՛ խոտորիր և տժգոհիր, զի մի բարկասցի աստուած և այլ խստագոյն ի տարժամ սատակէ զքեզ:

37. Որդեակ, մի՛ սիրեր զորդին քո, առաւել քան զծառայքն, զի ոչ գիտես եթէ ի նոցանէ է՞, որ լինի քեզ պիտանի:

38. Որդեակ, խաշինքն, որ ի գիհեն ի զատ գնան, գայլոց մասն լինիցին:

31 C₂¹⁵ չիք՝ եթէ-նմա, C₄ եթէ բարձր են շէմք տան քո և ընկերն քո հիւանդանայ (Bod. 58, Canon չիք՝ բարձր-քո և) փխ եթէ ընկերն քո հիւանդանայ:

32a C₂¹⁵ շարախօս փխ շար յոյժ:

32d C₄ հեղցի:

33 C₃ փոքր ինչ պատուհաս մեծ է, C₄ պատուհասն և սպանումն մի է:

34 C₃ բարկասցի քեզ, զի մի և այլք շնաոցեն փխ և այլքն շնան ընդ կնոջ քո, C₄ շնանան:

35 C₃ լինիցի, C₁ չիք՝ աւաղ:

36 C₂¹⁵ ճըշկոհիր, C₃ ճըճգոհար, C₄ ճըճգոհիր, C₃ մահ տարժամու սատակեսցէ զձեզ:

37 C₂¹⁵ զծառայն քո, C₃ զծառայս քո, որն փխ է որ, C₄ եթէ ո ի նոցանէ պիտանի լինի քեզ (Ven չիք՝ ո Bod լինի բարի, 58 եթէ ի նոցանէ որ լինի քեզ պիտանի) փխ եթէ-պիտանի:

38 C₁ գեհենէ փխ գիհեն, C₃ բաժին լինին փխ մասն լինիցին:

39. Որդեակ, դատեա զդատաստան արդար ի մտի քում և զծերսն պատուեա, զի ի մեծ դատաւորէն դու պատուեսցիս և լինի բարի:

40. Որդեակ, մի՛ հպարտանար յաւուր մանկութեան քո, զի մի կորուսցէ զքեզ մանկութիւն քո:

41. Որդեակ, ընդ դատախազին առաջի դատաւորին մի՛ ցասմամբ խօսիր, այլ իմաստութեամբ:

42. Որդեակ, մի՛ տար թոյլ ընկերին քո կոխել զոտն քո, զի մի համարձակեալ կոխեսցէ զպարանոց քո:

43. Որդեակ, եթէ խնդրեսցես յաստուծոյ բարի, նախ զկամս նորա կատարեա պահօք և աղօթիւք, և ապա կատարին խնդրուածք քո ի բարին:

44. Որդեակ, լաւ է անուն բարի, քան զտեսակ ցանկալի, զի գեղեցկութիւն ապականի, և անուն բարի յաւիտեան մնայ:

45. Որդեակ, լաւ է կոյր աչօք, քան զկոյր մտօք, զի կոյր աչօք արագ ուսանի զերթեկեկ ճանապարհին, իսկ կոյր մտօքն թողու զուղղորդ ճանապարհն և երթայ ընդ կամս իւր:

46. Որդեակ, լաւ է աղքատութիւն ժողովել, քան ի մեծութիւն ցրուել:

47. Որդեակ, քննեա զբանն ի սրտի քում և ապա՝ ի վեր հանիցես, զի թէ փոխես զբանն՝ քաղցր լինի:

48. Որդեակ, եթէ լսես քան շար յումեքէ, թաքո զնա ի սրտի քում կանգունս է, զի այն շարն մեռանի և ի բարին կատարի:

49. Որդեակ, մի՛ ընդ վայր ծիծաղիր, զի ընդ վայր ծիծաղիլն կուի է, և կուին սպանումն է և մահ:

39 C₁ արդարութեան փխ արդար, C₃ չիք՝ և լինի բարի, C₄ լինի քեզ:

41 C_{3,4} դատախազին քո, C₃ դատաւորաց, C₃ բարկութեամբ մի խօսիր այլ հեղութեամբ և յաղթեսցես դու նմա փխ մի-իմաստութեամբ, C₄ ցասմամբ մի խաւսիր զի մի անզգամ և անմիտ կոչեսցիս (Bod անպիտան երեկեսցիս փխ անմիտ կոչեսցիս) այլ գոր (Bod չիք՝ գոր) հարցանէ պատասխանի քաղցրութեամբ տացես և զդատաստան նորայ ի գլուխ նորայ կուտեսցես փխ մի ցասմամբ-իմաստութեամբ:

42 C₃ գտուն փխ գտն, զպարանոց փխ զպարանոց քո:

43 C₃ չիք՝ ապա:

45 C₃ քանդի աչօք կուրն, C₃ մտօքն կուրն, C₄ ըստ փխ ընդ:

46 C_{3,4} աղքատութեամբ, չիք՝ ի, մեծութեամբ:

47 Bod քննեա զբարի, C₃ հան գնա փխ հանիցես, զբանն և ընտրեա զբարին, C₄ վերայ հասանիցես փխ վեր հանիցես:

50. Որդեակ, բան սուտ և ստախօսութիւն որպէս արճիճ ծանր է, բայց յետ սակաւ աւուրց ի վերայ ջրին զայ, որպէս տերև ծառի:

51. Որդեակ, յայտնեա զփոքր խորհուրդն բարեկամին քո և յետ սակաւ աւուրց գրգռեա զնա և անարգէ: Եթէ զայն խորհուրդն ոչ յայտնէ, ապա զմեծ խորհուրդն յայտնեա նմա և հաւատարիմ սիրելի պահեա զնա քեզ:

52. Որդեակ, առաջի թագաւորի և առաջի դատաւորի օգնական լեր ընկերին քո, զի ի բերանոյ առեւծոյ զերծուցանեա զնա, և լինի քեզ անուն բարի և փառք:

53. Որդեակ, եթէ եկեացէ թշնամին քո յոտս քո, թողութիւն շնորհեա նմա և ծիծաղեա ուրախութեամբ ընդ երեսս նորա և ընկալ զնա:

54a. Որդեակ, որ շկոչեն զքեզ, մի՛ երթար ի պատիւ և որ չհարցանեն, պատասխանի մի՛ տար:

54b. Ընդ հարուցեալ կամ ընդ սառուցեալ գետոյ մի՛ անցաներ, զի մի յանկարծամահ լինիցիս:

55. Որդեակ, փորձեա զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ: Եթէ կարօղ իցէ, ապա տուր զինչս քո ի ձեռս նորա:

56. Որդեակ, ի կոչնատանէն և ի հարսանեացն քան զքո ընկերն յառաջ ել և այլ մի՛ դառնալ յետս, զի անուն բարի առնուս և շառնուս վերք ի զլուխ քո:

57a. Որդեակ, կերա դառնիճ և արբի լեղի և ոչ էր լեղի, քան զաղքատութիւն:

50 C₁ Աւուր, Bod բայց պակաս յաւուրն, C₄ ծառոց:

51 C_{3,4} խորհուրդ քո, զայն փոքր, C₄ անարգէ զնա և (Bod զնա և տես), C₃ չիք՝ սիրելի, C₄ չիք՝ քեզ:

52 C₃ դատաւորի փխ առաջի դատաւորի, C₄ թագաւորաց, դատաւորաց, զի որպէս:

53 C₃ ընդունեա փխ ընկալ, C₄ զնա պատուով:

54a C₄ չիք՝ որ, երթալ, C₁ ուր փխ որ, Bod որ չի կոչիս ի պատիւ մի երթայր, C₄ ուր զքեզ:

54b C₄ և փխ կամ, C₄ անցանիցես, C₁ անընկամահ փխ յանկարծամահ, Ven անընկամահ լինիս, C₃ մեռանիս անմահ փխ յանկարծամահ լինիցիս, C₄ մեռանիցես փխ լինիցիս:

55 C_{3,4} և թէ փխ եթէ, C₃ իցէ տանել, C₄ ձեռին:

56 C₃ դառնաս, C_{3,4} չիք՝ յետս (Ven ունի). Ven չիք՝ բան-ընկերն, Canon էնպէսայ որ անուշ իւզով օծեցիր զզլուխ քո (C₄-ի մլուս ձեռագրերը՝ ինչպես բնագրում՝ զի անուշ-զլուխ քո: Մեզ անհասկանալի է որ ձեռագրին է պատկանում զի անուշ քո փխ զի անուշ բերերվածք, որը, ինչպես նշում է Կոնիքերը, համընկնում է ասորականի հետ):

57a C_{3,4} դառն փխ լեղի:

57b. Բարձի աղ, բարձի արձիճ և ոչ էր ծանր, քան զպարտքն, զի թէպէտ ուտէի և ըմպէի ոչ կարէի հանգչել:

57c. Բարձի երկաթ և քարինս ի վերայ ուսոց իմոց և լաւագոյն էր ինձ, քան զբնակիլն ընդ անգիտի և անմտի:

58. Որդեակ, թէ աղքատ իցես ի մէջ ընկերաց քոց, մի՛ յայտնեմ, զի մի արհամարհեսցիս ի նոցանէ, և բանից քոց ոչ լսեն:

59a. Որդեակ, սիրեա զկին քո, որպէս զմարմին քո, զի անձն քո է և կցորդ կենաց քոց և յոյժ աշխատանօք սնուցանէ զորդին քո:

59b. Եւ դու ուսո զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի սովորութեամբ վարեսցէ զկեանս իւր:

60. Որդեակ, զգաղտ բան կնոջ քո մի՛ յայտնեմ, զի տկար է և փոքրոզի և յայտնէ կարևորացն և դու արհամարհիս:

61. Որդեակ, եթէ գինի ըմպես, պահեա զլեզու քո ի շատախօսութենէ և բարի լինի քեզ, և կոչիս իմաստուն:

62. Որդեակ, զինչս քո ի մարդ առանց մուրհակի և վկայի մի՛ տար: Գուցէ ուրանայ և դու ապաշաւես:

63. Որդեակ, ի բարեկամէ ջումմէ մի՛ հեռանար: Գուցէ այլ ոչ գտանիցես այնպիսի խորհրդակից և բարեկամ:

64. Որդեակ, սիրեա զհայր քո, որ ծնաւ զքեզ և զանէծս հօր և մօր քո մի առցես, զի ի բարութիւն որդւոց քոց խնդասցես:

65. Որդեակ, լաւ է զի զողասցեն զինչս քո, քան թէ գտցեն ի վերայ քո գողութիւն:

66a. Որդեակ, առն, որում աստուած աջողեալ է, դու պատուեա զնա:

57b C₃,⁴ և փխ բարձի, Canon հանգչել մինչև հատուցէ զպարտսն:

57c C₃ բարձի երկաթ ինձ լաւ էր քան թէ բնակէի ընդ անմտի փխ բարձի-անմտի: C₄ երկար փխ երկաթ:

58 C₁ չիք՝ քոց, C₃ քան ընկեր քո փխ ի մէջ ընկերաց քոց, C₃ յայտնեմ նմ զաղքատութիւն քո:

59a C₁,²,⁴,⁵ սիրեա զմարմին քո և զկին քո փխ սիրեա զկին քո որպէս զմարմին քո, C₃ զի կցորդ է կենաց քո փխ զի անձն-քոց, C₃ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ զի սովորութեամբ վարեսցէ զկեանս իւր (Միակցվել եմ a և b խրատները, արտահայտելով անսովոր իմաստ):

59b C₂ սովորութեան վառեսցէ փխ սովորութեամբ վարեսցէ:

60 C₃ զաղտնիք սրտի քո փխ զգաղտ բան, C₄ բան քո կնոջ, C₃ է բնութեամբ, յայտնէ զնա:

61 C₃ ի գինի ըմպելն փխ թէ գինի ըմպես:

62 C₄ չիք՝ ի մարդ, C₃ չիք՝ մի տար-ապաշաւես:

63 C₃ չիք՝ այնպիսի:

65 C₃ գողութիւն ի քեզ:

66a C₃ որում և փխ առն որում, C₄ մարդ որ իրենն աստուած յաջողէ:

66b. Եւ յորժամ տեսանիցես զծերն, դու յոտն կացիր առաջի նորա և մեծարեա:

67. Որդեակ, խնամախօսութիւն մի՛ առներ, զի զբարին աստուծոյ յոզակէ տեսնուն և զմեջումն. ի քննէ:

68. Որդեակ, եթէ դադարեն գետք ի գնացից, կամ արեգակն լընթացից, կամ քաղցրասցի լեղի որպէս մեղր, կամ սպիտակասցի ազոան որպէս զաղանի, նոյնպէս թողցէ անզգամն զանզգամութիւն իւր, և անմիտն զգաստասցի:

70. Որդեակ, շունն, որ հետ քեզ գայ, քարամբ հալածեա զնա, որ ոչ գայ:

71a. Որդեակ, գործք բարի և պատարագ անբիծ հաճոյ է աստուծոյ:

71b. Եւ յամօթոյ, իբրև յաստուծոյ, երկիր:

72. Որդեակ, խորհուրդ չար և սիրտ առնող ի դիւին հակառակութեան է, և համբերութիւն հիմն է ծերոց և ամրութիւն հաւատոյ:

73a. Որդեակ, որ քեզ չար թուի, ընկերին մի՛ առներ:

73b. Եւ զոր չէ քո, այլոց մի՛ տար:

74a. Որդեակ, սիրեա զճշմարտութիւն և ատեա զաստութիւն:

74b. Պատուիրանացն աստուծոյ ունկն դիր և ի չարէ մի՛ երկընչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդոյ:

75. Որդեակ, ի մարդոյ չարէ և ի ստախօսէ փախի՛ր, զի ազահութիւն մայր է ամենայն շարեաց, և ամենայն շարիք ի լրբութենէ ծնանի:

66B C₅ ոտաց փխ յոտն, C_{3,4} մեծարեա գնա:

67 C₃ զի բարին և ըռզակն յաստուծոյ առնուն և զվատն ի քէն, C₄ յաստուծոյ և յըռջակէ, քննէ և ասեն զքո դեմ հանազն, C₅ զմեջումն, C₄ զչարն փխ զմեջումն:

68 C₄ լընթացից նորա, C₃ անզգամութիւն իւր անմիտն փխ անզգամն, զգաստասցի, Canon զգնացս իւր փխ զգաստասցի:

70 C₄ շուն որ թողու գտէն իւր և գայ գնեա քո (ven զկնի քո), C₅ արեամբ փխ քարամբ, Canon չիբ՝ որ ոչ գայ, Bod որ չի գայ:

71b Bod աշնպէս փխ իբրև:

72 C₄ ի սիրտ առնուն զիւրին (Ven և սիրտ, դիւին), C₃ առն նենգաւորի հակառակութեան է փխ առնուլ-է, գործոց փխ ծերոց (ven, 58 ծերոց), C₃ բայց համբերութիւն հիմն է հաւատոյ փխ և-հաւատոյ:

73a C₃ որ ինչ, C_{3,4} ընկերին քո զու (Ven 58 չիբ՝ քո զու):

74a C₄ ատեա զանօրէնութիւն և (Ven, 58 չիբ):

74b C₃ շարեացն, երկիր փխ մի երկնչիք, Ven վախել փխ երկնչիք, C₃ եղիցի քեզ փխ է մարդոյ:

75 C₃ ստախօսէ երկիր և, Bod, 58 ստախաւսութենէ, C₃ ստախօսութիւն փխ ազահութիւն, Bod մեղաց փխ շարեաց, C₃ չիբ՝ և-ծնանի:

76. Որդեակ, զդատաստան մի՛ սիրեր: Թէպէտ և յաղթես ոսոխին, սակայն յաստուծոյ դատաստանէն երկի՛ր:

77. Որդեակ, որ ըզորդ է մտօքն՝ արեգակն է լուսաւոր և որ նենգ է սրտիւ՝ խաւար է մթացեալ:

Որ առատ է սրտիւ՝ լի է ողորմութեամբ և որ ազահ է, թէպէտ և ունի ինչ, յիմար է:

78. Որդեակ, ի տուն արբեցողի մի՛ մտաներ և թէ մտանես, մի՛ յամեր, զի ի բարուց քոց ունայն և դատարկ մնաս:

79. Որդեակ, զընկեր քո ի մօտոյ կամ ի հեռաստանէ մի՛ բամբասեր, զի բանք շար շուտ և փութով հասցէ ի տէր:

80. Որդեակ, հրամայեալ է աստուած զգինին վասն ուրախութեան, բայց ի տեղիս բողանոցի և այլ վատթար և անպատշաճ տեղի. լավ է աղբ ըմպել քան զգինի:

81. Որդեակ, այր արբեցող այնպէս կարծէ ի միտս իւր, թէ ես քաջ եմ և զամենայն զոր և ինչ խօսիմ. իմաստութեամբ խօսիմ: Ոչ գիտէ, թէ հանդիպի առն քաշամտի, որ ի շօշափել ձեռաց իւրոց յերկիր կործանէ զնա և ձգէ:

82. Որդեակ, թէ տեսանես զթշնամին քո գլորեալ, դու տրտմեա ի վերայ նորա, զի բարեկամ առնես, ապա թէ ծաղր առնես, յորժամ կանգնի, շար հատուցանէ:

83. Որդեակ, այր արբեցող այնպէս կարծէ, եթէ երկիրս ի շուրջ է ի գալ, ոչ գիտէ, եթէ գլուխն իւր խելագարեալ է: Քանզի որպէս մայր է երկիր ամենայն պտղոց և պտղաբերաց, նոյնպէս մայր է գինին ամենայն շարեաց: Անխտիր ախտիւ ախտանալ տայ և անողորմ սպանանել տայ, խելագարել տայ զմարդն և յանասնոց բնութիւնն փոխէ:

76. Canon, զդատաստան անիրաւութեան, C₄¹⁵ սիրեր զի (C₄ սիրել):

77 C₁, 58 խորդ փխ ըզորդ, C₄ ողորդ, արեգակն նման, C₃ չիք՝ մթացեալ, աստուածաման է ողորմածն փխ լի է ողորմութեամբ, անողորմն փխ և որ ազահ է:

79 C₃ շար և զբողութիւնք, շուտ և փութ, C₂¹⁵, 58, Canon տէր և կռուիք, տէրն իւր:

80 Canon արար փխ հրամայեալ է, C₃ ի տեղիս տեղիս փխ ի տեղիս-տեղի:

81 C₃ արբեցողն փխ այր արբեցող, քան զինքն քաջ կայ փխ հանդիպի-ձգէ:

82 C₃ եթէ թշնամին քո գլորի տրտմեա այլ մի ուրախանար թէ ուրախանաս յորժամ կանկնէ քեզ շար հատուցանէ, C₂¹⁴¹⁵ առնես զնա հատուցանէ քեզ:

83 C₂¹⁵ շուտ փխ շուրջ, Canon, 58 շրջշրջէ փխ ի շուրջ է, C₅ գետինն փխ երկիր, C₁ մայր է գինին և փխ որպէս մայր է երկիր, C₂ չիք՝ մայր է -նոյնպէս, C₂⁵ Canon, 58 խելագրէ փխ տայ, խելագարել տայ:

84. Որդեակ, փախիր յերաշխաւորութենէ, ապա թէ երաշխաւոր կենաս, դու աշնպէս կարծէ, որ ի գրպանէ քումմէ տացես: Ոչ միայն տալն, այլև ճոխեն զմուրուսդ:

85. Որդեակ, ստախօս մի՛ լինիր, զի եթէ զքեզ ժամ մի սուտ գտանեն, երբ զդորդն խօսիս՝ սուտ հաշուին:

86*. Որդեակ, հեղցես զգինի քո և մի՛ ըմպել ընդ անզգամս և ընդ անօրէնս, զի մի՛ արհամարհեսցիս ի նոցանէ (?):

87*. Որդեակ, յառաջ սիրէ մարդ սուտ, բայց յետոյ ատելի լինի քեզ, զի բան սուտ որպէս լոր պարարտ է, բայց որ անմիտ է, նա կլանէ զնա (17):

88*. Որդեակ, մի՛ ասեր թէ տէրն իմ անմիտ է և ես իմաստուն, այլ համբերես նմա անմտութեամբ և առ իմաստուն ունիցես զանձրն մինչև այլ ոք գովեսցէ զքեզ (22):

89*. Արդեակ, ցածո զաչ քո և կակղացո զբարբառ բերանոյ քո և նայես ընդ ակամբ քո, զի մի երևեսցիս մարդկան անզգամ, զի եթէ աղաղակաւ տաճար շինէր, էշն ամէն օրն է դարպաս շինէր և շարտախ (45):

90*. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան զգէր բուծ մի յայլոց ձեռին:

Լաւ է ճնճղուկ մի ի ձեռին քո, քան զհազարս յերկինս թռուցեալ,

Լաւ է ուլ մի պատարագ ի տան քում, քան զուարակ մի ի տան այլոց (52):

91*. Որդեակ, մի՛ անիծաներ զոչդին քո, մինչև տեսանես վաւշան նորա և մի՛ արհամարհեսցես, մինչև տեսանեսցես զկատարածն և զվաղշանն և զշահն (54):

92*. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բան խրատական և իմաստնասցիս: Եւ եթէ հարցանիցես զայր անմիտ բանիւք բազմօք, նա ոչ իմանայ (64):

84 C₃ կարծիր թէ գրոց բան քո տաս փխ կարծէ-զմուրուսդ, C₂ չիք՝ քումմէ-տալն, Canon, 58, C₅ քո տաս, ի գրպանէ փխ տալն:

85 C₂ Canon, 58 հաշուին և ոչ հաւատան:

86* Par 58 չիք՝ խրատը, Ven հեղցես զգինին և, անզգամին և անաւրինին:

87* 58 չիք՝ խրատը, Bod և տես եթէ փխ բայց:

89* Ven տաճար լիներ, Canon, 69 տուն փխ տաճար, Ven ապարան փխ դարպաս:

90* Ven, Canon յերկինս, Ven ի տան քում պարարտ:

92* Ven բան խրատական, Bod բանս իմաստութեան:

93*. Որդեակ, եթէ զայր իմաստուն առաքես ի բան, մի՛ ինչ պատուիրել, ինքն կատարէ զբանն: Ապա թէ զանմիտն առաքես, առաջի բազում մարդկան պատուիրէ և կամ դու զնա և զնա մի՛ յղեր (65):

94*. Որդեակ, մարդ որ ստացուածք և ինչք բազում ունի, կոչեն՝ զնա իմաստուն և առաքինի, և որ ինչք պակաս ունի, կոչեն զնա անմիտ և անարգ, և ոչ ոք պատուէ զնա (68):

95*. Որդեակ եթէ առաքէ տէրն քո, թէ բեր սպտուր, խազող մի՛ բերել նմա, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհասն սպտուրին ոչ թողու (72):

96*. Որդեակ, լաւ է բան իմաստնոյ յարեցութեան, քան զբան անմտի ի ծարաւութեան կամ լրջութեան:

Լաւ է ծառայ զորդ, քան ազատ և սուտ: :

Լաւ է բարեկամ մօտեոր, քան եղբայր հեռաւոր (73):

97*. Որդեակ, ընդ առն ունեորի և ընդ գետոյ յարուցելոյ մի՛ հակառակել, զի ազահ մարդոյ աչքն ոչ լցվի քաւել թէ հողով (81):

Որդեակ նախան ի միտ առ զխրատս և մի՛ մոռանար:

97* C₃ մոռանար զհարցումն թագաւորաց, Canon, 58 և ես ասեմ ցնաթան որդեակ ի միտս քո փխ որդեակ-ի միտ:

Հուտայ և Բաղիայն հարցան ի Խիկարն, և ասէ Խիկար ի նաթան.

1. Չորս իրք զմարդոյն աշաց լոյսն շատացնէ.

5 Նախ՝ ի վերայ ծաղկանց հայիլն, Երկրորդ՝ բոկիկ զկանայն կոխել, երրորդ՝ ի հետ շրթն ի վեր գնալ, չորրորդ՝ զիւր բարեկամն տեսնուլ:

2. Դարձեալ չորս իրք զմարդն զիրացնէ և առողջ պահէ.

10 Նախ՝ վուշ հագնիլն, Երկրորդ՝ լսել բան հանց որ իւրն դուր գայ, երրորդ՝ ի տանէ սիրտն առողջ լինայ, չորրորդ՝ զհեռաւորն բարով տեսանէ:

3. Դարձեալ Դ իրք են, որ զմարդոյն հարկիքն աւելցնէ.

15 Նախ՝ ամէն բարի խօսելն, Երկրորդ՝ խոնարհ կենալն, երրորդ՝ պակաս խօսելն և չորրորդ՝ ամաչէ ի մեծէ և ի փոքրէ:

15 4. Դարձեալ չորս իրք են, որ զմարդոյն երեսին ջուրն տանի.

Նախ՝ ի սիրոյ տիրութիւնն շատախօսիլ, Երկրորդ՝ ամէն բան ի սրտի ներս առնուլն, երրորդ՝ զոր չգիտենայ պարծենայ, թէ գիտեմ, չորրորդ՝ ստախօսութիւն:

20 Հարցին ի Խիկար, խաւսին, թէ երկիրս ինչ կայ քաղցր: Պատասխանի ասէ. Ամօթ երեսացն: Որ ամօթ ունի, քաղցր է նա, զի ամենայն շարիք ի լրբութենէ ծնանի:

Այս է խրատն, զոր ուսուցի ես՝ Խիկար, նադանայ:

17 Bod չիք՝ շատախօսիլ, C₅ տիրութիւնն շատախօսելն:

18 C₃ բարի չխօսելն փխ ի սրտի ներս առնուլն, C₄ և զոր ոչ գիտենայ պարծենայ (չիք՝ Bod, 58), ամէն բան թաքուցանելն յարել ի ներս ընկնելն և զոր ոչ գիտէ ի ներս ընկնի և ասէ (չիք՝ Ven) փխ ամէն բան-պարծենայ:

19 58 ստախաւսէ:

20 C_{2,4,5} Պիտաբխաւսին փխ Խիկար խաւսին:

22 C₄ լրբութենէ և անմտութենէ:

Ձայս ամենայն ուսուցի Նադանայ, քեռորդոյ իմոյ, ես՝
 հիկար, դպրապետս Սենեքարիմայ արքային: Եւ այսպէս կար-
 ծէի ի մտի իմում, եթէ զուսումն և զխրատն, զոր ուսուցի Նա-
 դանայ, կացցէ և մնասցէ և պահեսցէ ի մտի իւրում: Ոչ գիտէի
 5 եթէ զբանս իմ անտես արասցէ և հոսեսցէ որպէս զփոշի ընդ-
 դէմ հողմոյ:

Ձայս եղեալ ի մտի իւրում, եթէ հայրն իմ հիկար կենդա-
 նի է և ծերացեալ յոյժ և հասեալ է ի դուռն գերեզմանին, զա-
 ռածեալ են միտք իւր և պակասեալ են խորհուրդք իւր և ոչինչ
 10 գիտէ, սկսաւ Նադան վատնել զինչս իմ ի կորուստ: Ոչ խնայէր
 ի ծառայս իմ և յաղախնեայս իմ և տանջէր զնոսա և սպանա-
 նէր և կոտորէր զծիս և զջորիս և զերիւարս իմ և զընտիր ըն-
 տիրս ի հօտէ իմմէ սատակէր:

Եւ իբրև տեսի զՆադան քեռորդին իմ զգործս իմ այլ-
 ալեկաց և զինչս իմ վատնեաց, խօսել սկսայ և ասեմ. Ի բաց
 կաց յընչից իմոց և մի՛ մերձենար: Գրեալ է յառակոն, եթէ
 15 ձեռք որ ոչ են վաստակեալ, ակն նորա մի խնայեսցէ:

Եւ երթեալ պատմեցի տեառն իմոյ: Եւ նա կոչեաց զՆադան
 և ասէ. Որչափ հիկար կենդանի է, յինչս նորա մի՛ ոք մեր-
 20 ձեսցի:

Յայնժամ ետես Նադան զԲուզան եղբօր իւրոյ, զոր սնու-
 ցեալ էր ի տան իմոյ և ասէ. հիկար հայր իմ ծերացեալ է և
 բանք նորա անհամացեալ:

1 C₃ Նաթանայ քեռ որդւոյն իմոյ:

2 Սինիքարիմայ:

4 C_{2,5} շիք՝ և պահեսցէ, C₅ սրտի փխ մտի:

8 C₃ ծերացեալ է յոյժ (58 և 92 կենդանի է և ծեր) փխ կենդանի-յոյժ:

10 C₄ գամենայն ինչս (92 զինչս, Bod զինչս նորա),

12—13 C₃ զխաշինս իմ կորուսանէր փխ զընտիր-սատակէր:

14—15 Canon այլափոխեաց Նաթան գործս իւր, Bod այրեաց փխ այլալեկաց:

16 C₃ ամենայն ընչից:

17 C₄ ոչ խնայէ (92, Canon մի խնայեսցէ, Bod յինչ այն) փխ մի խնայեսցէ:

18 C_{1,2,5} 92 պատմեցին, Bod, Canon պատմեցի Սինիքերիմա:

19—20 Ven մի մերձեսցիս, Canon մի մերձենար:

21 C₁ շիք՝ զԲուզան, C_{2,5} Փութան, Ven 92 զԲուզան, Bod Բաւզան, C₃ զԲութան:

Եւ ես իբրև լուա գայս ամենայն, յընչից իմոց ի բաց արարի զնա:

Եւ խորհուրդ արարեալ Նադան շարութեան ի մտի իւրում, գրեաց յանուն իմ թուղթ առ թշնամին Սենեքարիմայ, արքային Նինուէի և Ասորեստանի: Եւ ասէր այսպէս. «Ես՝ իհիկարս, դպրապետ Սենեքարիմայ, արքային Նինուէի և Ասորեստանի, առաքեցի առ Եգիպտոցուց թագաւորիդ: Եթէ յորժամ գիրս ի քեզ հասանի, գումարեսցես զզօրս քո և եկեսցես ի դաշտն Արժրունեաց, որ օրն ԻՅ լինի ի հրոտից, և ես հնազանդեցուցից զաշխարհս ասորոց և տաց զթագաւորն Սենեքարիմ ի ձեռս քո առանց աշխատանաց, զի կալցես զնա»:

Եւ նմանեցուցեալ էր զձեռագիրն ձեռագրի իմոյ և կնքեալ մատանեալ իմով:

Եւ յորժամ խնդրեցին զամենեքեանն երթալ ի տունս իւրեանց, Նադան մէն մնաց առաջի թագաւորին: Եւ ասէ Նադան ցթագաւորն. Արքայ, յաւիտեան կաց, զի զաղուհացդ, զոր կերեալ եմ ի տան քո, ինձ քաւ լիցի տեսանել զչարիս առաջի քո: Իհիկար հայրն իմ, որ ի պատիւ և ի մեծութեան քում էր, ստեաց ինձ և քեզ և եղև ի կողմն թշնամեաց քոց:

Եւ առեալ կարդաց զհրովարտակն առաջի թագաւորին, զոր ինքն էր գրեալ:

3 C₄ սրտի փխ մտի:

4 Bod չիբ՝ գրեաց-թշնամին, Ven չիբ՝ առ թշնամին:

4—5 C_{2,5} չիբ՝ արքային Նինուէի և Ասորեստանի:

5 C₃ եւ պատճեն գրոյն էր այսպէս փխ և ասէր այսպէս:

6 C₃ արքային յոյշ լիցի արքային, C₄ չիբ՝ Նինուէի և Ասորեստանի:

9 C₃ Արժրունաց, Canon Արժունեաց, C₁ Ե փխ ԻԵ, C_{3,4} հրոտից ամսուն փխ ի հրոտից:

10 Ven, 92 Սինիքարիմ, C₄ զաթոռն Սինիքարիմայ ի ձեռն փխ զթագաւորն Սենեքարիմ ի ձեռս:

14 C₃ բամբն փխ զամենեքեանն, C₄ զաւրքն թագաւորին գնալ, փխ զամենեքեանն երթալ:

15 C₃ մնաց փխ մէն մնաց, C₄ միայն փխ մէն:

15—16 C₄ չիբ՝ Նադան ցթագաւորն:

16 C₁ Ven չիբ՝ արքայ, 92 թագաւոր փխ արքայ:

17 C₃ քո և ծածկել:

19 C₄ քոց և թուղթն զոր գրեալ էր Նաթան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ էր զձեռագիրն իմոյ ձեռագրին:

20 Bod կնքեալ փխ գրեալ:

Եւ իբրև լուաւ թագաւորն, տրտմեցաւ յոյժ և ասէ. Զի՞նչ մեղանք եմ արարեալ ես խիկարին, որ այսպէս արար ընդ իս:

Եւ վաղվազակի գրէ Նադան հրամանաւ արքային, թէ յորժամ ընթեռնուս զգիրդ, գումարեացես զզօրս քո և եկեսցես ի դաշտն Արծրունեաց, որ օր ին լինի հրոտից ամսոյ և իբրև տեսցես, ճակատեսցես ընդդէմ իմ, քանզի հրեշտակք փարաւնի առ իս են եկեալ, զի տեսցեն զզօրս իմ:

Եւ եբեր զթուղթն առ իս, և ինքն գնաց առ թագաւորն: Եկաց առաջի նորա և ասէ. Մի տրտմիր, ով արքայ, այլ յաւիտեան կաց, երթիցուք ի դաշտն Արծրունեաց և տեսցուք թէ այդպէս իցէ, ապա զինչ հրամայեալ ես լինի:

Եւ առեալ Սենեքարիմ զզօրս իւր, եկն ի դաշտն Արծրունեաց և եգիտ զիս զօրօքն իմովք: Եւ ես ճակատեցի ընդդէմ նորա, որպէս և հրամայեալ էր:

Եւ իբրև ետես արքայն, տրտմեցաւ յոյժ:

Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ. Մի՛ տրտմիր, արքայ, այլ երթիցուք ի տուն, և ես ածից զհայրն իմ խիկար առաջի քո:

Ասէ արքայն ցնադան. Եթէ ածես զհայրն քո խիկար առաջի իմ, պարգևս մեծամեծս տամ քեզ և ի վերայ ամենայն գործոց իմոց հաւատարիմ կացուցից քեզ, և զամենայն գործ արքունեաց վճարես ճարտարութեամբ:

Եւ արքայն դարձաւ յապարանս իւր:

2 C₃ խիկարայ:

3 C₃ արքային այսպէս, Ven թագաւորին, Bod արքային թուղթ:

5 C₁ Ե փիս Ին:

9 C₃ չիք՝ այլ:

9—10 C₄ եկ փիս յաւիտեան կաց (92 յաւիտեան կաց փիս եկ):

12—13 Canon և առեալ Նաթան զարքայն և գնաց ի դաշտն Արծրունեաց:

13 C₃ ետես փիս եգիտ:

15 C_{2,5} չիք՝ արքայն, արքայն փիս յոյժ:

18 D_{3,4} չիք՝ զհայրն քո: Ven չիք՝ խիկար, C₃ և ածից խիկար առ քեզ:

18—19 C₃ առ իս փիս առաջի իմ:

18—21 C₃ ասէ թագաւորն թէ ածիցես խիկար առ իս մեծ պարգևք առնուս յինէն ի վերա ամենայն իրաց կացուցից քեզ և գործ արքունեաց իմոց քեզ լիցի վճարն փիս ասէ-ճարտարութեամբ:

21 C_{2,5} քեզ վիճառես, C₄ քեզ վիճարեցին (Bod ի ձեռս քո, Ven քեզ վիճարեն, 92 քեզ վիճարես, Canon գործք քո վիճարեցին) փիս վճարես:

Եւ Նազան քեոորդին իմ եկն առ իս և ասէ. Սենեքարիմ արքայն առաքեաց զիս առ քեզ և ասէ. Եկն առ իս, ի միասին ուրախ լինիցիմք:

5 Եւ յորժամ գնացի, ասէ ցիս արքայն. Խիկար դպիր և իմաստուն, խորհրդակից իմ և իշխան իմ էիր և հրամանատու տանն Ասորոց և Նինուէացոց, և դարձեալ եղեր ի կողմն թըշնամեաց իմոց:

10 Եւ զթուղթն, զոր գրեալ էր Նազան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ էր զձեռագիրն իմոյ ձեռագրին, ետ արքայն առ իս և ասէ՝ ընթերցիր:

Եւ ես իբրև ընթերցայ, լուծաւ ամենայն անդամք իմ, և լեզու իմ որպէս մագաղաթ գալարեցաւ: Եւ ես ավիշեցայ և եղէ որպէս զմի յիմարելոց: Խնդրէի բան իմաստութեան և ոչ գտանէի տալ պատասխանի:

15 Խօսել սկսաւ Նազան և ասէ ցիս. Ի բաց կաց յերեսաց արքայիդ, ալևոր զառածեալ: Տուր զձեռն քո յերկաթ և զոտն քո ի կոճեղս:

Եւ արքայն դարձոյց զերեսս իւր յինէն և ասէ ցԱբուսմագ նախիպին իւրոյ. Տար, սպանանեա զանաստուած Խիկարդ և հեռացո զգլուխ դորա իբրև կանկունս ո:

20 Եւ ես անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի և ասեմ. Արքայ, յաւիտեան կաց, կամեցար զիս ի սպանումն և բանից իմոց ոչ անսացիր: Ես յանձնէ իմմէ գիտեմ, որ ոչինչ մեղայ և ի սրտի իմում նենգութիւն ոչ գոյ, անմեղ եմ և անպարտ: Արդ,

4—7 C₃ ասէ թագաւորն Խիկար հրամանատու իմ թագաւորութեանս իմ ազեկ դպրապետ և դարձեալ եղեր կողմն թշնամեաց իմոց փխ ասէ ցիս—իմոց:

11 Bod մարմինք անդամոց իմոց փխ անդամք իմ:

12 C₃ մօրադատ գլորեցաւ փխ մագաղաթ գալարեցաւ:

15—16 C₃ պատասխանի ետ Նազան և ասէ ցիս հետի կաց ի թագաւորէդ զառածեալ ծեր փխ խօսել—զառածեալ:

16 C_{2,4,5} գառածեալ և աղճատեալ:

18—19 C₁ ցԱբուսմագն իւր փխ ցԱբուսմագ նախիպին իւրոյ, C_{2,5} ցԱբուսմագ նաչի իւրոյ, 92 նախիպն իւր:

21 C₁ ասեմ ցարքայն:

24 C₄ չիք՝ և անպարտ:

ողորմեա ինձ և հրամայեա, զի ի դրան իմում սպանցեն զիս և զմարմինս իմ տացեն ի թաղումն:

Եւ թագաւորն հրամայեաց Աբուսամազայ, զի ի դրան իմում սպանցեն զիս:

5 Եւ իբրև ելի ի նմանէ, գրեցի թուղթ լալով առ Աբեստան կիինն իմ: Եւ ասեմ. Յործամ թուղթս ի քեզ հասանի, դու հանրնդ առաջի իմ գուսանս Ռ, և զգեցցին զգեստ սգոյ և դիցեն սուբ և լացցին զիս, զի ես տեսից աշօք իմովք զլալալիանս, որ լան զիս ի կենդանութեան իմում: Եւ դու արասցես հացս մեծամեծս, որ տաս դահճաց իմոց և խորտիկս գեղեցիկս առ ի յուտել և ի ըմպել:

Եւ Աբեստան կիինն իմ յոյժ իմաստուն էր և արար որպէս և հրամայեցի: Եւ ընդ առաջ և եմոյժ զնոսա և եղ սեղան առաջի նոցա և կերակրեաց զնոսա և ետ ըմպել նոցա զինիս հինս և անապակս, մինչև թմրեցան և ի քուն մտին:

Եւ ես և կիինն իմ անկաք յոտս Աբուսամազայ լալով: Եւ սացի ցնա. Աբուսամազ ընկեր իմ, հայեաց յերկինս և տես զաստուած աշօք քո և յիշեա զաղուհացն, զոր ի միասին կերեալ եմք և յիշեա զայն, որ մատնեցին զքեզ Սենեքարիմ արքային հօրն, և ես առեալ պահեցի զքեզ, մինչև արքայն խընդրեաց զքեզ և իբրև տարայ, առայ պարզևս մեծամեծս ի նմանէ: Արդ, պահեա զիս և հատո զփոխարէն երախտեաց իմոց, և լինի քեզ պարզևս մեծամեծս: Է մարդ մի ի բանտին և յոյժ

1 C₅ իւրոյ սպանցէ զնա փխ իմում սպանցեն զիս,
7 C₃ կանայս փխ գուսանս, C₄ կուսանս փխ գուսան, C₃ զգեստն քո փխ զգեստ սգոյ, C_{2,4,5} գիցեն ինձ:
12—13 C₄ զհրամայեալսն իմ կատարեաց փխ յոյժ—հրամայեցի (Ven, 92, յոյժ—հրամայեցի):
13 C₄ առաջ իմ:
15 C₃ արբեալ թմրեցան, C₄ թմրեցան և արբեցան:
18 C_{2,5} գաստուած քո:
18—20 Canon յիշեա զէք եզբայրութեան մերոյ և մի մեղանչել արեան իմոյ զի գիտես որ ես անպարտ եմ այլև յիշեա զայն որ հայրն Սենեքարիմայ ետ զքեզ ի ձեռս իմ ի սպանումն փխ յիշեա—հօրն:
19—20 Bod թագաւորին փխ արքային:
21—22 C₂₋₅ առ նա (C₄ առաջի նորա) պարզևս մեծամեծս ետ ինձ (C₃ վասն չմեռանելոյն քո) փխ առայ պարզևս մեծամեծս ի նմանէ:
22 C₄ չիք՝ փոխարէն (92 ունի):
23 C₄ մեծամեծս և փոխարեն քո բարուն փինի քեզ բարի, Bod քեզ փոխարեն աստուծոյ, C₃ չիք՝ և լինի—մեծամեծս, Ven, Bod իմ այր փխ մարդ մի, C₃ չիք՝ յոյժ:

նման է ինձ: Արիւն արար ի դրանս իմ և մահապարտ է, և ա-
նուն նորա Սենեքար կոչի: Արդ, տարցես զհանդերձս իմ ի
բանտն և զգեցուցանես նմա և սպանցես զնա և կատարես
զհրամանս թագաւորին:

5 Եւ իբրև զայս ասացի ցԱբուսմագ, զթացաւ ի վերայ իմ և
արար զկամս իմ, զոր ասացի նմա: Եւ զինուորք թմրեալք ի
քնոյ, զարդեան ի հասարակ գիշերոյ և սպանին զՍենեքար
ծառայն իմ և հեռացուցին զգլուխ նորա ի նմանէ կանկունս ձ:

10 Եւ ել համբաւս այս ի քաղաքս Ասորեստանեաց, եթէ Խի-
կար դպիր և իմաստուն մեռաւ:

3այնժամ Աբուսմագ ընկեր իմ և Աբեստան կին իմ արա-
րին ինձ տուն գետնափոր. երկայնութիւն նորա կանգունս է և
բարձրութիւն նորա հաւասար գլխոյ իմոյ, մերձ ի դրան սե-
մանց տան իմոյ: Եւ արկին զիս ի ներս և եզին առ իս հաց և
15 ջուր:

Եւ զնաց Աբուսմագ առ թագաւորն և պատմեաց, եթէ Խի-
կար սպանաւ: Եւ ամենեքեան, որ լսէին զմահն իմ, կոծէին և
ապաշաւէին և ասէին. Աւա՛ղ զքեզ, դպիր, ով է որ վճարէ
զգործս արքունեաց ճարտարութեամբ քո:

20 3այնժամ կոչեաց արքայն զՆադան և ասէ. Երթ արա լա-
լիք և սուր հօր քո:

Եկն Նադան և փոխանակ լալոյ ժողովեաց զգուսանս և
արար ուրախութիւն մեծ: Եւ զծառայս իմ և զաղախնեայս իմ

1—4 C₃ և նա նման է ինձ և մահապարտ է սպան զնա և կատարես զհրա-
մանս թագաւորին փխ և նման-թագաւորին:

7 C₄ գինոյ (Ven, 92 քնոյ) փխ քնոյ, C_{2,5} զՍնաքար, C₃ Սինաքար:

11 C₁ Աբերան փխ Աբեստան, C₂ Աբուստան, C₅ Աբուստան փխ Աբեստան:

11—15 C₃ 3այնժամ արարին ինձ տուն գետնափոր երկայնութիւն նորա է
կանգուն և բարձրութիւն նորա գլխահաւասար մերձ տան իմոյ և եզին զիս
անդ փխ յայնժամ- ջուր:

13 C₄ հասարակ փխ հաւասար (92 հաւասար):

13—14 C₄ սեմոց տանս (92 սեմանց տան):

17 Bod իմաստուն մեռաւ փխ սպանաւ:

18 C_{2,5} աւազ է:

19 C₄ զգործս քո:

20—21 C₄ լալիք գտան:

21 Bod շիք՝ և սուր:

22 Bod զգուսանս փխ զգուսանս:

չարաչար տանջէր դառնապէս, և Աբեստան կնոջէ իմմէ ոչ ամաչէր, այլ կամէր պոռնկել ընդ նմա, որ անուցեալ էր զնա:

5 Եւ ես ի գետնափոր տանն լսէի զլացն և զհառաջանս ողբոց ծառայից իմոց, և ես այլ լայի: Եւ ցանկայր անձն իմ սակա հացի և պատառ մսի և բաժակի: Եւ էի կարօտ ամենայն ընչից իմոց:

Եւ ամենայն բնակիչք Ասորեստանեաց և Նինուէացոց փախեան:

10 Եւ իբրև լուաւ զայս թագաւորն Եգիպտացոց, եթէ խիկար դպրապետն մեռաւ և Նինուէացոց աշխարհն և Ասորեստան փախեան, յոյժ ուրախ եղև: Եւ գրեաց թուղթ փարաւոն արքայն Եգիպտացոց առ Սենեթարիմ արքայն Ասորեստանեաց այսպէս. «Ողջոյն լիցի տերութեանդ և թագաւորութեանդ: Գիտութիւն լիցի քեզ, զի կամիմ շինել ապարանս ընդ երկինքն և ընդ երկիրս ի միջի կախ: Տես և առաքեա առ իս ճշմարիտ և ճարտար և իմաստուն այր, որ շինէ և այլ, զոր ինչ հարցանեմ, տայ պատասխանի, ապա թէ անփոյթ առնես, դամ և բառնամ զթագաւորութիւնդ և զերկիրդ աւերեմ»:

15 Իբրև լուաւ զայս թագաւորն, տրտմեցաւ յոյժ և առաքեաց ժողովեաց զնախարարսն իւր ի խրատ, թէ զինչ առնեմք: Ասեն նախարարքն. Ով թագաւոր, այլ ո՞վ տայ պատասխանի, բայց եթէ Նադան, որ ուսեալ է ի խիկարէն և զիտէ զդպրութիւն նորա և սնեալ է ի տան նորա: Նա կարէ տալ պատասխանի այդմ բանիդ, զոր գրեալ է արքայն Եգիպտացոց:

- 1 C₄ չարաչարէր (92 չարաչար) փխ չարաչար, դառնապէս յոյժ (92 չիբ՝ յոյժ):
2 Ven, Bod նաև փխ այլ:
3—4 C_{1,2}, 92 գհառաչն և գրոցն, C₅ գհառաչն և գողրոցն:
4 C₄ այլ ի հետ (92 չիբ՝ ի հետ):
5 C₃ մսոյ և զինոյ փխ մսի և բաժակի:
8 C_{2,5} 92 փախեան յինէն, Ven, Bod փախեան ի նմանէ:
9 C_{1,2,5}, չիբ՝ իբրև:
10 C₄ դպիր (92 դպրապետն), և ամենայն աշխարհս Ասորեստան փխ աշխարհն և Ասորեստան:
13 C₄ չիբ՝ լիցի 92 (ուցի), C_{2,5} տերութեանդ քո:
15—16 C₄ ճարտար այր փխ ճշմարիտ-այր (92 ճշմարիտ-այր):
17 Canon առնես զկամս իմ:
18 C_{2,5} թագաւորութիւն քո, C_{2,4,5} զերկիրն քո աւերեցից:
20 C₄ խրատ հարցանել (92 չիբ՝ հարցանել):
21 C₄ պատասխանի այդ բանիդ:
22 C₃ գտեալ փխ գիտէ:
20—24 Canon և նոքա տարակուսեալք առնն այդպիսի գործոյդ Խիկարն տայ պատասխանի և այժմ նաթան որ է ի տեղի նորա փխ ասեն-Եգիպտացոց:

Յայնժամ արքայն կոչեաց զՆադան և յայտնեաց զխորհուրդն և ետ հրաման, որ զհրովարտակն ընթերցաւ Նադան: Եւ իբրև կարդաց զթուղթն, ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ. Զայդ բանդ դիք և ոչ կարեն վճարել, կամ տալ պատասխանի, ես զի՛արդ կարացից վճարել:

5

Եւ իբրև լուաւ թագաւորն, յարեաւ ի յոսկոյ աթոռոյ իւրոյ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ, կոծէր ձեռք իւրով զերեսս իւր և ճողէր զմորուսն և ասէր. Աւա՛ղ զքեզ, Խիկար դպիր և իմաստուն, ի խօսս մարդկան կորուսի զքեզ, քանզի վճարէիր զգործս արքունեաց իմոց: Եթէ տայր որ զքեզ ինձ, ես տայի նմա զինչ և խնդրէր յինէն, այնչափ գանձ ոսկւոյ:

10

Իբրև լուաւ զայս Աբուսամազն, ընկեր իմ, եկաց առաջի թագաւորին և ասէ. Թագաւոր, յաւիտեան կաց: Որ զհրաման թագաւորին ոչ առնէ մահապարտ է, զի աստուծոյ հրամանքն և թագաւորին մի է: Դու զԽիկար հրամայեցեր սպանանել, և նա դեռ կենդանի է: Ասէ արքայն. Խօսեաւ Աբուսամազ ծառայ իմ և հաւատարիմ, եթէ զԽիկար կենդանացուցես ինձ, բեհեզս և ծիրանիս տամ քեզ և պարգևս մեծամեծս պարգևեմ քեզ:

15

Եւ Աբուսամազ, իբրև զսրաթռիչ հաւ, եկն առ իս և երաց

1 Ven, Bod չիք՝ զՆադան:

2 C₄ ի նա փխ հրաման (92 հրաման):

3 C_{2,5} զթուղթն Նադան:

4 C_{2,5} ինքն փխ դիք:

4—6 Canon այդպիսի դործդ շաստուածք ոչ կարեն առնել պատասխանի ոչ թէ մարդիկ իբրև լուաւ արքայն տրամեցաւ յոյժ յարեաւ փխ զայդ—յարեաւ

8 C_{2,5} զմորուսն իւր:

9 C_{2,4,5} քանզի դու, C₃ քանզի դու ճշմարիտ:

10 C₄ մերոց փխ իմոց:

11 C₃ զոր ինչ և խնդրիցէ գանձս ոսկւոյ և արծաթոյ:

19 C₄ ոսկոյ և արծաթոյ (92 չիք՝ և արծաթոյ):

12 C₃ անկաւ փխ եկաց:

14—15 Bod չիք՝ զի—մի է:

17 C₄ կենդանի ցուցես (Ven կենդանի բերցես, 92 կենդանացուցես):

18 Bod հագուցից փխ տամ:

17—18 C₃ կենդանի տաս ինձ և ես տաց քեզ բեհեզս և ծիրանիս ոսկի և արծաթ և մարգարիտս փխ կենդանացուցես—քեզ:

19 C₄ Աբուսամազ իբրև լուաւ զայս ի թագաւորէն (92 չիք՝ իբրև—թագաւորէն), C₃ եհաս փխ եկն:

զղուռն գետնափոր տանն և եհան զիս անտի, և էին երեսք իմ
այլագունեալ և զլուս իմ թաղկեալ և ըղնկունք իմ իբրև զար-
ծուոյ աճեալ:

5 Իբրև ետես թագաւորն, կորացոյց զգլուխն իւր և ամաչէր
հայել յերեսս իմ և հազիւ հայեցաւ յիս ամօթալից երեսօք, և
ասէ ցիս. Ով սիրելի և պատուական եղբայր իմ հիկար, երթ
ի տուն քո և դարմանեա զանձն քո աւուրս և և ապա՝ եկեսչիւր
առ իս:

Եւ արարի այնպէս: Եւ դարձեալ եկի առ թագաւորն:

10 Եւ ասէ թագաւորն. Մեղայ քեզ, հայր հիկար, ես քեզ ինչ
ոչ մեղայ, այլ նազան քեռորդին քո, որ սնուցեալ էիր:

Եւ ես՝ հիկարս, անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պա-
գի թագաւորին և ասեմ. Որովհետև տեսի զերեսս արքայիդ,
կենդանի եմ, և ամենայն շարիք ինձ ի բարի դարձաւ, որովհե-
տև եգիտ ծառայս քո հիկար շնորհս:

15 Եւ ասէ թագաւորն. Լուա՛ր, զայս, ո՛վ պատուական և բա-
րի հիկար, եթէ զինչ է առաքեալ և ասացեալ եգիպտացին,
քանզի բնակիչք նինուէի և Ասորեստանի փախեան:

Եւ ասեմ ցթագաւորն. Արդ, տուր քարոզ կարդալ ի դրան
20 արքունեաց քոց, եթէ հիկար կենդանի է, և ամենեքեան որ
լսիցեն, դարձցին ի տունս իւրեանց:

Եւ հրամայեաց թագաւորն քարոզ կարդալ, եթէ հիկար
կենդանի է: Եւ ամենայն բնակիչք նինուէի և Ասորեստանի
դարձան իւրաքանչիւր ի տեղիս իւրեանց:

25 Եւ ասեմ զթագաւորն Սենեքարիմ, եթէ վասն այդմ բանիդ,
որ առաքեալ է եգիպտացին, դու մի՛ հոգար, ես երթայց և տաւց
պատասխանի և զհարկն Եգիպտոսի բերից առ քեզ:

1 C₃ բանդին փխ գետնափոր տանն, C₂ գետնայխոր, C₃ և ետես գե-
րեսս փխ և էին երեսք:

2—3 Canon և հեր զլիսոյ իմոյ թաղկեալ էր և մազ մորուսիս փխ զլուս-
աճեալ:

4 Bod թագաւորն այսպիսի:

12 C₃ յայնժամ փխ և, C₄ չիք՝ խիկարս:

13 C_{3,2,5} որ ով փխ որովհետև:

15 C₃ շնորհս առաջի քո:

19 C₄ ցարքայն փխ ցթագաւորն:

21 C_{2,4,5} տեղիս փխ տունս, C₃ դարձեալ դան ի տեղիս փխ դարձին ի
տունս իւրեանց իւրաքանչիւր որ:

22—24 Bod չիք՝ և հրամայեաց-իւրեանց:

Իբրև լուա թագաւորն, ուրախ եղև և ի գլուխ բազմակա-
նին բազմեցոյց զԱբուսամազ:

5 Եւ ի վաղիւն գրեցի առ Աբեստան կիին իմ այսպէս. «Յոր-
ժամ կարդաս զգիրս, դու որսալ տուր Բ ձագս արծույ և Բ տղայ
դեռախօս և Բ կին դիեցուցանող, որ սնուցանեն զմանկտին և
ասեն այսպէս. Կաւ, կիր, ծեփ, աղիւս, ճարտարքս կան խա-
փան: Եւ տուր մանել Բ պարան, երկայնութիւն նորա Բձ կան-
կուն և հաստութիւն նորա ըղնգուն մի և տուր արծուեացն յա-
մէն օր Բ գառինս և տուր կապել զմանկտին ի վերայ արծուե-
10 ացն և պակաս թռիչս առնել, մինչև սովորութիւն առնուն և
այնպէս սովորութիւն տուր, մինչև բարձրանան Բձ կանկուն»:

Եւ Աբեստան կիին իմ յոյժ իմաստուն էր, արար վաղվա-
ղակի զամենայն, զոր պատուիրեցի:

Յայնժամ արքայն հրամայեաց ինձ գնալ յԵգիպտոս:

15 Եւ իբրև հասի ի դունն Եգիպտոսի, ածի զմանկտին յարկ-
նոցն, որպէս սովորեալ էին: Կապեցի ի վերայ արծուեացն
զմանկտին: Առեալ թռան և բարձրացան: Եւ մանկտին աղաղա-
կէին և ասէին. Կաւ, կիր, ծեփ, աղիւս, ճարտարքս կան խա-
փան: Եւ ես՝ Խիկարս, առի զգաւազան և ի հետ մտի, ուր և
20 հանդիպէի. գան հարկանէի և ասէի. Փութացե՛ք, տուր զոր
խնդրեն ճարտարքն:

Երեկ արքայն և տեսեալ. զարմացաւ յոյժ և ուրախ եղև և
հրամայեաց իջուցանել զմեզ: Եւ ասէ. Եկ, հանգիր յաշխատա-
նաց քոց, կեր և արբ և վաղիւն եկ առ իս:

25 Եւ իբրև այգ եղև, կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ. Զի՞նչ է
անուն քո: Ասեմ. Աբիկամ է անուն իմ, քանզի ստրուկ եմ Սե-
նեբարիմայ արքային:

1.—2 C₃ յոյժ ուրախացաւ և ամենայն բազմականին գլուխ կացոյց Աբուս-
ամազ փխ ուրախ-զԱբուսամազ, Bod կացոյց փխ բազմեցոյց:

4. C₃ զգիրք գայր փխ զգիրս, Canon աղղ հաւու փխ արծույ, C₃ մանուկ
փխ տղայ:

6—7 C₃ բերէք զի ճարտարքս պարապ են փխ ճարտարքս կան խափան:

8 C₄ ըղնգուն մի և տուր հիւսան զուղել Բ արկնոց մանկանցն, C_{2,5}
տուր կերակուր:

10 C_{2,5} պակասաթռիչս:

17 C_{2,5} չիք՝ զմանկտին, C₄ թռան ի վեր:

22 C₄ եկեալ արքայն Եգիպտացոց և (Bod որ եկ) փխ երեկ-տեսեալ:

24 C₄ նոցա փխ քոց, Ven չիք՝ քոց, C₄ արբ և ուրախ լեր:

26 C₃ աղբատն փխ ստրուկ:

Եւ իբրև լուաւ զայս արքայն, տրտմեցաւ և ասէ. Ես այնպէս անա՛րգ թվեցայ յաչս Սենեքարիմայ արքային Ասորեստանեաց, զի ստրուկ մի առաքեաց առ իս տալ ինձ պատասխանի: Եւ ասէ ցիս: Աբիկամ, երթ ի տուն քո և վաղիւն եկն առ իս:

5 Եւ իբրև վաղիւն գնացի, հրաման ետ արքայն զօրացն իւրոց, զի զգեցցին քղամիթ կարմիր, և ինքն զգեցաւ զգեստ ծիրանի և նստաւ յաթոռ իւր, և զօրքն նորա շուրջ զնովաւ: Հրամայեաց կոչեաց զիս և ասէ. Աբիկամ, ո՛ւմ նման եմ ես և 10 կամ զօրքս իմ ո՛ւմ նման են: Եւ ասեմ. Նման ես դու դիցն, և նախարարք քո քրմանց նոցա: Ասէ. Երթ յօթևանս քո և վաղիւն եկն առ իս:

Եւ իբրև եկն, զգեցոյց կտաւ զօրաց իւրոց, և ինքն զգեցաւ կարմիր: Եւ ասէ ցիս: Ում նման եմ ես, կամ զօրքն իմ ո՛ւմ նման են: Եւ ասեմ. Նման ես դու արեգականն, և նախարարք քո ճառագայթից նորա:

Եւ դարձեալ ասէ ցիս. Երթ յօթևանս քո և վաղիւն եկն առ իս:

Եւ հրամայեաց նախարարաց, զի զգեցան զգեստ ներկուածոյ, և ինքն թագաւորն զգեցաւ զգեստ փետրուածոյ և նստաւ յաթոռ իւր և ասէ. Ո՛ւմ նման եմ ես, կամ զօրքս իմ ո՛ւմ նման են: Ասեմ. Նման ես դու դալար խոտոյ, և նախարարքդ քո՝ ծաղկանց նորա:

3այնժամ արքայն ուրախ եղև յոյժ և ասէ. Ասա ինձ զճըշմարիտն, Սենեքարիմ արքայն ո՛ւմ նման է: Ասեմ. Թագաւոր, քաւ լիցի քեզ յիշել զարքայն Սենեքարիմ, քանզի նստեալ կաս, այլ յոտն կաց, և ես ասեմ: Իբրև յարեաւ ասեմ. Սենեքարիմ

1 C₄ Թագաւորն փխ արքայն, C_{2,4,5} տրտմեցաւ յոյժ:

4 C₃ այսօր գնա փխ երթ ի տուն քո:

7 C₃ չիք՝ քղամիթ:

7—8 C₃ ծիրանի աղեկ փխ զգեստ ծիրանի:

9 C₁ ասաց փխ ասէ, C₄ զիս առ ինքն:

11 Bod գաւրք փխ նախարարք:

19 C₄ և իբրև վաղիւն գնացի (Ven չիք՝ և-գնացի). C_{2,5} և ի վաղիւն, C_{2,5} հրամայեաց թագաւորն:

20 C₃ փետրուածոյ սեաւ, Ven փետրուածոյս:

22 C_{2,4,5} դալարոյ փխ դալար խոտոյ, Ven դաշտոյ փխ դալար խոտոյ, C₃ դալար ծառոյ, C₃ գօրքդ փխ նախարարքդ:

արքայն նման է Բելշիմի, և նախարարք նորա՝ փայլատականց նորա: Յորժամ կամի նիւթէ զանձրև և հարկանէ զցօղն, ի բարձունս ելանէ թագաւորիւք, որոտայ և կալնու զճառագայթս արեգականն, և յորժամ կամի. կարկուտ ածէ և մանրէ զփայտ դալար և շոր, ծակէ և հարկանէ զբոյսս դալարոյ: Ասէ արքայն. Ասա ինձ զճշմարիտն, զինչ է անուն քո: Ասեմ. Խիկար է անուն իմ: Ասէ թագաւորն. Թշուառական, կենդանացա՞ր: Ասեմ. Որովհետև տեսի զերեսս քո, կամ կենդանի: Ասէ թագաւորն. Այս օր օրհնեալ եղիցի, զի Խիկար տեսի կենդանի աչօք իմովք:

5 Եւ անկայ ի վերայ երեսաց իմոց, երկիր պագի նմա և համբուրեցի զնա:

Ասէ թագաւորն. Հան զայս խօսքս, թէ սիւն մի կայ, և ի վերայ սեանն՝ երկոտասան մարք, և ի վերայ նոցա՝ անիւք Լ—ք, և ի վերայ միոյ միոյ անուանցն՝ սուրհանդակք Բ—ք, մինն՝ սև և միւսն՝ սպիտակ: Եւ ես ասեմ. Թագաւոր, զայդ ասորոց հորթարածներն զիտեն: Սիւնն, զոր ասացիր, տարին է, մարքն ԲԺ-ան ամիսք են, անիւքն Լ աւուրք ամսոցն են, սուրհանդակքն. մինն՝ սև և միւսն՝ սպիտակ, ցերեկն ու գիշերն են:

Ասէ թագաւորն. Զի՞նչ է բանս այս, որ յԲգիպտոսէ մինչև ի Նինուէ Շ փարսախ է, զիա՞րդ լուան կուսանք մեր զխրիսնջուն երիվարաց ձերոց և վրիժեցան:

1 C₁ Բելշիմի, C₃ Բելշիմի:

1—2 C₃ և զօրք նորա նման են փայլատականց փխ նախարարք նորա փայլատականց նորա, C₄ փայլատակացն փխ փայլատականց նորա (Bod փայլատականց նորա):

2 C₃ զանձրև սեաւ, Bod նիւթ առնէ անձրևաց փխ նիւթէ զանձրև:

3 C_{2,4,5} Թագաւորութեամբն:

5 C₂ և ծագէ փխ ծակէ, C₄ ծագէ արև, C₃ շիք՝ ծակէ և հարկանէ զբոյսս զայարոյ, C₁ ցնա փխ արքայն, C₃ և ասէ թագաւորն փխ ասէ արքայն, C_{2,5} շիք՝ արքայն:

7 C₁ շիք՝ թշուառական:

8 C₄ քո արքայ, C_{1,2,5} շիք՝ ասէ թագաւորն:

9 C_{3,4} օրհնեալ եղիցի օրս այս:

11 C₃ զտուն փխ զնա:

12 Ven խաւսքս և ասէ:

13 C₁ շիք՝ երկոտասան:

14 C₄ շիք՝ միոյ միոյ (Bod միոյ քսան փխ միոյ միոյ):

16 C₃ մեր տաւարածերն, C₁ որգրարժեքն, C₂ որգրարժեքն:

21 C₂₋₅ Ծձ՝ խրասխ, Ven, 92 խրասխ փխ փարսախ:

22 C₁ վրիճեցան, C₃ վրէժեցան:

Ես՝ հիկարս, ելի ի նմանէ և կալայ արքիս մի և յանդիմանեալ տանջէի զնա: Յայնժամ պատմեցին թագաւորին, եթէ հիկարս զդիսն մեր անարգէ: Կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ. հիկարս, վասն է՞ր իրի զդիսն մեր անարգես և զաքիսն տանջես:

5 Ասեմ ցնա. Զի դա շատ վնաս արար ինձ: Յայնժամ արքադադ մի ետ ինձ թագաւորն: Զայն նորա քաղցր էր և ի ժամուն զարդուն առնէր զիս. երթալ յարքունիս: Ի գիշերիս յայսմիկ չոգաւ և եհատ զզուլի արքադադին և եկն աստ: Ասէ արքայն. Ինձ աչսպէս թուի, թէ որչափ ծերացար, բանք քո և իմաստութիւնք քո ջրեցան: ՅՅգիպտոսէ մինչև ի Նինուէ Շ փարսախս է, արդ, մի արքիս ի մի գիշերի զիս՝ որդ եհատ զզուլիս արքադադին և եկն աստ: Եւ ասեմ. Որպէս խրխնջիւն, զոր լուան կուսանք և վրիժեցան:

15 Ասէ ցիս արքայն. Թող զայդ և եկ մանեա ինձ պարան աւագէ:

Եւ իբրև եկի ես ի նմանէ, ասէ թագաւորն ընդ իւրքն ամենայն, եթէ զինչ խօսի հիկարսն, ասացեք թէ մեք լուեալ եմք և գիտեմք զբանդ զայդ:

20 Եւ ես առեալ զրեցի թուղթ այսպէս. «Սենեքարիմայ արքայէ ողջոյն առ փարաւոն արքայն եգիպտացոց:

Կարօտ են եղբար յեղբարց և թագաւոր թագաւորաց: Ի

1—2 C₃ և ելի կալայ այգիս մի տանջեցի. C₁ յանդիման:

3 C_{2,5} զդիսն մեր անցանէ փիս զդիսն մեր անարգէ, C₃ անարգէ զդիցն մեր, C₄ անարգէ և զաքիսն տանջէ:

4 C_{2,5} վասն երկրի զգինսն փիս վասն էր իրի զգինսն, C₄ չիք՝ իրի, 92 զգինսն. փիս զգինսն:

5 Bod վնասակ եղև փիս վնաս արար, C_{2,5} վնասակար եղև:

6 Ven, Bod չիք՝ նորա:

6—7 C₄ յամենայն ժամու զարթուցանէր փիս ի ժամուն զարդուն առնէր:

8 C₁ եհան փիս եհատ:

10 C₄ ջրջեցան (92 ջրեցան) փիս ջրեցան, C₂₋₅ Եձ խրասխ փիս ձ փարսախս:

12 Bod այսքն փիս աստ, Canon գի է զերիվարքն խրխնջացին յԱսորիս լուան կուռքն մեր փիս որպէս-կուսանք և:

12—13 92 վրեժեցան:

16 Ven, Bod չիք՝ ասէ թագաւորն, C₃ գօրքն փիս իւրքն:

16—17 Bod ամենայն ասէին թէ:

19 C₄ ի Սինաքարիմայ:

21 Ven կարևոր են փիս կարօտ են, C₄ յեղբարց տեսանել (92 չիք՝ տեսանել): C₃ կարօտ եմք միմեանց թագաւոր թագաւորաց որպէս եղբայրք փիս կարօտ են-թագաւորաց:

ժամանակիս յայսմիկ ծախք և պարտք շատ եղեն, և արծաթ պակասեաց ի զանձուց մերոց: Արդ, հրամայեա և տուր բերել ի ձեռն հրովարտակիրք արծաթ Ծ քանքար»:

5 Եւ զթուղթն պնդեցի և մտի առ թագաւորն և ասի. Յայսմ հրովարտակիս գրել եմ բան, որ ոչ քաղաքիդ և ոչ թագաւորիդ և ոչ նախարարացդ չեն լուեալ: Եւ ասացին ամենեքան, թէ մեք լուեալ եմք զբանդ զայդ: Եւ ասեմ. Եթէ լուեալ եք, ասացեք մինչդեռ չեք բացեալ: Եւ ոչ կարացին ասել: Եւ բացեալ կարդացին: Ասեմ. Երբ լուեալ եք, զոր գրած է, տուր: Ասէ արքայն. Եթէ զաւագեա պարանն ոչ մանեսս ինձ, զհարկն Եգիպտոսի ոչ տամ:

15 Եւ ես մտի ի տուն մի խորխորատ և ծակեցի զորմն տանն, ուստի արևն ծագէր, և ի ծագել արևուն ցայթեց ի տանն կանկունս է: Եւ առի փոշի աւազի և արկի ի ծակն և փչէի ի նա: Երեւեցաւ, որպէս մանոցք: Եւ ասեմ. Հրաման տուր, արքայ՛, զի ժողովեսցեն զպարանն, և ես այլ մանեցից:

Եւ իբրև ետես արքայն, յոյժ ծիծաղեցաւ և ասէ. Օրհնեալ ես առաջի դիցն:

20 Եւ պարզևս մեծամեծս ետ ինձ և զհարկն Եգիպտոսի եթող և բարով և խնդութեամբ արձակեաց զիս, և գնացի:

Իբրև լուաւ թագաւորն Սենեքարիժ զգնալն իմ, ել ընդ առաջ իմ ուրախութեամբ: Եւ իբրև ողջունեցաք զմիմեանս, առեալ տարաւ զիս յապարանս իւր և ի զլուխ բազմականին բազմեցոյց զիս և արար ուրախութիւն մեծ բազում աւուրս և պարզևս մեծամեծս շնորհեաց ինձ:

1 C₄ շատ են եղեալ:

2 C₁ համարեա փիս հրամայեա, C₄ բերել ինձ:

6 C₄ նախարարացդ իւրոցդ (92 չիք՝ իւրոցդ):

7 C₄ եմք և զիտեմք:

11 C_{2,4,5} տանիս փիս տամ:

13 Bod, 92 տոյն փիս տանն:

15 C₄ մանացք (Ven մանոցք):

12—16 Canon Յայնժամ մտայխորհ եղէ և ի թիկանց կոյս տանն ծակեցի զորմն ուստի արևն ծագէր և յորժամ ծագեաց արևն խառնեցի փոշի ընդ աւազ և արկի ի լուսամուտն և երեւեցաւ շողն որպէս մանոցք և ասեմ տէր իմ արքայ հրամայեալ զի ժողովեսցեն փիս և ես մտի-մանեցից:

20 C₄ խաղաղութեամբ (Bod խնդութեամբ) փիս խնդութեամբ:

21 C₃ արքայն զալն փիս թագաւորն-զգնալն, C₄ զգալուստն փիս զգնալն:

21—22 C_{2,5} ընդդէմն փիս ընդառաջ:

22 C₃ ուրախութեամբ և գոլսանօք:

24 C_{2,5} խրախութիւն:

Եւ աս է ցիս. Ով հայր իմ հիկար, խնդրեա յինչն այլ մե-
ծամեծ պարգևս:

Երկիր պագի նմա և ասեմ. Արքայ, յաւիտեան կաց, զոր
ինչ պարգևել կամիս դու, Աբուամագայ ընկերին իմոյ պարգե-
վեա, որ է տուող կենաց ծառայից քոց, այլ տացես ինձ զնա-
դան քեռորդին իմ, զոր ուսուցի, զի ոչ ուսաւ զառաջին ուսումն
բարիոք:

Եւ ետ արքայն զնադան ի ձեռս իմ:

Եւ ես առեալ տարայ զնա ի տուն իմ և կապեցի զնա ընդ
աղիւսոյ միոյ երկաթոյ, որ էր կշռովն է քանքարոյ ի դրան
սրահին իմոյ: Եւ յանձն արարի զնա Բելիար ծառայի իմոյ և
հրամայեցի զան հարկանել ի թիկունս և ի փոր նորա: Եւ ասեմ
ցնա. Ի մտանելն և յելանելն, զոր ինչ առակաւ խօսիմ ընդ
սա, գրեա ի թղթի և պահեա:

Եւ տայի նմա հաց սակաւ և ջուր սակաւ:
Խօսել սկսայ և ասեմ ցնա.

3 Bod չիք՝ երկիրպագի նմա և, Ven չիք՝ յաւիտեան կաց:

4 Bod կամիս տուր:

6 Canon զի այլ ուսումն ուսուցից նմա փխ զոր ուսուցի:

7 Ven զարւումն փխ բարիոք, Bod իմ փխ բարիոք:

8 C₄ զնադան քեռորդին (Ven չիք՝ քեռորդին):

9 C₁ չիք՝ ի տուն-զնա:

13 C_{1,2} արկաւ փխ առակաւ, C₃ կարգաւ փխ առակաւ:

15 Bod տացի փխ տայի:

16 C₄ այսպէս փխ ցնա:

* * *

1. Որդեակ, որ ընդ ականջս ոչ լսէ, ընդ թիկունս լսեցուցանեն: Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ. Ընդէ՞ր բարկացար ինձ, հայր իմ: Մեղայ քեզ, հայր իմ պատուական: Եթէ ողորմիս ծառայիս քո, ես եղէց քեզ մոխիր և ծառայ զամենայն ատուրս կենաց իմոց:

Եւ ես ասեմ ցնա.

2. Որդեակ, յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ, և դու յաթոռոյ իմոյ կործանեցեր զիս:

3. Որդեակ, ես բեհեզս և ծիրանիս ագուցի զքեզ, և դու հողով զմարմինս իմ ապականեցեր:

4. Որդեակ, ես բարձրացուցի զքեզ որպէս աշտարակ, զի եթէ եկեսցէ առ իս թշնամին, ելից ամրացայց ի քեզ: Դու ինքնին թշնամի գտար ի տան իմում:

5. Որդեակ, ես ետու զքեզ ի պատիւ և ի փառս, և դու մատնեցեր զիս ի ձեռս թշնամեաց և մահու:

6. Որդեակ, ես սնուցի զքեզ, որպէս զձագս աղուեսու. Եւ ակն քո ի ծակ քո, մատն իմ կոխեր ի բերան քո և զմատունս քո սրեր յաշս իմ:

7. Որդեակ, արդարութիւն իմ և անմեղութիւն իմ փրկեաց զիս և ապրեցոյց, և անիրաւութիւն քո ոչ աջողեաց քեզ:

1 C₁ ականջ քո որ ոչ լսեաց:

2 C₃ ասէ Նադան փխ խօսել-ասել, չիք՝ հայր իմ պատուական, C₄ Խիկար փխ պատուական, Ven չիք՝ մեղայ-պատուական, C₄ ողորմիս ինձ:

3 C₄ զգեցուցի փխ ագուցի:

4 C₂ իբրև փխ որպէս, C₄ ինքնին գտար թշնամի տան իմոյ (92 թշնամին գտար ինքնին ի տան):

5 C₂ թշնամու փխ ի ձեռս թշնամեաց, չիք՝ թշնամեաց և:

6 C₄ ուսուցի փխ սնուցի, C₁ կոկեր փխ կոխեր, Canon որդեակ սնուցի զքեզ որպէս ձակս արծուի և մատունք քո սրեալ էին ի յաշս իմ քանզի ակն քո չար էր տեսանել զիս փխ որդեակ-յաշս իմ:

7 C_{2,4,5} ապրեցոյց զիս, C₃ չիք՝ և ապրեցոյց:

8. Որդեակ, եղբեր ինձ որպէս կարիճ, որ եհար զասեղն: Եւ ասէ ասեղն. Ահա խայթոց, որ շար է քան զքոյդ:

Դարձեալ եհար զթաթն ուղտուն, և նա եհար զթաթն ի վերայ նորայ և ճմլեաց զնա և ասէ. Գերի, ոչ գիտէիր, եթէ շունչ և հոգի քո յոտս իմ էր:

9. Որդեակ, եղբեր ինձ որպէս այծն, որ ուտեր զտորունն: Ասէ տորունն. Զի՞ ուտես զիս, ոչ գիտես եթէ ինչ գործեն զմորթիդ քո: Ասէ այծն. Ես ի կենդանութեանս ուտեմ զքեզ, և ի մահուան իմոյ խլեն զտակ քո և շինեն զմորթի իմ:

10. Որդեակ, դարձեալ եղբեր ինձ որպէս այն, որ ձգեաց նետ յերկինս և ոչ կարաց հանել ի վեր, այլ զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ դարձաւ նետն ի գլուխն իւր:

11. Որդեակ, եղբեր ինձ սերմանահան, որ ցանեաց գրիւս ժ և ժողովեաց գրիւս Ե և այլ պակաս:

12a. Որդեակ, եղբեր ինձ որպէս կացին, որ կտրէր զծառն: Եւ ասէր ծառն. Եթէ յինէն չէիր, ինձ յաղթել ոչ կարէիր:

12b. Դու այնպէս կարծէիր եթէ զտեղի նորա լնում, բայց եթէ լինիցի ագի խոզի իբրև կանկունս է, զձիոյ տեղին ոչ կարէ լնուլ:

12c. Եւ եթէ իցէ ասրն, որ ծնանի մարմնոյ թագաւորին, բայց ինքն ումեք ոչ էր օգուտ և ոչ պիտանի, այլ անպէտ և վատ:

8 C_{1,2,5} չիք՝ և ասէ ասեղն, C₃ ասեղն ցկարիճն, C₁ զթագն փխ զթաթն. C₃ զթաթ ըղտին, C₁ զթագն փխ զթաթն, C₃ զթաթ ըղտին, C₂ զտոյտն փխ ուղտուն, C₅ զտոյն փխ ուղտուն, C₃ որ շունչ քո փխ եթէ քո, Ven չիք՝ ուղտուն-զթաթն, Canon ոչ գիտէիր շար կարիճ թե զօրութիւնք քո ոտս իմ է փխ գերի-իմ էր:

9 C₂ զգիտես զիս, Bod այսովք փխ ինչ, C₃ չգիտես թե ես եմ գործի մորթոյ քո, Canon թէ արմատով իմով ներկեն զմորթն քո, խենդակաւ փխ խլեն զտակ քո:

10 C₃ նետն ի վեր և չկարաց հանել յերկինքն, չիք՝ այլ-շահեցաւ և, C₄ զանաւրէնութիւն իւր:

11 C₄ դարձեալ փխ որդեակ (92 որդեակ փխ դարձեալ), որպէս սերմանահատ:

12a C₄ ոչ յաղթէիր փխ ինձ-կարէիր (92 ինձ-կարէիր փխ ոչ յաղթէիր), Ven չիք՝ ասէր ծառն, Canon որպէս զծառն զոր կտրէին ասէ ծառն եթէ ոչ էիր յինէն որ ի ձեռնդ է ոչ կարէիր յաղթել ինձ փխ որպէս-կարէիր, C₃ եթէ յինէն չէր կոթ քո ոչ կարէիր յաղթել ինձ փխ եթէ-կարէիր:

12b C₃ թէ փխ բայց եթէ, է կանգուն փխ իբրև կանկունս է, Bod լնու, փխ կարէ լնուլ:

12c C_{2,5} ծիրանի փխ ծնանի, C₄ և թէ լինի ասր նորա որպէս ծիրանի թագաւորի ոչ կարէ նմանել ոչիլ հացի եկեր զմարմին թագաւորի: C խմբի բնօրինակը այսպէս խառնուած է: Իրար են խառնուել A խմբի № 6 և 9 խրատները:

13. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զձագ ծիծռան, որ անկաւ ի բնոյ իւրմէ: Եւ եգիտ զնա ագիս մի և ասէ. Եթէ յինէն ի զատ էիր լեալ, այլ մեծ շարին էիր դիպեալ: Ասէ ձագն ծիծռան, թէ զբարիդ զոր ինձ արարիր, ի գլուխ քո դարձցի:

14a. Որդեակ, շունն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիցի:

14b. Աչք, որ ինձ լոյս ոչ տայ, ազուաք ծեծեն զնա:

14c. Զեռք, որ ինձ չէ օգուտ, սրօք հատցեն զնա, որ ոչ է օգուտ:

15. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս որոգայթ, որ թաղեալ կայր յաղբին: Եգիտ զնա ճնճղուկ մի և ասէ. Զի՞նչ ես: Ասէ. Յաղօթս կամ առ աստուած: Եւ ասէ ճնճղուկն. Եւ այդ, որ ի բերանդ է, զի՞նչ է: Ասէ. Քաղցելոց հացիկ է: Արձակեալ ճնճղուկն առնուլ զհատն, և կալաւ զպարանոցան: Ասէ. Թէ քաղցելոց հացիկն այս էր, աստուած այսպէս լսէ աղօթից քոց:

16. Որդեակ, ասացին գայլուն, թէ ի բաց կաց ի գիհեդ: Ասէ. Թէ ի բաց կենամ, կուրանամ, զի փոշին աշիցս դեղ է:

17. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս ոմն, որ ետես զընկերն իւր, որ դողայր, առեալ ջուր, արկ ի վերայ նորա:

18. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս շուն, որ եմուտ ի քուրայ բրտին, յորժամ ջերաւ, սկսաւ հաջել ընդդէմ բրտին:

19. Որդեակ, ասացին ագիսին, եթէ թող զսովորական բանն և համարձակ լինի քեզ յարքունիս մտանել և ելանել: Ասէ ագիսն. Եթէ եղիցին աչք իմ ոսկի և թաթ իմ արծաթի, զսովորական բանն իմ ոչ թողից:

14a C₃ ուտիցէ գայլոց կերակուր լինիցի:

14b C₂ ծիծեն, Bod յիս փխ ինձ, փորեն փխ ծեծեն, C₃ որդեակ աչք (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), խաւար եղիցի փխ ծեծեն զնա:

14c C₄ ուսովք փխ սրօք (Ven, 92 (ս) բաւք), չիք՝ որ ոչ է օգուտ (92 ունի՝ որ ոչ է օգուտ):

15 C₁ թաղեալ փխ թաղեալ, C_{3,4} յաղբին, Bod չիք՝ կայր, C₂ չիք՝ յաղօթս, C₄ զի՞նչ ես դու, աղցելոց փխ քաղցելոց, զհացն փխ զհատն, Ven չիք՝ քոց, C₃ կամեցաւ առնուլ զհացն:

16 C₂ քիզէդ փխ զիհեդ, C₅ գեւղէտ փխ զիհեդ, C₃ ասէ գայլն, Bod, 92 դեզ է և շահ, Canon աչաց շահ է և փորուս օգուտ:

17 C_{2,5} մոմն փխ ոմն, C₂ թողայր փխ դողայր:

18 C₃ չիք՝ ընդդէմ բրտին:

19 Bod զսովորութիւնդ, Ven լինի բանն, Bod համարձակեալ են ի քեզ, C₂ չիք՝ արծաթի, C₁ թագ փխ թաթ, չիք՝ և ելանել, Canon բարս փխ բանն:

20. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս օձն, որ փաթթեցաւ ի մասրենին և անկաւ ի գետն: Եւ գայլն ետես զնա և ասէ. Ահա շարն ի շար է հեծեալ, և շար է, որ վարէ զնոսա:

21. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս խլուրդն, որ ելաւ ի ծակէն և այլ ընդ այլ գնաց, վասն աչաց շի տեսանելոյ, և արձակեցաւ արծիւ մի, էառ զնա: Ասէ խլուրդն. Եթէ ոչ էր զգալիքս ի վերայ իմ գալոց, յիմ տեղն էի կացեալ խաղաղական կենօք:

22. Որդեակ, զգայլուն ձագն յուսումն տուին և ասէին, թէ ասա այբ, բեն, գիմ: Եւ նա ասէ. Այծ, բոյծ, գառն:

23. Որդեակ, զխոզն ի բաղանիս տարան, և նա անկեալ ի մուրատն, թաւալէր և ասէր. Դուք ի ձերն լուացուցեք և ես յիմս:

Խօսել սկսաւ Նադան և ասէ. Հայր իմ Խիկար, աստուծոյ մեղանշեն, և նա թողու, յորժամ մեղայ ասեն: Արդ, մեղայ քեզ, թող ինձ, և ես եղէց քեզ ծառայ յայսմհետէ մինչև յաւիտեան:

24. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս արմաւենի, որ բուսեալ էր յեզր գետոյն և յորժամ պտուղն հասանէր, նա ի գետն անկանէր: Եկեալ տէր ծառոյն առ ի կտրել զնա: Ասէ ծառն. Թող զիս յայսմ տեղուջն, զի միւս անգամ բերից զպտուղն: Ասէ տէր ծառոյն. Մինչև ցօրս չեղեր ինձ պիտանի, այլ ոչ պիտանասցիս:

25. Որդեակ, աստուած ապրեցոյց, զիս վասն անմեղութեան իմոյ և զքեզ կորոյս վասն անիրաւութեան քո: Աստուած առնէ ընդ իս և ընդ քեզ փոխարէն, զի ազին շանն հաց տայ և բերանն՝ բիր:

26*. Որդեակ, ես այսպէս կարծէի, թէ կացցես ի տան իմ և ծառանգեսցես զինչս իմ, այլ ըստ անօրէնութեան քում ոչ յաջողեաց քեզ աստուած:

27*. Որդեակ Նաթան, զամենայն բարութիւնս ջամբեցի քեզ, և դու զհաց և զջուր արգելեր յինէն:

28*. Որդեակ, իւղիւ անուշիւ օծեցի զքեզ, բեհեզս և ծիրանիս ազուցի զքեզ, և դու զմարմին իմ ապականեցեր ի տուն խաւարի:

20 C₂ մարթենին փխ մասրենին, C_{2,4} տեսեալ զնայ գայլոյն:

22 C₃ ուլ փխ բոյծ:

23 Ven մուրատն փխ մուրատն, C_{2,4,5} ասելով փխ և ասէր:

24 C₃ Canon այսմ ամի փխ յայսմ տեղուջն, C₄ միւս ամի (Ven, 92 միւս անգամ), C₂ մի կտրել բերից պտուղ այլ ոչ ընկէց ի գետն փխ թող-զպտուղն, մինչև ցայսօր չեղար պիտան այլ ոչ լինիս պիտանի:

25 C₄ անաւրէնութեան փխ անիրաւութեան, Bod դատաստան փխ փոխարէն:

29*. Որդեակ, սնուցի զքեզ, որպէս զմայր զանդրանիկ որդի, և
դու զկեանս իմ կորացուցեր զիս:

Ի նմին ժամու ուռեցաւ Նազան և պատառեցաւ: Եւ ասեմ.

30. Որդեակ, որ բարի առնէ, բարի գտանէ, և որ այլոց խոր-
խորատ փորէ, և խորխորատի ինքն անկանի:

Կատարի բարին ի բարի և չարն՝ ի չար:

Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ Խիկար:

30 C₂ չիք՝ բարի գտանէ, Canon և որ փորէ խորխորատ ընկերի անձամբ
Էւրով լնու, C₂ Ven, 92 չիք՝ անկանի ի նմա, C₃ եւ ի նմին ժամու պա-
տառեցաւ Նազանն այն և կորեաւ չարն և բարձաւ ի միջոյ շնորհօքն աստու-
ծոյ նոյն պէս և ամենայն չարախօսք պատառին ի դիմաց ծառայիս աստուծո
պարոն Մալիք շախնազարին զինքն անձնարարի գրիստոս որ պահէ անփորձ
ք թշնամեաց սմէն եղեցի եղիցի փխ և ի նմին-Խիկար:

**ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏՔ
ԻՄԱՏՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ**

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Ծ)

Այս տարբերակը հավաքական բնագիր է, կազմված հետագայում որևէ խմբագրի կողմից: Այդ են վկայում որոշ խրատների կրկնությունները: Խմբագիրն օգտվելով տարբեր աղբյուրներից, շարքի մեջ վրիպումով տեղադրել է համաբնույթ խրատներ:

Բնագիրն ունի հարուստ խրատականք: 210 ուսուցող և 41 պատժիչ խրատ: Առանձին միավոր ենք հաշվել միայն այն խրատները, որոնք ունեն «որդեակ» սկիզբ:

Ընդարձակ է և մանրամասնած նաև պատմության բաժինը:

D տարբերակից մեզ հայտնի է միայն յոթ միավոր: Առաջին, երկրորդ, երրորդ և հինգերորդ միավորները գրեթե ընթերցումն էր չեն տալիս և հավանաբար իրարից են ընդօրինակվել: Ընթերցումներ ունեն միայն D₄ և D₆ ձեռագրերը, իսկ D₇-ը մի փոքրիկ անկարեւոր հատված է:

Այդ նշանակում է, որ տարբերակն ավելի ուշ շրջանի խմբագրություն է և չի գտել մեծ տարածում:

Բնագրի համար հիմք է ծառայել D₁-ը:

Հրատարակում ենք AB և C տարբերակների սկզբունքներով:

Աղբյուրները և խրատների համադրական աղյուսակը տես գրքի վերջում (աղյուսակ V—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ VI—պատժիչ խրատներ):

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ

Յամս թագաւորութեան Սենեքարիմայ, արքայի Ասորեստանեաց, ես՝ Խիկարս, դպրապետ էի ի դրան Սենեքարիմայ արքայի: Վաթսուն ապարան շինեցի և վաթսուն կին առի և եղէ ես վաթսուն տարոյ, և ոչ եղև ինձ զաւակ: Յայնժամ խորհուրդ արարեալ իմ և մտի առ շաստուածսն, բորբոքեցի հուր և արկի խունկս անուշս ի վերայ նորայ և անկեալ առաջի նոցա, աղաչէի և ասէի. Ով տեսարք իմ և շաստուածք իմ, օգնեցէք ինձ և տուրք ինձ զաւակ, զի ահա ծերացեալ եմ և հասեալ եմ յափն գերեզմանին, և զի՞նչ ասեն մարդիկք, եթէ ահա Խիկար մեռանի և ոչ կայ նմա որդի, որ թաղէ զնա և ոչ՝ դուստր, որ լայ զնա: Եւ շունիմ ժառանգ յետ մահուան իմոյ, որ ժառանգեսցէ զինչս իմ և արկցէ հող ձեռօք իւրովք ի վերայ իմ, զի մի՛ մնացից անյիշատակ ի մէջ ազգի իմոյ:

Յայնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն և ասէ առ իս. Ով Խիկար դպիր, ոչ է հրամայեալ քեզ լինել զաւակ, բայց թէ աոցես

- 2 D₄¹⁵ յայսմ փխ յամս:
- 4 D₄ և շինեցի ես Կ ապարան:
- 5 D₄ ամաց փխ տարոյ:
- 5—8 D₄ և ես կայի տրտում անժառանգութեան իմոյ որ ելեալ ժառանգէր զինչս իմ յաւուր միում խորհուրդ արարի ի մտի իմում և ասի երթամ առ շաստուածն իմ և աղաչեմ միթէ լինի որ տա ինձ զաւակ և առեալ խունկս և մոմս և այլ ծխանելիս ելեալ զնացի ի տունն շաստուածոց մերոց արարի հուր կրակի և արկի խունկս անուշս ի վերայ նորա և անկեալ առաջի շաստուածոց իմոց և ասէի այսպէս ով տէրք իմ փխ յայնժամ—ով տեսարք իմ:
- 9 D₄ զաւակ ժառանգութեան որ ելեալ ժառանգէ զինչս իմ:
- 11 D₄ գոյ փխ կայ:
- 12 D₄ շունի:
- 13 D₄ նորա փխ իմ, չիք՝ իւրովք, նորա փխ իմ:
- 13—14 D₄ ահա մնացի փխ զի մի մնացից:
- 15 D₅ չիք՝ առ իս:
- 16 D₄ ահա փխ բայց թէ:

զնաթան քեր որդին քո և սնուցանիցես զնա քեզ որդի, նա
լցուացէ զտեղի անուան քո ի մէջ ազգի բում:

Եւ յորժամ լուա ես զպատասխանիս զայս ի շաստուա-
ոցն, յայնժամ առի զնաթան քեր որդին իմ միոյ ամաց և ա-
5 գուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս և զարդարեցի զնա իբրև զորդի
թագաւորի և սնուցանէի զնա ամենայն բարութեամբ, մինչև
եղև է ամաց: Յայնժամ սկսա ուսուցանել նմա զդպրութիւնս
գիտութեանց և զիմաստութիւնս հանճարոյ, զպատասխանիս
հրովարտակաց և զդարձուածս հակառակախօսից: Եւ ոչ դա-
10 դարէի յուսուցանելոյ զնա զտիւ և զգիշեր, և յագեցուցանէի
զնա ուամամբ և իմաստութեամբ, իբրև զհացիւ և ջրով:

Եւ յաւուր միում ասէ ցիս արքայն Սենեքարիմ. Ով խիկար
դպիր, գիտեմք, զի ծերացեալ ես և անցեալ զաւուրքք և յետ
քո ո՞վ է, որ կատարեսցէ զգործս արքունեաց մերոց, քանզի
15 և ես տրտում եմ ի վերայ իրացս այսորիկ: Եւ ես ասացի ցնա.
Արքայ, յաւիտեան կաց և մի՛ ինչ տրտմիր վասն բանիդ այգո-
րիկ, քանզի է իմ որդի, որ առաւել հանճարով քան զիս, և նա
կատարեսցէ զամենայն գործս թագաւորութեան ձերում:

Եւ յորժամ լուաւ արքայն Սենեքարիմ զքանս իմ, զոր ծա-
20 նուցի նմա, բերկրեցաւ ի սրտի իւրում և ցնծացաւ յոգի իւր և
ասէ ցիս. Ածցես զորդին քո առ իս, զի տեսից զնա:

1 D₄ ի տան բում փխ քեզ որդի:

3—4 D₄ շաստուածոց իմոց:

4 D₄ ամաց և տարի ի տուն իմում:

5 D₄ նման փխ իբրև:

7 D₄ յետ այնորիկ փխ յայնժամ:

7—9 D₄ զվարս զպրութեան իմոյ գիտութեանց զպատասխանիս հրովար-
տաբաց արքունական պաղատէն փխ զզպրութիւնս—հրովարտակաց:

9—11 D₄ զամենայն իմաստութիւնս հանճարոյ իմոյ իբրև ուամամբ և
իմաստութեամբ գտցի առ աշս ամենեցուն արքունական պաղատին
փխ և—ջրով:

13 D₄ զպրապետ իմ փխ զպիր, ահա փխ զի, անցեալ են, ցաւուրքք քո,
յետ անցանելոյ:

14 D₄ ով կատարէ փխ ով է որ կատարեսցէ, իմոց փխ մերոց:

15 D₄ իրացդ այդ բանիդ:

16 D₄ չիք՝ ինչ, բանիցդ այգմիկ, D₅ ի վերս փխ վասն:

17 D₄ կա ինձ փխ է իմ, առաւել է լի իմաստութեամբ և:

18 D₄ կարող է կատարել զգործս թագաւորութեանդ:

19 D₄ զայս փխ Սենեքարիմ:

20 D₄ չիք՝ ի սրտի իւրում, սիրտն փխ յոգի իւր:

21 D₄ ցիս ով խիկար, վասն թէ որում հասակի կա փխ զնա:

Յայնժամ առեալ իմ զՆաթան և զարդարեցի զնա պատուական հանդերձիւք, որպէս պատշաճն էր մտանել յարքունիս և ածի զնա առաջի թագաւորին:

5 Եւ յորժամ ետես զնա արքայն, ուրախ եղև յոյժ և ասէ առաջի ամենայն մեծամեծաց իւրոց զայս ինչ. Աւուրք խիկարայ օրհնեալ եղիցի, զի ի կենդանութեան իւրում էած կացոյց զորդի իւր առաջի իմ: Այսուհետև ինքն ի հանգստեան եղիցի: Յայնժամ խոնարհեալ իմ և երկիր պագեցի արքային և առեալ զՆաթան, տարայ յապարանս իմ և օրըստօրէ վարժէի զնա
10 իմաստութիւնս և ի հանճարս: Եւ առաւել քան զընտոծին որդի իմ խնամ ածէի նմա:

Եւ յուսուցանելն իմ զգիտութիւն և զբանս խրատուց ասէի նմա այսպէս.

-
- 1—3 D₄ և ես առեալ զՆաթան քւեր որդին իմ տարի առաջի արքայի բազում զարդարանօք փխ յայնժամ-թագաւորին:
- 5 D₄ չիք՝ ինչ:
- 6—7 D₄ գորդին փխ գորդի իւր, յայսուհետև գու խիկար հանգստեան եղիցիս:
- 8 D₄ չիք՝ յայնժամ խոնարհեալ իմ, արքային իմոյ բազում պարգևս ետ արքայն որդոյն իմոյ Նաթանս:
- 9 D₄ ի տուն փխ յապարանս:
- 10 D₃ զնորածին փխ զընտոծին:
- 11 D₅ խնամ ածի փխ խնամ ածէի:
- 2—13 D₄ սկսա օրըստօրէ ուսուցանել զվարս գիտութեան և իմաստութեան և խոնարհութեան այսպիսի փխ և-այսպէս:

1. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռո՛ զնա և թագո՛ւ և ծածկեսցես ի յրտի քում և մի՛ հանցես ի վեր և մի՛ ումեք ասիցես:

2. Որդեակ, զկապն կնքեալ մի՛ արձակեր և զարձակեալն՝ մի՛ կապեր:

3. Որդեակ, մի՛ համբառնար զաչս քո ի տեսանել զկին գեղեցիկ, օծեալ և ծարուրեալ. և մի՛ ցանկասցիս ի սրտի քում, զի եթէ զամենայն ինչս քո տացես ի ձեռս նորա, ոչինչ աւելի գտանիցես, քան զքոյդ, այլ միայն զամօթ և զնախատինս ի մարդկանէ և վասն մեղացն զգատաստանս յաստուծոյ:

4. Որդեակ, ի լեզուէ քումմէ, որպէս յօտարէ, երկնչիցես, զի ոչ գիտես, թէ յորում ժամու ածիցէ շարիս ի վերայ քո:

5. Որդեակ, առանց դպրութեան մի՛ կացցես, զի ընթեռնելն և քննելն զիմաստս և զհանճարս աճեցուցանէ:

6. Որդեակ, ցածո՛ զաչս քո և կակղացո զբարբառ քո և քաղցր ախամբ նայեսցիս առ ամենեսեան և մի՛ երևեսցիս մարդկան անզգամ:

7. Որդեակ, եթէ աղաղակաւ տուն շինուէր, էշն յաւուրն ժ ապարանս կազմէր և եթէ ի սաստիկ զօրութենէ եզինք վարէին, լուծ յուզտոյ պարանոցէ ոչ պակասէր երբէք:

8. Որդեակ, լաւ է ընդ առն իմաստնոյ քարինս կրել, քան ընդ անմտին գինի ըմպել:

3 D₄ բայց փխ այլ, զնախատինս կրես, մեղացն պատիժ մեծամեծ կրես զու օր դատաստանին աստուծոյ, չիք՝ զգատաստանս յաստուծոյ:

4 D₆ գգուշացիր փխ երկնչիցես, D₅ յորժամու փխ յորում ժամու:

6 D₆ քաղցրութեամբ տար ամենեցուն զպատասխանին փխ քաղցր-ամենեսեան:

7 D₅ եթե մարդ, D₄ եզինք ոչ, զլուծն բայց ի յղտոյ:

8 D_{2,4,5} չիք՝ ընդ (Այդպիսով իմաստք փոխվում է):

9. Որդեակ, հեղցես զգինի քո և մի՛ ըմպեսցես ընդ անօրէնս և ընդ անզգամս, զի մի՛ իբրև զնոսա արհամարհեսցիս:

10. Որդեակ, հրամայեալ է աստուած զգինին վասն ուրախութեան, բայց ի տեղիս բողանոցի և անպատշաճ լաւ է աղբ ըմպել քան զգինի:

11. Որդեակ, զայր անմիտ և արբեցող պատգամաբեր մի՛ ուղարկեր, կամ բարէխօս, թէ ոչ՝ բազում շարիս ածէ ի վերայ քո անպիտան խօսիւք:

12. Որդեակ, որպէս երկիր, որ մայր է ամենայն բուսոց և տրնկոց, նոյնպէս և արբեցութիւն մայր է ամենայն մեղաց:

13. Որդեակ, տգէտին և արբեցածին և դիւահարին խրատ մի՛ տալ և ոչ հետ նոցա սիրելութիւն մի՛ դնել:

14. Որդեակ, լեզու անմտին և արբեցողին որպէս զքիմս ասդաճ է, զայլ ոք ոչ կարէ հարկանել, այլ հանապազ զգլուխն իւր ծեծէ:

15. Որդեակ, այր անմիտ յորժամ գայ յանդիման առաջի թագաւորաց և կամ իշխանաց, խաբեութեամբ պատճառս պատճառելով, առաւել ևս բարկացուցանէ և շարիս զարթուցանէ ի վերայ իւր:

16. Որդեակ, ընդ իմաստունս մի՛ անզգամիցիս և մի՛ լինիցիս կցորդ անզգամի և անմտի, զի մի՛ իբրև զնոսա կոչեսցիս:

17. Որդեակ, ընդ առն վատասրտի և անզօրի մի՛ լինիր, վասն զի վատասրտութեամբն յաղթի յամենայնէ, և դու տրտմիս: Այլ լեր ընդ առն իմաստնոյ և քաջասրտի, զի յորժամ յաղթահարէ զթշնամին եթէ խօսիւք և եթէ մարտիւ և դո՛ւ ընդ նմա զօվիս և փառաւորիս, և եթէ դու յաղթիս ի թշնամոյն, նա քաջութեամբն և հանճարովն օգնէ և զերծուցանէ զքեզ:

18. Որդեակ, այր շարախորհուրդ և նախանձոտ ոչ թէ միայն ատելեաց իւրոց խորհի շար, այլ բնութիւն նորա ամենեցուն շար է: Այսպէս իմա և զբարի բնութիւն մարդկան:

9 D₄ գիտես որ կու հեղցես զգինին, երբեք փխ իբրև, D₅ համարձակեսցիս փխ արհամարհեսցիս:

12 D₄ չիք՝ որպէս, D₆ շարեաց փխ մեղաց:

13 D₃ հետնոց, D₄ ի հետ նոցա, D₆ սիրելի լինիր փխ սիրելութիւն մի՛ դնել:

15 D₄ չիք՝ յանդիման, D₆ մեծամեծաց փխ թագաւորաց և կամ իշխանաց, D₅ յանդիման լիցի, D₃ ամենայն փխ կամ, D₅ բարկացուցանէ զարարիչն, D₆ չիք՝ ևս բարկացուցանէ զնոսա:

16 D₄ անիմաստունս, D₅ անիմաստս, D₆ հակառակիր փխ անզգամիցիս, լինիցիր:

17 D₂₋₅ վատասրտութեամբն և անզօրութեամբն, D₆ անօրէնութեամբ փխ վատասրտութեամբն, չիք՝ եթէ խօսիւք և եթէ մարտիւ, հանճարին իւրով փխ քաջութեամբն և հանճարովն, D₅ օգնէ քեզ:

18 D₄ շարախօս, D₆ միտում ումեք փխ ատելեաց իւրոց, շար է և հակառակ, չիք՝ այսպէս-մարդն, D₄ իմանաս զբարի բնութիւն մարդն:

19. Որդեակ, զմասն քո կեր խաղաղութեամբ և ի քո ընկերիդ զաչսդ մի՛ արձակեր:

20. Որդեակ, զայր լեզուանի և անբարհաւած մի՛ համարձակեցուցաներ մտանել ի տուն քո, զի մի և դու ի գործոց նորա ամօթ կրեսցես:

21. Որդեակ, մի՛ հակառակիր ընդ մարդ և մի՛ ընդ վայր ծիծաղիր, զի ի ծաղրուն լինի կռիւ և անհարկութիւն:

22. Որդեակ, որ զուարթ է մտօք՝ արեգակն է լուսավոր և որ նենգ է և նեղ է սրտիւ՝ խաւար է մթացեալ:

23. Որդեակ, որ առատ է սրտիւ՝ լի է ամենայն բարութեամբ և որ ազահ է մտօք, թէպէտ և ունի ինչս բազումս, դատարկ է և ունայն և կենդանոյն մեռեալ է:

24. Որդեակ, ոչ թէ իմանալն է իմաստութիւն, այլ կատարելն, զի որ գիտենայ և ոչ առնէ՝ անմիտ է:

25. Որդեակ, եթէ կամիս ինչս գործել, մի՛ յառաջագոյն պարծիր կամ խոստանար, զի թէ յետոյ ոչ կարենաս կատարել, ծաղրն լինիս դու ամենեցունց:

26. Որդեակ, մի՛ լինիր որպէս նշենի շուտ, որ յառաջ ծաղկի և յետոյ ուտի պտուղ նորա, այլ լեր որպէս թթենի, որ յետոյ ծաղկի և յառաջ ուտի պտուղ նորա:

27. Որդեակ, եթէ վայելեսցես ի բարութեան զամենայն կեանս քո յաշխարհի, զօր մահուան քո մի՛ մոռանար հանապազ:

28. Որդեակ, հայելով հայեսցես ի գերեզման ընկերին քո և յիշեսցես, զի և դու նման նմա լինելոց ես:

29. Որդեակ, մի՛ լինիր կարի քաղցր, որ կլանեն զքեզ և մի՛ կարի դառն, զի թբանիցեն, այլ եղիցիս հեզ և հանդարտ ի գործս գնացից քոց:

30. Որդեակ, մինչ կոշիկն յոտդ է կոխեա զփուռն և արա ճանապարհ որդոց քոց:

21 D₁ չիք՝ մարդ, D₆ ոտի թու թէ ունիցիս զաւինչ ընդ նմա զի կարող ես քաղցրութեամբ յազթել նմա բայց զառնութեամբ ոչ փխ մարդ և-անհարկութիւն:

22 D₄ թմրեալ փխ մթացեալ:

24 D₆ գիտենալն փխ իմանալն, զիտէ փխ գիտենայ, յիմար է և անմիտ փխ անմիտ է D₅ կատարեալն, զոր փխ զի որ, D₄ գիտենայ բան ինչ:

25 D₆ չիք՝ կամ խոստանար, չիք՝ յետոյ, չիք՝ դու ամենեցուն:

27 D₄ եթէ կամիս վայելել ի բարութեամբ, մի փխ քո մի, D₆ չիք՝ հանապազ:

28 D₆ նոյնպէս փխ նման նմա:

29 D₄ մի լինիր փխ մի, D_{1,2} դադան փխ դառն, D₆ չիք՝ զքեզ, թբանն:

31. Որդեակ, որ անժամ սերմանէ, ոչ հնձէ, և որ ոչ աշխատի
ի գործս ինչ, ոչ առնու վարձս ի նմանէ: Սոյնպէս որ ոչ խրատէ զոր-
դիս ոչ հրահանգին:

32. Որդեակ, մեծատանն որդին օձ կերաւ, ասին՝ դեղ կերաւ,
աղքատին որդին կերաւ ասին՝ ի սովոյն կերաւ:

33. Որդեակ, ընդ աներկիւղն ի ճանապարհ մի՛ երթար և ընդ-
անզգամին հաց անգամ մի՛ ուտեր:

34. Որդեակ, թէ տեսանիցես զթշնամին քո զլորեալ, մի՛ ծաղր
առներ զնա, գուցէ կանգնիցէ և քեզ շար հատուցանիցէ:

35. Որդեակ, ի թշնամոյն քո պատրաստ լեր և զգոյշ կացիր, զի՛
ոչ գիտես, թէ յորում ժամու շար առնիցէ քեզ:

36. Որդեակ, մի՛ մերձենար ի կին աղաղակող և լեզուանի և
անզգամ, զի կորուստ բերէ անձին:

37. Որդեակ, տեսի գազան զօրեղ, և ոչ արձակեցաւ յիս, հան-
դիպեցայ թշնամոյն և ոչ յաղթեցայ ի նմանէ, դիպեցայ կնոջ պոռնկի
և անզգամի և յաղթեցայ ի նմանէ:

38. Որդեակ, մի՛ ցանկար կնոջ գեղոյ, այլ գեղ կնոջ համեստու-
թիւն է, իսկ իմաստունն՝ պարծանք է առն իւրում:

39. Որդեակ, եթէ պատահիցէ քեզ ատելին քո շարով, ել դու
ընդ յառաջ նորա բարով և եթէ ի տարապարտուց վարէ զքեզ, դու
քաղցրութեամբ պատասխանի տացես և դատաստան կուտեսցես ի
զլուխ նորա:

40. Որդեակ, անկանի անօրէնն ի շար գործոց իւրոց և կանգնի
արդարն ի բարի գործոց իւրոց:

41. Որդեակ, զորդին քո ի գաւազանէ մի՛ խնայեր, զի որպէս
պիտոյ է աղբն պարտիզին և որպէս կապն քսակին և որպէս պարանն
ի յոտն իշոյն, այնպէս պիտոյ է ծեծն տղային, զի թէ մի՛ անգամ,
կամ երկու և երիցս խրատես զնա հանդարտութեամբ, ոչ մեռանի,
իսկ եթէ թողու զնա ի կամս իւր, գող և ավազակ լինի, և տանին ի
կապանս և ի սպանումն, և լինի քեզ նախատինք և բեկումն:

31 D₄ յորժամ սերմանէ փխ որ անժամ սերմանէ, D₅ յորժամ ոչ փխ որ
անժամ, D₄ այսպէս խրատէ զորդիս որ ոչ հրահանգին, D₆ չիք՝ ինչ, չիք՝ ի
նմանէ, զգոնանան փխ հրահանգին:

32 D₄ ասացին թէ ի ազահի սովոյն կերաւ:

33 D₄ մի հաց ուտեր ոչ մի անգամ:

35 D₆ կացիր հանապազ, առնէ փխ առնիցէ: D₄ առնէ քեզ շար:

37 D₄ վազվաղակի յաղթեցայ փխ յաղթեցայ ի նմանէ, D₆ երկեա փխ
յաղթեցայ:

38 D₄ իմաստուն և պարծանք առն իւրում փխ իսկ-իւրում:

41 D₆ տանին զնա, D₄ նախատինք ամօթ:

42. Որդեակ, հնազանդեցու զորդին քո, մինչդեռ փոքր է և կապուղ, զի մի՛ ընդ քեզ մարտուցեալ, ելանիցէ յուս քո, և ի վնասու նորա կորուսանիս և անէծս առցես յօտարաց վասն անխրատութեան նորա:

43. Որդեակ, ստացիր քեզ էջ հաստոլոք և ձի սմպակաւոր և մի՛ ստանար ծառայ փախչող և կամ աղախին կաքաւող, զի զամենայն ստացուածս քո վատնեցին:

44. Որդեակ, յորժամ անմտին խրատ տաս, համարեա թէ փոշի ցանեցեր ի վերայ յարուցեալ գետոյ:

45. Որդեակ, առերեսք սիրէ մարդն սուտակայ և յետոյ արհամարհէ, բայց դու ի գործոց քոց յիմասցիս:

46. Որդեակ, խօսք մարդոց ստոյ. որպէս լորու պարարտ է, և որ անմիտն է՝ կլանէ զնա:

47. Որդեակ, սիրեա զհայր քո, որ ծնաւ զքեզ և զանէծս մօր քո մի՛ առցես, զի և դու ի բարութեան որդոց քոց խնդասցես:

48. Որդեակ, ընդ դատախազի քո առաջի դատաւորին ցասմամբ մի՛ խօսեցցիս, զի մի անզգամ և անմիտ կոշեցցիս և պատուհաս ի դատաւորէն կրեսցես:

49. Որդեակ, այր, որ խիստ է քան զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ նմա:

50. Որդեակ, ի գիշերի առանց սրոյ ընդ ուրեք մի՛ երթայցես, զի ոչ գիտես, թէ շարկամն ուր կայ պահեալ և կամ թէ ի թշնամեաց ո՞ ելանիցէ ընդառաջ քո:

51. Որդեակ, խաշինք, որ ի գիհէն ի զատ զնան, գայլոց բաժին լինենան:

52. Որդեակ, որպէս վայելուչ է ծառ պտղովք և լեառն անտառախիտ մայրիւք և որպէս ծառ ի մէջ պարտիզի, այնպէս վայելուչ է մարդոյ ի մէջ ազգականաց իւրոց և ի կին և յորդիս իւր: Իսկ որում ոչ գոյ կին և որդիս և ազգականս, նա արհամարհելի է և նման է ծառի միոյ, որ լինի յանցս ճանապարհաց, և ամենայն, որ անցանէ ընդ այն, տերևաթափ և ճղակոտոր առնեն զնա:

53. Որդեակ, մի՛ ասեր թէ տէր իմ անմիտ է և ես՝ իմաստուն, այլ համբերեա նորա անմտութեան, և իմաստնասցիս դու:

42 D₄ մարտիցէ և ելանիցէ փխ մարտուցեալ ելանիցէ:

44 D₄ եթէ փխ յորժամ:

51 D_{2,5} գեհեն, D₄ կերակուր գայլոց եղիցին:

52 D₄ անտառ խոտիւք մայրիւք փխ և լեառն անտառախիտ մայրիւք, D₆ չիք՝ ի մէջ ազգականաց իւրոց և:

54. Որդեակ, մի՛ լինիր յաշս անձին քում իմաստուն, յորժամ ի բազմաց ոչ վկայեսցիս:

55. Որդեակ, մի՛ ասեր զուր զումեք՛, քի մի և այլք քեզ ասասցեն:

56. Որդեակ, մատնութիւն երկու ւէ՛ւս ունի: Եթէ տեսանես զթշնամին ի սպանումն տեառն քո և ոչ յայտնես նմա՝ մահապարտ ես:

57. Որդեակ, առաջի տեառն ք՛. մի՛ լինիր շատախօս, զի մի անարգեսցիս:

58. Որդեակ, յորժամ առաքէ չքեզ տէր քո առ այլ ոք ասել ինչս, մի՛ աւելուցուս ի խօսսն և մի՛ ինչ հատցես ի բանիցն, զի մի ծաղր լինիցիս և պատուհաս յերկոցունցն կրեսցես:

59. Որդեակ, ընդ բազմանալ որդոց քոց մի՛ խնդար և ի պակասելն մի՛ տրտմիր, զի որդիքն և ստացուածքն յաստուծոյ շնորհին:☉

60. Որդեակ, եթէ ընկեր քո հիւանդ է, մի՛ ասեր թէ զինչ ուղարկեմ նմա, այլ երթ՛ ոտիւք և տես աչօք և լաւ է նմա, քան զտուրս ոսկոյ և արծաթոյ:

61. Որդեակ, պահեա զլեզու քո ի ստութենէ և զաշս քո՝ յարաս հայելոյ, զձեռս քո՝ ի գողութենէ և զոտս քո՝ ի վատ տեղ գնալոյ, զի բարի լինիցի քեզ յաստուծոյ և ի մարդկանէ, և երկայն աւուրբբ կացցես յաշխարհի:

62. Որդեակ, վասն շարախօսութեան ոսկի և արծաթ մի՛ առնու, զի գործն շար է և վնասբերիչ:

63. Որդեակ, մի՛ հեղուր զարիւն մարդոյ ի տարապարտոց, զի մի հեղցեն զարիւն քո փոխանակ նորա:

64. Որդեակ, լաւ է ծառայ, որ ողորջանոք խօսի ընդ տեառն իւրում, քան որդի, որ խրոխտալով մեծամեծս խօսի և ածէ ի բարկութիւն:

65. Որդեակ, լաւ է բան իմաստնոյ ի հարբածութ, քան զխօսս անմտի ի ծարաւութ:

55 D₁ ումեք փխ զումեքէ, D₃ ուրէք փխ զումեքէ, D₄ ասիցեն և ով ոք փորէ խորխորատ ինքեամբք ի նոյն անկանի փխ ասացեն:

57 D₄ անարգեսցիս ի նմանէ:

58 D₄ աւելցնէր, երկացունց կողմանց, D₆ մի յետոյ ծաղր:

59 D₄ շնորհեալ է կամի աւելցնէ և կամի նուազէ:

62 D₅ շարութեան փխ շարախօսութեան, D₆ կորուստարեր է անձին փխ գործն շար է և վնասբերիչ:

66. Որդեակ, լաւ է սրտամտութիւն իմաստնոյն, քան զքաղցրութիւն անզգամին:

67. Որդեակ, լաւ է վէրս բարեկամին, քան զհամբոյրս թշնամոյն:

68. Որդեակ, լաւ է կոյր աչօք, քան թէ կոյր մտօք, զի կոյրն աչօքն արագ ուսանի զերթեւեկ ճանապարհին, իսկ կոյրն մտօք թողու զերթեւեկ ճանապարհին և ընդ կամակոյրն գնայ:

69. Որդեակ, լաւ է բարեկամ մօտեւոր, քան զեղբայր ի հեռուստ բնակեալ:

70. Որդեակ, լաւ է ատելութիւն և խոռովութիւն առն արդարոյ, քան զքաղցրութիւն և ողորմութիւն անօրինին:

71. Որդեակ, զհաց քո յայլոց սեղանէ մի՛ ուտիցես, զի մի երախտիք այլոց առնուցուս:

72. Որդեակ, լաւ է ճնճղուկ մի ի ձեռս քո, քան զհազարս յերկինս թռուցեալ:

73. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քում, քան թէ բուծ յայլոց ձեռն:

74. Որդեակ, լաւ է ուլ պատարագ ի տան քում, քան զուարակ յայլում տան:

75. Որդեակ, լաւ է կշռատ մի պղնձոյ իմաստնոյ, քան զհարիւր կշռատ ոսկոյ անմտի:

76. Որդեակ, հանդէս իմաստնոց ի հրապարակս գովի, և արծաթ անմտի ի խաւարի ճածկի:

77. Որդեակ, լաւ է անուն բարի, քան զտեսակ ցանկալի, զի գեղեցկութիւն ապականի և անուն բարի յաւիտենական մնայ:

78. Որդեակ, նման է ցանկութիւն աշխարհիս յաշս ամենայն տեսողացն որպէս զոմն առիւծ կոշեցեալ, որ ծնաւ ի գիշերի, և սնուցին զնա ի խաւարի, և յորժամ ետես զճառագայթս արեգականն, որպէս ի դժոխս համարեցաւ զամենայն զկեանս իւր:

67 D₆ քան զկամակոր:

68 D₃ չիք՝ իսկ-ճանապարհին:

69 C₅ մոտաւոր, D₄₋₆ հեռուստանէ:

70 D₄ չիք՝ առն:

73 D₄ գող փխ կող, զու փխ բուծ (Այլպիսով խրատք փոխել է իր բնույթը):

74 D₄ ուլ մի:

75 D_{5,6} կշռակ, D₆ արծաթոյ փխ ոսկոյ:

77 D₄ գեղեցկութիւն կու, յաւիտեան:

78 D₄ աստեղաց փխ տեսողաց:

79. Որդեակ, լաւ է առն, եթէ իցէ ի վերայ նորա ձին և սառն և սուսեր, քան թէ մերձենայ ի կին աղաղակող և լեզուանի:

80. Որդեակ, նման է տեսութիւն անզգամ կանանց իբրև գերեզմանաց բռելոց, որ ի դրուցէ քանդակեալ են ոսկով և ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոց և ժահահոտութեամբ:

81. Որդեակ, լաւ է առն, եթէ ոք ի նեղութեան իցէ և կարէ բանիւր օգնել նմա, զի այնպէս է, թէ որպէս ի բերանոյ առիւծոյ զերծուցանէ զնա:

82. Որդեակ, ծառայ, որ մեղանչէ տեառն իւրում և երթայ առ այլս յաշխարհի, հանգիստ մի՛ գտցէ և մի՛ ողորմութիւն աստուծոյ:

83. Որդեակ, ծառայ, որ երկմիտ է ընդ տեառն իւրում, թէպէտ և սիրէ զքեզ, մի վստահանար ի նա, քանզի ծառայ, որ ատէ զտէր իւր, ոչ է քեզ բարեկամ:

84. Որդեակ, ընդ ընկերի քում ուղիղ դատեսջիր և բարութեամբ հասանիցես ի ծերութիւն:

85. Որդեակ, բարակացո զմիտս քո հեղութեամբ և կակղացո՞ր զլեզու քո քաղցրութեամբ և լեր առատութեամբ և բարութեամբ առ ամենայն ոք, և հանգստեամբ վճարես զժամանակս կենաց քոց:

86. Որդեակ, եթէ յամբարտաւանիս յանձին քում և սիրես զհակառակութիւն, ատիս յաստուծոյ և ի մարդկանէ և հանգիստ կենաց քոց ոչ գտանիս յաւիտեան:

87. Որդեակ, մի՛ հպարտանայր յաւուր մանկութեան քո, զի մի սուր կերիցէ զքեզ:

88. Որդեակ, առաջի անարդ մարդկան բազմախօս մի՛ լինիր, զի մի թեթեւացիս:

89. Որդեակ, քիչ ուտելն մարմնոյն շահ է, և սակաւ խօսելն հոգոյն շահ է, զի քիչ ուտելովն մարդն ոչ ախտանայ, բայց շատ և յաւելի ուտելովն հազարք մեռանին:

79 D₄ առն և սուսեր և սուսեր փխ առն-սուսեր, D ձիւնոյ և սառին բնակեալ քան ոնդ կնոջ անզգամի ի տան միում փխ նորա—լեզուանի:

80 D₆ տեսութիւն լիտի կանանց նման է փխ նման է-իբրև, ոսկով և արծաթով, D₄ ներքոյ հողոյ:

82 D_{4,6} յայլս աշխարհի փխ առ այլս:

83 D₅ զքեզ փխ զտէր իւր:

85 D₆ զբարբառս փխ զլեզու, D₁ չիք՝ և-քաղցրութեամբ:

88 D₆ շատախօս փխ բազմախօս:

89 D₆ չիք՝ քիչ ուտելն-շահ է զի, սակաւ փխ զի քիչ, ուտելովն բազումք ցաւոտին փխ և յաւելի-մեռանին, D₄ բազումք փխ հազարք:

90. Որդեակ, խօսքն զինչ ճօհար է, ի սատաֆի մէջն դիր և յամէն տեղ մի՛ ցրուեր:

91. Որդեակ, եթէ տաս բան բարի գիտես, զհինգն խօսէ և զհինգն պահէ:

92. Որդեակ, լեզուն հարցաւ գլխոյն, թէ հալոյ ինչ է: Ասաց, թէ քանի դու լուռ կաս, նա ես խիստ հանգիստ եմ:

93. Որդեակ, որչափ որ քիչ գրուցես, այնչափ հարկիս առնուս ի մարդկանէ:

94. Որդեակ, զոտքդ ի կան դնես՝ ի փշոյ պատրաստ կացիր, ըզձեռքդ ի ծական տանիս՝ ի յօձու պատրաստ կացիր:

95. Որդեակ, յամենայն մարդ խօսք մի՛ վստահանայր և զծածուկս քո մի՛ յայտներ ումբ:

96. Որդեակ, ընկեր հետ աղէկին եղիր, որ աղէկութիւնդ յաւելնայ:

97. Որդեակ, ով ոք զբարեկամին բարի խրատն ատէ, արծանի է: Որ թշնամին ի վերայ նորա խնդայ:

98. Որդակ, հետ վատին քիչ նիստ, թէ ոչ՝ քան զամէնն որ աղէկ ես, նա վատ դու դառնաս:

99. Որդեակ, տես զարեգակն, թէ որչափ պայծառ է. բայց փոքր մի ամպ որ ի դէմն գայ, կու մթնեցնէ զինքն: Այսպէս և վատ մարդն զաղէկն կու խանգարէ:

90 D₆ ի մէջ, չիք՝ մէջն դիր և, յամէն ընդ վայր:

91 D_{4,6} չիք՝ բարի, գմինն (D₆ մեկն) փխ զհինգն, Թ (D₆ գինն) պահէ փխ զհինգն:

92 D₆ հանգիստ եմ և խաղաղ:

93 D₄ չիք՝ որ, հարկինքս, D₆ գրուց տաս այնքան ավելի հարկինս առնուս, մարդկանէ զի շատախօսիցն շատ պատճառս ծնի չարեաց:

95 D₄ ումբ՝ զի բնութիւնն նորա ոչ գիտես, D₆ գծածուկ գործք քո, բնաւ փխ ումբ:

96 D₄ հետ ընկերիդ աղէկ եղիր (խրատք փոխում է բնույթը). D₆ բարեգործ մարդկանց փխ աղէկին, բարութիւնդ փխ աղէկութիւնդ:

97 D_{4,5} չիք՝ բարի:

98 D_{4,5} կու փխ դու, D₆ վատ մարդկանց մի յարիւր թէ ոչ դու այլ գետ գնորայ լինիս փխ վատին-դառնաս:

99 D₄ չիք՝ բայց, D₆ և թէ սակաւ փխ բայց փոքր մի, մթեցնէ իր զլոյսն փխ մթնեցնէ զինքն, D₄ զաղէկ մարդուն անունն կաւիրէ որ թէ հետն ի միասին լինի:

100. Որդեակ, ով մօտ ի լուսինն նստի, երեսն նման լուսոյ պայծառանայ, և ով մօտ ի սև պուտուկն նստի, նորա նման լինենայ:

101. Որդեակ, հարկեորին հարկիս արա. վասն իւր հարկիցն և անհարկուն հարկիս արա. վասն քո հարկիցդ:

102. Որդեակ, ինքեան գիտակն աստուածաճանաչ է և իմաստուն:

103. Որդեակ, եթէ ասէ ոսկին, թէ ես Հնդիստանի եմ, ինչ շահ է իւր ասելն, վասն զի մահաքն կու ճանաչէ զինքն:

104. Որդեակ, որ լսէ և ոչ առնէ, մէկ աշօքն կոյր է, և որ ոչ կամի լսել և ոչ առնել, երկու աշօքն կոյր է, իսկ որ լսէ և առնէ, երկու աշօքն ի լոյս է:

105. Որդեակ, կիին, թուր, ձի ոչ են հաւատալի: Զշունն բտէ և զկին անզգամ ոչ, զի շունն ոչ մոռանայ զերախտիս մարդոյ, իսկ կին, թուր, ձի ոչ ճանաչեն զտէր իւրեանց:

106. Որդեակ, խնամէխօսութիւն մի՛ առներ, զի բարին յաստուծոյ և յըզակէ առնուն, և զմեղումն ի քենէ:

107. Որդեակ, մի՛ տայր թոյլ ընկերին կոխել զոտս քո, զի մի համարձակիցի կոխել զպարանոց քո:

108. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բանս իմաստութեան և իմաստնասցիս դու, և թէ հարցանես զայր անմիտ բանիւք բազմօք, ոչինչ յիմանայ:

100 D₄ է լուսի փխ լուսոյ պայծառանայ, լուսին լինի փխ ի լուսինն նստի, սև պուտուկի նստի նորա նման սևանայ, D₆ չիք՝ երեսն նման լուսոյ, չիք՝ սև պուտուկն, մրոտի փխ նորա նման լինենայ:

101 D₄ հարկեորին հարկիս արա,
վասն իւր հարկեցն կորա.
Եւ անհարկին հարկիս արա
վասն իւր հարկեցն կորա:

103 D₄ հանգարտ եմ փխ Հնդիստանի եմ, D_{4,5} մահանկն, D₄ գիտէ ու ճանաչէ փխ կու ճանաչէ զինքն:

104 D₃ չիք՝ և որ-կոյր է, D₆ և որ բնաւ, չիք՝ և ոչ առնել, և որ փխ իսկ որ,

105 D₆ անաւատալիք են փխ ոչ են հաւատալի, այլ կինն ի նոյն ժամայն փխ իսկ կին-իւրեանց:

106 D₅ զմէջումն փխ զմեղումն, D₄ զմեղումն ինքնէ փխ զմեղումն ի քենէ:

108 D₄ բան բազում ոչինչ օգտիս ի նմանէ փխ բանիւք-յիմանայ:

109. Որդեակ, եթէ ի բան ինչ առաքես զայր իմաստուն, մի՛ ինչ պատուիրեր նմա, և թէ ոչ լինի՝ դու ինքնին ասա, իսկ եթէ պատահի, որ զանմիտ ոք առաքես դու, առաջի երկուց ընկերաց պատուիրեա, ապա թէ ոչ՝ անարգանս ածէ ի վերայ քո անպիտան խօսիւր:

110. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և գհետ կնոջ օտարի մի՛ երթիցես, զի գործդ մահաբեր է:

111. Որդեակ, ուստ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի ըստ սովորութեան վարիցէ զկեանս իւր, զի որկորայքն ոչ ժուծեն, յորժամ ոչ գտանեն:

112. Որդեակ, փորձեա զորդին քո յուսել հացին և տես թէ իցէ իմաստուն, և ապա՝ տացես զինչս քո ի ձեռս նորա:

113. Որդեակ, մի՛ գնար մէն ընդ առն բարկացողի և մի՛ կազիր ընդ նմա, զի յաչս նորոս թեթև թուի արիւն քո:

114. Որդեակ, ի կոչնատանէն և ի հարսանեաց քան զընկերս քո յառաջագոյն հրաժարեա և այլ մի՛ դարձցիս անդրէն, զի մի առնուցուս վէրս ի գլուխս քո:

115. Որդեակ, ուր չկոչեն զքեզ, մի՛ գնար և ուր չհարցանեն՝ պատասխանի մի՛ տար:

116. Որդեակ, ընդ յարուցեալ գետ մի՛ անցանել և ընդ արբեցեալսն մի՛ հակառակիլ:

117. Որդեակ, մի՛ երկու լեզու լինիր ի մէջ նմանեաց քոց և կարծիցես զքեզ սիրելի ամենեցուն, զի ոչ գիտես, թէ յորում ժամու յանդիմանեն զքեզ բանք քո, և յայնժամ ծաղր լինիս ի մէջ նոցա:

118. Որդեակ, զբանս հզօրաց մի՛ հոգասցես և որ մեծն է քան զքեզ, ծառայեա նմա:

119. Որդեակ, եթէ բարձր իցեն սեմք տան քո, իբրև կանկունս եօթն, յորժամ մտանիցես, խոնարհեցո զգլուխս քո:

120. Որդեակ, մի՛ առնոյր կշռաւ մեծաւ և տալ փոքրիւ և ասել թէ շահեցայ, զի անօրէնութիւնք և շարութիւնք են առաջի աստուծոյ: Գուցէ բարկացի ի վերայ քո և զոր ունիցիս տացէ ի ձեռս օտարաց:

109 D₆ զանմիտ ոք փխ ոչ լինի դու-որ զանմիտ ոք:

110 D₄ շար բերէ փխ մահաբեր է:

115 D¹ ուրեք ոչ կոչեն փխ ուր չկոչեն:

116 D₄ գետն մի անցաներ և ընդ հարբեցեալսն բնաւ մի ումէք խօսիր զի գէշ կու թուի թէ ազէկ խօսք այլ ասես փխ գետ-հակառակիլ:

118 D₄ հանցես փխ հոգասցես:

120 D₆ շարեք՝ փխ շարութիւնք, D₄ ինչս ունիս գուցէ և տացէ օտարաց փխ գուցէ-օտարաց:

121. Որդեակ, մի՛ երդնուր ամենևին, և թէ՛ երդնուս և ստես. պակասին աուրք կենաց քոց:

122. Որդեակ, եղիցին բանք քո ճշմարիտ և մի՛ երկբայ:

123. Որդեակ, եթէ՛ կամիս խնդրել ինչս յաստուծոյ, մի՛ խոտորիր ի կամաց նորա: Պահեա՛ զպատուիրանս նորա, երկիր ի նմանէ և սրբութեամբ կաց առաջի նորա, և յաւելցի՛ քեզ:

124. Որդեակ, որ քեզ շար թուի, ընկերի՛ քում մի՛ առներ, այլ արա զոր սիրես: Եւ թէ՛ արասցեն քեզ բարեկամք քո, արա և՛ դու ամենեցուն, զի ամենայնէ՛ բարի գտցես:

125. Որդեակ, եթէ՛ եկեսցէ թշնամին քո յոտս քո, թողութիւ՛ն շնորհեա նմա և ծիծաղեա յերեսս նորա և ուրախութեամբ ընկալ զնա:

126. Որդեակ, յորժամ իցես ի մէջ արանց, եթէ՛ աղքատ իցես, մի՛ յայտներ զաղքատութիւնս քո, զի բանից քոց ոչ լուիցեն, և արհամարհիս ի նոցանէ:

127. Որդեակ, եթէ՛ առաքէ՛ զքեզ տէր քո բերել սպտուր, դու մի՛ բերիցես խաղող, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհասս սպտուրին ոչ թողու:

128. Որդեակ, եթէ՛ լուիցես շար ինչ զումեքէ, թաքո ի սրտի քում և մի՛ հանցես ի վեր, և մի՛ ոք լուիցէ ի բերանոյ քումմե:

129. Որդեակ, մարդոյ, որոյ չիք գործ ուղիղ և անուն բարի, լաւ է նմա մահ, քան զկեանք:

130. Որդեակ, լաւ է աղքատութիւն անփոխ, քան զմեծութիւն ցրուեալ:

131. Որդեակ, մի՛ ասեր բան շար բարեկամին քո, այլ հանապազ ուրախ լեր ընդ նմա:

132. Որդեակ, եթէ՛ տեսանիցես զթշնամին քո զլորեալ, տրտմեա ի վերայ նորա, զի բարեկամ առնիցես զնա քեզ, իսկ եթէ՛ ծաղր անիցես զնա, և յորժամ կանգնիցի, շարիս հատուցանէ քեզ:

123 D₄ քեզ ինչս:

124 D₄ բան որ քեզ, կամենար փխ առներ:

125 D₄ թշնամիք քո եկեսցեն առ ոտս քո, D₆ չիք՝ և ծիծաղեա յերեսս նորա:

126 D₆ թէ՛ փխ յորժամ, չիք՝ եթէ՛ աղքատ իցես:

127 D₄ յորժամ փխ եթէ, չիք՝ զքեզ, առցէ փխ ուտէ, D₆ բերեր փխ բերիցես:

128 D₆ չիք՝ և մի հանցես ի վեր:

130 D₆ հաւաք և հանգստեամբ փխ անփոխ, ցրուեալ և ցնորեալ:

131 D₅ չիք՝ բան. D₆ գովեա զնա և զուարթ զիժօք խօսեա ընդ նմա փխ ուրախ լեր ընդ նմա:

132 D₆ մի ծաղր առներ զնա գուցէ կանգնիցէ և քեզ շար հատուցանիցէ փխ տրտմեա-հատուցանէ քեզ:

133. Որդեակ, ընդ կնոջ քո խորհեստից, բայց զգաղտնիս քո մի՛ յայտներ նմա, զի տկար է և ոչ կարէ պահել, յայտնէ կարևորաց, կարճամիտ է և փոքրոգի և ոչ կարէ ծածկել զբանս ի սրտի:

134. Որդեակ, բազում անգամ խորհեա զբանս ի սրտի քում և ապա ի վեր հանիցես, զի թէ փոխել կամիցիս, ծաղր լինենաս:

135. Որդեակ, մի՛ հաներ բան դատարկ ի բերանոյ քումմէ, զի լաւ է յանցանք մարմնոյ, քան զյանցանս լեզուի:

136. Որդեակ, ի մէջ երկուց կովողացն մի՛ կանգնիր, զի մի ի զուր մեռցիս կամ ձաղեսցիս. այլ փախիր ի նոցանէ ի հեռի:

137. Որդեակ, մի՛ ընդ վայր ձիծաղիր և նախատեր զոք, զի ի նմանէ ծնանի կոխք և սպանութիւն:

138. Որդեակ, ի տուն արբեցողի մի՛ մտաներ և թէ մտանես՝ մի՛ յամեր, զի մի ի բարուց քոց ունայն և թափուր մնասցես:

139. Որդեակ, եթէ կամիս իմաստուն լինել, պահեա զլեզու քո ի շատ խօսելոյ և նայեա առաջի աչաց քոց, և լիցիս պատուական առաջի ամենեցուն:

140. Որդեակ, ամենայն մարդ, որ ոչ վարի իրաւամբք և արդարութեամբք, զաւուրս իւր կարճէ:

141. Որդեակ, յաւուր պատարագի աստուծոյ մի՛ հեռանար, թէ՛ պէտ և աղքատ իցես:

142. Որդեակ, վասն սակաւ պատճառի ի բուն բարեկամէ քումմէ մի՛ հեռանար, գուցէ այլ ոչ գտանիցես այնպիսի խորհրդակից և բարեկամ:

143. Որդեակ, առանց գրաւկանի և առանց վկայի զինչս քո ումեք մի՛ տացես, գուցէ ուրանայ և դու ապաշաւես:

133 D₃ Թագուցաներ զբանս և ծածկեր ի սրտի իւրում փխ ծածկել զբանս ի սրտի:

136 D₆ մտանիւր փխ կանգնիր, D₄ խռովիս կամ մեռանիս փխ մեռցիս կամ ձաղեսցիս:

137 D₆ զոք ծաղր առնելովն, ծաղրուն ծնանին անհարկութիւնք և այլ ևս չարիք մեծամեծք փխ նմանէ՝ սպանութիւն, D₄ կռիւ և սպանութիւն լինի:

138 D₄ ի տուն գինոյ շատիւ մի գնասցես զի մի բարուց և ընչից քոց յունայն և թափուր մնասցես փխ ի տուն-մնասցես, D₆ լինիցիս փխ մնասցես:

139 D₅ հայեաց փխ նայեա:

140 D₄ ամենայն մարդ որչափ վարի իրաւամբ և արդարութեամբ զաւուրս իւր բարիոք անցուցանէ փխ ամենայն—կարճէ:

141 D₄ և թէ որչափ փխ թէպէտ և:

142 D₄ սակաւ բան, D₅ չիք՝ քումմէ, D₆ բարեկամեք փխ բարեկամէ քումմէ:

144. Որդեակ, որոյ ձեռն լի է, նա է այր իմաստուն և առատ, և ամենայն ոք պատուէ զնա: Եւ որոյ դատարկ է, նա անմիտ է և անարգ, և ոչ ոք պատուէ զնա:

145. Որդեակ, եթէ կաշառս ոք տայ դատաւորին, պատուհասի յաստուծոյ, զի զաշս դատաւորին կուրացուցանէ կաշառն:

146. Որդեակ, կերտ դառնիճ և արբի լեղի, և ոչ էր դառն քան զաղբատուփիւն և զպանդխտութիւն:

147. Որդեակ, բարձի աղ և արճիճ, և ոչ էր ծանր քան զպարտքըն, զի թէպէտ ուտէ և ըմպէ, ոչ կարէ հանգչել:

148. Որդեակ, յաւուր պատարագաց քոց առատածեռնեա և մի՛ աշս արձակեր, զի ոչ հաճի աստուած:

149. Որդեակ, ձի, որ չէ քո, մի՛ հեծնոյր և մատանի, որ չէ քո, մի զներ ի մատդ և թէպէտ և կարի քաղցեալ իցես, հաց որ չէ քո, մի՛ ուտեր:

150. Որդեակ, յայտնեա զխորհուրդդ առաջի բարեկամին քո և յետ աւուրց ինչ գրգռեա զնա: Եթէ զոր ասերն, ոչ յայտնէ զխորհուրդ քո, բարեկամ քո լիցի, զի հաւատարիմ գտաւ ի բանսն:

151. Որդեակ, յորժամ հետ մարդոյ ծանոթանաս, մի՛ զքեզ վստահանար ի նա և թէ հազար որ քաղցրալեզու լինի, նա մի՛ հաւատալ և զծածուկս քո մի՛ բնաւ յայտնել նմա, զի դեռևս չես գործոց նորա տեղեակ:

152. Որդեակ, զխորհուրդս քո մի՛ յայտներ այլում և ասել, թէ կու ծածկէ նա, զի զքո խորհուրդ, երբ դու չպահես, նա յայլք որպէ՛ս պիտի որ պահեն: Ոչ զհտես, որ երբ մարդն դառնանայ, նա ո՛չ եղբայր գիտէ և ո՛չ սիրելի:

146 D₄ չիք՝ և արբի լեղի և, լեղի փխ դառն:

147 D₆ ըմպէ բայց:

149 1—2 D_{1—3} մի զներ ի մատդ փխ մի հեծնոյր, D_{1—3} չիք՝ մատանի որ չէ քո մի զներ ի մատդ, D₆ թէ փխ թէպէտ, D₅ ուտեր, զի անպատեհ է:

150 D₄ տես թե զո՛ւ ասերդ փխ եթէ զոր ասերն, զտար զնա ի բանսն քո:

151 D₆ երբ ումեմն ծանոթանաս մի շուտով հաւատար նմա թէ հազար որ շողոքորթի և բարեկամաբար գրուցէ զծածուկ գործս քո մի յայտներ նմա մինչև քանիմ անգամ փորձես զնայ փխ յորժամ հետ-նորա տեղեակ:

152 D₅ կարծելով ի մտիդ թէ կու պահէ երբ զքո խորհուրդն դու չի կարես պահել նա այլ որպէս պիտի պահէ զի ոչ զհտես թէ յերբ մարդն դառնայացէ ոչ եղբայր գիտէ ոչ սիրելի և վազվազակի յայտնէ փխ և ասել-սիրելի, D₆ մի ասեր թէ զխորհուրդս իմ ասեմ նմա և նա չի յայտնել ումեք զի երբ դու չպահես զբանս քո նայ այլք որպէս տի պահեն և առաւել փխ զխորհուրդս քո-ոչ գիտես որ:

153a. Որդեակ, եթէ չար ինչ գործեսցես, մի՛ ոք տեսցէ, զի աստուծոյ հաճոյքն գործք բարիք են:

153b. Եւ յամօթոյ, իբրև աստուծոյ, երկիր, զի ամենայն չարիք ի լրբութենէ գործին:

154. Որդեակ, խաբելով կեղծաւոր մարդիկ և սէր ցուցանելով յիմանան զծածուկս ընկերին և յորժամ ոչ գնան ըստ կամաց իրեանց, զնոյն որոգայթ կազմեն ընկերին, որ գործեաց, որ նա այլ ոչ կարենայ խօսել ի դէմ նորա:

155a. Որդեակ, յորժամ քաղցր է ակն տեսանդ ի վերայ քո, յայնժամ առաւել երկիր ի նմանէ:

155b. Եւ յորժամ տեսանես զքեզ յաչս մարդկան փառաւոր, մի՛ հպարտանար ի սրտիդ և զթշնամիս քո մի՛ յոչինչ համարիր, այլ ծիծաղեալ յերեսս նոցա, զի բամբասեսցեն առաջի տերանցն, զի փոքրաւորքն են զմարդոյ վկայութիւնս հաստատողքն առաջի մեծամեծաց:

156. Որդեակ, եթէ խնդրէ ոք ի քէն ինչս և կարող ես տալ, մի՛ արգելուր ի նմանէ, զի առցես յաստուծոյ միոյն զհարիւրն:

157. Որդեակ, յորժամ տեսանիցես զծերն, պատուեալ զնա և յոտն կաց առաջի նորա, զի և այլք քեզ արասցեն:

158. Որդեակ, առն, որում աջողեալ է աստուած, դու պատուեալ զնա և մեծարեա:

153a D₅ բարութիւնք փխ բարիք, D₆ զի մի պատճառս լինիցիս ուսանելու նոցա և դու մասնակից լիցիս չարեաց նոցա փխ զի աստուծոյ-բարիք են:

153b D₄ իբրև աստծոյ երկիր զի թէ լրբութեամբ առնես փխ եւ-երկիր (Այդպիսով խրատք լրիվ միակցված է ա խրատին), D₆ որդեակ փխ և (Այդպիսով խրատք տրոհվել է երկուսի):

154 D₄ կեղծաւոր մարդիկ կամին խաբելով, չիք՝ և յորժամ-ընկերին, D₆ կեղծաւորք ոմանք սուտ սէր ցուցանելով յիմանան զծածուկ գործ մարդո և յորժամ ոչ գնաս ըստ կամաց նոցա սպառնան նովաւ որ այլ ոչ կարենաս խօսել ընդդէմ նոցա փխ խաբելով-ի դէմ նորա:

155a D₄ չիք՝ առաւել, D₆ խոնարհ լիբ գուցէ համարձակիս և հպարտանաս փխ երկիր ի նմանէ:

155b D₆ որդեակ փխ և (Այդպիսով խրատն անկախ բնույթ է ստացել), D₄ զի մի չարախօսեսցեն զքեզ առաջի տեսանդ քո զի փոքրաւորք մարդոյ վկայութիւն և հաստատողք են, D₆ պատուեալ զամենեսեան քաղցր լեզու զի մի բամբասեսցեն զքեզ առաջի տերանցն այլ զովեսցեն և փառաւորեսցեն փխ ծիծաղեալ-առաջի տերանցն, չիք՝ յորժամ-ի սրտիդ և:

156 D₄ չիք՝ յաստուծոյ:

157 D₅ չիք՝ յորժամ, D₄ տեսանես: D₆ չիք՝ գնա:

159. Որդեակ, եթէ դադարեսցեն գետք ի գնացից և արեգակն յընթացից, կամ քաղցրասցի լեղի որպէս զմեղր, կամ սպիտակասցի ազոան. որպէս զաղանի, նոյնպէս թողցէ անզգամն զանրզգամութիւն իւր և անմիտն զգօնասցի:

160. Որդեակ, եթէ պաշտոնեայ ես աստուծոյ, զգոյշ լեր և սրբբութեամբ ծառայես նմա:

161. Որդեակ, որ ի մեղաց ոչ երկնչի, ճարակ հրոյ եղիցի:

162. Որդեակ, շուն, որ թողու զտէր իւր և գայ զհետ քո, քարիւ հալածեա զնա ի քէն:

163. Որդեակ, մի՛ ստանար ինչս յանիրաւութենէ, զի մի կորուսանիցես զամենայն ստացուածս քո ընդ նմա:

164. Որդեակ, լաւ է թէ գողացեն զինչս քո, քան թէ գողութիւն գտցի ի վերայ քո:

165. Որդեակ, ընդ մահ թշնամոյն քո մի՛ ուրախանար, զի կա և քեզ մահ:

166. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ոտիւք ի տուն բարեկամին քո, զի մի թեթևացիս: Գուցէ յագեսցի և ատեսցէ զքեզ:

167. Որդեակ, ի մարդոյ չարէ փախիր, և ընդ առն իմաստնոյ եղիցին գնացք քո:

168. Որդեակ, յորժամ վիշտ հասանէ քեզ, զաստուած մի՛ հայհոյեր, զի մի բարկասցի քեզ խստագոյն և տարածամ սատակեսցէ զքեզ:

169. Որդեակ, մի՛ առներ կին այրի, զի յորժամ նեղութեան հանդիպի և կամ այլ ինչ և ասիցէ. Աւազ զառաջին այրն իմ, և դու տրամիս:

170. Որդեակ, հաստատես յառակսն, որ ասեն. Մնիր և կոշեա որդի, զնեա և կոշեա ծառա:

171. Որդեակ, յորժամ ասիցէ կին քո, եթէ խեղդեմ զիս ի ձեռաց քոց, զգոյշ լեր անձինդ, զի զքեզ կամի խեղդել:

172. Որդեակ, ազահութիւն մայր է ամենայն մեղաց և ծնօղ ամենայն չարեաց:

173. Որդեակ, ողորմութիւն և ճշմարտութիւն ձեռնտու է բարեաց և սէր առ ամենայն մարդիք:

163 D₄ զամենայն ուղիդ:

165 D₄ մահ առաջի քո, D₆ խնդալ փխ ուրախանար:

169 D₆ չիք՝ և կամ այլ ինչ:

170 D₄ ծանիր փխ ծնիր:

171 D₆ խեղդիմ փխ խեղդեմ զիս, ձեռաց քոց ծաղր արա զնա բայց:

174. Որդեակ, ազահուլթիւն կորուստ է անձին և յիշատակ շարի և ատելութիւն առ ամենայն ոք, քանզի որ սիրէ զինչս՝ ատէ զընկերն, Վասն այնորիկ ազահուլթիւն օտար է յամենայն բարի գործոց:
175. Որդեակ, եթէ դատաւոր ես, ուղիղ դատեսչիր, զի մի ի մեծ դատաւորէն պատուհասեսցիս:
176. Որդեակ, դատաստան անիրաւութեան մի՛ առներ, զի թէպէտ և յաղթես ոսոխին, յաստուծոյ դատաստանացն երկիր:
177. Որդեակ, մի՛ սերմաներ ըռասմն շարի, զի մի անօրէն դահճաց մատնեսցիս:
178. Որդեակ, օրինաց ունկն դիր և ի շարեաց մի՛ երկնչիր, զի պատուիրանն աստուծոյ պարիսպ է մարդկան:
179. Որդեակ, խրատ բարի տացես ամենայն մարդոյ և կոչեսցիս իմաստուն:
180. Որդեակ, դատաստան միակողմանի ոչ է պարտ առնել և ոչ՝ հաւատալ շարախոսութեան մարդոյ, մինչև լուեալ իցես զպատասխանիս միւսոյն: Ո՞ գիտէ, լինի թէ սա է սուտն և նա է ճշմարիտն, զի դեռևս չես տեղեակ, թէ զինչ է ասելոց միւսն:
181. Որդեակ, մի՛ ասիցես աղքատին և տկարին, թէ դու ինձ շար ոչ կարես առնել, քանզի տէր է վրեժխնդիր նոցա:
182. Որդեակ, զայր յականէ մի՛ խոտեր, զի բազում շարիք լանարգ մարդկաց ելանեն և ոչ ի պատուականաց:
183. Որդեակ, կրթեա զլեզուս քո ի խօսս բարիս և ի մէջ ընկերաց քոց վայելուչ երևեսցիս:
184. Որդեակ, շար բանն արագ հասանէ ի լսելիս մարդկան, և որ խօսի զբարին՝ փառք անձին իւրում է:
185. Որդեակ, երկիր յաստուծոյ, և զշար գործս քո մի՛ ոք տասցէ, զի մի պատճառ լինիցիս ուսանելոյ նոցա:
186. Որդեակ, զոխս թշնամոյն հան ի սրտէ քումմէ, վասն զի սերմն շար է և շար պտուղ ծնանի:

174 D₅ այնորիկ ամենայն, D₄ անիրաւ է փխ օտար է D₆ ազահք օտար են, չիք՝ յամենայն:

177 D₄ ուղիղ, D₆ ըռագմն:

180 D₄ լուիցես պատասխանի իրաւոյն փխ լուեալ-միւսոյն, D₆ աղաղակի ումեք փխ շարախօսութեան մարդոյ, իցէ զասացուածս փխ իցես զպատասխանիս, չիք՝ զի դեռևս-միւսն:

181 D₄ կամ տնանկին փխ և տկարին:

182 D₄ խոտորեր փխ խոտեր:

184 D₄ անարգ հասանիցէ փխ արագ հասանէ:

185 D₅ ումեք փխ ոք, D₆ թէ շար ինչ գործեսցես փխ երկիր-գործս քո, նոցա և դու մասնակից լիցիս շարեաց նոցա:

187. Որդեակ, հետ խաղբի և հետ արբածի մի՛ հակառակիր և մի՛ ասեր, թէ քո շեմ:

188. Որդեակ, զմարդ, որ ի կապանս տանին և կամ յաւազակաց ի սպանումն, հետի լեր ի նոցանէ: Ո՞ գիտէ, թէ գինչ ասէ և կամ ում նմանեցնէ, և շարիս ծնանիցի:

189. Որդեակ, յանիրաւէն փախիր, զի զանձն իւր մատնեալ է ի կորուստ, և յապականութիւն:

190. Որդեակ, որ ծաղր առնէ զաղքատն, ինքն շուտ հասանի յաղքատութեան:

191. Որդեակ, որ սիրէ զշատախօսութիւն, անարգանս բերէ անձին իւրում:

192. Որդեակ, զշարախօսութիւն յումեքէ մի՛ ընդունիր, զի որպէս զսուր է, խոցատէ զսիրտ լսողին և մի՛ տրտմիր ի բարբառոյ նախատանաց, զի ընդունայն է, զի ոչնչանայ և անցանի որպէս զհողմն:

193. Որդեակ, ի մարդոց ծերոց և յիմաստնոց պատկառեա և ընդ նոսա լեր հանապազ:

194. Որդեակ, մարդ, որ սիրէ զխաղաղութիւն, հանապազ ուրախութիւն և ցնծութիւն է ի տուն նորա և գովեստ ի հրապարակս:

195. Որդեակ, ի գինարբունսն մի՛ սիրեր զշատախօսութիւն և մի՛ հակառակիր ընդ ումեք, զի ի նմանէ ծնանի կռիւք և անհարկութիւն:

196. Որդեակ, ընդ առն լեզուանոյ մի՛ կոռիլ, զի այնպէս է. որպէս թէ ի վերայ հրոյ փայտ դիգես:

197. Որդեակ, խօսք կակուղ որպէս զչուր է և շիջուցանէ զհրացեալ և զգազանաբարոյ սիրտ մարդոյ, վասն զի պատասխանի խոնարհ խորտակէ զբարկութիւն:

198. Որդեակ ամբարտաւան մարդիք հեռանան ի բարեկամութենէ մարդկան և ի սիրոյ և առնուն անարգանս անձինն և մեկուսանան յընկերաց, նոյնպէս և ազահքն:

187 D₆ ասել փխ մի ասեր:

188 D₆ չիք՝ և շարիս ծնանիցի:

190 D₃ զաղքատութիւն փխ զաղքատն, D₄ շուտով:

191 D₄ զախօսութիւն փխ զշատախօսութիւն, անարգս, D₆ անձինն փխ անձին իւրում:

192 D₆ զսուր է որ, չիք՝ և մի տրտմիր-որպէս զհողմն:

195 D₆ մարդոյ փխ ումեք, սպանութիւնք փխ անհարկութիւն:

196 D₄ դառն փխ առն:

197 D₆ որդեակ փխ վասն զի (Այդպիսով խրատք տրոնվել է), խոնարհ և կակուղ համբերութեամբ:

198 D₄ քահանայքն փխ ազահքն:

199. Որդեակ, բարեբարոյ մարդիք և երկիրաժք ունկնդիր լինին բանից օգտակարաց, եթէ յիմաստնոց և եթէ պարզամտաց և առնուն յամենայնէ գովութիւնս անձինն:

200. Որդեակ, ի խոնարհութեան կալ զանձն քո հանապազ առ ամենայն ոք, եթէ առ մեծամեծս և եթէ առ աղքատս, քանզի խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան և բնակարան ողջունի:

201*. Որդեակ, յորժամ արբենաս, փակեալ զլեզուն քո և մի՛ բնաւ խօսիր, զի բնութիւն ձեռին քում ոչ է (12D₆ և 13D₄):

202*. Որդեակ, մի՛ տրտմեցուցաներ զոք, և ոչ տրտմիս յումեքէ (19D₆):

203*. Որդեակ, այր շարագործ կարծէ ի միտս իւր, թէ զգործս իմ ծածկեմ և թաքուցանեմ: Եւ ոչ գիտէ, թէ նման է ի շուն մեռեալ և նեխեալ դժնդակութեամբ, որ ոչ ծածկի հոտ նորա (67D₆):

204*. Որդեակ, թէ հանդիպիս կնոջ անառակի և լրբի, հուր մերձեցաւ յանկողինս քո և օձ շարագոյն յշտեմարանս քո, զազան անտառի ի մէջ խաշանց քոց և թշնամի սրով զինեալ ի զօրս քո (84D₆):

205*. Որդեակ, պատրաստ լեր յագահութեան կերակրոց, զի ցաւ զարթուցանէ անձին (94D₆):

206*. Որդեակ, բնութիւն մարդոյն նման է ջրոյ. թէ մեղք լնես քաղցրանայ, թէ սպառ լնես լեղենայ (105D₆):

207*. Որդեակ, կին, որ արհամարհէ զայր իւր և գովէ զքեզ, երկիր ի նմանէ, զի նման է դեղս մահաբերս, որ թագուցեալ լինի ի Վերակուրս քաղցրագոյնս (218D₆):

208*. Որդեակ, այր ազահ և զեղիս նման է ի թռչուն գիշակեր, զի ծանրացեալ և թուլացեալ թևօքն, ոչ կարէ թռչել և դիրաւ ըմբռնի յորսողաց: Սոյնպէ՛ս և այր արբեցող և ազահ, զի թափի ի մտաց և ի զգայութեան և դիրաւ ըմբռնի ի թշնամեաց յորոգայթս, թէ՛ հոգով և թէ՛ մարմնով (147D₆):

209*. Որդեակ, այր անմիտ և ա՛րբեցող լաւ է քեզ թշնամի քան սիրելի, և ի խորհրդոց քոց հեռի արայ զնա (161D₆):

210*. Որդեակ, որպէս լերինք շտեմարանք են սառնամանեաց, նոյնպէս և սիրտք նենգաւորաց բնակարան շարձաց (204D₆):

Իսկ որ առնէ զխրատքս զայսոսիկ, գովի յաստուծոյ և ի մարդկանէ և եղիցի փառաւոր և պատուական աստ և ի հանդերձումն:

199 D₅ անձին ով մարդ:

201 D₆ չիք՝ բնաւ:

210 D₆ զայս ամենայն փիլ զխրատքս զայսոսիկ, D₄ հանդերձելումն ամէն:

D₅ հանդերձելումն որում փառք յաւիտեանս ամէն հայր մեր որ յերկինս:

Զայս ամենայն ուսուցանէի նադանայ, բերորդոյ իմոյ ես՝
Խիկար դպիր, այսպէս կարծելով ի մտի իմում, եթէ պահեսցէ
զխրատս իմ ի մտի և կացցէ ի դրան արքունի: Իսկ նա հոսեաց
զբանս իմ, որպէս զփոշի առաջի հողմոյ:

5 Զայս եղեալ ի մտի, եթէ Խիկար հայրն իմ ծերացեալ է և
հասեալ է յափն գերեզմանին, զառածեալ են միտքն և մաշեալ
ամենայն մարմին նորա: Եւ սկսաւ նադան վատնել և կորու-
սանել զամենայն ինչս իմ: Ոչ խնայէր ի ձիս և ի ջորիս, ի ծա-
ռայս և յաղախնեայս, այլ շարշարեալ տանջէր զնոսա և կորու-
10 սանէր անխնայ:

Եւ յորժամ տեսի ես, եթէ նադան զգործս իմ այլայլեաց և
զինչս իմ վատնեաց, խօսել սկսայ և ասեմ ցնա, եթէ յինչս իմ
մի՛ մերձենար, զի ասացեալ է յիմաստնոցն, թէ ձեռք, որ չէ
վաստակել, ակն մի՛ խնայեացէ:

15 Եւ երթեալ պատմեցի Սենեքարիմայ արքայի: Եւ նա կո-
չեաց զնադան և ասէ. Որչափ հայր քո Խիկար կենդանի է, յինչս
նորա մի՛ մերձենար:

Եւ յայնմ օրէ յխացաւ նադան ընդ իս և մահու սպասէր
անձին իմոյ և խորհուրդ շարութեան արարեալ ի մտի իւրում և
20 զրեաց հրովարտակս Բ. մինն՝ առ փարաւոն արքայն եգիպտա-
ցոց: Եւ գրեալ էր այսպէս. «Ծս՝ Խիկար, դպրապետ Սենեքե-

2 D₁₋₃ իմ փխ ի մտի իմում, D₄ մտի իւրում:

5 D₄ մտի իւրում:

6 D₁₋₃ զառանցեալ:

8—9 D₄ ոչ ծառայս և ոչ աղախնեայս:

11 D₄ տեսի ես Խիկարս:

13—14 D₄ ձեռք որ ոչ են վաստակեալ և ակն ոչ խնայեացէ ըստուգ են ասացեր:

15—16 D₄ և ես յաւուր միում զնացեալ պատմեցի արքային իմոյ Սենեքարի-
մայ արքային զոր ինչ առնէր ինձ և արքայն կոչեաց զնաթան և բա-
զում բանիւք զպարտեաց զնա փխ և երթեալ-զնադան:

18 D₄ կամէր փխ սպասէր:

20—21 D₄ եգիպտացոց և միւսն այլ Սենեքարիմա արքայն իմոյ առ իս:

րիմայ արքայի, գրեմ առ փարաւոն արքայդ եգիպտացոց: Գի-
տութիւն լիցի քեզ, զի յորժամ գիրս հասանի առ քեզ, վաղվա-
ղակի գումարեսցես զզօրս քո և եկեսցես ի դաշտն Արծրու-
նեաց, որ օր ժՅ լիցի հրոտից ամսուն, և ես տարայց և թագա-
տրեցուցից զքեզ ի վերայ սորա առանց աշխատանաց»:

5 Եւ դարձեալ գրեաց այսպէս. «Ի Սենեքարիմայ արքայէ ող-
ջոյն առ Խիկար դպրապետդ իմ: Յորժամ հասցէ գիր թագաւո-
րութեանս իմոյ առ քեզ, ժողովեսցես զզօրս, որ ընդ ձեռամբ
քո է և եկեսցես ի դաշտն Արծրունեաց, որ օր ժՅ լիցի հրոտից
10 ամսուն: Եւ յորժամ մերձեսցիս, ճակատեսցես զզօրսդ ընդդէմ
իմ, որպէս զայն որ պատրաստին ի պատերազմ ընդդէմ թշնա-
մեաց, քանզի դեսպանք փարաւոնի առ իս եկեալ են, զի տես-
ցեն զզօրսդ մեր և զարհուրեսցին»:

Եւ զգիրն առաքեաց առ իս, որպէս թէ ի թագաւորէն:
15 Եւ ինքն չոգաւ առ արքայն և ասէ. Ես զաղուհացն, զոր կե-
րեալ եմ ի տան քո, ինձ քաւ լիցի նենգել արքայիդ, զի զհայրն
իմ Խիկար, զոր առաքեցեր ի հանգստեան, ոչ արար ըստ հրա-
մանի քում, այլ եղեալ է ի կողմն թշնամեաց մերոց:

Եւ էր տուեալ զգիրն հաւատարիման թագաւորին, և նոքա
20 ետուն ի թագաւորն, և նա ետ ցնադան, և ընթերցաւ նադան,

21 (էջ 109)—2 D₄ և էր գրեալ բերանէ իմմէ առ փարաւոն արքայն
եգիպտացոց Խիկար դպրապետն ի գրան Սենեքարիմա արքայէն ող-
ջոյն լիցի առ փարաւոն արքայթ Եգիպտացոց գիտութիւն լիցի քոյին
տերութեանդ փխ և գրեալ էր-քեզ:

4-5 D₄ և ես զօրքս սորա առհասարակ կոտորեալ տայցեմ ընդ զօրսդ քո և
յետոյ տարեալ թագաւորեցից զքեզ ի վերայ յաթոռոյն սորա առանց աշ-
խատութեանց փխ և ես-աշխատանաց:

6 և դարձեալ գրեաց,—այստեղից D₄-ում պատմվում է նույնը, բայց
շարադրանքն այլ հերթակարգ ունի: Փարավոնին հղած նամակից հետո պատ-
մում է հետևանքները, քե ինչպես բուզքն բնկավ քագավորի ձեռքը: Նա հար-
ցաքննում է, արտում, վախենում Խիկարի դավաճանությունից: Յյնուհետև
պատմում է, քե ինչպես նաքսնը Խիկարին է բուզք հղում և ապա գնում քա-
գավորի մոտ, հորդարելով, որ գնան Արծվաց դաշտ: Խիկարը գնում է:

Համեմատում ենք համապատասխանաբար. D₄ և դարձեալ նախան
գրեալ կրկին թուղտ ի Սենեքարիմա արքայէն առ իս այսպէս փխ և դարձեալ
գրեաց այսպէս:

6-7 D₄ ողջոյն սիրոյ:

7-8 D₄ հասանէ գիրս թագաւորութեան:

11 D₄ նման փխ ընդդէմ:

15 D₄ և նախան չոքաւ առաջի արքային:

որպէս և գրեալ էր: Եւ ասէ արքայն. Ո՞վ ետ ի ձեզ զգիրս
զայս: Եւ որպէս պատուիրեալ էր նոցա Նադան, ասացին, թէ
անցաւորք, որ յճգիպտոս երթային, նոքա ունէին զգիրս զայս,
և ծառայք քո տեսեալ՝ առին բռնութեամբ: Եւ թագաւորն

5 տրտմեցաւ յոյժ և ասէ. Զի՞նչ արարի ես իրկարայ, որ զայս-
պիսի շարիս գործնաց մեզ: Եւ ասէ Նադան. Մի՛ տրտմիր, ար-
քայ, այլ երթիցուք ի դաշտն Արծրունեաց և տեսցուք, թէ այդ-
պէս իցէ, յայնժամ զինչ և հրամայես՝ արասցուք:

Եւ ել թագաւորն և գնաց ի դաշտն Արծրունեաց:

10 Իսկ ես՝ իրկարս, յորժամ տեսի զգալն թագաւորին, պատ-
րաստեցի զզօրս իմ ընդդէմ նորա, որպէս և գրեալ էր առ իս:

Եւ յորժամ ետես թագաւորն, տրտմեցաւ յոյժ: Եւ ասէ Նա-
դան. Մի՛ տրտմիր, արքայ: Ես ածից զիրկար առաջի քո:

Եւ զայս լուեալ թագաւորին՝ դարձաւ յապարհանս իւր:

15 Յայնժամ եկն Նադան առ իս և ասէ. Հրաման տուր զօրա-
ցըդ երթալ ի տեղիս իւրեանց, և դու եկ առ թագաւորն: Եւ ես
եկեալ գնացի ինչոսութեամբ, որպէս թէ կատարեցի զհրամա-
յեալսն, և այժմ արժան եմ պատուոյ:

19 (էջ 200)—4 D₁ և այսպէս նմանեցուցեալ էր զգիրն իմոյ գրին և զմատ-
նեհարն իմոյ ժատանեացս և արարեալ ընդ կամակիցի զբան արքունե-
աց զերիս այլս և տարեալ ետ զթուղտն ի նոսա և նոքա տուեալ թա-
գաւորին և թագաւորն կոչեաց զՆաթան զի ընթերցող նայ էր ամե-
նայն հրովարտաքի զբան արքունի և նա ընթերցաւ և լուաւ թագաւորն
զբանն այն զանի հարաւ և յոյժ բարկացաւ ի վերա իրկարս և նայե-
ցեալ զգիրն և զմատնեհարն որ իրկարայ էր կամէր նոյն ժամոյն սպան-
նէր և եհարց արքայն ցհաւատաբժն և ասաց ով ետ ի ձեզ գիրս այս
և նոքա որպէս ուսեալ էին Նաթանս ասացին անցաւորք որ յճգիպ-
տոս երթային նոքա ունէին զգիրս զայս և մեք ըմբռնութեամբ առաք
զգիրս զայս փխ եւ էր տուեալ-բռնութեամբ:

1 D₁ չիք՝ արքայն:

7 D₄ երթիցուք ամսոյ ժծ-ին:

8 D₄ արասցուք հօրն իմ իրկարս:

9 D₄ և թագաւորն ելեալ առնէր պատրաստութիւն զնալ ի դաշտն այն
որ օրն էր հրոտից ամսոյն ժծ:

11 D₄ զզօրս իմ քաջամարտիկ զնալ, առ իս որ և օրն էր հրոտից ամսոյն
տասնուհին:

12 D₄ յորժամ գնացի ի դէմ նորա յայնժամ, Նադան ցարքայն:

13 D₄ քո և զինչ որ հրամայես նմա արասցուք անպատճառ:

14 D₄ և արքայն լուաւ զայս:

15 D₄ չիք՝ առ իս:

16 D₄ զի երթիցեն փխ երթալ, թագաւորն հրամայէ զբեզ:

17 D₄ ինչոսութեամբ առ թագաւորն:

17—18 D₄ կաթեկով ի մտի իմում թէ կատարեցի զհրամանն արքային փխ
որպէս թէ-պատուոյ:

Եւ յորժամ կացի ես առաջի արքային, ասէ ցիս. Ով երկար դպիր, որ խորհրդակից մեր էիր և հրամանատու տանն ասորոց, և այժմ ընդ է՛ր եղեր ի կողմն թշնամեաց մերոց և նենգեցեր մեզ: Եւ ես ասեմ. Զի՞նչ է այդ զոր ասէքդ: Յայնժամ

5

զթուխթն, զոր գրեալ էր Նազան իմ բանիւ և նմանեցուցեալ էր զգիրն իմոյ գրի, ետ արքայն ցիս և ասէ՛ ընթերցիր: Եւ իբրև ընթերցայ ես, լուծաւ ամենայն անդամս իմ, և լեզու իմ դալարեցաւ, և ես յափշեցայ և եղէ որպէս զմի ի յիմարելոց: Խնդրէի բան իմաստութեան և ոչ կարէի տալ պատասխանի:

10

Յայնժամ ասէ Նազան ցիս. Ի բաց կաց յերեսաց արքայիդ, է, ալևոր զառածեալ և աղճատեալ: Տուր զձեռն քո յերկաթ և զոտն քո ի կոճեղս:

Եւ արքայն դարձոյց զերեսս իւր յինէն և ասաց ցԱբուամար վազիրն իւր, թէ տար, սպանեա զանաստուած հիկարդ:

15

Յայնժամ անկայ ես ի վերայ երեսաց իմոց և ասեմ. Արքայ, յաւիտեան կաց, ես զանձէ իմմէ շար ինչ ո՛չ գիտեմ, և ի սրտի իմում շարութիւն ո՛չ գոյ, այլ հրաման արքայիդ եղիցի: Բայց զայս խնդրեմ, զի հրաման տացես ի դրան իմում սպանանել զիս:

20

Եւ հրամայեաց այնպէս:

Եւ յորժամ ելի յերեսաց արքային, գրեցի առ Աբեստան կին իմ, եթէ հանցես ընդ առաջ իմ գուսանս և լալականս, զի լացցեն զիս, և ես ի կենդանութեան իմում տեսից զսուզ իմ, և դու արասցես խորտիկս զեղեցիկս և ըմպելիս անուշահամս ի կերակրել զնոսա:

25

Եւ Աբեստան կինն իմ արար զամենայն, որպէս և ասացի և ել ընդ առաջ իմ և եմոյծ զմեզ ի տուն: Եւ եղ սեղան և կերակրեաց զնոսա և արբեցոյց նոցա գինիս հինս, մինչև թմրեցան ամենեքեան և ի քուն մտին: Յայնժամ ես և Աբեստան կինն իմ

4 D₁ ով արքայ փխ զոր ասէքդ:

7 D₄ և տեսի գրանն զոր գրեալ կայր յայնժամ լուծաւ ամենայն մարմինս իմ և կապեցաւ լեզու իմ փխ լուծաւ լեզու իմ:

8 D₄ զալարեցաւ աղիք իմ:

10 D₄ երթ ի բաց փխ ի բաց կաց:

11 D₄ պիտի ձեռն քո և ոտդ ի կոճեղս երկաթի փխ տուր-կոճեղս:

18 D₄ խնդրեմ ի հրամանուցէդ:

20 D₄ և հրամայեաց արքայն այնպէս արասցեն փխ և հրամայեաց այնպէս:

21 D₄ գրեցի թուխտ:

22 D₄ կինն փխ կինն իմ:

28 D₄ յիք՝ և արբեցոյց-հինս:

29 D₄ ի խմելն զգինին հին փխ ամենեքեան, և ամենեքեան ի գինուրացն:

անկաբ յոտս Աբուսմաբայ, և ասեմ. Ով Աբուսմաբ, յիշեալ
զաղուհացն, զոր կերեալ եմք և հայեաց յաստուած և մի՛ սպա-
նաներ զիս, այլ պահեա ի թագստի, որպէս գիտես: Եւ յետ ա-
ւուրց փոշիմանի արբայն և խնդրէ զիս: Եւ յորժամ տացես զիս
5 կենդանի, պարգևս մեծամեծս առցես վասն իմ: է ոմն ի բան-
տին ի ծառայից իմոց և է մահապարտ, զի արիւն արար ի՛
դրան իմում: Տացես զհանդերձս իմ և զգեցուցես նմա և բե-
րեալ սպանցես զնա ըստ հրամանաց թագաւորին:

Իսկ Աբուսմաբ գթացաւ ի վերայ իմ և արար որպէս և ա-
սացի: Եւ զինուորքն, թմբբեալք ի գինոյն, զարթեան ի մէջ գի-
շերին և սպանին զծառայն իմ:

Եւ ել համբաւ ընդ ամենայն երկիր, եթէ հիկար դպիր մե-
նաւ:

Յայնժամ Աբուսմաբ ընկերն իմ և Աբեստան կինն իմ ա-
րարին ինձ տուն գետնափոր, մերձ դրան իմոյ և արկին զիս
անդ և տային հաց և ջուր շափով:

Եւ զնաց Աբուսմաբ առ թագաւորն և ասաց, եթէ սպանաւ
հիկար: Եւ որք լսէին զմահն իմ, աւաղէին և ասէին. Ո՛վ ոք
վճարեսցէ զգործս արքունեաց ճարտարութեամբ հիկարայ:

Եւ կոչեաց արբայ զՆադան և ասէ. Երթ և արա սուգ ի վե-
րայ հօր քո: Եւ եկն Նադան և փոխանակ լալոյ ժողովեաց գու-
սանս և ուտէր և ըմպէր և զծառայս և զաղախնեայս իմ շարչա-
րէր դառնապէս և յԱբեստան կնոջէ իմմէ ոչ ամաշէր, մինչ զի՛
կամէր պոռնկել ընդ նմա, որ սնուցեալ էր զնա:

Եւ ես ի գետնափոր տունն լսէի զլացն և զհառաչն ծառա-

1 D₄ ասեմք լալով փխ ասեմ, Աբուսմաբ ընկեր իմ հայեաց երկինս և տես գաստուած քո աշօքդ և:

2 D₄ եմք ի միասին և յիշեալ զօրն այն որ մատնեցին զբեղ Սենեքարիմա հօրն արբային և ես առեալ պահեցի զբեղ մինչև արբայն խնդրեաց զբեղ և ես տարայց առաջի արբային առի պարգևս մեծամեծս և այլ ինայեա ինձ և մի սպաննէր, չիք՝ և հայեաց յաստուած:

3 D₄ թագեա զիս փխ պահեա, հահ գիտութիւն է որ յետ աւուրց փոշիմանի փխ որպէս գիտես—փոշիմանի:

5 D₄ կենդանի առաջի արբային:

11 D₄ զծառայն իմ և գիտացեալ թէ Խիկար է:

15 D₄ իմոյ և ես մտի անդ միայն գիտութեամբ Աբուսմաբա և Աբեստան կնոջ իմոյ և այլ ոչ ոք գիտէին:

15—16 D₄ չիք՝ և արկին—շափով:

18 D₄ զմահն իմ ամենեքեան:

20—21 D₄ վասն հօր քո Խիկարա փխ ի վերայ հօր քո:

21 D₁ չիք՝ լալոյ:

չից իմոց: Եւ ես լալի ընդ նոսա, և ցանկայր անձն իմ սակաւ հացի և պատառ մի մսոյ և բաժակի, և էի կարօտ ամենայն բարութեանց:

5 Իբրև լուաւ փարաւոն արքայն յեգիպտացոց, եթէ սպանաւ հիկարն, ուրախ եղև յոյժ և գրեաց հրովարտակս առ Սենեբարիմ արքայ և բանս հարցունկս և պատասխանիս խնդրել:

Եւ կոչեաց արքայն զնազան և ասէ, եթէ գրեա պատասխանիս եգիպտացոյն: Եւ նա ոչ կարեաց գրել զպատասխան իւսածս բանիցն: Եւ տրտմեալ արքայն Սենեբարիմ և ասէ.
10 Աւաղ զքեզ, հիկար զպրապետ իմ: Եւ մորմոքէր ի կսկծոյն:

Իբրև գիտաց փարաւոն, եթէ ոչ կարացին տալ պատասխանի գրոյն, առաքեաց զօրս բռնաւորս, և առին հարկս ի Սենեբարիմայ: Եւ որչափ յամեաց հիկար ի բանտին, բազմացաւ հարկն փարաւոնի յԱսորեստան: Եւ որք էին ընդ ձեռամբ Սենեբարիմայ, աղքատացան յոյժ: Եւ աւերեցաւ երկիրն ամենայն, և ամենայն բնակիչք Ասորեստանեաց փախեան, և տուն զանձուց արքային դատարկացաւ:

Եւ յոյժ տրտմեալ արքայն Սենեբարիմ և ասէ. Աւաղ զքեզ հիկար, զի ի խօսս մարդկան կորուսի զքեզ: Ով որ տայր զքեզ ինձ կենդանի, բազում ինչս տայի նմա և հաւասար թագաւորութեանս իմոյ պատուէի զնա: Եւ Աբուսամբ ոչ յատնէր արքային, մինչև յոյժ նեղացի և գիտացէ՛ զօգուտն հիկարայ:

Եւ դարձեալ առաքէ փարաւոն հրովարտակս Սենեբարիմայ: Եւ է այսպէս. «Ի փարաւոն արքայէ Եգիպտացոց ողջոյն առ Սենեբարիմ արքայդ Ասորեստանեաց. Գիտութիւն լիցի
25

1 D₄ և ես զնոսա հանապազ աւախէի զնոսա փխ և ես լալի ընդ նոսա:

2 D₄ զինոյ փխ բաժակի:

4 D₄ չիք՝ փարաւոն:

8 D₄ գոր խնդրէ եգիպտացին փխ եգիպտացոյն:

8—9 D₄ տալ պատասխանի գրել զգարձուածս բանին փխ գրել զպատասխան իւսածս բանիցն:

14 D₄ ի վերա Ասորեստանի փխ յԱսորեստան:

14—17 D₄ և եղեն Ասորեստան ընդ ձեռամբ ի ներքս փարաւոնի և որչափ ամեաց հիկար ի բանտն այնչափ զօրացաւսն ի վերա Ասորեստանեաց կամէր աւեր տալ և բառնալ զերկիրն և տուն զանձուց դատարկեցաւ և որք էին ընդ ձեռամբ Սենեբարիմ աղքատացան յոյժ և աւերեցաւ երկիրն ամենայն բնակիչք Ասորեստանեաց փախեան և մնաց երկիրն դատարկ փխ եւ որք էին—դատարկացաւ:

21—22 D₄ նմա փխ արքային:

23 D₄ դարձեալ յաւուր միում:

քեզ, զի կամիմ ապարան շինել ընդ երկինս և ընդ երկիրս ի մէջ: Առաքեա առ իս այր իմաստուն, որ եկեալ շինեսցեն և այլ զոր ինչ և հարցանեմ, տայցեն զպատասխանիսն: Եւ եթէ անփոյթ արասցեն զասացեալսն իմ, զամ բազում զօրօք և աւերեմ զաշխարհս քո և բառնամ զթագաւորութիւնս քո»:

Եւ յորժամ լուաւ զայս արքայն Սենեքարիմ, տրտմեցաւ յոյժ, խռովեցաւ յոգի իւր: Եւ ժողովեաց զամենայն մեծամեծս իւր և ասէ ցնոսա, թէ զինչ արասցուք պատասխանի բանիս այսորիկ: Եւ նոքա ասեն, եթէ ոչ այլ ոք կարող է տալ պատասխանի այդորիկ, բայց եթէ նադան, զոր ուսեալ է ի հիկարայ: Նա վճարեսցէ զգործդ զայդ:

Եւ կոչեաց թագաւորն զնադան և ետ զթուխտն փարաւոնի: Եւ յորժամ ընթերցաւ և գիտաց, ի ձայն բարձր աղաղակեաց և ասէ. Ով թագաւոր, զայդ բանքդ դեքն ոչ կարեն վճարել, կամ տալ պատասխանի, ես զիա՞րդ կարացից: Եւ հայրն իմ հիկար, թէ կենդանի էր և նա ևս ոչ կարէր տալ պատասխանի բանիցդ այդորիկ:

Իբրև լուաւ Սենեքարիմ զբանս նադանայ, յարեաւ աթոռոյ իւրմէ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ: Կոծէր զանձն իւր և ասէր. Աւաղ, աւաղ զքեզ, հիկար, դպիր և իմաստուն: Եթէ տայր ինձ ոք զքեզ կենդանի, ես տայի նմա զամենայն, զոր ինչ և խնդրէր յինէն:

Յայնժամ եկաց Արուսմաք առաջի արքային և ասէ. Թագաւոր, յաւիտեան կաց, որ զհրամանս թագաւորի ոչ առնէ,

1—2 D₄ ի յերկինս և ընդ երկիրս մէջ ապարան շինել որ ոչ հասեալ լինի երկիր միայն երկնի և երկրի միջի լինի փիւ ապարան շինել-ի մէջ:

3 D₄ հարցանեմ բան իմաստութեան:

6 D₄ թագաւորն փիւ արքայն:

9 D₄ կարէ փիւ կարող է:

10 D₄ բանիցդ այդմիկ փիւ այդորիկ:

13 D₄ ընթերցաւ և ոչ կարաց տալ պատասխանի, չիք՝ և գիտաց ի ձայն բարձր:

14 D₄ թագաւոր յաւիտեան կաց:

15 D₄ տալ բանիցդ այդմիկ:

20 D₄ զպարսպեա փիւ զպիր, իմաստուն կորուսցի զքեզ ճարտար և խօսատու մարդկան, ո՞ն փիւ եթէ:

22 D₄ յինէն և հաւասար թագաւորութեան իմոյ պատուէի զնա:

23—24 D₄ արքա փիւ թագաւոր:

24 D₄ ով ոք փիւ որ:

մահապարտ է: Դու հրամայեցեր զհիկար սպանանել, և նա դեռևս կենդանի է: Եւ ասէ թագաւորն ցնա, թէ ով Աբուսամաք, եթէ զհիկար կենդանի ցուցցես ինձ, առցես զոր ինչ և խընդրեսցես յինէն:

5 Զայնժամ Աբուսամաք, իբրև զարաթոիչ հաւն, եկն առ իս և եբաց զգետնափոր տունն և եհան զիս: Եւ էին երեսք իմ այլագունեալ և զլուխ իմ թաղկեալ և ըղնկունք իմ որպէս զարծուոյ աճեալ:

10 Եւ իբրև կացոյց զիս առաջի արքային, և նա կորացուցանէր յինէն զգլուխս իւր և ամաչէր հայել յերես իմ: Եւ ասէ ցիս. Ով հիկար դպրապետ իմ, երթ ի տուն քո և դարմանեա զանձն քո աւուրս ինչ և ապա՝ եկեսցես առ իս:

15 Եւ ես զնացի ի տուն իմ և դարմանեցի զանձն իմ և եկի առ թագաւորն: Եւ ասէ ցիս թագաւորն. Մեղայ քեզ, հայր հիկար, զի լսեցի նաթանայ քեր որդուոյ քո: Եւ ես երկիր պագի առաջի թագաւորին և ասեմ. Որովհետև տեսի զերեսս արքայիդ՝ կենդանի եմ, և ամենայն շարիքս իմ ի բարի դարձաւ: Եւ ասէ թագաւորն. Օրհնեալ է օրս այս, որ տեսի զհիկար կենդանի: Եւ նստոյց զիս առ ինքն և ասէ. Լուա՞ր եթէ զինչ է գրել առ մեզ եգիպտացին: Եւ ետ ցիս զգիրն: Եւ ընթերցայ և ասեմ. Ո՞վ արքայ, մի՛ հոգասցես վասն բանիդ այդորիկ, այլ առաքեա զղեսպանսն երթալ ի տեղիս իւրեանց, և ես յետոյ երթեալ, կատարեցից զհրամանս փարաւոնի:

20 Եւ իբրև ուղարկեաց զնոսա, ասի թագաւորին, եթէ տուր քարոզ կարդալ, եթէ հիկար կենդանի է, և ամենեքեան որ լսիցեն, դարձցին ի տեղիս իւրեանց:

Եւ հրամայեաց թագաւորն, և քարոզ կարդացին, եթէ հիկար կենդանի է: Եւ ամենեքեան, որք լուանն, դարձան ի տեղիս իւրեանց: Եւ ուրախացաւ թագաւորն և պատուէր զիս և զԱբուս-

3 D₄ կենդանացուցես, չիք՝ ինձ:

9 D₄ տարաւ փխ կացոյց, արքային կացոյց:

10 D₄ ցիս արքայն:

12 D₄ երիս փխ ինչ:

13 D₄ իմ և անուշ իւզով անուշահոտեացա, ելեալ զնացի փխ եկի:

15 D₄ լսեցի դրան:

16 D₄ թագաւորին իմ:

22 D₄ յետ ինչ աւուրց փխ յետոյ:

24 D₄ զղեսպանքն ելեալ զնացին ի տեղիս իւրեանց առ փարաւոն արքայն փխ զնոսա:

29 D₄ եւ յոյժ ուրախացաւ:

մաք ընկերն իմ ընդ իս, որ ետ զիս կենդանի և ուրախացոյց զնա:

5 Եւ ես ետու բերել Ք ձագս անգղ հաւու և Ք տղայ փոքրիկ դեռախօս և ասացի սնուցանել զձագսն հում մսով և տղայսն, զի ասէին. Բերեք քար և կիր, որ գործենք:

Եւ իբրև հաստատեցան թևք ձագուցն և թռանէին, յայնժամ սահմանեցի սնտուկ մի փայտեայ, զվերևն ի բաց ունելով: Եւ դնէի զմանկունս անդ և լծէի զանկղսն, որ առեալ վերանային: Եւ կայր ի ձեռս մանկանցն իւրաքանչիւր շամփուր մի միս, որ թէ բարձրացուցանէին զմիսն, հաւքն ի հետ վերանային և թէ ցածուցանէին՝ նա զհետ իջանէին:

3 Եւ յայնժամ առի հրաման ի թագաւորէն և գնացի յԵգիպտոս և մտի առ փարաւոն արքայն և երկիրպագի նմա: Եւ նա մեծարեաց զիս և նստոյց առ ինքն: Եւ խոսէաք բանս, զոր պիտոյ էր մեզ:

Եւ ասէ փարաւոն ցիս. Ո՞ւր են արուեստաւորքն, որ շինելոց են զապարանսն: Եւ ասեմ ցնա, եթէ ի ճանապարհին աշխատեալ էին և ննջեալ հանգչին, բայց տեսցես ի վաղիւն:

1 D₄ կենդանի թագաւորին:

4—5 D₄ սկսա ուսուցանել ձագուցն ուտել հում միս և տղայոցն ուսուցի միայն ասել թէ բերեք քար և կիր որ գործեսցաք զապարանս թագաւորին փխ և ասացի—գործենք:

8—11 D₄ և կապեալ էի պինդ պարանօք զսնտուկն և զշուանն լուծի ի մէջն անկրղոյ հաւուցն որ և առեալ վերանային եւ կայր ի ձեռս մանկանց մի մի շամփուր միս որ թէ բարձրացուցանէին շամփուրն մսով և հաւքն վերանային ընդ սնդկովն ի բարձր ելանէին և կամէին առնուլ միսն և որքան ոչ կարենային առնուլ միսն նա այլ աւելի բարձրանային սնտուկովն և տղայքն ի մէջն բարձր ձայնիւ աղաղակէին և ասէին թէ բերեք քար և կիր զի գործեսցաք զապարանն թագաւորին մինչև վերուստ ի վայր գայր ձայն տղայոցն եւ թէ զմիսն աստ և անդ շրջեցուցանէին նա հաւքն ի միսն վաղէին զսնտուկ աստ և անդ վերացեալ շրջեցուցանէին և յորժամ կամենային իջանել ընդ երեսս երկրի նոյնժամայն խոնարհեցուցանէին տղայքն զշամփուրն ի վայր և հաւքն ի միսսին գային խոնարհութեամբ ընդ երեսս երկրի նոյնժամայն առնէին զմիսն և կերակրէին փխ լծէի—իջանէին:

12 D₄ Եւ յորժամ տեսի որ հաստատեցաւ բանն և ուսուցի զայս հնարաւորսն յայնժամ առի հրաման ի թագաւորէն իմմէ և ելեալ փխ յայնժամ—թագաւորէն և:

13 D₄ արքայն Եգիպտացոյ:

14 D₄ բանս բազում զոր ինչ:

Եւ ի վաղիւն ասէ ցիս փարաւոն, թէ աստ ի վերայ քա-
ղաքիս կամիմ շինել զապարանսն, զի հանապազ նայիմ ի վե-
րայ քաղաքիս և զուարճանամ: Եւ ես ասեմ ցնա, եթէ, ով ար-
քայ, տուր զվարձս նոցա, զի եկեալ շինեսցեսն: Եւ ասէ փարա-
ւոն. Երդնում ի գլուխ իմ, զի յորժամ տեսանիցեմ զարուեստա-
ւորան քո, զի ելանիցեսն յօդս շինել զապարանս, յայնժամ բա-
զում պարզես տացից քեզ և նոցա:

Եւ ես գնացեալ պատրաստեցի և թուոցի զհաւքն, և նոքա
բարձրացան և ելին յօդս, որպէս ուսեալ էին: Եւ մանկտին
ձայնէին, թէ բերէք քար և կիր, զի շինեսցուք ապարանս թա-
գաւորին: Եւ զարմացեալ փարաւոն և ամենայն եգիպտացիքն:
Եւ յոյժ պատուեաց զիս արքայն և ետ ինձ հանդերձս մեծա-
գինս, նոյնպէս և ճարտարացն, որ ընդ իս էին: Եւ հրամայեցի
նոցա իջանել ի վայր: Եւ գնացեալ յիջևանս մեր՝ հանգեաք:

Եւ ի վաղիւն գնացի առ թագաւորն, և խօսէաք ընդ մի-
մեանս: Եւ ասէ ցիս թագաւորն, թէ զինչ է անուն քո: Եւ ես ա-
սեմ. Աբիկամ է անուն իմ: Ասէ թագաւորն. Վասն է՞ր է այդ-
պէս անուն: Եւ ես ասեմ. Վասն այնորիկ է, քանզի ստրուկ եմ
Սենեքարիմայ արքային:

Իբրև լուաւ փարաւոն, տրտմեցաւ յոյժ և ասէ, եթէ այդ-
պէս անարգ թուեցայ յաչս Սենեքարիմայ, որ ստրուկ մի ա-
ռաքեաց առ իս տալ ինձ պատասխանի: Եւ ասէ ցիս. Երթ ի
տուն քո և ի վաղիւն եկեսցես առ իս:

Իբրև վաղն լուսացաւ և ես գնացի անդ: Եւ հրամայեալ էր
թագաւորն զօրաց իւրոց, զի զգեցեալ էին հանդերձս կարմիրս,
և ինքն զգեցեալ էր ծիրանիս և նստեալ յաթոռ իւր:

Եւ ասէ ցիս. Ասա ինձ, Աբիկամ. ես ո՞ւմ նման եմ և կամ
իմ զօրքս ո՞ւմ նման են: Եւ ես ասեմ, եթէ նման ես դու դիցն և
նախարարքդ՝ քրմաց նոցա: Եւ ասէ ցիս. Երթ յիջևանս քո և ի
վաղիւն եկեսցես այսր:

8--10 D₄ և գնացեալ պատրաստեցի և առեալ բերի ի մէջ քաղաշին ի տես
ամենեցուն որ բազում եգիպտացւոց ի տեսութիւն և մանկութն բարձ-
րացուցին զմիս և հաւքն առեալ զսնտուկն բարձրացան և մանկտիքն
սխաւս ազաղակել և ասել թէ բերէք փխ և ես-թէ բերէք:

12 D₄ և ես ասեմ արքա առաքեա ի վեր քար և կիր զի շինեցես զապար-
անսն և նա ասէ զարմանալի է բանքս այս զի այսօր տեսի զքեանչե-
լիս անեղ և ես հրաման ետու մանկանցն իջանել ի վայր և արքայն
յոյժ մեծաբեաց զիս փխ և յոյժ պատուեաց զիս արքայն:

13 D₄ ճարտարացն իմոց:
13--14 D₄ և առեալ գնացաք ի յօթևանս մեր հանգեաք փխ որ ընդ իս-
հանգեաք:

24 D₄ և իբրև լուսացաւ վաղիւն, ես ելեալ ես:

Եւ ի վաղիւն զգեցուցեալ էր զօրացն սպիտակ և ինքն
զգեցեալ էր կարմիր: Եւ ասէ ցիս. Ես ո՞ւմ նման եմ և կամ իմ
զօրքս ո՞ւմ նման են: Եւ ասեմ նմա, եթէ նման ես դու արեգա-
կանն և նախարարդ՝ ճառագայթից նորա: Եւ ասէ ցիս. Երթ ի
տուն քո և ի վաղիւն եկ առ իս:

Եւ ի վաղիւն զգեցուցեալ էր զօրացն գոյնզգոյնս և ինքն
զգեցեալ էր փետրածոյս և ասէ. Ես ո՞ւմ նման եմ և կամ իմ
զօրքս ո՞ւմ նման են: Եւ ես ասեմ. Նման ես դու դալարոյ և
զօրքդ՝ ծաղկանց նորա:

Եւ լուեալ զպատասխանիս զայսոսիկ և ուրախ եղև յոյժ և
դարձեալ ասէ ինձ, եթէ այժմ հարցանել կամիմ քեզ բանս և
դու ասացես ինձ զճշմարիտն: Եւ ասէ ցիս, եթէ Սենեքարիմ
արքայն ո՞ւմ նման է: Եւ ես ասեմ. Քաւ լիցի քեզ յիշիս զար-
քայն Սենեքարիմ, քանզի նստեալ ես:

Եւ նա յարեաւ ի վերայ ոտից, և ես ասեմ ցնա, եթէ Սենե-
քարիմ արքայն նման է Բելշիմի և նախարարք նորա՝ փայլա-
տականց նորա: Յորժամ կամի ածէ՞ զանձրև և հարկանէ ցօղ,
ելանէ ի բարձունս և որոտա թագաւորութեամբ և կալնու զճա-
ռագայթս արեգականն: Եւ յորժամ կամի ածէ կարկուտ և ման-
րէ զփայտ զչոր և զդալար և ծագէ արև և զուարճացուցանէ
զբոյսս դալարոյ:

Եւ ասէ ցիս թագաւորն, եթէ ասա ինձ զճշմարիտն, զի՞նչ
է անուն քո: Եւ ես ասեմ. Խիկար է իմ անուն: Եւ ասէ թագա-
ւորն. Ով թշուառական, կենդանացա՞ր: Եւ ես ասեմ. Որովհետև
տեսի զերեսս քո, կամ կենդանի:

Եւ ասէ արքայն. Օրհնեալ է օրս այս, զի զԽիկար կենդանի
տեսի աչօք իմովք: Եւ ես անկեալ երկիր պագի նմա: Եւ նա ու-
րախ եղև յոյժ, և ասացաք զամենայն անցս, զոր անցեալ եղև
ընդ մեզ: Եւ զօհացաք զաստուծոյ:

Յայնժամ եհարց ընդ իս և ասէ, եթէ կայր սիւն մի և ի վե-
րայ նորա՝ ԺԲ մարգը և ի վերայ նոցա՝ անիւք Լ, Լ և ի վերայ

6 D₄ և վաղիւն ելեալ գնացի տեսի որ զգեցուցեալ էր:

15 D₄ յարեաւ յաթոռոյն և եկաց ի վերա ոտիցն փխ յարեաւ ի վերայ ոտից:

16 D₄ Բելշիմի:

21 D₄ դալարոյ և աճէ նորայ սասանի ամէն բոլոր երկիր:

24 D₄ թագաւորն եթէ ասա ինձ, թշուառական յերբ:

28—29 D₄ և սկսա խօսել զամենայն անցս զոր եբեր նաթան ընդ զուրիս իմ
զամենայն պատմեցի փարաւոնի արքային և նա զարմանայր և փառս
և տունք աստուծոյ փխ և ասացաք—զաստուծոյ:

միոյ անուանցն՝ սուրհանդակք Բ, Բ, միեն՝ սև և միւսն՝ սպիտակ:

5 Եւ ես ասեմ. Ով արքայ, զայդ ասորոց հովիվքն այլ գիտեն: Սիւնն տարին է, մարգն ԲԺ ամիսքն են, անիւքն և աւուրքն են, սուրհանդակքն՝ սև և սպիտակ, տիւ և գիշերն է:

Ասէ արքայն. Զի՞նչ է այս, որ յԾգիպտոսէ մինչև ի Նինուէ ԵՃ խրախօս է. զիա՞րդ լուան կանայք մեր զխրինչիւնն երիվարաց ձերոց և վրիժեցան:

10 Իսկ ես ելեալ ի դուրս, կալայ աքիս մի և տանջէի զնա: Եւ պատմեցին թագաւորին, եթէ խիկար անարգէ զգիսն մեր: Եւ կոչեաց զիս թագաւորն և ասէ. Ընդ է՞ր անարգես զգիսն մեր և տանջես զաքիսդ: Եւ ես ասեմ ցնա, եթէ վնաս մեծ արար սա

15 Ինձ, զի թագաւորն իմ տուեալ էր ինձ աքաղաղ մի, որ ձայն նորա կարի քաղցր էր, և նա զարթուցանէր զիս ի ժամու երթալ յարբունիս, և սա ի գիշերիս յայսմիկ շոգաւ և եհատ զգուլիս աքաղաղին և եկն աստ: Եւ ասէ թագաւորն ցիս, եթէ որչափ ծերացար բանք և իմաստութիւն քո չրեցան: ՅԾգիպտոսէ մինչև ի Նինուէ ԵՃ խրախօս է, և մին աքիս ի միում գիշերի որպէ՞ս կարէ զնալ անդ և գործել զոր ասեսդ: Եւ ես ասեմ. Որպէս

20 խրինչունն, զոր լուան կանայք ձեր և վրիժեցան:

Ասէ արքայն, եթէ կամիմ զի մանեսցես ինձ պարան աւազի: Եւ ասեմ. Այո, եղիցի: Եւ ելի դուրս:

25 Յայնժամ թագաւորն ասէ ընդ իւրքն ամենայն, եթէ զինչ և ասիցէ խիկարն դուք ասացէք. Մեր ամենեքեան լուեալ եմք զբանդ զայդ և գիտեմք:

Եւ իմ գիտացեալ զխորհուրդս նոցա, առի թուղթ և գրեցի զայս. «Ի Սենեքարիմայ արքայէ ողջոյն առ փարաւոն արքայդ

9 D₄ սկսա տանջել փխ տանջէի:

9—10 D₄ և զնացեալ մերձակայքն թագաւորին պատմեցին փխ և պատմեցին թագաւորին:

11 D₄ թագաւորն ի ներս:

11—12 D₄ ով խիկար ընդէր անարգես և տանջես զգիսն մեր զաքիսդ:

15 D₁ ի գիշերի միոյ փխ ի գիշերիս յայսմիկ:

17 D₄ մեծացար փխ ծերացար:

20 D₄ ժպրհեցան փխ վրիժեցան, ժպրհեցան և թագաւորն այլ ոչ կարաց տալ պատասխանի և ես ելեալ զնացի յօթեան իմ և ի վաղիւն կոչեաց զիս արքայն ելեալ զնացի:

21 D₄ ասէ ցիս ով խիկար փխ ասէ արքայն, շինես փխ մանեսցես:

26 D₄ ես լուա փխ իմ գիտացեալ:

27 D₄ արքայից արքայէ, ողջոյն սիրով:

Եգիպտացւոց: Կարոտ եմք եղբարք եղբարց և թագաւոր թագաւորաց: Ի ժամանակիս յայսմիկ ծախք բազումք եղեն մեզ, և արծաթ բազում պակասեաց ի գանձուց մերոց: Եւ արդ, զայն որ ունիմքս առ քեզ ի պահեստի արծաթ ճ սիկզն, արդ առաքեա ի ձեռն գրոյդ»: Եւ մտի առ թագաւորն և ասեմ. Յայսմն գրի հանց բան կա, որ ո՛չ թագաւորդ և ո՛չ նախարարդք թուել չեք: Եւ որպէս ասացեալ էր նոցա թագաւորն, ասացին ամենեքեան, թէ լուեալ եմք և գիտեմք զբանդ զայդ: Եւ ես ասեմ. Երբ գիտէք կարդացէք զգիրս և տուք զարծաթն:

Եւ տեսեալ արքային և զարմանալը ընդ հանճարս իմ, զոր առնէի: Եւ ասէ ցիս. Եթէ ոչ մանես ինձ պարան աւազի, ոչ տանիս զարծաթն յԵգիպտոսէ:

Եւ ես ելեալ մտի ի տուն մի և ծակեցի զորմն տանն, և ի ծագեալ արեւուն՝ ցայթեաց ի տունն: Եւ ես առեալ փոշի աւազի, արկանէի ի ծակն և փշէի ի նա, և երևէր որպէս մանոցք: Եւ ասեմ ցարքայն. Հրաման տուր, զի ժողովեսցեն զպարանն, և ես այլ մանեցից:

Եւ իբրև ետես արքայն, ուրախ եղև և ասէ. Ով երկար, օրհնեալ ես դու առաջի դիցն: Եւ պարգևս բազումս ետուր ինձ և զհարկն, զոր խնդրէր՝ եթող: Եւ սիրով արձակեաց զիս:

Եւ ելեալ գնացի աշխարհն իմ:

Եւ իբրև մերձ եղէ անդ, ել ընդ առաջ իմ արքայն Սենեքարիմ և խնդութեամբ ողջունեաց զիս և առեալ տարաւ յապարանս իւր և ի գլուխ բազմականին բազմեցոյց զիս և արար խրախութին մեծ և պարգևս բազումս տալը ինձ և ասէ ցիս,

4—5 D₄ առաքեա փութով:

9 D₄ զարծաթն ահա դուք բերնով ձերով վկայեցիք:

12 D₄ յինէն փխ յԵգիպտոսէ:

14 D₄ ցաթեաց արևն:

16 D₄ ցարքայն թագաւոր:

19 D₄ դիցն և ես երկիրպագի նմա սսելով ահա այս են մանոցքն աւազեա:

20 D₄ խնդուր ի մեզանէ, եթող զնա և ես առեալ բազում արծաթ և ոսկի և բազում պարգևս արքայէն փարաւունի:

21—22 D₄ և ես ողջունեցի զնա արքա բարով կաց և երկիրպագի առաջի արքային և ելի ի ճանապարհ և մերձ եղէ աշխարհին իմոյ փխ եւ ելեալ եղէ անդ:

23 D₄ զիս և ես զնա:

25 D₄ ուրախութիւն մեծամեծ փխ խրախուււն մեծ:

եթէ զինչ կամ է քո խնդրեա յինէն, և տաց քեզ: Եւ ես երկիր պագի նմա և ասեմ. Չամենայն, զոր ինչ պարգևել կամիս ինձ, շնորհեա զայն Աբուամաքայ ընկերի իմում, որ եղև պատճառ կենդանութեանս իմ, այլ ինձ տացես զՆադան, զոր ուսուցի, 5 զի ոչ ուսաւ զառաջին ուսումն բարիորք:

Եւ արքայն ետ զնա ի ձեռս իմ: Եւ ես առեալ զնա և տարի ի տուն իմ և կապեցի զնա շղթայիւք ի սիւն մի բարեայ, ի դրան սրահի իմում: Եւ եղի նմա պահապան զմի ի ծառայից իմոց, զի ի մտանելն և յելանելն իմ, զոր ինչ և ասիցեմ նմա, գրեսցէ: 10 զամենայն:

Եւ իմ առեալ բիր և հարկանէի զնա: Եւ ասէ Նադան. Չի՞ որսացար ընդ իս, հայր: Եւ ես հարեալ բրին ի կուշտս նորա, և ասեմ.

1. Որդեակ Նադան, որ ընդ ականջն ոչ լսէ, ընդ թիկունսն լսեցուցանեն:

2. Որդեակ, ես յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ, և դու յաթոռոց իմմէ կործանեցեր զիս:

3. Որդեակ, ես զքեզ բարի խրատիւք ուսուցանէի, և դու կամեցար ի զուր կործանել զիս, բայց անմեղութիւն իմ ապրեցոց զիս ի ձեռաց քոց:

4. Որդեակ, եղեր դու որպէս կարիճն, որ եհար զասեղն, և ասէ Քհնա խայթոց, որ շար է քան զքոյդ:

5. Որդեակ, դարձեալ եհար զթաթ ուղտոյն, և նա կոխեալ ի վերայ նորա և ճմլեաց և ասէ. Գերեկ, ոչ գիտացիր, թէ շունչ քո լոտս իմ էր:

4 D₄ զոր ինչ:

5 D₄ և նա փխ զի, լուաւ փխ ուսաւ, բարիորք ոչ էր և յետինն բարիորք լինի:

9—10 D₄ զամէնն զրէ է մէջ թղթի փխ զրեացէ զամենայն:

11 D₄ բիր մի, սկսա հարցանել փխ և հարկանէի զնա:

12 D₄ չիք՝ բրին:

1 D₆ չիք՝ նազան:

3 D₆ իմաստութեան վարժէի փխ բարի խրատիւք ուսուցանէի:

5 D₄ գտուտն փխ զթաթ, ճմլեաց զնա, չիք՝ գերեկ:

6. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զայժն, որ ուտէր զտորունն: Եւ նա ասէ. Ոչ գիտես, թէ ինչև շիկեն զմորթ քո, զի՞ ուտես զիս: Եւ ասէ այժն. Ես ի կենդանութեան իմում ուտեմ զքեզ, և յետ մահուան իմոյ թող խլեն զտակ քո և շիկեն զմորթ իմ:

7. Որդեակ, եղեր որպէս զայն, որ ձգեր նետ յերկինս և ոչ կարաց հասուցանել ի վեր, այլ զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ դարձաւ նետն ի գլուխն իւր:

8. Որդեակ, այսպէս կարծէիր, թէ զտեղի նորա ընում, բայց թէ քիչէ ազի խոզին երկայն իբրև կանկունս է, զծիոյ տեղին ոչ կարէ չնուլ և թէ լիցի ասրն նորա ծիրանի, զմարմնով թագաւորի ոչ պանի:

9. Որդեակ, ես այսպէս ասէի, թէ կացցես ի տան իմում և ժառանգեսցես զինչս իմ: Իսկ ընդ անօրէնութեան քում ոչ հաճեցաւ քեզ աստուած:

10. Որդեակ, եղեր որպէս զգայլն, որ պատահեաց իշոյն և ասէ. Ողջոյն քեզ, յաւանակ: Եւ ասէ էշն, թէ այդ ողջոյնդ տեառն իմոյ, որ արձակեաց զպարան յոտից իմոց և ետ տեսանել զդէմս քո շար և արենարբու:

11. Որդեակ, եղեր որպէս զորոգայթն, որ թաղեալ կայր յաղբն և ունէր զհատն ի բերանն: Ետես զնա ճնճղուկն և ասէ. Զի՞նչ գործես: Եւ նա ասէ, թէ յաղթս կամ առ աստուած: Ասէ ճնճղուկն. Այդ որ ի բերանդ է, զի՞նչ է: Ասէ որոգայթն. Քաղցելոց հատիկ է: Եւ շանաց ճնճղուկն առնուլ զհատն: Եւ նա կալաւ զպարանոց նորա: Ասէ ճնճղուկն. Թէ քաղցելոց հատն այս է, այն աստուածն, որ յաղթըս կաս առ նա, այսպէս լուիցէ աղաշանաց քոց:

12. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զոջիլ հացի, որ եկեր զտեմարանս թագաւորաց, և ինքն ումեք ոչ է օգուտ և պիտանի:

6 D₄ զքեզ յինէն փխ զտակ քո:

7 D₆ չիք՝ հասուցանել ի վեր:

8 D₄ ոչ կարէ աղվոր ձիոյ տեղն ընուլ, թագաւորի ի արտաքնոցէ:

9 D₆ չիք՝ այսպէս, բայց փխ իսկ, D₄ ըստ փխ ընդ:

10 D₄ ողջոյն ընդ, իմոյ եղիցի ինչրեմ որ արձակես զպարանն յետին ստացս և յորժամ ետես զգայլն յետին կողմանէ եհար գծա էշն և արիւնարբու արար, չիք՝ ուր-արենարբու:

11 D₄ յորոգայթն փխ նա, առ յօդս և առ աստուած աղաշն փխ եթէ յաղթս կամ առ աստուած, և անկու որոգայթն ի պարանոց նարա, D₆ չիք՝ առ նա:

12 D₆ դու փխ ինձ, շտեմա... Այստեղ ընդհատվում է բնագիրը:

13. Որդեակ, եղեր դու որպէս պտուկ, որ արին արկղ ոսկոյ, և կոց նորա ի մրոյն ոչ պակասէր երբէք:

14. Որդեակ, եղեր դու որպէս սերմանացան, որ սերմանեաց գրիւս ժ և, յետ բազում աշխատանաց, ժողովեաց գրիւս Ծ:

15. Որդեակ, եղեր դու որպէս զոչխարն, որ զընկեր իւր տանին ի խոհակերոցն և զանձն իւր ոչ կարաց ապրեցուցանել ի զենմանէն:

16. Որդեակ, եղեր որպէս զշունն, որ եմուտ ի հնոց բրտին և յորժամ ջեռեաւ, սկսաւ հաշել ընդդէմ նորա:

17. Որդեակ, զբարիս շամբեցի քեզ, և դու հաց հողոյ արգելեր յինէն:

18. Որդեակ, ես իւղով անուշիւ օծի զքեզ, և դու աղտիւ զմարմինս իմ ապականեցեր:

19. Որդեակ, ես յապարանս ոսկէզօծս սնուցի զքեզ, և դու ի ներքո հողոյ բնակեցուցեր զիս:

20. Որդեակ, ես արարի զքեզ ծառ լի պտղով, և դու յարմատոց խլեցիր զիս:

21. Որդեակ, ես բարձրացուցի զքեզ, որպէս աշտարակ, զի թէ եկեսցեն յիս թշնամիք, ելայց և ամրացայց ի քեզ, և դու ինքնին գտար թշնամի և կորուստ անձին:

22. Որդեակ, ես վարժէի զքեզ յիմաստութիւնս, և դու զչարիս կամեցար անձին քում:

23. Որդեակ, զգայլուն ձագն յուսումն տվին, եթէ ասա այր, քեն, գիմ: Եւ ասէ. Այժ, բուծ, գառն:

24. Որդեակ, եղեր որպէս զխոզն, որ տարան ի բաղանիս և յորժամ ետես զնախարարսն, անկեալ ի տիղմն թաւալէր ասելով. Դուք ի ձերդ լուացեք, և ես՝ յիմս:

25. Որդեակ, եղեր դու որպէս զշունն ժպիրհ, որ զշիլս տեսան իւրոյ ծամեաց:

26. Որդեակ, ես սնուցի զքեզ որպէս զձագս աղուեսաց: Եւ ակն քո ի ծակ քո, մատն իմ կոգիւ ի բերան քո, զմատունքդ սրել-ես յաշս իմ:

13 D₄ պուտուկ, պիղ փխ արկղ, շիթ՝ երբէք:

19 D₄ սնուցեր փխ բնակեցուցեր:

20 D₄ խոհեցեր փխ խլեցիր:

21 D₄ եղեր փխ գտար, անձին իմոյ:

23 D₄ թէ այրուբեն ասա փխ եթէ-գիմ:

26 D₄ աղաւնոյ փխ աղուեսաց:

27. Որդեակ, շուն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիգի:

28a. Որդեակ, ձեռք, որ սնուցի և ինձ ոչ օգնէ, ուսովն հատցի:

28b. Եւ աչք, որ ինձ լոյս ոչ տայ, ագռաւք հանցեն զնա:

29. Որդեակ, զերեսս դիցն և զարքունիս ցուցի քեզ և մեծ փառաց հասուցի զքեզ, և ի փառաց ընկեցեր զիս:

30. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զծառն, որ կտրէին, և ասէր. Թէ ոչ էր յինէն ի ձեռին քում, ոչ կարէիր հատանել զիս:

31. Որդեակ, եղեր որպէս զձագ ծիծռան, որ անկաւ ի բունոյ իւրմէ, և եգիտ զնա աքիսն և ասէ. Եթէ յինէն ի զատ լեալ էիր, ի մեծ շարիս մատնեալ էիր: Ասէ ձագն. Զբարիսդ, զոր կամիս աքիս, ի գլուխ քո դարձցի:

32. Որդեակ, եղեր որպէս զաքիսն, որ ասացին թէ թող զսովորական բարս քո և համարձակ լիցի քեզ յարքունիս մտանել և նյանել: Եւ նա ասէ. Եղիցին աչք իմ արծւի և թագք իմ ոսկի, զսովորական բարս իմ ոչ թողից:

33. Որդեակ, նմանեցար օձին, որ պատեցաւ ի մասրենի և անկաւ ի գետն: Եւ տեսեալ զայլուն և ասէ. Ահա շար ի շարն է հեծեալ և շար է, որ վարէ զնոսա:

34. Որդեակ, տեսի զմաքին, որ ի սպանդանոցն ածին և երբ օրն շէր հասեալ, դարձաւ առ ընկերս իւր և ետես զորդիս որդոց իւրոց:

Եւ ասէ նադան. Տէր իմ Խիկար, արա ինձ ողորմութիւն, զի մարդիկ աստուծոյ մեղանշեն: Եւ ես եղեց քեզ շար ծառայ, որպէս զմի յանցաւորաց քոց:

Եւ ես ասեմ ցնա.

35. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զայն, որ ետես զընկերն, զի դողայր, և նա առեալ շուր, սրսկեր ի վերայ նորա:

36. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս զարմաւենին, որ բուսեալ էր յեզր գետոյն, և պտուղ նորա ի գետն անկանէր: Եւ եկն տէր ծառոյն կտրել զնա: Իսկ նա աղաչէր զնա և ասէր. Թող զիս և ի միւսում ամին բերիք պտուղ, որպէս և կամիս: Եւ ասէ տէր ծառոյն. Դու ի քում ժամանակիդ ոչ ես բերեալ ինձ պտուղ շահաւէտ, և այժմ, որ կտրել կամիմ, զիարդ պիտանասցիս:

29 D₄ դերիս փիս դերեսս, դու փիս ի:

31 D₁ շիք՝ ասէ ձագն, D₄ շիք՝ աքիս:

33 D₄ գայլուն զնա:

37. Որդեակ, ասացին սայլուն, թէ ի բաց կաց գիճէդ, ապա թէ ոչ՝ շունք պատառեն գքեզ: Եւ նա ասէ. Եթէ ի բաց կենամ, կուրանամ, զի փոշի նոցա աշացս դեղ է:

38. Որդեակ, որ արտաքոյ ճանապարհին ընթանայ, փշալից եղեալ պատառին ամենայն մարմին նորա:

Այսպէս և որ զշարիս գործեսցեն և արտաքոյ պատուիրանին ընթասցեն, շարաշար կորնչեն յանօրէնութենէ գործոց իւրեանց:

39. Որդեակ, ազին շանն հաց տայ և բերանն՝ բիր: Նմանապէս և գործք մարդոյ օգնեսցեն:

40. Որդեակ, որ զքարինս զգւէ, ատամնաթափ լինի, և որ ի ծով սերմանէ, զձկունս կերակրէ, և որք սիրեն զանօրէնութիւնս, յանձինս իւրեանց տուժեսցեն զփոխարէնն:

Եւ ի նոյն ժամուն ուռաւ Նադան և պատառեցաւ:

Եւ ասէ Խիկարն. Ով բարի առնէ, բարոյ հանդիպի, և որ փորէ խորխորատ, անձամբ իւրով լցցէ զնա:

Որ սիրէ զշար, ատելի է բազմաց, և որ առնէ զբարի, փրկի ի մահուանէ, աստ մարմնով ուրախացի և անդ յաւիտենական բարիսն զուարճացի:

Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն:

38 D₄ ճանապարհին փխ պատուիրանին, չիք՝ գործոց:

39 D₄ ազանին փխ ազրն:

**ԽՐԱՏՔ ՊԻՏԱՆՆԻՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐՔ,
ԶՈՐ ԱՍԱՑԵԱԼ Է ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՐԱՍՏՆՈՅ**

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ ԷԲ)

Այս տարբերակը համապատասխանում է «Պղնձե քաղաքի պատմության» ժողովածուի հայտնի բնագրին: Խիստ բարբառային է, համառոտված և այժմյան տեսքով շատ է հեռանում մայր թարգմանությունից:

Ձեռագրական աղբյուրների (E) և տպագրերի մեջ (F) կա որոշ ընթերցվածային տարբերություն:

Տպագիրը գալիս է ձեռագրից, իսկ բոլոր հրատարակությունները կազմում են երկու խումբ (Fa և Fb):

Համեմատության համար յուրաքանչյուր խմբից ընտրել ենք մի բնորոշ տպագիր՝ Fa—1792 թվականի հրատարակությունը, Fb—1857 թվականի հրատարակությունը:

Այն ձեռագրերը, որոնք հետագայում արտագրվել են տպագրից, ձեռագրական միավորների մեջ չենք հաշվում:

Խրատականքի և պատմության համար հիմք է ծառայել E₁-ը, իսկ մուտքի համար՝ F₁-ը, որովհետև E₁-ը մուտք չունի:

E խմբի մուտքը ներկայացված է C տարբերակում, ուստի այստեղ տալիս ենք առանց ընթերցումների:

Քննարի մեջ հազվադեպ ուղղումներ կատարվել են E խմբի օրինակներով, իսկ Fab-ի բոլոր ընթերցումները արտահայտել ենք միայն տողատակերում:

Պահպանվել է բնագրի ուղղագրությունը:

Աղբյուրները և խրատների համակարգը տես գրքի վերջում (աղյուսակ VII—ուսուցող խրատներ, աղյուսակ VIII—պատժիչ խրատներ):

ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ
ԽՐԱՏՔ ՊԻՏԱՆՈՒՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐՔ, ՉՈՐ ԱՍԱՅԵԱՒ Ի

Ես՝ Խիկարս, դպիր էի Սենեքերիմա արքային Ասորեստանեայց: Եւ արարի Կ կինս, և շինեցի Կ ապարանս, և ես՝ Խիկարս, եղէ Կ ամաց, և ոչ եղև ինձ որդի:

Յայնժամ մտի առ կուռքն բազում ընծախւք և վառեցի հուր և արկի խունկս անուշահոտս ի վերայ նորա, մատուցի զընծայս և զոհեցի զոհս վասն ծննդեան: Եւ աղաչեցի ասելով.

Ով տեսարք իմ և շաստուածք իմ. Բէլշիմ և Շահմիմ, հրամայեցէք և տուք ինձ արու գաւակ, քանզի ահա Խիկարս կենդանի մեռանի: Եւ զինչ ասեն մարդիք, թէ Խիկար իմաստուն էր և ճարտար, մեռաւ՝ և ո՛չ կայր նորա որդի, որ թաղէր զնա և ո՛չ դուստր, որ լայր զնա: Զի՞նչ ասեմ, շունիմ ժառանգ յետ մահուան իմոյ: Եւ եթէ որդիս իմ յօրն ժ քանքարս ծախեսցէ, ոչ կարէ սպառել զինչս իմ, այլ զիմիայն արկցէ հող ձեռօք իւրովք ի վերայ իմ, և զի մի մնացայց անյիշատակ:

Յայնժամ ձայն եղև ի շաստուածոցն իմոց, և ասէ. Խիկար, ոչ հրամայեալ է լինիլ քեզ գաւակ, բայց թէ առցես զնաթան քեռորդինքոյ և սնուցես զնա որդի քեզ, և նա հատուցէ քեզ զանուն քո:

Եւ ապա առի զնաթան քեռորդին իմ առ իս, որ էր ի մի ամի և հագուցի նմա բեհեզս և ծիրանիս և եղի մանեակ ոսկի ի պարանոց նորա, որպէս որդի թագաւորի զեղաշուք զարդարեցի զնա և արբուցի նմա կաթն և մեղր և ննջեցուցանէի զնա ի վերայ արծուոց և աղանեաց իմոց, մինչև եղև է ամաց:

Եւ ապա սկսա ուսուցանել նմա զգպրութիւն և զիմաստութիւն և զհանճարագիտութիւն և զպատասխանիս հրովարտակաց և զգարձուածս հակառակ խօսից: Եւ ի տուէ և ի գիշերի ոչ դադարէի ուսուցանելոյ: Եւ յագեցուցի զնա ուամամբ իբրև հացիւ և ջրով:

Ապա ասէ արքայն առ իս. Դպիր և իմաստուն Խիկար, զիտեմ զի ծերացեալ ես, և յետ վախճանի քոյ ո՞վ է, որ կատարէ ճարտարութեամբ և իմաստութեամբ զգործս արքունեաց մերոց, և ես հա-

նապազ տրտում եմ վասն այդ խորհրդիդ: Պատասխանի ետու նմա
և ասացի. Արքայ, յաւիտեան կաց, է իմ որդի, որ առաւել հանճարեղ
և իմաստուն է քան զիս: Ասէ թագաւորն. Աժ գայ առ իս, զի տեսից
զնա: Եւ իբրև ածի զնա, կացուցի զնա առաջի թագաւորին: Յորժամ
ետես թագաւորն, ուրախ եղև և ասէ. Այս օրս օրհնեալ եղիցի, քանզի
Խիկար ի կենդանութեան իւրում էած և կացոյց զորդին իւր առաջի
իմ, և ինքն ի հանգստեան եղիցի:

Եւ ես երկրպագի արքային իմոյ և առեալ տարայ զնաթան յա-
պարանս իմ:

Եւ այսպէս ասէի ի խրատելն իմում.

1. Որդեակ, թէ լսես խօսք ի դուռն թագաւորաց և իշխանաց,
կամ մեծամեծաց, պահեա և մեռո զնա ի սրտի քում և մի՛ ասեր
մարդոյ, մինչև այլ մարդ ասէ, ապա իմանաս:

2. Որդեակ, զմարդոյ մօհրած և զկապած մի՛ արձակեր և զար-
ձակեալն մի՛ կապեր:

3. Որդեակ, լաւ է իմաստուն մարդոյ հետ քար կրել, քան զհետ
լիմար մարդոյ և անզգամի ուտել և ըմպել:

4. Որդեակ, մի՛ լիցի, զի առաքեսցեն զքեզ ի բան, և դու ոչ
իմանաս զբան և զնաս, և այլ մարդ զրկեն յետև, որ գայ հոգայ
զբանն, և դու ծաղր լինիս:

5. Որդեակ, մի հանց բան աներ, յորտեղ որ երթաս, ասեն, թէ
եւ և զնա, այլ հանց բան արա, որ ասեն, թէ եկ այլվի առ մեզ:

6. Որդեակ, յորժամ կոչեն զքեզ ի պատիւ, մի՛ նստիր քան զքո
լայեխիդ տեղիքն ի վեր, զի մի ասիցեն, թէ եւ յայդ տեղացդ և եկ ի
վայր, և դու ամօթով լինիս:

1 E₂ չիք՝ կամ, չիք՝ և մեռոյ, չիք՝ մարդ, Fb յայտներ փխ ասեր, Fah
այլքն ասեն ի քեզ փխ այլ մարդ ասէ ապա իմանաս:

2 E₄₁₅ կնքած և զմաւհրածն, Fa կապած և մօհրածն, Fb կապած և կնքածն:

3 Fab բան զանդետին հետ ուտել և խմելն (Fb ըմպելն):

4 Fb որդեակ եթէ առաքեսցեն զքեզ ի տեղի ինչ վասն բանի լաւ ի միտ
առ զբանն զոր ասելոց ես և ապա զնա զի մի գուցէ յետոյ լինիցիս
ծաղր առաջի այլոց փխ որդեակ-լինիս, Fa երթաս յետոյ այլ ոք ուղար-
կեն որ երթա ի բանն փխ զնաս-զբանն:

5 E₂ եկեալ վաղն առ մեզ փխ եկ այլվի առ մեզ:

6 E_{4.5} պատիւ կամ ի հարսանիս: Fa մի այնպէս աներ որ երթաս ի տեղ
մի և ի քեզանէ մեծ մարդոյն ի վեր նստիս որ չասեն թէ եկու ի վայր որ
յամօթ լինիս ի վայր նիստ որ ասեն թէ եկու ի վեր փխ յորժամ-լինիս,
Fb որդեակ եթէ զնաս ի հրաւիրեալ տեղիս յորժամ գտանի քան զքեզ
մեծ և յարգի մի նստիր ի վերին կողմն զի յետոյ սակաւ առ սակաւ
իջանես ամօթով ի ստորին կողմն փխ որդեակ-լինիս:

7. Որդեակ, թէ ընկեր քո հիւանդ է, մի՛ ասեր մտօքդ, թէ տանձ կամ խնժոր գտնում և ապա՝ երթամ ի տես: Երթ՝ ոտիւքդ և տես աշօքդ, զի հիւանդին քո դատարկ տեսն լաւ է, քան զբազում կամակա:

8. Որդեակ, մի՛ հեղուր զարիւն մարդոյ, զի մի այլ ոք հեղցէ զարիւն քո, փոխանակ արեան նորա:

9. Որդեակ, մի՛ շնար ընդ այլոց կանանց, զի մի այլք շնասցեն ընդ կնոջ քո, և դու լինիս սևերես:

10. Որդեակ, լաւ է ծառայի՝ միամտութեամբ տալ պատասխանի տեառն իրում, քան զոր խրատելով խօսի և ածէ ի բարկութիւն:

11. Որդեակ, մի՛ տար ընկերի կոխել զոտս քո, զի մի համարձակեսցի և կոխեսցէ զպարանոց քո:

12. Որդեակ, մի՛ լինիր բաղցր, որ կլանեն զքեզ և մի՛ խիստ դառն, զի մի թքանիցեն զքեզ:

13. Որդեակ, լաւ է կոյր աշօք, քան թէ կոյր մտօք, զի կոյրն աբազ տեսանէ զերթևեկ ճանապարհին, և կուրամիտ մարդն հանապազ գնա կամակոր:

14. Որդեակ, լաւ է աղչիկ, որ ծնանի և շուտ մեռանի, քան թէ ապրի և ազգին սևերեսանք բերէ:

15. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան թէ շարեկ մի յայլոց ձեռին:

16. Որդեակ, լաւ է ուլ մի քո տունն մորթած, քան թէ եզ մի յայլոց տունն:

17. Որդեակ, ի պարտէզ թաղաւորաց մի՛ մտաներ և ընդ կնոջ դատատրի մի՛ խօսիր:

18. Որդեակ, աչք մարդոյ ազահ է. ոչ լցւի գանձով, մինչև լցւի հողով:

7 E₁ առնում փխ գտնում, E_{4,5} էլ քո փխ երթ, Fab գհիւանդն փխ հիւանդին քո, E_{2,3} չիք՝ երթ-կամակա, E_{4,5} քան զքոյ, Fab տեսանել շատ, Fa կամալս ուտելոյ, Fb մերգս տանել փխ կամակա:

8 E₁ այլք փխ այլ ոք, Fab այլքն հեղցեն փխ այլ ոք հեղցէ, Fab չիք՝ փոխանակ արեան նորա:

9 Fab չիք՝ և դու լինիս սևերես:

12 Fab լինիր լեզի որ թքանեն փխ խիստ-թքանիցեն, E_{4,5} որ փխ զի մի:

13 Fab մտօք կոյրն փխ կուրամիտ մարդն:

14 E_{2,3} չիք՝ լաւ է, E₁ բերէ և խախկութիւն, Fa ազգին իւրոյ, Fb իւրոյ լինի նախառինք փխ սևերեսանք բերէ, E₅ լինի փխ բերէ:

15 Fa շարիք է յայլոց ձեռքին փխ շարեկ մի յայլոց ձեռին:

16 Fab ի ձեք փխ քո, գենած փխ մորթած, ի տունս այլոց:

17 E_{2,3} զի պարս է փխ ի պարտէզ, Fab յապարանս փխ պարտէզ:

18 Fa կշտանայ փխ լցւի: Fb շատանայ գանձով մինչև մտանէ ի հող փխ լցւի հողով:

19. Որդեակ, մարդոյ կին մի՛ թպտրեր: Թէ՛ դէշ լինի, անխժանեն գրեզ, թէ՛ աղեկ լինի, այլ ոչ յիշեն գրեզ:

20. Որդեակ, յորժամ ի դատաստան երթաս, մի՛ շատախօսիր և մի՛ ծուռ զրուցեր, թէ՛ չէ՛ զսուտոյ հանեն, և մտնուս ի գնտան:

21. Որդեակ, յառաջն խէսմիտ հետ զտաւիդ արա: Թէ՛ սուտ ես, մեղայ ասա, թէ՛ չէ՛ դատաւորն ի բանդ դնէ և ըռգակդ թալանէ:

22. Որդեակ, մարդ, որ ի կախել տանին, յառաջ մի՛ երթար ի թամաշան, թէ՛ չէ՛ ի սրտին կսկծուն կասէ, թէ՛ սա իմ ընկերն է, և դու խապար շունիս:

23. Որդեակ, յորժամ երթաս ի հարսանիս, կամ ի մահտուն, յառաջն հաց կեր ի ձեր տունն և ապա՝ գնա, զի թէ՛ հարսանիս է, ի խնդութենէն հոգ շաննն գրեզ, և թէ՛ մահտուն է, ի տրտմութենէն հոգ շաննն գրեզ, և դու անօթի մնաս:

24. Որդեակ, լաւ է ի կարմունջ գնալ հեռու, քան թէ՛ մօտ գետ մտանել և խեղդիլ:

25. Որդեակ, նոր դատաստան մի՛ սերմաներ անիրաւութեամբ, թէ՛ պէտ իշխանաւոր ես:

19 Fa ընդ մարդոյ կնոջ մի խնամախօսիր զի փխ մարդոյ—Թպտրեր, Fb մի պատեճառ լինի հարսնացուցանելոյ զգուտարն ուրուք ընդ առն օտարի զի փխ մարդոյ—Թպտրեր, յետոյ այրն վատ փխ գեշ E₁ գրեզ բնաւ և ոչինչ, Fb յիշեն բնաւ:

20 E₂₋₄ շատ խաւսիր, E₅ Fab շատախօս լինիր, Fa զի մի սուտ հանցեն գրեզ փխ թէ՛ չէ՛ զսուտոյ հանեն, Fb սուտ խօսիր զի մի յետոյ մտանիցես ի բանտ փխ ծուռ-գնտան:

21 E_{4,5} ընդ միտդ փխ խէսմիտ հետ, Fab յառաջ դիտօքն ի միտքդ խորհիր թէ՛ սուտ ես մեղայ ասա զի մի դատաւորն արկիցէ ի բանտ և թալանէ զինչս քո (Fb դիտօքն ի մտի քում խորհեա, և տուժեցէ գրեզ փխ և թալանէ զինչս քո) փխ յառաջն-թալանէ:

22 Fab գմարդն որ ի կախել տանին մի յառաջ նորա ընթանայր զի մի մտանէ գրեզ և ստէ թէ՛ սա այլ իմ ընկերն է (Fb եթէ՛ գմարդն, չիք՝ որ, մատնեցէ, առացէ, ևս փխ այլ) փխ մարդ-չունիս, E₂₋₅ թէ՛ չէ՛ առէ սայ է իմ ընկերն (E_{2,5} առէ թէ՛ այլ ալ իմ ընկերն է):

23 Fab տունդ փխ ձեր տունն, Fb մեռելոյ տուն փխ մահտուն, E₁ խընդութեան փխ ի խնդութենէն, Fb մոռանան փխ հոգ շաննն, մնաս քաղցեալ փխ անօթի մնաս:

24 E_{2,3} հեռանալ փխ գնալ հեռու, Fab կամուրջ մի հետի գնալ անցանել լաւ է քան մտնուլ ի ջուր մոտիկ (Fb մտնել) փխ լաւ է-խեղդիլ, E₂₋₅ չիք՝ և խեղդիլ:

25 E₁ աներ փխ սերմաներ, Fab սահմաներ փխ սերմաներ, թէ՛ պէտ և իշխան լինիս ի սահմանէ զուարս մի ելաներ փխ նոր-ևս:

26. Որդեակ, մի՛ բանար զաչքդ և մի՛ հայիր ի կին գեղեցիկ, զի գեղեալ է գերեսն և ծարուրեալ է զաչսն: Եւ թէ ծախես զամենայն ինչս քո ի սէր նորա, ոչինչ աւելի գտանես քան զկնոջ քո, բայց միայն զմեղքն և զսեռեսանքն:

27. Որդեակ, թէ տեսանիցես զերիտասարդ մարդն թուցեալ յօդս, մի՛ հաւատար գործոյ նորա, զի բան ծերոց հաստատ է, քան զտղայոց: Օգնել բանիւ, իբրև բերանոյ առիւծոց զերծուցանես զնա:

28. Որդեակ, թէպէտ որդին քո իմաստուն է, յառաջն Ա՝ Բ անգամ փորձես զնա և ապա՝ տուր զապրանքդ ի ձեռն նորա:

29. Որդեակ, ի կնոջ օտարէ և ի հարսնատանէ քան զընկեր քո յառաջ էլ և զնա և այլ մի՛ դռնար, որ հարկեւոր մնաս, ապա թէ դռնաս, առնուս ի զլուխ քո անարգութիւն:

30. Որդեակ, որ քան զքեզ պնդերես է, մի՛ հակառակիր ընդ նմա:

31. Որդեակ, թէ բարձր է շեմ տան քո իբրև թ՝ կանգուն, յորժամ մտանես, խոնարհ կալ զգլուխ քո:

32. Որդեակ, մի՛ առնուր կշռով մեծ քարով և ծախեր փոքր քարով և ասես ի մտիդ, թէ շահ արի: Ոչ գիտես, թէ բարկանայ աստուած և զոր ունիս, առնու և տայ այլոց:

33. Որդեակ, մի՛ երգնուր և մի՛ ասեր սուտ, զի սուտ ասելն և սուտ երգումն մարդոյ արեւն պակսեցնէ:

26 Fab վատնես փխ ծախես, առաւել փխ աւելի: E_{2,3,5} գտանես ի նա, E₄ գտանես ի նոսա, Fab զսեռեսութիւն:

27 Fb չիք՝ մարդն, գործոց, բայց երիտասարդ որդւոյն ոչ (Fb բայց երիտասարդին ոչ) փխ քան զտղայոց, Fa ահա օրինակ սորա ասացեալ է թէ իբրև բերան առիւծու որ զերծուցանէ զնա փխ օգնել-զնա Fb չիք՝ օգնել-զնա: E₁ չիք՝ բերանոյ:

28 Fab յառաջագոյն փխ՝ յառաջն Ա Բ անգամ, զինչս քո փխ զապրանքդ, E_{2,3} քո փխ ի ձեռն նորա:

29 E₅ տանէ փխ ի հարսնատանէ, Fa լինիս փխ մնաս, դռնաս փոխարէն հարկացդ, Fa չիք՝ ի զլուխ քո:

30 Fab ով ոք քան զքեզ պինդ երես է, E₁ նմա զի վերջքն չար է:

31 Fab քո առաւել, E₁ թէ շտեմարանք քո բարձր է փխ թէ բարձր է շեմ տան քո, Fa այլ որ փխ յորժամ, Fab խոնարհեցո փխ խոնարհ կալ, Fb ի մտանելն քո ընդ այն փխ յորժամ մտանես:

32 Fab չիք՝ քարով, ասեր ի սրտի բուժ թէ շահեցայ (Fb մտի փխ սրտի), որ փոխանակ ի յայն փոքր շահուն (Fb չիք՝ փոքր) փխ թէ, առնու ի ձեռաց քոց:

33 Fօb գմարդոյ կենաց պակասութիւն բերէ, E_{2,3} աւերքն պակասեցուցանէ, E₄ օրէն պակասեցուցանէ, E₅ ումքն փխ արեւն:

34. Որդեակ, թէ կամիս խնդրել ինչ յաստուծոյ, ի կամաց նորա մի՛ հեռանար: Եւ զոր խնդրես, տացէ քեզ աստուած:

35. Որդեակ, զինչ բան որ քեզ շար թւի, ընկերին քո մի՛ կամենար:

36. Որդեակ, զոր ինչ որ կամիս, թէ արասցեն քեզ բարեկամք քո, արա և դու ամենեցուն, զի յամենայնէ բարի գտցես:

37. Որդեակ, յորժամ իցես ի մէջ մարդկաց, մի՛ յայտներ զպարտք և զպակասութիւն քո, զի ի նոցանէ շահ ոչ լինի քեզ, և արհամարհիս ի մէջ նոցա:

38. Որդեակ, սիրեա զկին քո, զի մարմին քո է և աշխատանօք սնուցանէ զորդի քո, և կցորդ կենաց քոց է:

39. Որդեակ, սիրեա զեղբայր քո հաւասար քեզ, զի ի հասանել որդոց քոց՝ խնդասցես:

40. Որդեակ, ուսո զորդի քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի սովորեն համբերել, յորժամ հանդիպի ժամանակ սովոյ կարասցեն ժուժկալիլ:

41. Որդեակ, թէ առաքէ տէր քո, թէ բեր սպտուր, մի՛ բերեղ խաղող, զի ուտէ զխաղողն և զսպտուրն ի քէն պահանջէ:

42. Որդեակ, մարդուն գործքն, որ չէ շիտակ և չունի անուն բարի, լաւ է այն մարդն մեռած, քանց կենդանի:

43. Որդեակ, թէ լինիս մարդոյ զոնախ, օձ և կարիճ դնեն առաջի քո, ի մէկալ իջևանն մի՛ գանգատիլ:

34 Fab խնդրել բանս, չիք՝ աստուած:

35 Fa աներ փխ կամենար, աներ և զոր ինչ բարին է կատարէ և արասցէ քեզ բարեկամ և դու յամենեցունց բարի գտցես:

36 E₂₋₅ չիք՝ որդեակ (Այսպիսով խրատք միակցվել է Գախողիճ), Fb թէ կամիս գտանել յամենեցունց զբարիս արա դու այլոց զբարիս փխ զորագոցես, Fa միակցվել է Գախողիճ:

37 Fab լինիս փխ իցես, E₁ նոցա և այլ ոչ անեն քեզ գառաջին պատիւն:

39 Fa հաւասար ընդ, Fb իբրև գանձն քո փխ հաւասար քեզ, E₁ քոց հաւասար:

40 Fab ուսանիցեն փխ սովորեն, համբերել նեղութեան և:

41 E_{2,3} սուա է փխ ուտէ, զըսպտուն ինքնէն ոչ թողու փխ զսպտուրն ի քէն պահանջէ, E_{4,5} սպտուրին քենն ոչ թողու:

42 Fa մարդոյ գործք որ ոչ է բարի փխ մարդուն գործքն որ չէ շիտակ, բարի յաշխարհի:

43 Fa յորժամ լինիս այլոց տան հիւր եթև օձ և կարիճ բերեն առաջի քոյ մի քալէջևան և մի գանգատիր փխ թէ լինիս-գանգատիլ, E_{2,3} խոնար:

44. Որդեակ, մի՛ ասեր բան շար բարեկամի քո, այլ՝ ծիծաղեալ յերեսս նորա, և ուրախ լինի ի մէջ ընկերաց քոց:

45. Որդեակ, զամենայն բարութիւն կնոջ քո արա, բայց զսրբտիդ խորհուրդն մի՛ յայտններ, զի կին մարդ տկար է, ոչ կարէ պահել զբան քո, յայտնէ դրացեաց և զքեզ ի փորձանս ձգէ:

46. Որդեակ, ապրանք, որ քո չէ, մի՛ առնուր և մի՛ այլոց տար:

47. Որդեակ, խորհեա զբանն ի սրտիդ, ընտրեա զպիտանին և ապա՝ բեր ի լեզուդ և խօսիր: Եւ թէ զինչ գայ բերանդ խօսիս, ծաղր լինիս:

48. Որդեակ, երկու մարդ որ կռվին սրով, դու ի մէջ նոցա մի՛ անկանիր, թէ չէ ի զուր մեռանիս:

49. Որդեակ, մի՛ դատարկ բան խօսիր և ծիծաղիր զմարդիկ, զի տնազելուն կռիւ լինի և ի կռույն՝ սպանութիւն:

50. Որդեակ, թէ կամիս, որ իմաստուն լինիս, պահեա զլեզուդ ի շար խօսելոյ:

51. Որդեակ, թէ կանչելով մարդ տուն շինէր, էջն օրն Ը դարպաս կու շինէր, և թէ ի սաստիկ զօրութենէ եզինն վարին, լուծն ի յրդտուն պարանոցէն ոչ ելանէր:

52. Որդեակ, թէ աղքատ ես, յաւուրս պատարագաց աստուծոյ մի՛ հեռանար:

53. Որդեակ, մի՛ տացես ըռզակն քո առանց գրի և վկայի, զի մի բազում խօսք լինի յետոյ ի միջին, և ի բուն բարեկամէն քակտիս:

54. Որդեակ, զբան աղային քո մի՛ յաւելուր, թէ փոքր է, և թէ մեծ՝ մի պակասեցուցաներ զհրամայեալսն:

45 E₁ խորհուրդն քո, Fab զխորհուրդ սրտի քոյ, E₅ մարդ փխ կին մարդ, Fab կինն փխ կին մարդ, դրացեաց քոց, և դու անկանիս ի փորձանս և ի նեղութիւն (Fb փորձութիւնս) փխ և զքեզ ի փորձանս ձգէ:

47 Fb որդեակ նախ, սրտի բում և, Fb զի մի յետոյ ծաղր լեցիս այլոց փխ բեր ի-լինիս:

48 Fa ընդ կռուին և ընդ ծեծուիլն փխ որ կռվին սրով դու, Fb եթէ տեսանես զկռուիլն երկու մարդոյ ընդ միմեանս մի մտաներ ի մէջ նոցա, Fab զի մի փխ թէ չէ, E_{2,3} սրով զքեզ հատանեն և դու մեռնիս փխ ի զուր մեռանիս:

49 Fa դատարկաբանութիւն, զի մարդն ի նուազելոյն փխ զմարդիկ զի տնազելուն:

52 Fa ես յամենայն:

53 Fa ապրանք փխ ըռզակն, գնի փխ գրի, չիք՝ յետոյ ի միջին, E_{2,3} բարեկամին հետ լինիս կռիւ փխ բարեկամէն քակտիս:

54 E_{2,3} մի մեծացնէր մի պակասեցուցանէր փխ և թէ մեծ մի պակասեցուցանէր զհրամայեալսն, E_{4,5} չիք՝ զհրամայեալսն:

55. Որդեակ, պատուեա զհայր քո և զմայր, զի ի հասանել որդոց քոց և զի ի նոցանէ պատուիս:

56. Որդեակ, շալկեցի երկաթ և ի վերայ՝ արծիճ, և ոչ էր ծանր, քան զպարտքն: Թէպէտ որ ուտէ և ըմպէ, ոչ կարէ հանգչել, մինչև վճարէ զպարտան:

57. Որդեակ, յաւուր զոհից քոց առատ բռնեա զձեռն քո, որ աչք ի ձեռն քո ոչ մնայ, և ոչ հաճի աստուած, և ի մարդկանէ անարգիս:

58. Որդեակ, մեծատան որդին օձ կերաւ, ասեն, թէ դեղ է նմա, աղքատին որդին ձուկ կերաւ, ասեն, թէ ի սովուն է:

59. Որդեակ, ձի որ քո չէ, մի՛ հեծնուր: Թէպէտ որ կարի քաղցեալ ես, հաց, որ քո չէ, մի՛ ուտեր:

60. Որդեակ, յայտնեա զխորհուրդ քո բարեկամիդ և յետ քանի մի աւուր փորձեա զնա և սակաւ մի կուեա ընդ նմա: Թէ պահէ զբան քո ի սրտին մէջն և ոչ յայտնէ, նա բարեկամ է, սիրեա զնա:

61. Որդեակ, լաւ է գողանալ զամենայն ինչս քո, քան թէ գտանեն մի գողութիւն ի վերայ քո:

62. Որդեակ, ընդ թշնամեաց կորուստ մի՛ խնդար, զի առաջի քո կայ մահ:

63. Որդեակ, յորժամ տեսանես զծերն, յոտն կաց և պատուեա զնա, զի այլք արասցեն քեզ զնոյն:

64. Որդեակ, թէ դադարեն գետք ի գնացից և կամ քաղցրանայ ծով, որպէս մեղու, կամ սպիտականայ ագռաւ, որպէս զաղաւնի, այնպէս թողու անզգամն զանզգամութիւն, կամ անմիտն զգայուն լինի:

55 Fab սոցես և դու գնոյն (Fb գոցես) փխ և-պատուիս:

56 Fa արծիճ և երկաթ փխ երկաթ և ի վերայ արծիճ:

57 E₁ մնայ այլ ամենեցուն հաւասար բաշխէ և թէ առատ ոչ բռնես:

58 E_{2,3} ասեն յամենեքեան, Fa, E_{4,5} մեծատան որդին թէ օձ ուտէ կասեն թէ վասն բժշկութեան կերաւ և թէ աղքատն ուտէ կասեն թէ սովալլուկ մեռաներոյն կերաւ (E_{4,5} կերաւ փխ ուտէ, ասեն փխ կասեն թէ, E₃ եկեր փխ կերաւ) փխ մեծատան-սովուն է:

59 E₁ ուտեր այն է կարի լաւ:

60 E_{2,3} աւր զրա փխ նմա:

61 Fa գողոց տալ փխ գողանալ, E_{2,3} ի բէն փխ ի վերայ քո, Fb մի գողանար զինչս մարդկանց զի մի գուցէ աստ մահու մեռանիցիս և անդ յանշէջ հուրն այրիցիս փխ լաւ է-ի վերայ քո:

62 Fab թշնամուոյն կորստեան:

64 Fab չիք՝ ծով, սպիտակի, Fa զաղաւնի նա, Fb նոյնպէս փխ այնպէս, Fab գանզգամութիւն իւր, Fb չիք՝ կամ անմիտն զգայուն լինի, E_{2,3} անզգայուն լինի փխ անզգամն-լինի:

65. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ի տուն բարեկամի բո, զի մի չաւելցի ատել զքեզ:

66. Որդեակ, ազահուժիւն մայր է ամենայն շարեաց և ծնուցիչ է մեղաց: Ողորմութիւն ձեռնտու է ամենայն բարեաց:

67. Որդեակ, որ սիրէ զխաղաղութիւն, ի դատաստանէն հեռի կացցէ: Որ հանապազ յօժարի ի դատաստան, մայր է շարեաց, չիմարեալ է և ոչ գիտէ զինչ առնէ:

68. Որդեակ, օրինացն աստուծոյ ունկնդիր լեր, զի պատուիրանն աստուծոյ ամուր պարիսպ է մարդոյ:

69. Որդեակ, շատախօսութիւն զումեքէ մի՛ լսեր, զի կարի խոցոտէ զսիրտ մարդոյ լսողին և ապականէ զբարք մարդոյ, զի նախատինք է:

70. Որդեակ, սովորեցո զլեզուն քո ի բարին խօսել ի մէջ ընկերաց քոց:

71. Որդեակ, թէ խրատ բարի տացես ամենայն մարդոյ, կոչիս իմաստուն, զի շարն հանապազ ի շար մարդէն ծնանի:

72. Որդեակ, որ պայծառ է մտօք, իբրև զարեգակն լուսաւորէ զինքն, որ պիղծ է սրտի և նենգ է մտօք, խաւար է խորհրդով, որ ազահ է մտօք՝ մարդ և ունի ինչս բազումս, ունայն է և կենդանի մեռեալ:

73a. Որդեակ, թէ կամիս գործ մի գործել, յառաջն մի՛ պարծենար, լինի թէ չկարենաս և ծաղր լինիս:

73b. Եւ թէ կամիս մարդոյ ինչս տալ, յառաջն մի՛ պարծենար, կամ խոստանալ, զի թէ պարծենաս և շիտաս, հետ բարեկամիդ թըշնամի լինիս:

65 Fab յաղեալ ատիցեն փխ յաւելցի ատել:

66 Fab ծնուցիչ ամենայն:

67 Fab պատրաստ կաց փխ հեռի կացէ, դատաստան նա, E_{2,3} չիք՝ որ հանապազ-առնէ, Fab մայր է ամենայն մեղաց և:

69 E_{2,3} կարէ փխ կարի, Fab մի ասեր և, չիք՝ լսողին, զփառք փխ դբարք, Fa զի մեծ, նախատինք մեծ:

70 Fb կրթեա զլեզուդ քո խօսիլ զբարի ի մէջ ամենեցուն փխ սովորեցո-քոց:

71 Fb չիք՝ ամենայն, Fa գտցես զու իմաստուն կոչիս փխ տացես-իմաստուն, Fb գտանես զու զբարի փխ կոչիս իմաստուն:

72 Fb որ ամբարտաւան է աչօք և ազահ սրտի. Այնպիսի մարդն թէպէտ և ունի փխ որ պայծառ է-ունի, E_{2,3} որ պայծառ է մտաք և խաւար է խորհրդով որ ազահ է մտօք մարդ և յունի ինչս բազումս յունայն է և կենդանի մեռեալ (աղավաղված), E_{4,5} զմարդն փխ զինքն, մտօք և, Fa չիք՝ զինքն, այնպիսի մարդն թէպէտ և փխ մարդ և:

73 Fab չիք՝ թէ-լինիս (73a), E_{2,3} որդեակ և թէ փխ և թէ (Այդպիսով իրատք տրոհվել է երկուսի), Fab և մի փխ կամ, Fb զի մի զուցէ յետոյ ոչ կարիցես տալ և լինիցիս ծաղր և այլն այլոց փխ զի թէ-լինիս:

74. Որդեակ, մի՛ ցանկար մարդոյ արեան և մի՛ սիրեր զկուր, այլ սիրէ զխօսք կակուղ, զի կակուղ խօսքն շիշուցանէ զհրաբորբոք, գաղանացեալ սիրտ մարդոյ:

75. Որդեակ, յորժամ ըմպես գինի, մի՛ շատախօսիր, զի շատախօսիս՝ կուր լինի, և հետ կովոյն՝ սպանութիւն:

76. Որդեակ, անբարտաւան մարդն հեռի և օտար է ընտանեաց և բարեկամաց և թէ բազում անգամ ջանայ սիրոյ, առնու անարգանս անձին իրոյ և հեռանայ ընկերաց, նոյնպէս ագահ մարդն և խոզամիտն:

77. Որդեակ, խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան, բնակարան է ողջունի և զաւուրս մարդոյն խաղաղութեամբ առնէ:

78. Որդեակ, մինչ կոշիկդ յոտքդ է, կոխեա զփուշն և արա ճանապարհ, որ հետ քեզ գալոց են:

79. Որդեակ, ջանա որ, քանի կենդանի ես, շահիս անուն բարի, զի լաւ է մարդոյն անուն բարի, քան զքեզ գովելի, զի գեղեցկութիւն հիւանդութեամբ և մահուամբ ապականի, և անուն բարի մնայ լաւիտեան:

80. Որդեակ, լաւ է ստանալ ձի սմբակեղ և էշ ստվարոլոք, քան զծառայ փախչող և ստախօս:

81. Որդեակ, մի՛ երաշխաւոր լինիր բարեկամին քո, զի բազում վիշտս կրես մինչև վճարես զպարտս նորա, և ցաւի մորուսդ:

74 Fa և խօսք որ փխ զի կակուղ խօսքն, Fb որ փխ զի կակուղ խօսքն:

75 E_{4,5} Fab շատախօս լիներ, Fa խմես փխ ըմպես, յետոյ խոովութիւն և սպանութիւն փխ հետ կովոյն սպանութիւն, Fb ծնանի կուր և յետոյ խոովութիւն գուցէ և սպանութիւն, E_{4,5} Fab շատ խօսիցն (Fab ի շատ խօսից), E₅ սպանութիւն լինի:

76 E₁ չիք՝ և բարեկամաց, Fab բարեկամաց իւրոց (Fb իւրոց այլ խոնարհն միշտ մերձ է ոչ միայն ընտանեաց և բարեկամաց իւրոց այլ և հեռաւորաց և անձանութից), E_{4,5} անգամ առնու նա գանս անձին իւրոյ փխ ջանայ-իւրոյ. Fb չիք՝ և թէ բազում-խոզամիտն, E₁ ոչ կարէ փխ առնու-իւրոյ և, Fa սիրով նա, չիք՝ նոյնպէս-խոզամիտն:

77 Fa խաղաղութիւն մայր է ամենայն բնական ողջունի խոնարհութեան. Fb խաղաղութիւն մայր է ամենայն առաքինութեան փխ խոնարհութիւն մայր է խաղաղութեան:

78 Fab ընկերի բուժ որ ընդ քեզ է գալոց փխ որ հետ քեզ գալոց են:

79 Fa և շահիր փխ որ-շահիս, Fb և ստացիր փխ որ-շահիս, Fab քան թէ:

80 Fa սմակել փխ սմբակեղ, Fb ծոյլ և պղերդ փխ սմբակեղ, Fab ըստ վարուք փխ ստվարոլոք:

81 F_{2,3} ճարես փխ վճարես, Fb զի յետոյ, E_{2,3} սիրտն քո փխ մորուսդ, Fab չիք՝ և ցաւի մորուսդ:

82. *Որդեակ, թէ հանդիպիս կնոջ անզգամի, հնազանդի՛ր նմա, կամ փախի՛ր ի նմանէ:*

83. *Որդեակ, ի լեզւէ քումմէ վախեցիր, քան զօտար թշնամոյն, զի ոչ գիտես, թէ յորժամ գայթակղեցուցանէ զքեզ: Լեզու անմիտ և արբեցողի, որպէս նետ ի լարս աղեղան, դայլ ոք ոչ կարէ հարկանել, այլ հանապազ զզուխդ ծեծէ:*

84. *Որդեակ, լաւագոյն է քեզ թշնամութիւն ընդ առն իմաստնոյ, քան սիրելութիւն առն անմիտ մարդոյ:*

85. *Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող ի բան մի զրկեր, զի թէ ուզես, այլ բազում շարիս ածէ ի վերայ քո:*

86. *Որդեակ, թէ անմտին խրատ տաս, այնպէս է քո խրատն, որպէս թէ ոք ցանէ փոշի ի վերայ ելման գետոյ:*

87. *Որդեակ, շար իմաստնոյ որպէս փաթերակի գայ ի ժամանակի, բայց անմիտն յամենայն ժամ շար ուզէ իւր անձինն:*

88. *Որդեակ, շար, անմիտ և լեզուանի և ամբարհաւած մարդ ի տուն քո մի՛ տանիր, զի ի գործոց նորա ամօթու լինիս:*

89. *Որդեակ, թէ լինիս տէր աշխարհիս, զմահ քո մի՛ մոռանար յամենայն ժամ:*

90. *Որդեակ, արար աստուած զկինն վասն ուրախութեան, բայց տես մի՛ լի ըմպեր քան զգինի:*

91. *Որդեակ, փառաւոր առնէ գինին երբեմն զմարդիկ և երբեմն՝ ծաղր և ամօթալի առնէ:*

82 E_{2,3} քան զաւտար փխ ի նմանէ:

83 Fa զի այլ ոք ոչ կարէ հարկանել զքեզ եթէ ոչ գնա փխ զի ոչ-ծեծէ, Fb զի այլ ոք ոչ կարէ այնչափ վնասել զքեզ եթէ ոչ նա փխ զի ոչ-ծեծէ, E_{2,3} է ի շար փխ ի լարս, F_{2,3} գայլս քո փխ գայլ ոք:

84 E_{2,3} չիք՝ ընդ առն իմաստնոյ, Fab քան թէ, E₂₋₅ Fab անմտի փխ անմիտ մարդոյ, E_{4,5} Fa սիրելութիւն ընդ:

85 Fb ի գործ ինչ մի առաքեր փխ ի բան մի զրկեր, Fb չիք՝ թէ ուզես այլ, Fa և թէ կուզես որ փխ զի թէ ուզես, քո ուզարկես:

96 Fab անմիտ մարդոյ խրատ տալն, չիք՝ քո խրատն, չիք՝ վերայ, E₂₋₅ Fab գնացման (Fb գնացս) փխ ելման:

88 E₁ շարմիտ փխ շար-լեզուանի, Fa մտցնել փխ տանիլ, Fb ի մէջ տան քո մի ընդունիր փխ ի տուն քո մի տանիլ, Fa գտանիս փխ տանիլ:

89 E₂₋₅ Fab չիք՝ յամենայն ժամ, Fb մոռանար և որչափ մեծութեան հասանիս այնքան ի խոնարհութեան կալ զանձն քո:

90 Fab ած զգինի վասն ուրախութեան բայց տես թէ լինի թէ ըմպէ գինին զքեզ (Fb մի գուցէ փխ լինի թէ, զքեզ զի փառաւոր առնէ երբեմն զմարդն և երբեմն ամօթալից և ծաղր), E_{2,3} չիք՝ լի:

91 Fb խրատը միակցվել է նախորդին, E₁ առնէ զմարդն:

92. Որդեակ, լաւ է քեզ կուել ընդ մարդոյ զինւորի, քան ընդ փնոջ անզգամի:

93. Որդեակ, մարդ չարախորհուրդ և նախանձոտ ոչ միայն առեւելաց խորհի չարութիւն, այլ բնութեամբ ամենեցուն հակառակ կայ:

94. Որդեակ, մարդ չարաբարոյ և ամբարտաւան, յորժամ տեսնու գխողութիւն ընկերի իւրոյ, ցնծայ և ուրախ լինի և կարծէ ի միտս իւր, թէ փառս ինչ յաւելցաւ նմա:

95. Որդեակ, յորժամ քաղցրանայ աչք աստուծոյ ի վերայ քո, առաւել վախեցիր ի նմանէ, զի մի՛ յետոյ մեղադրես անձին քո:

96. Որդեակ, յորժամ տեսանես զքեզ առ աչս տեսուն քո և թագաւորաց փառաւորեալ, և ամենայն մարդ սիրէ զքեզ, և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ, յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն զքեզ:

97. Որդեակ, մի՛ ասեր աղքատին, թէ դու ինձ չար ոչ կարես առնել: Տես զի բազում չարիք անարգ և ոչինչ մարդուէն ելանեն և ոչ՝ պատուականէն:

98. Որդեակ, կին օտար, որ սիրէ զքեզ և ասէ, թէ դու լաւ ես քան զիմ այրն, մի՛ հաւատար դու նմա, զի կին պոռնիկ նման է շան, որ խառնակի յամենայն շան:

99. Որդեակ, մի՛ վախեցուցաներ զսիրտ քո հետ նոր բռնած սիրելուդ, մինչև քանիցս անգամ փորձես զչարն և զբարին:

100. Որդեակ, մի՛ լրբալեզու լինիր ի մէջ ընկերացդ, զի կարծես զքեզ սիրելի լինել նոցա: Յորժամ յանդիմանեն զքեզ, լինի բան քո ամօթալից:

93 Fab ատելեացն առնէ զչարութիւն փխ ատելեաց խորհի չարութիւն:

94 Fab զփոփութիւն (Fb զկոխ) փխ զխողութիւն, մտի իւրում փխ միտս իւր, Fb յաւելու յանձին իւրում փխ յաւելցաւ նմա:

95 Fb երկնչիւր ի պատուիրանացն նորա որով յաչս թագաւորաց հառոյ երկես և ամենայն մարդ սիրէ զքեզ և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն զքեզ փխ վախեցիր-անձին քո, Fa երկնչիւր փխ վախեցիր, յետև փխ մի յետոյ:

96 E_{2,3} յառաջ փխ առ աչս, Fa տեսուն աստուծոյ, Fb միակցվել է նախորդ խրատին:

97 Fab և անարգանք փխ անարգ և, Fb չիք՝ տես, E₂₋₅ Fa պատուական մարդոյն (Fa մարդկաց), Fb չիք՝ և ոչ պատուականէն:

98 E_{2,3} որ սիրէ զքեզ փխ դու նմա, Fab խառնակի ընդ, շանց (Fb շանց և նման է գերեզմանի բռնոյ որ ի ներքս լի է դարձահոտութեամբ):

99 Fa քանի մի ինչ փխ քանիցս, զնա չարեօք և բարեօք փխ զչարն և զբարին, EF բնագրում պետք է լինի՝ վառեցուցաներ փխ վախեցուցաներ:

100 E_{2,3} շնայեզու փխ լրբալեզու, Fab և կարծեր թէ սիրելի ես նոցա ալլ (Fb զի փխ ալլ) փխ զի-նոցա:

101. Որդեակ, լերինք շտեմարանք սառեցան, և սիրտ նենգա-
ւորաց բնակարան շարեաց են:

102. Որդեակ, կին պոռնիկ նման է գերեզմանաց բռելոց, որ ի
նեքոյ են գարշահոտութեամբ:

103. Որդեակ, մի՛ այլոց կին կատարեր զցանկութիւն քո, զի
օտար կինն նման է աղի ջրի, զի որչափ խմես առաւել ծարաւիս:

104. Որդեակ, ոչ ամենայն մարդ ժառանգէ զանուն մարդոյ,
այլ որ իմաստուն է, զի որպէս հուր ի լուսոյ և ի տապոյ բորբոքի,
որպէս արեգակն ի ճառագայթից երևի լուսաւոր, որպէս առիւծն ու-
ժովութեան գովելի և որպէս բազան սրբնթաց առ ի սաշելոյ թևացն
մեծարի յաշս թագաւորաց, նոյնպէս պարտ է մարդոյ, որ լինի դպիր
և իմաստուն, զի գովի յաշս թագաւորաց և մեծամեծաց:

105. Որդեակ, առն խոզամտի սիրելի ոչ կայ երբեք, զի մարդ
խոզամիտ ասէ յիւր մտին, թէ կեանքս ոչ անցանէ և ըողակ իմ ոչ
պակասի: Աստուած տայ նմա մահ և զինչքն նորա յայլոց տայ, և
չունենայ անուն բարի, որ յիշեն զնա:

106. Որդեակ, այր անմիտ, յորժամ արբենայ, յօժարի ի կոխ,
կարծէ ի միտս, թէ մեծագոյն է քան զայլսն և ոչ գիտէ, թէ հանդիպի
առն քաջասրտի, և սպանէ զինքն:

101 Fb որդեակ որպէս, Fab սառաց են փխ սառեցան, և նենգաւորք
(Fb նոյնպէս և նենգաւորք) փխ և սիրտ նենգաւորաց:

102 Fa գերեզմանի բռելոյ, Fb միակցվել է № 98 խրատից, Fa նեքոս ի
է փխ նեքոյ են:

103 Fb մի գհետ, E_{2,3} այլ փխ այլոց, Fab կանանց, E_{2,3} աղջիկ, E₁ այն-
չափ փխ առաւել, Fab որ որքան փխ զի որչափ, Fb ըմպես փխ խմես,
Fa առաւելագոյն, Fb այնքան փխ առաւել, Fab ծարաւիս և զանուն
կատ ժառանգես:

104 Fa զի որ իմաստուն է նման է փխ ոչ-զի, Fb չիք՝ ոչ ամենայն-զի,
հուր միշտ, չիք՝ ի լուսոյ և, Fab և լուսաւորէ զարարածս և կամ,
որ ուժեղութեամբն, E_{2,3} չիք՝ սրբնթաց առ ի սաշելոյ թևացն, Fb գովի
դիս մեծարի, Fa թևացն գովի ևս առաւել, Fb նոյնպէս և իմաստունն
միշտ իմաստութեամբ իւրով պայծառ երևի ի մէջ ամենեցուն և մահա-
ւանդ ի թագաւորաց և ի մեծամեծաց և յիշխանաց պատիւս ընդունի փխ
յաշս-մեծամեծաց:

105 Fab գոյ փխ կայ, E_{2,3} չիք՝ մարդ, Fab չիք՝ մարդ խոզամիտ, ի սրտի
իւրում փխ յիւր մտին, Fab պակասի և ոչ գիտէ թէ (Fb թէ յանկարծ),
այնպիսեաց փխ նմա, Fb ինչքս փխ ըողակ իմ, E_{2,3} չիք՝ գնա, Fb
որք ոչ երբէք յիշեն զնա փխ տայ և-գնա:

106 Fb ոչ գոյ մեծ և հոգր քան զինքն փխ մեծագոյն է քան զայլսն,
Fab թէ յորժամ, ոմն քաջ փխ քաջասրտի և, Fb ուրումն քաջի յաղ-
թի ի նմանէ գուցէ և տայցէ սպանանել զինքն փխ առն—զինքն:

107. Որդեակ, յորժամ արբենաս, լեզուդ ի քեզ կապէ, զի խելքդ ի քենէ գնացեր է:

108. Որդեակ, որպէս հողն մայր է ամենայն տնկոց, նոյնպէս արբեցութիւնն մայր է ամենայն շարեաց:

109. Որդեակ, թէ իշխան ես աշխարհի և մարդկան, պահեսդ զանձն քո ի զեխութենէ, զի առ քեզ են հոգք երկնաւորաց և երկրաւորաց:

110. Որդեակ, տեսի գազան կատաղեալ, արձակեցաւ յիս և ո՛չ վախեցայ ի նմանէ, հանդիպեցայ թշնամոյ իմոյ և ո՛չ յաղթեցայ ի նմանէ, հանդիպեցայ կնոջ լեզուանոյ և յաղթեցայ ի նմանէ:

111. Որդեակ, մի՛ լինիր փոյթ, իբրև զնշենի, որ յառաջն ծաղկի և յետոյ ուտվի, այլ լեր հնազանդ, հեզ և հանդարտ, որպէս զթղենի, որ յառաջն ուտվի պտուղ նորա և յետոյ ծաղկի:

112. Որդեակ, անարգի անօրէնն վասն շարեաց իւրոց և կանգնի արդարն վասն բարի գործոց իւրոց:

113*. Որդեակ, միշտ խորհեա զաղբատն և զտնանկն, զի յաւուր շարէ փրկէ աստուած զանձն քո (44 ԲԵ):

Որդեակ նախան, զայս ամենայն ուսուցի քեզ, ի միտ առ և կատարեա զամենայն և լինիս իմաստուն ի մէջ ընկերաց քոց և յաշս թագաւորաց երեւելի լինիս:

108 E₁ չիք՝ որպէս E_{2,3} որպէս յարբեցութիւն մայր է ամենայն շարեաց նոյնպէս հողն մայր է ամենայն տնկոց փիս որպէս-շարեաց:

109 Fab վասն զի ի փիս զի առ. չիք՝ երկնաւորաց և, երկնաւորաց ամենայն:

110 Fab ի վերա իմ փիս յիս, Fb երկեա փիս վախեցայ, Fa յաղթեաց զիս փիս յաղթեցայ ի նմանէ, Fb նմանէ բայց:

111 E₁ չիք՝ հեզ, Fa ապայ փիս յետոյ, հնազանդ և պտղաբերեա զհեզութիւն, Fa չիք՝ հեզ-ծաղկի, չիք՝ նորա:

112 Fab անկանի փիս անարգի, շար գործոց փիս շարեաց, Fb և ոչ կարէ կանգնիլ վերստին բայց թէ և անկանի արդարն անդէն կանգնի վասն բարեաց իւրոց փիս և կանգնի-իւրոց:

113 E_{2,3} լինիս այս է ուսումն թէ միտքդ պահես և Գրիստոսի վառք յաւիտեան, E_{4,5} երանելի փիս երեւելի:

* * *

Այս է ուսումն, որ ուսուցի ես՝ հիկարս, քվեր որդոյն իմոյ՝
Նաթանայ: Եւ ես գիտէի, թէ զամենայն բանս իմ պահեալ էր ի՝
մտի: Նա որպէս փոշի, որ ընուս ի վերայ ելման գետոյ, որ
կորնչի, նա այնպէս արար զխրատս իմ:

5 Յառաջն տվի նորա զտունս իմ և զծառայքս, զինչս և՝
զստացուածս և զիշխանութիւնս և արարի ատենադպիր Սենե-
քարիմայ թագաւորին: Եւ նա սկսաւ ինձ շարութիւն առնել:
Ջծառայքս իմ ոչ խնայէր և զինչս իմ վատնէր և զբազում
խրատս իմ անտես առնէր: Եւ ես՝ հիկարս, յորժամ տեսի զՆա-
10 թանայ շարութիւն, գնացեալ թագաւորին իմոյ ասի: Եւ ասէ
թագաւորն առ Նաթան, թէ մի մերձենար յինչս հիկարայ: Եւ ես՝
ելեալ գնացի ի տունս:

Եւ Նաթան սկսաւ յիւր մտին շարիս գործել հիկարաց
դպրի:

15 Գնաց Նաթան ի դուռն թագաւորին, գրեաց թուղթ մի
գաղտ յանուն իմ և կնքեաց իմ մօհրովս և դրկեաց փարաւոն
թագաւորին, որ շար կամէր իմ թագաւորին՝ Սենեքարիմայ:
Եւ գիրն էր այսպէս. «հիկար իմաստասիրէս ողջոյն քեզ, փա-
րաւոն արքայ: Յորժամ գիրս առ քեզ հասանի, փութով առ
20 զգօրքդ և եկ ի դաշտն Արժոյ, որ օրն իՅ լինայ հրտից ամ-
սոյն: Առցես զՍենեքարիմայ թագաւորութիւն, առանց պատե-
րազմի»:

Եւ Նաթան ընկէց շաղտաբար զթուխտն ի դուռն թագաւո-
րին, և այլք գտին զթուղտն և տարան առ թագաւորն:

3 E_{2,3} գնացման փխ ելման:

7 E₅ առնել փխ առնել:

10 E₅ գնացի փխ գնացեալ:

11 A₃ նորա փխ հիկարայ:

15 A₃ բազաքին փխ թագաւորին:

16—17 E₅ փարաւոնին փխ փարաւոն թագաւորին:

18 A₃ քէր գիրն փխ գիրն էր:

21 A₃ առանց պատճառի և:

Եւ նաթան զարձեալ թուղտ մայլ գրեաց յիմ թագաւորին
բերնէն և առ իս ուղարկեաց: Եւ այսպէս էր գրեալ ի մէջ թըխ-
տին. «Խիկար, յորժամ թուխտս, որ ի քեզ հասնի, հեծել ժո-
ղավեա և եկ ի դաշտն Արծունեաց, որ օրն ին լինայ հրոտից
ամսոջն, և պատերազմեա հետ փարաւոնի, զի դեսպանք եկեալ
են առ իս ի փարաւոնէ»:

Եւ տվեալ զթուխտն նաթան առ հաւատարիմսն թագաւորին,
և բերեալ զԲ թուխտն ետուն առ թագաւորն: Եւ տեսեալ թագա-
ւորն զթուխտն, զահի հարեալ և ոչ գիտէր զինչ ական էր Խիկա-
րայ: Յայնժամ նաթան, որ դպիր էր թագաւորին, ասէ, թէ հայ-
րըն իմ Խիկար ոչ գիտաց զերախտիսն քո և զթագաւորութիւնդ
կամի խափանել:

Գեսպանին հրամայեաց և բերին զԽիկար, բարկութեամբ
հարցին զբան թխտին: Յայնժամ կապեցաւ լեզուս և գնաց ի-
մաստութիւնս յինէն: Շատ լացի և ողբացի, թէ շունիմ խապար
յայտ թխտերոյդ, և նոքա ոչ լսեցին, այլ հրամայեաց սպանա-
նել զիս:

Յայնժամ նաթան քիտորզին իմ կապեաց զձեռս իմ շեռես:
Յառաջին խրատս իմ այս էր, թէ զարձակեալն մի՛ կապեր: Նա
յառաջն զիս կապեաց:

Եւ աղաչեցի զթագաւորն, թէ տուր զիս յԱնբուսմաբ զօրա-
պետն, որ տանի զիս յիմ դուռն գլխաօէ և զզուխն իմ ճ կան-
կուն ի մարմնոյս հեռի թաղէ:

Եւ առեալ տանէին զիս: Եւ ես գաղտն խապար զրկեցի
Արբուստան կնոջն իմոյ, թէ Ռ գուսան լալով բեր առաջի իմ,
որ լան զիս: Եւ կինն իմ իմաստուն էր, արար զոր ինչ ասացի:
Եւ արար պատիւ և արբոյց զամենեսեան, որք եկեալ էին յըս-
պաննուսն իմ: Եւ անկեալ ամենեքեան՝ քնացան: Եւ ես՝ Խի-
կարս, կապեալ կայի երկաթով, զարթուցի զԱնբուսմաբ զօ-
րապետն, որ բերեալ էր զիս յսպանուսն և աղաչեցի զնա և

1 E₄¹⁵ այլ թուղթ մի:

2 E₁ զրկեաց փխ ուղարկեաց:

5 E₂³ թեսպանք փխ դեսպանք:

13 E₂³ թեսպանին:

15 E₄¹⁵ ողորմացի փխ ողբացի:

21 E₄¹⁵ յԱբուսմակ:

25 A₃ Աբուստան, E₂³ կուսակ փխ գուսան:

29 A₃ երկաթի կապանօք փխ երկաթով:

29—30 E₃—5 ընկերն իմ փխ զօրապետն:

ասի. Գիտես եղբայր, որ ժամանակ մի թագաւորն քեզ բարկացաւ և ետ զքեզ ի յիս, թէ տար սպանէ զդա: Եւ ես տարեալս պահեցի զքեզ: Եւ յորժամ զղջացաւ, ափսոսաց զքեզ և ասաց. Աւաղ զքեզ Աբուամաք, կենդանի պիտէիր: Յայնժամ բերի զքեզ
5 թագաւորին և բազում պարգևս առի ի նմանէ: Նոյնպէս դիր զիս գաղտ հօրն ի տան իմում, և ես ունիմ ինձ ծառայ մի մահապարտ և մարդասպան, և կու նմանի յիս: Հան զհայւան իմ և հագո ծառային իմոյ և զարդո զօրքն քո և շուտով կտրեա զզլուխ ծառային իմոյ և տար թաղեա զզլուխն ձ կանկուն ի մարմնոյն հեռի:

10 Եւ արար Նաբուամաք այնպէս և զնաց առ թագաւորն, թէ սպանի զեփկար:

Յայնժամ ուրախացաւ Նաթան և գայր ի տուն իմ, ուտէր և ըմպէր և աղտեղէր զծառայքն իմ, յանկարգ և շար: Եւ կամէր
15 շարիս գործել ընդ կնոջն իմոյ: Եւ ես ի հօրն էի և լսէի ականջով իմով զձայն գուսանաց և զխաղուց և զպագշտեի կնոջ իմոյ, և ես մահ խնդրէի և ոչ գտանէի:

Լսեց փարաւոն արքայն, թէ եփկար սպանեալ է, ուրախացաւ և զրեաց թուխտ Սենեքարիմայ թագաւորին. «Ծանուցումն լիցի քեզ, որ կամիմ շինել դարպաս մի ի մէջ երկնից և երկրիս, անսուն և անգերան: Դրկէ ինձ ճարտար և իմաստուն մէյմար, որ եկեալ շուտով կատարէ, և թէ ոչ զրկես, բազում հեծելով զամ և աւերեմ զերկիրդ և զաշխարհդ և առնում ի քէն զհարկն»:

25 Յորժամ կարդացին զթուխտն առաջի Սենեքարիմայ արքային, զարհուրեցաւ և կոշեաց զիր իմաստունքն և զմեծամեծքն և ասէ. Զեփկար սպանեցաք, այլ ո՞վ կարէ տալ պատասխանի փարաւոնի: Ասացին մեծամեծքն. Արքայ, յաւիտեան կաց, կայ որդեգիր մի եփկարայ Նաթան անուն, հանճարեղ և իմաստուն քան զեփկար:

30 Կոշեաց թագաւորն զՆաթան և ետուր կարգալ զթուխտն և ասէ. Կարե՞ս տալ պատասխանի փարաւոնի: Եւ ասէ Նաթան. Այդ անհնար է ի մարդկանէ: Յայնժամ տարակուսեալ թագաւորն և ասէ. Վայ մեզ, ոչ գիտեմք զինչ տամք պատասխանի փարաւոնի արքային: Լայր Սենեքարիմ և ասէր. Աւաղ զքեզ:

7 E₂₋₃ մարդասպան զոր կապեալ կայ ի բանտին:

11 E_{4,5} Աբուամաք:

19 E₂₋₅ արքային փխ թագաւորին, A₃ թագաւորին իմոյ:

Ռ բերան, իրկար իմաստուն: Ինչ մարդ որ զքեզ կենդանի ինձ
բերէր, կշոռովն ոսկի տայի նմա: Եւ ասէ Աբուսամաք. Ով որ բերէ
առաջի քո զիւրկար կենդանի, փոխանակ նորա սպանանես
զնա: Եւ ասէ թագաւորն. Փոխանակ սպանանելոյն պատուեմ
զնա:

Եւ գնացեալ Աբուսամաք, հանեալ զիւրկար ի հորոյն և եբեր
առաջի թագաւորին: Եւ յորժամ ետես թագաւորն զիւրկար կեն-
դանի, յարեաւ աթոռոյն և անկեալ զպարանոցան, համբուրէր
զնա և ասէր. Ով իրկար, մեռեալ էիր և կենդանացար:

Եւ ուրախացաւ թագաւորն յոյժ և հրամայեաց ի օր զիւր-
կար պատուել և յետոյ բերեալ առաջի իւր և ետ կարգալ զթուխ-
տրն: Եւ ասէ իրկար. Մի վախեր, ով թագաւոր, ես երթամ տամ
պատասխանի փարաւոնի արքային և առնում զհարկն և գամ:

Եւ ես՝ իրկարս, զրկեցի թուխտ առ Աբեստան կի՛նն իմ, թէ
բռնէ երկու ձագս արծույ և մանել տուր երկու պարան երկայն
և բերել տուր Բ ծծկեր տղայ և բեր Բ կին, որ պահեն զտղայքն
և ուսուցանեն տղայոցն կանչել, թէ կաւ, ծեփ և աղիւս բերէք,
հանէք ի վեր: Եւ Բ տղայն յամէն օր կապեա ի վերայ ձագու
արծուին և թոռ յօդն պարանով և իջո ի վայր, մինչև կատարեալ
ուսանին զելանելն և զիջանելն: Եւ կի՛նն իմ Աբեստան իմաս-
տուն էր և փութով կատարեաց զհրամանս իմ:

Եւ ես առի հրաման ի թագաւորէն և գնացեալ առի զերկու
ձագն արծուին և զերկու տղայն և եղի ի սնտուկն և ելեալ գնա-
ցի առ փարաւոն արքայն յԵգիպտոսի և իջայ ի տուն մի և թո-
ղի զսնտուկն ի տունն այն և գնացի առաջի թագաւորին:

Եւ ասէ փարաւոն. Ո՞վ ես դու և կամ ուստի՞ գաս: Եւ ես
ասի. Աբիկամ է անուն իմ, և զրկեաց Սենեքարիմ արքայն կա-
տարել զհրամանս քո: Եւ ասի. Բերեալ եմ ճարտարք, որ շինեն

1 A₃ իմաստուն կենդանի պիտէիր:

2 E₂ Աբուսամաք ով թագաւոր:

5 A₃ գնա և մեծարեմ:

13 E_{2,3} թագաւորին փխ փարաւոնի արքային, E₅ փարաւոնին փխ փա-
րաւոնի արքային:

14 A₃ Աբուստան:

16 E₅ բերել տուր փխ բեր:

20 A₃ Ամբուստան:

27 A₃ Աբիկէ փխ Աբիկամ:

28 E_{4,5} ես ասացի փխ ասի:

դարպաս յօդս: Եւ ասէ փարաւոն. Զի՞նչ են պետք ճարտարացն
ի պէտս պարսպին: Եւ ես ասի. Բերել տուր կաւ, ծեփ, աղիւս:
Եւ նոքա բերին:

5 Եւ ես գնացի կապեցի զերկու տղայն ի վերայ երկուց
արծուց ձագուն և թռուցի դէպի յօդն: Եւ տղայքն աղաղակելով
կանչէին, թէ բերէք կաւ, ծեփ և աղիւս, որ շինեմք դարպաս:
Եւ ոչ ոք կարէր ինչ հանել ի վեր: Եւ ես առի գաւազան մի և
ծեծեցի զօրքն փարաւոնի, և նոքա փախեան և անկան ի դար-
պասն փարաւոնի: Եւ ելեալ փարաւոն ետես զձագն արծուցն և
10 զձայն տղայոցն և զարմացաւ յոյժ և եմուտ ի դարպասն և ասէ
յիւր մտին, թէ շատ իմաստուն է սա քան զԽիկար: Եւ ոչ գի-
տէր, թէ Խիկար է:

Եւ ասէ թագաւորն. Ստոյք ասա ինձ, ո՞վ ես դու: Եւ ես
ասի, թէ Խիկարն եմ: Եւ ասէ փարաւոն. Ով թշուառական, կեն-
15 դանացա՞ր: Եւ ասէ փարաւոն. Զինչ որ ասեմ, կատարեա: Եւ
ասէ. Զի՞նչ է այն, որ սիւնն ի վերայ սնի, մայրք երկոտասան
ի վերայ մայրից, անիւք և ի վերայ անվից, սուրհան-
դակք երկուս. մինն սև և միւսն սպիտակ:

Ասէ Խիկար. Միւնն տարին է, ԲԺ-ան մայրքն ամիսք տա-
20 րոյն է, և անիւքն արուրք ամսոյն են, Բ սուրհանդակքն տիւն և
գիշերն է:

Եւ ասէ փարաւոն. Մանեա ինձ պարան յաւազէ:

Եւ ես երթեալ ծակեցի զորմն պատին, դէմ արեգականն:
Եւ ի ծագել արեգականն, առեալ աւազ և փոշի, շփէի յերկու
25 ափիս մէջն և տայի ի դէմս արեգականն, որ տանէր ոլոր, ոլոր
ի ծակն ի ներս: Եւ ես կանչէի. Կծկեցեք շուտով զպարանն: Եւ
զահի հարեալ փարաւոն, ապուշ մնայր:

Եւ յայնժամ փարաւոն պատուեաց զիս և ետ ինձ բազում
խալիաթ և զհարկն թագաւորին իմոյ:

30 Եւ ողջունեցի զփարաւոն և ելեալ գնացի առ թագաւորն իմ
Սենեքարիմ, անկայ յոտս նորա և համբուրեցի: Յայնժամ ու-

2 E_{4,5} դարպասին փխ պարսպին:

6 A₃ աղաղակէին փխ կանչէին:

9 A₃ եկեալ փխ ելեալ:

14 E_{4,5} փարաւոն ով Խիկար:

19 E₁ Միքաք փխ Խիկար:

24 A₃ փշէի փխ շփէի:

29 A₃ թագաւորութեան փի թագաւորին:

30 E₅ զփարաւոն արքայն:

31 E₅ A₃ առ ոտս փխ յոտս:

րախացաւ արքայն, իբրև ետես զիս, և ասէ. Խիկար, զինչ խնդրես յինէն և տաց քեզ: Եւ ես ասի. Իմ խնդիրքն այն է ի քէն, որ զնաթան քեռորդին իմ, որ է ինձ որդէգիր և աշակերտ, տաս ի յիս, զի այլ ուսումն կայ, զայն ալ ուսուցանեմ և լինի
5 կատարեալ: Զառաջին խրատն իմ ոչ պահեաց ի մտի, զոր ուսուցի քաղցրութեամբ, հիմի ուսուցանեմ դառնութեամբ:

Քազաւորն ետ զնաթան ի ձեռս իմ և ասէ. Զինչ որ քո կամքն է, զայն արա:

Եւ ես առեալ զնաթան, երկաթի կապանօք տարայ ի տունս
10 իմ և եդի ի պարանոցն նորա ԵՃ լիտր երկաթ և յանձնեցի զնա ի Բելիար ծառայն իմ և ետու թուխտ և թանաք և ասեմ. Յելանելն իմ և ի մտանելն իմ, զինչ որ առնեմ նաթանայ, գրեալ զամենայն:

Նախ և առաջի զարկի ի թիկունս նաթանայ Ռ բիր և ասի.

1. Մարդոյ ականջն, որ ոչ լսէ, ի թիկունս ծեծելով լսեցուցանել պարտ է:

Հաց և ջուր կշռով տայի: Ո՛չ մեռանէր և ո՛չ ապրէր:

Խօսեցաւ նաթան և ասէ. Զի՞ ոխացար ընդ քեռորդոյ քում: Եւ ես ասեմ.

2. Որդեակ նաթան, յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ, և դու յաթոռոյ իմոյ ընկեցեր և կործանեցեր զիս:

3ա. Որդեակ, Եղբր ինձ որպէս կարիճ, որ եհար զասեղն, որ ասեղին խայթոցն շար է քան զքոյդ:

Դարձեալ եհար զթաթ ըզտուն, և նա հարեալ զթաթն ի վերայ կարճին և սատակեաց զնա:

3բ. Եւ դարձեալ եղբր որպէս զվայրենացեալ եզն, որ արկցէ զտիրոջ վարոցքն և վիրաւորի իւր ոտքն:

4. Որդեակ, եղբր ինձ որպէս այծն, որ ուտէ զտորունն և ասէ. Ես ի կենդանութեանս ուտեմ զքեզ, թող յետոյ հանեն զտակ քո և ներկեն զմորթս իմ:

3 Fab զի եղբր, կարիճն այն, ծայրն փխ խայթոցն, գիւրն փխ զքոյդ, և զարձեալ իբրև գայն որ եհար զոտից (Fb չիբ՝ իբրև գայն որ) փխ զարձեալ եհար զթաթ, որդեակ զի փխ և զարձեալ, եղբր ինձ. էարկ զտուն Fb զտորգն) և անկաւ վարոցն և վիրաւորեցաւ փխ արկցէ-վիրաւորի:

4 Fab կենդանութեան իմում, զքո քոքն (Fb արմատն), փխ զտակ քո:

5. Որդեակ, եղեր ինձ այն տգէտ մարդն, որ ձգեաց նետ յերկինս, թէպէտ ոչ կարաց հասուցանել, զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ դարձաւ նետն ի գլուխ իւր:

Նոյնպէս և դու կամեցար սպանանել զիս, այլ անմեղութիւն իմ ապրեցոյց զիս:

6a. Որդեակ, Եղեր ինձ որպէս այրն այն, որ դողայր ի ցրտոյն, և այլ ոմն բերեալ պաղ շուր, լնոյր ի վերայ նորա:

6b. Դու նոյնպէս կարծէիր, թէ զտեղի նորա լնում, բայց թէ իցէ ազի խոզին ինն կանգուն երկայն, զտեղի ձիուն ոչ կարէ լնուլ:

7. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս արջն, որ հանդիպեցաւ իշոյ միոյ և ասէ. Ողջոյն քեզ, էշ: Ասէ էշն. Այդ ողջոյնդ իմ տիրոջն պարանոցն, որ զիս արձակեաց ի մարէն, որ քեզ հանդիպեցայ և տեսի զքո գէշ երեսդ աղտեղի:

8. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս որոգայթ, որ թաղեալ կայր յաղբիսն: Եւ եկեալ ճնճողուն՝ ասէ. Զի՞նչ գործես: Ասէ ակնատն. Աղօթս առնեմ առ աստուած: Ասէ ճնճողուն. Զի՞նչ է այդ ի բերանդ: Ասէ ակնատն. Քաղցելոց հացիկ է: Եւ վաղեաց ճնճողուն առնուլ զհատն յակնատն, և անկաւ ակնատն ի վիզ ճնճողիին: Եւ ասէ ճնճողուն. Քաղցելոց հացն այդ է, պապ այդպէս լսէ աստուած աղօթից քոց:

9. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս շունն, որ եմուտ ի հնոցն բրտին և յորժամ տաքցաւ, սկսաւ հաչել յերեսս բրտին:

5 E_{4,5} որպէս յայն փխ այն տգէտ մարդն, Fab որպէս այրն այն փխ այն տգէտ մարդն, Fa նետ գէպ, հասուցանել այլ:

6 Fab որդեակ զի թէ ազի խոզին ութն կանգուն երկայն լինի ի տեղի ձիոյն ոչ կարէ լինի փխ գու-լնուլ:

7 Fab որդեակ զի, արջն այն, ողջոյն ընդ, չիք՝ էշ, Fa պարանոցն լինի, Fb ի վեզն տեսն իմոյ եղիցի փխ իմ տիրոջն պարանոցն, Fab որ եկի և հանդիպեցայ քեզ, չար փխ աղտեղի:

8 Fab որդեակ զի, որոգայթն այն, կայցես աստ փխ գործես, հաց փխ հացիկ է, զհացն փխ զհատն, Fb նորա փխ ճնճողին, E_{4,5} ճնճողուն թէ:

9 Fab որդեակ զի, շունն այն որ դողայր ի ցրտոյն, և մտաւ (Fb եմուտ) փխ որ եմուտ, ընդ երես փխ յերեսս:

10. Որդեակ, եղեր դու որպէս զայն ազահ շունն, որ ունէր հաց մի ի բերանն և երթայր յեզիր գեծոյն: Եւ տեսեալ շուն մի այլ ի մէջ գետոյն և հաց մի ի բերանն: Եւ ձգեաց զիր ճացն ի բերանոյն և անկան է շուրճ, զի անցէ զայնեւր հացն, այլ ոչ շուն եզիտ և ոչ հաց: Եւ զիր ձգած հացն շուն մի այլ առեալ գնաց: Ինքն խեղդեցաւ ի շուրճ և զրկեցաւ յիր հացէն:

Նոյնպէս եղեր և դու. զիմ հագն խելի կամեցար և զրկեցար ի թո հացէդ:

Ասէ Սաթան. Մեղայ քեզ, հայր, այլ չի գործեմ զինչ գործեցի: Մի՛ շարչարեր գին և մի՛ հատուցաներ շար փոխանակ շարի:

11. Ասէ երկուր. Մամ մի բուսեալ էր յեզեր գետոյն, և մարդ մի ծառայէր նմա մինչ ի ծամ պ:ժդ: յն: Եւ յործամ հասանէր պտուղն, թափէր ի գետն և կորնչէր: Եւ յործամ մարդն եկեալ պտուղ խնդրէր, ոչ գտանէր: Բ, Գ տարի զայս արար և ոչ շահեցաւ ի պտղոյն, յետոյ կիրեաց զծառն և ընկէջ ի շուրճ և ասէ. Այսչափ երախտեացս մինչև հիմա զի՞նչ արիր, որ այլ համբերեմ նա զինչ տի անես:

Արծան ես այդ շարչարանացդ: Ոչ կայ հնար ազատի ի ձեռաց իմոց, մինչև մեռանիս:

Ինչ մարդ, որ բարոյն շար հատուցանէ իբրև զՍաթան, պիտի կորնչի աստ և ի հանդերձան:

10 Fab որդեակ զի, ինձ փխ դու, E_{4,5} ետես փխ տեսեալ, Fab ջրին փխ գետոյն, բերան նորա, ձգեալ փխ և ձգեաց, E_{2,3} եզիտ ոչ հաց, Fab հացն և իբրև հասաւ ի մէջ գետոյն (Fb եհաս), չիք՝ և զիւր—գնաց, Fb զրկեցար դու:

Fab և զարձեալ Նաթան ազաչանօք ասէ աւ իս փխ ասէ Նաթան, չարաշար տանջեր փխ շարչարեր, չիք՝ և մի—շարի:

11 Fab և ես ասացի անա տամ քեզ օրինակ մի փխ ասէ Թիկար, զի որպէս ծառն այն որ բուսեալ էր յեզր գետի միոյ, չիք՝ մինչև ի ծամ պտղոյն, և երբ զայր տէրն ոչ գտանէր զպտուղն և աշխատեցաւ այրն այն Բ և Գ տարի այլ ի հասանիլ պտղոյն թափէր ի ջուրն և ոչ շահէր ի նմանէ և ապա կտրեաց զծառն և ձգեաց ի ջուրն անելով այսքան աշխատեցայ զինչ շահեցայ որ այսուհետև գտանեմ նոյնպէս և դու եզեր ինձ զի յառաջագոյն այսչափ խրատս տուի քեզ և ոչ խեցիր այժմ զինչ պիտի լինիս արծանի ես այդ շարաշարանացդ մինչև մեռանիս և սպանի գնա և բարձաւ շարն ի միջոյ և եղև խաղաղութիւն արդ զինչ մարդ որ բարւոյն շար հատուցանէ իբրև զՆաթան կորնչելոց է յորմէ փրկեցէ զմեզ Քրիստոս աստուած մեր և նմա (Fb շահեցայ մինչև ցայժմ, եւ շահեցայց փխ գտանեմ, խրատ ետու, լուար, ևս չունիս լսել վասն որոյ փխ զինչ պիտի լինիս, մեռանիցիս, և ապա սպանի, փոխանակ բարւոյն, հատուցանէ փխ հատուցանէ, շարաշար մահուամբ կորնչի փխ կորնչելոց է, նմա փառք յաւիտեանս ամէն) փխ և յործամ—հանդերձան:

**ԽԱՒՍՔ ԽԻԿԱՐԻ՝ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ
ԵՒ ԻՄԱՏՆԱՅՍԻՐԻ ՍԵՆԵՔԱՐԻՄԱՅ
ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԵՍԱՆԻ ԵՒ ՆԻՆՈՒԷԻ**

(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Թ)

Սա բացառիկ և արժեքավոր բնագիր է, հեռանում է հայկական խմբագրության մյուս տարբերակներից:

Ունի միակ օրինակ. Մաշտոցի անվան մատենադարանի ձեռագիր № 5599, 1347 թվականի գրչության, էջ 222ա—232բ: Թղթի եզրերը մաշված են, որից բնագրի որոշ բառեր ջնջվել, կամ դարձել են անընթեռնելի:

Ձեռագրի 227ա էջի կեսից («Որդեակ, ի հետ խաբածի և ի հետ հարբածի») մինչև 228ա էջը լրիվ («Պարգևս մեծամեծս տաց քեզ») գրիչը փոխվում է: Նույն երկրորդ գրչինն են նաև 229բ էջի կեսից («Ով է ի ձեռք, որ կարող է երթեալ») մինչև 230ա էջը («Խիկար, լուեալ է քո եթէ եգիպտացիքն ինչ յղեցին»):

Ամբողջ բնագիրը գրված է կարմիր, իսկ 231ա—232բ էջերը՝ սև թանաքով: Այս հատվածը թերևս ընդօրինակել է մի երրորդ գրիչ:

Բնագրի ջնջված կամ անընթեռնելի տեղերը փորձել ենք վերականգնել: Մեր կողմից առաջադրվող որևէ ընթերցում առել ենք ուղղանկյուն փակագծերի մեջ: Ուր բաց է մնում և հնարավոր չէր վերականգնել, նշել ենք բազմակետով (...): Այդ տեղերը ենթադրում են մեկից ոչ ավելի բառ կամ բառի հատված:

Բնագիրը ներկայացվում է հարազատորեն: Թույլ շենք տալիս ուղղագրական, կամ որևէ այլ կարգի միջամտությունը արտահայտում է օտառով (օրինակ. փարածն, զօակ, մեռօ) փոխել ենք առ-ի: Գրության այդ ձևն ունի առաջին ընդօրինակողը:

Ուղղել ենք բացահայտ վրիպակները, խաթարված ձևերն իջեցնելով տողատակ:

ԽԱՐԱՔ ԽԻԿԱՐԻ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ ԵՒ ԻՄԱՍՏԵԱՅՄԻՐԻ
ՎԵՆԵՔԱՐՈՒՄԱՅ ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԻՍՏԱՆԻ ԵՎ ԵՆՆՈՒԻՒ

Յախ Անենքարիմայ արքայի Ասորեստանի ես՝ Խիկար-
գպրայպետ էի նմայ, Մինչ գեզև տղայ էի, հրաման եղև ինձ,
5 թէ որդի քեզ չէ հրամայած յաստուծոյ լինելոյ: Եւ մեծութիւն
յոյժ ստացեալ էր իմ: Կ. կին առի և Կ. ապարան շինեցի և Կ.
ամաց եղէ, և ոչ եղև ինձ որդի ի նոցանէ:

Յայնժամ ես՝ Խիկար, շինեցի բազինս մեծ, վառեցի հուր
և արկի ի վերայ խունկս անուշայհոտս և նուէքս, զոհեցի զոհս
10 և մատուցի բնձայս և այսպէս ասէի յաղաչելի իմում. Ով
տեաքք իմ և աստուածք. Քէլշիմ և Միքշահմին, էշարիշէ և Իշե-
միշահ, եթէ հրամայեցէ՞ ինձ արու որդի, զի մի՛ անժառանգ
մնացից, զի ահայ մեռանիմ, և զի՞նչ ասեն ինձ մարդիք. Ասող
զքեզ Խիկար, գպրայպետ և [ի]մաստուն, մեռաւ և ոչ ոք է որ-
15 դի, որ թաղէ զնայ և զաւակ, որ յիշատակ լինի նմայ: Արդ,
աղաչեմ զձեզ, տեարք իմ և աստուածք իմ, տու[ք] ինձ որդի
արու, զի յորժամ մեռանիմ, արկցէ հոգ ձեռոք [իւր]ովք ի վե-
րայ իմ:

Յայնժամ լուան նոքայ ինձ, և այսպէս բար[բա]ռ լսելի
20 եղև ինձ և ձայն յաստուածոցն իմոց, որ ասէին. Ով Խիկար
[ըպր]այպետ և իմաստուն, այս լսելի եզիցի քեզ, զի ի հետ
մահ[ու քո, որպէս] ամենայն ինչ քո ի ձեռս մեր է, այլ չէ
հրամայած քեզ յաստուծոյ զաւակ լի[նելոյ]: Մի տրտմիր, զի
25 ահայ նազան քեռորդին քո, զի եթէ արցես և սնուցես և արաս-
ցես զնայ քեզ յորդեպիրս, և նայ հատուց[է քեզ] զանունդ քո
և կարող է զամենայն ինչ ուսանել:

¹ Գրչի օրինակի մեջ եղել է հրամայեցէ՛ք, բայց նա սխալվել է և գրել հա-
ճաբեցէ՛ք, ապա նկատելով՝ հ-ի գլխին ավելացրել է ր, մոռանալով մյուս ուղղումը
ևս կատարելու: Այդպիսով բնագրում մնացել է հրամաբեցէ՛ք:

5 222բ Եւ յորժամ լուայ ես՝ [Խիկարս] այս, կարգացի առ աստուած իմ և ասեմ. Ով աստուածք իմ և տեարք իմ, ես [ննչեց] ուցանեմ զնայ ի վերա բարձուց իմոց և ի ծոց իմ կրեմ զնայ, [զի] արկցէ՜ հող ձեռք ի վերայ իմ: Զայս ծանուցանե[, զի թէ] || զամենայն աւուրս կենաց իւրոց ուտիցէ և ըմբիցէ, ինչ իմ ոչ պակասէ:

Եւ այլ ոչ ետուն պատասխանի:

10 Եւ ես ըստ հրամանի նոցայ արարի: Առի զնազան քեռորդին իմ միամեայ, մինչ դեռևս տղայ էր: Եւ ազուցի նմայ բեհեզ և ծիրանինս և մանեակ² ոսկի ի պարանոց նորայ և իբրև որդի թագաւորի, շքեղացուցի զնայ և ձեռք իմովք արբուցանէի նմայ կաթն և գոշեցի սնուցանողս, որ սնուցանէին զնայ եղով և մեղրով և շաքրով, և ննչեցուցանէի զնա ի վերայ ծնկաց իմոց, արծուաց և աղաւնեաց: Եւ սնաւ քեռորդին իմ և զուարճացաւ: Եւ ուսուցի նմայ դպրութիւն և զիմաստութիւն և զհանճար և զգիտութիւն: Եւ իբրև եկն արքայ, ուստի երթեալն էր, ասէ ցիս արքայ. Ով Խիկար դպրայպետ և իմաստուն խորհրդակից իմ, յորժամ ծերացցի[ս] և վախճանեսցիս, ո՞վ պահեսցէ զիս: Խօսել սկսայ ես՝ Խիկար, և ասեմ. Արքայ, յախտեան կաց, 20 է իմ քեռորդի մի իմաստուն և հանճարեղ, և զդպրու[թիւն] իմ առաւել գիտէ, քան զիս: Ասէ արքայ. Աժ զնայ առ իս և ցուց ինձ, զի զքեզ արձակեցից, զի հանկըստեամբ վարեսցես զծրութիւն քո ի տան քո, մինչև ժամանակք քո լցցին կենաց:

25 Յայնժամ տարայ զնաթղան քեռորդին իմ առաջի արքային: Տէր իմ այսպէս ասէ. Օրս այս յաւուրս օրհնեալ եղիցի, զի ի կենդանութեան իւրում էած կացուց Խիկար զորդի իւր [առ]աջի իմ, և ինքն ի հանկըստեան եղիցի, զի ի վաստակոց որ առ իս՝ [բ]արտոյ կատարեցաւ:

30 Եւ առեալ զնայ արքային և արկ ի վերայ նորա ...նկս և այսպէս ասաց. Զի Խիկար զորդի իւր կացուց ի դրան իմ[ում ի] կեանս իմ, և զինքն հրամայեցի ի հանկիստ:

Եւ ես՝ Խիկար, փառաց [կ]այի, երկիր պագի և ոչ դադարէի յուսուցանելոյ զորդին իմ, մինչև [յագե]ցուցի զնայ ուսմամբ, իբրև հացի և ջրով:

35 Եւ յուսուցանել նմայ [իմում] և ասէի ցնայ խրատ.

¹ Զեռագրում՝ արկոցէ:

² Զեռագրում՝ մանակ:

1. Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան ար[քունի], մեռոյ
և թագոյ զնայ ի սրտի քում և մի' մոռասցիս և կամ ի վեր
հա[նիցես]: Գուցէ հանդիպեսցի ի թագաւորէն քեզ տանջանք
և բանդ:

5
223^ա 2. Որդեակ, մի' լիներ շտապկոտ, իբրև զնշենի փութոտ,
սանիցես, մի' ումեք ասասցես:

3. Որդեակ, զկապ կնքեալ մի' արծակեսցես և զարծա-
կեալն մի' կապեսցես:

10 4. Որդեակ, եթէ հայեսցիս և տեսանիցես զեղեցկացեալս
և ծարուրեալս, սանդրեալս և պաճուճեալս, մի' ցանկանայցես
ի սրտի քում, զի թէ զամենայն ինչս և զզանձս քո վատնեսցես
և աւելի ի նմանէ ինչ ոչ գտանիցես, բայց միայն զմեղս և զա-
նօրէնութիւն շահեսցիս և պատիժս սաստիկս յաստուծոյ և ի
մարդկանէ:

15 5. Որդեակ, մի' լինիր¹ շտապկոտ, իբրև զնշենի փութոտ,
որ յառաջն ծաղկէ և յետոյ [հ]ասանի պտուղ նորայ, այլ լեր
որպէս թթենի, որ յետոյ ծաղկէ և յառաջ ուտի պտուղ նորայ:

Այլ եղիցիս դու հեզ և հանդարտ ի [գ]ործս գնացից քոց,
և բարի լիցի քեզ:

20 6. Որդեակ, ցածոյ զաշս քո և կակղացոյ զբարբառ քո և
նայեա ընդ ակամբ և մի' երևեսցիս մարդկան անըսգամ, զի
թէ աղաղակաւ տաճար շինուէր, էշն աւուրն Ձ ապարան շինէր
և եթէ ի սաստիկ զօրութենէ և ի խիստ [ուժովն] եզինք վա-
րէին, ապայ լուծ և արօր ոչ պակասէր ի պարա[նոցէ] ուղտուց:

25 7. Որդեակ, լաւ է ընդ իմաստնոյ քարինս կրել, քան ըն-
[դ առ]ն յիմարի և անըսգամի խմել գինի:

8. Որդեակ, հեղցես զգինի յ[ոտս] արդարոց և մի' ըմ-
բեսցես զնայ ընդ անօրէնս և ընդ ան[ըսգ]ամս, զի մի իբրև
զնոսայ անըսգամ և անմիտ կոչեսցիս:

30 9. Որդեակ [ընկ]եր լեր մարդոյ իմաստնոյ և իմաստ-
նասցիս իբրև զնայ [և մի' ը]նկեր լինել մարդոյ անօրինի, և
չար լինիցի քեզ:

10. Որդեակ [մի' աս]եր շար զումեքէ, բայց եթէ ասիցես՝
չարարարին ա[սես]:

35 11. Որդեակ, մի' բազմայխօս լինիցես¹ առաջի տեառն
քո, զի մի յան[դիմ]անեսցեն զքեզ:

¹ Ձեռագրում՝ լինիցե:

12. Որդեակ, մի՛ թէ առաքեն զքեզ ուրեք, և դու [ոչ] գիտիցես և զկնի գայլ որ առաքեն, և դու ծաղր լին[իցես]:
- 223բ 13. Որդեակ, յաւուր մատաղաց, կամ պատարագաց մի՛ ազահ երևեսցիս, զի ոչ հաճի աստուած, և ի մարդկանէ անարգանս առնուա:
- 5 14. Որդեակ, մի՛ թողուր զլալիսն և զնալ ի հարսանիսն, զի ամենեցուն մահ առաջի կայ:
- 15 15. Որդեակ, յորժամ ի կոչնայտունս մեծարիցիս¹, մի՛ նստցիս բարձր քան զընկեր քո, քանզի ասիցեն քեզ, թէ յարի աստի, և քազում տրտմութիւն գայ քեզ:
- 16 16. Որդեակ, ձի, որ չէ քո, մի՛ հեծանես, զի բազումք արհամարհեն զքեզ, որք ճանաչեսցեն:
- 17 17. Որդեակ, մատանի, որ չէ քո, մի՛ դներ ի մատին քո և անդերձ², որ չիցէ քո, մի՛ ազաներ բեհեզս և ժիրանիս աւտարք, զի ծաղք արապցեն տեսողքն:
- 18 18. Որդեակ, զքո մասն կեր և ընկերին մի՛ աչս արձակեր և զհաց ընկերի քո մի՛ ուտիցես, որ չէ քո, և ոչ լինիս քա[ղց]-ած:
- 19 19. Որդեակ, այր, որ խիստ է քան զքեզ, մի՛ հակառակիր ընդ նմայ և մի՛ լին[իր] Քշնամի մաքրոյ, որ ուժով է քան զքեզ, զի մի՛ խորհեսցի քեզ շարութիւն, և բարի լինիցի քեզ:
- 20 20. Որդեակ, շնչեայ զշարութիւն ի սրտէ քում և զոխս [և] զխոռովութիւն հան ի սրտէ, զի սերմն շար է և շար ծնանի:
- 25 21. Որդեակ, հիթէ բ[ար]ձր է շեմք տան քո, իբրև կանկունս է, յորժամ մտանես, խոնարհեսց[ոյ] զգլուխ քո և ապայ՝ մտանիցես, եթէ չհանդիպեսցի ցածայգոյն և դ[իպ]եսցի ընդ կրեսս քո:
- 30 22. Որդեակ, մի՛ առնուր կշիռով մեծաւ և տալ փոքրովն և [ասաս]ցես ի սրտի քում, եթէ շահեսցայց և ինչք յաւելուն ի տան իմոյ, [զի] անօրէնութիւն և շարիք են: Գուցէ հայեսցի աստուած յերկնից և տեսանիցէ [զ]քեզ և դարձուցանիցէ զերեսս իր ի քէն և իբրև յանօրինէ և յամբար[տաւանէ] երկինք և երկիր շեն բաւական տանել դատաստան ի քո:
- 35 23. Որդեակ, մի [երդնուց]ուս սուտ յապտուածս և ստիցես, թէ՛ յօրաց քոց պակասէ:
24. Որդեակ, եթէ խնդ[րեսց]ես ինչք յաստուծոյ, զբանիւր նորայ մի՛ յանցանիցես:

¹ Ձեռագրում՝ մեծարիցի:

² Ձեռագրում՝ անդերձ:

25. Որդեակ, պահեայ զպատ[ուիր]անս աօտուծոյ և զօրհնս և մի՛ մոռանար և մի՛ մեղանչէր, և բարի լինիցի քեզ:

26. Որդեակ, [ընդ բ]ազմութիւն որդոց քոց մի՛ խնդասցես և ընդ պակասին նոցայ մի՛ [տրտմեսցես, զ]ի որդիք և ստացուածք յաստուծոյ շնորհին, զի մեծն աղբատանայ և խո[նարհն] բարձրանայ և բարձրն խոնարհի:

27. Որդեակ, զհետ անդաստանաց || քոց և ստացուածոց՝ մի՛ աշխատիր, զի ստացուածք և մեծութիւնք յաստուծոյ շնորհին:

28. Որդեակ, թէ ընկերն քո հիւանդանայ, մի՛ ասեր թէ՛ զինչ տարայց նմայ, [այ]լ ե՛րթ ոտիւք և տե՛ս աշօք և բանս քաղցունս ասայ նմայ, զի լաւ է, քան թէ Ծ. քանքար ոսկոյ՝ տարցես նմայ:

29. Որդեակ, մի՛ հեղցես զարիւն մարդոյ ի տարայպարտուց, զի մի հեղցեն զարիւն քո փոխանակ արեան նորայ, և շար լինիցի քեզ առաջի աստուծոյ և մարդկան:

30. Որդեակ, պահեայ զլեզու քո ի շարայխօսութենէ՛ զձեռն քո ի գողութենէ՛ և զաչս քո յարատ հայելոյ, զի որ զողանայ ոսկի և կամ՝ միրգ, վրեժ պատուհասին մի է:

31. Որդեակ, մի՛ շնասցես ընդ կնոջ աղուհացկերի քո, զի՛ մի տեսանիցէ աստուած և բարկանասցէ ի վերայ քո և արկցէ ի սիրա այլոց, և շնասցեն ընդ կնոջ քո, և դու տրտիս:

32. Որդեակ, զխորհուրդ քո ընդ կնոջ խորհիչիր, բայց զզաղտնիս քո մի՛ յայտներ նմայ, զի կարճամիտ է և փոքրոզի, ոչ կարէ ծածկել զբանս ի սրտի, յայտնէ կարևորաց իւրոց և եղբարց և տայ ծեծել զքեզ:

33. Որդեակ, որ լսիցէ զբանս իմաստնոց և պահիցէ ի սրտի իւրում, այնպէս է, որպէս թէ գտանիցէ շուր ցուրտ և զովանայ և ըմբիցէ ընդ կամս իւր:

34. Որդեակ, յաւուր շարի մի՛ հայհոյեսցես զաստուած, գուցէ լսիցէ և բարկասցի ի վերայ քո:

35. Որդեակ, մի՛ սիրեսցես զծառայս քո առ[աւ]ել, քան զընկերս քո, զի ոչ գիտիցես, թէ ո՞ր պիտանի լինիցի քեզ ի նոցանէ, և մի՛ սիրեր զորդի քո առաւել, քան զծառայս:

36. Որդեակ, լաւ իցէ ծառայ, [որ] միամտութեամբ և ողորանօք տայ պատասխանի տեսոն իւրոյ, քան որդի, [թէ] մեծայմեծս խրոխտալով խօսի և ածէ ի բարկութիւն և թէ քան:

[մեծ] այմեծս մատուցանիցէ պատուական խորտիկս և բազմայզանս?:

37. Որդեակ, որ մեղանչիցէ տեառն իւրոյ և երթայ առ այլս՝ յաշխարհի, հան[գիստ մի] գտցէ:

5 38. Որդեակ, շուն, որ զորսն ինքն ուտէ, կերակուր գայլոց եղիցի:

39. [Որդեակ], զդատաստան քո ուղեղ կտրեցեր և բարեաւ հասցես ի ծե[րութիւն]:

10 40. Որդեակ, ցածոյ զաշս քո և կակղացոյ զբարբառ քո, զի ազի շանն [հաց բերէ] և բերանն՝ բիր:

224բ 41. Որդեակ, մի՛ պանծար ի մանկութիւն քո, զի մի կորուսցէ զքեզ:

42. Որդեակ, մի՛ տալ թոյլ ընկերին կոխել զոտն քո, զի մի համարձակիցի կոխել զպարանոցդ:

15 43. Որդեակ, մի՛ լինի կարի քաղցր, զի մի կլանիցեն զքեզ և մի՛ կարի դառն, զի մի թքանիցեն, այլ լեր հեզ և հանդարտ ի գործս զնացից քոց:

44. Որդեակ, հարց զայր իմաստուն բանիւք իմաս[տ]նօք և փութով իմաստնասցիս:

20 45. Որդեակ, մարդ, որ մեծայտուն է և ունի ինչս բազումս, նայ առատ է, և ամենայն ոք պատուէ զնայ:

46. Որդեակ, որ ոչ ունի ինչս, աղքատ է, անարգ և անմիտ, և ոչ ոք պատուէ զնայ:

25 47. Որդեակ, եթէ կաշառ ոք՝ դատաւորին տայ, պատուհասի յաստուծոյ, զի զաշս դատաւորին կուրացուցանէ կաշառն:

48. Որդեակ, կերայ դառն ինչ և արբի լեղի և ոչ էր դառն, քան զաղքատութիւն:

30 49. Որդեակ, բարձի աղ և բարձի առճիճ և ոչ էր ծանր, քան զպարտքն: Որ պարտի ոք, զի թէպէտ ուտէ և ըմբէ, ոչ կարէ հանկչել, զի այնպէս ծանրացաւ ի վերայ, որ պարտ իցէ ոք ումեք:

50. Որդեակ, բարձի երկաթ և բարձի քար և ոչ ծանրացաւ ի վերայ իմ, իբր՛ և առն, որ բնակեալ է ի տան աներոջ իւրոյ:

35 51. Որդեակ, մեծայտանն որդին աւժ եկեր, ասեն դեղ է նմա, աղքատին որդին եկեր, ասեն առ սովին եկեր:

¹ Զեռագրում՝ այլս:

² Այս բառից հետո բնագրում ավելորդ կրկնվում է՝ եթէ:

52. Որդեակ, եթէ ա[ղք]ատ ես և ի մէջ աղքատաց բնակեալ, մի' ասեր, թէ աղքատ եմ ես, [զի] մի արհամարհեսցենք քեզ և լինիցի սիրտ նոցայ իբրև... ջեռուցեալ, զի թէ հարկանես զայր անմիտ բրօք բա[զմօք], ոչ առնու ի միտ:

5 53. Որդեակ, եթէ առաքես ուրուք պատգա[մաւոր] զայր իմաստուն, մի' յաճախել պատուիրել նմայ և եթէ զ[այր ան]-ըզգամ և անմիտ առաքես, առաջի երկուց և երից վկայ[ից պատուիրեա], կամ դու քեզեն երթ և զնայ մի առաքել, թէ շէ վնասս բ[երէ զքեզ]:

10 225ա 54. Որդեակ, ուսոյ զորդին քո ի քաղց և ի ծարաւ, զի ըստ սոմ[որու]թեանն վարեսցեն զկեանս իւրեանց, զի որկորքն ոչ ծուծեն, յորժամ ոչ գտանեն:

Եւ յորժամ փորձես զորդին քո, ապայ տացես զինչս քո ի ձեռս նորայ:

15 55. Որդեակ, ի կոշնայտանէն և ի հարսանաց քան զընկերս քո յառաջագոյն հրաժարեայ և այլ մի' դարձցիս յետս, եղով անուշիւ օժանիլ, ապայ թէ յետս դարձար, գուցէ առնուցուս գանս և վրէժս ի գլուխս քո:

20 56. Որդեակ, այր, որ խիստ է քան զքեզ, մի' հակառակիր ընդ նմայ, գուցէ առնուցու զքեզ և դիցէ յորմ անդր:

57. Որդեակ, ընդ մարդոյ, որոյ որդիք և ինչք ստացուածք շատ է, մի' կուրիր:

25 58. Որդեակ, սիրեայ զկին քո, զի մարմին քո է և կցորդ կենաց քոց և մայր որդոց քոց և յոյժ աշխատի սնուցանել զորդիս քո:

59. Որդեակ, զեղբայր քո առաւել սիրեայ, քան զամենիսեան, զի յոյժ պիտոյ են քեզ:

30 60. Որդեակ, եթէ առաքեսցէ տէր քո բերել սպտուր, խաղող մի' բերել նմայ, զի զխաղողն ուտէ և զպատուհաս սպտրին ոչ թողու:

61. Որդեակ, լաւ է բանք իմաստնոյ յարբունոյթ, քան մարդոյ անմտի և անըզգամի ի ծարաւութի:

35 62. Որդեակ, [ամ]ենևին մարդոյ երեշխևոր մի' կենաս, զի եթէ շսես ինձ, մո[ր]տդ? ցաւի և յետոյ վճարես և յոյժ տրտմիս:

63. Որդեակ, լաւ է կոյր աչօք, քան կոյր մտօք, զի կուրն արագ ուսանի զերթևեկ ճան[ապ]արհին, իսկ կոյրն մտօք թողու զղորդ ճանապա[րհ և] երթայ ընդ կամայկորն:

64. Որդեակ, լաւ է կնոջ, թէ յորժամ [ծնանի]ցի՝ մեոցի, քան արտաքոյ տրտմեցուցանէ զնոսայ և ...ուին այնոցիկ, որ անուցանեն զնոսայ:

5 65. Որդեակ, լաւ է ծառ[այ հաւ]ատարիմ, քան որդի ազատ և ճշմարտութիւն ի նմայ [ոչ գին]:

Լաւ է բարեկամ մերձաւոր, քան եղբայր հեռաւոր:

225բ 66. Որդեակ, [լաւ է ա]նուն բարի, քան տեսակ ցանկալի, զի՝ գեղեցկու[թիւն ապ] ՝ ա կանի և անուն՝ բարի յաւիտեան մնայ:

10 67. Որդեակ, լաւ է մահ, քան զկեանս:

Լաւ է ձայն լալոյ, քան զձայն հարսանեաց:

68. Որդեակ, լաւ է կող մի ի ձեռին քո, քան երբուժ մի յայլոյ ձեռին:

15 69. Որդեակ, լաւ է ուլ զենած ի տան քո, քան զուարակ յայլոյ տան:

70. Որդեակ, լաւ է ճնճողով՝ մի ի ձեռին քո, քան թէ Ռ՝. ընդ երկինս թռուցեալ:

20 71. Որդեակ, լաւ իցէ մարդոյն այնմիկ, եթէ իցէ ի վերայ ձիւն, սառն և սոսուռ, քան եթէ՝ մերձեացի ի կին անըսգամ և լեզվանի և բամբասող:

25 72. Որդեակ, զայս գիտասջիր, զի թէ դադարեացեն գետք ի գնացից և կամ արեզակն յընթացից և կամ սպիտակացի ագուաւ իբրև զաղանի և կամ քաղցրացի լեզի իբրև զմեղր, նոյնպէս թողցէ անըսգամն զանըսգամութիւն իւր և անմիտն սգաստացի²:

73. Որդեակ, մի՛ տացես զինչս քո առանց մուրհակի և վկայի, զի մի յետոյ զղչացիս:

30 74. Որդեակ, եթէ կամեսցիս իմաստուն լինել, յորժամ ի մէջ ընկերաց ըմբես զինի, մի՛ շատայխօս լինիր, ուկն դիր, զի ի բազում խօսից կոհւ լինի և կոռեն սպանութիւնք:

75. Որդեակ, ի բարեկամաց քո[ց] մի՛ հեռնար, զի գուցէ այլ ոչ ևս լինիցին ըստ սրտի քում:

35 76. Որդեակ, եթէ առաքէ զքեզ տէր քո ուրեք, եթէ մեծ իցէ բանն, մի՛ հա[տցես] ի բանիցն և եթէ փոքր է, մի՛ մեծացուցաներ, զի գուցէ [ո]չ ևս լինիցին ըստ նմանութեան, և մի՛ յաւելցես ի խաւսս:

¹ Ձեռագրում՝ 666ուկ:

² Ձեռագրում՝ ստաստացի:

77. Որդեակ, պատուեայ զհայր՝ քո և զմայր և ի բարութիւն որդոց ք[ոց խնդ]ասցես:

78. Որդեակ, ի պարտեզ թագաւորաց մի՛ մտանէր և [բնդ] կնոջ դատաւորաց մի՛ խօսիս:

5 79. Որդեակ, լաւ է թէ գողացցին [զինչս ք]ո, քան թէ գտցի ի վերայ քո գողութիւն:

80. Որդեակ, եթէ [տեսան]ես զծերն, պատուեայ զնայ և յտուն կաց անաջի [նորա], և այլք զնոյն քեզ արասցես:

226ա 81. Որդեակ, մարդոյ, որոյ աստուած յաշողեալ է, նոյնպէս և դու պատուեայ զնայ:

10 82. Որդեակ, մի՛ հակառակիր՝ ընդ մարդոյ յաւուրս նոցայ և մի՛ ընդ գետոյ՝ ի յորդութեան նորայ:

83. Որդեակ, ական մարդոյ ազահ է. ոչ լցցի գանձով, մինչև լցցի հողով:

15 84. Որդեակ, մարդոյ կին մի՛ խօսեսցիս, զի եթէ շար ինչ լինիցի, անիծանեն զքեզ և եթէ բարի՝ ոչ յիշեն զքեզ:

85. Որդեակ, մի՛ յաճախեր ի տուն բարեկամի քո, զի մի ատիցեն զքեզ, և ինքն ընդ ինքն տրտընչեսցէ:

20 86. Որդեակ, շուն, որ թողու գտէր իւր և գայ զհետ քո. քարեամբք հալածեայ զնայ:

87. Որդեակ, օրէնք և պատուիրանք և հաճութն աստուծոյ գործք բարիքն են:

88. Որդեակ, ի մարդոյ ամօթոյ, իբրև յաստուծոյ, երկիր և ամաչեայ:

25 89. Որդեակ, խորհրդոց բարեաց ցանկացիր, զի մարդիք տեղիք շարութեան են:

90. Որդեակ, համբերութիւն ծերոց հիմն է:

91. Որդեակ, զոր ինչ քեզ շար թուի, ընկ՛նրին քո մի՛ առներ:

30 92. Որդեակ, մի ոք տեսցէ զքեզ, զի գործես զան[ար]ծանս:

93. Որդեակ, սիրեայ զճշմարտութիւն և ստութիւն իբրև զմահ տես:

94. Որդեակ, վկայք շար բանք ստութեան քո են:

35 95. Որդեակ, գեղ կնոջ քո մի՛ հնազանդացուացէ զքեզ, այլ խորհուրդ նորայ:

96. Որդեակ, ի մարդոյ լեզվանոյ փախիր և ստոց, զի ազահութիւն և ստութիւն մահ է շարեաց:

97. Որդեակ, ի մէջ երկուց կոտորաց մի' [մ] տանիցես, զի մի ի զուր մեռցիս, կամ ձաղեսցիս և պատու[հաս]եսցիս, փախիր հեռի:

5 98. Որդեակ, զգատաստանս անիրաւութեան] մի' սերմանեսցես, զի մի տրտմութեամբ հնձեսցես:

99. Որդեակ, յոր[ժա]մ ի դատաստան գնաս, առաջի դատաւորին ցամա[մբ] մի' խօսիցես և մի' աղաղակ բանար, թէ չէ ասեն ց[քեզ.] Այդ լեզուիդ ի դէմ ով կենայ և տույովն զչին...?

10 100. Որդեակ, ընդ քո խամին ի ճանապարհն դատես[ցես:
226բ Թէ] || սուտ լինիցիս, մեղայ ասայ նմա, ապայ թէ ոչ լսես, տարցէ զքեզ առաջի դատաւորին, և դիցեն զքեզ ի բանդ, և անդի ոչ ելանիցես:

15 101. Որդեակ, մարդոյ, որ ի սպանումն տանին և կամ յաւազակաց՝ ի կախումն, առաջի նորայ մի' գնար, թէ չէ ասէ եթէ իմ ընկեր է և մեծ վնաս բերէ քեզ:

102. Որդեակ, ի գիշերի առանց զինու ի ճանապարհ մի' ելանել, զի ոչ գիտես, թէ ի ճանապարհի ի թշնամեաց քոց պատահեսցին և ելանիցեն ընդ առաջ քո և վնաս բերեն քեզ:

20 103. Որդեակ, յորժամ ի շեն ուրուք կամիցիս մտանել, մինչ դեռ՝ ձեր տունն լինի, առջև հաց կեր, զի թէ հարսանիս լինի, ի խնդոյն պետ շառնեն քեզ և կամ մահ լինի՝ ի տրտմութենէն:

25 104. Որդեակ, ի գատարան լավ է գնալ և ի հեռի, քան ի գետն և ի մոտ:

105. Որդեակ, բուք օրն ի ճանապարհ մի' ելանել, զի ու[չին]չ վտանկեսցէ զքեզ:

106. Որդեակ, ընդ կրակն մի' վանիր ու ասէ [ե]թէ կու՛մաշ հանեմ, թէ ոչ՝ մեծ որոգայթ լինի և մահ:

30 107. Որդեակ, [ն]որ դատաստան մի' սերմանիցես անիրաւութեամբ², զի մի' տրտմ[ու]թեամբ հնձեսցես, թէպէտ և յաղթող ես:

108. Որդեակ, ի շահս շարեաց մի' [գն]ացես և գողոց ականջ մի' դնես:

35 109. Որդեակ, զշարայխօսութիւն [զ]ուձեքէ մի' լուիցես, զի սուտ է նայ:

¹ Ձեռագրում՝ ինչո, վերջին տառի (ո) վրա պատիվ է դրված:

² Ձեռագրում՝ արիբաութեամբ:

110. Որդեակ, մի՛ յափտակիր [չա]րէ և մարդոց ստոց, որ աղտեղացուցանէ զսիրտս [իմ]աստնոց:

111. Որդեակ, երկնչելն աստուծոյ բարի է, և շերկնչելն՝ մահ է և կորուստ:

5 112. Որդեակ, խրատ առջիր ամենայն մարդոյ [և կոչես]՝ ցիս իմաստուն և ոչ եթէ որոյ պարտ միայն իցէ, [որո]ւմ չեն արժանի. թէ կոչեսցի նայ իմաստուն, այլ [մարդոյ] իմաստնոյ, որպէս սրով սպանանէ զանմիտն?:

227ա 113. ՝ Որդեակ, խափանելն զչարն՝ առաւել քաջութիւն է:

10 114. Որդեակ, որ ընդարձակ է մտօքն, պայծառ է քան զարեգակն և վայելուրջ:

115. Որդեակ, որ ազահ է, ոչ աստ շահի և ոչ ի յաստուծոյ դատաստանին, այլ զտանջանսն կրիցէ:

15 116. Որդեակ, որ ծաղր առնէ զաղբատն, ինքն շուտ հասանէ յաղբատութիւն, և նայ ոչ է առաւել քան՝ զնայ:

117. Որդեակ, եթէ կամեսցիս ինչս տալ մարդոյ, մի՛ յառաջ պարծիր:

Եւ զոր ինչ կամիս գործել և յետոյ շկարես վճարել և գործել, ծաղր լինիս ամենեցուն:

20 118. Որդեակ, եթէ նստեալ իցես ի մէջ ընկերաց, ըմբես գինի, մի՛ շատախաւս լինիլ:

119. Որդեակ, ի հետ խաբածի և ի հետ հարբածի մի՛ ասեր, թէ չեմ քո:

25 120. Որդեակ, ամբարտաւութիւն մարդոյ անարգէ զնա, և խոնարհութիւն՝ բազում առնէ զպարն:

121. Որդեակ, մեծով գինի մի՛ խմեր, թէ չէ վնաս լինի քեզ և փոխիս յառողջութենէ: Գովեն ոչ զքեզ, այլ բամբասեն:

30 Այս ուսումն է, զոր ուսուցի ես Նայդանայ քեռորդոյ իմոյ, թէ պահեսցէ և կացէ ի դրան արքունի: Եւ զայս ոչ լուայ, եթէ Նայդան զբանս իմ ոչ պահեսց, այլ երան երեւտ, այլ որպես հողմ փոշի:

Եւ այսպէս ասէ Նադան, թէ իեկար հայր իմ ծերացեալ և հասեալ կայ յափն գերեզմանի, [քան]զի անցեալ միտքն և կորուսեալ են իմաստք նորա:

35 Եւ սկս[աւ] վատնել և կորուսանել զինչս իմ, ոչ խնայէր ի ծառայ[ս] իմ և յաղախնայս: Եւ զսիրելիսն իմ սկսաւ տանջել և [չար]չարել առաջի իմ և զձիս իմ և զջորիս իմ և զընտիր [ընտ]իրան զուգեաց, զոր լան էր, զամենայն հատոյց: Եւ ես

իբրև տե[սի], եթէ Նազան քեռորդին իմ զբանս իմ այլայլեաց,
227բ [խնայ]՝ եցի յինչս իմ, զի մի կորիցէ:

Խաւսել սկսաւ և ասեմ ջնազան. Որդեակ իմ, յինչս իմ մի՛
մերձենար, զի գրեալ է Սողոմոն իմաստունն յառակսն և ասա-
5 ցեալ, թէ ձեռք, որ ոչ է վաստակեալ, ակն մի՛ խնայեսցէ:

Եւ այս ասացեալ առաջի արքային իմոյ, զի երթեալ պատ-
մեցի ես նմա: Յայնժամ ասէ արքայ ջնազան՝: Մինչև հայր քո
Խիկար կենդանի է, յինչս նորա մի մերձենար:

Եւ յայնժամ Նազան՝ քեռորդին իմ, բարկացաւ յոյժ և շո-
10 գաւ ի դունն արքունի և շար ի սրտի իւրում խորհէր և գրեաց
թուղթ այսպէս. «Ես՝ Խիկար, դպրապետ Սինաբէրեմայ՝ ար-
քայի Ասորեստանի և Նընուէի, պարսից արքայի՝ Փարաւոնի,
ողջոյն: Յորժամ հրովարտակս առ քեզ հասանի, փութով առ-
15 ցես զզօրս քո և հասցես յառաջ իմ յԱսորեստանիս, և զթա-
գաւորութիւնս տաց քեզ առանց կոռւի և պատերազմի»:

Եւ զարձեալ գրեաց միւս այլ թուղթ առ հայրն իւր Խի-
կար. «Ի Սենէքարիմայ արքայէ ողջոյն առ Խիկար դպրապետ
և իմաստուն: Ընթեռնուլ հրովարտակիտ իմոյ, գումարեսցես
զզօրս իմ զամենայն և յորժամ մերձեցայց ես առ քեզ, կար-
20 գե[ս]ցես ճակատեսցես զօրս, որպէս այն եկեսցեն ի պատե-
րազմ, [քանզի] դեսպան² եկն ի փարաւոնէ առ իս, թէ եկ ի
պատերազմ, որ զիր[ս] տեսանեմք»: Եւ ետ բերել զթուղթն ը
հաւատարիմս թագաւ[որին]: Եւ կացուցին զնայ առաջի իմ,
և ինքն Նազան կայր առ[աջի] արքայի, և զզօրքն ամենայն
25 խնդրէին ի տունս իւրեանց գնալ: [Յ]որժամ արձակեցան
զօրքն ամենայն յիւրաքանչիւր իւր տունս, [յայ]նժամ յառաջ
կացեալ Նազան, ասէ ցարքայն. Արքայ [յաւի]տեան կաց, ես
եմ աղ կերեալ ի տան քո, քաւ լիցի արթա[յ դա]ւել, կամ տե-
228ա սանել զշարիս ի տան քո և ոչ ծածկեց[ից], զի Խիկար հայր իմ,
30 զոր առաքեցեր ի հանգիստ և ի պատիւ, ոչ արար ըստ պա-
տուոյ արքայիդ, ոչ եղև ի կողմ հրամանաց քոց:

Եւ էր տուեալ զթուղթն ի բարէկամս թագաւորին և պա-
տուէր տուեալ նմայ, եթէ հարցանիցէ թագաւորն զքեզ, ասաս-
ցես թագաւորին պատասխանի, թէ յանցաւորաց ճանապար-
35 հորդաց բռնությամբ առաք զթուղթս զայս:

¹ Ձեռագրում՝ ցԱդան:

² Ձեռագրում՝ դեստան:

Յայնժամ յառաջ կոչեցեալ Նադան յայրն, որ զթուղթն էր տուեալ, և եդիր զթուղթն առաջի արքային:

Եւ առեալ Նադան, եցոյց զթուղթն, զոր կնքեալն էր մատանաւ հալօրն իւրոյ հիկարայ եւ երաց առ ի կարդալ: Եւ
5 իբրև լուսւ զայս արքայ, դարձեալ ասէ ցնա, որ զթուղթն ունէր. Ո՞վ ետ ի քեզ զթուղթս զայս: Եւ նայ զինչ որ Նադան իւր խրատ էր տուէր, ասաց թագաւորին: Յայնժամ թագաւորն. Զի՞նչ մեղայ ես հիկարայ, ո՞վ աստուածք, զի այսպէս կամեցաւ առնել ընդ իս շարիս փոխանակ բարոյ իմոյ: Խաւսել սկսաւ Նադան և ասէ. Մի՛ տրտմիր, տէր իմ արքայ, այլ երթեսցուք ի դաշտն Արծէրունի, որպես և գրեալ է ի հրովարտակիս յայսմիկ և գիտասցուք և տեսցուք, թէ այդպէս է և ապայ՝ զինչ և հրամայեսցես լինի:

Եւ առեալ Նադանայ քեռորդոյ իմոյ զՍինէբարիմ արքայն,
15 եկն եգիտ զիս և զզօրսն իմ, որ [ընդ] իս էին:

Եւ իբրև տեսի զարքայ, կարգեցի ճակատեցի [զզօրսն] իմ ի դէմ նորա ի պատերազմ:

Եւ իբրև ետես զայն արթլայ, տրտմեցաւ: Խաւսել սկսաւ Նադան և ասէ ցարքայ. Մի՛ երկն[չիր], տէր իմ արքայ, այլ
20 երթ դու ի տուն քո, և ես ածից զե[հկար] հայր իմ առաջի քոս Ասէ արքայ ցնադան. Թէ դու [ածես] զեհկար առաջի իմ,
228բ պարգևս մեծամեծս տաց [քեզ և] || ի վերայ դրան իմոյ հաւատարիմս կացուցից զքեզ, զի միայմիտ և բարեկամ գտար ինձ:

25 Եւ դարձաւ արքայ ի տուն իւր:

Եւ Նադան քեռորդին իմ եկն առ իս և ասէ. Հրաման տուր զօրացդ, զի երթիցեն ի տունս իւրեանց, և դու եկն առ իս, զի ի միասին ուրախ եղէց: Եւ իբրև եկի առաջի արքային, յայնժամ ասէ ցիս արքայն. Դու, հիկար՝ դպրայպետ Ասորեստանի
30 և Նինուէի, ես՝ հրամայեցի քեզ ի պատիւ և ի մեծութիւն, և դու դարձար ի մենչ և եղեր ի կողմն թշնամեաց մերոց: Եւ ետ զթուղթն ի ձեռս իմ, զոր էր Նադան նմանեցուցեալ ձեռնայգրի իմոյ: Եւ իբրև կարդացի, ես՝ հիկար, լուծան ամենայն աղիք իմ, և լեզու իմ իբրև զմագաղաթ զալարեցաւ: Խնդրէի բան
35 իմաստութեան և ոչ գտանէի ի սրտի իմում և ոչ կարացի ամենևին տալ պատասխանի:

¹ Ձեռագրում՝ և:

Յայնժամ խօսել սկսաւ Նադան քեռորդին իմ և ասէ անօ-
րէնն, զոր սնուցի ես, և ասէ ցիս. Ի բաց գնայ յերեսաց արքա-
յիդ, ալևոր դառանցեալ և աղճատեալ, ետուր զձեռս քո ի կո-
ճեղս և զոտս քո յերկայթս:

5 Յայնժամ արքա դարձուց զեր[ե]սս իւրոյ յինէն և ասէ
ցԱբուսամակ ընկեր իմ. Տար [եսայ]ան զԽիկար և հեռացոյ
զզլուխ իւր ի նմանէ իբրև կանկունս ճ: Եւ ասեմ ցարքայ. Ար-
քայ, յաւիտեան կաց, [թէ] և կամեցար սպանանել զիս և բա-
նից իմոց ոչ անս[աց]եր, այլ ես յանձն իմ գիտեմ, զի ոչինչ
10 մեղայ: Արքայ, այժմ հրամայեաց, զի ի դրան իմուս անցեն
զմարմինս իմ, սպանցեն և տարցեն ի թաղումն:

229ա || Եւ ասէ արքայ ցԱբուսամագ. Երթ սպան զԽիկար առ դրան
իւր:

Եւ ես՝ Խիկար, առաքեցի առ Աբեստան կին իմ և ասեմ.
15 Հան ընդ առաջ իմ կուսանս Ռ, զի սգեստին հանդերձս տըր-
տականս և կոժ եղեալ լացցեն դառնայպէս և ելցեն ընդ առաջ
իմ, զի զլալիսն աշօք իմովք տեսից:

Եւ Աբեստան կին իմ յոյժ իմաստուն էր, արար վաղվա-
ղակի, զոր ինչ առաքեցի առ նայ: Արար հաց և ընթրիս և ել ընդ
առաջ նոցայ և եմուժ առաջի իմ զնոսայ ի տուն իմ: Եւ մտի ես
20 ուտել հաց ընդ նոսայ: Եւ Աբեստան կին իմ ծառայէր զնոսայ և
աղաչէր ըմբել գինի, և ըմբեցին գինի և արբեցան: Յայնժամ
խաւսել սկսայ ես՝ Խիկար, և ասեմ ցԱբուսամաք ընկեր իմ. Հա-
յեաց յաստուած և յիշեայ զայն, զի զքեզ մատեաց զլիսով քո
25 հայր Սենեբարիմայ արքայի և ետ զքեզ ի ձեռս իմ սպանանել
զքեզ: Եւ գիտացի, զի չէիր ինչ մեղուցեալ, ոչ սպանի [զք]եզ,
այլ պահեցի մինչև ինքն արքայ խնդիր արար քեզ, և առի
[տ]արայ զքեզ առաջի նորայ, և պարգևս մեծայմեծս ետ ինձ:
[Ար]դ, դու պահեայ զիս և հատոյ զերախտիսն ի մի սպանա-
30 նե[լ], զի մի՛ շար լինի քեզ: Եւ իմ ծառայ մի, որում անուն էր
Ս[եփար] և յոյժ նման է ինձ և է ի բանդի, զի մահայպարտ է:
[Հրումայ]եայ ծառայից քոց, զի հանցեն և սպանցեն զնայ,
[հեռաց]ուցեն զզլուխ նորայ ի նմանէ իբրև կանկունս ճ: [Եւ
Աբու]սամաք լուաւ ինձ և զթացաւ ի վերայ իմ և առ զհան[դեր-
35 ձր], և տարան ի բանդն և ագուցին Սեփարայ ծառային [իմ,
229բ որ] || արկեալ էր իմ ի բանդն: Եւ ծառայք նորայ հանին և
սպանին զՍեփարայ ծառայ իմ: Եւ ել համբաւս այս ի քաղաքս
և ի գեաւղս և ի գաւառս Ասորեստանի և Նինուէի, թէ Խիկար,
դպրայպետ և իմաստունն մեռաւ:

Եւ յարեան Աբեսմագ և Աբեստան կին իմ, փորեցին և արարին ինձ տուն գետնայփոր և եղին առ իս հաց և ջուր: Եւ շոգան պատմեցին Սենեբարիմայ տեառն իմոյ, թէ խիկար մե-
նուա: Յայնժամ լուան ամենեքեան առհասարակ, և բնակիչքն
5 Ասորեստանի և Նինուէի ցրուեցան: Եւ յորժամ լուա՝ փա-
րաւոն արքայ վասն խիկարայ, թէ մեռաւ, յոյժ ուրախ եղև:
Յայնժամ փարաւոն արքայ ետ գրել հրովարտակս և առաքեաց
առ Սենեբարիմ. «Ի փարաւոնէ արքայէ ողջոյն Սինայթարիմայ
արքայի: Այլ զայս ծանուցանեմ քեզ, կամիմ շինել ապարանս
10 մէջ ընդ երկինս և ընդ երկիր: Տես այր մի իմաստուն և ճար-
տար և առաքէ այսր, զի եկեալ շինեսցէ և վասն այլ ամենայն
բանի հարցայքնութեան, զոր ինչ և հարցից, պատասխանի
առնէ, ապայ թէ անփոյթ առնես և ոչ առաքես, ժողովեալ և
տուր բերել զհարկն Ասորեստանի և Նինուէի զմեր կա[յս]»:

15 Եւ յորժամ լուաւ զհրովարտակն, և ընթերցան առաջի ամենեկեցուն, և ասէ ցնոսայ. Ով է ի ձէնջ կարող է երթալ յՅգիպտոս [առն]էր պատասխանի փարաւոնի:

Եւ պատասխանի տուեալ զար[ացն ա]սեն ցարքայն. Դու գիտես, արքայ, զի իրք, որ ի յայդ ի նմանէ, [խիկար]
20 երթայր և կատարէր, և այժմ Նազան բեռորդի նորա [գիտէ]
զգպրութիւն նորայ, նայ երթայ և պատասխանի առնէ [փա-
րաւ]ոնի: Եւ իբրև լուաւ զայս Նազան, ի ձայն բարձր աղա-
230ա ղակ ը եաց և ասէ. Զայդ իրս դիքն ոչ կարեն վճարել, իսկ ի
մարդէ ո՛յ իցէ կարող վճարել զբանս զայդ:

25 Եւ իբրև լուաւ զայս արքայ, յոյժ տրտմեցաւ, յարեաւ էջ
յաթոռոյ՝ իւրմէ և նստաւ ի վերայ մոխրոյ: Քուրձ զգեցաւ և
այսպէս ասէր. Աւաղ զքեզ խիկար, դպրապետ և իմաստուն, զի
խաւս մարդկան կուրուսի զքեզ: Ոյ ով տար զքեզ ի ժամուս
յայսմիկ, ընդ ձոյլ ոսկոյ կշռէի զքեզ և գնէի:

30 Եւ յորժամ լուաւ զայս յԱփուսմակ, ասէ ցարքայն. Որ
զբանս տեառն իւրոյ արհամարհէ, մահապարտ է: Դու զխիկար
հրամայեցեր սպանանել, և նայ դէռևս կենդանի է: Յայնժամ
խաւսել սկսաւ արքայ և ասէ. Խաւեսաց Աբուսմակ ծառայ իմ,
բարի և հաւատարիմ, ո՛չ մեղար, այլ բազում բարեաց առիթ
35 գտար, զի եթէ զխիկար կենդանի ցուցես ինձ, բազում քան-
քարս և ծերանիս ազուցից բեզ:

¹ Գրին այս անհրաժեշտ բառը վրիպել է:

Եւ ի նմին ժամու: իբրև սլանալ հողմոյ, եկն առ իս: Եւ բացին զզուռն զետնափորին: Ելի ես և եկի առաջի արքային տեառն իմոյ և անգեալ ի վերս երեսաց իմոց. երկիր պագի նմայ: Եւ զզխոյ իմոյ թաւալեանլ էին, և մարմին իմ ապականեալ ի հող[ոյ], և ըղկունք իմ աճեցեալ իբրև զարծուի:

Եւ յորժամ ետես [զ]իս արքայ, ելաց ի վերս իմ և ամաչէր հայել¹ յերեսս իմ: Եւ ասէ ցիս. Ես քեզ ինչ ոչ մեղայ, այլ նազան քեզ որդ[եզիր], զոր սնուցեալ էիր: Եւ ասեմ. Տէր իմ արքայ, որովհետև տե[սի զեր]եսս քո, տրտմու յիս ոչինչ է, այլ ուրախութիւն: Եւ ասէ արքայ. [Խիկ]ար, երթ ի տուն քո և դարմանայ զանձն քո յաւուրս [բառաս]ուն:

Յայնժամ զնացի տուն իմ, և դարձաւ սիրտ [ի յ]իս և եկի առաջի արքայի: Խաւսել սկսաւ արքայ և [ասէ]. Խիկար, լուեալ է քո, եթէ եզիպտացիքն ինչ յղեցին [առ մեզ]:

230բ Խ Եւ ասեմ ցարքայն. Իբրև լուան, եթէ ես մեռայ և զտեղի իմ չէ լից ոք, վասն այնորիկ փախեան ամենեքեան ի զաւուռետ և վասն որոյ առաքեաց առ քեզ փարաւոն արքայ: Հոգս մի՛ լիցի քեզ, զի ես երթայց առաջի փարաւոնի և պատասխանի տաց նմայ և զհարկն Եզիպտացոցն բերից քեզ:

20 Եւ իբրև լուաւ զայս արքայ, յոյժ ուրախ եղև և պարգևս մեծայմեծս ետ ինձ և զիս և զԱբուսմագ ընկեր իմ բազմեցուց ընդ իւր:

Եւ ի իննել առաւտտուն, առաքեցի առ Աբեստան կին իմ և ասեմ. Հրաման տուր բերել Բ ձագս արծուոյ և տուր մանել պարան Բ յերկայն և հրաման տուր հիւսանցն, զի տաշեսցեն և յորինեսցեն կու[պ]այս Բ փայտեղէնս և առ քեզ մանկունս տարեղէնս և ստընդիացի² կանայս Բ, որ ուսուցանեն զմանկունս և այսպէս ասեն. Կաւ, ծեփ, աղիւս յաւերայք հանեք, ճարտարքս պարապ են: Եւ ա[պ]այ, զամենայն, զոր ինչ պատուիրեցի, արար³ վաղվաղակի, զի քաջ իմաստուն էր:

30 Եւ հրաման ե[տ] արքայ, և առի զարս իմ, որ ընդ իս, և զնացի: Եւ իբր[եւ] հասի ես յօթևանսն առաջինսն, հրաման ետու զաւ[րաց] բանակել:

35 Եւ հանի զմանկունսն և պնդեցի ի վերայ [արծ]ուացն և արկի առասանս ընդ ոտս նոցայ: Թոա[ն արծու]ին և վերացան ի յերկինս, և սկսան մանկունսն, որ պ[ատուիրեալ] էր զնոսայ:

¹ Ձեռագրում այս բառը կրկնված է:

² Ձեռագրում՝ ընրեղիացի:

³ Ձեռագրում՝ առայ:

Եւ իբրև հասի ես յԾգիպտոս, շոգայ [առ դուռ]ն փարաւոնի
և ասեմ. Յիմացուցէք արք արքայ[ին], թէ զայրն, զոր խընդ-
րեցեր ի Սենեքարիմայ արքա[յէն, արդ] առաքեաց:

231ա Եւ արքայն փարաւոն հրաման ետ, և ես ասեմ. || Բերեալ
5 եմ ճարտարք, որ շինեն դարպաս յօդս: Եւ ասէ փարաւոն. Ձի՞նչ
պէտք են ճարտարացն ի պէտս դարպասին: Եւ ես ասի. Բերել
տուր կաւ, ծեփ, աղիւս: Եւ նորա բերին:

Եւ գնացի կապեցի զԲ տղայն ի վերա Բ արծուց ձագին և
թռուցի յօդն: Եւ տղայքն աղաղակելով կանչէին, թէ բերէք կաւ,
10 ծեփ և աղիւս բերէք, որ շինիմք դարպաս: Եւ ոչ ոք կարէր հա-
նել ինչ ի վեր: Եւ ես առի գաւազան և ծեծեցի զօրքն փարաւո-
նի: Եւ նորա փախեան և անկան ի դարպասն փարաւոնի: Եւ
ելեալ փարաւոն, ետես զձագս արծուոց և զձայն տղայոցն և
զարմացաւ յոյժ: Եւ եմուտ ի դարպասն և ասէ իւր մտին, թէ
15 սա շատ իմաստուն է քան զԽիկար: Եւ ոչ գիտէր, թէ Խիկար է:
Եւ ասէ թագաւորն. Ստոյքն ասա ինձ թէ ով ես դու: Եւ ես ասի,
թէ Խիկարն եմ: Եւ ասէ փարաւոն. Ով թշուառական, կենդա-
նացա՛ր:

Եւ ասէ փարաւոն. Ով Խիկար, զինչ որ ասեմ կատարեայ:
20 Եւ ասէ. Ձի՞նչ է ան սիւնն ի վերա սնի՞, մայրք ԲԺնի վերա
մայրից, անիվք ի ի վերա անւից, սուրհանդակ եր[կուք՝],
մինն՝ սև և մին՝ սպիտակ: Ասէ Խիկար. Սիւնն տարին է, ԲԺն
մայրքն ամիսք տարւոյն, և անիվքն աւուրք ա[մսոյ]ն են, Բ՝
սուրհանդակքն՝ տիւ և գիշերն:

25 Եւ փարա[ւոն] ասէ. Մանեա ինձ պարան յաւազէ:

Եւ երթալ ծա[կեցի] զորմն պատին դէմ արեգական, որ
տանէր ոլոր, [ոլոր] ծագն ի ներս: Եւ ես կանչէի, թէ կծկեցէք
շուտ[ով]:

231բ || Եւ զահի հարեալ փարաւոն, ապուշ մնայր:

30 Եւ յայնժամ փարաւոն պատուեաց զիս և ետ ինձ բազում
խլաթս և զհարկ թագաւորին իմոյ:

Եւ ողունեցի զփարաւոն և ելեալ գնացի առ թագաւորն
իմ Սինեքարիմ և անկայ առ ոտս նորայ և համբորեցի: Յայն-
ժամ ուրախացաւ արքայն, յորժամ և ասէ. Խիկար, զի՞նչ
35 խնդրես յինէն, որ տաց քեզ: Եւ ես ասեմ. Իմ խնդրքն այն է
ի քէն, որ զնաթան զքեռորդին իմ, որ է ինձ որդեգիր և աշա-

¹ Հավանաբար պետք է լինի առեալից:

կերտ է, տայս ի յիս, զի այլ ուսումն կայ պակաս, որ զայլն
այլ ուսուցանեմ, որ լինի կատարեալ: Զառաջին խրատն իմ ոչ
պահեաց ի մտի, զոր ուսուցի քաղցրութեամբ, հիմի ուսուցա-
նեմ դառնութեամբ:

5 Եւ ասէ թագաւորն. Զինչ որ քո կամքն է, զայն արայ:

Եւ ես առեալ զնաթան երկաթի կապանօք, տարա ի տունս
իմ և եզի ի պարանոց նորա Շ լիտր երկաթս և յանձնեցի զնա
ի Բելիար ծառայն իմ և ետու թուխթ և թանաք և ասեմ. Յելա-
նելն իմ և ի մտանելն իմ, զինչ որ առնեմ, զամէն գրեայ նա-
թանայ:

10 Նախ և առաջին զարկի Ռ բիր ի թիկունս և ասէ թէ.

1. Մարդոյ, որ ականջն շսէ, ի թիկունս ծեծելով լսեցու-
ցանել պարտ է:

Հաց և ջուր կշռով տայի, որ ո՛չ մեռանէր և ո՛չ ապրէր:

15 2. Որդեակ նաթան, յաթոռ փառաց նստուցի զքեզ,
և դու [յա]թոռոյ իմոյ ընկեցեր և կործանեցեր զիս:

Խաւսեցաւ [նաթան] և ասէ. Զի՞ որսացար ընդ քեռորդոյ
քում:

Եւ ես ասեմ.

20 3. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս կարիճ, որ եհար զասեղն:
[Եւ աս]եղին խաթոցն շար է, քան զքոյդ: Դարձեալ ե[հար]
զթաթ ուղտուն, և նա հարեալ զթաթն ի վերա [կարճ]ին և սա-
տակեաց զնա:

232a Եւ դարձեալ եղար որպէս || վայրենացեալ եզն, որ զտի-
25 րոջն արկցէ զվարքն և վիրաւորի իւր ոտքն:

4. Որդեակ, եզեր որպէս այծն, որ ուտէ զտորունն¹, և ես
կենդանութեանս ուտեմ զքեզ, թող յետոյ հանեն զտակն քո և
ներկեն զմորթս իմ:

30 5. Որդեակ, եղեր ինձ այն, որ ձգեաց նետ յերկինս, թէ-
պէտ ոչ կարաց հասուցանել, զանօրէնութիւն շահեցաւ: Եւ
դարձաւ նետն ի գլուխն իւր: Նոյնպէս և դու կամեցար սպանա-
նել զիս, այլ անմեղութիւն իմ ապրեցոյց զիս:

6. Որդեակ, եղեր ինձ որպէս այրն այն, որ դողայր ի
ցրտոյն և այլումն բերեալ պազ ջուր, ընոյր ի վերա նորա:

35 Դու նոյնպէս կարծէիր զտեղի նորա ընում, բայց² իցէ
ագի խոզին Թ՝ կանգուն երկայն, զտեղի ձիոյն ոչ կարէ ընուլ:

¹ Զեռագրում՝ զսարիւնն:

² Զեռագրում՝ բաց:

7. Որդեակ, եղեր ինձ առջն, որ հանդիպեցաւ իշոյ միոյ՝
և ասէ. Ողջոյն քեզ: Ասէ էշն. Այդ ողջոյնդ ի յիմ տիրոջն պա-
րանոցն, որ զիս արձակեաց ի մորէն, որ քեզ հանդիպեցայ և
տեսի զքո գեշ երեստ² շար:

5 8. Որդեակ, եղեր ինձ որոգայթ, որ թաղեալ կայր յաղ-
բիան: Եւ եկ ճնճղուկն ասէ. Զի՞նչ գործես: Ասէ ակնատն.
Ա[ղօ]թս առնեմ առ աստուած: Ասէ ճրնճղուկն. Զի՞նչ է ի բե-
րանդ: Ասէ ակնատն. Քաղցելոց հացիկ է: Եւ վազեաց ճրն-
ճրղուկն առնուլ զհացն յա[կնա]տէն, և անկաւ ակնատ ի վիզ
10 ճրնճղկին: Եւ [ասէ] ճրնճղուկն. Քաղցելոց հացն այդ է, ապա
232բ ա[յդ]||պէս լսէ աստուած աղօթից քոց:

9. Որդեակ, եղեր որպէս շունն, որ եմուտ ի հնոցն բրտին
և յորժամ տաքցաւ, և սկսաւ հաջել յերես բրտին:

10. Որդեակ, եղեր դու որպէս զան ազահ շուն, որ ունէ
15 հաց մի ի բերանն և երթայր յեզր գետոյն: Եւ ետես շուն մի այլ
ի մէջ գետոյն և հաց մի բերանն և ձգեաց զիւր հացն ի բերա-
նոյն և անկաւ ի ջուրն, զի առցէ զայնոր հացն, այլ ոչ շուն
եզիտ և ոչ՝ հաց: Եւ զիւր հացն շուն մի այլ առեալ գնաց: Ինքն
խեղդեցաւ ի ջուրն և զրկեցաւ ի յիւր հացէն:

20 Յայնպէս եղար և դու. զիմ հացն խլեցիր և զրկեցար ի քո
հացէդ:

Ասէ Նաթան. Մեղա քեզ, հայր, այլ չգործեմ զինչ գործե-
ցի, մի՛ շարշարեր զիս և մի՛ հատուցաներ շար փոխանակ
շարի:

25 Ասէ Խիկար.

11. Մառ մի բուսեալ էր յեզր գետոյն և յորժամ հասանէր
պտուղն, թափէր ի գետն և կորընչէր: Եւ յորժամ մարդն եկեալ
պտուղ խնդրէր և ոչ գտանէր: Թ և Գ տարի զայս արար և ոչ
շահեցաւ ի պտղոյն: [Յե]տոյ կտրեաց զժառն և ընկէց ի ջուրն
30 [և] ասէ. Այսչափ երախտեացս մինչև հիմա [զի՞նչ ես] արել,
որ այլ համբերեմ նա զի՞նչ տի առ[նես]:

Արժան ես այդ շարշարանացդ: Ոչ կայ [հնար] քեզ ազա-
տիլ ի ձեռաց իմոց, մինչև մե[ռցիս]:

35 Ինչ մարդ բարոյն շար հատուցանէ [որպէ]ս Նաթան, պի-
տի կորընչի աստ և ի հանդերձեալն, ամէն:

¹ Զեռագրում՝ իմոյ:

² Զեռագրում՝ երեստ:

Խ Օ Ս Ք Ի Մ Ա Ս Տ Ը Ս Ի Ր Ա Ց
ԵՒ ԽՐԱՏՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ
(ՏԱՐԲԵՐԱԿ Լ)

Այս բնագիրը միջնադարյան, թերևս հայկական հողի վրա ծագած մի երկ է, որ երբեմն ընդօրինակվել է առանձին, տարբեր խորագրերով, բայց մտել է հիկարի գրույցի խրատականքի մեջ և դիտվել իբրև նրա մի հատվածը:

Զրույցի հայկական խմբագրության համարյա բոլոր տարբերակներն առավել կամ պակաս չափով ներծուլել են այս աղբյուրը:

Մենք այն հրատարակում ենք գրույցի բնագրից անկախ ընդօրինակութունների հիման վրա:

Ընդգրկում է 14 միավոր: Համառոտագրում ենք Լ տառանիշով:

Բնագրի համար հիմք է ծառայել Լ₁-ը (Մատենադարանի ձեռագիր № 4724):

Բնագրի հետ համեմատվել են գրույցի բոլոր տարբերակները գուգահեռները և արտահայտվել տողատակերում:

Ուղղումներ թույլ են տրված միայն Լ խմբի ընթերցումներով:

Ե տարբերակի գուգահեռները կազմում են չափազանց մեծ թիվ, գրեթե ծածկում Լ բնագիրը, ուստի չկրկնելու համար և ընդունելով, որ հիկարի գրույցին անհարազատ է, շենք տվել AB տարբերակի մեջ:

Զրույցի ընթերցումներն արտահայտում ենք տարբերակներում կիրառված միևնույն համառոտագրութուններով:

Բնագրի աղբյուրները և խրատների համադրական աղյուսակը տես գրքի վերջում (աղյուսակ IX):

Լ_{1A}-ն ունի հավելյալ խրատներ: Տեղադրել ենք բուն շարքի վերջում, տարբերել աստղանիշով (*): Նախ տրված է բնագրի, ապա՝ փակագծի մեջ, հավելյալ խրատը պարունակող օրինակի (Լ_{1A}) հերթական համարը:

Խրատների տարբերակները տալիս ենք յուրաքանչյուր միավորից հետո, ինչպես AB բնագրում:

ԽՕՄՔ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ

1. Որդեակ, նախ ի լեզուէ քումմէ երկիցես, որպէս յօտար թշնամուոյ, զի ոչ գիտես յորում ժամու ածէ ի վերայ քո շարիս:

1. L₁₄ Իբրև ի փիւ որպէս, D₁₋₅ չիք՝ նախ, L₁₃ B_{3-5,12,19} երկեր, L_{4,9,11} D₆ զգուշացիր (L₉ զգուշ կացիր) փիւ երկիցես, L_{4,9-12} B₁₋₂₄ զիտես թէ, B₁₋₂₄ յորժամ (B₉ յորում ժամու, B_{12, 18,19} երբ), D₅ յորժամու, B₁₈ զի դու, B₁₋₂₄ D₁₋₆ որպէս յօտարէ երկիցես (B_{4,5,18} երկիցես որպէս յօտար թշնամուոյ, D₁₋₆ երկընչիցես), E₁₋₆ որդեակ ի լեզուէ քումմէ վախեցիր քան զաւտար թշնամոյն զի ոչ գիտես թէ յորժամ գայթակղեցուցանէ զքեզ լեզու անմիտ և արբեցողի որպէս նետ ի լարս աղեղան զայլ ոք ոչ կարէ հարկանել այլ հանապազ ըզզլուխտ ծեծէ (E₂ է ի շար փիւ ի լարս, գայլս քո, E_{4,5} նետ է), Fa,b որդեակ ի լեզուէ քումմէ վախեցիր քան զօտար թշնամուոյ զի այլ ոք ոչ կարէ հարկանել զքեզ իթէ ոչ զնա (Fb երկնչիւր փիւ վախեցիր, այնչափ վնասել փիւ հարկանել, նա փիւ զնա), L₇ և զգոյշ լիւր յանապաշած խաւսից զի լեզու անմտին որպէս նետ ի քիմս աղեղան է այլ զզլուխ թեև զայլ ոք ոչ հարկանէ այլ զզլուխ իւր ծեծէ փիւ զի ոչ-շարիս, L₁₄ թէ յորում աւուր ածէ շար ի վերայ քո փիւ յորում-շարիս:

2. Որդեակ, լեզու անմտի և արբեցողի որպէս նետս ի քիմս աղեղան, թէև զայլ ոք ոչ հարկանէ, այլ զզլուխ իւր հանապազ ծեծէ:

2. B₁₋₂₄ D₁₋₆ L₂ անմտին և արբեցողին (B₃ անմտի և արբեցողի), B₁₋₂₄ D₁₋₂₄ չիք՝ նետս, B₁₋₂₄ D₁₋₆ զքիմս ասղան է փիւ ի քիմս աղեղան թէև (B₁₈ աւղան փիւ աղեղան, B_{4,5} զքիմք, B₁₈ ի քիմս), B₁₋₂₄ D₁₋₆ կարէ հարկանել, L₄ և փիւ թէև, ոչ կարէ, L_{4,5,9-12} չիք՝ հանապազ, B₁₈ զզլուխ, L₈ ծիծէ փիւ ծեծէ, L₁₄ ի լեզուանոյ և յանմտէ և յարբեցողէ փախիր զի որպէս նետք ի քիմս աղեղան են և զայլ ոք ոչ կարեն հարկանել այլ հանապազ զզլուխ իւրեանց ծեծեն փիւ լեզու-ծեծէ, E խմբում խրաք ձուլվել է նախորդին, L₇-ում՝ նույնպես:

3. Որդեակ, լաւագոյն է թշնամութիւն ունել ընդ առն իմաստ-
նոյ, քան թէ ընդ առն անմտի և լեզուայնոյ բարեկամութիւն:

3. L₉₋₁₂ B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b լաւ է քեզ (L₉₋₁₂ B_{4,5} Fa E₁₋₆
լաւագոյն, Fb չիք՝ քեզ), B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b չիք՝ ունել, L₇ լաւա-
գոյն է ումէք, L₈ չիք՝ ընդ, B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b սիրելութիւն ընդ
առն անմտի և լրբի (B_{2,6-8,10,12,15,19} զբարեկամութիւն, E₂ Fa, b
չիք՝ և լրբի, E_{1,3-5} անմիտ մարդոյ) փխ թէ-բարեկամութիւն,
L_{4,9-12} սիրելութիւն փխ բարեկամութիւն L₅ սիրալիութիւն փխ
բարեկամութիւն L_{9,11} չիք՝ առն (II), L₇ քան թէ սիրելութիւն
ընդ առն անմտի լեզուայնոյ և բարկացողի փխ քան թէ-բարեկա-
մութիւն:

4. Որդեակ, զայր անմիտ և արբեցող մի՛ առաքեր պատգա-
մաւոր, զի ուզելովն քեզ բարիս ոչ հանդիպի, այլ բազում շարիս ածէ
ի վերայ քո անմտութեամբն իւրով:

4. B₁₃ և բարկացող, L₄ քան զբարիս փխ քեզ բարիս, B₁₋₂₄
պատգամաւոր մի յուղարկեր և բարէխօս քանզի ոչ կամենա զը-
բարիս գործել այլ բազում շարիս ածէ ի վերայ քո (B_{6,7,12,19} զու-
զեր փխ յուղարկեր, B₉ այլ զշար և ածէ ի վերայ քո բազում շա-
րիս, B₁₈ կամէ, B_{12,19} կարէ նա փխ կամենա) փխ մի-իւրով, D₁₋₆
պատգամաբեր մի ուղարկեր կամ բարէխօս թէ ոչ բազում շարիս
ածէ ի վերայ քո անպիտան խօսիք փխ մի-իւրով, E₁₋₆ Fa ի
քան մի զրկեր զի թէ ուզես այլ բազում շարիս ածէ ի վերայ քո
(Fa և թէ կուզես որ բազում շարիս ածէ ի վերայ քո ուղարկես)
փխ մի-իւրով, Fb ի գործ ինչ մի առաքեր զի բազում շարիս ածէ
ի վերայ քո փխ մի-իւրով:

5. Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող լաւ է քեզ թշնամի, քան
սիրելի:

Եւ ի խորհրդոց քոց հեռի կացո զայր անմիտ:

5. B₁₋₂₄ լաւ է նա (B₉ չիք՝ նա), B₁₋₂₄ քան թէ, L_{4,9,11}
կացցէ, L₉ չիք՝ զայր անմիտ, B₆ լաւ է քեզ թշնամի սիրելի քան
թէ բարեկամ արբեցող և անմիտ փխ այր-սիրելի, B₇ լաւ է քեզ
թշնամութիւն առն անմտի և արբեցողի քան թէ սիրելի և խոր-
հրդակից լինել ընդ նմա փխ լաւ է քեզ-անմիտ, B₁₋₂₄ արա զնա
փխ կացո զայր անմիտ, L₄ չիք՝ զայր անմիտ:

6. Որդեակ, անմտին խրատն այնպէս է, որպէս փոշի ցանես ի
վերայ հողմոյ, կամ ի վերայ յարուցեալ գետոյ:

6. L_{9,11} ի հողմ փխ ի վերայ հողմոյ, B₁₋₂₄ եթէ անմտին
խրատ տաս նմա փխ անմտին խրատն, B₃ այսպէս թուի փխ
այնպէս է որպէս, L₇ թէ զանմտն խրատես փխ որդեակ ան-
մտին խրատն, B₁₋₂₄ չիք՝ ի վերայ հողմոյ, B₁₈ որպէս ցանես
ի վերայ յարուցեալ գետոյն ալիւր փխ որպէս-գետոյ, B_{12,19} ել-
ման փխ յարուցեալ, D₁₋₆ յորժամ անմտին խրատ տաս նմա-

րեա թէ փոշի ցանեցեր ի վերա յարուցեալ գետոյ, E_{1-6} թէ անմըտին խրատ տաս այնպէս է քո խրատն որպէս թէ որ փոշի ցանէ ի վերայ գնացման գետոյ ($E_{1,3}$ ելման), Fa, b անմիտ մարդոյ խրատ տալն այնպէս է որպէս թէ որ փոշի ցանէ ի գնացման գետոյ:

7. Որդեակ, շարն իմաստնոյն և գիտնակին որպէս փաթեւակ գայ, իսկ անմիտն յամենայն ժամ շարիս բերէ անձին իւրում:

7. E_{1-6} չիք՝ և գիտնակին, $L_{2,3,4,7,9-13}$ գիտնականին փխ գիտնակին, L_7 չիք՝ որդեակ, $L_{5,7,9,10,12,13}$ E_{1-6} գայ ի ժամանակի, շար ուղէ փխ շարիս բերէ, $L_{4,9,11}$ չիք՝ անձին իւրում:

8. Որդեակ, զայր լեզուային և ամբարտաւան մի՛ համարձակեցուցաներ ի տուն քո, զի մի և դու ի գործոց նորա ամօթով լիցիս:

8. L_{14} B_{1-24} D_{1-6} ամբարնաւան, E_{1-6} շար անմիտ և լեզուանի և ամբարնաւան մարդ ի տուն քո մի տանիւր, L_7 ընդ առն անըզգամի և լեզուայնոյ մի յարենար, E_{1-6} չիք՝ մի և դու, D_{1-1} ամօթ կրեսցես:

9. Որդեակ, եթէ վայելեցես զամենայն կեանս աշխարհիս, զօր մահուն քո մի՛ մոռանար, այլ հանապազ ի միտ կալ, թէ մեռանելոց եմ:

9. B_{1-24} D_{1-5} վայելեսցես ի բարութեան (B_{18} ի բարութենէ, $B_{12,19}$ վայելեսցես զամենայն բարութիւնս ի), D_{1-6} կեանս քո, L_4 վասն մահու որդեակ, աշխարհիս սախըն, B_6 աշխարհիս ապա, B_{1-24} այլ յիշեա հանապազ ($B_{2,3,7,8,10,12,15,19}$ չիք՝ այլ յիշեա հանապազ) փխ այլ-եմ, D_{1-6} ի միտ կալ թէ մեռանելոց եմ, E_{1-6} Fa, b որդեակ թէ լինիս տէր աշխարհիս զման քո մի մոռանար յամենայն ժամ ($E_{2,4,5}$ Fa, b չիք՝ յամենայն ժամ, Fb մոռանար և որչափ մեծութեան հասանիս այնքան ի խոնարհութեան կալ զանձն քո) փխ որդեակ-մեռանելոց եմ, L_7 բարութիւն փխ կեանս, L_{14} զման քո մի մոռանար փխ գոր-մեռանելոց եմ:

10. Որդեակ, նստելով առ գերեզմանի ընկերի քո, յիշեսցես անդ և ասասցես ի մտի քում, թէ և՛ ինձ պատրաստ է այս: Եւ արտասուեա վասն մեղաց քոց:

10. $L_{4,11}$ տեսցես և յիշեսցես և ասիցես, L_9 տեսցես փխ յիշեսցես անդ և ասասցես, $L_{4,8,9,11}$ և բազմութիւն ստացուածոց քոց փխ վասն մեղաց քոց, A_5 B_{1-24} որդեակ նայելով նայեաց ի գերեզմանս ընկերի քո և զման քո յիշեա և արտասուեա (A_5 B_3 և դու, $B_{9,17}$ նայեսցես, B_{18} հայեա, A_5 նայեա), D_{1-6} որդեակ նայելով հայեսցես ի գերեզման ընկերին քո և յիշեսցես զի և դու նման նմա լինելոց եւ, L_{14} յորժամ հայիս ի գերեզմանս ընկերի քո զման քո յիշեա և ատեա զբազմութիւն ստացուածոց քոց փխ նստելով-քոց:

11. Որդեակ, յորժամ տեսանիցես զընկեր թո մեռեալ, մի՛ զանց առնիցես ի նմանէ, այլ երթ եւ ողբա և մի՛ զընկերն, այլ զանձն թո, զի նոյն օր պատրաստեալան է քեզ կարճել և զքեզ ի կենաց բոց:

11. A₅ B₁₋₂₄ L_{4,9,11,14} վաղճանեալ փխ մեռեալ, L₁₄ չիթ՝ ի նմանէ, L₁₀ և ոչինչ փխ մի գանց, B₁₋₂₄ A₅ L₁₄ ընթացիւր փխ երթ, L₇ գնա փխ զընկերն, B₁₋₂₄ A₅ գանձն թո և ապա զընկեր թո քանդի և նոյն օր քեզ կայ պատրաստեալ (B₁ պատահեալ, B չիթ՝ և ապա զընկեր թո, B₁₈ նոյնպէս փխ նոյն էր), L₁₄ նախ զքեզ և զընկեր թո զի նոյն կայ պարտս և առաջի թո փխ և մի զընկերն-բոց:

12. Որդեակ, ի վերայ մեռելոյ իշո արտատուն և ողբա զնա վասն մեղաց նորա և մի՛ անտես առներ զթաղումն նորա: Դառնացո զաղիսդ և ջերմացի կոծ և արա սուգ ըստ արժանեաց նորա օր մի վասն բասրանաց և ի վաղին մխիթարեա զսիրտ թո վասն հրամանացն աստուծոյ:

12. L₂ ի մեռեալս, L₅ չիթ՝ և ողբա գնա, L₇ չիթ՝ որդեակ, L₂ եղբայրբլանաց փխ բասրանաց, L₁₀ բարձնաց փխ բասրանաց, L₃ բարսանաց փխ բասրանաց, L_{5,7} չիթ՝ դառնացո-աստուծոյ:

13. Որդեակ, արար աստուած զգինին վասն ուրախութեան, բայց ի տեղիս տեղիս լաւ է զլեղին ըմպել քան զգինին, վասն զի է՛ ժամանակ, որ փառաւոր առնէ զինին զորդիս մարդկան և երբեմն ծաղր ու ամօթալից կացուցանէ:

13. L_{4,11} վասն գինւոյ որդեակ արար, B₁₋₂₄ A₅ ազբ փխ զլեղին, B₆ դառն խմել փխ զլեղին ըմպել, L_{4,9,11} B₁₋₂₄ E₁₋₆ A₅ որդեակ երբեմն փխ վասն զի է ժամանակ (Այդպիսով խրատը տրոսիվել է երկուսի) L₂ B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa,b A₂ զմարդ փխ զորդիս մարդկան, L₁₀ ծաղր առնէ, B₁₇ ամօթ լիցի և ծաղրացուցանէ, B_{12,19} E₁₋₆ Fa,b առնէ փխ կացուցանէ (E₁ առնէ զմարդն), D₁₋₆ որդեակ հրամայեալ է աստուած զգինին վասն ուրախութեան բայց ի տեղիս բողանոցի և անպատշաճ լաւ է ազբ ըմպել քան զգինի, E₁₋₆ որդեակ արար աստուած զգինին վասն ուրախութեան բայց տես մի լի ըմպել զքան զինի (E₂ մի ըմպել քան զգինի) փխ որդեակ-զգինին, Fa,b որդեակ ամ զգինի վասն ուրախութեան բայց տես մի լինի թէ ըմպել զինին զքեզ (Fb մի գուցէ փխ մի լինի թէ), K հրամայեալ է աստուած զինին ուրախութեան տեղի բայց տեղի բողանոցի և վատթար և անպատշաճ տեղի լաւ է ազ ըմպել քան թէ զինի, L₁₄ որդեակ, ետ աստուած զգինի յուրախութիւն և ոչ յարբեցութիւն իսկ արբեցողացն ի տեղիս տեղիս լաւ է ըմբել ազբ քան զգինի զի ամառթալից առնէ որդիս մարդկան:

14. Որդեակ, ի գինարբունս մի՛ քաջանար, զի զբազումս կորոյս գինին:

14. L_{2,3,8} գինի արբունս, (L₈ արբումն), L_{5,10,12} գինարբունս, L₇ չիք՝ որդեակ, պարծենար, L₂ կորուսանէ փխ կորոյս գինին:

15. Որդեակ, հաւասար է գինին կենդանութեան մարդկան, եթէ արբցեն զնա շափով:

15. L₇ չիք՝ որդեակ, ըմպեն փխ արբցեն, L₂ շափաւոր:

16. Որդեակ, շեն ինչ կեանք կարօտելոյն ի գինոյ, զի նա հաստատեալ է յուրախութիւն մարդկան:

Տնծութիւն սրտի և ուրախութիւն անձին գինի, որ ըմպիցի ի ժամոց բաւական:

Դառնութիւն հոգոյ գինի, որ շատ ըմպիցի, զի կասեցուցանէ զոյժն և դնէ վէրս, կորուսանէ զխելս և մերժէ գերկիւղն աստուծոյ, քուլացուցանէ զմարմինն և բթեցուցանէ զմիտս, տանի զահ ի սրբտաց և զամօթ յերեսաց:

16. L₇ չիք՝ որդեակ, L₂ կուրացուցանէ փխ բթեցուցանէ, L₅ չիք՝ զի կասեցուցանէ-յերեսաց, L₇ լերդի է փխ անձին, L₇ յորժամ ըստ պատշաճին լիցի բաւական փխ որ-բաւական, L₇ մտաց փխ սրտաց:

17. Որդեակ, լաւ է քեզ կռուել ընդ զրեհաւորի, քան ընդ կնոջ անզգամի, լեզուանոյ և բարկացողի:

17. L_{4,9,11} վասն կնոջ որդեակ, L₁₄ լավագոյն է փխ լաւ է, L₁₄ B₁₋₂₄ ընդ սոն, A₃ F₁₋₈ Fa,b ընդ մարդոյ, L_{4,9,11} լեզուանոյ և անզգամի փխ անզգամի-բարկացողի, L₅ կնոջ պոռնկի անզգամի և լեզուանոյ և բարկացողի, B₁₋₂₄ և անամօթի փխ լեզուանոյ և բարկացողի, L₁₄ A₃ E₁₋₆ Fa,b չիք՝ լեզուանոյ և բարկացողի, B₆, 7,18,19 հզօրի և զրեհաւորի, B₉ գինուորի փխ զրեհաւորի, B₁₇ զօրաւորի փխ զրեհաւորի:

18. Որդեակ, յորժամ ասէ ցքեզ կին քո թէ խեղդեմ զիս ի նեղոյ բումմէ, զու զգուշացիր անձին քում, զի կամի խեղդել զքեզ:

18. L₁₄ եթէ փխ յորժամ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ A₅ չիք՝ ցքեզ, L_{4,9,11} B_{2,12,19} խեղդեմ ես, A₅ խեղդեմ զիս, L₁₄ ընդ քեզ փխ ցքեզ, L₂, 4,9,11 նեղութենէ, B₁₋₂₄ D₁₋₁ A₅ ձեռաց քոց (B_{12,19} ձեռօք իմովք) փխ նեղոյ բումմէ, զգուշ լեր (B_{4,18} զգուշ կացիք, B₅ զգուշացիք) փխ զգուշացիր, L₁₄ յարենէ բումմէ զու զգուշ լեր փխ ի նեղոյ-քում:

19. Որդեակ, այր անմիտ յորժամ դայ ի յանդիմանութիւն առաջի թագաւորաց խաբեութեամբ պատճառս պատճառելով, առաւել բարկացուցանէ զսիրտ թագաւորին և զարթուցանէ ի վերայ իւր չարիս:

19. B₃ չիբ՝ յանդիմանութիւն, D₁₋₆ յանդիման (D₅ յանդիման լիցի, D₄ չիբ՝ յանդիման) փխ ի յանդիմանութիւն, B_{12:19} թագաւորաց յանդիման, D₁₋₆ թագաւորաց և կամ իշխանաց (D₃ ամենայն փխ կամ), B₂ առ առաջի, L₄ չիբ՝ խաբեութեամբ, L₈ չիբ՝ պատճառս, L₅ առաջի թագաւորաց ի յանդիմանութիւն խաբեութեան, B₁₋₂₄ D₁₋₆ առաւել ևս, B₁₇ պատճառելով խօսի, D₅ բարկացուցանէ զարարիչն, B₁₋₂₄ թագաւորաց (B₁₇ թագաւորին փխ թագաւորին), B₁₋₂₄ D₁₋₆ չարիս զարթուցանէ ի վերս իւր, չիբ՝ զսիրտ թագաւորին:

20. Որդեակ, այր չարախորհուրդ և նախանձոտ ոչ թէ միայն ատելեաց իւրոց խորհի չար, այլ բնութիւն նորա ամենեցուն հակառակ կայ, և ոչ ումեք կամի նա զբարիս:

20. L_{4:9:11} վասն նենգաւորաց որդեակ, L₂ չիբ՝ այր, E₁₋₆ Fa, b մարդ փխ այր D₄ չարախօս փխ չարախորհուրդ E₁₋₆ չիբ՝ իւրոց, չարութիւն փխ չար, Fa, b ատելեացն ասնէ զչարութիւն փխ ատելեաց իւրոց խորհի չար, L₁₄ թշնամեաց փխ ատելեաց, L₁₄ E₁₋₆ Fa, b բնութեամբ փխ բնութիւն նորա, L₃ չիբ՝ ումեք. B₁₋₂₄ է (B₁₈ է և չար ասէ ամենայն մարդոյ փխ կայ), L_{4:14} B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b չիբ՝ և ոչ ումեք կամի նա զբարիս, B_{12:19} չար է և հակառակ փխ հակառակ կայ, D₁₋₆ չար է փխ հակառակ կայ, չիբ՝ այսպէս իմա և զբարի բնութիւն մարդկան փխ և ոչ ումեք կամի նա զբարիս, A₅ չար է ամենեցուն հակառակ է փխ ամենեցուն հակառակ կայ, L_{9:11} չիբ՝ և ոչ ումեք կամի նա զբարիս:

21. Որդեակ, այր չարաբարուց և ամբարիշտ յորժամ տեսցէ զխոտովութիւն ընկերի իւրոյ, ցնծայ և ուրախ լինի և կարծէ ի միտս իւր, թէ փառս յաւելաւ ինձ:

21. B₁₈ չարափառ փխ չարաբարուց, A₅ չարախորհ և ամբարիշտն, E₁₋₆ Fa, b մարդ փխ այր, ամբարաւան փխ ամբարիշտ, A₅ L₁₃ չիբ՝ այր, Fa զկոտորութիւն փխ զխոտովութիւն, L₁₄ Fb զկոտորութիւն փխ զխոտովութիւն, B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b փառս ինչ, B₁₋₂₄ յինքըն (B_{4:5} ի յինքն, B₁₈ ինքն և զաստուած ազաչեաց) փխ ինձ, B_{12:19} աւելցաւ նմա փխ յաւելաւ ինձ, L₁₄ եթէ փառք ինչ յաւելան նմա, A₅ փառսն ինչ աւելնու իրնքն, E₁₋₆ Fa յաւելցաւ ի նա (E₁₋₃ նումայ, Fa ի նմա), Fb յաւելու յանձին իւրում, L₄ որդեակ կայր այժմս մարդիք չար և ամբարիշտք յորժամ տեսնեն զխոտովութիւն ընկերիաց իւրանց ցնծայն և ուրախ լինին և կարծեն ի միտս իւրեանց թէ փառքեր աւելաւ:

22. Որդեակ, մինչ քաղցր է քեզ աչք տեանն քո երկիր ի նմանէ, զի անձին քում դու ես բարեխօս և մի՛ բարկացուցաներ զնա ի վերայ անձին քում:

22. $L_{4,9,11} B_{1-24}$ յորժամ քաղցր է ակն ($B_{2,10}$ չիք՝ յորժամ, B_3 թէպէտ փխ յորժամ, B_{18} մինչդեռ փխ յորժամ), B_3 քո բայց, L_9 չիք՝ քեզ, B_{1-24} չլինի թէ բարկացուցանես ($B_{2,3,7,8}$, չի լինի) փխ մինչ քաղցր է քեզ աչք, $L_{4,9,11}$ քո և դու բեզեք լինիս անձին քո, $L_{5,12,13} B_{1-24}$ քո և դու լիցիս քեզէն մեղադիր անձին քո փխ անձին քում, L_{14} յորժամ քաղցր է ակն տեանն քո ի վերայ քո երկիր ի նմանէ զի մի բարկացուցանես և լինիս մեղադիր անձին քո, D_{1-6} յորժամ քաղցր է ակն տեաննդ ի վերայ քո յայնժամ առաւել երկիր ի նմանէ և յորժամ տեսանես զքեզ յաչս մարդկան փառավոր մի հպարտանար ի սրտիդ և զթշնամիս քո մի յոչինչ համարիր այլ ծիծաղեալ յերեսս նոցա զի բամբասեցեն առաջի տերանցն զի փոքրաւորքն են զմարդոյ վկայութիւնս հաստատողքն առաջի մեծամեծաց, E_{1-6} Fa, b յորժամ քաղցրանայ աչք ատուծոյ ի վերայ քո առաւել վախեցիր ի նմանէ զի մի յետոյ մեղադրես անձին քո (Fa, b երկնչիր, Fa յետև, յանձին քում, Fb չիք՝ ի նմանէ-անձին քո, երկնչիր ի սլատուիրանացն նորա որով յաչս թագաւորաց հաճոյ երկիս և ամենայն մարդ սիրէ զքեզ և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն զքեզ) փխ մինչ-անձին քում:

23. Որդեակ, յորժամ տեսանես զքեզ յաչս թագաւորաց փառաւոր և սիրեցեալ, թէպէտ և բազում են թշնամիք քո, ամենեքեան իբրև հաւատարիմ սիրելոյ վկայեն քեզ:

23. L^2 չիք՝ զքեզ, $A_5 B_{1-24}$ հօօր փխ սիրեցեալ (B_{18} չիք՝ հօօր), L_{14} հաւատարիմ փխ սիրեցեալ, B_{1-24} A_5 օգնեսցեն քեզ ի վկայութեան (B_1 վկայութեամբ, B_{15} զքեզ, B_{18} ի սուտ վկայութեամբ) փխ վկայեն քեզ, L_{14} երկնչին ի քեն փխ իբրև-վկայեն քեզ, E_{1-6} Fa առ աչս տեանն քո և թագաւորաց փառաւորեալ և ամենայն մարդ սիրէ զքեզ և յորժամ արհամարհիս յաստուծոյ յայնժամ թագաւորք և իշխանք և ամենայն սիրելիք քո ատեն զքեզ (Fa աչս տեանն, փառաւորելի եղիք, E_2 յառաջ փխ առ աչս) փխ յաչս-վկայեն քեզ:

24. Որդեակ, յորժամ արհամարհեսցիս յաչս թագաւորաց, ամենայն սիրելիք քո յատելութիւն դառնան քեզ և բարեկամք քո հեռի կացցեն ի քէն:

24. $L_{14,17}$ թագաւորի, L_9 առաջի փխ յաչս, B_{1-24} ատելի լինին (B_{18} դառնան) փխ յատելութիւն դառնան $L_{4,9}$ հեռատանն փխ հեռի, B_{1-24} ի հեռատանէ կայցեն (B_9 հեռացեալ փխ ի հեռատանէ) փխ հեռի կացցեն ի քէն, $L_{9,11}$ հեռոնան փխ հեռի կացցեն, L_{14} չիք՝ քեզ, E_{1-6} Fa ձուլվել է № 23 խրատիկ. Fb ձուլվել է № 22 խրատիկ, L_{14} բարեկամքն հեռանան փխ քո հեռի կացցեն:

25. Որդեակ, մի՛ երբեք ասիցես աղքատին, թէ դու չար ինչ ոչ կարես առնել, զի բազում չարախօսութիւնք յանարգ մարդոյն ելանեն, զի չարքն առնեն զչարն և ոչ՝ լաւաբարոյքն:

25. B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b չիք՝ երբեք, B₁₈ ատեսցես գաղթաւորն փխ ասիցես աղքատին, L₁₄ ինձ փխ ինչ, B₁₋₂₄ երբեք ինձ չար (B_{7,19} չարիս ինձ) փխ չար ինչ, L_{4-6,9,11} B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b չարիք, (Fa, b չարիք և անարգանք) փխ չարախօսութիւնք, B₁₉ E₁₋₆ Fa առնել տես, B₁₋₂₄ L_{4-6,9,11-13} մարդոց ելանեն և ոչ ի պատուականաց B₁₈ ի նենգաւոր մարդուց փխ յանարգ մարդոյն B₁₉ E₁₋₆ անարգ և յոչինչ մարդուէն փխ յանարգ մարդոյն, L_{4-6,9,11,14} B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b չիք՝ զի չարքն-լաւաբարոյքն, D₁₋₆ a) որդեակ մի ասիցես աղքատին և տկարին թէ դու ինձ չար ոչ կարես առնել քանզի տէր է վրեժխնդիր նոցա b) որդեակ գայր յաղանէ մի խոտոր զի բազում չարիք յանարգ մարգկաց ելանեն և ոչ ի պատուականաց (D₄ կամ տնանկեն, D₅ ինչ փխ ինձ, D_{4,5} ականէ, D₄ խոտորեր) փխ որդեակ-լաւաբարոյքն:

26. Որդեակ, լաւագոյն է քեզ շուն մի ի սիրողաց քոց, զի շաղ-ղապատի զքեւ, քան թէ ատելի ոք գոչէ ընդդէմ քո:

26. B₁₋₂₄ լաւ է փխ լաւագոյն է քեզ, L₁₄ գատելի որ փխ թէ ատելի ոք, L_{2,3,6,12,13} գոչէ, B₉ գոչէ ի յերես քո B₁₈ զի եկեալ հաչէ ընդ երեսս քո քան թէ ատելիք քո գոչէ ընդդէմ քո փխ զի շաղղապատի-ընդդէմ քո:

27. Որդեակ, ծառայ, որ երկմիտ է տեսան իւրոյ, թէպէտ և սիրէ զքեզ, մի՛ վստահանար ի նա, զի ծառայ, որ մոռանայ գտէր իւր, նա ոչ է քեզ բարեկամ:

27. L_{4,6,9,11} վասն ծառայից որդեակ, B₁₋₂₄ տեսան իւրոյ երկմիտիցէ (B₃ երկմիտիցէ տեսան իւրոյ, B₁₈ տան փխ տեսան), L_{4,6,9,11} D₁₋₆ երկմիտ է ընդ, B₁₋₂₄ մի երբեք (B₃ բայց մի փխ մի երբեք), B₁₋₂₄ բերէ զքեզ բարի այլ չար (B₁₈ չար պատրաստէ ի վերա քո, B₁₉ չար բերէ) փխ է քեզ բարեկամ, B₃ նա ամենկին, D₁₋₆ ատէ փխ մոռանայ, L₁₄ ի տեսանէ իւրմէ երկմիտեցէ թեպէտ և սիրէ զքեզ դու ի նա մի վստահանար զինչս քո զի շուն որ առնու գտէր իւր նա ոչ բերէ քեզ բարի փխ երկմիտ է-բարեկամ:

28. Որդեակ, կին, որ արհամարհէ զայր իւր և ասիցէ ցքեզ, թէ գեղեցիկ ես դու քան զայրն իմ և հաճոյ ես աչաց իմոց, դու իբրև ի չար գազանէ, յօձէ կամ յրնձէ, փախիր ի նմանէ և հեռի կայցէ ի խորհրդոց քոց, քանզի այնպիսին նման խառնեալ շան, որ երթայ զհետ ամենայն մարդոյ:

Դարձեալ, կին պոռնիկ նման է մահաբեր դեղոյ, որ թագուցեալ է ի կերակուրս քաղցրագոյնս:

28. B₁₈ եկեալ ասիցէ, L_{4,9,11} վասն կնոջ որդեակ, L₁₄ թողու փխ արհամարհէ, B₃ քան գառաջին, B₁₋₂₄ A₅ երկիր ի նմանէ որ-

պէս յինձն ի գազառնէ (B₂ յինձ գազառնէ, B₃ յինձըն գազառնէ, B₁₈ փախիբ և երկիր շար գազառնէ) փխ գու-նմանէ, L₁₄ առաւել բան յընձուէ երկիր ի նմանէ և հէտ արա զնա փխ գու իբրև-հեռի կայ-ցէ, L₅ չիք՝ կամ, A₅ վախցիբ փխ փախիբ, B₁₋₂₄, A₅ շան խառ-նակելոյ, L₁₄ կին պոռնիկ փխ այնպիսին, շան որ խառնեալ փխ խառնեալ շան որ, B₆ խորհրդոցն այն, B₁₈ մարդոյ մեղանչէ, B₁₋₂₄ A₅ նման է ի ղեզս մահաբեր (B₁₈ մահաբերի և մարդասպանի, B₁₇ ղեղոյ մահաբերի), L₁₄ որդեակ փխ դարձեալ (Այդպիսով խրատը տրոնվել է երկուսի), B₁₋₂₄ A₅ լինի փխ է, B₁ քաղցրահամ փխ քաղցրագոյնս, B₉ քաղցրագոյնս և վնասէ զքեզ, A₅ չիք՝ կերա-կուրս, E₁₋₆ Fa,b կին աւտար որ սիրէ զքեզ և ասէ թէ դու լաւ ես քան զիմ այրն մի հաւատար գու նմայ զի կին պոռնիկ նման է շան որ խառնակի յամենայն շուն (Fa,b ընդ ամենայն շանց, E₂ որ սիրէ զքեզ փխ գու նմայ, Fb եթէ կին սիրէ զքեզ, շանց և նման է զերեզմանի բռնոյ որ ի ներքս լի է գարշահոտութեամբ) փխ կին-քաղցրագոյնս:

29. Որդեակ, առն նենգաւորի պատուած ոչ գոյ յերկինս:

29. B₁₈ նենգաւորի և անամաւթի, L₁₄ B₁₋₂₄ չիք՝ յերկինս, դոյ և առն լեզուանոյ խաղաղութիւն ոչ գոյ յերկրէ և ոչ հան-զիստ (B₁₈ երկո ի նմանէ որ հանզիստ գոնիս փխ յերկրէ և ոչ հանզիստ, B₁ հանզիստ և այր ամբարտաւան պակասեցի ի կե-նաց իւրոց, L₁₄ չիք՝ յերկրէ և ոչ հանզիստ):

30. Որդեակ, կնոջ լեզուանոյ և անամօթի մի՛ լինիր մերձակայ, զի ոչ գոյ խաղաղութիւն ի նմանէ, ո՛չ անձինն և ո՛չ մերձաւորին:

31. Որդեակ, այր ամբարիշտ և ամբարտաւան կարճեսցի ի կե-նաց իւրոց վասն հպարտութեան բարուցն զոր ունի:

31. L_{4,6,8,9,11} 13 վասն հպարտութեան որդեակ այր ամբար-տաւան պակասեաց (L_{12,13} չիք՝ վասն հպարտութեան), L₅ չիք՝ ամբարիշտ և, B₁ և փխ որդեակ (Այդպիսով միակցվել է Եսխորդին), L_{4,9,11} հպարտ փխ հպարտութեան, B₁₋₂₄ A₅ այր ամբարտաւան պակասեցի ի կենաց իւրոց (B₉ պակասի, B₃ իւրոց և զրկեսցի, B₁₈ աւուր փխ է) փխ այր-ունի:

32. Որդեակ, մի՛ փոխանակեսցես զգործն աստուծոյ ընդ աշ-խարհիս, զի այս անցանէ և այն յաւիտեան մնայ:

32. L₁₄ փոխանորդեր փխ փոխանակեսցես, L₂ անցաւոր է փխ անցանէ, L₁₃ աշխարհիս և զմեծութիւն արհամարհեա, B₁₋₂₄ մի փոխեր զգործն աստուծոյ վասն կենաց և ցանկութեան աշխարհի զի թէ զեղեցիկ էր ցանկութիւն աշխարհիս կարող էր աստու-ծութիւն հաղորդակից լինել բնութեան կենաց աշխարհի (B₁ ընդ փխ վասն, չիք՝ բնութեան, B₁₈ աշխարհիս նա, B₁₉ կարգ լինել բնութեան աշխարհիս) փխ մի-մնայ, L₁₄ վասն ցանկութեան աշխարհիս փխ ընդ-մնայ:

33. Որդեակ, զցանկութիւն աշխարհիս և զմեծութիւն արհամարհեա, զի թէ բարի էր, կարող էր աստուածութիւն հաղորդակից առնել զինքն բնութեան կենցաղոյս:

33. B₁₋₂₄ խրատը ամբողջութամբ միակցվել է նախորդին. L₁₃ ատեա փխ և զմեծութիւն արհամարհեա:

34. Որդեակ, նման է ցանկութիւն աշխարհիս յաշս ամենայն մարդկան որպէս առիւծ մի, որ ծնաւ ի զիշերի և սնաւ ի խաւարի և յետոյ, իբրև ետես զճառագայթս արեգականն, որպէս ի դժոխս համարեցաւ զամենայն զկեանս իւր:

34. L₁ չիք՝ ամենայն B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₆ ամենայն տեսողաց (B₃ տեսողացն ամենայն, D₄ աստեղաց) փխ մարդկան, ոմն առիւծ (D₁₋₆ առիւծ կոչեցեալ), սնուցին զնա փխ սնաւ, L_{4,6} առիւծ մի ծնեալ, B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₆ երբ ետես (B₉ D₁₋₆ և յորժամ փխ երբ, A₅ չիք՝ երբ, B₁₈ երբ ելեալ, B_{12,19} երբ տեսաւ) փխ և յետոյ իբրև ետես, B₁₈ խաւար տեղի, A₅ լուսնոյ փխ արեգականն, B₁₇ զդժոխս համարեաց փխ ի դժոխս համարեցաւ, B₁₈ իւր որ անդ էր կացեալ, L₁₄ այսորիկ առեծու ու ծնեալ լինի ի գիշերի և սնոյց զնա ի խաւարի և ի դժոխս մատնեցաւ փխ յաշս-զկեանս իւր:

35. Որդեակ, այր իմաստուն, յորժամ փառաւորի յաշխարհիս, հետևող լինի պատուիրանացն աստուծոյ և զովելի է ամենայն սրբոց, զի նման է արեգական, որ քանի բարձրանայ, առաւելուն ճառագայթ նորա:

35. L_{4,6,9,11} B₁₋₂₄ A₅ որչափ փխ յորժամ, B_{6,7,12,19} չիք՝ յաշխարհիս, B₁₋₂₄ A₅ յաշխարհի ընդունի զմեծութիւն և, B₁₋₂₄ A₅ զործոյն (A₁, B_{4,5,9} զործոցն, B₁ դրոյն) փխ պատուիրանացն, B₂ հետևի զործոյն փխ հետևող լինի պատուիրանացն, B₁₋₂₄ A₅ արեգական բարձրագոյն, B₃ զովի յամենայն փխ զովելի է ամենայն, B₂₋₂₄ A₅ զի որչափ փխ որ քանի, L_{4,7,9,12,13} նորա երկրի յամարանայ ժամանակի, L₅ նորա յաշխարհի, L₁₄ որչափ և փառաւորի ընդունի և հետևող լինի զործոցն աստուծոյ փխ յորժամ-ճառագայթ նորա:

36. Որդեակ, այր ծոյլ և ամբարհաւաճ, որչափ և փառաւորի և ընդունի զմեծութիւն, արհամարհէ զճշմարտութիւն և անարգէ զսրբութիւն, ատելի լինի սրբոց և թշնամի եկեղեցւոյ: Նման է նա շարորոտ ամպոց, որ երբեմն զօրանայ, յաճախէ յերկիր զկարկուտ և զկայծակունս, ապականէ զերկիր և արմատախիլ առնէ զբոյսս դալարի:

36. B₁₋₂₄ A₅ հեղզ փխ ծոյլ, L₁ արհամարհէ զմեծ B₁₈ և թէ ատիցէ փխ արհամարհէ, B₁₋₂₄ L₂ A₇ չիք լինի, L_{4,6} B₁₋₂₄ A₅ չիք՝ և անարգէ զսրբութիւն, B₁₋₂₄ A₅ չիք՝ շարորոտ, B₁₋₂₄ A₂ ամպոց որ մթացեալ լինի և խաւարագունի (A₅ խաւարեալ գունի), L_{4,6} B₁₋₂₄ յորժամ (B₃ իսկ յորժամ) փխ երբեմն B_{6,8} և աճէ փխ յաճախէ, B₉ A₅ զուարճանայ փխ զօրանայ: L₁₂

երբ փխ երբեմն, $B_{1-24} A_5$ և զերկիր ապականէ և արմատախիլ առնէ զբոյսս զալար կարկտիւ իւրով (B_{18} կարկտիւ և խորշակով) փխ յերկիր-զալարի, $L_{4,6,9,11}$ զպտուղս երկրի և զբոյսս զալարոյ փխ զերկիր-զալարի, L_{14} հեղգամիտ և ամբարհաւած որչափ փառաւորի արհամարհէ զմեծութիւնն և ասելի լինի սրբոց և թշնամի աստուծոյ փխ ծոյլ-զալարի:

37. Որդեակ, թագաւոր բարեմիտ կանգնէ զաշխարհս բարեմբրտութեամբն իւրով, և իշխան քաղցրաբարուոյ սիրելի է զօրաց իւրոց:

37. B_{1-24} թագաւոր բարի կանգնէ զաշխարհ և թագաւոր չար և պիղծ թէպէտ և վայելէ զթագաւորութիւն ի կեանս իւր բայց յոյժ խոտովութիւն և չարիս ցուցանէ ի վերա երկրի և ինքն նիւթէ կորուստ անձին իւրոյ (B_3 կանգնէ զերկիր, B_1 առժամանակ մի փխ ի կեանս իւր, B_2 չիք՝ բայց-երկրի, B_1 չիք՝ յոյժ, $B_{4,5}$ յարուցանէ փխ ցուցանէ, B_6 չիք՝ և պիղծ, B_{18} ինքն ինքնին, բերէ փխ նիւթէ, B_{18} թէ թագաւորն և կամ իշխանն բարի լինի կանգնի և հաստատի ամենայն երկիրն իւր թէ թագաւորն չար լինի և պիղծ...) փխ թագաւոր-իւրոց:

38. Որդեակ, թագաւոր ամբարտաւան և մեղաստէր, թէպէտ և վայելէ զմեծութիւն թագաւորութեան աշխարհիս ի կեանս իւր, առաւել զարթուցանէ ի վերայ զօրաց աշխարհին և կորուստ բերէ իւր անձին:

38. $L_{4,6,9,11,12}$ իւր ալ, $L_{4,6,9,11}$ կորուստ անձին իւրոյ բերէ L_8 չիք՝ թագաւորութեան, B_{1-24} միակցվել է նախորդ խրատին:

39. Որդեակ, իշխան ազահ և զեղիս ի մարտս պատերազմի զիւրաւ ըմբռնի յորսորդաց և կորնչի յորոգայթ մահու:

39. $L_{4,6,9,11}$ ըմբռնէ որպէս թռչուն գիշակեր որ ծանրանան թևք նորա և B_{1-24} այր ազահ և զիս ի մարտս պատերազմի նման է ի թռչուն գիշակեր զի ծանրանայ և թևքն թռուցեալ զիւրաւ ըմբռնի յորսորդաց և կորնչի նմանապէս և այր զիս և արբեցող թափի ի մտաց և զիւրաւ ըմբռնի յորոգայթ (B_3 որ ի մարտս ի պատերազմի լինի նա փխ ի մարտս պատերազմի, նման է նա, $B_{2-5,8}$ $9,18$ նոյնպէս փխ նմանապէս, B_3 յորոգայթ մահու, $B_{4,5}$ յորոգայթ սատանայի, $B_{4,5,17}$ թռչնոյ գիշակերի, $B_{12,19}$ թռչնոց գիշերոյ, $B_{6,7,12,19}$ յորոգայթ փխ յորսորդաց, $B_{6,7}$ չիք՝ և կորնչի յորոգայթ, B_{18} գեխամու, ոչ կարէ մարտնչել ի մարդս պատերազմի, ծանրանա ընդ մարտնչելն, շուտով անկանի փխ զիւրաւ ըմբռնի) փխ իշխան-մահու: $L_{12,14}$ որպէս հաւ գիշակեր որ ծանրանան թևք և զիւրաւ ըմբռնի յորսորդաց և կորնչի յորոգայթ մահու փխ յորսորդաց և-մահու:

40. Որդեակ, այր արբեցող և գինամոլ թափի ի մտաց և ոչ կարէ զգուշանալ անձին իւրոյ, այլ դիւրաւ անկանի յորոգայթ:

40. L_{5-7,9,11-13} յորոգայթ մահու, L₁₄ ագան և արբեցող նման է էբբև զթռչունն գիշակեր, որ ծանրանան թևք նորա և դիւրաւ ըմբռնի յորոգացն փխ արբեցող-յորոգայթ:

41. Որդեակ, այր անմիտ կարծէ ի սրտի իւրում, թէ յորժամ տեսանէ ի թագաւորաց և յիշխանաց յորոգայթս նեղութեան, շնորհս ինչ յաւելու յինքն և ոչ իմանայ, թէ թշնամիք նոցա նեղեն զաշխարհըս, և ինքն այլ ի կորուստ մատնի ընդ նոսա:

41, B₁₋₂₄ այր անմիտ կարծէ ի սիրտս իւր թէ յորժամ մտանէ ի նեղութիւնս թագաւորաց ի փառս իւր յաւելու և ոչ իմանա թէ դիւրաւ ըմբռնի ի մահ (B_{2-1,18} միտս փխ սիրտս, B₃ փառս ինչ յաւելու յինքն, B₆ մեծութիւն փխ նեղութիւնս, B₁₈ մահ և մեռանի) փխ այր-ընդ նոսա, L₁₄ եթէ յորժամ ի նեղութիւն մտանեմ շնորհս յաւելուեմ ինձ ոչ գիտէ եթէ դիւրաւ ըմբռնի փխ ի սրտի-ընդ նոսա:

42. Որդեակ, մի՛ բորբոքեր զցատումն սրտի քո ի նենգութիւն ընկերի քո, մինչև իցես փորձեալ զնա ի բարի, կամ ի չար: Զի որ բնութեամբ նենգաւոր է, թէ զամենայն ինչս տացես ի ձեռս նորա, ոչ փոխէ զբարս իւր:

42. B₁₋₂₄ վառեցուցէ զսիրտ քո ի խեթ բանից (B_{3,5} մաքառեցուցէ, B₆ վառեցուցես, B₁₀ վառեցես, B₁₈ վախուցես, B₉ չիք՝ ի խեթ բանից) փխ բորբոքեր-նենգութիւն B₁₋₂₄ ոչ ինչ ես փորձել ($B^2, 4, 10, 15, 18$ գործել և փորձել, B_{4,5} գործել փխ փորձեալ) փխ իցես փորձեալ, B₉ չիք՝ ընկերի քո, L₁₄ վառիք գինս ընկերի քո մինչ չես փորձեալ զան չարով կամ բարով փխ բորբոքեր-ի չար: B₁₋₂₄ թողէ փխ փոխէ, L₁₄ թողու փխ փոխէ, L_{8, 13, 14} ինչս քո, B₉ զբարկութիւն փխ զբարս, B₁₈ զբառքն և զբնութիւն իւր փխ զբարս իւր, B_{12, 19} մի վառեցուցես զսիրտ քո ի բէր բանից ընկերաց քոց զի կարծես զբեզ սիրելի ամենեցուն և ոչ զիտես զի յորժամ յանդիմանեցեն զբեզ գործք քո ամաչեցեալ ծաղր լինիցես և դառն է քեզ այն բան զմահ փխ մի բորբոքեր-զբարս իւր, E₁₋₅ Fa մի վառեցուցաներ զսիրտ հետ նոր բռնած սիրելուտ մինչև բանիցս անգամ փորձես զչարն և ըզբարին (Fa բանի մի ինչ, զնա չարեօք և բարեօք) փխ մի բորբոքեր-զբարս իւր:

43. Որդեակ, մի երկու լեզու լինիր ի մէջ նմանեաց քոց և կարծեսցես զբեզ սիրելի ամենեցուն: Եւ ոչ գիտիս եթէ յորում ժամու յանդիմանեցեն զբեզ բանք քո և յայնժամ ամաչեսցես և ծաղր լինիս, և այն քեզ դառն է քան զմահ:

43. B₆ մի պարծեսցիս ի մէջ ընկերաց քոց փխ մի երկու-նմանեաց քոց, L₁₄ B₁₋₂₄ ընկերաց փխ նմանեաց, B₁₋₂₄ զի կարծես (B₃ կարծես դու), B₁₋₂₄ թի յորժամ փխ եթէ յորում

ժամու, գործք փխ բանք, B₆ չիք՝ բանք թո, B_{4,5,18} չիք՝ յանդի-
մանեսցեն-յայնժամ, E₁₋₅ Fab մի լրբալեզու լինիր ի մէջ ըն-
կերացդ զի կարծես զբեզ սիրելի լինել նոցա յորժամ անդիմանեն
զբեզ լինի բան թո ամօթալից (E₂ շնայլեզու, Fab և կարծեր թէ
սիրելի ես նոցա այլ փխ մի երկու-բան դմահ, L₁₄ չիք՝ և կար-
ծեսցես-բան դմահ:

44. Որդեակ, մի՛ խորհիր շար ընկերի քում, զի մի և դու կորի-
ցես շարեաւ:

44. B₁₋₂₄ շարիս ընկերին⁴ L₁₄ B₁₋₂₄ շարաւ սատակեսցես (L₁₄
սատակեսցես և զայր անմիտ և արբեցող դեսպան մի առաքես)
փխ և դու կորիցես շարեաւ:

45. Որդեակ, լերինք շտեմարանք են սառնամանեաց, և սիրտ
նենգաւորի բնակարան շարեաց:

45. L₁₄ աւղոց փխ շտեմարանք, B₁₋₂₄ նենգաւորաց, L₁₄ E₁₋₅
սիրտք նենգաւորաց, Fa նենգաւորք փխ սիրտ նենգաւորի, Fb
նոյնպէս և նենգաւորք փխ և սիրտ նենգաւորի, L₁₄ բնակարանք
են ամենայն:

46. Որդեակ, այր ամբարիշտ ընթանայ յանցս ճանապարհաց
և պատրաստէ զզէնս իւր ի հեղուլ զարիւն և յափշտակել զինչս աղ-
քատաց: Բայց յետոյ տան ճաշակել նմա յարենէ իւրմէ:

46. L_{4,6,9} անմիտ կայ փխ ամբարիշտ ընթանայ, L₁₁ կայ փխ
ընթանայ B₁₋₂₄ L₂ ճանապարհի (B₁ ճանապարհաց), B₃ գա-
րիւն մարդկան, B₁₅ զէնս փխ զինչս, L₁₄ զարիւն անպարտ, B₁₋₂₄
ապա յարենէ իւրմէ տացէ ճանապարհին ճաշակել (B₃ ճաշակել⁸
ի ճանապարհին, B_{12,19} ապա և իւր արիւնն հեղցի) փխ բայց-իւրմէ,
L₁₄ ճաշակումն ի փխ տան ճաշակել նմա:

47. Որդեակ, կին պոռնիկ նման է բռեալ և դեղեալ գերեզմանի,
և ի ներքոյ լի դժնդակ նեխութեամբ և ոսկերօք մեռելոց:

47. 1-24 ի գերեզման բռեալ և դեղեալ (B₇ բռեռեալ փխ բռեալ,
B₁₈ տեղեալ և զարդարեալ), L₁₄ չիք՝ բռեալ և, B₁₋₂₄ լի է դժնդա-
կութեամբ (B₂₋₅ դժնդակութեամբ լի է) փխ լի-նեխութեամբ, B₁₋₂₄
մեռելոտիւք դարձեալ նման է ի ծառս գեղեցիկս որ ունիցի պը-
տուղ դառն և յորժամ նայիս ի գեղեցկութիւն ծառոյն և ճաշակիս ի
պտոյն զառնութեան տրամութեամբ ի բաց դարձուցանես զե-
րեսս քո ի նմանէ (B_{2,3} գեղեցիկ, B₁₈ նմանի ծառոյ գեղեցիկոյ, B₆
որդեակ դարձեալ փխ դարձեալ, B₆ ի զարդարեալ, B₁₈ ճաշակիս
ի նմանէ ի, զառնութենէն և տրամութենէն, B₃ չիք՝ զառնութեան,
B_{4,1} գեղեցիկ ծառոյ փխ ի ծառս գեղեցիկս), L₁₄ դժնդակ նեխու-
թեան ոսկերաց փխ լի դժնդակ-ոսկերօք, D₁₋₆ նման է տեսու-
թիւն անզգամ կանանց իբրև գերեզմանաց բռելոց որ ի դրուցէ
քանդակեալ են ոսկով և ի ներքոյ լի են ոսկերօք մեռելոց և ծահա-
հոտութեամբ (D₄ ներքոյ հողոյ) փխ կին-մեռելոց, E₁₋₆ Fa կին
պոռնիկ նման է գերեզմանաց բռելոց որ ի ներքոյ են զարշա-

հոտութեամբ (Fa գերեզմանի բուկոյ, լի է փխ են) փխ կին-մե-
ուելոց, L₁₄ ավելացնում է՝ եւ դարձեալ նման է կին պոռնիկ իբրև
զծառ գեղեցիկ որ ունի պտուղ դառնադոյն:

48. Որդեակ, կին առնակին և պոռնիկ նման է գեղեցիկ ծառոյ,
որ ունի պտուղ շար և դառն, որ երբ նայիս ի գեղեցիկութիւն ծառոյն,
ուրախանաս և յորժամ ճաշակես ի պտղոյն դառնութենէ, տրամու-
թեամբ ի բաց դարձուցանես զերեսդ ի նմանէ:

48. L₂ և փխ երբ, L₁₄ B₁₋₂₄ միակցվել է Գախորդ խրատին,

49. Որդեակ, յորժամ նայիս ի գեղ կանանց, աչք քո գայթակ-
ղեցուցանեն զքեզ, այլ սիրտ քո զպատշաճաւորն կրեսցէ, զի գալիք
շարի և որոգայթ մահու անցանեն զքև:

49. B₁₋₂₄ գեղեցկութիւն փխ գեղ, B₉ չիք՝ որդեակ (Այդպիսով
խրատը միակցվել է Գախորդին) L₁₄ զի գալիք շարեաց է. գայթակ-
ցուցանեն զքեզ ի խեղ խեղ ծաղու, զի նման է նա իբրև զՉուր
աղի որչափ յաճախես ի կերակուրն յաւելուս ի ծարաւն փխ այլ
սիրտ-անցանեն զքև: B₁₈ պինդ պահեա փխ զպատշաճաւորն կրեսցէ
B_{12,19} հաստատուն կալ զի մի յորոգայթս մահու անկցիս փխ
զպատշաճաւորն-զքև:

50. Որդեակ, մի՛ ի կին այլոց կատարեր զկամս քո, զի նման
են այնպիսիքն աղի ջրոյ, որ քանի շատ ըմպեն, յաճախէ ծարաւն և
որպէս բեռն աղի ծանրանան ի վերայ քո մեղք օտարին:

50. L₅ զցանկութիւն փխ զկամս, L_{4,6,9,11} քո ցանկութեան,
B₁₋₂₄ A₅ մի ցանկար յայլոց կին կատարել (B_{4,5,7,8} ցանկանար,
B₁₈ աւտար կնոջ ի փխ յայլոց կին) փխ մի ի կին այլոց կատար-
բեր, I₁₃ մեռօք տարին փխ մեղք օտարին, B₁₋₂₄ A₅ է նա ի Չուր
աղի զի որչափ յաճախես յմպել յաւելո ծարաւ քո և բազմանան
շարիքն և որպէս բեռն ծանր ծանրանայ է վերայ քո (B₂ յաճախես,
ըմպել, B_{2-5,15} յաւելու, B₇ յաւելու զծարաւն, B₁₈ առաւել յաւելցի,
B_{12,19} A₅ աւելի ծարաւիս, B₁₈ չիք՝ շարիքն, B₂ չիք՝ ծանր, B₁₈
ծանր այլ, B₂₋₅ ծանրանան) փխ են-օտարին, E₁₋₆ Fa, b A₃ մի
այլոց կին կատարեր զցանկութիւն քո զի աւտար կինն նման է
աղի ջրի զի որչափ խմես այնչափ ծարաւիս (E₂₋₅ առաւել փխ
այնչափ, E_{2,3} աղջիբ, Fb մի զհետ, F ըմպես, Fa առաւելագոյն
ծարաւիս և զանուն վատ ժառանգես, Fb այնքան առաւել ծարա-
ւիս և զանուն վատ ժառանգես) փխ մի ի կին-օտարին:

51. Որդեակ, ոչ եթէ ամենայն մարդ ժառանգէ զանուն մարդոյ,
այլ որ իմաստունն է: Զի որպէս հուր ի լուսոյ և ի տապոյ բորբոքի
և որպէս արեգակն ի ճառագայթից լինի լուսաւոր և առիւծն յուժոյ և
ի քաջութենէ լինի զօրաւոր և բազէ տեսանելովն և արագութեամբն
մեծարի յարկս թագաւորաց, նոյնպէս և այր իմաստուն պատուի ի
զրունս թագաւորաց:

51. L₈ չիք՝ մարդ, L_{4,6,9,11} B₁₋₂₄ իմաստուն իցէ, B_{12,19} չիք՝

մարդոյ, Fa շիբ՝ ոչ եթէ-մարդոյ, զի որ փխ ալլ որ, նման է փխ զի, Fb շիբ՝ ոչ եթէ-զի, միշտ ի տապոյ փխ ի-տապոյ, L₅ շիբ՝ որպէս, լուսաւորի փխ լինի լուսաւոր, յառնելոյ փխ յուժոյ, B₁₋₂ իմանի լուսատու (B₃ է փխ իմանի, B_{1,5,7} նմանի) փխ լինի լուսավոր, B_{12,19} E₁₋₆ Fa, b երևի փխ լինի, E₁₋₆ Fab որպէս առիւծն որ ուժեղութեամբն զոյի (E₁ ուժովութեան զոյի) փխ և-զորաւոր, L_{4,6,9,11} կոչի փխ լինի, B₁₋₂₄ կոչի հօր փխ լինի զորաւոր, L₅ շիբ՝ և բազէ-թագաւորաց, B₁₋₂₄ բազայն արագ թևօքն իւրովք զոյի (B₁₂ թռելովն իւրով), փխ բազէ-թագաւորաց, L₂ շիբ՝ նոյնպէս-թագաւորաց, B₁₋₂₄ իմաստուն մեծարին և տուն փխ զրունս, թագաւորաց և ի զրունս նոցա որպէս զոսկի զակունս մեծագինս (B₃ պատուականս փխ մեծագինս, B₁₂ շիբ՝ որպէս-մեծագինս), E₁₋₆ B₁₉ Fa, b և որպէս բազան սրբնթաց առ ի սաշելոյ թևացն մեծարի յաչլս թագաւորաց նոյնպէս պարտ է մարդոյ որ լինի զպիր և իմաստուն զի զոյի յաչս թագաւորաց և մեծամեծաց (E₁ զազան փխ բազան, E_{2,3} շիբ՝ սրբնթաց առ ի սաշելոյ թևացն, B₁₉ արագաթռելով թևացն փխ առ ի սաշելոյ թևացն, Fa, b թևոցն զոյի, Fa և առաւել մեծարի ի փխ մեծարի, թագաւորաց և մեծամեծաց, շիբ՝ նոյնպէս-մեծամեծաց, Fb նոյնպէս և իմաստունն միշտ իմաստութեամբ իւրով պայծաս երեւի ի մէջ մտնեցուն և մանավանդ ի թագաւորաց և ի մեծամեծաց և յիշխանաց պատիւս ընդունի փխ յաչլս-մեծամեծաց) փխ և բազէ-թագաւորաց:

52. Որդեակ, այր իմաստուն և հանճարեղ յորժամ անարգի յարկս թագաւորաց, նման է ոսկոյ մաքրափայլի և ականց պատուականաց, որ երբ կորչի յերկրի և թաղի ի գոեհս փողոցայց, ամենայն որ առ ոտն հարկանէ և կոխէ զնա, և ոչ իմանան զպատիւ նորա:

52. L₁ փայլի փխ մաքրափայլի, L₃ կոչի փխ կորչի, L_{4,9,11} յորժամ փխ որ երբ, L₁₃ շիբ՝ և կոխէ, L₈ նոյնպէս և փխ որդեակ (Այդպիսով խրատք ձուլվել է նախորդին):

53. Որդեակ, որպէս իշանեն ամպք մրդկեալ ի վերայ գլխոց լերանց, նոյնպէս և պատրաստին որոգայթք և սպանութիւնք տուն նենգաւորի:

53. L_{4,6} իջանէ ամբ, L₁ շիբ՝ որպէս, L₄ սպանութիւն:

54. Որդեակ, ցանկութիւն արանց և զարշութիւն կանանց ի տեսութիւն աշաց է. խարէ և ընկղմէ զիմաստունն և յորոգայթ ածէ:

54. L_{9,11} զարշ փխ զարշութիւն, B₁₋₂₄ A₅ գեղեցկութիւն փխ զարշութիւն (Հավանաբար գեղեցկութիւն ընթերցվածք ավելի նիշտ է. բայց չենք ուղղել, որովհետեւ L խմբում օրինակ չունենք): B_{15,18} շիբ՝ և զարշութիւն կանաց, L₆ զարշ փխ զարշութիւն, L₂ շիբ՝ ի տեսութիւն աշաց է, L_{1,13} խախտէ փխ խարէ, B₁₋₂₄ A₅ աշաց խարէ և որոգայթ անձին գործէ (B₃ բայց յետոյ յորոգայթ) փխ աշաց-ածէ:

55. Որդեակ, լեզու նենգաւորի որպէս գրիչ արագագիր դպրի, խօսի զխաղաղութիւն և սիրտն զշարիս նիւթէ:

55. B₁₋₂₄ որդեակ լեզու իմաստնոյ զպրի գեղեցկի ի տախտակագիրս խօսի զխաղաղութիւն և միտք նենգաւորի որպէս զհալոց դարբնի շանթացեալ հրով կայծականցն նոյնպէս և նենգաւորն խօսի նենգութեամբ (B_{7,12} գեղեցիկ զպրի, B_{4,5} նենգութիւն, B_{2,7,8,15} նենգաւորութեամբ, B₃ նենգաւորութեամբ փխ նենգաւորն խօսի նենգութեամբ, միտք մարդոյ, B₁₂ չիք՝ ի տախտակագիրս, հալոցք փխ զհալոց, խօսք նորա նենգութեամբ փխ և նենգաւորն խօսի նենգութեամբ) փխ լեզու նենգաւորի-նիւթէ:

56. Որդեակ, մատնութիւն յերկուս դէմս սահմանի: Եթէ տեսանես զնենգաւորն ի սպանութիւն տեսուն և ոչ յայտնես նմա, մահապարտ ես և դու իբրև զնա:

56. B₁₋₂₄ մատնելութիւն, D₁₋₆ ունի փխ սահմանի, B_{4,5} բաժանի սահմանի փխ սահմանի, B₁₂ բաժանէ փխ սահմանի, B₉ ունի և սահմանի, L_{4,6,9,11}, B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₄ տեսուն քո, B₁₈ առն միոյ փխ տեսուն, D₁₋₆ զթշնամին ի սպանումն փխ զնենգաւորն ի սպանութիւն, B₁₋₂₄ A₅ D₁₋₆ չիք՝ դու իբրև զնա:

57. Որդեակ, առն խոզամտի սիրելի ոչ լինի երբեք, զի զինչսն սիրէ և ոչ՝ զսիրելին:

57. B₁₋₂₄ գոյ (B₃ գոյ յերկրի) փխ լինի, L₄ զինքն փխ զինչսն, B₁₋₂₄ և ոչ առն նենգաւորի աստուած (B₉ չիք՝ ոչ առն, B₃ աստուած գոյ) փխ զի զինչսն-զսիրելին, Fab A₃ E₁₋₆ առն խոզամտի ոչ գոյ սիրելի երբեք զի սատ ի սրտի իւրում թէ կեանքս ոչ անցանի և ըզգակս ոչ պակասի և ոչ զիտէ թէ աստուած տայ այնպիսեաց մահ և զինչս նորա այլոց տայ և չունենայ անուն բարի որ յիշեն զնա (Fb ինչքս՝ ոչ պակասին, զիտէ թէ յանկարծ, այնպիսոյ, որք ոչ երբեք յիշեն զնա փխ տայ-զնա, E₁₋₆ A₃ սիրելի ոչ կայ, զի մարդ խոզամտ, ի մտի փխ ի սրտի իւրում, ըզգակ իմ, չիք՝ և ոչ զիտէ թէ, նմա փխ այնպիսեաց) փխ առն-ոչ սիրելին:

58. Որդեակ, այր խոզամիտ հայի ի սակաւն և ցրուէ զամենայն ինչս իւր և շնորհս ոչ ընդունի:

59. Որդեակ, այր խոզամիտ կարծէ ի միտս իւր, թէ փառաւորեմ զանունս իմ դատարկ բանիւ: Յաճախէ ի խոստանալն և հեզգայ ի տալն, նախատի ի մարդկանէ և յանդիմանի ի հրապարակս վասն ստութեան և խոզամիտ բարուցն իւրոց:

59. մտի իւրում, B₁₋₂₄ խոզամիտ և հպարտ, B₁₋₂₄ փառաւորէ զանունս իւր (B₁₇ զանուն փխ զանուն, B₁₂ փառաւորի անունն և, B₃ նորա փխ իւր) փխ փառաւորեմ զանունս իմ, B₁₋₂₄ կատարելն (B₆ կատարելն և ոչ կարէ) փխ տալն, B₇ խոստանալն

իւր, B₃ չիք՝ նախատի ի մարդկանէ, L₅ սուտ ասելոյն փխ ստու-
թեան, B₁₋₂₄ վասն ստութեան և անարգեալ յանդիմանի ի մէջ
հրապարակաց (B₃ չիք՝ վասն ստութեան) փխ և-իւրոց, L₁₂ չիք՝
նախատի-իւրոց:

60. Որդեակ, մի՛ խոստանար ընկերի քում, զոր ոչ կարես տալ,
զի մի զսիրելութիւն յատելութիւն դարձուցանես:

60. B₈ բան ինչ ընկերի փխ ընկերի, L_{5,12} հատուցանել փխ
տալ, B₁₋₂₄ կատարել փխ տալ, սիրելութիւն նորա յատելութիւն
զարձցի (B₂ զարձցի), B₃₈ մի խոստովանել ընկերի քո զոր էնչ
կարես կատարես, զի մի սիրելութիւն նորա ատելութիւն զարձցի,
Fa, b թէ կամիս մարդոյ զինչս տալ յառաջ մի պարծենար և մի
խոստանար և թէ պարծենաս և չտաս հետ բարեկամին թշնամի
լինիս (Fb պարծիք, խոստանար զի մի գուցէ յետոյ ոչ կարիցես
տալ և լինիցիս ծաղր և այսն այլոց, չիք՝ և թէ-լինիս) փխ մի
խոստանար-դարձուցանես:

61. Որդեակ, այր անմիտ և արբեցող յաճախապէս ընդունի
զերկրպագութիւն ի մարդկանէ սուտ բանիւ իւրով, այլ զոր ինչ ասէ,
ոչ լինի և ոչ կատարի: Նման է նա փշեալ տկոյ ողալից, դատարկ և
ունայն լըմպեկաց, որ զինքն ցուցանէ տեսողացն լիութեամբ, և
իբրև լուծանեն զկապն, ոչ գտանեն ուրախութիւն ի նմանէ, այլ
ծաղր լինի և այպանի:

61. B₁₋₂₄ զոր ասէ և ոչ կատարէ (B₆ ոչ կատարէ զասացեալն,
B₃₈ զայն որ ասէ) փխ զոր ինչ ասէ ոչ լինի և ոչ կատարի, B₁₈ անպա-
փխ այլ, B₁₋₂₄ ի տիկ փշեալ, չիք՝ և ունայն, B₃₈ ի տիկ փշե-
լից բամոյ փխ փշեալ տկոյ ողալից, B₃ դատարկ յամենայն, L_{4,9,11}
յորժամ արձակեն փխ իբրև լուծանեն, չիք՝ և այպանի, B₁₋₂₄ և
յորժամ բացին զբերան նորա ոչ գտաւ ուրախութիւն ի նմա (B_{2,3},
8-10,15 բանան զբերանն, B_{2,3,8,10,15} գտանի, B₈ գտանեն) փխ և
իբրև-այպանի, L₈ ապակի փխ այպանի:

62. Որդեակ, այր խոզամիտ կարծէ ի միտս իւր, թէ կեանք իմ
անանցականք են և ինչք իմ ոչ պակասին, բայց այլք յափշտակես-
ցեն զբազմութիւն ընչից նորա և զանուն նորա ի բարի ոչ յիշեսցեն:

62. L_{4,6,9,11} կարծիս ունի թէ փխ կարծէ ի միտս իւր, B₁₋₂₄
կեանք իւր, ինչքն իւր (B₁ չիք՝ իւր), B₁₂ իւր կեանքն անանց
է փխ կեանք իմ անանցականք են, B₁₋₂₄ բայց զայն ոչ զիտէ թէ,
B₁₈ զինչս իւր բազում փխ զբազմութիւն ընչից նորա B_{4,5,9} իբրև
փխ ի բարի, E₁₋₆ Fa, b A₃ միակցվել է №57 խրատից:

63. Որդեակ, յորժամ ի պատերազմն երթաս, մի՛ հանդիպեր
առն վատասրտի, վասն զի վատասիրտն ստոր բանք է յոտս երիվա-
րի քո, անարգէ զբազմութիւն քո և փութանակի զլորէ, և զթշնամին
վրդովեցուցանել ոչ կարես և ի զգաստութենէ թափուր գտանիս:

63. B₁₋₂₄ ընդ առն վատասրտի մի գնար փխ մի հանդիպեր

առն վարասրտի, չիք՝ վատասիրան, L₃ ստորաբանք փխ ստոր բանք, B₆ այլ ստորաբանքն են յոտս երիվարի իւր այսինքն թողու և փխ զի-քո, B₁₂ ստորաբանք են ոտս, B₁₋₂₄ քո այսինքն թուշաղ (B₃ տուշաղ, B_{4:5} թուշախ, B₁₂ չիք՝ այսինքն թուշախ), B₁₋₂₄ դոտխն վառեցուցանէ և զքեզ ափշեցուցանէ ի գգաստութենէ այլ ի մաք-տըս պատերազմի լեր ընկեր առն քաջասրտի զի յորժամ յաղթա-հարէ զթշնամին և դու ընդ նմա գովիս և փառաւորիս ի թագա-ւորաց և թէ յաղթիս ի թշնամոյն քաջութեամբն իւրով կանգնէ զքեզ (B_{4:5} որդեակ փխ այլ, այլպիսով խրատք արոնկել է երկու-սի, B₁₂ ժամ փխ մարտս, չիք՝ ի թագաւորաց, B₁₂ չիք՝ դոտխն - ափշեցուցանէ) փխ զթշնամին-գտանիս, B₁₈ որդեակ որ յորժամ պատերազմ երթաս զու առն ընդ վատասրտի մի գնար քանդի և սիրտ քո վախացուցանէ և զքաջութիւն քո զլորի փխ յորժամ-զը-տանիս, D₁₋₆ որդեակ ընդ առն վատասրտի և անզորի մի լինիր վասն զի վատասրտութեամբն յաղթի յամենայնէ և զու տրտմիս այլ լեր ընդ առն իմաստնոյ և քաջասրտի զի յորժամ յաղթա-հարէ զթշնամին եթէ խօսիւք և եթէ մարտիւ և զու ընդ նմա գովիս և փառաւորիս և եթէ զու յաղթիս ի թշնամոյն նա քաջու-թեամբն և հանճարովն օգնէ և զերծուցանէ զքեզ (D₂₋₆ վատա-սրտութեամբն և անզօրութեամբն, D₅ օգնէ քեզ) փխ յորժամ-գտանիս:

64. Որդեակ, ի մարտ պատերազմի կցորդ լեր առն քաջասրտի և զօրաւորի, զի յորժամ յաղթահարէ զթշնամին, զու ընդ նմա գովիս և փառաւորիս առաջի թագաւորաց: Եթէ զլորիս ի թշնամեաց, նա քաջութեամբն իւրով կանգնէ զքեզ:

64. L_{6:9:11} նմին փխ նմա, L₅ գովիս և Գրիստոսի փառք յա-ւիտեան ամեն, L_{4:9:11} և թէ փխ եթէ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ միակցվել է նախորդ խրատիւն, բացի B_{18-ից}, L₅ B₁₈ չիք՝ և փառաւորիս-զքեզ:

65. Որդեակ, անմիտն թէպէտ և փառաւորի առաջի թագաւո-րաց, այլ զբարս իւր ոչ թագուցանէ:

65. B_{1:3} ի փխ առաջի, B₁₋₂₄ զբարք իւր ոչ կարէ թաքուցանել L₁ զբանս փխ զբարս, L₁₃ զբնութիւնս փխ զբարս:

66. Որդեակ, այր խոզամիտ, թէպէտ և ունի ինչս բազումս, այլ նեղէ զսիրտս իւր կարօտութեամբ ընչից և զկեանս իւր կարօտու-թեամբ և աղբատութեամբ անցուցանէ:

66. B₁₂ եթէ փխ թէպէտ և, L_{9:11} չիք՝ կարօտութեամբ ընչից, L_{4:9:11} զառնութեամբ փխ կարօտութեամբ, B₁₋₂₄ նեղ է սիրտ նորա և զկեանս իւր զառնութեամբ անցուցանէ (B₁₂ նեղութեամբ փխ զառնութեամբ, B_{4:5} ի զառնութիւն) փխ այլ-անցուցանէ:

67. Որդեակ, այս զուարթ և առատամիտ սիրեցեալ է յաստու-
ծոյ և ի մարդկանէ և յաւելու ի կեանս իւր զուարթութեամբ իւրով:

67. L_9 զուարթամիտ փխ զուարթ և առատամիտ, L_3 ազա-
տամիտ փխ առատամիտ, L_8 առամիտ փխ առատամիտ, B_7 առա-
տասիրտ փխ առատամիտ, B_{10} առատ փխ առատամիտ B_{12} առա-
տաձեռն փխ առատամիտ, B_{1-24} չիք՝ յաստուծոյ և, $B_{4,5}$ օգտելու
փխ յաւելու, B_{1-24} իւր և հակառակ կայ ի խոզամտին (B_{18} և
բազում ոք, կայ յազահի և), չիք՝ զուարթութեամբ իւրով, L_5 չիք՝
և յաւելու-իւրով:

68. Որդեակ, եթէ կամիս իմաստուն կոչիլ ի մարդկանէ և փա-
ռաւոր երկիլ և սիրեցեալ յաստուծոյ, արհամարհեա նախ՝ զցան-
կութիւն մարմնոյ և մի՛ յօժարիր ի գինէմոլ արբեցութիւնս, զի բազ-
մադիմի գայթակղեցուցանեն կին և գինի զմարդ և յօժարեն ի գործս
չարեաց, հեռանան յիմաստութենէ և անկանին ի բազում խօսս,
յայտնեն զխօսս թագաւորաց և խօսին սնանփառութեամբ, և զխոր-
հուրդս ընկերաց ոչ պահեն, այլ ցրուեն ի քաղում տեղիս, յիմաս-
տութենէ թափին և պաշտպանութենէ աստուծոյ թալանան, զդա-
տաստանս աղքատաց, որբոց և այրեաց ասուգութեամբ ոչ դատին,
զանձինս իւրեանց ի մահ վարեն և ոչ կարեն զգուշանալ, այլ մերկ-
անդամ լինին առաջի թագաւորաց և ամօթալից առաջի ամենեցուն:

Զայս ամենայն արբեցութիւն և զեղիս պոռնկութիւն զարթուցա-
նեն ի վերայ իմաստնոց:

68. B_{12} իմաստուն լինել և, B_{1-24} պատուիլ յաստուծոյ և ի
թագաւորաց փխ և փռաւոր երկիլ և սիրեցեալ յաստուծոյ, աշ-
խարհի փխ մարմնոյ, $L_{4,6}$ բազում զէմս փխ բազմադիմի, $L_{2,4,9}$,
 $11,13$ չիք՝ զմարդ, $L_{4,9}$ գայթակղեցուցանէ զմարդ, $L_{4,9}$ յօժարե-
ցուցանեն փխ յօժարեն, B_{1-24} յազիլ աղքեցութեամբ քանզի սո-
քա ի բազում զէմս գայթակղեցուցանեն զորդիս (B_3 զորդիս մարդ-
կան, B_1 զոգիս փխ զորդիս) փխ յօժարիւր-գինի զմարդ, յօժարեն
ընթանալ, և հեռանալ ի ճշմարտութենէ և անարգին փխ հեռա-
նան յիմաստութենէ և անկանին, L_5 չիք՝ հեռանան-իմաստնոց,
 B_{1-24} զխորհուրդս փխ զխօսս, B_{12} և մի աղիլ արբեցութեամբ
քանզի այս գայթակղեցուցանէ զբազումս և զորդիս ընդ գործս
չարս յաւժարէն և հեռանան ի ճշմարտութենէ իմաստութենէ
թափին և զդատաստան որբոց և այրեաց ոչ դատին փխ յօժարիւր-
ոչ դատին, B_{1-24} ի գործոց քարեաց հեռանան և փխ և զխոր-
հուրդս-տեղիս, L_6 այլ փխ աստուծոյ, L_9 թագին փխ թափին,
 B_{1-24} չիք՝ պաշտպանութենէ աստուծոյ թուլանան, չիք՝ աղքա-
տաց, ոչ դատին ստուգապէս փխ ստուգութեամբ ոչ դատին, L_6
մերկ ազամ փխ մերկանդամ, B_{1-24} թագաւորաց և թշնամեաց
իւրեանց (B_{12} իշնամեաց փխ թշնամեաց, չիք՝ իւրեանց), յամենե-
ցունց փխ առաջի ամենեցուն, L_9 չիք՝ և զեղիս պոռնկութիւն:

69. Որդեակ, յորժամ հանդիպիս կնոջ անառակի, ահա մերձեցաւ հուր յանկողինս քո և օձ շարաթոյն ի շտեմարանս քո, գազան անտառի ի մէջ խաշանց քոց և գայլ յափշտակող ի փարախս հօտից քոց և թշնամի արբեալ զօրաց քոց:

69. L₅ կնոջ պոռնկի և, B₁₈ յորժամ բոռնկիս հետ կնոջ աւտարաց փխ յորժամ-անառակի, B₁₋₂₄, A₅ չիք՝ ահա (B₃ այնպէս գիտացիր թէ փխ ահա), A₅ B₁₋₂₄ L₂ չիք՝ և գայլ-հօտից քոց, A₅ B₁₋₂₄ թշնամի արոյ գինեալ ի զօրս քո (B₃ քո եղուկ և վայ է քեզ) փխ թշնամի արբեալ զօրաց քոց:

70. Որդեակ, կին պոռնիկ կարծէ ի միտս իւր, թէ զգործս իմ ես ինձէն միայն գիտեմ և թագուցանեմ: Նման է նա սատակեալ շան, որ դժնդակ է նեխութեամբ հոտովն, և զդաժանութիւն նորա ամենեքեան ի հեռաստանէ ճանաչեն, և նախատինս առնու ի մէջ բազմամբոյս հրապարակաց:

70. L₂ որդեակ նման է, այդպիսով խրատք տրոնկել է երկուսի, L_{5,12} չիք՝ միայն, B₁₂ չիք՝ ես ինձէն միայն գիտեմ և, B₁₋₂₄ A₅ ինձէն թագուցանեմ նման է նա ի շուն մեռեալ դժբնդակ նեխութեամբ որ ոչ կարէ ծածկել զհոտ իւր (B₇ յինէն փխ ինձէն, B_{4,5} նա որպէս, B₁₇ սատկած շան, B₁₀ մեռելոյ, B₃₋₆ շուն սատակեալ և, B₂ նեխութեամբ, B₁₇ նեխութեամբ, B₁₂ նման է մեռեալ յիշոյ որ նեխութեամբ հոտեալ, B₁₈ իմ թագուցանեմ որ զմարդ չիմանա այնպիսին նման է շան սատակաց և որդնած և ոչ կարէ ծածկել զնեխեալ հոգիդ) փխ ես-հրապարակաց, L_{5,12} շան մեռելոյ փխ սատակեալ շան, L_{4,5,9,11} հրապարակաց և ոչ գիտէ թէ հանդիպիմ ես առն քաջասրտի որ ի շօշափելն ձեռաց իւրոց թօթափէ զիս ի սգաստութենէ և զանձն իմ երկիր կործանէ:

71. Որդեակ, այր անմիտ յորժամ արբենայ ի կոիւ յօժարի և կարծէ ի միտս իւր, թէ երեւիլի եմ ես ի մէջ արանց քաջազինաց և գայն ոչ անդիճէ, թէ հանդիպիմ ես առն քաջասրտի, որ ի շօշափելն ձեռաց իւրոց թօթափէ զիս ի զգաստութենէ և զանձն իմ յերկիր կործանէ:

71. A₅ B₁₋₂₄ յօժարի ի պատերազմն (B_{2,3} պատերազմ) փխ ի կոիւ յօժարի, B₁₂ կարծէ ի միտս իւր թէ ի պատերազմէ ի մէջ երեւիլի քաջարանց փխ ի կոիւ-քաջազինաց, K այր արբեցող այնպէս կարծէ ի միտս իւր թէ ես քաջ եմ և զամենայն զոր ինչ խօսիմ իմաստութեամբ խօսիմ փխ այր-կործանէ, B₁₈ երեւիմ ես ի մէջ արանց արի և քաջ փխ երեւիլի-քաջազինաց, E₁₋₆ Fa, b A₃ միտս թէ մեծագոյն է քան զայսն և ոչ գիտէ թէ հանդիպի առն քաջասրտի և սպանանէ զինքն (Fa չկայ մեծագոյն քան զիս, Fb ոչ գոյ մեծ և հօր քան զինքն, Fa, b թէ յորժամ, Fa առ ոմն քաջ, Fb ուրումն քաջի, յաղթի ի նմանէ գուցէ և տայնէ սպանանել զինքն) փխ ի միտս իւր-կործանէ, A₅ B₁₋₂₄ քաջազնաց (B₉

բաջանց, B₅ քաջասրտաց) փխ քաջազինաց, և ոչ զիտէ թէ հան-
դիպի փխ և գայն ոչ անդիճէ թէ հանդիպիմ, B₃ արանց պատուա-
կանաց, A₅ B₁₋₂₄ քաջասրտի և զօրեղի, A₅ B₁₋₂₄ նորա թափէ
զնա (B₂ թաւթափէ) փխ ձեռաց իւրոց թօթափէ, L₅ զիս փխ ձե-
ռաց-զանձն իմ, A₅ B₁₋₂₄ զանուռ նորա (B₆ զարիւն) փխ զանձն
իմ, B₁₇ զօրութենէ փխ զգաստութենէ:

72. Որդեակ, այր անմիտ յառաջ քան զպատերազմն պարծի և
զանձն իւր գովէ և զքաջութիւն բազկի իւրոյ և ի ժամ պատերազմին
նախատի յընկերաց իւրոց:

72. A₅ B₁₋₂₄ չիբ՝ այր, B₁₈ զբանն փխ զպատերազմն, A₅
B₁₋₂₄ L₅ չիբ՝ և զքաջութիւն բազկի իւրոյ, B₁₋₂₄ A₅ նախատինս
ի մէջ բազմաց լինի (B₁₈ լնի նախատինս ի մէջ բազմաց և ծաղր
լնի, A₅ նախատինս և արհամարհանս) փխ նախատի յընկերաց
իւրոց, B₁₈ ժամ վերջի և, L₅ և գովէ զինքն փխ և զան իւր գովէ:

73. Որդեակ, թագաւոր տգէտ անարգէ զայր իմաստուն և թա-
գուցանէ զիմաստութիւն նորա, որպէս զբազմութիւն զանձուց ծած-
կելոց յերկրի, նաև զպակասամիտս բարձրացուցանէ:

73. B₁₋₂₄ թագաւոր և իշխան անգէտ անարգէ զայր իմաս-
տուն և արհամարհէ զիմաստութիւն նորա և զպակասամիտսն և
զանարժանն բարձրացուցանէ նման է նա անասնոց անբանից
և անմտից (B₁ անգէտ որ, զբանս փխ զիմաստութիւն, B₁₂ չիբ՝
նման է-անբանից) փխ թագաւոր-բարձրացուցանէ, L_{6,9,11} բազ-
մութիւն, L_{3,12} ծածկելոյ, L_{4,6,9} ծածկեալ, L_{4,6,9,12,13} զպակասա-
միտսն և զանարժանսն:

74. Որդեակ, այր անմիտ, յորժամ արբենայ, կարծէ ընդ միտս
իւր, թէ զոր ինչ խօսիմ իմաստութիւն է, բայց արհամարհեալ է ա-
ռաջի թագաւորաց:

74. L_{1,3,4,6,9,11,12,13} նման է նա առն յիմարի յորժամ պար-
ծենայ ուրախանայ և կարծէ փխ որդեակ այր անմիտ յորժամ
արբենայ կարծէ ընդ միտս, L_{4,6,9,11} անարգեալ փխ արհամարհե-
ալ:

Այս խրատը փոխառված է L₁₄-ից. B խումբը, ինչպես
նաև՝ L_{2,5}-ը չունեն, բայց L խմբի մյուս ձեռագրերում խրատը
բոլորովին անհարիր միակցվել է ճախորդ՝ 73-րդ խրատին: Այն-
տեղ խոսվում է տգետ թագավորի, իսկ այստեղ՝ արբեցող, անմիտ
մարդու մասին:

Նեոաքքերի է, որ K ձեռագրում այդ նույն խրատը միա-
կցվել է 71-րդ խրատին խելացի համառոտումով:

Այսպես, չնայած L₁ հիմքի ձեռագրում խրատն անկախ հան-
դես չի գալիս, մենք տարբերակում ենք և ներկայացնում իբրև
առանձին միավոր, հենվելով L₁₄-ի բնօրինակ վրա:

75. Որդեակ, յորժամ արքեննա կափո զլեզու թո և մի՛ լինիր շատախօս, վասն զի բնութիւն թո ոչ է ի ձեռն թո:

Որպէս երկիր մայր է ամենայն տնկոց, նոյնպէս և արքեցութիւն մայր է ամենայն շարեաց:

75. B₂₋₂₄ փակեա փխ կափո (B₁₂ փակեա զբերան է), B₁₈ L₁₄ զբերան փխ զլեզու, Fa, b D₁₋₆ չիբ՝ որդեակ թո, E₁₋₆ A₃ լեզուտ ի թեզ կապէ զի թեզըդ ի թեզէ քնացիք է (A₃ պահեա որ ի թեզ թո) փխ յորժամ-ձեռն թո, B₁₋₂₄ խոփիր փխ լինիր շատախօս, B₃ չէ ի ձեռնի թում փխ ոչ է ի ձեռն թո, B₁₈ բնութիւնդ ամենայն ոչ լնի ի ձեռնի թո փխ բնութիւն-թո, L₄₋₆ 9:11-12:14 A₃ B₁₋₂₄ E₁₋₆ Fa, b D₁₋₆ որդեակ որպէս (E₁ A₃ D₄ չիբ՝ որպէս, B₁ զի փխ որդեակ, B₁₈ չիբ՝ որդեակ), այդպիսով այդ խմբերում խրատն անկախ բնույթ է ստացիլ, B₁₋₂₄ ամենայն բուսոց, և, B₁ չիբ՝ տնկոց, L_{1,12} չիբ՝ ամենայն, L₃ չիբ՝ նոյնպէս, A₃ E₁₋₆ Fa, b B₁₉ հողն փխ երկիր, E_{2,3} որպէս յարքեցութիւն մայր է յամենայն շարեաց նոյնպէս հողն մայր է ամենայն տնկոց փխ որպէս երկիր-շարեաց, B₁ շարեաց վասն զորոյ ամենեկն մի արքենար, D₁₋₆ մեզաց փխ շարեաց, L₁₄ չիբ՝ և մի լինիր շատախօս վասն, սոյնպէս փխ նոյնպէս և:

76. Որդեակ, եթի իշխան ևս աշխարհի և մարդկան, պահեա զանձն թո ի զեղխութենէ, զի ունիս հոգալ վասն երկրաւորացն և երկնաւորացն:

76. B₃ իշխան և տէր, B_{6,7} ևս ամենայն, L₁₄ չիբ՝ աշխարհի և, L₁ և ամենայն, B₁₈ տէր կաց անձին թում և պահեա զթեզ արքեցութենէ այլ առ թեզ հոգս ոչ լնի փխ և մարդկան-երկնաւորացն, B₁₋₂₄ մարդկան տէր, L₁₄ B₁₋₂₄ յարքեցութիւնէ (B₁₄ յարքեցութիւնէ և ի զեղխութենէ մեզաց) փխ ի զեղխութենէ, L₁₄ երկիր փխ մարդկան, L_{4,6} 9:11 զի հոգալ պարտիս որպէս և վասն երկրաւորացս նոյնպէս և վասն երկնաւորացն փխ զի ունիս-երկնաւորացն, B₁₋₂₄ ոչ լինին առ թեզ հոգք երկնաւորաց կամ երկրաւորաց (B_{9,12,17,19} և փխ կամ, B₁₄ ունիս հոգալ վասն երկնաւորաց և երկրաւորաց) փխ ունիս-երկնաւորացն, A₃ B₁₉ E₁₋₆ Fa, b առ թեզ են հոգք երկնաւորաց և երկրաւորաց (Fa, b ի թեզ են հոգք երկրաւորաց ամենայն) փխ ունիս-երկնաւորացն, L₁₄ չիբ՝ զի ունիս-երկնաւորացն, L₁₃ չիբ՝ որդեակ-զանձն թո ի:

77. Որդեակ, իշխան բարեմիտ յաղթող և երևելի լինի ի մարտս պատերազմի և հարկանէ զթշնամիս իւր:

77. B₁₋₂₄ Թագաւոր բարեմիտ փխ իշխան բարեմիտ, B₁ երանելի փխ երևելի, B₃ չիբ՝ երևելի, L₁₃ երևի փխ լինի, B₁₋₂₄ պատերազմաց և քաջութեամբ, B₃ իւր և վանէ:

78. Որդեակ, այր աներկիւղ, ամբարիշտ և ամբարտաւան թէպէտ գէն և գրեհ ունի մերկանդամ է:

78. L₁₄ B₁₋₂₄ չիք՝ և ամբարտաւան, B₃ Թազաւոր փխ այր, L_{4,6,9,11} գրեհն ունի սակայն, B₁₋₂₄ Թէպէտ և ունի գէնս և գրանս սակայն մերկանդամ է առաջի թշնամեաց իւրոց: փխ Թէպէտ-մերկանդամ է, L₁₃ գրախ փխ գրահ, L₁₄ և ունիցի գէն և գրահ սակայն մերկանդամ մեոցի ի ձեռս թշնամեաց իւրոց փխ գէն և գրեհ ունի մերկանդամ է:

79. Որդեակ, իշխան բարեմիտ շինէ զաշխարհ իւր:

80. Որդեակ, ոչ եթէ իմանալն է իմաստութիւն, այլ առնելն և կատարելն:

80. L_{4,6} և ոչ կատարես եղեր անիմաստ փխ այլ առնելն և կատարելն, L_{9,11} B₁₋₂₄ D₁₋₆ չիք՝ առնելն և, L₂₄ կարելի զի Թէ իմանաս զիմաստութիւնն և ոչ կատարես անմիտ ես փխ առնելն և կատարելն, B₁₋₂₄ D₁₋₆ կատարելն զի Թէպէտ իմանայ և ոչ առնէ անմիտ է (B₁₄ Թէ փխ Թէպէտ, B₁₈ եթէ փխ Թէպէտ, D₁₋₆ որ զիտեանայ փխ Թէպէտ իմանայ, B₁₄ իմանայ զիմաստութիւն, B₄, 5, 18 խորհի փխ իմանայ, B₁₈ առնէ այն, B₁₄ կատարէ փխ առնէ, B₈ անմիտէ և յիմար, B₁₈ անմիտ է և անարդ, B₁₄ եղեր անմիտ և անիմաստ փխ անմիտ է), L₈ չիք՝ և կատարելն:

81. Որդեակ, եթէ իմանաս զիմաստութիւն և ոչ կատարես, եղեր անիմաստ:

81. L_{4-6,9,11,14} B₁₋₂₄ D₁₋₆ միակցվել է նախորդ խրատին. իսկ L_{2,3,12}՝ ունեն՝ որդեակ զի եթէ, -քվում է. որ դրանք էլ են միակցված՝ եղել:

82. Որդեակ, կին շնացող ոչ միայն գանձն իւր պղծէ, այլ և զայր իւր և զհիմունս տան իւրոց պղծալից առնէ:

82. L₂ որ շնացաւ փխ շնացող, L₁₄ ապականէ փխ պղծէ, L₂ B_{4,6} չիք՝ իւրոց, L₁₄ գհիմն փխ զհիմունս տան իւրոց, B₁₋₂₄ չիք՝ պղծալից առնէ, B₁₈ պղծալից առնէ և անհիւնս առնն հարածէ:

83. Որդեակ, տեսի զգազգան զաշխարհեալ, և ոչ յարձակեցաւ յիս, հանդիպեցայ թշնամիչ սրաթափեալ և ոչ յարթեցայ ի նմանէ, մինչև դիպեցայ կնոջ պոռնկի, լեզուանայ և անզգամի և յաղթեցայ ի նմանէ:

83 A₃ E₁₋₆ Fa,b կատարեալ (Fa,b կատարեալ որ) փխ զայրացեալ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ զօրեղ. (B₁ անեղ), B₂₄ զօրեղ և զայրացեալ, B₁₉ կատարեալ փխ զօրեղ) փխ զայրացեալ, B₃ մերձեցաւ փխ յարձակեցաւ, B₁₉ A₃ Fa,b E₁₋₆ չիք՝ և ոչ, B₁₋₂₄ որ արձակի (B₇ արձակեց, B₁₄ սրաթափել) փխ սրաթափեալ, D₁₋₆ չիք՝ սրաթափեալ, B₁₉, A₃ Fa,b E₁₋₆ իմոյ, փխ սրաթափեալ, B_{4,6} փկերս իմ փխ յիս, B₁₉, E₁₋₆ չիք՝ և ոչ վարեցա ի նմանէ A₃ Fa,b արձակեցաւ ի վերս իմ և ոչ վարեցա ի նմանէ (Fb երկես փխ վարեցալ), B₁₋₂₄ A₃ F₁₋₅ Fa,b հանդիպեցայ (B₁₄ մինչև զիպեցայ, Fb բայց հանդիպեցայ) փխ մինչև զիպեցայ, A₃ E₁₋₆ Fa,b B₁₉ չիք՝ պոռնիկ,

D₁₋₆ չիք՝ մինչև, Fa գիտ փխ է նմանէ, B₁₋₂₄ D₁₋₆ չիք՝ լեզուանոյ A₃ Fa, b B₁₉ E₁₋₆ չիք՝ և անդգամի, D₄ վաղվաղակի յաղթեցայ փխ յաղթեցայ է նմանէ, L₁₄ յարեաւ է վերայ իմ զպա թշնամոյ սրաբերեալ և ոչ յաղթեցա է նմանէ այլ յորժամ զպա կնոջ անդգամի և յաղթեցա է նմանէ փխ յարձակեցաւ-է նմանէ:

84. Որդեակ, առանց գրոց կարդալոյ և քննելոյ օր ի վերայ քո մի անցուցաներ. զի զիմաստութիւն աճեցուցանէ է քեզ և զհանճարն յաւելու:

84. L₄ կնքելոյ փխ քննելոյ, B₁₋₂₄ D₁₋₅ առանց զարութեան մի լինիլ քանզի կարգալն և ուսանիլն և քննելն զիմաստն և զհանճարն աճեցուցանէ (B₁₄ առանց գրոց կարդալոյ և քննելոյ է վերա քօ օր մի անցանիցեն զի իմաստութիւն և զհանճարն աճեցուցանէ է քեզ փխ առանց-աճեցուցանէ, B₃ ինչ ուսանիլ փխ մի լինիլ, B₁₈ չիք՝ զիմաստն, D₁₋₆ կացցես փխ լինիլ, D₁₋₆ զքնթեռնելն փխ կարգալն և ուսանիլն) փխ առանց-յաւելու:

85. Որդեակ, ի բողէ և յարբեցութենէ փախիլ, որպէս յօձէ, զի նոքա ապականեն զընութիւն խելացն և հեռացուցանեն զերկիւղն աստուծոյ ի մտաց:

85. B₁₋₂₄ որդեակ յարբեցութենէ և ի շնութենէ փախիլ և յամբարտաւանութենէ որպէս ի կատաղի շանէ հեռի լեր քանզի արբեցութիւն զընութիւն խելացն ապականէ և ամբարտաւանութիւն կողոպտէ զամենայն մարդկութիւնս և լինի անմտի և անպիտանի (B₁₈ փախուստ լեր, B₁₂ որդի քանզի, այլպիսով տրոնվել է երկուսի, B_{2,9} անմարդի փխ անմտի, B₆ տմարդ և անպիտան, B_{10,15} անմարդի և անմտի, B₁₂ անմարդ և անպիտան, B₁₈ իբրև անպիտան անասուն փխ անմտի և անպիտանի, B₁₄ որդեակ յարբեցութենէ և ի բողէ և ի շնութենէ և անպարտաւանութենէ փախիլ և հեռի լեր որպէս օձէ և ի կատաղի շանէ զի նոքա յապականեն զընութիւն խելացն և հեռացուցանեն զերկիւղն աստուծոյ ի մտաց և լինի անմարդ (և անպիտանի) փխ ի բողէ-ի մտաց, L₉ չիք՝ և-ի մտաց, L₁₃ չիք՝ ի մտաց:

86. Որդեակ, փախիլ ի հպարտութենէ, իբրև ի կատաղեալ շանէ, զի ամբարտաւանութիւն զամենայն մարդկութիւն կողոպտէ:

86. L_{4,6,9,11} որպէս փխ իբրև, B₁₋₂₄ միակցվել է նախորդ խրատից, իսկ B₁₄-ը և միակցվել է պահպանելով L խմբին ավելի հարուզատ տարրերիցվածներ և, միաժամանակ, առանձին ունի համապատասխան խրատը՝ որդեակ փախիլ ի հպարտութենէ որպէս ի կատաղեալ զագանէ զի անպարտաւանութիւնը զամենայն մարդկութիւն կողոպտէ:

87a. Որդեակ, ընդ տգէտին ամենեւին մի խօսիր, զի մի ծաղր լինիցիս:

b. Ընդ անխելին գինի մի՛ ըմպեր:

c. Եւ զանմիտն տանուտէր մի՛ դներ: Այր մեղաւոր խելօք շինէ գտունն, և այր արդար և անխել ակերէ գտունն: Զի այր խելօք, թէ՛ պէտ և մեղաւոր է, զիւր ախոհն և զայլոց խաղաղէ խելօքն և ծածկէ, և անգէտն հրապարակէ զիւրն և զայլոցն:

87. a B₁₋₂₄ չիք՝ զի մի ծաղր լինիցիս (B_{14-ը՝} ունի):

b. L_{1,13} խմբ փխ ըմպեր, B₁₋₂₄ ըմպեր զանմիտ մարդն ընկեր մի գուգեր (B₁₀ զանմարդն փխ զանմիտ մարդն, B₁₂ զյիմար մարդն ընկեր քեզ մի առնեք, B₁₈ մարդոյն ընկեր մի դառնար), B₁₂ անգէտի փխ անխելին, L₁₃ անխել մարդոյն:

c. B₁₋₂₄ զանգէտ մարդն, կացուցանք զի ակերէ գտունն (B₁₈ կացուցանք քանզի ակեր բազում ածէ ի վեր շնի) փխ գներ, B₁₂ և զախմար մարդն ի տունդ փխ և զանմիտն, B₁₄ որդեակ այր-այրպիսով ակկախ խրատի բնույթ է ստացել, B₁₋₂₄ չիք՝ այր-զայլոցն (B_{14-ը} ունի), L₂ մեղաւոր է բայց, L_{4,5,9,1} այլ զիւր ամօթն փխ զիւր ախոհն, L₅ B₁₄ չիք՝ խելօքն, B₁₄ անպէտն փխ անգէտն:

88a. Որդեակ, որ յաստուծոյ երկնչի, ի նմանէ մի վախեր:

b. Եւ զլաւ մարդոյ տեղին անպիտանին մի՛ տար:

c. Զաննենգն նենգաւոր մի՛ հայիր և ոչ՝ զնենգաւորն աննենգ:

d. Զայր, որ մի անգամ ի նենգութիւն գտար, թէ՛ յերկնից իշանէ, մի՛ հաւատար նմա և մի՛ վստահանար ի նա, զի բնութեամբ է ախտն:

e. Զգուսանն մի՛ սիրեր և մի՛ կոչեր զնա ի տուն քո, զի կոչնակ սատանայի է:

f. Զբազկաջողն և զհաւատով ուղիղն որպէս զոսկերս մարտիրոսաց պատուեա, զի այնպիսիքն հաստատութիւն եկեղեցւոյ են:

g. Ընդ ժամանակին մի՛ պնդեր, այլ դամասազ լեր:

h. Զարի շար մի՛ հատուցաներ և ոչ՝ բամբասանս ընդ բամբասանաց:

i. Զգիշերն յերկար ի բուն մի՛ լիներ, այլ ի վեր կաց և աղօթեա:

j. Եւ զցերեկին հոգսն գիշերն հոգա:

k. Ընդ աղքատին իբր և ընդ իշխանին խօսեաց ի դատաստանի:

l. Նախ՝ դատ արա քեզէն ի միտս քո և ապա՝ խօսեաց:

m. Մտօքք քննեա և որոնեա, զի մի թիրեցցի իրաւունքն:

n. Իրաւարար դատաւոր լեր և մի՛ կաշառառու, զի որ կաշառ ի վերայ իրաւանց ոչ առնու, նա մի սասանեցցի:

o. Ի պատերազմն առանց խորհրդի մի՛ յօժարիր:

88. a. L₇ չիք՝ որդեակ, այդպիսով խրատը միակցվել է նախորդին, B₁₋₂₄ ով որ որ, երկնչի դու, B₃ ահ մի կրեք փխ վախեք: c. B₁₋₂₄ գաննեհո մարդն պատուեաւ և ի նենգաւորն մի հայիր (B₁₂ գաննեհո, պատուեաւ վասն թո, նենգաւորէն վախիր) փխ գաննեհոն-աննեհո:

d. L₅ B₁₄ որդեակ գայր որ, այդպիսով խրատը անկախ բրնույր է ստացել, L₇ նենգաւորութեան փխ նենգութեան, L_{4,6,9,11} չիք՝ մի հաւատար նմա և, L₇ գերկինս բանտ մի հաւատար նմա և թէ յերկնից իջանէ մի փխ յերկնից-մի:

e. B₁₋₂₄ որդեակ զգուսանն (B_{3,18} զգուսանն), այդպիսով խրատն անկախ բրնույր է ստացել չիք՝ մի սիրեք, չիք՝ զնա, B₁₋₂₄ չիք՝ զի կոչնակ սատանայի է:

f. B₁₄ որդեակ զբազկաշողն, այդպիսով խրատն անկախ բրնույր է ստացել, L₅ զբազուկ յաջողն:

g. L₅ B₁₄ որդեակ ընդ, այդպիսով խրատն անկախ բրնույր է ստացել, L₇ հակառակեր փխ պնդեր, B₁₋₂₄ պատերազմի (B₁₂ կուրի) փխ պնդեր, չիք՝ առ դամազ լեր, B₆ անհաւատին փխ ժամանակին:

h. B₁₈ ամենկին մի կոպեք փխ չարի չար մի հատուցաներ, L₅ B₁₋₂₄ չիք՝ և ոչ բամբասանս ընդ բամբասանաց (B₁₄ այլ բարեաւն յազթեա չարին փխ և ոչ բամբասանս ընդ բամբասանաց):

i. L₇ կենար փխ լիներ, B₁₋₂₄ չիք՝ այլ ի վեր կաց և ազօթեա:

k. B₁₋₂₄ որդեակ ընդ (B₁₈ չիք՝ որդեակ), այդպիսով խրատն անկախ բրնույր է ստացել, B₁₋₂₄ որպէս փխ եքք, չիք՝ ի դատաստանի:

e. L_{4,6} յառաջ դու փխ նախ, B₁₋₂₄ K. խրատից նեռո ունի՝ ա ի յորս շատ մի յօժարեր (B₁₈ գնար փխ յօժարեր, B₁₂ ի յորսն յշտապ մի արձակիր), բ) ընդ անհրահանգ մարդն մի խօսի: Այս վերջերն հավանաբար փոխարինում է № 80 խրատին:

ո. L₆ կշտառ տունու փխ կշտառաուու:

89a. Որդեակ, մարդ որ, որ զինչ կամի իրաւի, ընդ նմա մի խօսիք:

b. Եւ շատախօսին ունկն մի՛ դներ:

89. a. L₉ տու փխ խօսի, L_{4,6,9,11} չիք՝ որդեակ մարդ, այդպիսով խրատը միակցվել է նախորդին:

b. L_{4,6,9} ականջ փխ ունկն:

90*. Որդեակ, յամենայն ի վաստակս թո զմտաւ ած զվախճանն թո և յաւիտենից ոչ կորնչիս (42):

91*. Որդեակ, մի՛ հակառակիր ընդ առն հզորի, զի մի անկանիցիս ի ձեռս նորա (43):

92*. Որդեակ, մի՛ ընդ առն մեծատան հակառակիր, զուցէ տացէ ոսկի և արծաթ և դիցէ զքեզ ի կշիռս (44):

93*. Որդեակ, մի՛ նախանձիր ընդ փառսն մեղաւորի, զի ոչ գտցես զկործանումն նորա (45):

94. Որդեակ, լաւ է ծառայ հաւատարիմ, քան զազատն անհաւատ (46):

95*. Որդեակ, մի՛ զարմանար ընդ գեղեցիկ տեսիլ մարդոյ (47):

96*. Որդեակ, մի՛ խոտեր զայր յականէ (48):

97*. Որդեակ, փոքր ի թռչունս է մեղու և սկիզբն քաղցրութեան է պտուղ նորա (49):

98*. Որդեակ, լաւ է առն, թէ լինիցի ի վերայ սառն և սառսուռք մահու, քան մերձենալ ի կին լեզուանի (50):

99*. Որդեակ, գեղոյ կնոջ մի՛ ցանկանայցես, զի նա տանի զքեզ ի յաւիտենից կորուստն (51):

100*. Որդեակ, զինն և կին կործանէ զայր իմաստուն (52):

101. Որդեակ, յամօթէ, իբրև յաստուծոյ, երկիր (53):

102*. Ռրդեակ, որ յառդանի մերձենալ ի կին պտունիկ, ցեց և որդունք ծառանգեսցեն զնա (54):

103*. Որդեակ, անձինք յանդգնողաց սատակեսցին (55):

104*. Որդեակ, լուար ինչ բանս, մէտցի ի սրտի քում (56):

105*. Որդեակ, մանկութիւն և անմտութիւն ընդունայնութիւն է? (57):

106*. Որդեակ, զժամանակս քո հեզութեամբ կատարեա (58):

107*. Որդեակ, որչափ մեծացիս զանձն քո խոնարհ կալչիր և գտցես շնորհս յաստուծոյ (59):

108*. Որդեակ, որ ինչ մեծամեծ է քան զքեզ, զայն մի՛ քններ (60):

109*. Որդեակ, սիրտ խիստ ծանրացի ցաւօք (61):

110*. Որդեակ, սիրտ իմաստնոյ խոնարհի յառակս և ունկնդիր լինի պատուիրանացն աստուծոյ (62):

111*. Որդեակ, զհուր բորբոքեալ ջուր շիջուցանէ, և զմեղս ողորմութիւն շնչեսցէ (63):

112*. Որդեակ, զանձինս քաղցեալս մի՛ տրտմեցուցաներ և մի՛ յպաղղեր զտուրս ի տալ կարօտելոց (64):

113*. Որդեակ, մի՛ անտես առներ զծառայ ի նեղութեան և մի՛ դարձուցաներ զերեսս քո յաղքատէն (65):

114*. Որդեակ, մի՛ տար տեղի մարդոյ անիծանել զքեզ, զի յորժամ դառնացեալ մտօք անիծանէ զքեզ, վաղվաղակի լսէ տէր աղօթից նորա (66):

115*. Որդեակ, սիրելի արա զանձն քո ժողովրդեան քո և առաջի իշխանաց խոնարհեցո զանձն քո և խօսեա առաջի նոցա հեզութեամբ և խաղաղութեամբ (67):

116*. Որդեակ, փրկեա զզրկեալն ի զրկողաց և մի՛ զայրանարդու ի դատաստանի (68):

117*. Որդեակ, բարբառ քաղցր բազում բարեկամս առնէ և լեզու քաղցր յաճախէ առնուլ գովութիւն (69):

118*. Որդեակ, բարեկամք քո եղիցին բազումք, բայց խորհրդակից քեզ մի ի հազարացն արասցես (70):

119*. Որդեակ, [է] բարեկամ որ իբրև գթշնամի է և առեալ զնախատինս քո յայտնեսցէ նա և են բարեկամք, որ միայն հաղարդ լին[ին] սեղայնոյն և ոչինչ օգնեսցեն քեզ յաւուր նեղութեան քո (71):

120*. Որդեակ, այսպիսի բարեկամ առաջի քո սաստէ ծառայից քոց և առաւել հովել զքեզ, և թէ նեղութիւն հասանէ քեզ, նա շարախօսէ զքէն (72):

121*. Որդեակ, բարեկամ հաւատարիմ իբրև աշտարակ ամուր է, և որ եգիտ զնա, եգիտ զանձ մեծ: Չիք գին հաւատարիմ բարեկամի և ոչ կշիռ վայելչութեան նորա (73):

122*. Որդեակ, բարեկամ հաւատարիմ ղեղ կենաց է, և որ երկընչի ի տեառնէ, բարեկամ է բարեաց (74):

123*. Որդեակ, ի մանկութենէ քումմէ ընտրեա զիմաստութիւն, մինչև ի ծերութիւն (75):

Եւ այս բաւական խրատէ իմաստնոց, որ ուսանել կամիցին:

**ԱԼԻՄ ԽԻԿԱՐՆ
ՍՈՅԼԱՏԻԿԻ ՆԱՍԱՀԱԹ**

(ՀԱՅ-ՓՈՒՐԳԵՐԵՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ)

Այս բնագիրն ստեղծվել է թրքախոս հայերի միջավայրում: Թարգմանված է հայերենից: Թարգմանության հիմքը հավանաբար տպագիրն է:

Այդպիսով Խիկարի զրույցը երևան է եկել նաև թուրք գրականության մեջ:

Բնագիրն անծանոթ է գիտական հասարակայնությանը: Հրատարակվում է առաջին անգամ: Այն հայտնի է մեզ միայն մի օրինակով. Զմմատի վանքի ձեռագիր № 413, որը թերևս հենց սկզբնաղբյուրն է:

Մեր ընդօրինակությունը վանքի հղած լուսապատճենի հետ համեմատեց Օ. Սզանյանը, որի համար շնորհակալություն ենք հայտնում:

Հրատարակում ենք առանց միջամտության:

ԱԼԻՄ ԽԻԿԱՐՆ ՍՈՅԼԱՏԻԿԻ ՆԱՍԱՀԱԹ

Պէն Խրկար, ասորի Սէնէքերիմ փատիշահն քեաթիպիյ իսիմ քի, ալդմըշ քար[ը]մ վարրտը, վէ 60 տայ էվ եաբտըմ, վէ 60 եաշը- նատաք պանա էվլաթ օլմատը:

Պիր կին շօք հատիյէլէր իլէ կէթտիմ փութլարըն հուզուրունայ, վէ օրտա աթէշ եաբտ[ը]մ, օլ աթէշին իշինէ թաթլը քօքուլու փու- խուրլար պըրաքտ[ը]մ, վէ սունտում օնլարայ պէնիմ հատիյէլէրի- մի, վէ քուրպան քէստիմ, պիր էվլաթ օլսուն պանայ տէշի:

Վէ իրիճայ էթտիմ քի, աման պէնիմ էֆէնտիլէրիմ վէ շահըմ, պույուրուն էմր էտին քի, պանա պիր էրքէք էվլաթ օլսուն, եօքսայ շիմտի էօլիւրիմ: Ձէրէ, նէ տէրլէր հալք քի, Խիկար պիր ալիմ վէ իշկիւզար ատամըտը, լաքին էօլտիւ կէթտի, պիր էվլաթ սահիպի օլմատը քի, էօլտիւկիւ վաքիթ կեօմսիւն վէ աղլէսին եօլիւսիւնիւ, նէ սօյլէմէլի էօլտիւքտէն սօնրայ պիր մէրասխօրում օլմայաճաք տիւնեայ իւտիւնտէ:

էյէր էվլատմ քիւնտէ օն քուրուշում հարճ էթսէ, կինէ մալըմը թիւրէ տէմէզ, սալթ պուտուր միւրատըմ քի քէնտի էլճիյէզիլիլէ թօքրաք տօլտուրսուն իւտիւմէ պէն էօլտիւքտէն սօնրայ, վէ պէնի անսըն, ըռահմէթ շըքարսըն:

Օլ վաքիթ փութլար պանայ տէտիլէր քի սանա էվլաթ օլմանն քապիլի եօք. էվլաթ իստէրսէն գըզքար[տ]աշընն օղլ[ու] նաթանը եանընա ալ սանայ օղուլուք էլլէ քի սէնի անսըն:

Սօնրայ պու նաթանը եանըմայ ալտ[ը]մ քի պիր եաշնտայըտը: Պունայ խաս էսպապլար կէյտիրտիմ, պօյնունայ ալթ[ը]ն կէրտան- լըք տաքտ[ը]մ, նիճէքի ատէթտիր փատիշահ էվլաթլարընա: Պիր էյի իւտիւնիւ պաշընը տօնաթտ[ը]մ, սիւտիւլէ պալ եէտիրտ[ի]մ, վէ քարաքուշ կեօկէրշին թիւլիւնտէն եաթաք իւտիւնտէ կաթ[ը]ր-

տ[ը]մ ուշուժտում թաքի եէտի եաշընայ կիրտի: Սօնրայ պունու օքումայա պաշլաթտ[ը]մ. հէր թիւրլիւ էլիմլէրի եօյրէթտիմ պունայ կէճէ վէ կիւնտիւզ:

Պիր կիւն փատիշահ տէտի պանա քի. Ապէնիմ քեաթիպիմ իկկար, պիլիրիմ քի արթ[ը]ք էհտիեար օլտուն, սէն էօլտիւքտէն սօնրայ նէրտէ պուպայրմ սէնին կիպի պիր ալիմ քի, պիզիմ պէյլիք ումուրունու աք[ը]լտան էլիքիլէ կեօրսիւն, կեօզէթլէսին, պէն տայ[ը]մ պունու տիւշիւնիւպ քասէՖէթ էտէրիմ: Ճէվար վէրտիմ տէտիմ քի. Տեօվլէթիւն տայրմ օլտուն սուլթանըմ, ալէմ շէքմէ, պէնիմ պիր էվլատ[ը]մ վար քի, պէնտէն գիեատէ ալիմ տիր:

Փատիշահ տէտի. Ալ կէթիր պուրայա Կ[ե]գրէյիմ շունու պիր քէրէ:

Պունու կեօթիրտիւմ փատիշահ[ը]ն հիւզիւրիւնէ: Հաշան փատիշահ կեօրտիւ, շօք շազ օլտու վէ տէտի. Միւպարէք օլտուն պու կիւնիւմիւզէ, գէրէ իրկար քէնտի սաղլըզընտայ կէթիրտի քէնտի էվլատընք պէնիմ հուզուրումայ շքարտը քի արթ[ը]ք քէնտի քրահաթ օլտուն:

Վէ թէմէլլահ էտիպ փատիշահայ, ալտըմ կեօթիրտիւմ նաթանը քէնտի սերայըմայ, վէ օնայ պու նասահաթլարը վէրտիմ.

1. Օղուլ, էյէր պիր լաքրտը էշիտիրսէն կէրէք փատիշահ սերայընտան, կէրէք փաշալարտան, կէրէք պեօյիւք թիճալլար[ը]ն քօնադընտայ, օնու բէք սաքլայ, տիշարը շքարմայ, թաքի էլտէն տույաւըն սէն օ սեօզի:

2. Օղուլ, էլին պաղլատըղը վէ մեօհիւրլէտիկի շէյի սէն շէզմէ, վէ շէզտիկի շէյի սէն պաղլամայ:

3. Օղուլ, աք[ը]լս[ը]զ ատամըլայ պիլէ եէյիք իշմէտէն, աք[ը]լլը ատամըլայ պիլէ թաշ տաշըմասը տահայ էյիտիր:

4. Օղուլ, պիրի սէնի պիր եէրէ եօլլարսայ, պիր շէյ սօյլէրսէ, օնու պիր էյի անլամատան կէթմէյէպին, գէրէ, քայրըսընը եօլլարլարտայ, արա եէրտէ իրէզիլ օլուրտուն:

5. Օղուլ, պիր եէրէ կէտէրսէն, սէնտէն պեօյիւկիւն իւստ եանընա օթուրմայասըն քի, տէմէսինլէր պիրազ աշաղը կէթ, վէ սէնտ ունութմայասըն: Աշաղը օթուր քի եօքարը պույուր տէսինլէր սանա:

6. Օղուլ, էյէր քարտաշ[ը]ն վէ տօստուն հաստայրսայ, տէմէքի արմուժ եա էլմայ պուպայ[ը]մ տայ, եօյլէ կէտէյիմ, կէթ այադընըլայ, կօր կօզիւնիւլէ, գէրէ հաստայայ պօշ կէթմէք¹ տահայ էյիտիր, շօք եէյէճէք կեօթիրմէքտէն:

¹ Այս բառը ձեռագրում կրկնված է:

7. Օղուլ, էլին քանրնա կիրմէ քի, էլտէ սէնին քանրնա կիրմէ-սին:

8. Օղուլ, էլին քարըսըյըլայ զինայ էթմէ քի, էլտէ սէնին քարընըլայ զինայ էթմէթմէսին:

9. Օղուլ, տահա էյի տիր քէվէքէլի օլուպտա ճէվար վէրսին պիր հզմէթքեար քէնտի աղասընայ, նէքի, եօյիւտ վէրիր կիպի սօյ-լէշիպ աղասըլանտա օնու տարըթլմաք:

10. Օղուլ, սաքըն էլէ պաստրմայ այաղընը քի, ճէսարէթ էտիպ-տէ պօյնունայ տայ պասմասըն:

11. Օղուլ, թաթլը օլմա քի հէյէլէր սէնի, վէ աճը օլմա քի թիւ-քիւրէլէր:

12. Օղուլ, Ֆիքիր իլէ քօր օլմատան, կեօզիւլէ քօր օլմասը տահայ էյիտիր, զէրէ քօր ատամ շաբըք սէզէր եօլուն նէրտէն կէ-տիլիպ կէլմէսինի. լաքին Ֆէքիր իլէ քօր օլան տայըմ աքսի կէտէր:

13. Օղուլ, պիր ք[ը]զ քէնտի աքրապասընայ իրէզիլ օլմատան, եօլմէսի տահայ էյիտիր:

14. Օղուլ, էլին էվինտէ պիր եօքիւզ պօղազլանմատան, սէնին էվինտէ պիր կէշի պօղազլանմասը տահայ էյի:

15. Օղուլ, փատիշահլարըն սէրայընայ կիրմէ վէ զապիթ քարըսըլայ սօհպէթ էթմէ:

16. Օղուլ, ինսան[ը]ն կեօզիւ աճտըր, մալ վէ ահճէ տօյուր-մազ, իլլէ պիր ավուճ թօքրախ տօյուրուր մէզէր իշինտէ:

17. Օղուլ, տիշ[ի] էհլի իլէ շօք մահապէթ էթմէ, զէրէ էյէր Ֆէ-նայըսայ սէնի Ֆասլ էտէրլէր. վէ էյիիսէ անմազլար սէնի:

18. Օղուլ, հաքիմ քաբուսունայ կէտէրսէն, շօք սօյլէմէ եա-լան սօյլէմէ. օլմուշու կիպի սօյլէ քի եալան շըքքտայ զընտանայ կիրմէյէսին:

19. Օղուլ, իբտիտայ սօյլէյէճէկին լաք[ը]րտըյը էյի տիւշիւն, զէրէ էյէր եալան սօյլէրսէն սօնրայ սէն բիւշման օլուրսուն, վէ հա-քիմ սէնի հաքիս էտէր, զաբտ էտէր մալընը:

20. Օղուլ, պիր ատամը ասմայայ կեօթիւրիւրլէրսէ, սաք[ը]ն եօնիւսըրայ կէթմէ քի, սանայ շէրր աթմաս[ը]ն քի, պուտայ պէնիմ այաքտաշ[ը]մ տէյի:

21. Օղուլ, նէ վաքիթ տիւշիւն էվինէ եա էօլիւ էվինէ կէտէրսէն, իբտիտայ էվինտէ եէմէկինի եէտէ, էօյլէ կէթ, զէրէ էյէր տիւշիւն էվի-յիսէ, էվ սահապը սէվինճինտէն ունուտուր սէնի, էօլիւ էվիյիսէ, էօլիւ սահապը քասէթէթինտէն ունուտուր վէ քարն[ը]ն աճ քալըր:

22. Օղոու, պիր սույու եաքըն կէշիթատէն կէշմէտէնիսէ, պիր ուզաք բեօբրիւյէ կէտիպ կէշմէսի տահա էյիտիր:

23. Օղոու, սաքըն գալ[ը]մլըք էտիբտէ եէնի շէրահաթ իճաթ էթմէ, վէզիր տէ օլսան ճըզըտան չըքմայ:

24. Օղոու, սաք[ը]ն պաքմայ տիլպէր ավրատէ, զէրէ եիւզինէ պօյայ սիւրէր, կեօզիւնէ սիւրմէ շէքէր, պիւթիւն մալընը տախի շիւրիւթսէն օնուն ուղուրունայ, պուլաճաղըն պիր շէյ տէյիլ կիւնահտան վէ իրէզիլիբտէն քայրը:

25. Օղոու, պիր ճահիլ քիմսէ հավայա տախի ուշարսատա, ինանմա օնուն սօզիւնէ. վէ էհտիեար քեամիլ ճէվապը սահէհ տիր քի, ինան:

26. Օղոու, էվլատըն աքըլը պիլէ օլսայ, իբտիտայ թէրճիւպէ էյլէտէ, սօնրայ օնուն էլիւնէ ինան մալընը:

27. Օղոու, եուզիւ սէնտէն բէրք օլանըլան իթտահը էթմէ:

28. Օղոու, էվիւնին քաբուսու տօքուզ արշըն եուքսէկիսէ, իշէրի Աիրէճէյին վաքիթ պաշընը էյ պիրազ:

29. Օղոու, պիր շէյի զիեատէ ալըպտա էքսիք վէրմէ, զանն էթմէքի քազանտըն, քեար էթտին: Պիլմէզսին քի ալահ քազէպ էտիպտէ օ ճիզվիքեարըն եէրինէ հէր էլիւտէն մալը ալըբտա քայրըսընայ վէրիր:

30. Օղոու, եէմին էթմէ, եալան սօյլէմէ, զէրէ եէմին վէ եալան սօզ, ինսանն էօմրիւնիւ քէսէր:

31. Օղոու, էյէր ալահտան պիր շէյ տիլէրսէն, շալըք քի օնուն էմրինի էտա էթմէյէ քի, իստէտիկին սանայ վէրսին:

32. Օղոու, պիր շէյ քի սանայ Ֆէնա կեօրիւնիւր, օնու քայրըսընայ էթմէ պիր էյլիկին վարըսայ օնու էյլէ քի, տօստ էտինէսին քէնտինէ, վէ հէքիսինտէն էյիք կեօրէսին:

33. Օղոու, էյէր պօրճուն, եա պիր էքսիքիկին վարըսայ քիմսէյէ սեօյլէմէ, զէրէ օնլարտան սանայ Ֆայտայ եօքտուր, իլլէ նամ[ը]ն ալաքըլանտը օնլար[ը]ն եօյիւնտէ:

34. Օղոու, սէվ քէնտի էհլինի, զէրէ իքիւնիզին թէնի պիրտիր, վէ սէնին էվլաթլար[ը]ն պէսլէյիպ պէօյիտիր վէ իհհաքա[ը]ր սէնին եօմրիւնէ:

35. Օղոու, քարտաշընը քէնտին կիպի սէվ քի, սէնին էվլատըն օլուրսա սէվիլսինլէր:

36. Օղոու, էվլատընը պազը քէրէ պիրազ աճ սաքլայ քի, սըքլէթէ սապր էթմէյի եօյրէնսին քի, հաշան քըթլըք օլուրսայ պիրազ աճ քալմայա տայանսըն:

37. Օղուլ, պիր ատամ[ը]ն էյի ամէլի վէ էյի ատը եօղուսայ տիւննայ իւզիւնտէ օլ ատէմին եօլմէսի էյիտիր:

38. Օղուլ, էյին էվինտէ միսաֆիր օլուրսան, եօյիննէ աքրէպ վէ երլան տախի կէթիրիրսէ կիւճէնմէ:

39. Օղուլ, սաք[ը]ն ֆէնայ սօյլէմէ տօստունայ, իլլէ կիւլ օնուն եիւզիւնէ քի, շազ օլասուն էլին եօյինտէ:

40. Օղուլ, էհիւնտէն շէյ սաքլամայ, էլինտէն կէլտիկի քատար սէվինտիր, լաքին սըրըն աշմայ օնայ, գէրէ քարը քըզմի զայիֆ մէզրէֆ օլտուղունտան, սէնին սըրընը սաքլայամազ, վարըր քօնշուլարայ սօյլէր, վէ սօնրայ զահմէթի սէն շէքէրսին:

41. Օղուլ, պիր շէյ քի սէնին տէյիլ, օ շէյի ալըպտա էլէ վէրմէ:

42. Օղուլ, պիր շէյի էյի տիւշիւնտէ, ֆայտալըսնը սէշ տէ, սօնրայ աղզընտան շըքար օ ճէվապը, հէմէն աղզընայ կէլնի սօյլէրսին, հալք սէնի գէվքլէնիր:

43. Օղուլ, պիր եէրտէ իքի ատամ քավկա էտէրսէ, եա տեօյիւշիւրսէ, սաք[ը]ն իշիննէ կիրմէ քի, պօշ եէրէ սէն կէտէրսին բաթ[ը]րտընայ:

44. Օղուլ, սաքըն այըն օյուն լաք[ը]րտըլար էտիպտէ կիւլմէ, գէրէ քարշըսընտաքի կիւճէնիր, օնտան քավկայ շըքար օլուր պիր ֆէսաթ:

45. Օղուլ, էյէր քի ալիւմ օլմաք իստէրսէն, տիլինի քէմ սեօզլէրտէն սաքլայ:

46. Օղուլ, պիր ատամ պաղըրմայըլա էվ եաբայըտըր, մէրքէպ քիւնտէ եէտի սէրայ եաբարըտը:

47. Օղուլ, էյէր քի ֆուքէրէյիսէն պատարաք կեօր հէր կին:

48. Օղուլ, պիր քիմսէյէ շահաթսըզ ահճէ վէրմէ, գէրէ սօնրայ շօք լաք[ը]րտըր օլուր վէ էսկի տօստունուլան պօզուշուրսուն:

49. Օղուլ, պապանայ անանայ իքրամ էյլէ քի, էվլատընտա սանայ իքրամ իղէթ էթսին:

50. Օղուլ, քուրշուն տէմիր եուքլէնտիւմ, պաքտըմ քի պօրճտան աղըր տէյիլ, վէ եէրիտիւմ, իշէրիտիւմ, եօտէնմէյէճէ օլմատ[ը]մ:

51. Օղուլ, պիր գէնկին էվլատն երլան եէսէ, տէրլէր քի իլաճ եէրիննէ եէտի, էյէր ֆուքարէ եէսէ, աճլըքտան եէտի եօլմէսին տէյի տէրլէր:

52. Օղուլ, սէնտէ խրսըզլըք կօրմէտէն իսէ, խրսըզլար մալընը շալսա տահա էյի տիր:

53. Օղուլ, հաշան պիր էհտիեար կեօրիւրսէն այաղայ քալք, օնա իքրամ էթ քի, քայրըլարըտայ սանա էթսին:

54. Օղուլ, չօքլուք կէթմէ տօստունուն էվինէ քի, սէնտէն եիւզ չէվիրմէսին:

55. Օղուլ, ալլահըն թէնպէհէրինի սաքլայ, գէրէ օնլար պիր մէթին քալէտիր ատամայ:

56. Օղուլ, էյի լաք[ը]րտլարայ ալըշտ[ը]ր տիրինի, էյի նասահաթ ալըրսան ալիմ օլուրսուն, գէրէ ֆէնայ ատամտան տայ[ը]մ ֆէնայ շէյ չըքար:

57. Օղուլ, պիր էյլէք իստէրսէն, էվէլի եօյիւնմէ, գէրէ պէլքի օլմագսայ, էտէմէսին, իրէզիլ օլուրսուն:

58. Օղուլ, ինսան[ը]ն քանընայ հասիրէթ չէքմէ, քավկատան ուզաք օլ, վէ թաթլը լաք[ը]րտըլար էթ քի, էլին, հօքէսինի տաղրտաս[ը]ն:

59. Օղուլ, շարապ իչէրսէն չօք լաֆ էթմէ, գէրէ չօք լաք[ը]րտրտան քավկա գուհուր էտէր, վէ սօնրա քան:

60. Օղուլ, տիրլիք տիւզէնլիք իստէրսէն, խօնարութիւն անարտ[ը]ր:

61. Օղուլ, շալըշ քի էյի ատ էտէնէսին, գէրէ էյի ատ պին կեօգէլէրտէն էյիտիր. կեօգէլիք պօզուլուր հաստալըղըլա եա եօլիւմիւէ, էյի ատ պօզուլմազ տայ[ը]մ քալըր:

62. Օղուլ, պիր էտէպսիզ քարը եան[ը]նտայ պուլունուրսան օնա միւթիւ օլ, եա քաշ եան[ը]նտան:

63. Օղուլ, տիւշմանըն տիրինտէն զիեատէ սէնին տիրինտէն քօրք, գէրէ օնտան քայրը քիմսէ վուրամազ սանայ:

64. Օղուլ, աքըլսըզ ատամըլա մուհապէթ էթմէտէն իսէ, աքըլը ատամըլայ պօզուլմասը տահայ էյիտիր:

65. Օղուլ, աք[ը]լսըզ վէ սէրհօշ ատամը պիր իշէ կեօնտէրմէ, եօքսայ չօք շէյ կէթիրիր պաշընայ:

66. Օղուլ, աքըլսըզ ատամա նասահաթ վէրմէք, աքըպ կէտէն սուեայ թօզ տօլտուրմաք կիպիտիր:

67. Օղուլ, ֆէնայ, աքըլսըզ, տիրպազ վէ մաղրուր ատէմի պրաքմայ էվինէ, գէրէ սէնի ութանտըրըր էլին [ե]օնիւտէ:

68. Օղուլ, պիւթիւն տիւնեահա պիւէ հեօքմ էթսէն, կէնէ եօլիւմիւնիւ ունութմայ:

69. Օղուլ, ազահըք շարապ իչ շազ օլմաք իչին, լաքին շա[րա]պ սէնի իչմէսին:

70. Օղուլ, շարապ պազը քէրէ ինսան[ը]ն քէյֆինի կէթիրիր, պազը քէրէտէ իրէզիլ պաթլամ էտէր:

71. Օղուլ, պիր էտէբսիզ ավրէթ իլէ քավկայ էթմէտէն, պիր սուլթատուրլա քավկա էթմէսի տահա էյի տիր:
72. Օղուլ, ֆէնայ վէ մաղրուլ ատէմ հաշան էլին քավկասըն կեօրիւրսէն, շազ օլուր, սան[ը]ր քի քէնտինէ ֆայտայ շըքար օլ քավկատան:
73. Օղուլ, էյէր ալլահ սանայ էյլիք վէրիրսէ օ վաքիթ տահա զիյատէ քօրք օնտան, զէրէ սօնրա բուշման օլուրսուն:
74. Օղուլ, հաշան պաքարսըն քի փատիշահարտան էհտիպարըն վար, վէ հէրքէզ սէնի սէվիյըր, էյէր ալլահըն կէօզիւնտէն շըքարսան, օ վաքիթ հէրքէսին կէօզիւնտէն շըքարսըն:
75. Օղուլ, սաքըն տէմէ ֆուքարէյէ քի, սէն պանա նէ էտէ պիլիրսին, օ թարզ ատամլարտան շօք շէյ շըքար:
76. Օղուլ, էլին քարըսը սէնի սէվիպ տէրսէ քի, սէն պէնիմ քօճամ էյիսին, սաքըն ինանմա, զէրէ պիր ֆայշէ քէլքէրէ պէնզէր քի, հէր թիւրիւ քէլք իլէ շիֆլէշիր:
77. Օղուլ, սաքն իւրքմէ պիր եէնի տօստուլա կէօրիւշտիւյիւնտէ թաքի պիրազ թէրճիւպէ էտէսին օնու խուլունու:
78. Օղուլ, պիր ֆէնա քարը, պիր տօնանմը մէզէրէ պէնզէր քի, իշի հէր տօլու մէքրուֆ քօքու տօլուտուր:
79. Օղուլ, էլին էօյիւնտէ էտէպսիզ լաքըրտը սէօյլէմէ, զէրէ սանա թազիր էտէրսէ օնլարըն էօյիւնտէ քէս քալըրսըն:
80. Օղուլ, զէյնի աշըք օլանըն ֆիքրի կիւնէշ կիպի շավար ըշըլար, լաքին զէյնի քարալը վէ թամահէր ատէմին շօք մալիտէ օլսա, կէնէ նաֆիլէ տիր, օլ ատէմ հօլիւյէ պէնզէր:
81. Օղուլ, սաք[ը]ն քիմսէ կեօրմէյեսին վէրտիյին սէքեաթը, զէրէ սօնրայ ալլահայ մաքպուլ օլմազ:
82. Օղուլ, սըրընը աշ տօստունայ, վէ պիր քաշ կիւնտէն սօնրայ թէրճիւպէ էյլէ օնու, վէ պիրտէ ազ քավկա [է]թ պիլէսիննէ, էյէր սըրընը սաքլարսայ, օ սէնին սատրքհանէ տօստունտուր, օնու շօք սէվ, էյէր քավկա էթտիկիւնտէ սըրըն տիշարը վէրիսէ, սանայ տիւշմանտ[ը]ր, քաշ օնտան:
83. Օղուլ, թամահքեարլըք հէր կիւնահըն քէօքիտիւր, վէ սատաքայ հէր էյլիկի էհսան էտէրսին սանայ:
84. Օղուլ, էյէր պաշ աղրըսընտան քուրթարմաք իստէրսէն տավանտան սաքըն քէնտինի, տավայա կիրսէն հէր կիւնահ մուխաթարասընա կիրէր, վէ շաշկըն օլուր, նէ էթտիկիւնի պիլմէզ:
85. Օղուլ, քիմսէնին զէմինի էթմէ վէ էշիթմէ, զէրէ բէք եարալար ինսան[ը]ն եիւրէկիւնի, վէ էհտիպարընը պօզար:

86. Օղուլ, պիրիննէ պիր շէյ վէրէճէք օլուրսան իբտիտայ եօյինմէ, զէրէ իբտիտա եօյինիւբտէ վէրմէգսէն տօստունուր տիւշման օլուրսուն:

87. Օղուլ, մավրուլ ատամ քէնտի ատամլարընտան վէ տօստլարընտան ուզաքտրր. էյեր շօք տէֆայ շալըշըրսա մուհապէթ էթմէյէ քէնտինի խըրբալայըք ուզաք օլուր տօստլարընտան:

88. Օղուլ, պիր քաշար, պիր հալան սօյլէր հըղմէքքեարտան, էյիտիր պիր էշէք թապիյէթլի հըղմէթքեար:

89. Օղուլ, տուտունայ քէֆիլ օլմայ, զէրէ սօնրայ շօք սըքլէթ շէքէրսին օնուն պօրճունու եօտէմէյէ:

90. Օղուլ, ֆէնայ ֆիքիրլի ատէմ վէ քըսկանճ ատէմ եօք քի սալթ տիւշմանլարընայ քէմլիք էտէր, իլլէ հէքիսինէտէ աքսիլիք էտէր:

91. Օղուլ, էլին քարըսընայ արզու շէքմէ, զրէր էլին քարըսը տուզու սուեայ պէնզէր քի, նէքատար իշսէն օքատար սուսարսըն, հէմ ատընը պօղար:

92. Օղուլ, աքըլսըզ ատէմ նէքատար սէրհօշ օլուրսայ քալկաք արար վէ եօյինիւր քի պէնտէն պեօյիւք եօք տէյի, պիլմէզ քի քէնտինտէն պ[ե]օյիւկէ ռասկէլիրսէ շարքար եօլտիրիւր օնու:

93. Օղուլ, նիճէքի աղաճլար թօքրախտան պիթէր, օնճուլայըն քեօթիւլիւք տէ սէրհօշլուքտան շըքար:

94. Օղուլ, էյեր տինեհեհ հեօքիւմ էտիճիյիսէն, սաքըն պէքրիլիքտէն, զէրէ պիւթիւն տինեհանըն քայղըսընը իւզէրինէ ալմըշ:

95. Օղուլ, աղըն ճանավարլար կեօրտիւմ քի իւստիւմէ սէյիրթտիլէր օ քատար քօրքմատըմ, տիւշմանըլայ տալաշտըմ եէնէմէտի պէնի, լաքին պիր աճիւզէ էտէպսիզ քարը եէնտի պէնի:

96. Օղուլ, պիր քեօթիւ ատամ տիւշէր քէնտի քեօթիւ թապիյէթի սէպէպինտէն, վէ պիր էյի սալիհ ատէմ քալքար էյի ամէլլէրի սէպէպինտէն:

97. Օղուլ նաթան, պու եօյիւթլէրիմի էյի տիւշիւն, վէ օնլարը էտա էյլէ քի աքըլը օլասըն, վէ փատիշահլարին կեօզիւնէ կիրէսին:

Իշտէ պու եօյիւթլէրի եօյրէթտիւմ օղլում նաթանայ, վէ սանըրտըմ քի, հէք եօյիւթլէրիմի սաքլայաճաք. լաքին օ նասըլ քի աքար սուլուն իւստինէ թօզ տօլտուրուր սուլուն քայրպ օլուր, եօյլէ էթտի պէնիւմ նասահաթլարըմը:

Էվիմի, հըղմէթքեարլարըմը, մալըմը, սերայըմը վէ մանսըպըմը քիւլլիւ վարիյէթիմի վէրտիւմ, վէ Սէնէքէրիւմ փատիշահայ տիվան քեաթիպի էթտիւմ:

Վէ թէզիչէ ունութառու հէք օ նասահաթլէրիմի վէ պաշլատը ֆէ-նայ ամէլէր իշէմէյէ, վէ նաշէրի իշէր կեօրմէյէ, վէ հըզմէթքեար-լարըմայ քըեարըտը վէ մալըմը սարֆ էտէր իտի, վէ եօյիւթլէրիմին շօղուն թութմազըտը:

Վէ օ վաքիթ օնուն պու քատար քեօթիւլիւկիւնիւ կեօրտիւմիւէ, կէթտիւմ Սէնէքէրիւմ փատիշահըմայ պիրէր պիրէր անլաթտըմ պուն-լարը, վէ փատիշահտան ֆէրման ալտըմ քի պիր տահի մալիմէ հեօքմ էթմէսին:

Փատիշահ էմը էթտի շաղըրտը հուզուրունայ, նաթանայ պու-յուրտու քի մալըմա էմլաքըմա տօքանմասըն: Սօնրայ քալքտըմ կէթտիւմ էվիմէ:

Պու նաթան պաշլատը ֆէնտլէր տիւշինմէյէ քի, պէնի փատի-շահայ կէշսին:

Պիր մեօհիւր եաբտըրտը պէնիւմ մեօհիւրիւմ կիպի, զէրէ փէք էյի պէլլէմիշիտի պէնիւմ մեօհիւրիւմիւն եաբըսընը, վէ պէնիւմ ատը-մը օյտուրտու մեօհիւրիւն իւտիսնէ վէ պաստը պիր քեաղըրդայ վէ կեօյա պէնիւմ աղզըմտան եազտը Մըսըր փաթիշահընայ՝ փարավօ-նայ քի պիզիւմ իլէ պօզուղուտու:

Մէքթուպին սիւրէթի՝ Մաֆիր սէլամտան սօնրայ պու փա-րավօն փատիշահայ քի, պու մէքթուպ էլինէ տէյտիքտէ օ սահաթ էսկեար տէվշիր կէլ Արծրունիլէր օվասընայ քի, ճէնքկիտէ էթմէտէն զաբթ էտէսին Սէնէքէրիւմ փատիշահըն վիլայէթիւնի, տեօվլէթիւնի:

Պունուն կիպի պիր մէքթուպ տա պանայ եազտը փատիշահը-մըզըն աղզընտան քի սուրէթի պու տուր. Մաֆիր սէլամտան սօնրայ ալիւմ հըկարըմա քի, պու մէքթուպիւմ էլինէ տէյտիքտէ շաբըճաք մաֆիր էսկեար տէշիր կէլ Արծրունիլէր օվասընայ դէկտէմբէր 27-սի քի ճէնկ էտէսին փարավօնուն էսկ[ե]արի իլէ, զէրէ փարավօնուն էլ-չիսի կէլտի պանայ: Վէ պունու եազըպ ուտու իլէ վարտը վէրտի պիր սատըք հանէ տէմէ քի պանա կէթիրիտի:

Օ վաքիթ աշտըմ օքուտում քեաղըրտը քի, օ սահէթ էսկեար տէ-շիրտիւմ պիւմէյէրէք փատիշահըն էմրինի իճիրայ էթտիւմ, պիւմէտիւմ նաթան[ը]ն ֆէնտի, տուզաղը օյտուղունու: Վէ օ պիր քեաղըրտը քի եազմըշտը փարավօնա պէնիւմ աղզըմտան, օնու մեօհիւրլէտի վէ ուուլիլէ կեօթիւրտիւ պըրաքտը փատիշահըն սէրայընըն քաբուտու-նա: Վէ հըզմէթքեարլէրըն պիրիսի պուլտու օ քեաղըրտը կեօթիւրտիւ վէրտի Սէնէքէրիւմ փատիշահըն էլինէ:

Օ վաքիթ մէքթուպի օքուտու հեօնքեարըն հուզուրիւնտէ, իւրքիւր քասէֆէթլէնտի, պիւմէզիտի նէ եաբաճաղընը էօքէսինտէն:

Օ վաքիթ պու Նաթան հեօնքեարըն հուզուրունա չըբըբ թէմէննա էթտի տէտի փատիշահա քի. Տեօվլէթին տայլըմ օլսուն սուլթանըմ, պէնիմ փէտէրիմ խիկար պիլմէտի սէնին էյլիկինի վէ շալըբեօր քի սէնին փատիշահալըզընը քալտըրսըն, պու լաբըրտըմայ ինանմազսան դէկտէմբէրին 27-սի օլսունտայ քալթալըմ Արծրունիլէր օվասընայ կէտէլիմ, օրտայ կեօզին իլէ կեօրէսին օնուն էթտիկինի:

Օ վաքիթ Սէնէքէրիմ փատիշահա քասէֆէթէ կիրիպ, վատէնին պիթմէսինէ պաքարըտը: Պէն տէ պիլմէյերէք էսկեարիմի տէշիրտիմ վարտըմ պէքլէտիմ օլ օվատայ:

Սէնէքէրիմ փատիշահատայ օլ օվայա կէլիօրտու պէնի տէնէմէյէ. պէնտէ կեօրիպ Սէնէքէրիմին ասկերինի, ճէնկէ հազըրլանտըմ, զէրէ սանտըմ քի փարավօնուն էսկեարիտիր կէլէն:

Օլ վաքիթ կեօրտիւ Սէնէքէրիմ պէնիմ էսկեարիմի, քաշար. վէ պէնտէ ալտըմ էսկեարիմի պիրազ արտը սըրայ կէթտիմ քաշըրտըմ, կէլտիմ կինէ քէնտի մէքեանըմայ, վէ սէվինտիմ քի փարավօնուն էսկեարըն քաշըրտըմ տէյի:

Օ վաքիթ պու Սէնէքէրիմ քաշտը քէնտի սէրայընայ, քասէֆէթինտէն աբընը զայ էթտի. պիլմէզիտի պանայ նէ եարսըն պանայ էլինէ կետէրսէմ:

Օնտան սօնրայ չըքտը Նաթան փատիշահաըն հուզուրունայ վէ թէմէնահ էթտի, տէտի իշտէ կեօզին իլէ տեօրտին խիկարըն էթտիյի նամքեօ[ր]լիկինի. սաքըն քասէֆէթ էթմէ, պէն օնու կէթիրիմ սէնին հուզուրանայ:

Սէնէքէրիմ տէտի Նաթանայ, էյէր խիկարը ալըր կէթիրիսէն պուրայա, նէ իստէրսէն վէրիրիմ սանայ:

Նաթան թէմէնահ էթտի, քալքտըր կէթտի օրտան, վէ փատիշահաըն ազգընտան պիր մէքտուպ եազտը վէրտի պիր սատըքանէ ատամըն էլինէ քի, պունու կեօթիւրէ խիկարըն էլինէ վէրէսին. մէքտուպին սիրէթի պէօյիտիւ.

Պէնիմ խիկարըմ, սէվկիպիմ մաֆիր սէլամ տօվատան սօնրայ, չօք հօշնութ օլտում սէնին պու էյլիկինէ քի փարավօնուն էսկեարըն հէ[բ] քաշըրտըն. շիմտի էմը էյլէ ասկերինէ քի հէրքէշ քէնտի էվինէ կէթսին, սօնրայ սէնտէ քալք կէլ պուրայա քի կեօրիւշէլիմ:

Պէնտէ օ վաքիթ օ մէքտուպու օքուտում, չօք սէվինտիմ. վէ պէնտէ էմը էթտիմ էսկեարըմէ քի հէրքէշ քէնտի եէրինէ կիթսին. վէ պէնտէ քալքտըմ կէթտիմ փատիշահաըլան կեօրիւշմէյէ, վէ պիլմէյէրէք կէթտիմ քարուտան իշէրի կիրտիմ. հէմէն օ սահաթ օրտա եա-

քամտան տուժուք կեօթիւրտիւէր պէնի հուզուրայ: Օ վաքիթ փատի-
շահ կեօրտիւ պէնի, էմր էթտի քի օ քեաղըրտը էլիմէ վէրսինէր:

Օ վաքիթ օքուտում տիլիմ պաղլանտը աքըլմը շաշըրտըմ, պիլ-
մէզիտիմ քի նէ ճէվապ վէրէյիմ Սէնէքերիմ փատիշահըմ: Հէմէն
օրտա իրիճայ էտիպ տէտիմ քի՝ էֆէնտիմ, հեօնքեարըմ, նաֆիլէ
եէրէ քանըմայ կիրմէ, պէնիմ հէշ հապէրիմ եօք պու մաթտէտէն:
Տիյնէմէտի վէ էմր էթտի քի թէզ քաթլ էտին շունու:

Օ վաքիթ եէկէնիմ նաթան էլլէրիմի արտըմայ պաղլատը. օ էյի
նասահաթլարըմայ մուքապէլէ քի, էվէլտէն տէմիշիտիմ քէնտինէ
քի, օղու շէզիլի ատամը պաղլամայ, օ իսէ իբտիտայ պէնի պաղլա-
տը, վէ պէնտէ իրիճայ էթտիմ փատիշահ քի պէնի Աբուսմաք սէ-
րասկէրին էլիմէ թէսլիմ էյլէ քի օ ալսըն պէնի կեօթիւրսին քէնտի
էվիմիմ-քաբու էշիկիմին իւտիւնտէ էմրիմի էտա էթսին, պաշըմը
քէսսին թէնիմտէն 100 արշըն ուզաք կեօմսին. վէ փատիշահ իստէ-
տիյիմ կիպի պույուրտու օ սէրէսկարընայ, սէրէսկեարտա ալտը
կեօթիւրտիւ պէնի պաշըմը քէմէյէ:

Վէ պէնտէ կիզլի հապէր եօլլատըմ էհլիմէ քի ատը Աբէստան
ըտը, քի վէ պին թանէ քըզ տէշիր, թիւրլիւ թիւրլիւ թահամլար պիշիր
քի պէն քաթլ օլունաճաղըմ, վէ պէն քաթլ օլունտուրտան սօնրայ
աքշամայ սուֆրահա թէտարիք էյլէ վէ կէթիր օ պին քըզլարը քի իւ-
ստիմէ աղլասընլար, եաս տութսունլար. օտա շաբըճաք էմրիմի
էտա էթտի: Օ վաքիթ պիզիմ էվէ վարտըք վէ սէրէսկեարէ եալվար-
տըմ քի, իզին վէր պանայ պիր զիյաֆէթ էտէյիմ տօստլարըմայ,
զէրէ արթըք կեօրիւշէմէմ օնլարըլան. օտա բէք էյի տէտի, իզին վէր-
տի. պէնտէ պեօյիք զիեաֆէթ էթտիմ տօստլարըմ քի եօլիմէ կէլ-
միշլէր իտի: Վէ օ պին թանէ քըզլարտայ օնլարըն հուզուրունտայ
իւտիմէ աղլասընլար:

Մէնճլիստէ օլանլարըն հէքիսիտէ քասէֆէթլէնիք սէրճօշ օլուք
եաթտըլար, ուլուտուլար: Պէնտէ զէնճիր իլէ պաղլըյըտըմ, վէ պէն-
տէ կէթտիմ սէրէսկեարը օյանտըրտըմ, իրիճայ էթտիմ քի սէրէս-
կեարաէ քի, պիլիրիմիսին ազիզ պիլտտէրիմ քի, պիր վաքիթ փատի-
շահ քազէպ էթտի սանայ վէ էլիմէ վէրտի քի սէնի կեօթիւրէմ եօլ-
տիւրմէյէ, պէնտէ ալտըմ կեօթիւրտիւմ սէնի պիր կիզլի եէրէ սաք-
լատըմ եօլտիւրմէտիմ. վարտըմ փատիշահայ տէտիմ քի եօլտիւր-
տիւմ, էմրիմիզ էտա օլունտու սուլթանըմ:

Պիր վաքիթտէն սօնրայ փատիշահըն եօքէսի սավուշտու, փիւշ-
ման օլտու սէնի եօլտիւրտիւկիւնէ. տէտի՝ վախ Աբուսմաք սաղ կէ-
րէք իտի շիմտի: Պունու էշիթտիկիմ կիպի կէլտիմ սէնի շըքարտըմ

կեթիւրտիւմ փատիշահն հուզուրունայ, վէ օնտան, շօք պաքշիշ ալտրմ. շիմտի եալվարըրըմ սանայ քի օնուն մուքայէլէսինի էտէսին պանայ: Քաբումուն եան[ը]նտայ պիր պեօյիւք քույու վար, քիմսէ կեօրմէտէն օրայա էնտիր պէնի. վէ պէնիմ պիր հրզմէթեարըմ վար քաթըլէ մուտտահաքտըր, զէրէ քանլըտըր քի հալէ հաբիստատիր քի պէնզէր պանայ, պէնիմ ուրուպամը օնայ կէյտիր, հալքըտայ օյանտըր, շաբըճաք քէս պաշընը վէ պաշընը թէնինտէն 100 արշըն ուզաք կեօմ. վէ պուտայ իրիճամը քապու էթտի, տէտիկիմ կիպի էթտի:

Սօնրայ վարտը փատիշահայ տէտի էմրինիզէ կեօրէ եօլտիւրտիւմ սուլթանըմ. վէ փատիշահ շօք սէվինտի: Վէ սօնրայ նաթան կէթտի փատիշահա քի մալըմը քէնտինէ վէրսին. փատիշահտայ պույուրտու քի խիկարըն ճէմի մալըն[ը], էմլաքընը նաթան զաբթ էթսին:

Վէ նաթան պէնիմ էվիմէ կիրէր շքար, եէր իշէր, վէ հալայըբլարըմըլայ զինայ էտէր իտի. վէ էհիմիտէ քէնտինէ ույտուրմաք իստէրիտի, լաքին օ իստէմէզիտի, վէ պէն պունլարը հէբ տուեարըմ:

Պիր վաքիթտէն սօնրայ հաշան Մըսըր փատիշահը փարավօն էշիթտի քի Սէնէքէրիմ փատիշահ խիկարը եօլտիւրմիւշ, շօք սէվինտի, վէ պիր մէքտուպ եազտը եօլլատը քի Սէնէքէրիմ փատիշահայ քի, սիրէթի պեօյիւտիւ. Վաֆիր սէլամ վէ տեօվատէն սօնրայ, Սէնէքէրիմ փատիշահ մալիմին օլսուն քի սէնտէն պիր սէրայ իստէրիմ, հէվայ իւ[զ]էրինտէքի նէ տիրէյի օլսուն նէ թահտասը. պանայ պիր ուտատ մէմար եօլլա քի կէլսին շաբըճաք եաբսըն պանայ պու շէյի: էյէր եօլլամասան, կէլիր վիլայէթինի պասարըմ, թաճընը թահտընը երիար, սէնի եէսսիր էտէրիմ:

Հաշան աշտը իսէ Սէնէքէրիմ փատիշահ օ մէքտուպի օքուտուքտայ, քօրքտու, վէ ճէմի իրիճալէրին վէ ալիմլէրին շաղըրտը վէ տէտի. Պիզ խիկարը եօլտիւրտիւք, շիմտի քի՞մ ճէվապ վէրէճէք փարավօնայ: Բիճալէր տէտիլէր. Սուլթանըմ, օ խիկարըն պիր օղու վար նաթան նամինտէ քի օնտան ալիմտիր, օ վէրիր պունուն ճէվապընը:

Փատիշահ շաղըրտը նաթանը օ սէհէթ, էլինէ վէրտի մէքտուպի քի ալտը օքուտու: Փա[տի]շահ տէտի. ճէվապընայ քատիրմիսի՞ն: նաթան տէտի. Սուլթանըմ ինսանըն հաթտի նէ օնու եաբմաք:

Օլ վաքիթ Սէնէքէրիմ շաշտը, պիլմէզիտի նէ էտէճէյինի վէ տէտի. Վախ խիկարըմ քի սէնի եօլտիւրտիւք. շիմտի ճէվապ վէրէ-

մէյէճէյիզ, սօնրայ շօք սըբլէթ շէքէճէյիզ: Գապիւ օլսատայ պիրիսի սէնի սաղ սէլիմ ալսայ հուզուրումայ կէթիրսէ, սէնին աղըրընճայ վէրիրտի[մ] օնայ:

Աբուամաք պու ճէվապը էշիթտիկի կիպի էյիլիբ թէմէնլահ էթտի փատիշահայ վէ տէտի. Սուլթանըմ սիզ աղլայօրսունուզ հիկարըն քաթլ օլտուղունու, լաքին շիմտի պիրի ալսա օնու հուզուրունուզայ կէթիրսէ սաղ սէլիմ, աճապ օնուն հէրինէ օ կէթիրէնի քաթլ էտէ՛րմիսինիզ. Եօք, նիշին քաթլ էտէյիմ, շօք հատիյէլէր վէրիրիմ օ կէթիրէնէ:

Աբուամաք թէմէլլահ էթտի փատիշահայ, կէլտի օ սահաթ պէնի քույուտան շքարտը վէ փատիշահըն քարշըսընա տուրտուրտու պէնի:

Վէ փատիշահ պէնի կեօրտիկի կիպի թահտընտան քալքըք պօյնումայ սարըլտը վէ տէտի. Ա հիկար սէն տիրիլտի՛ն մի: Փատիշահ շօք սէվիմտի վէ շօք հատիյէլէր վէրտի Աբուամաք սէրէսկեարա, վէ պույուրտու քի 40 կիւնէտէք իզէթ իքրամ էթսինլէր պանայ: Վէ քըրք կիւնտէն սօնրայ փատիշահ պէնի հուզուրունայ վէ շաղըրտը, փարավօնուն քեաղըրտընը օքութտու պանայ: Վէ օքութտուքտան սօնրայ պունայ տէտիմ քի սաքըն քասէֆէթ էթմէ. պէն կիտէր փարավօնայ ճէվապըն վէրիրիմ վէ օնուն տախի խարածըն ալըր կէլիրիմ: Փատիշահ շօք սէվիմտի պու ճէվապըմայ:

Սօնրայ էշլիմէ խապէր եօլլատըմ քի, իքի քարաքուշ եավրուսու թուֆտուն վէ պիր ուզուն իք եաքտըրսըն. իքիտէ սիւտ էմէր շօճուք կէթիրսին վէ իքիտէ քարը քի օնլարը պէսլէսինլէր վէ շօճուքարայ քայտէ մէշք էթսինլէր քի, շամուրտան քերքիշտէն վէրին. վէ հէր կիւն պաղլասընլար օլ իքի շօճուղու օլ իքի քարաքուշ եավրուսունուն իւզէրինէ վէ օյլէ պաղլը ուշուրսուն հավայա, թաքի պիր էյի եօկրէնսինլէր էնմէյի, շքմայը վէ եօթմէյի:

էշլիմ պիր ալիմ քարը օլտուղունտան, օ սահաթ տէտիկիմ կիպի էթտի: Վէ պէնտէ փատիշահտան իզին ալքտըմ, քալքտըմ էվիմէ կէթտիմ: Վէ օլ իքի շօճուղու վէ քարաքուշ եավրուլարընը ալտըմ, քօտում պիր սանտըխ իշինէ, քալքտըմ կէթտիմ փարավօն փատիշահայ:

Օ վաքիթ Մըսըրա հէթիշտիմ վէ պիր էվէ քօնաք օլտում, սանտըղը օ էվէ պըրաքտըմ վէ կէթտիմ փարավօնուն հուզուրունայ շքտըմ թէմէլլահ էթտիմ:

Փարավօն տէտի պանայ. Սէն քիմսին վէ նէրտէն կէլիեօրսուն: Վէ ճէվապ վէրտիմ քի. Սուլթանըմ պէն էթնայ քուլունուզու Սէ-

Նէքէրիմ փատիշահ եօլլատը էմրինիզի էտա էթմէյէ, վէ ուստատ մէմարլարտա կէթիրմիշիմ պիլէմճէ քի հավայ իւզէրինտէ սերայ եաբսընլար սիզէ:

Փատիշահ սիվալ էթտի քի. Ատըն նէտիր սէնին. օտա ճէվապ էթտի քի պէնիմ ատըմ Ապակա տըր:

Վէ փարավօն սիվալ էթտի պանա քի, մէմարլարայ նէ իլազըմ սերայը եաբմայ իշին: Տէտիմ քի՝ շամուրտան քերքիշտէն կէթիրթ քի սերայը եաբսընլար:

Փատիշահ պուլուրտու քի օ սահաթ ալտըլար կէթիրտիլէր:

Վէ պէնտէ վարտըմ օլ իքի շօճուզու պաղլատըմ իքի քարաքուշ եավրու իւզէրինէ, հէվաեա տօղլու ուլուրտում:

Չօճուքլար շազըրըրլար քի՝ շամուրտան քերքիշտէն կէթիրսինշեր սերայը եաբալըմ, լաքին քիմսէ պիր շէյ շըքարմաղայ քատիր օլմատըլար հէվայա. վէ պէնտէ տէտիմ քի՝ թէզ շամուր քերքիշ վէրին եօքարը քի պօշ տուրմաքընլար:

Փարավօնուն ատամլարը պունու կէօթիրիւք կէթտիլէր սերայայ փատիշահայ նաքլ էթտիլէր կիօրտիւքլէրինի: Փատիշահ քալըքը սէյրինէ կէլտի պաքտը քի իքի շօճուք հավատայ պաղըրբօրլար քի շամուրտան քերքիշտէն կէթիրին սերայը եաբալըմ:

Փատիշահ շաշտը քալտը վէ տէտի. Շու ատամ խիկարտանտա ալիմ տիր. պիլմէզքի պէն իմ օ տէտիկի խիկար. վէ սօնրայ փատիշահն հուզուրունայ շըքտըմ թէմէլլահ էթտիմ: Սիվալ էթտի պանայ քի. Տօղրու սօյլէ սէն քի՝ սին: Ճէվապ վէրտիմ քի. Պէն խիկարըմ: Այ ատամ սաղալտը՞ն մը տէտի պանա. վէ սօնրայ տէտի. Ալիմ խիկար սանայ պիր սիվալըմ վար, շունուն մանէսինը վէր պանայ. «Նէ տիր օլ իքի տիրէք՝ պիր պիր իւստինտէ, վէ 12 շամ պիրի պիր իւստինտէ, օթուզ աթ պիրի պիր իւստինտէ, իքի սայը պիրի սիշահ պիրի պէյազ»:

Ճէվապ վէրտիմ տէտիմ. «Օ տիրէք եըլ տըր, 12 շամ եըլըն 12 ալըտըր, օթուզ աթ այըն կիւնլէրիտիր վէ 2 սայը՝ կէճէ իլէ կիւնտիւզ տիր»:

Թէքրար տէտի պանա փարավօն. Ա խիկար քումտան պիր իր օր պանայ: Պէնտէ կէթտիմ պիր տուվար տէլիկինին քարշըսընտայ տուրտում կիւն տօղուտունայ քարշը, կիւն տօղու մահէլ կիւնէշին ըշըզը իշէրի վուրտու, օ վաքիթ իքի ալուճումայ քում ալտըմ տութտում կիւնէշէ քարշը քի օ տէլիքտէն իշէրի կէտէրիտի քումլար «մանի-մանի» պէնտէ շաղըրտըմ քի թէզ իք օրին:

Փարավօն իւրքտիւ շաշտը վէ պէնի հուզուրունայ շաղըրտը, շօք

հիւմայէ էթտի վէ փատիշահըմա տայ վէրկի վէթտի, վէ հէմիտէ շօք հօշնութ օլտու:

Պէնտէ քալքտրմ կէթտիմ Սէնէքէրիմ փատիշահըմըն եանընայ. էյիւտիմ այաղընը եօթտիմ. վէ փարավօնուն ճէվապլէրիկի հէթթարիֆ էթտիմ:

Վէ օլ իրտիտայ քի մաթտէյի, վէ պէնիմ քապահաթըմ օլմատըղընը հէթ նաքլ էթտիմ: Հաշան պոնէարը էշիթտիյիսէ, օ վէման շօք շազ օլտու Սէնէքէրիմ վէ տէտի. Պէնիմ ալիմ իփկարըմ, շիմտի շօք սէվիկիեօրում սէնիկ սաղըղըն իշիկ, վէ նէթի տիլէրսէն տիլէ պէնտէն, վէրէյիմ սանայ:

Պէնտէ թէշէքիւր օլտում տէտիմ քի, սուլթանըմ պանա նէ աճճէ, նէ ըրաղպէթ իքրամ իլաղըմ. անճաք պոնու տիլէրիմ սէնտէն քի, պէնիմ եէկէնիմ նաթանը պանա վէրէսիկ քի շըբաղըմ տըր, տահայ քուսուր շէյ հօյրէտէճէթ, օնուտայ հօյրէտէյիմ քի էյի քեամիլլէնսիկ:

Վէ փատիշահ պույուրտու քի նաթանը պանայ վէրսիկլէր, նէքի իստէրսէն էյլէ օնայ: Վէ պէն տութտում նաթանը կեօթիւրտիմ քէնտի էվիմէ, վէ պաշլատըմ տէմէյէ օնայ:

Օղլում նաթան, օլ իրտիտայ քի տաթլըրըղլայ վէրտիկիմ եօյիւտի ֆիքիքնէ կէթիւմէտիկ, շիտմի սէրթլիկիլէ հօյրէտէյիմ սանայ:

Պոնուն այաղընայ վուրտում տէմիթի վէ պօյնուհայտա 200 օքղայ քատար պիր տէմիր աստըմ վէ Բէլիար ատըր հըզմէթքիարըմաթէսլիմ էթտիմ պոնու. վէ տէտիմ քի՝ էլիկէ պիր քեաղըրթըլա պիր տէ զալէմ ալսըն. վէ կիրիք շըքտըղըմտայ քէնտիկէ նէ քի էտէրսէմ եազըն:

Բէլիյարա թէմպէհ էթտիմ քի, էքմէյի վէ սուլու եօլըի իլէ վէրսիկ պոնայ, շօյլէքի հէմէն եօլմէյէճէք քատար: Իրտիտայ զէրտէտէյի էնտիրտիմ պոնուն սըրթընայ տէմէյիլէ.

1. Օղլում նաթան, պիր ատամըն քուպալարը էշիթմէսսէ, արքասընա վուրմայըլայ էշիթտիրիթլէր:

2. Օղլում նաթան, պէն սէնի էհտիշամ թահարնայ օթուրթտում, սէն պէնի թահարմտան էնտիրիպ պաշաշաղը էթտիկ:

Նաթան տէօնտի տէտի քի, նէճէ ոնուլթտուն եէյէնիկ օլտուղունու. վէ պէնտէ տէտիմ՝ նէշէթիլ ոնուլթմայըմ:

3ա. Օղլու, սէն օլ աքրէպէ պէնզէտիկ քի, իննէյի սօքու քի իննէնիկ ունու քէնտիկտէն եավուղուտու:

3բ. Թէքրար օլ աքրէպէ պէնզէտիկ քի, տէվէնիկ այաղընընը վուրտու, տէվէտէ այաղըրլայն շըյնատը օլ աքրէպի քի օրտա էզիպ կէպէրթտի:

4. Օղող, պիր եսպանի էօքիզէ տեօնտին քի, պօյունտուրուդունու պրաքրքէն այաղընայ տիւշտիւ, պօյունտուրուք այաղըն աաքաթլատը:

5. Օղող, օլ կէշիյէ պէնզէտին քի, հայվան[ը]ն պիրիսինի եէրքէն տէտի օնայ՝ նէշէ քի պէն սաղըմ, եէրիմ սէնի. տէ քօ շըքարսընլար պէնիմ պօյամըտա, սէնին տէրինի պօյասընլար:

6. Օղղում նաթան, օլ ատէմէ պէնզէտին քի, կեօյա տօղրու օք աթտք ֆարզայ կեօկէ տօքանտըրամատը, անճաք էթտիյի քալտը Էանընտայ, վէ օլ օք քէնտի պաշընայ կէլտի տիւշտիւ, վէ սէնտէ, Էօյէ եօլտիրմէք իստէտին պէնի, ամմայ պէնիմ սուշսուզլուղում քուրթարտը պէնի:

7. Օղող, տօնուզ քույրուղու տախի 40 արշըն ուզուն օլսայ, աթըն քույրուղուն էերին տութամազ:

8. Օղող, օլ ալըեա պէնզէտին քի, պիր մէրքէպէ ըաստ կէլտի սէլամ վէրտի օնա վէ մէրքէպ տէտի օնայ. սէլամըն պէնիմ սապահըմըն պօյնունայ օլսուն քի, պէնի աճըրտան քօյու վէրտի քի կէլտիմ կեօրիւշտիւմ սէնին իլէ, վէ կեօրտիւմ սէնին օլ մունտար եիւզինիւ:

9. Օղող, օլտին պանայ օլ տուգաք կիպի քի, զիպիլ իշինտէ կեօմիւլիւ վէ պիր քուշ կէլտի տէտի օնայ. նէ տուրուեօրսուն օրտա, տէտի օլ ֆաք. Տեօվա էտիյօրում ալլահայ: Տէտի քուշ. նէ՞ տիր օ աղզընտաքի: Տէտի ֆաք. Աճ օլանա էքմէք: Վէ սէյիրթտի քուշ քի ալսըն էքմէկի տուգաքտան. վէ ֆաք քաքտը սէրշէ քուշուն պօյնունտան: Վէ տէտի քուշ. Պո՞ւ մու տուր աճա էքմէկին, վէ տէտի. Նաալլահ պունուն կիպի էշիտիրսէնիզ տեօվանը:

10. Օղող, օլ քեօքէկէ տեօնտին քի, սօվուքտան թիթիրէյօրուտու, կիրտի շեօլմէքճի ֆըրընընայ, հաշան ըսընտըլըսայ պաշլատը շեօլմէքճինին եիւզինէ հօվլամայայ:

11. Օղող, օ թամահքեար քէլբէ տէօնտին քի, աղզընտայ պիր յօքմայ էքմէք ըսըմըշ շայըն քէնարընտան կէտիյօրուտու, պաքտը քի շայըն իշինտէ պիր քէլբ կէզիյօր, օնունտայ աղզընտա պիր քարշա էքմէք վարըտը. քէնտի աղզընտաքի էքմէկի պըրաքտը, աթըլտը սուլա քի, օնուն էքմէկին քաքսըն. հաշան սուեուն իշինէ կիրտի, նէ քէլբի պուլա պիլտի, նէ էքմէյի. քէնտիտէ պօղուլտու, էքմէկիտէ եէյէմէտի: Սէնտէ պէնիմ էքմէկիմ օնուն կիպի քաքմաք միւրատ էթտին ամմայ, էլինտէքի էքմէկիտէ քայըպ էթտին:

Թէքրար նիազ էթտի նաթան պանայ վէ տէտի. Թեօպէ պէնիմ փէտէրիմ, աման պիր տահայ, էթմէմ, եէթիշիր պու քատար էզիյէթ, վէ պէն տէտիմ օնայ. Տուր սանա պիր թէմսիլ տահայ վէրէյիմ.

12. Պիր շայրն քէնարընտայ պիր աղաճ պիթմիշ իտի, վէ պու աղաճայ ատամըն պիրի թիմար էտէր իտի, վէ պու աղաճըն մէյվասը եէթիշտիքճէ շայրն իշինէ տեօքիւլիւր, զայ օլուրտու. հաշան պու աղաճըն սահապը կէլիր իտի հէշ պիր մէյվա պուլամազըտը աղաճըն իւտիւնտէ. պու ատամ իքի-իւշ եըլ շալըշտը պու աղաճըն ուղուրունայ: Հէշ պիր կիւն օնուն մէյվասընտան եէյէմէտի: Էն օսնունտայ օսանըպ՝ տութտու քէստի աղաճը, սուեա պըրաքտը տէմէյիլէ. Պու քատար շալըշտըմ նէ ֆայտայ կեօրտիւմ քի, շինտէն սօնրա կեօրէճէյիմ:

Իշտէ սէնինտէ էթտիյին պունայ տեօնտիւ, զէրէ սապիքայ օլ քատար նասահաթ վէրտիմ սանա, սէն հէշ պիրիինի տութմատընտա, շիմտէն սօնրայ մը տութմաճաքսըն: Սէնի օ քատար սիյասէթլէմէյիլէ քի թաքի եօլէնէտէք:

Պեօյլէ ազիյէթ վէրէ-վէրէ պունայ, վիճութինի քալտըրտըմ տիւնեատէն քի, օրթալըք ըրահաթ օլտու:

Վէ պեօյլէ ատամլար քէնտի փէտէրլէրիինն նասահաթը տութմազտայ, քէնտի ֆէնայ ֆէլինէ ուեարսայ, պեօյլէ նաթան կիպի քայ[ը]պ օլուր տիւնեատէնտէ վիճութի քալթ[ը]պ, վէ ահրէթինտէ եըքար նարի ճէհէմտէմէ մէսկեան տութար, րապպի թալէ քէնտիսի քուրթարսըն պու միսիլի հարէթլէտէն: Տէյէլիմ՝ ամէն:

ՈՒՍԼՈՒ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ
ՍՈՉՈՒ ԷՍԻ ԱԽՂԼԵ

(ՀԱՅ ԳՓԶԱՂԵՐԵՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ)

Հայ-ղփչաղերեն խմբագրությունը ստեղծվել է Ղփչաղախոս հայերի միջավայրում: Թարգմանվել է հայերենից:

Բնագիրը պահվում է Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության մատենադարանում, 463 համարի տակ:

Լատինական տառադարձությամբ անգլերեն թարգմանության հետ միասին առաջին անգամ տպագրվել է անգլիացի երեք գիտնականների՝ Ֆ. Կոնիբերի, Ռ. Հարրիսի և Ա. Սմիթ Լևիսի «The story of Ahikar...» գրքում, հրկրորդ հրատարակության մեջ (Քեմբրիջ, 1913 թ., էջ 86—98 և 185—197):

Այնուհետև նույն բնագիրը, իբրև մեռած Ղփչաղերենի հազվագյուտ հուշարձան, 1964 թվականին, Վարչավայրում լուսապատճենով և լատինական տառադարձությամբ հրատարակում են ժան Դընին և էդվարդ Տրիյարսկին:

Մենք օգտվել ենք այդ լուսապատճենից: Բառանշատումները կատարել ենք նկատի ունենալով լատինական տառադարձությամբ ներկայացված բնագրի օրինակը:

**ՌԻՍԼՈՒԻ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ ՍՈՋՈՒ ԷՍԻ ԱՆԸԼԸ: ԱՅԳՔԱՆԸՅ ՏԱՅ ՕԿՈՒԳՈՒ
ՔԻ ՕԿՈՒՊԱՆԿԱՅԼԱՐ ԱՏԱՄ ՕՂԼԱՆԼԱՐԸ: ՏԱՅ ԱԴԱՅ ՕՂԼՈՒՆԱՅ
ՕԿՈՒԳ ՊԷՐԿԱՅ ՏԱՅ ԷՍԻՆԱՅ ԱԼԿԱՅԼԱՐ**

Էսքի դորայ տայ խանլար վախդրնայ Սենէքարիմ աղլը խան պար էտի նինուէ քերմաննինկ տայ Ասորեստաննընկ: Մէն հիկար ուսլու Կ հաշինայ պօլտում խադուն ալտըմ օղուլ խըզ պօլմատը մանկայ: Պարտըմ թէնկրիմ ալնընայ տայ քօք դուրլու խուրպան էդդիմ խայդըք շօքդում ալլարընայ տայ այդդըմ էյ մէնիմ էյալարիմ տայ թէնկրիլարիմ Ա ինինկ ադըյ Բիլշիմ էտի Բ ինչիսինինկ ադըյ Շիլիմ էտի ուշունշու սունունկ ադըյ Շահմիլ էտի պուլուրունկուդ տայ մանկայ էր օղուլ պէրինկիզ քի օշդայ հիկար դիրիլայ օլմիչիր: Նէ այդքայլար Ատամ օղլանլարը քի հիկար ուսլու ճարտար օլտի տայ օղուլ պօլմատը քի անը քօմկայ էտի տայ մալըն մէնկարկայ էտի օղուլ պօլկիչ էտի տայ գունտայ Ժ խանդար ալդըն դաս էդքիչ էտի պօլմաս էտի մէնիմ մալըմնը դուկագմակայ: Օղուլ պօլկիչ էտի քի Բ խօլու պիլայ ուսդումայ թօփրախ սալկայ էտի դէք մանկայ Ա օղուլ չիշատակ պօլկիչ էտի: Օլ սահադ մանկայ ալազ պօլտու թէնկրիլարիմտան տայ այդդըլար հիկար պուլուրկան տըր քի սանկայ օղուլ պօլկայ սէն խարտաշընկնընկ օղլուն ալ սանկայ օղուլ սախլակայս սէն տայ օսդուրկայսսէն անը սէնտան սոնկրայ սէնինկ օրնունկայ: Քի իշիդդիմ մէն պու ալազնը թէնկրիլարիմտան ալտըմ մէն խարտաշըմ օղլուն Ա հաշինայ քիչտիրտիմ անը դուրլու դուրլու քամխայլար իշինայ տայ սալտըմ պոյունայ ալդըն զնճըլ նէչիք խան օղլունունկ իշիրտիմ տայ ետիրտիմ անըյ պարչայ սութ պիլայ տայ խայմախ պիլայ տայ չիչպալ պիլայ: Տայ եուխլադըր էտիմ անը խարայ խուշունկ տայ քուշկուրչինինկ մօխունտան եասդըխլար ուսդունայ անկար տիրայ քի պօլտու է հաշինայ: Մունտան սոնկրայ պաշլատըմ անկար օփրադ-

մակայ պիթիքնի էսնի ու ախրլնը տունեայնինկ պիւմախըն քիմլար քի եախշիլիխբայ ուղրու տուր ալարկայ ճուաբ ու սօղ: Գունտուղ ու քէչայ դիյիւմատիմ օվրադմախդան թոյտուրտում անըյ էս ու ախրլ պիւլայ նէչիք քիմ էսայ սուվտան տայ օթմաքդան դոյկայ: Տաղը տայ մունտան սոնկրայ ունտատի մէնի խան խաղընայ տայ այգղը ալայ քի ուալու հիկար քօրիյիրմէն սէնի քի խարդայըբ սէն սէնտան սոնկրայ քիմ դուկալլիսար ճարտարլիս պիւլայ տայ էս ու ախրլ պիւլայ մէնիմ խանլիւրմնընկ քերաքին մէն ասրըյ խայղուրիյիրմէն պու իշդան: Այգղըմ խանըմ սէն խայղուրմայ պար տըր մէնիմ օղլում քի տաղը ճարտար ուալու տայ ախրլը տըր մէնտան էսայ այգղըյ խան գելդիր ալնըմայ քի քօրիյիմ: Քելիիրտիմ տայ դուրդուտում խաննընկ ալնընայ քօրտու խան տայ պիյանտի տայ այգղը քի ալղլը պօլկայ պու օղլաննընկ գունլարի քի հիկար գենտինինկ դիրլիխինայ դուրդուտու օղլուն ալնըմայ քենտի դընչըխդայ պօլկայ: Անտան սոնկրայ եուկունտում խանըմայ ալտըմ օղլումնի տայ պարտըմ բալաձըմայ պու դուրլու այգղըբ էտիմ օվրադքանտայ նադան ագլըյ օղլումայ:

1. Օղլում, նե քի իշիդասնկ խան պիյ էշիքինայ անը եուրաքինկայ դուդ գիմսայկայ աշմայ պայլինի մոհուրլունի շեշմայ շէշքաննի պայլամայ տայ նե քի իշիդասնկ ալանի էդմայ տայ այդմակին:

2. Օղլում, գօգունկ աչըբ քօրքլու խաղըն գօրսանկ գիյինիլի տայ պէգովլու պօլմակայ քի անկար սուխլանկայաէն էկար դիրլիքինկնի պարշասըն տայ պէրսանկ ազկնայ սուխլանկանընկ պօլուր եօխ էսայ ալըրսէն թէնկրիտան նալաղլամախ տայ ատամլարտան անընկ ուչուն քի խաղըն գիշի օխշար Ա քօրքլու գերեղմանկայ օլ գերեղմաննընկ իշի դօլու տըր սօվաքլար պիւլայ տայ սասըմախ պիւլայ օլունունկ:

3. Օղլում, օխշամայ պատամ դէրաքինայ քի պարշայ դերաքլարտան պուրուն չիշաքլանիր տայ եմիշին պարշայ դերաքլարտան սոնկրայ պէրիր եօխ էսա օխշայ խապախքա քի սօնղուտայ չիշաքլանիր տա եմիշին պուրուն պէրիր:

4. Օղլում, եախշիր ախ դըր էսլի ատամ պիւլայ դաշ դաշըմայ նե քի էսսիգ ատամ պիւլայ շաղըր իշմայ:

5. Օղլում, էսլիլար պիւլայ էսսիգ պօլմայ տայ էսգիսլար պիւլայ էսլի պօլմայ:

6. Օղլում, ճահդ էդ ախրլըլար պիւլայ ախրլը պօլմայ նեշիք ալար պօլմակայ քի անըզգամլարկայ տայ էսսիգ ատամիլարկայ սընկար պօլմակայսէն քի սէնի տայ էսսիգ անզգամ ունտակայլար:

7. Օղլում, եախշիրախ շաղըրընկնը դօքքայսէն նե քի էսսիզլար պիլայ տայ անդգամլար պիլայ իշքայսէն քի պօլմակայ ալար սէնի նալազլակայլար:

8. Օղլում, պօլմայ ասրըյ դազլը քի սէնի իւզքայլար տայ նի ասրը լեղի քի դուքուրկայլար եօխ էսայ պօլ իւաշ տայ դօզումլու պարշայ եախշի խըրնկանընկայ տայ եուրուկանիւնկայ տայ պարշայ իշինկայ:

9. Օղլում, նեշայ քի էդիքինկ այախընկայ տըր պասքըն դեկանաքնի տայ եօլ աշ այախընկայ:

10. Օղլում, խոճայ օղլու եիլան ետի այդդըյլար քի հագիմլիք դիր անկար եարընընկ ետի էսայ այդդըյլար աշխոգան ետի անընկ ուշուն քի սէնինկ ուշուշունկնու եկին տայ խաղընընկնընկ սընկարընայ քօզ խոյմայ նէ մալընայ նէ թէնկրիտան խորխուսուզ ատամ պիլայ նէ էլտան ուշալմաս գիշի պիլայ եօլկայ շիմայ տայ նէ օթմաք դայ հմայ անընկ քիպիք պիլայ:

11. Օղլում, քօրսանկ տուշմանընկնը երխըլըր դըր քուլմայ տայ մասխարայ էդմայ անը էկար դուրսայ սանկայ եաման էգար:

12. Օղլում, սով աթանկնը տայ անանկնը քի թողուրտու սէնի տա ալմակայսէն ալարնընկ խարզըն գերայ թէնկրիւնիւնկ տ(այ) աթայնընկ անայնընկ ալղըյ պիր տիր նեշիք ալ (...) ալայ խարղըշի քի սէն տայ սուվունկայսէ (ն սէ)նինկ օղլանլարընկտան:

13. Օղլում, եամ(ան օղու) երխըլըր քենտինինկ եամանլարնայ քօրայ տայ եախշի օղու դուրար քենտինինկ եախշիլարնայ քօրայ:

14. Օղլում, եուվուխլանմայ եաման ու հարսըզ խաղընկայ տայ բամբասէլ էգքայլար տայմայ սէնի նալազլամակայ տայ այլլամակայ տայ ախշանկի եկայ անընկ քիպիքգան խաշ:

15. Օղլում, դուվուշդան օկուդգան այյամայ օղլունկնը դուվուշ ալայ տըր օղլանկայ նեշիք պիր հնոյնու եայկայսէն պախշատայ տաղը տայ նէ դուրլու մոհուր խազնայ ունայ օլ դուրլու իկի տիր դօվուշ օղլանկայ էկար քի գունտայ Ա տա Բ տայ դայախ պիլայ օկուզլասայ անտան իւաշլանըր տայ անտան օլմաս էկար խոյտունկ էսայ օղլունկնու քենտի էրքինայ օզրու պօլուր տայ էլգարլար անըյ ասմայ եայ քէսմայ տայ պօլուր սանկայ օլկինշայ ժալ հէշ էսինկտան քեդմաս:

16. Օղլում, օվրադ օղլունկնու աշխքայ տայ սուսամախքայ քի օքգամլիք պիլայ քեշիրմակայ քունլարին քենտինինկ տուշմանընկտան սոզ այգսայլար եօքսունմակայսէն անընկ ուշուն քի սէնինկքին տայ անկար այդարլար:

17. Օղլում, տուշմանընկ պար էսայ եօլտաշսըզ եօլկայ շիմայ պօլմակայ քի տուշմանընկ սախլակայ եօլունկնու տայ սէն վաղդսըզ օլկայսէն:

18. Օղլում, պօլմակայ քի այդքայսէն մէնիմ պիշիմ էսսիս տիր տայ մէն էսլի մէն տայ սէն սէնի օկկայսէն եօխ էսայ դողկին անընկ էսսիսլիքինայ տայ ուսլուլարկայ եուվուլանկընսէն քի օզկայլար սէնի օկ(կ)այլար:

19. Օղլում, հէշ քիմսակա (ե)աման այդմայ տա պիշինկ արնընայ գօբ (...) պօլմայ քի ատամլար արնընայ (.....) մակայ սէնի:

20. Օղլում, խաշան սատարայ պէրսանկ եարլընըզ աշրգմայ պէրկանինկ թէնկրիկայ խապուլ տուկուլ տուր:

21. Օղլում, սալմայ խայդունը տայ երղլամախնը տայ անշայ տայ պազըբ պարմայ թոյկայ եայ Փարաշլիքքայ զերայ գօբ դուրլու արնըմըզկայ օլում պար տայ գօբ դուրլու փորձանք:

22. Օղլում, խայսի քի արթըն եուզուբ սէնինկ տուկուլ անըզ պարմախընկայ խոյմայ տայ խայսի թօն օփրախ սէնինկ տուկուլ անըզ քիյմայ տայ օլ ադ խայսի քի սէնինկ տուկուլ աղլանմայ քի քուղքու պօլմակայսէն:

23. Օղլում, էկար աշ էսանկ տայ խայսի օթմաք սէնինկ տուկուլ անըզ եմայ սունմինշայ:

24. Օղլում, օլ ատամ քի սէնտան քուշլու տուր անընկ պիլայ քուրաշ դուղմայ տայ անկար ուզրու պօլմայ պօլմակայ քի երխըբ սէնի օլտուրկայ:

25. Օղլում, նէ քի եախշի եաման իշիդսանկ անըզ եուրաքինկայ սախլայ թէնկրիտան սանկայ եախշի պօլուր տայ արդար սէնինկ դիրլիքինկ:

26. Օղլում, էկար օվունկ պիշիք ուզուն էսայ է խուլաշ պոյունկնու էկիբ գիր:

27. Օղլում, արմայ ուլու օլշօլ պիլայ տայ պէրմայ գիշի օլշօլ պիլայ տայ այդմայ քի ասլամ էդդիմ անընկքինի թէնկրի արդըրմաս տայ օշաշիր տայ սէն աշ դաս պօլուրսէն:

28. Օղլում, եալղան անդ իշմայ քի գունլարինկ էքսիմակայ եալղանշինինկ գունլարի էքսիլիր:

29. Օղլում, թէնկրիինկ պուրուխունայ տայմայ խուլախ խոյ տայ էսքի տուշմանտան խորիմայ թէնկրիինկ պուրուխու եախշի ատամիկայ դաշ խալայ տըր:

30. Օղլում, օղլարլարընկընկ գօբ պօլկանընայ սուվունմայ տայ էքսիլկանինայ գօբ հիղլամայ տայ գօբ խայդուրմայ:

31. Օղլում, օղլանլար ու մալ թէնկրինինկ պերմախի տըր էվէդքի խոճայ եարլըլանըր տայ եարլը խոճայլանըր տայ աշախլանկան պիյիքլանիւր տայ պիյիքլանկան աշախլանըր:

32. Օղլում, էկար սընկարընկ խասդայլանսա այդմայ քի նէ էլդիյիմ անկար եօխ էսայ պար այախընկ պիլայ խադընայ տայ քօր քօզընկ պիլայ խասդայնըյ սորսանկ արդըրի դըր ալթնտան գումուշտան էսայ քի պէրկայսէն:

33. Օղլում, եարդուտայ օլդուրսանկ օրուշ ալմայ ալթըն եայ ինճի պու էկիրլիք պիլայ քօնունու էկրի էդմայ եօխ էսայ թորանի գօնու էդ տայ քօնունունկ խանըն թօքդուրտունկ էսայ սէնինկ տա դօքալար:

34. Օղլում, սախլայ դիլինկնի համան սոզտան գօզընկնու Ֆաման պախմախդան ազ նեմայ տայ օղուրլատընկ էսայ օլում պիր տիր:

35. Օղլում, իդիք էդմայ սընկարընկընկ խադընըյ պիլայ սոնկրայ օզկայլար տայ սէնինկ սընկարընկայ դուշարլար տայ օլկինշայ պօլուր սանկա նալադլամայ:

36. Օղլում, պօլմակայ քի ալկայսէն գենտինկայ դուլ խադուննու նոկար քիմ պիլիբ արատայ նեմայ դալաշ պօլտու էսայ օլ պուրունկի էյասին անկար տա սէն խայդուրուք գուսդունուրսէն:

37. Օղլում, էկար քի սանկայ թէնկրիտան նէ դուրլու փորձութիւն եօլուխդու էսայ պօլմակայ քի եանկըլըր ճըճգուհէյ պօլկայսէն քի տադըն համան դընսըզլի եպերմակայ տայ վախդսըզ տունեայտան քեշիրմակայ եօխ էսայ նէ դուրլու տայ թէնկրիտան գելայ շուքուրլու պօլ քերայ շուքուրլու ադըզ թէնկրինի Շ պորշու էդար:

38. Օղլում, սովմայ օղլունկնու արդըրի խուլունկտան էսայ պիլմասէն քի խայսի քերաքլի պօլուր սանկա:

39. Օղլում, տայմայ սէն սէնինկ էսինկ պիլայ եախշի սադըշլամայ տայ խարդլարնըյ հօրմադլայ քի հորմադլանկայսէն թէնկրիտան տայ սանկայ եախշի պօլուր:

40. Օղլում, իկիդ վախդնայ օքդամ պօլմայ քի իկիդ վախդընկայ դաս պօլմակայսէն:

41. Օղլում, պէրմայ սընկարընկայ քի այախընկայ պասքայ պօլմակայ քի պոյնունկնու տա պասքայ:

42. Օղլում, քիմսայ պիլայ եարդու ալնընայ դուրսանկ պօլմակայ քի եուրաքլանիք սոզլակայսէն եօխ էսայ նէ քի սոզլասալար դադըլլի պիլայ ճուար պէրկայսէն պու եարդունու անընկ ուսնայ երխարսէն:

43. Օղլում, էկար թէնկրիտան նեմայ խոլդիսայ էդսանկ ավալ անընկ պուլրուխու դիպինայ պօլ տայ նէ պիլայ օրուչ պիլայ ալղչ պիլայ անտան սոնկրայ դուկալլար թէնկրի խոլդիսանկնըյ սէնինկ:

44. Օղլում, եախշիրախ դիր քի ադընկնը տայմայ եախշի շըխարկայսէն եօխ էսայ քի սէն սէնի քօրքայդքայսէն թօնլար պիլայ քօրք քէշովու տրր եօխ էսայ եախշի ադ խալլըր մէնկի:

45. Օղլում, եախշիրախ դըր սօխուր քօզ պիլայ նէ քի սօխուր էս պիլայ սօխուրուխ պիլայ թէրչայ օվրանիթ եուրումախնը եօլունունկ եօխ էսայ սօխուր էս պիլայ սալլըր քօնու եօլնու տայ պարըր քենտթ էքքինայ:

46. Օղլում, եախշիրախ դըր եարլըլիսնըյ եղմակայ նէ քի խոճայլիսնը սաշմակայ:

47. Օղլում, դէրկակին սէնինկ սոզունկնու իւրաքինկ պիլայ տայ անտան սոնկրայ շխար սոզունկնու աղղընկտան էկար պու իշնի պուլայ էդսանկ պարչասընայ դաղլը պօլուրսէն:

48. Օղլում, քիմ էսայտան եաման սօզ իշիդսանկ անըյ իւրաքինկայ դուդ է խարըշ օլ եաման օլար ֆայ եախշիթքայ խայդար:

49. Օղլում, հէշ նեմակայ գուլմայ օլ քուլմախդան դալաշ պօլուր տայ օլ ուրուչդան օլում պօլուր:

50. Օղլում, եալդան սոզ տայ եալդանշիլիս ավայ աղըր տրր նեչիք խորդաշին ազ գունտան սոնկրայ եօղարըյ մինար նեչիք դերաքնինկ եաքրախըյ:

51. Օղլում, այդ սէնինկ գիշի սաղըշընկնի տօսդունկայ էկար օլ սէնինկ սաղըշընկնըյ ալանի էդմասայ պօլուրսէն անկար ոլու սաղըշընկնըյ տայ այդմակայ տա անըյ ինամլի քօնու տօսդ պօլուրսէն դուգմակայ:

52. Օղլում, տայմայ պօլուշուչի պօլ խանլար պիլլար ալնընայ սէնինկ քրիստանլիքինկայ սօզ պիլայ տայ ախշայ պիլայ ալայ դուդ քի անըյ սալաննընկ աղղընտան խոլդիսարը սէն տա օլ սանկայ հայպադ տըր տայ փառք:

53. Օղլում, էկար տուշմանընկ գելսայ այախընկայ պօշադլիս խոլմայ պօշադ անկար տայ իւրաքինկ պիլայ քու տայ թէնինկ պիլայ ֆարահլան տայ եօքսուն անըյ:

54. Օղլում, խայտայ սէնի ունտամասալլար հօրմադլաք անտայ պարմայ տայ գիմ էսայ սէնտան սոզ սորմասայ անտայ ճուաք պէրմայ տայ օլ ախըն սուվ քի պէք պուզլամիլիթ անշայ տայ պաղըր իրումայ այախընկ պիլայ պօլմակայ քի վախդարզ դաս պօլկայսէն:

55. Օղլում, սընակին օղլանլարընկը աշլիս պիլայ տայ սունամախ պիլայ տայ միսքիլիք պիլայ տայ էսքի պագըրխ թօնլար պիլայ էկար դօզումլու էսայ պէր դիրլիքինկնի խօլունայ:

56. Օղլում, խաշան սէնի հարկկայ ունտայսալար եայ դոյկայ ճահճ էդ պարշայ սընկարընկտան պուրուն շիքայսէն տա եանայ Բ՛ ինչի պարմակայսէն թէնկրիտան եախշի ադ ալըրսէն տայ դօվուշ ալմասէն պաշընկայ:

57. Օղլում, էկար եարլը էսանկ նայ սընկարլարընկ արասընայ ալանի էդմայ քի այպլանմակայսէն տայ սոզունկայ տայ խուլախխոյմասլար:

58. Օղլում, սէնինկ սըրընկը եարուխունկնու խաղընընկայ աշմայ անընկ ուշուն քի խաղըն գիշի սըր սախլամասդըր ալանի էդար խարտաշլարընայ ուրուզ քօքունայ տայ սէնի դապայլարար:

59. Օղլում, իշքիլի պօլսանկ սախլայ դիլինկնի գօր սոզլամախդան սանկայ եախշի պօլուր տայ ուսլու ունտալիքսէն:

60. Օղլում, քիմսակայ քլասանկ դիրլիքինկնի պէրմակայ պիթիքսիզ մոհուրսուզ դանըխսըզ պէրմայ պէրտինկ էսանկ դանար տայ սէն խայդուրուք հայիֆսինիրսէն դիրլիքինկնի:

61. Օղլում, եախշի տոստունկտան եիրախլանմայ էկար եիրախլանտընկ էսայ եայ դաբարսէն անընկ քի տոստ եայ դարմասէն:

62. Օղլում, եախշիրախ դըր քի սէնինկ դիրլիքինկ օղուրլանկայ նէ քի ուսդունկայ օղուրլուխ դաբուկկայ:

63. Օղլում, քիմկայ քի թէնկրի պէրիք դիր սէն անըլ հօրմադլայ տայ խարդլարնըք քօրսանկ պօրքունկ շխար տայ դուր այախընկ ունայ անընկ ալնընայ տայ սիլայ անըլ:

64. Օղլում, պարլը դիրլիքլի ատամկայ փախիլիք էդմայ եայ ադահլիս ագահ գիշինինկ գօզուն նեմայ թոյտուրմաս դէք թօփրախ:

65. Օղլում, խընամխօսլուխ էդմայ գերայ քի եախշիլիս ու դիրլիք ու մալ թէնկրիտան տիր տայ եարլըլիս գելտի էսայ արատայ եուրուկաննի սօքարլար:

66. Օղլում, երղլայ տայ պարմայ տօսդունկ օվինայ քիրիք շխմայ սոնկրայ աճըզլանըք սօքար տայ սէնի:

67. Օղլում, իդ քի սալկայ գենտի էյասին տայ արդընկտան գելկայ դաշ ալ տայ ուր քի արդընկտան գելմասին:

68. Օղլում, եախշի խլընկան ատամ տայ արուվ իւրաքդան ալըշ էդքան խապուվ տըր թէնկրիկայ տա ույադդան խորխ նեչիք թէնկրիտան:

69. Օղլում, եաման սաղըշ տայ իւրաքքայ շիքան էսքի տուշ-

ման տրըր տայ դողումլուք ֆունտումէնդի տրըր խարդարընկ տայ պէքլիքի տիր տիննինկ:

70. Օղլում, սով քօնուլուքնու տայ եալղաննը հէշ էդ տայմայ խուլախ խոյ թէնկրինինկ պույուրխունայ տայ էսքի տուշմանտան խորխմայ թէնկրինինկ պույուրուխու եախշի ատամիկայ դաշ խալայ տրըր:

71. Օղլում, եաման ու եալղանշի ատամիտան խաշ զերայ ագահլի տայ պարչայ եաման նեմայ եալղանշիլխոան թողար:

72. Օղլում, եարդունու սովմայ էկար ուղսանկ էկար ուղմասանկ տուշմանընկնը էվէդ քի թէնկրինինկ եարդուսունտան խորխ:

73. Օղլում, քիմ քի քօնու տիր էսի պիլայ եարբիւլը կունաշ դիր տայ քիմ քի օշաշիր իւրաքի պիլայ տայ օբքայ սովար սախլամայ օլ ատամ դամուխնունկ խարամդուլուխունայ օխշար տայ քիմ արով աշըխ քօնկուլլու տուր օլ ատամ սատաղչի տիր տայ քիմ քի ագահ տրըր էկար պարլը էսայ տայ էսսիզ տիր:

74. Օղլում, ճիմրինինկ ուվունայ քիրմայ քիրսանկ տայ քէշիքմայ զերայ դիրլիքինկտան պօշ պօլուրսէն:

75. Օղլում, սընկարընկնըջ բամպաս էդմայ էկար եիրախզըն էկար եուվուխոուն զերայ եաման սոզ դէրչայ տայ դեզինտան եդար տայ ալարնընկ արասընայ դալաշ պօլուր:

76. Օղլում, թէնկրի պույուրուք դըր շաղըրնը ֆարահլիք ուշուն եօխ էսայ եաման երտայ քերաքսիզ երտայ եախշիրախ դըր նեմայ եաման իշքայսէն նե քի իշքի:

77. Օղլում, օլ դուրլու տիր էսիրիք ատամ նէ դուրլու քի օխ քիրկայ պուրնունունկ իշինայ օզկակայ դիյմայ դէք քենտինինկ դէպահնայ:

78. Օղլում, ճիմրի ատամ օլ դուրլու սաղըշար քենտինինկ էսինայ քի մէն պահադըր մէն տայ քաշ մէն տայ նե քի սոզլարմէն ախըլ ուս պիլայ սոզլարմէն անըջ պիլմաս դիր քի եօլուխուր անընկ քիպիք էսլի քաշ ատամիկայ քի դուգքաշօխ խօլունտան երկայ ուրար տայ օլտուրուր:

79. Օղլում, քօրսանկ տուշմանընկնը քի եադըր դըր սէն անրյ խայդուր անընկ ուշուն քի տօսդ էդարսէն սանկայ էկար քի քուլդքու էդսանկ դուրսայ սանկայ եաման էդար:

80. Օղլում, ասըլը էսիրիք ատամ սաղըշլար քի եր պիրկասինայ ալանիր անըջ պիլմաս պաշի ալանիւր զերայ քի եր տիր պարչայ եմիշլարնինկ անասըլ օլ դուրլու արդըխսը իշմախ դըր պարչայ եամանընկ անասը դիդսինմիւրին եամանլիքայ սալըր տայ

եարըղամիյին օլտուրուր ատամինի տայ քելդիրիր տայ օխշադրը
ճանավարկայ:

81. Օղլում, խաշ ատամի ուշուն իւք պօլմախդան էկար եուք
պօլտունկ էսայ ալայ դուգ քի դուսնախընկնը պէրտինկ անկար էկար
վախդընայ պէրմատինկ էսայ սախալընկնը Ա Ա եուլխարլար:

82. Օղլում, եալղանչի պօլմայ էկար սէնի Ա սահադ եալղանչի
դաբըլար էսայ քօնու տայ սօզլասանկ եալղանչի սաղըշլարլար
տայ ինանմասլար տայ պարշայ երտայ եալղանչի այդսարլար:

Խայդըբ Խիկար այդդըյ ուսլուարնընկ ախըլըն նադանկայ խար-
տաշը օղլունայ Դ իշ պար քի ատամնընկ քօզունունկ եարբխըն ար-
դըրըբ: Ավալկի պախքայ էրդայ շիշաքլար ունայ Բ ինչի եալան
այախ եուրուկայ եաշիլ ունայ Գ ունչի քի ախըն սուվտայ եուրու-
կայ Դ ունչի եօլունըլարըն քօրկայ եիրախդակիլարին: Խայդըբ Դ իշ
(պ)ար քի ատամ օղլուն սեմիրդիր պուրունկի գիյինիշ Բ ինչի եախ-
շի սող իշիդքայ տայմայ Գ ունչի գենտինինկ օղլանըլարըյ պիլայ տայ
խուլխուղանը պիլայ սօվօքլու դիրիկայ Դ ունչի նեմայ եաման սող
իշիդսայ իշիդամ իշ պօլսուն: Ծանայ Դ իշ պար քի ատամ օղլու
քենտինայ հօրմադ գելդիրիր տայմայ եախշի սօզու միսքինլիք
էդքանի տայ էքսիք սողականի տայ ույալկանըյ ուլուտան գիչի-
տան: Խայդըբ Դ իշ պար քի ատամնընկ եուզունունկ սուվուն քեդա-
րիր պուրունկի քի աշըխ պօլկայ եաման խադընկայ Բ ինչի քի քօբ
սողակայ տայ այդքայ քի մէնիմ քիպիք քիմ էսայ սողամայ պօլ-
մաս տա պիմաս Գ ունչի քի եախշիլարնընկ սողու արասընայ
քիրկայ տայ ուրուք պուզկայ Դ ինչի քի այդքայ պիլիրմէն տայ
եալղան սողակայ: Ծանայ սորտուլար ուսլու Խիկարկայ քի նէ տիր
տունեատայ դադըբ: Այդդըյ Խիկար եուզունունկ ույադըբ: Քիմնինկ
եուզունունկ ույադըբ պար օլ դադըբ տըր դերայ քի պարշայ նեմայ
հարսըլլադան թողար: Պու էտի մէնիմ օկուղում խայսի քի մէն Խի-
կար այդդըմ մէնիմ խարտաշըմ օղլունայ նաթանկայ: Տայ մէն
պիլմատիմ մէնիմ օկուղումնու հէշ էդդի տայ դօզտուրտու նեչիք
թօփրախըն ելկայ ուղրու: Պաշլատըյ եամանլամայ խանկայ տայ
պարշայ մալըմըն խազնամնըյ դիրլիքիմնի պաշլատըյ դաս էդմա-
կայ խուլլարըմըն օլդուրմակայ խարաւաշլարըմնըյ ույադլամայ
անշայ քի մէնիմ Աբէստան ադըլ խադընըմայ տայ խօլ սալմայ
քլատի քի անըյ քիչիտան օսդուրտու տա էսքայ գելդիրտի: Պու իշ-
լարնի էդքանտան սոնկրայ մանկայ պարտըմ մէն խանըմայ տայ
անկլադդըմ նադաննընկ եամանլաքն սուրտում տայ քեդարտիմ
խադըմտան տա այդդըմ տաղըն սէնինկ էրքինկ եօխ դուր մէնիմ

դիրլիքիմայ: Տաղը եաման պաշլատըյ մէնի խանկայ եամանլամայ
անշայ քի պաշլամայ գելդիրտի քի խան պուլուրտու քի էլգինկիդ տայ
քեսինկիդ հիկարնը: Տայ օլ գիշիլար տայ ճալաղլար մէնիմ դուզ
օղմաքիմնի ունուգմատըյլար շօքուք տայ խօլգխայ էդդիմ տայ
այդդըմ պար տըր մէնտայ Ա ատամ մանկայ օխշաշ տայ օլումչու
իշ էդիք դիր անընկ պաշըն քեսինկիդ մէնիմ ուշուն տայ մէնի սախ-
լանկըզ քերաք պօլկայմէն Ա գուն մէնիմ խաճըմայ: հիկարնը
սախլատըյլար տայ գիշիինի քեսդիլար: հանկայ խապար պարտըյ
քի հիկար գեսիլտի Ասորեստան ուլուսու խայղուկայ դուշու քեդ-
դիլար ուլուսդան տայ Փարաւոն խանկայ պէրինտիլար իշիդ-
դի Փարաւոն խան քի հիկար քեսիլտի: Ուլու էլշիլար եպեր-
տի Սենէքարէմ խանկայ քի եպեր մանկայ անընկ քի ատամ
քի նէ քի սորսամ ճուաք պէրկայ տայ նէ դուրլու ատամ քի
ուլու տայ ախըլը պօլկայ քի նէ դուրլու ավատանլիս այդսամ ման-
կայ դուզկայ: Սենէքարէմ խան ունտաղդի ուլու պիլլարին տա սար-
նաղդը պիթիքնի: Այդդըյ խան տէ պու իշքայ քիմ ճուվաք պէրիք:
Այդդըյլար խանըմ քիմ էսայ պօլմաս պու իշքայ ճուվաք պէրճայ
դէք Նադան քի հիկարտան օվրանտի պարշանըյ: Ունտաղդի խան
Նադաննը տայ այդդը պօլուր մի սէն պու իշքայ ճուաք պէրմայ
այդդըյ Նադան մէն տուկուլ եօխ էսայ մէնիմ քի Ռ տայ պօլսայ
պօլմաս մունկար ճուաք պէրմա: Անտան սոնկրայ խան Հայիֆ-
սինտի հիկարնը քենտինինկ պիլլարի պիլայ խորխուք Փարաւոն
խանտան քի ուլու ջերուվ պիլայ քելմակայ ուսնայ: Տա այդդը Սէ-
նէքարէմ խան քիմ քի մանկայ հիկարնըյ դուրդուզտայ էտի եարըմ
խանլիւմնը անկար պէրիք էտիմ: Գելտի Աբուսամազ աղը պիյ տայ
այդդըյ մէն կիդիրի տիր հիկար նեշիք այդդըյ պարտը տայ գելդիր-
տի թէզինտան հիկարնի տա դուրդուզտու խաննընկ ալնընայ տայ
հիկաթ օլու շիրէյին ալըք էտի: Քորտու խան տայ սարըյ սուվունտու
տայ այդդըյ ալըշը տըր թէնկրի քի պուկուն հիկարնըյ օլուտան
դուրդուզտու եպերտի անըյ խան քի պար արըն տայ եուվուն տայ
սեմիր ի գունտայ տիրայ քերաք սէն մանկայ: Խաշան քի ի գունտան
սոնկրայ քելտիմ խան խաղընայ այդդըյ խան սէն մէնիմ ալաֆըմ-
նըյ իշիդդինկ մի մանկայ նէ էլշիլար գելտի Փարաւոն խանտան:
Այդդըմ խանըմ մէն պարիչիմ պոյում պիլայ տայ դուզիչիմ պու
իշլարնի պարշայ պարտըյ տայ դուզտու տայ հասատըյ: Տայ գելտի
ուլու սուվունշուք պիլայ տայ ուլու պաշխըլար պիլայ Փարաւոն
խանտան: Սենէքարէմ խանկայ խան ուգրուսունայ չիզը ուլու պիլ-
լարի պիլայ: Խայդըք գելտիլար գիմլար խաշըք էտիլար իշիդդիլար

քի հիկար դիրի տիր: Անտան սոնկրայ այդդըյ խան նէ քլարսէն սանկա պէրիցիմ: Այդդը խանըմ սէնտան նեմայ քլաման դէք մանկայ խարտաշըմ օղլուն Նադաննը պէր: Խաշան պէրտի մանկայ Նադաննըյ այդդըմ խուլումայ պայլամայ սդօլբքայ անշախ տաղըն քօք այդմախդան սոնկրայ Ա սոզ այդըր էտիմ տայ խուլում խամշիլար էտի: Այդդըմ օղլում թէնկրիմ մէնիմ սախլատըյ մէնի մէնիմ անմեղլիւրմ պիլայ տայ սէնի դաս էդդի սէնինկ եամանխընկայ քօրայ թէնկրի էդքայ սէնինկ տայ մէնիմ արամըզկայ եարդունը:

Օլ սահադ իշիդդի տայ շադլատըյ տայ այդդըմ օղլում եախշի խընկան եախշի դաբար տայ եաման խընկան եաման դաբար: Տայ դիմ գիմկայ շուղուր խազսայ քենտի դուշար: Եախշիլիս եախշիլիս պիլայ դուկալլանիր տայ եամանլիս եամանլիս պիլայ դուկալլանիր: Պուկունկայ տիցին ճահդ էդսին օղու պթայնընկ անայնընկ ալդըըն ալկայ տայ քօնուլուք պիլայ եուրուկայ, ամմէն:

**ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ,
ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ**

Ա Ղ Յ Ո Ի Ս Ա Կ Ն Ե Ր

Միևնույն խմբի (տարբերակի) մեջ խրատների տեղադրությունը ցույց տալու համար կազմել ենք համադրական աղյուսակներ:

Հիմք ընդունում ենք այն ձեռագրի համարակալումը, որը տարբերակի առաջին օրինակն է (A₁, B₁, C₁, D₁, E₁):

Միավոր ենք դիտում Ուրդեակ-ով սկսվող խրատները:

Եթե որևէ ձեռագրում խրատը չկա, տեղը մնում է բաց:

Հիմքի ձեռագրի հետ զուգահեռ շունեցող խրատները տրվում են վերջում, հիմքի խրատաշարից հետո:

A և B տարբերակները ներկայացրել ենք մեկ աղյուսակով, ինչպես բնագիրը:

Աղյուսակում արտահայտվել է միայն B₁-ը: B խմբի հերթակարգի տարբերություններն այնքան էլ մեծ չեն և ապա՝ տեխնիկապես անհնար է ներկայացնել բոլոր 24 ձեռագրերի խրատները:

Բնագրերի ուսուցող և սլատժիչ խրատները տալիս ենք առանձին աղյուսակներով:

IX աղյուսակը վերաբերում է Խօսք իմաստասիրաց և խրատք Բասառակաց (L) բնագրին: Հիմք ընդունել ենք L₁-ը: Համադրել ենք նաև Խիկարի մի քանի բնորոշ ձեռագրեր, որոնք Խօսք-ից առավել շատ փոխառություններ ունեն և ներկայացնում են առանձին խմբեր (A₅, B, D, E, Fa):

L₁-ն ունի բավական մեծ թվով հավելյալ խրատներ՝ 42—75, որոնք շարքի մեջ զուգահեռներ չունեն: Տեխնիկական անհարմարության պատճառով աղյուսակում չենք տեղադրել:

Աղյուսակները կազմում են մի տեսակ համարաբառ, որոնցով տրվում են խրատների համակարգը, համապատասխանությունները, ձեռագրական ազգակցությունը և այլն: Աղյուսակները միաժամանակ օգնում են բնագրի մեջ գտնելու ցանկացած խրատը, այլապես կլինեն անասելի դժվար: Ոչ մի ձեռագրում խրատները չեն համարակալված, նույնիսկ, սակավ դեպքում է, որ սկսվում են նոր պարբերություններ:

Ուսուցող խրատներ (AB)

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁	A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45	2961	1495	3119	2147	2004	45
1a	1a	1a	1a	24	1	42e	42f	47f	42	66	37
1b	1b	1b	1b	25	2	42f	42g	47g	43	67	38
2	2	2	2	26	3	42g	42h	47h	44	68	39
3	3	3	3	27		42h	42i	47i	45	69	40
4	4		4	28	4/5	42i	42j	47j	46a	70a	42
5	5		5	29	6	42j	42a	47a	46b	70b	43
6	6		6	30	7	43	43	48	47	71	41
7	7	12	7	31		44	44	49	48	72	44
8	8	13	8	32	8	45	45	50	49	73	45
9	9	14	9	33	9	46	46	51	50	74	
10	10	15	10	34	10	47	47	52	51	75	
11	11	16	11	35		48	48	53	52	76	
12	12	17	12	36		49	49	54	53	77	
13	13	18	13	37		50	50	55	54	78	
14	14	19	14	38		51	51	56	55	79	
15	15	20	15	39		52	52	57	56	80	
16	16	21	16	40	12	53	53	58	57	81	46
17	17	22	17	41	13	54	54	59	59	83	47
18	18	23	18	42	14/15	55	55	60	25		48
19	19	24	19	43	16	56	56	61	61	85	
20	20	25	20	44	17	57	57	62	62	86	
21	21	26				58	58	63	63	87	49
22	22	27	21	45	18	59	59	64	64	88	50
23	23	28	22	46	19	60	60	65	66	90	51
24	24	29	23	47	20	61	61	66	67	91	52
25	25	30	24	48	21	62	62	67	68	92	53
26	26	31	26	49	22	63	63	68	69	93	54/5
27	27	32	27	50	23	64	64	69			56a
28a	28a	33a	28a	51a	24	65	65	70	70	94	56b
28b	28b	33b	28b	51b	25a	66	66	71	71	95	57
28c	28c	33c	29a	52		67	67	72	72		58
28d	28d	33d	29b	53	25b	68	68	73	73	96	59
29	29	34	30	54	26	69	69	74	74	97	60
30	30	35	31	55	27	70	70	75	75	98	61
31	31	36	32	56	28	71	71	76	76	99	62
32	32	37	33	57	29	72	72	77	77	100	63/4
33	33	38	34	58		73	73	78	78	101	65
34	34	39	35	59	30	74	74	79	79	102	66
35	35	40				75	75	80	80	103	67
36	36	41				76	76	81	81	104	68
37a	37a	42a	92a	114b	31a	77	77	82	82	105	69
37b	37b	42b			31b	78	78	83	83	106	70
38	38	43	106	128	32	79	79	84	85	107	71
39	39	44	107	129	33	80	80	85	84		71
40	40	45				81	81	86	86	108	72
41	41	46	36	60		82	82	87	87	109	73
42a	42a	47a	37	61		83	83	88	88	110	74
42b	42b	47b	38	62		84	84	89	89	111	
42c	42c	47c	39	63	35	85a	85a	90a	90a	112a	75a
42d	42e	47e	41	65	36	85b	85b	90b	90b	112b	75b

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
86	86	91	91	113	77
87	87	92			78
88a	88a	93a	92a	114a	79a
88b	88b	93b	92c	114c	79b
89	89	94	93	115	80
90	90	95	94	116	81
91	91	96	95	117	82
92	92	97	96	118	83
93	93	98	97	119	84
94	94	99	98	120	85
95	95	100	99	121	
96	96	101	100	122	86
97	97	102	101	123	87
98a	98	103a	102a	124a	89b
98b	99	103b	102b	124b	89a
99a	100	104			88a
99b	101	105	103	125	88b
100	102	106	104	126	90
101	103	107	105	127	91
102	104	108	108/9	130	92/3
103a	105	109	110		
103b	106	110	111	131	
104a	107a	111a	113a	133a	94
104b	107b	111b	113b	133b	95
105	108	112	114	134	96
106a	109a	113a	115a	135a	97
106b	109b	113b	115b	135b	
106c	109c	113c	115c	135c	98
107	110	114	116/7	136/7	99
108	111	115	112	132	112
109		116	118	138	100
110a	112	117a	119a	139a	101
110b	113	117b	119b	139b	102
111a	114a	118a	120	140	104
111b	114b	118b	121	141	103
112	115	119	65	89	105
113	116	120	122		106
114a	117a	121a	123	142	107
114b	117b	121b	124	143	108
114c	117c	121c	125	144	
115a	118a	122a	127	146	109
115b	118b	122b	128		110
116	119	123	126	145	111
117	120	124	129		114
118	121	125	130	147	187/8
					115
					116
					117
					118
					119
					120
					121
					122

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
				2	123
				3	124
				4	125
		10		5	126
				6	127
				7	128
				8	129
				9	130
				10	131
					132
					133
					134
					135
					136
					137
				11	138
				12	139
					140
				13	141
				14	142
				15	143
					144
					145
					146
					147
		60		84	148
					149
					150
					151
					152
					153
		11		16	154
				17	155
				18	156
					157
				19	158
					159
					160
					161
					162
		4			163
					164
					165
					166
					167
					168
				20	169
				21	170
				22	171
				23	172
					173
					174a
		6			174b
		7			

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
		9		8	175
					176
					177
					178
					179
					180
					181
					182
					183
					184

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
					185
					186
					11
					34
					76
					113
	42d	47d	40	64	
			58	82	
			131	148	

Ա.Ղ.Յ.Ռ.Ի.Ս.Ա.Կ. II

Պատմիչ խրատներ (AB)

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5
6a	6b	6a	6a	6a	7
6b	6c	6b	6b/7	6b/7	8
7	6a	7	8	8	6
8	7	8	9	9	9
9		9	10	10	
10a		10a	11a	11	
10b		10b	11b	12	
10c		11a	11c	13	
10d		11b	12a	14	
11a		12	12b	15	
11b	8a	13a	13	16	10
12	8b	13b	14	17	11

A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	B ₁
2961	1495	3119	2147	2004	45
13a	8c	14a	15a	18a	12
13b	8d	14b	15b	18b	13
13c	8e	14c	15c	18c	14
14		15	16	19	15
15	8f	16	17	20	16
16		17	18	21	
17	8g	18	19	22	17
18		19	20	23a	
19a		20a	21a		
19b	9a	20b	21b	23b	18
19c	9b	20c	21c	23c	19
19d		20d	21d	24	
19e	9d	20e	22	25	21
20	10a		23	26	22
21	10b		24	27	23
22	11		25	28	24
	9c				20

Ա.Ղ.Յ.Ռ.Ի.Ս.Ա.Կ. III

Ուսուցող խրատներ (C)

C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅
1978	2669	713	Conyb	6712
1a	1a	1a	1a	1a
1b	1b	1b	1b	1b
1c	1c	1c	1c	1c
2	2	2	2	2
3	4	4	4	4
4	3	3	3	3
5	5	5	5	5
6	6	6	6	6
7	7	7	8	7
8	8	8	9	8
9a	9a	9a	10a	9a

C ₁	C ₂	C ₃	C ₄	C ₅
1978	2669	713	Conyb	6712
9b	9b	9b	10b	9b
9c	9c	9c	10c	9c
10	10	10	12	10
11	11	11	11	11
12	12	12	13	12
13	13	13	14	13
14a	14a	14a	15	14a
14b	14b	14b	16	14b
	15	15	18	15
15	16	16	19	16
16	17	17	20	17

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
17	18	18	21	18
18	19	19	23	19
19	20	20	24	20
20	21	21	25	21
21a	22a	22a	26a	22a
21b	22b	22b	26b	22b
21c	22c	22c	26c	22c
22	23	23	27	23
23	24	24	28	24
24	25	25	29	25
25	26	26	30	26
26	27	27	31	27
27	28	28	32	28
28	29	29	33	29
29	30	30	34	30
30	31	31	35	31
31	31	32	36	31
32a	32a		37a	32a
32b	32b		37b	32b
33	33	33	38	33
34	34	34	39	34
35	35	35	40	35
36	36	36	41	36
37	37	37	42	37
38		38	43	
39		39	44	
40		40	46	
41		41	48	
42		42	47	
43		43	49	
44		44	50	
45		45	51	
46		46	53	
47		47	55	
48		48	56	
49		49	57	
50		50	58	
51		51	59	
52		52	60	
53		53	61	
54a		54a	62	
54b		54b	63	
55		55	66	
56		56	67	
57a	38a	57a	69a	38a
57b	38b	57b	69b	38b

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
57c	38c	57c	69c	38c
58	39	58	70	39
59a	40a	59	71	40a
59b	40b	59		40b
60	41	60	74	41
61		61	75	42
62		62	76	43
63		63	77	44
64		64	78	45
65		65	79	46
66a		66a	80a	47a
66b		66b	80b	47b
67		67	82	48
68		68	83	49
69		69	84	50
70			85	51
71a		70a	86a	52a
71b		70b	86b	52b
72		71	87	53
73a		72a	88a	54a
73b		72b	88b	54b
74a		73a	89a	55a
74b		73b	89b	55b
75		74	90	56
76			91	57
77		75	92	58
78	42		4	59
79	43	76	4 ^u	60
80	44	77	4 ^r	61
81	45	78	4 ^r	62
82	46	79	4 ^r	63
83	47		4 ^b	64
84	48	80	4 ^r	65
85	49		4 ^t	66
			7	
			17	
			22	
			45	
			52	
			54	
			64	
			65	
			68	
			72	
			73	
			81	

Պատմիչ խրատներ (C)

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
1	1	1	1	1
2	2	2	2	2
3	3	3	3	3
4	4		4	4
5	5	4	5	5
6	6		6	6
7	7	5	7	7
8	8	6	8	8
9	9	7	9	9
10	10	8	10a	10
11	11		10b	11
12a	12a	9a	11a	12a
12b	12b	9b	11b	12b
12c	12c		11c	12c
13	13		12	13

C ₁ 1978	C ₂ 2669	C ₃ 713	C ₄ Conyb	C ₅ 6712
14a	14a	10	13a	14a
14b	14b	11	13b	14b
14c	14c		13c	14c
15	15	12	14	15
16	16	13	15	16
17	17		17	17
18	18	14	18	18
19	19		19	19
20	20		20	20
21	21		21	21
22	22	15	22	22
23	23		23	23
24	24	16	24	24
25	25		25	25
26	26		26	26

ԱՂՅՈՒՄԱԿ V

Ուսուցող խրատներ (D)

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7
8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	
11	11	11	11	11	10
12	12	12	12	12	11
13	13	13	14	13	13
14	14	14	15	14	14
15	15	15	16	15	15
16	16	16	17	16	16
17	17	17	18	17	17
18	18	18	19	18	18
19	19	19	20	19	20
20	20	20	21	20	21
21	21	21	22	21	22
22	22	22	23	22	23
23	23	23	24	23	24
24	24	24	25	24	27
25	25	25	26	25	25
26	26	26	27	26	26

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
27	27	27	28	27	28
28	28	28	29	28	29
29	29	29	30	29	30
30	30	30	31	30	31
31	31	31	32	31	32
32	32	32	33	32	34
33	33	33	34	33	36
34	34	34	35	34	38
35	35	35	36	35	39
36	36	36	37	36	40
37	37	37	38	37	41
38	38	38	39	38	42
39	39	39	40	39	43
40	40	40	41	40	44
41	41	41	42	41	45
42	42	42	43	42	46
43	43	43	44	43	47
44	44	44	45	44	48
45	45	45	46	45	49
46	46	46	47	46	50
47	47	47	48	47	51
48	48	48	49	48	52
49	49	49	51	49	53
50	50	50	50	50	54
51	51	51	52	51	55
52	52	52	53	52	56

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
53	53	53	54	53	57
54	54	54	55	54	58
55	55	55	56	55	59
56	56	56	57	56	60
57	57	57	58	57	61
58		58	59	58	62
59		59	60	59	63
60		60	61	60	64
61		61	62	61	65
62		62	63	62	66
63		63	64	63	67
64		64	65	64	68
65		65	66	65	69
66		66	67	66	70
67		67	68	67	71
68		68	69	68	72
69		69	70	69	73
70		70	71	70	74
71		71	72	71	75
72		72	73	72	76
73		73	74	73	77
74		74	75	74	78
75		75	76	75	79
76		76	77	76	80
77		77	78	77	81
78		78	79	78	82
79		79	80	79	83
80		80	81	80	85
81		81	82	81	86
82		82	83	82	87
83		83	84	83	88
84		84	85	84	89
85		85	86	85	90
86		86	87	86	91
87		87	88	87	92
88		88	89	88	93
89		89	90	89	95
90		90	91	90	96
91		91	92	91	97
92		92	93	92	98
93		93	94	93	99
94		94	95	94	100
95		95	96	95	101
96		96	97	96	102
97		97	98	97	103
98		98	99	98	104
99		99	100	99	106
100		100	101	100	107
101		101	102	101	108
102		102	103	102	109
103		103	104	103	110
104		104	105	104	111
105		105	106	105	112

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
106		106	107	106	113
107		107	108	107	114
108	57	108	109	108	115
109	58	109	110	109	116
110	59	110	111	110	117
111	60	111	112	111	33
112	61	112	113	112	35
113	62	113	114	113	37
114	63	114	115	114	119
115	64	115	116	115	120
116	65	116	117	116	121
117	66	117	118	117	122
118	67	118	119	118	123
119	68	119	120	119	124
120	69	120	121	120	125
121	70	121	122	121	126
122	71	122		122	127
123	72	123	123	123	128
124	73	124	124	124	129
125	74	125	125	125	130
126	75	126	126	126	131
127	76	127	127	127	132
128	77	128	128	128	133
129	78	129	129	129	134
130	79	130	130	130	137
131	80	131	131	131	138
132	81	132	132	132	140
133	82	133	133	133	141
134	83	134	134	134	142
135	84	135	135	135	143
136	85	136	136	136	144
137	86	137	137	137	145
138	87	138	138	138	146
139	88	139	139	139	148
140	89	140	140	140	149
141	90	141	141	141	150
142	91	142	142	142	151
143	92	143	143	143	152
144	93	144	144	144	153
145	94	145	145	145	154
146	95	146	146	146	155
147	96	147	147	147	156
148	97	148		148	157
149	98	149	148	149	158
150	99	150	149	150	159
151	100	151	150	151	160
152	101	152	151	152	162
153a	102a	153a	152a	153a	136
153b	102b	153b	152b	153b	135
154	103	154	153	154	163
155a	104a	155a	154a	155a	164
155b	104b	155b	154b	155b	165
156	105	156	155	156	166

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
157	106	157	156	157	167
158	107	158	157	158	168
159	108	159	158	159	169
160	109	160	159	160	170
161	110	161	160	161	171
162	111	162	161	162	172
163	112	163	162	163	173
164	113	164	163	164	174
165	114	165	164	165	175
166	115	166	165	166	176
167	116	167	166	167	177
168	117	168	167	168	178
169	118	169	168	169	179
170	119	170	169	170	180
171	120	171	170	171	181
172	121	172	171	172	182
173	122	173	172	173	183
174	123	174	173	174	184
175	124	175	174	175	185
176	125	176	175	176	186
177	126	177	176	177	187
178	127	178	177	178	188
179	128	179	178	179	189
180	129	180	179	180	191
181	130	181	180	181	192
182	131	182	181	182	193
183	132	183	182	183	194

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
184	133	184	183	184	139
185	134	185		185	136
186	135	186	184	186	195
187	136	187		187	196
188	137	188	185	188	197
189	138	189	186	189	198
190	139	190	187	190	199
191	140	191	188	191	200
192	141	192	189	192	190
193	142	193	190	193	201
194	143	194	191	194	202
195	144	195	192	195	203
196	145	196	194	196	205
197	146	197	195	197	206/7
198	147	198	196	198	208
199	148	199	197	199	209
200	149	200	198	200	210
			13		12
			193		204
					19
					67
					84
					94
					105
					118
					147
					161

Պատժիչ խրատներ (D)

ԱՂՑՈՒՍԱԿ V1

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
1	1	1	1		1
2	2	2	2		2
3	3	3	3		3
4	4	4	4		4
5	5	5	5		5
6	6	6	6		6
7	7	7	7		7
8	8	8	8		8
9	9	9	9		9
10	10	10	10		10
11	11	11	11		11
12	12	12	12		12
13	13	13	13		
14	14	14	14		
15	15	15	15		
16	16	16	16		
17	17	17	17		
18	18	18	18		
19	19	19	19		
20	20	20	20		
21	21	21	21		

D ₁ 2018	D ₂ 464	D ₃ 7993	D ₄ 1724	D ₅ 8699	D ₆ 7974
22	22	22	22		
23	23	23	23		
24	24	24	24		
25	25	25	25		
26	26	26	26		
27	27	27	27		
28a	28a	28a	28a		
28b	28b	28b	28b		
29	29	29	29		
30	30	30	30		
31	31	31	31		
32	32	32	32		
33	33	33	33		
34	34	34	34		
35	35	35	35		
36	36	36	36		
37	37	37	37		
38	38	38	38		
39	39	39	35		
40	40	40	40		

Ուսուցող խրատներ (EF)

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5		
6	6	6	6	6	6	5	5
7	7	7	7	7	7	6	6
8	8	8	8	8	8	7	7
9	9	9	9	9	9	8	8
10	10	10	10	10	10	9	9
11	11	11	11	11	11	10	10
12	12	12	12	12	12	11	11
13	13	13	13	13	13	12	12
14	14	14	14	14	14	13	13
15	15	15	15	15	15	14	
16	16	16	16	16	16	15	14
17	17	17	17	17	17	16	15
18	18	18	18	18	18	17	16
19	19	19	19	19	19	18	17
20	20	20	20	20	20	19	18
21	21	21	21	21	21	20	19
22	22	22	22	22	22	21	20
23	23	23	23	23	23	22	21
24	24	24	24	24	24	23	22
25	25	25	25	25	25	24	23
26	26	26	26	26	26	25	24
27	27	27	27	27	27	26	25
28	28	28	28	28	28	27	26
29	29	29	29	29	29	28	
30	30	30	30	30	30	29	27
31	31	31	31	31	31	30	28
32	32	32	32	32	32	31	29

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	F ₅	E ₆	Fa	Fb
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
33	33	33	33	33	33	32	30
34	34	34	34	34	34	33	31
35	35a	35a	35a	35a	35	34a	32
36	35b	35b	35b	35b	36	34b	33
37	36	36	36	36	37	35	34
38	37	37	37	37	38	36	35
39	38	38	38	38	39	37	36
40	39	39	39	39	40	38	37
41	40	40	40	40	41		
42	41	41	41	41	42	39	38
43	42	42	42	42	43	40	
44	43	43	43	43	44	41	39
45	44	44	44	44	45	42	40
46	45	45	45	45	46	43	
47	46	46	46	46	47	44	41
48	47	47	47	47	48	45	42
49	48	48	48	48	49	46	
50	49	49	49	49	50	47	43
51	50	50	50	50	51	48	
52	51	51	51	51	52	49	
53	52	52	52	52	53	50	
54	53	53	53	53	54		
55	54	54	54	54	55	51	45
56	55	55	55	55	56	52	
57	56	56	56	56	57		
58	57	57	57	57	58	53	
59a	58a	58a	58a	58a	59a	88a	
59b	58b	58b	58b	58b	59b	88b	
60	59	59	59	59	60	89	75
61	60	60	60	60	61	54	46
62	61	61	61	61	62	55	47
63	62	62	62	62	63	56	48

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	F _a	F _b
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
64	63	63	63	63	64	57	49
65	64	64	64	64	65	58	50
66	65	65	65	65	66	90	76
67	66	66	66	66	67	91	77
68	67	67	67	67	68	59	51
69	68	68	68	68	69	92	78
70	69	69	69	69	70	60	52
71	70	70	70	70	71	61	53
72	71	71	71	71	72	86	74
73a	72	72	72a	72a	73a	62	54
73b	73	73	72b	72b	73b	93	79
74	74	74	73	73	74	63	55
75	75	75	74	74	75	64	56
76	76	76	75	75	76	94	80
77	77	77	76	76	77	65	57
78	78	78	77	77	78	66	58
79	79	79	78	78	79	67	59
80	80	80	79	79	80	95	81
81	81	81	80	80	81	96	82
82	82	82			82	68	60
83	83	83	81	81	83	69	61
84	84	84	82	82	84	70	62
85	85	85	83	83	85	71	63
86	86	86	84	84	86	72	64
87	87	87	85	85	87		

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	F _a	F _b
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
88	88	88	86	86	88	73	65
89	89	89	87	87	89	74	66
90	90	90	88	88	90	75	67
91	91	91	89	89	91	76	67
92	92	92	90	90	92	77	68
93	93	93	91	91	93	97	83
94	94	94	92	92	94	78	69
95	95	95	93	93	95	79	70
96	96	96	94	94	96	80	70
97	97	97	95	95	97	81	71
98	98	98	96	96	98	82	72
99	99	99	97	97	99	83	
100	100	100	98	98	100	85	73
101	101	101	99	99	101	98	84
102	102	102	100	100	102	84	
103	103	103	101	101	103	99	85
104	104	104	102	102	104	100	86
105	105	105	103	103	105	101	87
106	106	106	104	104	106	102	88
107	107	107	105	105	107		
108	108	108	106	106	108	103	89
109	109	109	107	107	109	104	90
110	110	110	108	108	110	105	91
111	111	111	109	109	111	106	
112	112	112	110	110	112	107	92
							44

Պատմիչ խրատներ (EF) ԱՂՆՈՒՄ ԱԿ VIII

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	F _a	F _b
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
1	1	1	1	1	1	1	1
2a	2a	2a	2a	2a	2a	2	2
2b	2b	2b	2b	2b	2b	3	3
3	3	3	3	3	3	4	4
3a	3a	3a	3a	3a	3a	5	5
4	4	4	4	4	4		
4a	4a	4a	4a	4a	4a		
5	5	5	5	5	5		
5a	5a	5a	5a	5a	5a		

E ₁	E ₂	E ₃	E ₄	E ₅	E ₆	F _a	F _b
3081	527	613	1403	5495	6708	1792 p.	1857 p.
5b	5b	5b	5b	5b	5b	6	6
6	6	6	6	6	6	7	7
7	7	7	7	7	7	8	8
8	8	8	8	8	8	9	9
9	9	9	9	9	9	10	10
10	10	10	10	10	10	11	11

Եղբայր համաստիքաց (L)

L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	L ₁₀	L ₁₁	L ₁₂	L ₁₃	L ₁₄	A ₅	B ₁	D ₁	E ₁	F _a
4724	4726	2890	9992	45 ₁	6724	3239	5349	6047	6726	6708	2783	3467	5229	2004	45 ₂	2018	3081	1792p
1	1	1	1	1		4	1	1	1	1	1	1	1		115	4	83	69
2	2	2	2	2			2	2	2	2	2	2	2		116	14	83	
3	3	3	3	3		5	3	3	3	3	3	3			117		84	70
4	4	4	4	4			4	4	4	4	4	4			119	11	85	71
5	5	5	5	5			5	5	5	5	5	5			118			
6	6	6	6	6		6	6	6	6	6	6	6			120	44	86	72
7	7	7	7	7		7	7	7	7	7	7	7					87	
8	8	8	8	8		8	8	8	8	8	8	8	3		121	20	88	73
9	9	9	9	9		9	9	9	9	9	9	9	4.5	1	122	27	89	74
10	10	10	10				10	10	10	10	10	10		2	123	28		
11	11	11	11	10		10	11	11	11	11	11	11	6	3	124			
12	12	12		11		11	12		12		12	12						
13	13	13	12 ₃	12		12	13	12 ₃	13	12 ₃	13	13	7	4.5	125 ₅	10	50 ₁	75 ₆
14	14	14		13		13	14		14		14	14						
15	15	15		14		14	15		15		15	15						
16	16	16		15		15	16				16	16						
17	17	17	14	16			17	14		14	17	17	16		127		92	77
18	18	18	15	17			18	15		15	18	18	17	6	128	171		
19	19	19	16	18			19			16	19	19			129	15		
20	20	20	17	19			20	16		17	20	20	18	7	130	18	93	97
21	21	21	18	20			21	17		18	21	21	19	8	131		94	78
22	22	22	19	21			22	18		19	22	22	20		132	155	95	79
23	23	23	20	22			23	19		20	23	23	21	9	133		96	80
24	24	24	21	23	1		24	20		21	24	24	22	10	134		96	80
25	25	25	22	24	2		25	21		22	25	25	23		135	181 ₂	97	81
26	26	26	23		3		26	22		23	26	26	24		136			
27	27	27	24	25	4		27	23		24	27	27	25		137	83		
28	28	28	25	26	5		28	24		25	28	28	26	11	138		98	82
29	29	29	26	27	6		29	25		26	29	29	28		139			
30	30	30	27	28	7		30	26		27	30	30						
31	31	31	28	29	8		31	27		28	31	31		12	139			
32	32	32	29	30	9		32			29	32	32	29		140			
33	33	33	30	31	10		33	28		30	33	33			140			

L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	L ₁₀	L ₁₁	L ₁₂	L ₁₃	L ₁₄	A ₅	B ₁	D ₁	E ₁	Fa
34	34	34	31		11		34	29		31	34	34	30	13	141	78		
35	35	35	32	32	12		35	30		32	35	35	31	14	142			
36	36	36	33	33	13		36	31		33	36	36	32	15	143			
37	37	37	34		14		37	33		34	37 ⁶⁰	37			144			
38	38	38	35		15		38	32		35	38 ⁶¹	38			144			
39	39	39	36		16		39	33		36	39	39			145			
40		40		34	17	16	40	34		37	40	40	33		145			
41		41	37		18		41	35		38	41	41	34		146			
42		42	38	35	19		42	36		39	42	42	35		147		99	83
43	40	43	39	36	20	17	43	37		40	43	43	36	84	148	117	100	85
44	41	44	40	37	21		44	38		41	44	44	37		149			
45	42	45	41		22		45	39		42	45	45	38		150		101	98
46	43	46	42		23		46	40		43	46	46	39		151			
47		47	43	38	24		47	41		44	47	47	40		152	80	102	84
48	44	48	44	39	25		48	42		45	48	48	40		152			
49	45	49	45	40	26		49	43		46	49	49	41		153			
50	46	50	46	41	27		50	44		47	50	50	41	16	154		103	99
51	47	51	47	42	28		51	45		48	51	51		17	155		104	100
52		52	48	43	29		51	46		49	52	52						
53		53	49		30		52	47		50	53	53						
54	48	54	50	44	31		53	48		51	54	54		18	156			
55	49	55	51		32		54	49		52	55	55			157			
56	50	56	52	45	33		55	50		53	56	56		19	158	56		
57	51	57	53	46	34		56	51		54	57	57			159		105	101
58		58			35		57	52		55	58	58						
59	52	59	54	47	36		58	53		56	59	59			160			
60	53	60	55	48	37	18	59	54		57	62	60			161			93
61	54	61	56		38		60	55		58	63	61			162			
62		62	57		39		61	56		59	64	62			163		105	101
63		63	58		40		62	57		60	65	63			164	17		
64		64	59	67	41		63	58		61	66	64			164	17		
65		65	60		42		64	59		62	67	65			165			
66		66	61	49	43		65	60		63	68	66			166			
67	55	67	62	50	44		66	61		64	69	67			167			
68	56	68	63	51	45		67	62		65	70	68			168			
69	57	69	64	52	46		68	63		66	71	69		20	169			
70	58	70	65	53	47		69	64		67	72	70		21	170			

L ₁	L ₂	L ₃	L ₄	L ₅	L ₆	L ₇	L ₈	L ₉	L ₁₀	L ₁₁	L ₁₂	L ₁₃	L ₁₄	A ₅	B ₁	D ₁	E ₁	Fa
71		71	65	65	47		70	64		67	73	71		22	171		106	102
72		72	66	66	48		71	65		68	74/5	72		23	172			
73		73	67		49		72	66		69	76	73	8		173			
74	59	74	68/9	54	50		73	67/8		70/11	77	74	9/10		174	12	107/8	103
75	60	75	70	55	51		74	69		72	78	74	11		175		109	104
76	61	76	71		52		75	70		73	79	75			176			
77	62	77	72		53		76	71		74	80	76	12		177			
78	63	78								75								
79	64	79	73	56	54		77	72		76	81	77	13		178	24		
80	65	80	73	56	54		77	72		76	82				178	24		
81	66	81	74	57	55		78	73			83	78	14		179			
82	67	82	75	58	56		79	74			84	79	15		180	37	110	105
83	68	83	76	59	57		80	75			85	80			181	5		
84	69	84	77	60	58		81	76			86	81			182			
85	70/1	85	78	61	59		82	77			87	82			182			
86	72	86	79	62	60	1	83	78			88	83			183			
87	73	87	80	63	61	2	84	79			89	84						
88	74	88	80	64	61	3	85	79			90	85				184/5/6		

ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐ

1. ՉԵՌԱԳԻՐ

Մաշտոցի անվան մատենադարան՝ 45, 464, 519, 527, 613, 679, 697, 713, 723, 1403, 1495, 1865, 1978, 2004, 2018, 2116, 2147, 2264, 2272, 2448, 2492, 2669, 2732, 2783, 2890, 2961, 3119, 3206, 3081, 3239, 3413, 3467, 3526, 3687, 4290, 4724, 4726, 5229, 5349, 5465, 5495, 5599, 5935, 6047, 6110, 6643, 6708, 6712, 6724, 6726, 6961, 7032, 7036, 7974, 7993, 8387, 8443, 8482, 8699, 8724, 8963, 9265, 9322, 9428, 9992, 10107, 10166.

ՎՍՍՀ ԳԱ Կեկելիձեի անվան ձեռագրերի ինստիտուտ՝ 172.

Զմմառի վանքի ձեռագրատուն՝ 413.

Վիեննայի Մխիթարյան միաբանության ձեռագրատուն՝ 468.

2. ՏՊԱԳԻՐ

1. Գիրք պատմութեան, որ կոչի Պղնձէ ֆաղաֆ եւ բանք խրատականք և օգտակարք հիկարայ իմաստնոյ և այլ բանք պիտանիք, տպագրեցեալ ... ի թուին հայոց ՌՄԽԱ. (=1792), յունվար Ը, ի տպարանի Յօհաննեսի և Պօղոսի

2. Պատմութիւն Պղնձէ ֆաղաֆին, յորում են բանք խրատականք եւ օգտակարք հիկարայ իմաստնոյ եւ այլ բանք պիտանիք, տպագրեալ ի Տփլիս, ի տպարանի Ներսիսեան դպրոցի հայոց ընծայեցելոց յազնուական Աղայ Գէորգայ Արծրունոյ, 1857

3. The Story of Ahikar, from the syriac, arabic, armenian, ethiopic, greek and slavonic versions, by F. C. Conybeare, J. Rendel Harris, and Agnes Smith Lewis, London, 1898, էջ 125—162.

3. ԸՍՏ ԽՄԲԵՐԻ ԵՎ ՊԱՅՄԱՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐԻ՝

A ₁ — 2961	B ₁₄ — 697	D ₃ — 7993	G — 5599
A ₂ — 1495	B ₁₅ — 723	D ₄ — 1724 ^p	L ₁ — 4724
A ₃ — 3119	B ₁₆ — 8387	D ₅ — 8699	L ₂ — 4726
A ₄ — 2147	B ₁₇ — 8443	D ₆ — 7974	L ₃ — 2890
A ₅ — 2004	B ₁₈ — 2116	E ₁ — 3081	L ₄ — 9992
A ₆ — 5465	B ₁₉ — 2492	E ₂ — 527	L ₅ — 45
B ₁ — 45	B ₂₀ — 3206	E ₃ — 613	L ₆ — 6724
B ₂ — 1865	B ₂₁ — 5935	E ₄ — 1403	L ₇ — 3239
B ₃ — 679	B ₂₂ — 6110	E ₅ — 5495	L ₈ — 5349
B ₄ — 3526	B ₂₃ — 8482	E ₆ — 6708	L ₉ — 6047
B ₅ — 3413	B ₂₄ — 519	Fa — 1792 ^p	L ₁₀ — 6726
B ₆ — 2448	C ₁ — 1978	— 8963	L ₁₁ — 6708
B ₇ — 4290	C ₂ — 2669	— 10166	L ₁₂ — 2783
B ₈ — 8076	C ₃ — 713	— 9428	L ₁₃ — 3467
B ₉ — 2732	C ₄ — 1898 ^p	— 9265	L ₁₄ — 5229
B ₁₀ — 6643	C ₅ — 6712	Fb — 1857 ^p	K — 2272
B ₁₁ — 7032	D ₁ — 2018	— 8724	
B ₁₂ — 6961	D ₂ — 464	— 10107	
B ₁₃ — 3687			

4. ՅՈՒՑԱԿ ՉՕԳՏԱԳՈՐԾԱՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻՉ

1. Խօսք էւ խրատ Խիկարի

Սկիզբ՝ ես Խիկար դպիր էի Սենեքարիմայ յարքային, վաթսուն ամ է ոչ գոյր ինձ որդի, եւ ապա առի ինձ որդէզիր զքեռորդին իմ գնաթան...

Վերջ՝ եւ հերքեալ պատանեցաւ Նաթան, եւ ես ասեմ. Ամենայն որ բարի առնէ՝ բարի գտանէ եւ որ շար՝ ի նմին սատակի:

Զմմառի մատենադարանի ձեռագիր № 131, ժողովածու, 1649 թ., էջ 87բ—91բ:

(Տես Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Զմմառի վանքի մատենադարանին, կազմեց Մեսրոպ վրդ. Քէշիշեան, միաբան Զմմառի, Վիեննա, 1964, էջ 273):

¹ Տպագիր աղբյուրները ներկայացրել ենք հրատարակության տարեթվերով:

² Այս ընդօրինակությունները գտնվում են Մաշտոցի անվան մատենադարանից դուրս, աշխարհի տարբեր ձեռագրատներում: Կարծում ենք, որ իրենց մեջ չեն թաքցնում որեւէ անակնկալ:

2. Անխորագիր

Սկիզբը՝ [Ես]՝ Խիկար, դպիր Սենեքարիմ արքայի, ըստացայ ինձ ծառայ...:

Հոռոմի (Լոնյան վարժարանի ձեռագիր № 36 (103), Աղոթագիրք, 1728 թվից առաջ, էջ 63ա—68ա:

(Տես Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Հոռոմի հայոց հիւրանոցի ի ս. Վլաս և Լոննան հայ վարժարանի, կազմեց Լ. Ներսէս Վ. Ակիճեան, Վիեննա, 1961, էջ 68):

3. Խաւտ եւ խրաւտ եւ իմաստութիւն Խիկար իմաստեոյ

Սկիզբը՝ Յամս Սենեքարիմայ նիւուէի և Ասորեստանեաց՝ Ես Խիկարս դպիր էի Սենեքարիմայ արքայի. Կ. կին արարի եւ Կ. ապարանս շինեցի...:

Վերջ՝ Եւ այս էր խրատն զոր ուսուց նայ քեռորդոյն իւրոյ կիկարն: Եւ այս [պիտի] ինչ էր բանք պիտանի եւ խրայտական, զայս գրեցի ի թղտիս եւ զանպիտան ոչ գրեցի, զի լսողացդ դիւրվի եւ որ հոգէոր խրատն ոչ ընդունի, զմարմնայորս տեսանէ եւ արասցէ նայ հոգոյն և մարմնոյն շահ լինի:

Կիպրոսի հայերեն ձեռագիր № 12 (55), ժողովածու, ԺՅ դար, էջ 166ա—176բ:

(Տես Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Նիկոսիայի ի Կիպրոս, կազմեց Լ. Ներսէս Վ. Ակիճեան, Վիեննա, 1961, էջ 46):

4. Պատմութիւն եւ խօսք Խիկարայ իմաստասիրի

Սկիզբը՝ Յամի Սենեքերիմայ արքայի Ասորեստանեայց...

Սեբաստիայի Ս. Նշան վանքի ձեռագիր № 230, ժողովածու, 1628 թ., էջ 332—354:

(Տես Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Ս. Նշան վանոց ի Սեբաստիա, կազմեց Քորգոմ Արքեպիսկ. Գուշակեան, Վիեննա, 1961, էջ 118):

5. Խրատ Խիկարայ իմաստեոյ

Քավրիզի ձեռագիր № 18, ժողովածու, ԺԸ դար, էջ 187բ—195ա:

(Տես Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Քավրիզի, կազմեց Հրաչեայ Աճառեան, Վիեննա, 1910, էջ 88—89):

6. Խրատք հիկարայ

Նկարագրութեան մեջ չի նշված լրիվ վերնագիրը: Թվում է շարքի մեջ, այսպէս. «Սուրբ գրքից կտորներ՝ գրաբար կամ աշխարհաբար թարգմանութեամբ, Խրատք հիկարայ, Զինու Մաշին քաղաքներն և այլն»:

Թավրիզի ձեռագիր № 46, ժողովածու, 1880 թ.

(Տես Ն. Աճառյանի ցուցակ, էջ 110):

7. Պատմութիւն հիկարայ

Սկիզբ՝ Յատուրս Սենեքերիմայ արքային Ասորեստանի, ես հիկարս դպրապետ էի նորս, 60 կին առի և 60 ապարան շի[նեցի],— Պահպանվել է միայն այս երկտողը: Հաջորդ թուղթն ընկած է:

Արմաշի վանքի ձեռագիր № 199, Գիրք հարցմանց, 1642 թ., էջ 117բ:

(Տես Ն. Թոփճեան, Յուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, Վենետիկ, 1962, էջ 382):

8. Պատմութիւն և խաւք հիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վասն շահի և աւգտութեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեքարիմայ արքայի Ասորեստանեայց...

Վերջ՝ Եւ որ կատարէ դիւրատու զայս, նա իմաստուն եղիցի և փառաւոր ի մէջ մարդկան:

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 473, էջ 164ա—173բ:

(Տես Մայր ցուցակ ձեռագրաց Սրբոց Յակորեանց, հտ. 4, կազմեց Ն. Պողարեան, Երուսաղէմ, 1956, էջ 209):

9. Պատմութիւն և խաւք հիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վասն շահի և աւգտութեան

Սկիզբ՝ Յամին Սենեքերիմայ արքայի Ասորեստանեայց և նիւնուէի, ես՝ հիկար, դպիր Սենեքերիմայ արքայի:

Վիեննայի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 976, ժողովածու, 1613—1623 թ., էջ 158ա—201բ:

(Տես Յուցակ հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեան մատենադարանին ի Վիեննա, կազմեց Ն. Ոսկեան, 1963, էջ 562, հտ. Բ):

10. Պատմութիւն և խաւաք եփկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ, ի միտ առնուպ ամենայն մարդոց վասն շահի և ազտութեան

Ակիզք՝ Յամի Սենեքարիմ արքայի Ասորեստանեայց և նինուէի ես՝ եփկար, դպիր Սենեքերիմ արքայի:

Վերջ՝ Եւ յորժամ նայիս ի գեղեցկութիւն ծառոյն, ճաշակես ի պտղոյն դառնութեան և տրտմութեամբ բաց դարձուցանես զերեսս քո ի նմանէ:

Վիեննայի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 977, ժողովածու, 17—18 դ., էջ 75ա—96բ:

(Տես Ն. Ոսկյանի ցուցակ, էջ 563):

11. Խրատ և իմաստութիւն ասացեալ է եփկարայ

Մի հին տպագրութեան թերի օրինակ, որ կցվել է ձեռագրին:

Վիեննայի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 524:

(Տես Ն. Տաշյանի ցուցակ, էջ 996):

12. Խօսք խրատ եփկարայ իմաստնոյ, զոր ետ քոջ ողորմ իւրոյ նաթանայ

Ակզբից թերի է, մուտք շունի:

Ակիզք՝ Որդեակ, թէ լսես խօսք ի դուռն թագաւորաց և իշխանաց կամ մեծամեծաց, պահեա և մեռո զնա ի սրտի քում:

Վերջ՝ Ինչ մարդ որ բարոյն չար հատուցանէ իբրև զնաթան, պիտի կորնչի աստ և ի հանդերձեան:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 240, ժողովածու, ԺԾ—ԺՁ դ. էջ 170ա—175ա:

(Տես Մայր ցուցակ հայերէն՝ ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթարեանց ի Վենետիկ, յօրինեց Ն. Բարսեղ Սարգիսեան, հտ. 2, Վենետիկ, 1924):

13. Անխորագիր

Ակիզք՝ ...ումեք ի վեր հանիցես: Զկապանքն կնքեալ մի արձուկեր և զարձակեալն մի կապեսցես:

Վերջ՝ և որ փորէ խորխորատ, ինքն անկանի ի նմա, և կատարի բարին ի բարի և չարն ի չար: Յայս վայր կատարեցաւ եփկարն ի բարին, և Քրիստոսի մարդասիրին փառք յաւիտեանս, ամէն:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 263, ժողովածու, 1628 թ., էջ 5ա—24բ:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, հտ. 2, էջ 831):

14. Խօսք և խրատ երկարայ իմաստնոյ, զոր եւս քնոջ որդայն իւրոյ նարանայ

Մուտք շունի:

Սկիզբ՝ Որդեակ, թէ լսես խօսք ի դունն թագաւորաց և իշխանաց կամ մեծամեծաց, պահեա և մեռո զնա ի սրտի քում:

Վերջ՝ ինչ մարդ, որ բարոյն շար հատուցանէ, իբրև զնաթան, պիտի կորընչի աստ և ի հանդերձեալն:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 277, ժողովածու, 17-րդ դար, էջ 55ա—72բ:

(Տես Ք. Սարգիսյանի ցուցակ, հտ. 2, էջ 936):

15. Խրատ իմաստութեան երկարայ իմաստասիրի, զոր խրատն սովա իմաստունք զորդիս և բարեկամս իւրեանց

Սկիզբ՝ Յամս թագաւորութեանն Սենեքերիմա Նինուէի յԱսորոց Ես՝ երկարս, դպիր էի Սենեքերիմա արքային...

Վերջ՝ Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ երկարս ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 283, ժողովածու, 1601 թ., էջ 462բ—476բ:

(Տես Ք. Սարգիսյանի ցուցակ, էջ 994—995):

16. Պատմութիւն և խօսք երկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնել ամենայն մարդոյ, վասն շահի և ազատութեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեքերիմ արքայի Ասորեստանեաց և Նինուէի ես՝ երկար, դպիր Սենեքերիմ արքայի...

Վերջ՝ Յայնժամ ասէ երկար. Որ բարի առնէ բարոյ հանդիպի և որ փորէ խորխորատ ընկերին՝ անձամբն իւր լնու, որ սիրէ զշար ասփելի բազմացն է և որ զհետ երթայ բարեաց՝ ժառանգէ զնա աստուած:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 289, ժողովածու, 1595 թ., էջ 137ա—173ա:

(Տես Ք. Սարգիսյանի ցուցակ, հտ. 2, էջ 1034):

17. Խրատք հիկարայ ասացեալ, Խրատ եւ ուղեգիր Նադանայ
և ասաց

Սկիզբ՝ Որդեակ, թէ լսես խօսք ի տուն թագաւորաց և իշխանաց
և մեծամեծաց, պահեա և մեռեա զնա ի սրտի քում...

Վերջ՝ Եւ ես ասեմ. Որդեակ, որ բարի առնէ, բարի գտանէ և որ
այլոց խորխորատ փորէ, խորխորատն ինքն անկանէ ի նմայ: Կա-
տարի բարին ի բարի և շարն ի շար: Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ
հիկար:

Վենետիկի Մխիթարյան մատենադարանի ձեռագիր № 317, Ժո-
ղովածու, 1696 թ., էջ 152բ—170բ:

(Տես Բ. Սարգիսյանի ցուցակ, էջ 1305):

18. Խօսք հիկարայ իմաստնոյ, ասացեալ խրատական բանք

Սկիզբ՝ Յամս Սենեքերիմայ, Նինուէի և Ասորեստանեաց արքա-
յի, ես՝ հիկար, դպիր էի Սենեքերիմայ արքային...

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 542, Հին
կտակարան, 1656 թ., էջ 371ա—379ա:

(Տես Ն. Պողարյանի ցուցակ, հտ. 5, էջ 78):

19. Պատմութիւն և խօսք հիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է
իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վասն օգտութեան

Սկիզբ՝ Յամի Սենեքարիմայ արքայի Ասորեստանեաց...

Վերջ՝ և որ զհետ երթա բարեաց՝ ժառանգէ զնա:

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 598, Ժողովա-
ծու, 1699—1711 թ., էջ 85ա—98ա:

(Տես Ն. Պողարյանի ցուցակ, հտ. 5, էջ 78):

20. Պատմութիւն և խօսք հիկարայ իմաստասիրի, գոր պարտ է
իմանալ և ի միտ առնուլ [] ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտու-
թեան

Երուսաղեմի Ս. Հակոբյանց վանքի ձեռագիր № 642, էջ 121—
146:

(Տես Ն. Պողարյանի ցուցակ, հտ. 5, էջ 220):

21. Խաւսք եւ իմաստութիւն ասացեալ Խիկարի իմաստասիրի, գոր խրատին որդիք մարդկան եւ ի միտ առնուն

Բնագիրն ընդօրինակված է Աստվածաշնչի մեջ, բայց թե որտեղ է տեղակայված, ցուցակից չի իմացվում. հավանաբար Աստվածաշնչի գրքերից հետո:

Ունի փոքրիկ հիշատակագրութիւն՝ Մինչև ցայս վայր կատարեցաւ Խիկարս: Գրեցաւ և խրատքս և պատմութիւնս Խիկարա [յ] իմաստութիւն ի թվին հայոց ԶԾԿԷ (—1518), յուրիս ամսոյ ի ԺԲ (=12):

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 44, Աստվածաշունչ, 1518 թ.:

(Տես Յուզակ ձեռագրաց Անկիրիո Կարմիր վանուց և շրջակայից, կազմեց Բարկեն կաթողիկոս Կյուլեսերեան, Անթիլիաս—Լիբանան, 1957, էջ 274):

22. Պատմութիւն եւ խրատ իմաստնոյն Խիկարայ

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 112, Աստվածաշունչ և այլք, 1621 թ., էջ 421—444:

(Տես Բ. Կյուլեսերյանի ցուցակ, էջ 573):

23. Պատմութիւն Խիկարայ դպրապետի [Աս]որեստանի, իմաստուն եւ խոհեմ նարտարապետի, արարեալ առ Նաթան Բեռօրդին իւր, գոր պարտ է ամենայն ֆրիստոնէից ուսուցանել զգաւակ իւր

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 281, ժողովածու, 1760 թ., էջ 394—431:

(Տես Բ. Կյուլեսերյանի ցուցակ, էջ 1210):

24. Խիկար

Յուցակում չի տրված ուրիշ այլ տեղեկութիւն, միայն փակագծի մեջ ավելացված է՝ Լուսանցքի վրա նշանակված գրչեն:

Անկյուրիայի Կարմիր վանքի ձեռագիր № 291, Խրատք վարուց, էջ 107—110:

(Տես Բ. Կյուլեսերյանի ցուցակ, էջ 1236):

25. Խրատ Խիկարայ, գոր ասաց Նադանայ (Նաթանայ) Բերօրդոյն իւրոյ

Բեռլինի արքայական գրադարանի ձեռագիր № 83, էջ 1—26ա:

(Տես Die Handschriften-Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin. Zehnter Band. Verzeichniss der Armenischen Handschriften von Dr. N. Karamianz. Berlin, 1888, էջ 65):

26. Խրատ Խիկարայ կամ զառանցանց?

Նշված է Ցուցակ ձեռագիր մատենից վերժանութեան քանգա-
րանից յՕրթագիւ ձեռագրում: (Կ. Պոլիս): Ցուցակը գտնվում է Բեռ-
լինի կայսերական գրադարանում: Քարամյանի ցուցակում կրում է
99 համարը:

(Տե՛ս Karamianz. Verzeichniss, էջ 79):

27. Անխորագիր

Սկզբից թերի է: Բնագիրն առհասարակ եղծված է:

Վրաստանի ձեռագրերի ինստիտուտի հայերեն ձեռագիր № 228,
էջ 1ա—27ա:

(Տես Ս. Լալաֆարյան. Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց
Վրաստանի ԳԱ Կ. Կեկելիձեի անվան ձեռագրերի ին-
ստիտուտի (անտիպ), էջ 1329):

**28. Խրատ Խիկարայ իմաստնոյ, գոր պարտ է զի ամենայն
հարց ալսպէս խրատէն գորդիս և վարդապետք գաշակեցեալսն:**

Սկիզբ՝ Որդեակ, եթէ լսես բան ինչ ի դրան արքունի, մեռոյ զնա
և թագոյ ի սրտի քում...

Վերջ՝ Ասէ արմաւենին. թող զիս յայսմ ամի և ի միւսում ամ...
(ընդհատվում է):

Բնագիրն հավանաբար ընդօրինակված է Մաշտոցի անվան մա-
տենագրարանի № 2961 (A1) ձեռագրից:

Լենինգրադի Ասիայի և Աֆրիկայի ժողովուրդների ինստիտուտի
ձեռագիր № A—43:

Ցանկը սրանով չի սպառվում: Անշուշտ դուրս են մնում մեր
կողմից չնկատված կամ ձեռագրացուցակներ չունեցող հավաքա-
փունների առանձին օրինակներ: Այսպես, մի նամակով ամերիկահայ
գիտնական Հ. Քյուրդյանը տեղեկացնում է, որ իր հավաքածուի մեջ
կան Խիկարի ընդօրինակություններ, որոնցից հնագույնը 1525 թվա-
կանի գրչութուն է՝ Պատմութիւն և խօսք Խիկարայ իմաստասիրի,
գոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ վ[ա]ս[ն]
շանի եւ ազտութեան, գրված Ալեքսանդրի Վարթից հետո Մար-
գարա Արճշեցիի կողմից, Խառքաստում և մանրանկարված Գրիգոր
Ախթամարցի կաթողիկոսի ձեռքով՝, ինչպես նաև՝ մի այլ ձեռագիր
1682 թվականի գրչությամբ և այլն:

¹ Մի հոդվածում Հ. Քյուրդյանը նույն ձեռագրի գրչության ուրիշ տարեթիվ է
հշույ՝ 1526 (Տես Հանդէս ամսօրեայ, 1967, 10—12, էջ 424):

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Քիկարի զրույցը և նրա աղբյուրները	7
Повесть о Хикаре и ее источники	53
La legende de Khikar et ses sources	62

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՕՄՔ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԻ

(տարբերակ AB)

Պատմութիւն և խօսք Քիկարայ իմաստասիրի, զոր պարտ է իմանալ և ի միտ առնուլ ամենայն մարդոյ, վասն շահի և օգտութեան	75
Քրատք Քիկարայ իմաստնոյ, զոր պարտ է զի ամենայն հարբ աշուպէս խրատեն զորդիս և վարդապետք զաշակերտեալսն	77
Այլ խրատք Նադանայ քուեր որդոյն իւրոյ, զոր ևտ Քիկար	119
Պատասխանք	125

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏ ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(տարբերակ C)

Պատմութիւն և խրատ Քիկարայ իմաստնոյ	137
Խօսք և խրատ և իմաստութիւն Քիկարայ. խրատն այս է Քիկարայ, զոր ուսոյց Նադանայ	140
Հարցումն Թագատրաց որդւոց և պատասխանիք Քիկարայ	152

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ԻՄԱՍՏՆՈՅՆ ԽԻԿԱՐԱՅ

(տարբերակ D)

Պատմութիւն և խրատք իմաստնոյն Քիկարայ	177
--	-----

ԽՐԱՏՔ ՊԵՏԱՆԻՔ ԵՒ ՕԳՏԱԿԱՐՔ, ՋՈՐ ԱՍԱՅՆԱԼ Է ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ

(տարբերակ EF)

Քրատք պիտանիք և օգտակարք, զոր առացեալ է Քիկարայ իմաստնոյ	221
--	-----

ԽԱՆՍՔ ԽԻԿԱՐԻ ԴՊՐԱՅՊԵՏԻ ԵՒ ԻՄԱՍՏՆԱՅՍԻՐԻ ՍԵՆՔԱՐԻՄԱՅ ԱՐՔԱՅԻ ԱՍՈՐԵՍԱՆԻ ԵՒ ՆԻՆՈՒԷԻ

(տարբերակ G)

Ճաւար Քիկարի՝ զպրայպետի և իմաստնայտիրի Մենեքարիմայ արքայի Ասորեստանի և Նինուէի	247
--	-----

ԽՕՍՔ ԽՐԱՍՏԱՍԻՐԱՅ ԵՒ ԽՐԱՏՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ

(տարբերակ L)

Խօսք իմաստասիրաց և խրատք հասարակաց 271

ԱԼԻՄ ԽԻԿԱՐՆ ՍՈՅԼԱՏԻԿԻ ՆԱՍԱՀԱՔ

(Հայ բուրժեւէն խմբագրութիւն)

Ալիմ Խիկարն սոյլատիկի նասահաթ 303

ՌԻՍԼՈՒԻ ԽԻԿԱՐՆԻՆԿ ՍՈԶՈՒ ԷՍԻ ԱԽԸԼԸ

(Հայ դիշաղբեւէն խմբագրութիւն)

*Ուսու Խիկարնինկ սոզու էսի ախըլը: Այդքանըլլ տայ օկուզու քի օկուզլան-
կայլար ատամ օղլանլարը: Տայ աղայ օղլունայ օկուդ պերկայ տայ էսի-
նայ ալկայլար 325*

ԱՂՅՈՒՍԱԿՆԵՐ, ԱՂՔՅՈՒՐՆԵՐ

Աղլուականեր 337

Աղբյուրներ 352

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր-
Մաշտոցի անվան հին ձեռագրերի ինստիտուտի «Մասենադարանի»
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Պատասխանատու խմբագիր՝ Գ. Վ. Արզառյան
Հրատ. խմբագիր՝ Ժ. Մ. Աղոնց
Նկարչական ձևավորումը՝ Ն. Հ. Խանզադյանի
Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Ա. Կափլանյան
Սրբագրիչ՝ Ա. Ս. Մարկոսյան

ՎՋ 03313, Հրատ. 2844, Պատվեր 904, Տպաքանակ 1000

Հանձնված է արտագրության 10/III 1968 թ., ստորագրված է տպագրության
17/I 1969 թ., տպագրական շճ,75 մամ., հրատ. 15,6 մամ., թուղթ № 1,
60×90¹/₁₆: Գինը 1 ու. 18 կ.:

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության էջմիածնի տպարան.

ՆԿԱՏՎԱԾ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջ	Տող	Տպված է	Պետք է կարդալ
55	1 ն.	стр. 8—16.	стр. 10—18
61	10 վ.	4. Сложенная о Хикаре армянская народная сказка.	սողք չկարդալ
221	1 վ.	ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ ԽՐԱՏՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԵՎ ՕԳՏԱԿԱՐՔ ԶՈՐ ԱՍՍՑԵԱԼ Ի	ԽՐԱՏՔ ՊԻՏԱՆԻՔ ԵՎ ՕԳՏԱԿԱՐՔ ԶՈՐ ԱՍՍՑԵԱԼ է ԽԻԿԱՐԱՅ ԻՄԱՍՏՆՈՅ
259	20 վ.	սոսջիբ բո.	սոսջիբ բո:
263	2 վ.	ԲՃԿԻ	ԲՃ. ն ի